

Jan Kollár

SPISY

JANA KOLLÁRA

DÍL TŘETÍ

CESTOPIS PRVÝ

V PRAZE

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1862.

CESTOPIS

OBSAHUJÍCÍ

CESTU DO HORNI ITALIE

A ODTUD PŘES

TYROLSKO A BAVORSKO

SE

ZVLÁŠTNÍM OHLEDEM NA SLAVJANSKÉ ŽIVLY

ROKU 1841 KONANOU A SEPSANOU

OD

JANA KOLLÁRA

SE

SLOVNÍKEM SLAVJANSKÝCH UMĚLCŮV VŠECH KMENŮV

OD NEJSTARŠÍCH ČASŮV AŽ K NYNĚJŠÍMU VĚKU S KRÁTKÝM ŽIVOTOPISEM A UDÁNÍM ZNAMENITĚJŠÍCH ZVLÁŠTĚ NÁRODNÍCH VÝTVORŮV

V PRAZE

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1862.

Jeřábkovská knihtiskárna (K. Seyfrieda) v Praze.

Obsah.

Díl I.

Zadunajské Uhersko a Illyrsko.

Díl II.

Italie: Benátsko a Lombardsko.

Část I. Benátky.

Slovník slavjanských umělcův.

CESTOPIS.

Předslovi.

Pan Antonin Doležálek, ředitel ústavu slepých v Pešti, rozený Čech, má bratra mladšího jménem Vincence, jenž ve Štýrsku císařskokrálovské hraniční stráže dohlédačem jest a v městečku Brežci (německy Rann) bydlí. Pan Vincenc Doležálek, navštíviv před několika léty svého pana bratra v Pešti i se mnou přátelskou známost učinil, a právě toho léta, 1841 v měsíci září, do stavu manželského vstoupiti chtěje, nás ku svatbě své vlídně pozval. Příležitost tuto k cestování já tím radostněji jsem uchopil, čím sytější byl jsem obkličujících mne denně útokův a úkazův panujícího ve vlasti naší neduhu Maďaromanie, a čím více se přibližoval onen mně v celém roku nejmrzutější čas, totiž držení církevních sněmův čili konventův v počátku měsíce září. Anobrž sám úřad můj, ačkoli jako takový vždy mi byl vážný a milý, předce v Pešti skrze místní a nahodilé okoličnosti

tak obtížný a nepotěšený jest, jako sotvy kde jinde. Slovenský kazatel má zde netoliko svou církev a školu, ale i krajinské zde se zdržující, větším dílem ze Slovákův záležející vojsko, mimo to osm rozličných špitalův a nemocnic k duchovnímu obstarávání a navštěvování, z nichž čtyři v Pešti, čtyři u Budíně jsou; k tomu čtyři žaláře vězňův vojenských, stoličných, městských a nad to ještě všeliké ústavy žebrákův, sirotkův a těm podobných ubožákův a nešťastníkův. Každodenní pohled na tuto lidskou, tělesnou i mravnou bídu a neřest zplodí naposledy v citnatém srdci neukojivou tužbu nejen po oddechu, ale i po proměně místa a polohy, po obcování s onačejšími lidmi, po hledění na příjemnější úkazy života a přírody. Proto upozadiv všecky jiné ohledy a práce a zaopatřiv sobě prozatím náměstníka, vystrojil jsem se na cestu tím ochotněji, že nejvyšší pravidlo života u mne bylo to: vzdělávej sebe samého všestranně a nepřestanně, i v úřadu, i ve starším věku až do konce života k nejmožnější dokonalosti, a pak působ skrze to, co jsi, na jiné, zvláště na tvůj národ. Vydání se na cestu ustanoveno bylo na 4. den září; a však dílem pro nastávající neděli, kde ještě já služby chrámovní vykonati jsem chtěl, dílem pro očekávaný příchod důstojných pp. nadziratelův, Seberiniho a Josefiho, s nimiž jsem se o některých, zvláště vydání zpěvníku a slovenské stolice v Břetislavě se týkajících důležitostech smlouvati žádal, naše odjití z Peště o celé tři dny se protáhlo. Den před naším odchodem, ráno o hodině 9. poctil mne svým navštívením všeobecný dohlédač evangelických

církví v Uhrách velkom. hrabě K a r e l Z a y. Poněvadž rozmluva s ním jměná i na tuto cestu se vztahuje, zde ji klademe. Pan hrabě ještě ve dveřích byv, dle svého obyčeje, silným ale přívětivým hlasem v němčině volal: Pane Kolláre! je to pravda, že od našich konventův kamsi na cestu utíkáte?

Já: Pane hrabě! to jest i pravda i nepravda; pravda jest, že se na cestu strojím, nepravda jest, že od konventův utíkám.

Hrabě: Ne já, ale svět tak mluviti a Vaši cestu sobě zle vykládati bude, jakobyste se konventův bál. —

Já: Já se světem již dávno účty udělav nyni při svých činech toliko na své svědomí a na Boha hleděti obyčej mám. Že pak bázně před konventy a jakovýmikoli lidmi neznám, o tom tuším dvadcet let úřadu mého a asi padesáte všelijakých konventův, větším dílem proti mně a proti zdejšimu slovenskému sboru držených, dostatečné svědectví vydávati mohou. Já se konventův nebojim, ale je sobě, jak nyni jsou, ošklivím, ony nejsou více církevní a náboženská shromážděni, ale peleše divokých náruživostí: a v tom smyslu nedbám, jmenujte mou cestu třebas bedžirou.

Hrabě: Jakž, Vy sobě ošklivíte naše konventy?

Já: I arci, a to z celé duše. Bylíť časové ovšem, kde jsem při nich rád přítomen býval: ale

nyní jste nám všecken vplyv zamezili a všechno účinné podílubrání na nich odebrali, uvedením do nich maďarčiny. Já jsem celou mou mladost, mé horce nabyté jmění a dědictví školám, akademii, theologii, slovem náboženstvu a církvi obětoval: a nyní v dospělém věku, kdebych podle hřivny od Boha mi propůjčené, církvi a náboženstvu prospěšným býti mohl, zbaven jsem k tomu vší příležitosti a možnosti. Udělali jste z nás Slováků̊v maďarsky neumějících jen prázné figuranty a němé posluchače. Kdo nejlépe maďarsky umí, tenť jest nyní největši protestant, byť i žádného náboženství neměl, předce soudí o náboženských a církevních věcech. Bůh všemohoucí ať sám tuto křivdu soudí, ona jest jedna z nejbolestnějších mého života. Já a mnozí jiní se mnou toho nezasloužili, anť my ve mladosti naší ani potřeby ani příležitosti sme neměli k učení se maďarčině, a nyní ve starším věku k tomu ani času ani chuti a schopnosti nemáme.

Hrabě: Nu, mluvte latinsky při konventech.

Já: Nechci od Maďarův ani vysmán ani litován býti. A jak mluviti tam, kde človĕk ani protokolům, ani žalobníkům, ani soudcům a představeným dokonale nerozumí, aby na každé slovo odpověd dáti mohl?

Hrabě: Nu, ale jábych předce žádal, abyste obzvláště Vy a obzvláště při letošním církevním sněmě přítomen byl.

Já: Nechápám proč Vaše hraběcí Milost mé

maličkosti tak velikou cenu připisuje: Váš konvent se beze mne obejde.

Hrabě: Má se jednati o sjednocení evangelíkův s reformaty: a k Vám mají Slováci velikou důvěrnost, Vy byste slovenské církve k tomu nakloniti a připraviti mohl.

Já: Náboženství, víra, církev jsou mně tak svaté věci, že rád v nich jednomu každému úplnou svobodu zanechávám háje se pilně všelikého v tom násilí a přemlouvání: a jakžebych já jiné k tomu vésti, ovšem ponoukati a bezděčiti mohl, o čehož dobrotě a pravosti já sám přesvědčen nejsem?

Hrabě: I jakž? Vy ste tedy proti jednotě? sdělte mi, prosím, o tomto předmětu své náhledy upřímně.

Já: Proti sjednocení nejsem: ale proti času a spůsobu. K náboženskému sjednocení jest nyní v naší vlasti čas a věk nepříhodný, poněvadž národnost všecky mysli zaujala, rozdráždila a mezi stranami nedůvěrnost zplodila. Slováci jsou toho domnění, že evangeličtí Maďaři, cítíce se býti nemnohými a slabými, s Kalvíny, jenž téměř všickni pouzí Maďaři jsou, proto se sjednotiti chtějí, aby se tak spojenými sílami tím klopotněji na Slováky obořiti a tím s jistějším prospěchem je zmaďařiti mohli. Způsob pak, jak začato jest toto sjednocení, chybný jest v tom, že Vaše Velkomožnost sama o vlastní ujmě, bez porady s církvemi a senioraty

věc tuto začala, a to na nejnešťastnějším místě, totiž v politických novinách: to znamená *miscere sacra profanis*, a házeti perly do bláta. Ať nic o tom nedím, že Vaše Velkomožnost těžce slovenský náš národ urazila, dílem v řeči své při vyvolení a úvodu, dílem v maďarských novinách, dílem pronásledováním slovenských ústavův a učitelův na evangelických školách, a obzvláště nechvalným sočením a brojením proti stolici Břetislavské.

Hrabě: Mé úmysly a záměry jsou dobré, ale Slováci jim rozuměti nechtějí. Odložte svou cestu a zůstaňte při konventech, napomáhajíce dobré věci.

Já: Dovolte, pane hrabě! moje role a živly jsou náboženství, národ, řeč a literatura: těmito já, pokud možno, svým způsobem a na své cestě napomáhám.

Hrabě: Proč ne i církvi a konventům?

Já: To leží na bíledni. Církev jest nám nyní z rukou téměř cele vyrvána a dána advokátům, do horších pak rukou se nikdy dostati nemohla. Těžké bylo papežství, mnohem těžší jest toto šabličkárství v církvi. Evangelická církev a kněžstvo v Uhrách nalézá se nyní v tak žalostném stavu, že každý upřímný protestant nad tím v srdci svém hluboce lkáti musí. — Ale dosti o tom, pane hrabě! I tato slova mi jen Vaše žádání upřímnosti ode mne z úst vynutilo.

Po odchodu hraběte bylo tímto rozmlouváním srdce mé tak rozčíleno, že jsem za několik dnův pořád práci měl je kojiti.

Šťastnou náhodou, aneb raději zvláštním řízením božím, se stalo, že jsem právě minulé zimy s mou paní večerními chvílemi takové knihy čítal, které mne k této nadnadějné cestě zdaleka a nevědomky připravovaly a pak v samém cestování znamenitou službu mi prokazovaly, jmenovitě: *Denonovo* vypsání a vyobrazení egyptských starožitností; *Goetheho* vlaskou cestu, *Eberhardovu*, *Försterovu* a jiných Italii. Nic méně však předce chránil jsem se všudy pilně všeliké předpojatosti, kvapnosti a obyčejných, čtením cizých spisův působených, předsudkův o Italii: všudy chtěl jsem všecko vlastním okem viděti, vlastní cit svůj následovati a samostatný soud sobě o všem utvořiti. Možno, že tento snad není vždycky pravý, aniž s citem a soudem jiných se srovnávající; to však *upřímnost* mou nikde nemýlí. „Boga v pomoč, nikomu v sljed.“ Co tedy zde naleznou naši pp. čtenářové, to nechať považují jen co mé podmětné náhledy a osobné domnění, anť já zde nepsal jsem tak cestopis, jako raději dějepis těch vtiskův a účinkův, těch citův a myšlének, které tyto věci ve mně vzbudily. Já nepodávám zde všeobecná pravidla cestovatelům a milovníkům přírody, ani zákony umělcům a posudníkům podle řemesla, jimiž by se oni říditi měli: nýbrž vyjádřuji toliko to, co při tom mého jest, co jsem já sám při těchto věcech cítil a myslel, jak se zde zevnitřní svět v zrcadle mé duše ukazoval a zodrážel. Moje zajisté cele a úplně jen to jest, co mimo sebe představiti, jiným sděliti a na můj národ přenesti mohu; odtud i původ tohoto cestopisu.

Nechtě nit cestopisu samého delšími ousuvkami přetrhovati, připojil jsem na konci ve třech přílohách důkazy, pojednání a přehled slavjanských umělcův, které se nám k jeho úplnosti podstatně sloužiti zdají. Cokoli zajisté v dějinách, v zeměpisu, v uměních našeho jest, paběrkujme a kořisťujme to veliké budoucnosti, přivlastněme to sobě a národu.

DÍL I.

Zadunajské Uhersko a Illyrsko.

HLAVA I.

Cesta zadunajským Uherskem.

Márton-Vášár — Bělohrad — Vesprým — Kestel — Salavár — Kaniše — Mura.

Dne 7. září ráno opustiv Pešť právě v tom okamžení, když se most ku propuštění lodí otvíral, o hodině šesté na kočár spolu i s dvěma druhy sedl jsem. Jakýsi blahocit rozšiřoval se v mých vnitřnostech s každým pleskem biče, když se hrkotání vozu po dlažbě Budinské skončilo: nebo dvě veliké neřesti vždy více za sebou jsem zanechával, totiž prach Pešťanský a národošálenství. Nepodoben byl jsem ptáčku z klece na svobodu propuštěnému. Spolu s námi seděla tam i jedna matka z Bělohradu se švarným veselým chlapečkem, který mi svou švítorností nepřítomnost mé dcerky Ludmilky, obzvláště v první den bolestně cítěnou, aspoň z částky vynahradil. Totoť byla zajisté první cesta, kterou jsem s manželským a otcovským citem začal a od vroucně milovaných duší na delší čas vzdáliti se musel. Vedle Dunaje přes Sachsendorf, Promontor. Tetín, kde ještě všudy šlepěje nešťastné oné povodně Dunajské od r. 1838 ku spatření byly, o polednách do Márton-Vášáru přijeli jsme. Má první péče zde byla vyhlášenou zahradu a obrazárnu hraběcí Brunsvikovské rodiny navštíviti; oboje převýšilo mé očekávání a připravilo smysly mé hodně k vyšším těm přirodným a umělecký krásám, které jsem dále na cestě, obzvláště v Italii, cítiti a jí se ob-

divovati měl. Park zdejší jest jeden z nejušlechtilejších, které jsem v Uhrách viděl. Na jeho květnatý ostrov přeplavila nás lodička ne vesly, ale pobočními co na parolodi ustrojenými a rukami převozníka hýbanými kolesy hnaná. V pozadí kaštelu jsou dvě světnice v nichž se sbírka obrazův, 373 kusův silná, nachází, z nichž někteří obrazové cenu 800 zl. stříbra v poznamenání přiloženou mají. Jsouť dle díla od Kranacha, Holbeina krásný angel od Zuccarelliho a jiných vlaských mistrův. Mou pozornost nejvíce na sebe táhlo poprsí *Kupeckého*, od něho samého malované. Již všickni diváci z obrazárny dávno byli odešli, anť já v myšlénkách pohříženého a samotného zde jsem se před Kupeckým tváří ve tvář nalezl. Otčimské osudy Kupeckého vyryty jsou na jeho tmavovznešeném obličeji : on se zdá přináležeti k oněm Tacitovským a Juvenalským charakterům, jejichž ousměch hrozba jest a kletba. Na štěstí nikdy nenadužíval v krásoumě této, více vnucené než přirozené, vlohy. Bolesti jeho české oko nad ztratou a zkazou své vlasti, nebo pro náboženstvo musel, ještě co nemluvně v lůnu matky, z Mladé Boleslavi do Uher, městečka Pezinku, utíkati r. 1667. Krátký životopis tohoto československého malíře podali jsme již ve výkladu ku Slávy Dceře. Vlaský blesk a čarovnost barev se severnou silou nikdo tak sjednotiti neuměl jako náš Kupecký; proto jeho portrety slušně evropejské slávy dosáhly. Dva Slávové měli veliké zásluhy o Kupeckého, totiž Alexander Sobieski, Polák, jenž Kupeckého v Římě ze tmy na světlo vyvedl, a Petr car Ruský, jenž ho velice miloval, ctil a práce jeho odměňoval. Kupecký, jeho vrstevník, Slovák Bogdan, tři Schiavonové, Frederico Benkovich, Losenko a těmto podobní, okazují dostatečně světu schopnost našeho národu, nejen ku pluhu a rolnictví, ale i ku štětci a malířství. Coby tito mužové byli našemu národu, kdybysme my měli národní malířské školy, akademie, obrazárny; kdyby oni nebyli přinuceni byli k cizincům se připojiti, ale v duchu slavonárodním vychováni jsouce ve prospěch našeho národa byli pracovali a jej vzdě-

lávali i oslavovali! Každý rozvrtaný a roztočený národ jest nešťastný: on ani nežije ani neumírá. Každý jeho syn, jenž se z první přirozené surovosti očistí a z bláta chatry k povědomosti svobodného a osvíceného člověka pozdvihne, přemyšlujeli o stavu a něštěstí svého národu, jest opravdový mučeník. — Takovéto myšlénky a city rozrývaly mé vnitřnosti před obrazem Kupeckého.

Co nevidět, zablesklo se v očích našich na levici jezero a vesnice *Benatky*, nebo tak se vlastně v našem jazyku nazývati má to, co Maďarům *Velentze* sluje. Jest to dosti dlouhé, ouzké, močálovité jezero, na jehož počátku ves Benatky vystavena, kteréž jméno nepochybně od podobnosti se vlaskými Benatky půjčeno. Již zde nedočkavá obrazotvornost má tvořila sobě předkem všelijaké podobizny onoho zázračného města v moři, které však sama skutečnost všecky převýšila. V Bělohradě ohledli sme, mimo chrámy, tamějši kasino, chyže čisté ale tabákovým dýmem zanešvářené. V jedne z nich na stole množství maďarských a německých novin a časopisův, ale illyrské, české a vůbec nějaké slavské noviny zde, jako i ve Vesprýmě, v Kaniži atd. na darmo jsem hledal: ant naproti tomu v Horvatsku v každé čitalnici i maďarské noviny se nalézaly. Podáno nám v témž kasině knihu k zapsání našich jmen: což když jsme (já v československém jazyku) učinili a na vůz sedali, obklíčilo nás nejen v pozemí hejno divákův, ale i všickni v Kasině se tehdáž nalézající Maďaři, šlechta a vojenští důstojníci na pavlač a okna se vydavše oči na nás maloměšťáckým obyčejem pásli, až pokud jsme nezmizeli.

Jsou jistá hrůzy plná místa na zemi, ku kterým se každý pocestný jen s třesením blíží: ale ani Scylla a Charybda na moři, ani smrtonosné laviny v Helvetsku, ani banditův plné hory Abruzzi v Italii nenaháněji jak přespolním tak domácím tolik strachu, jako ten les, který se nyni před námi rozprostírati počal, totiž maďarský Bakoň. Čím více jsme se k Vesprýmu blížili, tím více jsme se jeden druhého těšili, posilovali a zmužilosti sobě dodávati museli: nebo kam jsme se koli obrátili, o ničem jiném než o zbojnícich a zbojích, o žalářich a

šibenicech, jsme neslyšeli. Strašná jména: Šobri, Milfay, Mogor, Király, Pap Andor, rozprávky o jejich loupežech a popravách ozývaly se ve všech hostincech. Loupežníci tito záležejí větším dílem ze svinských pastýřův (magy. kanasz, sr. kan, kanec) k nimž se někdy i vojenští ouskokové a vyobcovaní žákové přidružují. Oni žijí v jisté zákony řízené obci, rozvětvení po mnohých krajech a stolicech, aby ukradené věci tím lépe ukrývati mohli. Houně anebo bunda, měšec s dohanem, nůž, sekera, fokoš, dvě pistole u pasu a duplonka u boku jsou jejich oděv a zbroj. Tu i tam v hustém lese viděti kříž aneb hromadu kamení, toť jsou jejich chrámy a popraviště, kamž kněze anebo mnichy ze sousedních klášterův se svazanýma očima vodívají, aby těm, jenž z nich na smrt odsouzeni jsou, posledním potěšením posloužil podle onoho předsudku podobné chatry: Pop svoje a čert svoje! Duchovníku tomu, jdeli ochotně, nic se nestane, často i obdarován zpátkem se vrací: ale běda té faře aneb tomu klášteru, kterýby jim tuto službu odepřel; v nejbližší noci jistě celý popelem lehne. Podivu hodno, že my všeho toho jsme se nebáli, bez rozpaku přes husté lesy, přes pustá pole v měsíčné noci cestujíce, často se zpěvem, tak že teprv o půlnoci do Vesprýmu jsme dospěli, kde přátelé a známí až do jedenácté hodiny na náš příchod čekali, chtějíce nás s hudbou a zpěvem přivítati.

Dne 8. září já včasně vstana pospíchal jsem na hrad a jeho věži, kde strážný protíraje sobě oči ze spání, nemálo se divil příchodu takového hosta. V povaze mé přirozenosti to vězí, že, kde jen mohu, všudy na nejvyšší punkt postaviti se snažím, abych odtud rázem nejprvé celost a pak částky prohlednouti a tím předběžný úplný obraz v mysli o každém předmětu sobě udělati a dlouho v paměti zachovati mohl. Rozpomínám se živě, že již v dětinství a mládenectví mém vylezení na chlumy a kopce, stromy a věže zvláštní radost mi působilo. Celé hodiny strávil jsem v takové vysokosti samoten ve blažených snách a výhledech. Hrad Vesprýmský má podobnost s Budinskou pevností, jenže tam

všecko menší; hrad, věže, zdi nesou na sobě podobu tureckého díla. Vyhlídka s věže této jest rozkošná, kormoutí ji však u severu blízký Bakoň (původně snad Bukoň, bukový les,) pověstná peleš maďarských loupežníkův. Z letopisův známo, že již před příchodem Maďarův městečko zde bylo a chrám křesťanský od knížete slovenského Kocela vystaven: méně zřejmo jest, odkud povstala pověst u lidu a kronikářův, že zde staroslavští králové sídlem byli. Původ jména Vesprým odvozují Němci od *Weiss-Brunn* čili bílá studnice; a v samém skutku ukazují v předměstí na studnici, zvanou Fons Leprosorum, maďarsky Arany-kút čili zlatá studnice, jejíž voda prý neduhy zvláště malomocenství hojí. Slávové říkají, že zde byla *Ves Perunova*: tito tedy mají božský, titam vodní důkaz a důvod.

Mezi 8—9 hodinou navštívili jsme důstojného pana kanovníka Karla Bogdana, ant právě u stolu sedě nábožnost svou ranní vykonával. Uslyšev slovenskou mou přímluvu k němu, tento velebný stařec, zdálo se, jakoby nebyl chtěl svým vlastním uším a očím věřiti, ant slovenská řeč, zde od Maďarův pohrdaná, zřídka se, zvláště ze vzdělanějších úst, ozývá. Když nás ale blíže poznav přivítal, stkvěla se tvář jeho radostí, byl jako v oslavení, místa nám neznaje. Jak živ jsem neslyšel slovenčinu krásněji, důstojněji a utěšeněji z úst plynouti jako zde. Z každého slova bylo poznati, že pan Bogdan, ačkoli, jak sám žertovně řekl, zde jako na ostrov Patmos odsouzen, předce knihy československé pilně čítá a u prostřed maďarčiny milovníkem materčiny jest. Sokrates a Plato sotvy měli pozornějších posluchačův, jako p. Bogdan nás, když asi za půl hodiny o zákonodarství vůbec, a pak o zákonech maďarčiny se týkajících, moudře a svobodně mluvil. Krátký obsah jeho rozmluvy byl asi tento: „Každý moudrý zakonodavatel na to pozorovati musí, aby se čtyr věcí nedotkl, předně náboženstva, po druhé řeči a národnosti, po třetí obyčejův a po čtvrté starých zákonův.“ — Mrzel se i na kněžstvo, národnost a řeč na ujmu cnosti a pobožnosti rozšiřující a lidu v cizí řeči kážící. „Bůh prý dal apoštolům *dar rozlič*-

ných jazykův, aby každému národu v přirozené řeči Evangelium zvěstovali Dokud se v církvi i jen jedna jedinká baba slovenská nachází: kněz povinen jest ji slovensky učiti, těšiti, vzdělávati. Hle naše milostivá rakouská vláda a monarchie poddané sobě národy negermanizuje; i jakže to jednotliví národové a provincie s jinými spolunárody činiti mohou?“ Tak zdravý rozum, z úst vážného nad hrobem stojícího starce již sám v sobě na nás účinkoval: ale účinek tento proměnil se ve hluboké pohnutí, když nám odcházejícím požehnání dával s tím naložením, abysme jeho jménem všech mladých Slovákův pozdravili a ku stálosti ve přítomném pokušení napomínali. Zlatem by bylo psáti jeho slova. Já dav jemu na znamení úcty jeden výtisk nově vyšlé *Apologie* čili Obrany, sebe i národ přízni jeho jsem poroučel. — On a celý rod Bogdanský ke slovenským šlechticům příináležející pochodí ze Zvolenské stolice, ze vsi Velká Slatina jmenované. Jeden z jeho předkův *Jakob Bogdan* čili Bogdani. jest, co malíř, chlouba našeho národu. On putoval do Anglicka, kde pod královnou Annou mnoho práce i odměny našel od r. 1699—1714. Maloval zvláště květy, ovoce a ptáky; jeho obrazy vyznamenávaly se přirozenou pravdivostí a krásnou barvitostí, proto i velice hledány a vysoce váženy byly. Mnohé z jeho výtvorův ozdobují posavad královské paláce. V Londýně žil on asi padesáte let: pro jeho slechetný charakter od Angličanův velice ctěn. Jeho veliké uměním nashromážděné jmění, nezdařilý syn v krátce promrhal. Obšírněji píše o něm *J. D. Fiorillo* Geschichte der Mahlerei, B. V. S. 519. A. *Füssli* Allg. Künstler Lex. I. 27. píše o něm: „Man hat den guten Fortgang in der Kunst, dem Genie dieses Mahlers allein zuzuschreiben.“ Kupecký a Bogdan jsou, pokud mi známo, nejslavnější slovenští malíři. Nechybujeť Slovákům na schopnostech k malířství, ale raději na příležitostech ku zdokonalení se a vyznamenání v něm. Já sám jsem se, již za pacholetství a mládenectví v Kremnici rejsováním a malířstvím s náružívostí obíral. Učitelé a vzorové moji v tom byli Krištof Šimay, učitel

na tamnější rejsovní škole, a pak dva katoličtí mládenci a žákové Slovák *Hanuš*, a Němec *Vierer*, výborní malíři, kteří oba nevědomě převeliký vplyv měli na mou aesthetickou vzdělanost. Vděčnějšího učenika a vychovance tito jistě neměli, nade mne. Tito počátkové umění malířského celý můj život mi okrašlovali a oslazovali: oni mi zvláště na této pouti vděk přišli, sprovodili mne do všech obrazáren a dílen uměleckých, vyvýšili mi každou rozkoš z považování malby plynoucí a propůjčili mi způsobnost krásu nejen cítiti, ale o ní i souditi, příčin libosti, jmen a zásluh slavných mistrův, rozdílu slohův a těmto podobných věcí sobě živě povědomu býti moci. To jsem nikde tak nezkusil, jako na cestě v Italii. Proto radím našim Slovákům mladým, aby ve školách, při vědecké straně života, i na uměleckou nikdy nezapomínali.*)

Tato radost, kterou mi navštívení důst. p. Bogdana způsobilo, kalena byla v samém vrácení se do hostince nepříjemným uražením mého národního citu. Potkal nás totiž na cestě jeden Čech čili Moravan z Holomouce

---

*) Již v Křemnici vymaloval spisatel tohoto celý skvostný Betlehem, t. j. narození Páne, se všemi k tomu prislouchajícími osobami, ovcemi, stromy a t. d., což tehdáž v Křemnici velmi v obyčeji bylo a často mnoho penéz stálo; ačkoli nejednou starán býval o prodání jeho, neučinil to zachovav až do nynějška tuto památku mladosti. — V Bystřici dával hodiny nekterým mladým šlechticům a deerám p. Magdy professora a rektora. Při povýšení Bystřické školy na gymnasium shotovil, na rozkaz professorův obraz Bystřickou školu a chrám představující, ano je východ slunce osvěcuje a před nim podobiznu uroz. p. Ondr. Kubiniho největšího dobrodince školy, an mu Minerva věnec na hlavu kladla: který obraz byl pak jemu s mnohými verši obetován. V Břetislavě učil též kreslení krajův a květův syny nekterých bohatých kupcův, a však toliko ve prázninách, za kteréž peníze sobě pak znamenitou sbírku obrazův, rytin a knih nakoupil. Poslední jeho práce jsou nastiny pro kamenotisk ku Výkladu Slávy Deery, ku Slávě Bohyni a jiné zabavy na této cestě. — Růže v Pražském Museum jest jen z částky jeho práce.

p. Š—l, znamenitý hudebník, mladý muž, od několika let ředitel kůru ve Vesprýmě: my Čecha česky oslovivše dostali jsme odpověd německou, že ale my na svém stáli jsme, i on později mateřským hlaholem k nám se ozval. Nerozumný stud, styděti se za vlastni národ a jazyk v cizí zemi! Čas jest, abysme podobným bludům více obláznití se nadadouce, všudy i v cizině věrně k národu svému stáli.

Na cestě přes Bělohradskou a Veprýmskvu stolici srdce mé smutnými úkazy a národními zpomínkami bolestně dotknuto bylo. V Bělohradě na náměstí stálo několik vozův tušim s ovocem neb s obilim: při mé procházce uvidím se rázem dvěma muži obstoupeného, ani ruce mé s jakousi klopotností chytali k políbení: já utáhna ruce zpátkem téměř s nevolí, anť líbání rukou mezi mužským pohlavím nikdy jsem vystáti nemohl, řeknu: Kdo jste a co chcete? „My jsme z Velegu." Po řeči i obličejích poznal jsem, že to byli onino poslové z Velešské církve, kteří od několika let každoročně do Peště chodívali k generálnímu církví a škol evangelických inspektorovi a konventům s prosebným listem, aby se jim ve chrámě služby boží řádně ve slovenském jazyku konaly, a dítky též ve škole týmž jazykem, ne pak maďarským obzvláště v náboženství vyučovaly. „Nu", ptám se jich, „jakže věc Vaše stojí?" „Ach, Pane!" odpověděli, „zle, zle, z roka na rok hůře, nikde pomoci a rady! asi desetkráte byli jsme již v Šoproně u důst. pana superintendenta, byli na mnohých seniorálních shromážděních, byli jsme v Pešti častokráte všudy se nám slibuje a za spravedlivé uznává, ale nic se nečiní." — A v Lajoš-Komárně jak to vyhliží? — „Asi tak jako u nás. Štěpan Vrabec, onen vážný stařec zemřel ve krátkem čase po onom bezbožném bití, kde mu před stoličným domem, ve Vesprýmě 24 ran lískovou holí dáno." Milý Bože, myslil jsem sobě, proč pak slavná Vesprýmská stolice raději tyto své Bakoňské živáně*) a loupežníky nepronásleduje a netresce, kteří

*) Pytláky, nuzaře.

zde všudy vraždu a krádež páchají, tak že cestující krok s bázní a s třesením konati musí? proč a nač bije lidi proto, že milují řeč od Boha jim danou? — Vesnice Veleg leží nedaleko od Bělohradu k severu, Lajoš-Komarno nedaleko od Vesprýmu k jihu. A však i více československých a vendických vesnic úpí tam pod podobným břemenem národního šálenství a jazykotyranství. Náš národ ztratil čest a vážnast před světem proto, že ztratil povědomost své velkosti, že v ustavičné nesvornosti a rozptylenosti živ jsa sám nad sebou zoufal a povolání svého, skrze skutky velikým a vážným se státi, již dávno se odřekl. V takovémto náladu aneb raději rozladu mysli, metaný mezi hněvem a outrpností, opustil sem Vesprým.

Od Vesprýmu dálo rozprostírá se nelepý, chudý, kamenitý a neourodný kraj až do Petenlu a Kapoče. V celé téměř Saladské stolici nespatřili sme přívětivého a pěkného obličeje. Obyvatelé zrůstu nízkého, postavy silné, tvářnosti více mené totožne, zasmušilé, oděv Milfayovský: houně červenými pásy ozdobene. Zbořeniny hradův, v pravo Hedešdyvár, v levo Kesivár, Sigavár atd. romantickou polohu mají a k básnění ballád anebo ke spisování novel a romanův obrazotvornost lákají. V Egriči, vsi ve blízkosti jezera Blatona, shromažďovaly se oblaky vlastovic k podzimnímu odletu do jižních krajin. bylť jich nesčíslný počet, tak že celý chrám i věže, dílem i sousední domy jimi pokryty byly. Hleděli jsme dlouho na toto zanímavé divadlo. Některé z nich byly jako královny a vůdkyně, jiné strážkyně na pořádek a nebezpečenstvi pozorující. „Vy, létavé štěbetalky, myslel jsem sobě, dříve moře a jih pozdravíte nežli my rozumní čtvernohové se všemi našimi železnodráhami a parolodmi.“

S napnutou nedočkavostí vstoupili jsme do onoho pole a chotáru, kde ústav hospodářský čili tak řečené *Georgikon* od mnoha let kvete, totiž do *Kostelského*, čili maďarsky Kesthelského. Zdejší učení odvozují sice jmeno *Kesthely Kestel*, anť v maďarčině kořene a významu nemá, od římského *Castellum*: ale pamatujemeli

na to, že zde slovenská knížata *Privina*, *Kocel* a jiná žili a chrámy čili kostely (k. p. Mosburg, Pět Kostelův) stavěli; pamatujemeli, že Maďaři naše *o* často v *e* proměňují (k. p. Goisa-Geisa, Hornát-Hernát, oběd-ebéd, kopa-kepe atd.), anobrž že i sami Slováci říkají hospoda i hespoda, kolko i kelko, doska i deska; hledímeli na nesčíslné množství míst slavských toto aneho podobné jméno (Kostel, Kosteliště, Kostolany, Kostelné, Pět Kostelův atd.) nosících: pochybovati nelze, že Kesthely jest a bylo naše *Kostel.* V listině Štěpána krále, opatství Salavarskému dané, stojí ves *Kestel* bez *h.* Zgejší Georgikon však na okrášlení a vzdělání okolního kraje zhola žádného vplyvu neměla. Nebo cesty zdejší jsou špatné, ploty zahrad a vinic nemotorné, starobou hojící; rolnictví a vinařství tak jak jinde spořádané. Sám ústav již v nedobrém stavu se nalézá; nečistota ve dvoře, na stěnách i ve školách: a předce se minulého roku žákův 63 počítalo. Škola čili semeniště vinařské jest bohaté, anť asi 800 rozličných kmenův vínových chová: rovně i stromovna moudře jest zřízena, jelikož pokolení, plemena a druhové stromův, ne roztraceně, ale pohromadě a soustavně rozsazena se nalézají, čímž se přehled a poznání rostlin velmi usnadňuje.

Do hostince přišlo k večeři několik čelnějších obyvatelův a panských úředníkův: kterých když jsem se ptal: dalekoli Salavár? oni, že asi dvě hodiny cesty, odpověděli, mezitím že do Kaniže a Horvat prý tady nám jeti nepotřebí, anť i kratší cesta tam vede. Já ale chci schválně Salavár navštíviti, řekl jsem, abych vypátral nenalézajíli se tam nějaké staré zříceniny, na nichž mně mnoho záleží, jako na pozůstatcích nejstaršího chrámu křesťanského v tomto kraji. — Jeden z přisedících, muž okázalé postavy, nad jiné vzdělanější a výmluvnější, jménem Bedřich Speil, Němec, rodilý z Hechingen-Hohenzollern, nyní v Kestheli soukromující (privatizující), upřel i hned oči své na mne řka: „Pane, já byl před několika dny v Salaváře u tamnějšího faráře, při mém odchodu šel on a mne spolu zval k ohlédnutí jakýchsi památných starožitných zbořenin chrámu prý

někdy pohanského ve blízkosti vesnice u řeky Sály se nacházejících, ant prý Slavná stolice je již skrze lid rozkopávati dává, aby kamením odtud získaným nově založená silnice se dlážditi mohla. Celá pak ta práce svěřena jest panu Boďaimu, služnodvorskému, zde v Kestheli bydlícímu.“ — Tato slova proletěla jako blesk srdce mé a zbavila mne pokoje i nočního spaní. Oč, že mne mé tušení nezklame? řekl jsem k spolupocestným: oč, že to jsou zbořeniny hradu a chrámu Privinova? — Vzav i hned průvodčího pospíchal jsem k nadzmíněnému panu služnodvorskému, abych s ním o této věci osobně mluvil: odpověd jeho paní manželky, žet ho doma není, aniž že se té noci vrátí, nemálo mne zkormoutila. Najavše čerstvé koně nazejtří včasně do Salaváru ($1\frac{1}{4}$ míle vzdáli) jsme dojeli, právě ant dvojíct. p. Vojtěch Göncz, administrátor tamější fary, do chrámu k ranním službám šel. My spolu s ním šedše, již před a vůkol chrámu, na stupních, a pak ve dvoře farním spatřili jsme zlomky starokřestanských, tu i tam nápisy ozdobených, kamenův: čím zvědavost má ještě více rostla. Sám nynější Salavarský chrám prý větším dílem z takových ramův a svalin vystaven. Ve chrámě samém padlo nám do oči nosivo čili kroj zdejších maďarských ženštin. Plachta, jako bílý šlár visí se hlavy a přikrývá polovici těla, což zvláštní polosvětskou, polomnišskou postavu ženám dává. Po kratičké té poctě boží pospíchali jsme s návrši, na němž vesnice Salavár stojí, do doliny čili roviny močálovité, rákosí, sítí, šašiny, a podobných rostlin plné. Cesta vede násypem schválně udělaným. Z daleka uzřeli jsme zástupy dělníkův, kopáčův, nosičův a vozičův, kteří na jakémsi povýšeném od vesnice asi čtvrt hodiny vzdáleném místě se hemžili. Tot jest, to musí býti Privinův hrad a chrám, to jest co Bezejmenec Solnohradský „*Privinae civitas, munimen, castrum in nemore et palude Salae*“, Němečti pak kronikáři „*Mosburg* čili *Moorburg*“ jmenují. I přistoupiv k dohledači té práce, jenž byl p. *Salesius Gáspar*, zákonník řádu Benedictinského a administrátor klášterních statkův, prosil jsem ho, jménem všech kře-

ťanských Slávův, aby rozkázal těm dělníkům a kopáčům přestati a mně aby několik chvilek daroval, že se s ním o jedné vážné důležitosti smlouvati mám. „Pane, řekl jsem, toto místo má nám svaté a nedotknutelné býti: zde stál jeden z prvních chrámův křesťanských. právě před tisíci léty totiž r. 840, skrze slovenské kníže Privinu vystaven; roku pak 850 skrze Luiprama arcibiskupa Solnohradského posvěcen, ke cti panně Marii; první kněz při něm byl jistý Dominicus latinského obřadu; ve chrámě tom pochován byl S. Adrian mučeník; roku 865 slavil zde u Kocela syna Privinova slavnost vánoční arcibiskup Solnohradský Adalvin, kterého času Němci hrad tento *Mosburkem* nazvali, od staroněmeckého slova Mos Mor t. j. Bláto, jezero, močál: roku 870 uvedl Method do chrámu tohoto obřad a jazyk slavjanský. Vlachové, Francouzi, Angličané ctějí takovéto rumy prvochrámův křesťanských jako svaté pozůstatky stavějíce nad nimi pomníky, a chráníce je před větrem, deštěm a jinými nehodami ohradou a střechou; slušná věc jest, abysme i my podobným způsobem ukázali, že sobě drahého daru křesťanství vážiti známe.“ — Nové a neslychané byly tyto věci muži tomuto jako i jiným zde bydlícím křesťanům, a já sám byl jsem jako u vytržení, že jsem stál na té samé půdě. na které někdy nohy Priviny, Kocela, Methoda a Braclava stály a kráčely. To mysl mou ladilo k jakési slavné přísnosti a svaté smělosti u prostřed těchto bořitelův a kazitelův, ale věru i k bolu a smutku, který jen tím nejstřízlivějším sebeopanováním uhlabán a ututlán býti mohl, ať bych téměř hotov byl býval v rozhorlenosti své příklad Onoho následovati, jenž ze chrámu Jeruzalemského kupce a prodavače vyháněl řka: Dům můj dům modlitby jest, nečiňtež z něho peleš rušitelskou! Nejináče jsem myslil v prvním okamžení, než že tito lidé náhončí a nájemníci jsou onéno francouzské společnosti lichvářův *La bande noire* jmenované, která v Paříži a jinde staré neobydlené budovy a zrutiny kupujíc je bourá. se zemí srovnává a pak kamení, cihly i půdu odčachruje. Čímž se stává, že ve Francouzsku nejpamátnější zbořeniny

denně více mizejí a krajina tím malebné okrasy, historie pak kamenné pomníky tratí. Takovéto lakomství a tělesné živoření, které všecko jen na peníze anebo hmotný, makavý zisk obrátiti hledá, jest mi již vůbec ošklivé, ale nejvíce tudy, když své nesvaté ruce na svatyně vzkládá. K životu přináleží nejen chléb, peníze, zisk a užitek, ale i krása a radost, vděčnost ku předkům a uctivost ku starožitnostem. Sám původce tohoto hradu a chrámu Privina, ač co Slavjan nesvorný, co křesťan horlivý a dobročinný, vděčnosti potomstva křesťanského hoden jest a Sam. Simon Imag. Hung. 1. 2 C. 15. slušně o něm praví: „Privina novus erat Christianus professione vivendi, re et factis vetustus.“ Pan Gáspar cítil bolest srdce mého a vážnost mých slov, proto nedleně udělal kucílné přípravy, odstraniv dělniky a našeho vozníka zpátkem do Kesthele poslav, zval nás na svém koči do kláštera čili opatství Salavarského, které asi hodinku cesty odtudto vzdálené leží ve vesnici Salaapathy čili Salapathy, kamž opatství toto po zboření Mosburku, a zvláště v bouřech a vojnách tureckých, přeneseno bylo. My však prvé ještě kopali, hrabali, měřili, kreslili a ohlédali jsme všelijak tyto svaté starožitnosti slavokřesťanské s jakýmsi nevýmluvným citem uctivosti a nábožnosti. Pro jasnější představení věci klademe zde opis nejprvé *okolí*, potom *hradu* jak co do formy tak i co do látky, a naposledy nalezených v něm starožitností. Okolí jest rovinatá dolina, přes niž řeka čili potok Sála ne tak teče, jako raději podrývá a tratí se pod černou rašelinatou zemí. Vodu říčky často cele z očí zmizí a opět, co neviděti, z třasovisk pod nohami se přehybujících vykukává. Na obou březích Sály jsou mnozí roztracení a osamotnělí hájkové aneb kusy a chomáče lesův na větším díle volšových, které všechny zdejší Maďaři jedním slovem *Szalaliget* t. j. Sálský háj jmenují: oni jsou pozůstatky onoho bývalého zde velikého a celistvého lesu, o němž anonym Solnohradsky píše, že hrad Privinův stál „in nemore et palude Salae.“ Tyto háje a stromy zdejší obyvatelé pořad ještě vypalují a kolčují, aby z nich role a louky míti mohli.

Kde hrad tento stál, jest místo něco povýšené na způsob schválně udělaného ostrovu. Celý hrad byl obdlouhlý čtverobran, otočený příkopem, jehož stopy posavad vidno. Z plánu i ze všeho stavení vysvítá oblíbený tehdáž v Evropě byzantický stavitelský sloh. Povrchnost a půda zbořeniště porostlá jest bodláčím a rozličnými uponkovatými zrostlinami. Zbořeniště hradu tohoto jest nyní od vesnice Salaváru, jižnozápadně ležící, sáhův 760; od nově vykopaného řečiště Sály 160; od ousti této říčky do Blatenského jezera sáhův 3,235 vzdáleno. Dlouhost hradu od severu k jihu obnáši 34, širokost od východu k západu 24 sáhy. V koutě mezi severní a východní stranou stál chrám, nebo jsou tam posavad rumy svatyně čili kaplnky na jejichž odpadlých stěnách a zdech ještě i nyní malování viděti; ponèvadž podobné, ač zbledlé, však nepoškozené staromalby i v Pètikostelském, tomuto souvěkém chrámè posavad se nalézají, pravdě podobno, že i tyto Salavarského chrámu pocházejí ještě od oněch malířův, o nichž anonym Salisb. píše: Roganti Privinno misit Luiprammus archiepiscopus magistros de Salzburch muratores et *pictores* qui intra civitatem Privinnae honorabilem ecclesiam construxerunt." — Na blízce byl přístavek čili pavlač a na všech čtyrech úhlech hradu byly bašty. Pozoru hodno, že již hrad tento na kolích (pilířech) hluboko do země vbitých a nyní časem zkamenělých stál, což obzvláště u úhlův podkopaných okem zřejmě spatřiti lze. Základy čili fundamenty jsou z tesaného čtverhraného kamení. Zdi záležeji nejvíce z pískovce s cihlami míchaného. Cihly jsou dvojí, jedny $11\frac{1}{2}$ coulův zdelí, $5\frac{1}{2}$ zšíři, $2\frac{1}{2}$ ztlouští, tmavočervené barvy, druhé $12\frac{1}{2}$ coulův, jasnočervenou barvu mající, které nepochybne z rozdílných cihelen brány byly. Nalezena zde i hluboká jáma plná hašeného vápna, které i nyní ještě dobře se potřebovati dá. Zisklivost a baživost po stavècích látkách zrušila nejen větší díl hlavních zdí, nýbrž téměř i všecky mezizdi a stěny u vnitřku, tak že z těchto pozůstatkův nelze pojemu nabyti o vnitřném rozdělení a uspořádání hradu. Jak valný byl tento hrad, odtud

zavírati lze, že nynější Salavarský kostel, fara a mnohé hospodářské budovy, jako i větší díl Salaopatovského kláštera, pak mosty a silnice v tomto okolí z rumu a staviva tohoto hradu vystaveny jsou; a ještě nyní asi 70 sáhův zde nalámaných kamenův a cihel v sousedství zbořeniště stojí, které ke dlažení silnic určeny byly, nyní ale, jak naději máme, snad ku světějšímu cíli — k vystavení zde nějaké památky — sloužiti budou.

Že na severní straně brána byla, zavírati lze odtud, že stará cesta od Salaváru k Barandské pustatině, na této straně hradu se nalézá, a že asi před 6 léty na tomto místě nalezen byl prastarý a ošoustaný kámen s následným vyrytým nápisem: „Gaude apto,“ kteréž poslední slovo za *aperto* se vykládá: kámen tento nyní nad Salaopatovským vinným sklepem se nachází. — Jižně ve vnitřném hradu byla hrobka čili krypta, na způsob čtverhrané chyže; zde nalezen hrobní bělomramorový (dle mého zdání raději křemenový) kámen 3 střevíce 2 coule dlouhý, 2 stř. 4 coule široký, na němž tři souvisné věnce krásně vyřezány jsou, v jednom z nich jest angel, ve druhém orel, ve třetím lev vyobrazen. Z nápisu na něm ještě toto zachováno: „†Andreas vitam resolutis —“ zde kámen rozlomen a kus z něho chybí — níže opět: „sub ponitur isti.“ — Vedle tohoto kamene nalezeno mnoho lidských, zvláště dítěcích hlav, hnátův a kostí. — Pod tímto rumem nalezen i jiný bělomramorový čili křemenokamenný pomník, na němž *S. Jiří* (patron řecké církve: Method zde řecký obřad uvedl) co rytíř na koni sedící vyřezbován, hlava však jeho jest ulomena aniž více nalezena; na krajích jsou hezké slavesky čili ozdoby. — Třetí takový kámen asi 3 střev. dlouhý, 2 stř. 9 coulův široký, zde nalezený, jemuž spodek a pravý bok chybí, má též mnohé strojné řezby, mezi nimiž obzvláště jedna ruka, jejíž první tři prstové ku přísaze pozdviženi jsou; pak větší Malteský kříž, v jehož středku rytířská ruka, ana též tři první prsty ku přisahání zdvihá a drží. Poslední tito dva kamenové jsou pod střechou ve farskem dvoře v Salaváře co vlastnictví kláštera Sala-Opatovského.

K vykopaným zde menším starotinám náleží 5 kusův stříbrných peněz a 4 měděné; kovový zvonec snad při službách potřebovaný; kus většího zvonu; dva kusy kovových trubic čili rurek, jak se zdá k umývání rukou sloužívších; dno z modré láhvice promalované červenými a bílými pásy; železné jilce z meče, půl železné uzdy, starosvětská zámka; dva kusy z koňských podkov, hrdlo z pipky s tureckým nápisem: všecko toto chová se v opatství. Mimo to nalezen kus zelené pece, na níž hlava (římská?) vyobrazena; dvě ostrohy s dlouhými hrdly a končitými kolečky; železná forma k lití kulí; dva nože; nožnice, ocílka, postruška; okrouhlé měděné kolečko snad z hodin atd. tyto poslední věci zdržují se u p. Jos. Boďaiho. My sami našli jsme střepy hliněných nádob starého slohu a jiné řídkosti.

Jakovou radostí zaplesalo srdce mé, když při vchodu nade dveřmi Sala-Opatovského klášteru spatřil a četl jsem nápis tento:

„AbbatIa SaLaVarIensIs DIVI HaDrIanI athLetae ChrItsI gLorIosI gratIa DeI faVente restItVta.“

Tento nápis zajisté stojí v souvisu se slovy anonyma Solnohradského, píšícího: „Privina aedificavit munimem in inferiori Pannonia in nemore et pulude Salae, construxit intra ecclesiam: in qua ecclesia *Adrianus* martyr humatus pausat.“ z tohoto nápisu a jeho chronostichu viděti i to, že opatství toto obnoveno a sem přeneseno bylo r. 1594. Nade dveřmi pak klášterního chrámu stojí též letočetný nápis tento:

ECCLesIa abbatIaLIs sanCtI HaDrIanI feLICIter eXstrVcta et pIo rItV beneDICta. 1. Sept.

Což na rok 1731 ukazuje. Na pečeti sboru tohoto vyryt jest sv. Adrian, pravou korouhev, levou lemeš čili radlo držící. Ve klášteře tom nalézá se nyní osm bratrův řádu Benediktinského, totiž: Martin Akóry superior a farář, Adrian Čillag, Štěpan Kelle, Salesius Gáspar,

Ondřej Berger knihovník, Konrad Horvát, Ludvík Malec, Řehoř Modrovič. Všickni nás s velikým radohostinstvím přijali, ku starým ze Salaváru sem přenešeným a do stěn vezděným, dílem nápisy opatřeným kamenům nás vodili. Ve knihovně ukazovali nám staré knihy; v archivu, kde locus credibilis, staré rukopisy a listiny, mezi nimiž i nadací list, kterým císařovna Maria Theresia opatství tomuto jeho předešlá dobra a statky znovu potvrzuje. Sotvy jsem ještě krásnější ženské písmo viděl, jako zde vlastnoruční podpis jména Marie Theresie. Zde jsme našli i rukopis, jenž krátký dějepis tohoto opatství od nejstarších do nejnovějších časův obsahuje: nemálo se divili tito bratrové slyšice při čtení tohoto rukopisu, že se mé výpovědi s ním cele srovnávají. Sedl jsem i hned a přiložil se ku práci chtěje aspoň výtah z Rukopisu tohoto památného sobě vypsati: ale pan Vojtěch Göncz převzav práci mou slíbil, že mi celý ten rukopis pozorně přepsati a do Peště zaslati chce: což i skutečně učinil, a my jej zde na konci tohoto cestopisu v *příloze I.* celý a věrně vytištěný sdělujeme. Pozdější osudy tohoto hradu a opatství, vážené ze sněmovních uzávěrkův království Uherského přikládáme též tam v *příloze II.*

Poněvadž pak se klášterníci na nářízení a rozkaz zdejší Saladské stolice z tohoto ohledu učiněný odvolávali, za dobré jsme měli hned odtudto slovútnému maďarskému řečníku a sněmovnímu vyslanci v. urozenému panu Frant. *Deákovi*, v této stolici bydlícímu a mnohomohoucímu, list psáti následujícího znění:

„V důvěře ku všeobecně známé vlídnosti a pravému vlestenectví Vaší Milosti béřeme sobě svobodu, Vaši urozenou Milost uctivě za to prositi, aby moudrým a mocným prostředkováním Vaší Ur. M. onen rozkaz slavné stolice Saladské, dle kterého zrušení zbořenin u Salaváru a vození odtud nadobytého kamení na dlažbu silnic nařídila, čím spíše zastaven byl a k vykonaní nikoli nepřišel. Jest to svátost všem křesťanům, obzvláště všem obyvatelům naší uherské vlasti, drahá a památná: poněvadž zde jeden z nejprvnějších chrámův

křesťanských v Panonii byvších stál totiž r. 840 od Priviny vystavený, a od arcibiskupa Solnohradského posvěcený. Toto svaté místo jako kolébku křesťanského náboženství v naší vlasti považovati můžeme, odkud se světlo Evangelium rozšiřovalo. Zachování jeho, třebas již slabých, pozůstatkův podlužni jsme předkům, sobě, potomkům i historii. Zpytatelé starožitností vlastensko-křesťanských budou za to časem Vaši Uroz. Milosti jistě vroucně děkovati, nebo podobné místnosti slouží ku zpřítomnění dávné minulosti, k objasnění tmavých dějin a ku potvrzení jistých letopisův. Tuto zásluhu chce ale obzvláště slavjanský národ Vaší Milosti vším dobrým zpomínati. V naději, že Vaše Milost naši prosbu oslyšeti neráčí, zůstáváme atd. V Sálských Opatovicech, dne 9. září, r. 1841."

Kněží, jenž ve chrámě tomto Salaborském od roku 845—885 ouřadovali, známe pět, jejichž jména jsou: Dominik, Svarnagal, Altfried, Richbald a Method. Kdo po Methodovi byl, dějepis mlčí. O Mosburku však ještě se v listinách Solnohradského arcibiskupského archivu čtyrykráte zmínka činí, totiž r. 890 v diplomě Arnulfa krále, kde král tento nadřečenému arcibiskupství obnovuje a potvrzuje předešlé nadání a statky, mezi nimiž i „Mosaburch Abbatia, ubi S. Adrianus requiescit"; potom r 895, kde Arnulf Bracislavovi dává „urbem Paludarum", dále r. 978 v diplomě Otta II. císaře potvrzujícím listinu Arnulfovu od r. 890; a naposledy r. 1199 v diplomě Filipa krále, též onu listinu téměř bez proměny potvrzujícím. Vpád pohanských Maďarův, r. 900—907, pošlapal i tuto, tak utěšeně se rozvinující, květinu křesťanstva. Tato květina však nebyla cele zmařena a zničena, ona, ačkoli skrytě, vežídy zde svěžovala, jako píše Pilgrinius Laureacensis v listu k papeži Benedictovi VII. (u Hansizia Germ. Sacra T. I. str. 211): „Terror gentis Magyarorum ex longo tempore etiam aliarum provinciarum praedicatoribus meae dioecesis hactenus aditum clausit: Christiani autem, quorum major pars populi est, qui ex omni parte mundi illuc tracti sunt captivi, quibus nunquam soboles suas

licuit, nisi *furtive* Domino consecrare atd." Teprv 1019 za času Vojíka čili Štěpána krále uherského, Salavár čili Mosburg znovu na světlo vychází, kde král tento klášter Benediktinský založiv v něm latinského opata jménem Petra ustanovil, srov. Diplomatar Fejérův pod r. 1019 kde toto stojí: „— — divino instinctu fundavimus monasterium in insula Zaladiensi Ordinis S. Benedicti, quod a. 1019 ad finem perduximus; in quo jussu nostro dedicata est Ecclesia beati Adriani, quae est in Zala, simul cum duabus capellis, una quae est in honorem *S. Georgii*, altera quae est in honorem *S Laurentii*, a duobus Episcopis Modesto (Vesprimiensi) et Boniperto (Quinqueecclesiensi), ubi ordinavimus Abbatem *latinum* nomine Petrum atd" Z onoho výrazu, že Štěpán zde *latinského* opata uvedl, patrno, že slavenský jazyk a obřad od Methoda až po tu dobu ku Štěpánovi zde trval a teprv nyní odstraněn byl. Jak slavenčina tohoto času v Panonii a v Uhrách rozšířena a oblíbena byla, viděti již z toho velikého počtu slavských jmen, která vůkol Štěpána a v celé jeho rodině nalézáme. Štěpán se prvé jmenoval *Voik*, *Vaik*, to jest, Voyk Vojík, které jmeno v tom věku u Slávův všední bylo, srov. Dobrovský, Gesch. d. Böhm. Liter. S. 94 kde stojí *Voyk*, a Palackého v Časop. Mus. 1832 I. str. 97. *Vojík*; jemu podobná jmena jsou *Vojek*, *Vojko*, *Vojin*, *Vojata*, *Vojha*, a složená *Vojtěch*, *Vojslav*, *Bořivoj*, *Chotivoj*, *Zbivoj*. Vaik tak se má ku Voik, jako Vajvoda ku Vojvoda. Vůkol Vojíka-Štěpána i jiná slavská jména nalézáme, jeho matka slula *Běloknegini*. jeho bratranec *Ladislav*, manželka tohoto *Primislava*, bratranec druhý *Vazul Valizej* (slavská forma, z řeckého Basileos). Sem patří i jméno jeho otce *Goisa Gaysa*, později *Geisa*, (Srov. Bohusa, Hněvsa, Vaksa atd. *Goisa* tak se má ku *Geisa* jako hospoda a hespoda (v trenč. stol.) hodbav a hedbáv, hoslo a heslo, Hornat a Hernat, Honil a Henilo, Kovin Keve, Kostel Kestel atd. Sem přináleží i jméno jeho vojenského vůdce *Poznan* a jiná. — Že však ale předce Vojík-Štěpán místo slavenčiny latinu v Salaváře uvedl: snadno pochopíme, považímeli

to, že *Vojtěcha* (latině příznivého) za učitele a rádce měl. I to se jistě nestalo náhodou, ale zúmysla, že památku S. Adriana král Štěpán zde uložil, ant ode zdejších kněží poučen byl, že již předtím zde chrám a klášter téhož jména stál, který obnoviti slušnost vyhledává.

Kdo nám ale poví: co a kdo byl onen *sv. Adrian* a mučeník, jehož tělo Privina ve chrámě svého Saloboru pochovati dal? Známoť jest, že více jest svatých Adrianův v církvi křesťanské: bylť Adrian Nikomedský r. 290 sťatý, Adrian mnich Fuldenský a jiní. Bylť ale i s. Adrian Panonský čili Uherský, z královské prý krve pošlý, který právě v témž století, v kterém Privina chrám tento stavěl, totiž v 9. byl biskupem v Panonii, kde mnoho duší Kristu získal. Potom se 6600 křesťany do Škotska se vystěhovav i zde množství pohanův k křesťanství obrátil až i za biskupa v městě Svatý Ondřej vyvolen byl. Potom jakž Dánové Škotsko plenili, utekl s biskupem Stolbrandem, Glodianem, Cajem a mnohými jinými na ostrov *Maja*, kde roku 870 všickni od Dánův mučenickou smrt podstoupili. K jejich památce jest 4. březen nařízen. Srov. Hist. Univ. Lex. pod tímto článkem. Možno, že vděčnost obyvatelův Panonie to tělo z ostrova Maja sem přenesla, asi tak jako tělo Vojtěchovo z Pruska do Polska a Čech. Toto přenešení státi se muselo mezi 870 a 873 rokem, nebo anonymus Salisburgensis psal r. 873 svůj spis *De Conversione Bojoariorum et Carantanorum*, kde o pochování jeho v Mosburku zmínku činí. Kde tento sv. Adrian byl v Uhrách čili v Panonsku biskupem a ze kterého národu pocházel? těžko určiti. Považímeli však, že Slavové již dávno před Privinou Panonii zalidnili, jako ze jmen knížat tamějších (Přibislav, Mojmír atd.) patrno jest; považímeli, že mučeník tento a jeho tělo ve chrámě slavského knížete pochován byl: ne nepodobné zdati se bude, že i on z našeho národa pocházel, a snad snažením Solnohradských arcibiskupův a kněži ku křesťanství přiveden byl. Jako opatství Salavarské s. Adrianovi Panonskému, tak i opatství Martinovrchovské (sa-

cer mons Pannoniae) v Rábské stol. s. Martinovi též Panončanovi zasvěceno bylo.

Maďarský spisovatel *Ondr. Valyi*, v opisu Uher, píše: že prý *Ondřej* král Uherský (1046—1061) Salavár památným učinil skrze chrám (nový čili jen obnovený?), v němž král *Salamon* (1063—1074) slavnosti velikonoční světil.

I v Pětikostelích stojí posavad chrám, nyní katedralní, prastarý, předmaďarský a jak se zdá současový bratr tohoto Salavarského, ant již u anonyma Solnohr. se zpomíná: „ad quinque Basilicas, quae omnes temporibus Privinnae constructae sunt et consecratae a praesulibus Júvaviensibus.“ I zde s. Štěpán král Uherský křesťanství a chrám jen vskřísil, obnovil a potvrdil. I tento chrám jest celý z tesaných kamenův, má též na každém úhle baštu a vůbec velikou podobnost se základy a zbořeninami Salavárského. Anobrž ještě i jiní křesťanští chrámové byli toho času v Panonsku a ve Slavensku, jako k. p. ve Sremsku, v Nitře, ve starém Budíně (chrám bílé Marie, od Karla Vel. r. 804) a jinde, ale žádný z nich nemá takovou historickou znamenavost a jistotu, jako Salavarský. Učení dějepisci, Koller (Hist. Epis. Quinqueeccl.) a Selagius (De Statu Eccl. Pannon.) sice již v minulém století pronesli dohádky a možnosti o položení Salaváru, kdeby bylo: ale při chybných opisech anonyma Solnohr. De Convers. Bojoar. et Carant., které tehdáž měli, zůstalo jejich domnění klátivé, ant místo pravého *Sala* četli hned *Sava* hned *Sana*. Teprv výborné kritické vydaní tohoto anonyma skrze p. Kopitára, a srovnávání zdejších místností a okolností s jeho opisy tak dokonale se shodujících, jako i kroniky a starožitnosti kláštera Sala-Opatského, anobrž i ohled na zdejší, v celém okolí rozšířené, staré pověsti a podání — položily nás do stavu, oněm dlouhým rozepřem učených o tomto předmětu, na vždy konec učiniti. Pročež nadějeme se, že nám naši čtenáři to rádi odpustí, že jsme se při tomto, celé Slávii drahém místě, tak obšírně a dlouho bavili. Naposledy ještě i tu příjemnou zprávu oznamujeme, že účinkováním našeho výborného p. Dole-

žálka, přátelé dobré věci se našli, kteří chrámek aneb větší kaplu, též v byzantickém slohu, na tomto zbořeništi, na památku uvedeného křesťanství v naší vlasti, vystaviti dáti chtějí: výkres a návrh k tomu krásný, vyrýsoval již p. Jos. Pán, architekt v Pešti, rozený Čech. Učinili jsme, seč jsme byli a co jsme za potřebné měli k odvrácení konečné záhlady a k obnovení památky Salohradu.

Okolo třeti hodiny stál již ve dvoře klášterním kočár s bujnými zninohy k odvezení nás až do Velké Kaniže. Ještě jednou přehledli jsme celou tuto památnou dolinorovinu, nebo cesta naše šla opět vedle rozvalin Salavarských. Ve Velké Kaniži spatřili jsme, po prvníkráte na naší cestě, slavské nápisy nade krámy a sklepy, k. př. Novakovič atd. anobrž i řeč illyrská ze dvorův a ulic zněla. Navštívili jsme i zdejší kasino, a však jen na okamženi anť v něm plno Židův a dýmu bylo, a mezi těmi mnohými novinami, ještě ani zde, žádných slavských jsme neuzřeli. Náš vozník, Josef zvaný, byl rozený Horvát; od něho již mnoho jsme se naučili i ze mluvy i z obyčejův horvatských. Najat byl od nás až do Varaždína. Již tma byla, když jsme z Kaniže vycházeli: za městem sotva jsme se probili přes husté oblaky dýmu a kouře. Hoříť tam již od několika rokův pod zemí rašelina a jiné zápalivé živly, které nelze uhasiti. Často se prý tu i tam i země pod nohami jdoucích proboří, tak že téměř každého roku několik lidi smrt při tom nachází. Mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou v noci slyšeli jsme již zdaleka hučení řeky Mury. Přes Muru zde není most, ale převoz širokou o tlustý provaz uvázanou pramicí; ku kterémuž cíli i dva domky u břehu vystaveny jsou, v nichž tak řečení *brodáři* čili převozníci bydlejí, z této strany maďarský z onéno horvatský. Náš kočí nejprvé z vozu na brodáře volal, že se nikdo neozval, šel k oknu volat a klepat. Najednou zařičí z chyžky strašné teremtetování, basomování, kutyalelkováni a kdo ví jakové ještě maďarské proklinání a zlořečení proti nám: proč prý jemu v noci pokoje nedáme a sny jeho kazíme? i ode-

přelť tento hrubian naskrze, že on z lůžka nevstane. Poněvadž my zde pod holým nebem noclehovati jsme nemohli, a toho dne ještě byť i později, k uloženému místu, padni co padni, dostati jsme se chtěli, pošleme ještě jednou kočího, aby jemu slíbil zpropitek naším jménem. Ale, bohužel! ještě strašnější bouře nastala. Jeho žena, opravdivá Xantippa, vstavši z rozježenými vlasy ven z okna vykřikovati a ty nejsurovější květy maďarského jazyka na nás sypati počala; tak že konečně přinuceni jsme byli šavlí, kterou p. Doležálek v pošvě vedle sebe měl, zařinčeti a tím jí tlamu zacpati, anať se domnívala, že my lidé vojenského stavu jsme. Naše hašteření slyšel na druhém břehu bydlící horvatský brodář: i hned přeplaviv se k nám s největší ochotností a vlídností nás převezl, s dodáním těchto slov: „i tento trup to téměř se všemi lidmi tak činí! on byl někdy vojákem, a slavná stolice dala mu tuto službu jen ku trápení pocestných.“ My odměnivše dvojitě statečnému tomuto Horvatovi (Marica slula jeho hezká žena) jeho převoz: s uraženým srdcem loučili jsme se zde s Uherskou krajinou: a tím volněji a veselejí kráčeli jsme po půdě Horvatské mezi přívětivými bratřími, v tak řečeném *Mezimuří* (Meďumurje) čili v Muravě.

HLAVA II.

Mezimuří a Štyrsko.

Čakatorně — Stryhova (Stridon) — Varaždín — Lepoglava — Krapina — Brešce.

Přes Podošen, Držimace a jiné vesnice přijeli jsme ráno do Čakatorně. Hledali jsme dlouho dědičnou hrobku rodiny Zrinské, ktrou Vindiš v zeměpisu svém německém opisuje, a o níž se vůbec praví, že sťatá hlava Sigetského hrdiny Mikuláše, nejprvé od velkovezíra Sokoliho do Rábu poslána, odtud pak skrze jednoho věr-

ného sluhu jeho domu sem donešena a zde v klášteře Heleny vedle Kateřiny Frangepáni, jeho první manželky, položena byla: nikdo však zde o tom, ani ve hradě, ani v klášteře, nic neznal, ačkoli u přemnohých na to jsme se dotazovali. Tenť jest osud velikých mužův: vzdálený svět je zná a ctí, nejbližší jich si nevšímá a zapomíná s ohyzdnou nevděčností. — Domníváno se, že muž tento schválně opuštěn a obětován byl, anť prý z Cařihradu podezření a pomluvy došly, jakoby po nejvyšší vládě v Horvatsku dychtil: jeho slavná smrt zahanbila i zlé jazyky i lehkověrné uši. Ve františkanském klášteře ve dvorní pavlači visí starobylý, jak se říká, původní obraz Mikuláše Zrinského: jehož věrnou kopii v prvním ročním běhu Zory Budinské viděti. Na konci města stojí smutnotvárný hrad Zrinský (Zrinyvár), pevnou zdí a baštami ohrazen, vůkol něho byl někdy příkop, nyní v louku obrácen. Hrabě Althan povýšil jej o dvoje poschodí; nyní jest v držení jeho hrabě Festetič. Zdejší úředník chtěl na sílu s námi maďarsky mluviti. Asi půl hodiny od Čakatorně viděti v lese pomník, t. j. kámen s nápisem latinským; „že zde prý Mikuláš Zrinský od vepře roztrhán byl." — Bylť tento Mikuláš mladší, od onoho Sigetského ale rozdílný, maďarskohorvatským obojživelníkem, on psal onu maďarskou báseň; „*Ne bántsd a' Magyart*," který název knihy nyní Maďaři za národní heslo sobě zvolili; on psal i hrdinskou báseň též v maďarčině: *Sirena Jaderského moře*, kde cnosti nesmrtelného předka svého Mikuláše Zriniho vypisuje: toto poslední dílo přeložil Petr Zrinský do horvatské řeči, a sice tak, že původník daleko převyšuje. Poněvadž Mikuláš tento vlastního svého národu nepřítelem byl, my na vše nukání a zvání našich průvodčích z vozu jsme nesestoupili. — Celé Mezimuří přináleželo někdy slavnému Zrinskému rodu. Poněvadž ale nešťastný *Petr* 1687 pod Leopoldem I. utracen, jeden pak jeho bratr *Mikuláš*, jak se dí, vepřem usmrcen byl a druhý bez dítek a dědicův zemřel, přišlo toto panství do rukou král. fisku. Karel VI. dal je hraběti Althanovi, Althanská rodina prodala je hraběti Festeti-

čovi za 1600,000 zl. zanechavši sobě toliko jednu ves, poněvadž dědičné právo vrchního županství Althanské rodiny na posedlostech v Muravě spočívá. R. 1703 zmizel celý onen rod Zrinský, jehož jméno křesťanstvu téměř svaté býti by mělo: tak hrá osud s rodinami!

Od Čakatorně k severovýchodu vede cesta přes s. Helenu a s. Jiří do Stryhové čili Stridonu, městečka nyní chatrného, ale hádkou o rodišti s. Hieronyma slavného. Na blízkém pahorku spatřuji se zbořeniny hradu; roku 1448 vystavil zde *Bedřich* hrabě z Velje (potomek prý Privino-Kocelovský) chrám a oltář s. Hieronymu zasvěcený; u bystré studnice, jenž se zde prameni, stál prý někdy onen dům, v němž se tento svatý narodil; její voda prý léčí mnohé nemoci. V celém okolí rozšířeno jest to podání, že toto vlast onoho Hieronyma „*pro quo non minus ac olim pro Homero certant urbes*“ jako píše Schönleben, Ann. Carniol. ad A. 341. — Nejnovější spor o tom, mimo Bedekoviče: Natale solum s. Hieronymi 1752, veden byl mezi *Janem Kaporem*: Della patria di San Girolamo, Roma 1824. a *Petrem Stankovičem:* Della patria di S. Girolamo, Venezia 1824. My nechtějíce haldu těchto hádek rozmnožovati, nemůžeme tajiti, že Hieronyma v tom smyslu za Slava držíme, ve kterém i Upravdu čili císaře Justiniana, Basilia Macedonského papeže Jana IV. a jiné. Hieronym píše v listu *Sofroniovi:* „quam translationem, diligentissime emendatam, olim *meae linguae* hominibus dedi.“ A opět ve psaní k *Rufinu* Voglejskému: „Mihi non licebit post 70 editionem, quam diligentissime emendatum *meae linguae* hominibus dedi, etiam ipsa exemplaria vertere?“ — I Sofronius i Rufinus, k nimž tito listové psáni jsou, byli Římané čili Latiníci; kdyby byl Hieronym též Římanem byl a zde pod *meae linguae* latinské přeložení Biblie rozuměl, byl by nesmysl v jeho slovích; k Latiníkům zajisté byl by musel psáti *nostrae linguae*, ne pak *meae linguae.* Roku 390 S. Hieronym stál v dopisování se mnichy a jeptiškami Lublanskými čili Aemonskými. Ostatně buď v Panonském, buď Dalmatském Stridoně se narodil tento muž: v obojím případu patří Slavům.

Co mně již v celém Mezimurském okolí v oči padlo, to byly tak řečené *slavjanské záhony*, Němcům *wendische Beete*" zvané na poli a na rolích. Celá role rozdělí se na více hrádek, čili ostředkův, každý z těchto ostředkův má vyvýšený hřbet; sám ostředek záleží ze dvou, tří i více brazd s obou stran vyoraných. Tento způsob obdělávání rolí jest prastarý a Slavjanům v Evropě výhradně vlastní: my jsme jej zpozorovali netoliko v Horvatsku, Štyrsku, Krajinsku ale i v horní Italii téměř až po Veronu, kde Venetové někdy bydleli; pak v některých krajech Tyrolska a Bavorska co pozůstatky tamnějších Vendův. Ve krajích míšeně Němci a Slavy obývaných, jakž jsme do chotáru vstoupili, již obyčejně z tvářnosti pole a rolí předkem jsme uhodli, kterého národu lid tam bydlí. Já dlouho jsem cíle a příčiny těchto záhonův a *runův* vyskoumati nemohl; všecko mé na to u německých hospodářův a ouředníkův dotazování marné bylo: až mi konečně jeden sedlák Slavenec Štyrský, dokonalou a uspokojující zprávu dal, kterou na svém místě přivedeme.

Pro Varaždín určili jsme jenom as dvě hodiny: a však v běhu těchto dosti jsme spatřili, totiž hlavu města čili radnici, a srdce města čili čítalnici. Tato čítalnice jest dílna čili raději škola národnosti a vzdělanosti. Její zevnitřní i vnitřní uspořádanost blahočinně působí na duši Slavjana. V předsíni visejí po stěnách obrazy Slavistův téměř všech kmenův a nářečí; v čítovně samé drahný počet novin, Illyrské Noviny a Danice zde na celé cestě po prvníkráte nás uvítaly. Že cizozemci jsouce, předce ne německé, nýbrž Illyrské Noviny jsme žádali a četli: to všech zde přítomných čtenářův pozornost na nás obrátilo. „Neníli zde baron Kušland?" ptám se já jednoho mladíka. „Odpusťte pane: já jsem!" — řekl on. Byl to mladší bratr onoho známého Drahotína Kušlanda, horlivého Slavjana; poněvadž pak tento ve Křiževci byl, prosil jsem tohoto mladšího aby jemu psal, že do Záhřebu putuji. I slíbil to hned učiniti: já však v Záhřebě neměl jsem štěstí, starobylou Pešťanskou známost s panem Kušlandem obnoviti, an ouředními pra-

cemi zadržen byl. — Z čítalnice šli jsme do radního domu v důležitosti přípřeže. V Pešti dáno nám assignacii na přípřeže v maďarské řeči: to byl lep na křídla naše v celém Horvatsku; nebo již zdejší kommissař vzav to do ruky, co řeřavé uhlí, odvrhnul, řka: „pánové, já tomu nerozumím, to u nás nic neplatí, chceteli přípřež, proukažte latinské aneb horvatské písmo.“ — V této ouzkosti zavedli nás zdejší mladí vlastenci na městský dům, kde nám prostředkováním vrchnosti latinská assignacie dána. Dva jonáci horvatští letěli s námi tak rychle k horvatskému Švýcarsku, že jsme sotvy ducha popadli. Horvatské toto Švýcarsko jest *pohoří Ivančica*, a celé toto okolí podobá se Tatranskoslovenským krajům. Zde i v celém Horvatsku a Štyrsku seje se mnoho pohanky, jenž zde hajdina (sr. něm Heidekorn) sluje: ona lidem i včelám zdravou potravu přináší. V *Lepoglavě* navštívili sme klášter a krásný chrám Paulinský; pozoru hodné freskové obrazy jsou zde: Kristus dvanáctiletý ve chrámě Jeruzalemském a vyhánění kupcův ze chrámu. V celém tomto Varaždinském okolí panuje nelepé, a těžce srozumitelné nářečí; přízvukování více ruské, k. p. Božók (jméno našeho vozníka), gospá atd. téměř každé *o* vyslovuje se co *e*, ku př. *gora* gerá, *koně* keně, *dobre* debre, *dole* dele, *kostel* kestel atd. Z Lepoglavy jeli jsme cestou krkolomnou přes vrchy do *Krapiny*, rodiště Gayova. Na této cestě zmocnil se mne jednou bolestný cit, při spatření tklivého divadla. Pro příkrost hor šli jsme větším dílem pěší: vůkol nás zástupové poutníkův, zvláště žen a panen. „Kamo idete?“ ptali sme se. Ony: „*Na proščenie!*“ to jest na odpustky, od *prostiti*, prostění čili sproštění hříchův. Mnoho jsme se zde naučili o povaze, stavu, dobrých i chybných vlastnostech. o předsudcích a potřebách lidu horvatského. Nastojte, že tak málo se o vzdělání lidu zde pečuje, tak málo škol se nachází! Lid ten zdravý na těle i na duši, schopný, bystrý: ale cele sobě a náhodě zanechán. Bylit zde lidé z těch nejrozličnějších krajův, měst a vesnic horvatských. Nebo ve Krapině jest jakýsi zázračný obraz P. Marie. k němuž

ročně tohoto týdne, jakožto na Jméno P. Marie tisícové pouť dělají. Asi hodinu vzdálí s vysokého Svato-Jakubského chlumu viděti již poprvníkráte onen Krapinský chrám: při tomto pohledu padnou všickni poutníci na kolena modlíce se s obráceným ku chrámu obličejem. V tomto okamžení došla sem i jedna ubohá matka nesoucí dřevěnou kolebku na hlavě: když ji na zem vedle sebe položila, uzřeli sme v ní malé, nemocné, již téměř ku smrti pracující dojčátko, které tato matka až z Koprivnice, ve Křížské stolici, k onomu zázračnému obrazu pro uzdravení nesla: byloť zajisté její jediné dítě. Slzy se nám, všem zde přítomným, potokem z očí vyronili. — Nejpřednější přístup k Bohu má ubohý. —

Nade Krapinou, na vysokém rozložitém kopci, stojí chrám Panny Marie: boudy, krámy, stánky, kuchyně, vozy s vínovými sudy a nesčíslný počet lidstva hemžícího se vůkol něho. Chrám, vnitř krásný tak plný byl že sotva bylo lze protlačiti se. Vůkol chrámu a ve farním čili kostelnickém dvoře, k našemu nemalému pohoršení, točilo se a prodávalo víno. I jinde v Horvatech to nic nového, spatřiti vichu nad branou fary, co znamení, že se víno tam prodává. Krapina sama jest malé, v dolině stisknuté, a však ouhledné městečko. Naše první otázka byla: kde dům páně Gayův? I hned nás děvče asi dvanáctileté s jakousi radostí tam vedlo. Jest to švárný, z venku červeně omazaný, domek s lékovnou, v němž nyní bratr p. Gaye bydlí. Ukázáno nám pak netoliko pokoj, nýbrž i kout a postel, kde tento světlonoš horvatský světlo světa spatřil. Nad městysem pne se v oblaky ohromný pískovec, na jehož vrcholi svaliny hradu *Krapina.* Celé Horvatsko, obzvláště ale celá tato okolice široko daleko plná jest pověstí o zámku Krapině, o Čechu, Lechu a Mechu zde někdy bydlivších a odtudto do Čech, Polska a Ruska se přestěhovavších. My jsme podání toto slyšeli nejen z úst kněží a učených, nýbrž i z úst dítek našeho hostinského, z úst sedlákův a bab. Obrazotvornost má byla těmito rozprávkami tak rozehrána: že bez odkladu na nejvyšší chlum a zeď jsme vylezli stojíce zde

dlouho v jakémsi němém vytržení. Sídlo to bylo arci Čecha hodno: novější přístavky ode prazdi zřejmě rozeznati. Na protějším, neméně vysokém, vrchu viděti zůstatky zbořenin druhého zámku *Psary*, kde prý Lech, v levo opodál třetího zámku, kde prý *Mech* přebýval. Tato srovnalost místních těchto památek a podání Horvatských se starými českými pověstmi a dějepisy podivná jest a tuším důležitější nežli ty nejučenější domysly našich kmenoskumcův a slovozpytcův. Každý místni podaj, každá staronárodní pověst jest mi milá a významná, ant vezdy nějakou skutečnost za základ má. Když nás naše švítorná stařenka v nepřítomnosti muže svého, po hradě vodila a pověsti o něm vypravovala, já jsem se domníval že Dalimila mluvícího slyším:

V Srbském jazyku jest zemie,
Jejžto Chorvaty jest jmie;
V tej zemi bieše lech,
Jemuž jmie bieše Čech:
Ten mužobojstva se dočinie,
Pro něž svou zemiu provinie,
I bra se lesem do lesa
Dietky své na pleci nesa atd.

Vidouc naši dychtivost, se kterou jsme slova její poslouchali, častovala nás co bratry a potomky Čechovy hroznem Krapinohradským, běževši pak do kuchyně a přinesši uhel přijměla nás k tomu, abychom na památku svá jména tam na stěnu napsali: čehož, ačkoli já to jináče nerád činím, odepříti jsme jí nemohli.

Dne 11. září ráno učinili jsme z Horvat výběh přes řeku Sotlu do Štyrska. Městečko *Brešče* (čili Brežče? něm. Rain Rann) asi s 1000 německoslavenskými obyvateli leží v pěkném okolí nad Sávou. R. 1475 byla zde porážka křesťanův od Turkův; r. 1775 a opět 1815 bylo povstání sedlákův proti zemskému pánovi *Ignacovi Attemsovi:* na bráně hradu jsou posud stopy sekání a střílení. Zde bydlí p. Vincenc Doležálek: moji druhové jeli za ním do slavenské Bystřice

pro mladuchu, kde i sobáš*) a svatba se konaly; já ale, ohled maje na své zdraví a chtě aspoň jednu noc na této cestě tiše a cele spáti, zůstal jsem toho dne ve Brešči, abych nazejtří do Záhřeba pospíchal, anť mě Záhřeb, literatura a národnost slavoillyrská důležitější byly, nežli svatba. Avšak ještě i ostatek toho dne všemožně jsem vynaložil k poznání Štyrska, k čemuž pan Schildenfeld, švagr mladé nevěsty, slovem i skutkem, vozem i člunkem přívětivě nápomocen mi byl. Při navštívení chrámu a školy na otázku: v jakové řeči se zde mládež vyučuje? řekl dozorce, neznaje kdo jsem já, onou Němcům obyčejnou sobělibou moudrostí a národní chloubou: „že ještě před rokem náboženství se mládeži ve slavenské čili vindické řeči předkládalo, ale nyní že jde všecko jen německy, anť se prý na štěstí celé město, anobrž celý kraj Štyrský, vždy více a více němčí.“ U mne to není štěstí, řekl jsem, nýbrž největší neštěstí a nerozum národ národnosti a řeči pozbavovati. Ubozí Štyrčané! stínové Slávy! — Veselejší vzduch věje, chvála Bohu, ještě na venkově: vesnice ještě ozývají zpěvem slavským ačkoli ovšem již velice němčinou protkaným. Několik veršův z takových, od Heleny Jerankovy, rodilé z Pristavu, zpívaných písní zde klademe:

1. Luštno je pač na deželi,
Moja chyža na trate stoji:
Chytro se z jutro pregleda
Zachvalim jest mojga Boga.

———

2. S majhnam no kratkam veseljam
Katir mi tak dobriga da,
Krepelička v štrenenc prepeiva,
Skorjanček se v lufti glasi
Krepelička na verbi odegrevla
Kosič pa v goši živižga.

---

*) oddavky.

3. Luštno je pač na tom sveti :
Kateri s poštenjam živi,
Se žvižga in poja veselo,
Na večer presladko zaspi.

———

4. Že mi go grenko živlenje
Neč na paraito moj brat,
V nebesach te čaka veselje
De bi ga živo en krat.

Výklad slov: *Luštno* vesele, z něm. Lust, lustig; *pač* ovšem; *deželo* pole; *trata* trávník louka; *Majhen* malý; *katir* který, *strenina sternina* obilí, sr. strniště; *skorjanček* skřivan, *luft* povětří; *kosič* malý kos; *goš* houšt; *žvižgati* pískati hvízdati; *pošlenje* čest; *in ino* a; *grenko* korko; *neč na porajte* nepočítej toho vysoce, nedbej na to; *De bi ga živo en krat* O bys je dožil jedenkráte.

Kamkoli jsme putovali ve Štyrsku, všecko ještě plno bylo rozprávek o škaredé scéně, která se před několika týdny v měsici srpnu v Rohatci (Rohitsch), kde slavná kyselka s koupelí, se přihodila. Syn hraběte Františka z Attemsův, ve Slovenském Hradci bydlícího, jel s kočárem na projižďku: jemu v oustrety přicházelo tou cestou několik mladých Horvatův do tamnějších lázní; a že tito, jakožto s plnějším vozem z cesty vystoupiti nechtěli, mladý hrabě jim „Kroatisches Sauvolk“ navykřikoval. Tito s pokojem odešli. V kafírně však, kam za krátký čas i mladý hrabě přišel, Horvati obrátíce se k němu žádali, aby odprosil tu urážku, kterou jim a jejich národu učinil. V to přišel otec jeho a vida co se děje řekl: *já jsem hrabě!* a v tom okamžení dal políček jednomu z Horvatův. Z toho se strhla strašná rvačka, tak že oba hrabata, syn i otec s Vaňkem se poraditi museli. Stavové Štyršti tak se nad tím zhoršili, že hrabě se všech ouřadův sesazen byl, aniž, dříve očištění svého, ve sněmovně ukázati se směl.

Po těchto denních tulačkách vstoupivše pod večer do lodice plavili jsme se s nedočkavostí přes Sávu do Krajinska, tak že téhož dne tři krajiny slavské, Horvatsko, Štyrsko a Krajinsko navštívil jsem. U prostřed Sávy vystupovali jako z vln před očima mýma dva smutné obrazy: ha! zvolám, zakryv oči dlaněmi: to je *Čop* ! a tento *Cestar* ! *Čop* byl professorem slavské řeči v Lublanech, utopil se při koupání v Sávě před několika lety; *Cestar* byl Horvat, posluchač mudrctví v Pešti, způsobný mladík, horlivý vlastenec, utopil se při koupání v Dunaji, několik dnův před odchodem mým na cestu: oba ku veliké ztrátě Slavenstva. Ukrutná smrti, vzala si nám již mnohé oběti a naděje před časem: Rožnay, Jesefovic Mladoň (jediný syn Jungmannův), Tomášek, Michalovič, Červenák hnijí: a mnohé poskvrny a břemena národu žijí! — Městečko *Čates* na pahorku ležící pěknější jest, nežli jeho dvojobličejní a dvojjazyční obyvatelé, na jejichž postavách těžce rozeznati: víceli německého či slavského živlu v jejich spankhartění pozůstalo. Řeka Brjana dělí Krajinsko od vojenského Horvatska. Mně zde všudy tak teskno, tak cizo, tak bolestno bylo, mezi tímto cele zanedbaným, se všech stran utiskovaným a opovrhovaným lidem: že sem rychle domův k nějakému vyražení utíkati musel, aby se mi srdce nepuklo. Zastyď Bože mé pochybování: já nemám čáky, aby již v těchto krajech kdy lípa kvésti mohla. Znevonělo mi dalši zde meškání, a jakási bezděčná těkavost pudila mne odsud dále.

HLAVA III.

Horvatsko.

Záhřeb — Karlovec — Grabničko pole.

Nazejtří dne 12. září z národně umírajícího Štyrska, kvapil jsem k ožívajícímu Horvatsku. Bylať jasná neděle, mlčelivá Sáva na levici. Na cestě do Záhřebu požíval jsem poprvníkráte blaženost samotnosti, kterou jen někdy rozmluva s mým vozatajem přetrhla. Potřeba jest to, obzvláště na cestách, pro ducha lidského, aby se časem ode hluku světa odstranil, do sebe vstoupil, věci a předměty viděné sobě obnovil, zažil a přivlastnil: jináče množství úkazův způsobí jen zmatek v duchu. Jako tělo pokrm, tak duše látku cestovní stráviti musí. Arciže na cestě nemůže mysl dlouho sobě přináležeti, ant noví vtiskové ustavičně ji ze vnitřku ven vyluzují aneb vypuzují. Co to za ves? „*Dobrava*!" Dnes neděle, a tu předce trh na hrnce, dím mému Josefovi; Pane, řekl on, to nic nového u nás. — Co pak jste vy Josefe, Němec čili co? Já jsem Slavenec a můj jazyk slavenský, německy málo umím: jsem rodák z Brešče. Jakž to? dím já, vy říkáte Slavenec? a ne Slovenec? To vše jedno u nás, odpověděl on, učení lidé mluví Slovenec, my sprostí i Slavenec i Slovenec.

Nu, ptám se dále, a proč vy Slavenci a Horvati role své tak na záhony a runy (wendische Beete) rozoráváte? proč nenecháváte role své tak celé a široké jako Němci? „Proto," řekl Josef můj, „že jsme my moudřejší rolníci nežli Němci; to děláme tím cílem, aby když prší voda ve brazdách zůstala a do půdy vnikla a tím ourodě napomáhala; kde pak je země sama v sobě močálovitá, aneb když mnoho dešťův bývá, tudy tyto záhony odvozují přílišnou vlhkost, aby osení nehnilo; panuje-li dlouhá suchota v letě, a jeli studnice, potok aneb řeka ve blízkosti, voda se odtud do těchto brázd nastrojí, která roli ovlažuje." Tu hlo jsem měl přirozený dávno hledaný klíč k tajemství slavjanských

záhonův: a toto vysvětlení a ukázání mi tak pracktické moudrosti v rolnictví, naplnilo mne novou uctivostí ku starým našim předkům.

Laduč, Jerlušovice, Drdovec jsou chatrné vesnice s rozsypanými sem tam domky: což zřízení a navštěvování škol těžkým činí. U Brdovce dohonili jsme drátenika, jistého Jiřiho Hološe z Rovného, horvatsky téměř tak dobře jako slovensky mluvícího. Poněvadž Maďaři hloupý posměch sobě z nich a z jejich řemesla dělají: jdou tito chudáci raději v daleké krajiny, aby sebe od hladu uchrániti a panstvu i stolici poplatky vypsotovati mohli. Sotvy tento truchlivý pohled z očí zmizel, otevřel se jiný utěšenější. Vedle silnice zahrada neohraděná, jenom okopaná: v zahradě na vyvýšeném místě květnice s nejkrásnějšími rosoperlými dítkami flory; ve středišti květnice mladý, vysokorostlý, černým ouředním rouchem oděný kněz se knihou v ruce. Že ranní nedělní svou nábožnost zde vykonával, poznati bylo nejen ze knihy ale z celé skroušené tváře a postavy. Taková modlitba, myslím, v takové tichosti, z tak upřímného srdce, mezi tak vonným kvítím k nebi odsílaná, musí Bohu milá býti.

Čím více jsme se k Záhřebu přibližovali, tím hustěji urážel oči mé jeden nepříjemný, škodlivý, zde široko daleko panující obyčej, totiž nošení všelijakých břemen na hlávách u ženštin. Děvče, žena, stařena téměř každá nese něco na vrchu hlavy, buď koš, buď putnu, buď nůši a uzel a to často tak veliký a těžký, že ledva pod ním kráčí. Tím se stává, že postava zdejších žen jest přímá a rovná co strom: ale že to stálé tlačení mozku tohoto nejjemnějšího nástroje duše škodlivé jest v jiném ohledu, o tom ani pochybovati nelze.

Do Záhřebu přijeli jsme před desátou hodinou, tak že ještě závirku horvatského kázaní ve chrámě slyšel jsem. Okolí Záhřebské živopisné, vzdělané, na levo ověnčené vinohrady, a pahrbky čili hrby, hreby, odkud i jméno Záhřeb; na pravo nepřehledná rovina město k rozprostraňování se až ku Sávě vábí, aby někdy jed-

ním z největších na jihu bylo. Obraz a stav města chvěje mezi velkými a malými, starými a novými městy; krejčíři, tokáři (soustružníci) a jiní řemeslníci maji nápisy německé: kupci i slavoillyrské. Gay jest osa, vůkol které se duchovní i národní život Zahřebu anobrž celého Horvatska točí. Již tomu asi 12 let co sme se neviděli, co jsme v Pešti spolu na procházky chodívali, čitanku k poučení se češtině čítali, o pravopisu, o novinách a jiných národních důležitostech rozmlouvali a všeliké plány v pudoucnost činili: ze mládence jemného, učelivého, naděje plného, stal se již přísný, vážný, vysoce zasloužilý, všecka předsevzetí mladosti uskutečňující muž. Jaková mi to radost, shledání se s takovým přítelem, vlastencem, sounárodníkem! On co magnet přitáhl k sobě nejzpůsobnější illyrské mladíky ze všech krajův a nářečí, chudé spisovatele podporami zakládal, získal šlechtu národní literatuře, sesoustředil rozptýlené síly a tak úlohu Bohem a časem sobě danou, co jednotlivec, zdařile rozřešil. Cosi zázračného zdá se míti do sebe a okole sebe pan Gay. Čili snad vzkříšení národu nezasluhuje jméno divu? Novinárna a tiskárna Gayová jest velikánské podniknutí, síly jednoho soukromného člověka téměř převyšující. Jsou zde tři tiskací lisové, každý z nich stojí 500 zl. stříbra; hydraulický ‚res nadto stál sám 1000 zl. stříbra, at o literách, o sazečích o tiskařích a jiných přípravách a potřebách mlčím. Nejen sebe s tělem i s duchem, ale i celé své dědictví a jmění obětoval tento bezpříkladný vlastenec národu a vlasti. Nad tiskárnou jest čítalnice, přeutěšený ústav: vůkol při stěnách knihovny kde kniby všech slavjanských nářečí, zvláště mluvnice, slovníky a dějepisy; v prostředku dlouhý, zeleným suknem pokrytý stůl, na němž dvadcet pět rozličných novin a časopisův, ve krásném pořádku rozloženo. Takové množství slavjanských novin pohromadě sotvy se kde ještě na světě nalézá. Tu ruská Severnaja Pčela, tam srbské Novine a Národní List, zde polský Tygodnik literacki, onde Pražské Noviny, Včela, Květy, Ost und West a jiné čelnější německé noviny. Maďarské noviny

tu místa mají mezi našinskými, v maďarských čítovnách ale nikde nespatřil sem naše noviny: kteráž slavjanská snášelivost a všestrannost mne nemálo těšila. Na tyto noviny vynakládá se ročně 260 zl. stříbra. Dohled a pořádek má zde p. Babukič, muž výborně učený a dobrý jako léto. Takovým čistým všeslavským životem nikde jsem nebyl proniknut jako zde. Tu jsem našel Slováka, p. Šuleka noviny čtoucího, tam Rusa Srezněvského a Praisa, kteří zde několik dnův na můj příchod čekali měvše odjíti do Srbska. Podivuhodná jest schopnost Rusův v učení se řečem a zvláště nářečím slavjanským. Pan Srezněvský mluvil tak dobře a plynně chorvatské nářečí, jakoby zde rozen byl. Mně to šlo z počátku arci něco tížeji, ant já posavad jen k čítání, málo kdy ke mluvení, příležilost jsem měl: a však ze dne na den i můj jazyk se rozvázal. Poznal sem v Záhřebě netoliko všecky čelnější spisovatele, p. Demetra (dramatika), Vraza, Stoosa, Rakovce, Kukuljeviče, Babukiče, Užareviče, Mojžeše a jiné; ale i zástupce a podpory národu a literatury z vyšších stavův, jako Jeho Excell. biskupa Haulika, hrabě Dražkoviče, hrabě Oršiče, hlavního župana Mikuláše Zdenčayho, vice-bána horvatského Markoviče, barona Kulmera, generala Šimuniče, plukovnika Rastiče a nesčíslný počet přátel a vlastencův, kteří všichni tak mnohými a stkvělými důkazy přízně, hostinnosti a vzájemnosti slavjanské mne poctili, že pobytí mé mezi nimi k nejkrásnějším dnům života mého přináleží. — Horvati jsou Špartanové slavjanští: silní, zmužilí, odhodlaní. Vysokocit národní povědomosti a slavjanské významnosti nikoho tak neoduševňuje jako tyto Hrdinoslavy. Jim náleží ta krásná čest, že byli první, jenž se osmělili novoslavské vidy z duchovní říše do skutečného života přesazovati a vštěpovati. Tu žádný spisovatelský a učený aristokratismus, žádný monopol s literaturou a ideami, jako jinde: pravá národní a duchovní svobodná obec, jejímž účastníkem, ba i jen svědkem býti radost. — Někteří namítají p. Gayovi přílišnou cti a chvály žádost; my na to odpovídáme: ve chvalitebných věcech chválu hledati chvalitebno jest; ve slávě a ve

štěstí národu čest hledati, čestnější jest, nežli na čest nedbati, jí necítiti a nehledati, aneb nečestnými věcmi se chlubiti. Ukázalť p. Gay dostatečně, že mu čest národu dražší byla, než jeho vlastní, ve dnech národního nebezpečenství, když optimistové mlčeli, odrodilci cizincům pochlebovali, chabí a klátiví zoufali, sami učení opustivše ožahavý skutečný život do útočiště starých časův se zabrali aneb do hlubin vděčnějších theoretických skoumání se pohřížili: on do trpkého jablka přítomnosti zakousl a smělost měl bezprostředně a veřejně k národu mluviti, nedbaje na mnohé ctiutrhače a žalobníky své. Kdybysme my Slavjané měli národní Pantheon jako Římané a Francouzi, anebo valhallu jako Němci, jábych Gayovu podobiznu tam postavil a lípolistovým věncem hlavu jeho ozdobil. Jedno však jest, co každý Slavjan od p. Gaye příčinu žádati má, totiž, aby netoliko ústy, penězi, cestami, ale i pérem působil a krásným svým slohem své vlastence čaštěji obradoval. Pan Gay má i znamenitou sbírku slavjanských starožitností, k. p. původní obraz *Gunduliče*, *Georgiče* (jenž o s. Pavlovi a ostrovu Mlětě psal), *Petra Zrinského* a jiných; pak staroillyrské peníze, na nichž vyobrazená první čtvrt *měsíce se hvězdou*; což za znak i mnohým horvatským rodinám šlechtickým posavad slouží. Na jednom takovém stříbrném penízi stojí nápis: *Caesar Augustus*, a na druhé straně: *Virtus turb. illyricar.* Při spatření tohoto měsícohvězdového znaku, vždy mi přišla mnohá místa z národních písní na paměť, kde řeč o měsíci a hvězdě, k. p. v srbské písni: *Mesec kara zvijezdu danicu* atd. Známo jest, že i Slavonia na erbě hvězdu má. Mezi starými rukopisy u p. Gaye zanímal mne obzvláště: *Zákon Vinodolský*, od r. 1288. Charakteristické pro náš národ jsou v něm dva články, totiž 2. a 11. V onom stojí: „Akoby ký vopil (upěl, křičel) v noci: pomagajte! terby ký čul a neprišal na pomoc, pak by se doznalo, da plati pene Gospodinu (gradskomu) Libar 25 a Crikvi L. 35.“ — V tomto: „Svakoj ženi je virovano od dobroga glasa.“ — Kdoby takovou člověčenskost a vzdělanost v oněch stoletích hledal? —

Dne 15. září, provozováno v divadle dva kusy, první: *Seoská kuťa na drumu* (selský čili venkovský domek na silnici) podle Kocebua; druhý *Ludost a ludoría* vesela igra, podle Desagiera. Pan *Skalac* vynikal v obou komickým talentem; panna *Veselova* něžnými hnutími a posunky jako i líbeznou výslovností řeči illyrské. Ve spolku přátel řeč byla o zakoupení aneb vystavení nového národního divadla v Záhřebě: ačkoli o působení divadla na vzbuzování národnosti a vzdělání řeči přesvědčen jsem, předce radil jsem, aby ty peníze raději na založení matice k vydávání knih a museum k ochránění vlastenských starožitností obráceny byly, anť prozatím nynější stav divadla dostatečný jest potřebám přítomnosti. Poněvadž ale k tomu fond ještě malý jest, uvolil se ušlechtilý Gay k osobní cestě a sbírce k tomu cíli po celém Horvatsku.

P. Sreznievský podal nám zprávy o nynějším stavu literatury ruské, zvláště básnictví. Po smrti Puškynově vyniká v básnictví obzvláště mladík Chomjakov. Již předtím četl jsem od tohoto spisovatele básně, jmenovitě jeho *Studnici*, které se mi pro jejich živou obraznost, jejich vroucí národomilenství, jejich čistoslavjanského ducha velice líbily: proto sdělujeme zde našemu obecenstvu jednu z jeho nejnovějších prací, která ještě nikde tištěna není:

Orel slavjanský.

Vysoko ty gnězdo postavil
Slavjan polunočnoj orël!
Široko krylja ty razpravil,
Daleko v nebo ty ušol.
Letaj! no v sinem moré světa,
Gdě siloj dyšuščaja gruď
Razguljem volnosti sogrěta,
Ty mladših bratjev nezabuď.
Na step' poludennogo kraja
Na dalnij zapad ogljanis:
Ich mnogo tam, gdě šum Dunaja,
Gdě alpy tučej obvilis;

V uščeljach skal, v Karpatach temnych,
V Balkanskich debrjach i lěsach,
V sjetjach Tevtonov věrolomnych,
V stalných Osmanlii čepjach.
I ždut okovanyje bratja,
Kogdato zov uslyšat tvoj,
Kogdato krylja kak objatja,
Prostreš nad slaboj ich glavoj.
O vspomni ich, orël polnoči!
Pošli im zvonkoj svoj privět:
Pusť ich utěšit v rabskoj noči
Tvojej svobody jarkoj svět!
Pitáj ich piščej sil duchovnych,
Pitaj nadeždoj lučšich dnej,
I chlad serdec jebinokrovnych
Ljubovju žarkoju sogrěj!
Ich čas přidët; okrěpnut krylja,
Mladyje kogti otrostut,
Vzletjat orly, i cěpy nasilja
Železnym kljuvom razkljujut.

Ptáno se mne ode zdejších přátelův i to: proč prý se já i nyní ještě více básnictvím neobírám? Ptactvo, řekl jsem já, jen v jarním a letním čase zpívá, v jeseni a v zimě mlčí; a však chcete-li předce, dejte mi, ne vlaské villy, ani franzouské Sanssouci, ani penzie a řády německých knížat, nýbrž jen potřebný k tomu čas, pokoj a chléb: a vyplním bohdá žádost Vaši třebas i v šedinách. Znáte zajisté dobře, že my jen laskavičky jsme na poli národu a literatury: žíti ale a jísti při tom předce musíme, chceme-li pracovati, anť ani básnířům pečení holubové s nebe do úst nevletují. Vlachové chléb zovou *pánem*. Ostatně jak člověk tak i národ, po všestranné vzdělanosti dychtící, nic netratí i když poněkud poezii práznovati nechávaje jinými užitečnými věcmi se zanáší. Muza jest průvodkyně a přítelkyně života, nikoli jeho vůdkyně; ona jej okrašluje, ale zpravovati neumí. Bezprostředním slovem i skutkem, obecnomyslností, obětovavostí a všelikým podobným

působením na obraně a retě národu v nebezpečenství postaveného pracovati, tuším, není menší zásluha, než zpívati. Co nám prospějí všecky naše básně, ztratíme-li národ a řeč? Těžkáť byla práce, do mrtvoly našeho národu, obzvláště česko-slovenského lidu, nového ducha vdechnouti, anť již puchem umrlčím páchla. Pouhé básnění, třebas i s Lumírovým hradohýbavým varytem a s Amphionovou kamení ku plesu přivodivší lyrou, k tomu nepostačovalo: potřebno bylo i jiných menších, pospolitých spisův a článkův vydávání a rozšiřování, všestranné dopisování, přemlouvání, knih ponukání, rozesílání a prodávání, anť knihkupectví nemáme; anobrž i cestování a pravotění se s odpůrci a jiné tisíceré prostředky a léky ku vzkříšení a oživení mumie národnosti. Kdyby lze bylo náš národ, a vůbec celý svět, samými toliko básněmi a knihami šťastným a moudrým učiniti: toby již dávno vrchovatě býti musel. Moje kázně křičejí mi z pulpitu, co nevinný vezeň z temnice, prosíce mne o vysvobození a vydání jich na světlo: to však mne předce nezdrželo od cestování, anť o tom přesvědčen jsem, že živé slovo více působí než mrtvé. Láska z obcování roste, říkali naši otcové, a téť nám potřebí. Nenávidím ustavičné čmýrání se v zaprášených knihovnách, jako i pouhou školskou učenost a spekulativnost, kde, jako v německé filosofii, jedna nová soustava ustavičně druhou nahání a s trůnu svrhuje, a žádná se naposledy v životě nezakořeňuje, aby mohla květ a ovoce přinášeti. — A pak novonárodní idey musíme, ne výhradně v jedné, ale v rozmanitých všemožných formách do života vnášeti.*)

V ten den před naším odchodem, navštívili nás ještě dva klerikové ze semeniště, p. Valetič a p. Vrbančič, kteří nás česky přivítali, a vůbec v české řeči ku

*) Nemůžeme pochopiti jako někteří Maďaři toto naše v Záhřebě pobytí na zlou stránku vykládati a jemu Bůh ví jakové protimaďarské zámysly podstrkovati mohli, anť zde o Maďařích a maďarčině sotvy slovo mluveno. Svůj pak národ navštíviti a o svém národu mluviti tuším není hřích.

podivu zběhlí byli, cvičíce se v ní společně každého týdne několik hodin. Jedno jsem litoval, že jsem p. Mažuraniče, tehdy nemocného na venkově, spatřiti a poznati nemohl. Dne 16. září o půl desáté odjeli jsme ze Záhřebu; pp. Gay a Demeter rozloučivše se s námi již dříve v městě, opět nás, pěší předkem sedše, u Sávy překvapili. Byl to právě den jména mé dcerky Ludmily; oni, i moji soucestovníci i já volali jsme: *Živ ji Bůh!* Ještě téhož dne včasně přijeli jsme do *Karlovce* (Karlstadt), a po umístění se v hostinci navštívili jsme čítovnu (skrovná a však dobře zřízená), pana *Klobučariče* prozatímního městského soudce a pány bratry *Vakanoviče*, kde jsme až do půlnoci štěbetali. I zde i před tím již v Záhřebě všickni zdejší vlastenci mne téměř omráčili a ohlušili otázkami: „proč se slovenská šlechta od svého národu a své řeči vzdaluje a k jiným připojuje? proč ona nejusilněji na zmaďaření Slovákův pracuje? Proč Slováci taková bezpráví snášejí, proč u trůnu pomoci nehledají? proč nikdo ze Slovákův na sněmě se proti tomu nehlásil atd.?“ Milí pánové, řeknu, tohoť jsou mnohé a rozličné příčiny, já za nejhlavnější pokládám nedostatek *národních* škol a *národního* vychovávání u nás. Kdo zná stav Slovákův v Uhrách, pochopí, že to na sněmovní cestě učiniti nelze, anť Slováci tam žádných vyslancův nemají. Národ, který nemá práva národní vůli míti a příležitosti ji vysloviti, není ještě národem; vůli pak národu představují svobodně od něho zvolení a zplnomocnění vyslancové. — Náš lid je velmi chudý a znuzilý, a bez peněz nikdo kněz. Ostatně se Slováci dosti hýbají, a hlasův svých kde možno pozdvihují: nebo všecky brošurky a články v novinách proti tomu pocházejí od Slovákův. Čeho pak rozum nemůže, to čas léčí. Odplata za zlé i dobré i na chromém dojede. — Zde jsem slyšel mezi jinými i příčinu toho, proč na posledním Břetislavském sněmu městům, více hlasův žádajícím, tato spravedlivá žádost odepřena: jeden z vyslancův maďarských totiž že prý veřejně to řekl; oni by zavraždili naši národnost, anť prý větši počet měst slovenský jest.

Několik dnův před naším příjezdem bylo zde ouřední vyšetřování a půhon pro pověstnou Davorii:

„Tko je rodjen Slavjan, rodjen junak
Slavjenski neka danas diže barjak u zrak atd."

Maďaři udali žalobu u vyšších ouřadův proti této písni žádajíce potrestání jejího původce. Po mnohém slídění, kdoby byl jejím skladatelem, nalezeno, že ta píseň v rozličných předměstích a ulicech znikla, jeden verš zde, druhý tam atd. jak obyčejně národní písně povstávají. My jsme ji již v Záhřebě od řemeslnických učňův a tovaryšův večer na ulici zpívati slyšeli. Těžce to nesou Horvati, že Maďaři téměř každodenně proti Slavům mnohem urážlivější a nebezpečnější články, písně a knihy svobodně tisknou a rozšiřují: když pak od Slavův něco podobného, aneb i jen obrana a odpověd vyjde, tu hluk a lermo dělajíce žalobami vrchnosti obtěžují. — „I nabiji tě, i plakat ti nedám." Jak utrhačné jsou písně Maďarův proti Slavjanům k. p. „Él Magyar, áll Buda még — Haldoglik a buta Tót (Žije Maďar, stojí Budín: umírá hloupý Slovák) atd."; anebo „Én szegény Tót legény Mindég krumpli atd." které se veřejně na Pešťanském divadle zpívají; anebo bezčelná truchlohra Gálova: „Svatopluk", anebo přísloví „Tót nem ember" — a předce kdy který Slavjan podal žaloby proti nim?

Ráno s ousvitem procházeje se po městě, přišel jsem na tržiště; jakový to nový nevídaný pohled! V celém náměstí stály v pěkném pořádku vedlé sebe ženy, všelijaké věci, ovoce, mléko, sýr, houby atd. prodávající: ale při tom ani jedna z nich zde nezahálela, jako u nás, nýbrž majíce obáslo konopí neb lenu o hlavu otočené a v ruce vřeteno, všecky pilně předly tak jako u nás na přastvách, a jen v tom okamžení přísti přestaly, když někdo něco od nich kupoval. Již předtím spatřil jsem panny a ženy cestující aneb sousedy navštěvující, anobrž i pastýřky na poli přísti: ale toto množství přadlic ve hromadě, jejichž hlavy v kužele se

změnily, jest čarodějný výstup. „Hluboký vroucí citu pro domácí pilnost a domácí štěstí — tvé jméno jest Slavjan!“ říkal jsem při tomto divadle s Kopitarem.

Méně zanímavý byl zde druhý pohled pro mne. Šedše do kavárny ku snídaní, nalezli jsme u stolu tři hráče právě tak seděti a v karty hráti, jako jsme je včera při našem příchodu našli. Bylť jeden Horvat mlynář, a dva Němci kupci: hráli zde celou boží noc hromady dvacetníkův před sebou majíce. V tom došla dceruška asi 13 letá řkouci: „Milý otče! matka tě prosí, abys již domů šel!“ Tento šílenec osupil se tak surově na toto nevinné stvoření, že s pláčem utíkati musela. Mělť otec tento četnou, hlad doma trpící rodinu.

Z Karlovce do Rjeky (Fiume) vede krásná umělecká Maria-Luiská silnice, slavjanské opravdu mistrovské dílo; vystavené od polního maršála, svob. pána Vukaševiče, začatá 1801, dokončená 1825, dlouhá téměř 80,000 sáhův. Škoda jen, že tato tak nákladná silnice záměru neodpovídá, nebo tak lidu a obchodu prázná jest, že jsme na celé te cestě sotvy pět kupeckých vozův, obilím a plátnem obtížených, potkali. Špatnějších hostincův nikde jsme nenašli jako zde. I zde však, když jsme sobě vejce vařiti dali, slyšeli jsme moudré přísloví horvatské: „Vejce jednohodinné, chléb jednodenní, přítel třidcetiletý, jsou tři dobré věci.“ Kraj pahorkovitý, skalnatý, neouroduý, němý bez ptactva a zvířat; sama cesta však předce utěšena, anť cestující vežдy téměř po vysokých chlumích putuje a vůz jako v oblacích se vznáší. Pošt jest asi 12 na této cestě, vesnice pak hlavnější: Stative, Netratič, Severin, Vučenic Selo, Skrad, Delnice, Merzlá Vodica, Jelenje, Kamenjak, Grobník. Každá míle země a každá vesnice oznamuje pocestnému, že se k jižnému podnebí a k nové, od posavadních cele rozdílné krajině blíží. Moře již nemůže býti daleko: rokle a prohlubiny, bývalá ale nyní vyschlá jezera, a celá tvářnost okolí to zvěstuje. Nyní, asi hodinu před Rjekou, otevřelo se před námi oudolí, Horvatům a všem Slavjanům svaté, ono slulo

někdy *Jelensko*, nyní *Grobničko Polje*, asi jednu hodinu dlouhé a půl hodiny široké. Zde r. 1242 nalezli divocí Tatarové svůj *hrob* pod mečem udatných Horvatův. Nesčíslné množství jich zde padlo, jedna polovice pole jest bílým drobným kamením pokryta, proto praví prostonárodní pověst, že toto kamení s nebe na tyto lidobromce padalo. Horvati chtějí zde pomník, tuto událost zvěčňující, postaviti a příštího léta šestiletou jubilejní památku slaviti: tak jako to přítomného roku Čechové a Moravané na Hostýně učinili. Jako u Salaváru, tak i zde, s vozu sesedna u prostřed pole pozanechal jsem se citům a myšlenkám národním. Tak hrdá povědomost mne zde blažila, jakobych sám osobně v té bitvě byl přítomen býval, kterou Italie i Germanie, snad i Řím a Cařihrad, mongolské poroby zbaveny byly. U vesničky *Dražice* viděti ještě dva náspy čili šance, za nimiž tatarský tábor byl; nad osadou *Podčudnica* jest pole, podnes *tatarské grobište* zvané, kde, dle národní pověsti, nejvíce mrtvin tatarských pohrobených leží, mezi nimiž podobno i sám Batuchan, jenž v této porážce zahynul. Nemohli jsme však zde bolest, ba věru hněv náš, nad tím utajiti, když jsme slyšeli, že téměř všecky zde nalezené starožitnosti: zbroje, přílbice, peníze, popelnice, sklenice (ještě vodou k pití naplněné) atd. do ciziny se prodávají a ven z vlasti vynášejí. Proč bratři Horvati nemyslejí na založení vlasteneckého museum? U Chlumu (Kulm), u Lipska a jinde viděl jsem nádherné pomníky bitev, v nichž nedávno křesťané bratry křesťany zbili; naši Slávové cizím zásluhám a mužům plnou hubou se obdivují a je oslavují, jen k našim nejvlastnějším zásluhám a mužům jsme nevděční utahujíce i mrtvým, co jim náleží; a přitom se ještě horšíme uzříme-li, že jim cizinci pocty a památky dělají. My všudy pozdě přicházíme, všudy jsme poslední, ku všemu jsme slabí. Když já do země smutně hledě v těchto a těmto podobných myšlénkách hluboce pohřížen jsem byl, hůl má v ruce, sama sobě zanechaná, ve drobném tomto písku sem tam hravě ryla a jakési hakybaky dělala; procítiv pak a k sobě přišed, nemálo jsem se

uleknul vida a čta co hůl ta nevědomky na této písečnaté půdě napsala. Stálať tam totiž velikými literami vyoraná ona žaloba Dobrovského: „*Wir uneinigen Slaven!*“ Neměv více času k zetření a rozhrabání těchto run, nechal jsem je tam co Grobnický pomník

Byloť již pozdě večer když jsme do *Merzlé Vodice* přijížděli: z dalcka zaslechneme neobyčejné pokřikování z hostince. Všedše tam, uvidíme vozataje a jiné pocestné vůkol stolu hrstí silně o stůl bíti a prstův hned více hned méně vystrčených ukazovati, anť při tom náruživým okem všickni na to hleděli náramným a smíšeným hlasem volajíce: *cinque*, jiní *sette*, jiní *otto*, *nove* atd. Jest to vlaská hra *Alla Mora* jmenovaná, ponévadž původ svůj od Mouřenínův čili Arabův má, kteří ji do Španělska přinesli. Tato hra po celé Italii anobrž po všech jižných krajinách obyčejná jest, ona zavdává příčinu k nesčíslným různicem a skutečným vraždám. Jest to hra bezduchá: a předce jeli sázka veliká, pro rychlé hraní, za hodinu z boháče žebráka činí. Při osadě *Kamenjak* pili jsme vodu z cisterny strojně udělané, do níž se dešť a voda se skalnatých pahorkův shromažďuje. Se chlumův a výšin tohoto okolí uzříti již místy siné moře, nad jehož vodami běloplachetné lodě, co holubice, se vznášejí.

HLAVA IV.

Pomoří.

Rjeka — Velja — Čičové — Terst.

Přes hrůzy plné romantické skalostěny a propasti vede cesta do Rjeky. V zahradách viděti pod šírým nebem smokvy (fiky), vavříny a jiné jižné zrostliny. Rjeka potok vytéká z ohromného skaliska asi $^1/_2$ hodiny od města. Město Rjeka, latin. Flumen S. Viti, aneb Vitopolis (sr. Svatovít), jest čisté, živé, klassickými pozůstatky vzácné. Ve starých časích slul tento kraj Liburnia, u Caesara Oenotria. Záliv pak tento čili klič

moře sluje nyní *Golfo del Quarnero* čili *Carnaro* (sr. Krain Krajinci), ve starých pak časích slul *Sinus Hanaticus* čili *Heneticus* (srov. Sinus Veneticus a Mare dei Schiavoni): všecka jména na náš národ se vztahující. Zdejší Slavjan, pan V. J. Medanič, advokat a patricius v městě Rjece, přijal nás netoliko s pohostiustvím ve příbytku svém, ale i sprovázel nás jak v městě tak i v okolicech jeho. Vlaská jídla zde jsme ponejprvé jedli, jako polentu, želvy, mořské raky a ryby. O rozhlášené polentě já předtím kdo ví jakové představy jsem sobě tvořil; sotva ale že jsem ji uzřel a okusil, aha! řekl jsem *Kaša mať naša a polenta její dcera!* A tak jest ve skutku, polenta (sr. puls pultes) nic jiného není, než staroslavská kaša, původní oblíbené jídlo Slavjanův, paběrek po Slavo-Venetech v Italii. Před domem p. Medaniče ční vysoký kamenný sloup, na jehož vrcholku vlaka čili korouhev (něm. Flagge, šved. Flagga, holand. vlagghe) vlaje; v prostředku vyřezbován s. Vít s kohoutem, u spodku pak tento nápis:

Numine sub nostro tute requiescite gentes,
Arbitrii vestri quidquid habetis erit.

V městě mezi domy jsou ještě zbytky z římské brány (Arco Romano); jsouť to balvany skal, jak se zdá, bez malty spojených. Na hoře kalvarské pak truchlejí zbořeniny onéno zdi, která římskou říši na východní a západní dělila, táhnouce se až ku Grobníku a dále do Krajinska. V Rjece musi již slavenčina zápas vésti se sokyní svou vlaštinou; vesnice okolní jsou sice všecky slavoillyrské i v Rjece obecní lid a někteří horlivější vlastenci mluví naši řeč: ale v tak řečených vzdělanějších domích a při ouřadech všudy se vlaský jazyk ozývá. Dáno kohoutovi hřadu, a on chce věži. — Jsou sice zde slavoillyrské, velkokupecké rodiny, majitelé korábův jako: Benetič, Cirkovič, Cosulič, Milašovič, Vičulič a jiné, ale bohužel, dítky v jejich domích již vlaštinu štěbetají. Ve chrámě sv. Víta káže se i zpívá v každou neděli horvatsky. Srbská církev, jejíž knězem

jest dv. p. Jovetič, počítá již toliko 52 duše: muž tento naříkal nám velice na klesání zde naší národnosti a řeči. V guvernialním palácu stojí na tabuli jména všech advokatův v Rjece bydlících napsána, bylot jich 12, mezi nimi 6 slavjanská jména nesoucích. Tam jsou i obrazy gubernatorův všech, od r. 1777. bylot jich 7. Navštívili jsme i školy maličkých dítek, kde dvě učitelkyně všecko po vlasku učily. Proč pak není zde slavská řeč uvedena? ptal jsem se, a pan Medanič na to: bylyť prý dlouho o tom hádky mezi měšťany, mezitím prý gubernium v to se zamíchalo a žádalo uvedení maďarčiny do této školky. Aby se měšťanstvo tomu vyhnulo, vyvolili všickni raději vlaské učitelky. Tím jste se věru nedostali pod střechu, ale z deště pod žlab odpověděl já. To se vše časem napraví a nahradí, řekl náš přítel; k čemuž já přidal: Co jednou k srdci přivřelo, zvláště ve mladosti, škrab jak chceš, třímá se, aspon skvrny na vždy nechává. — I o národnosti a řeči platí to přísloví: Již je to tam, co vlček ham! — Na průčeli chrámu S. Víta vezdèna jest veliká železná z děla sem vystřelená koule, pod níž tento letočetný nápis:

Ista Dabat GaLLos puLsVra hInC AngLIa poMa.

S. Vít jest patronem tohoto města, jako i mnohých jiných ve Krainsku, Štyrsku, Koruntansku, ant Slávové k tomuto svatému jakési předmilenství maji, pocházející ještě od jejich pohanského Svatovíta. Tolikéž i chrámův S. Hieronymovi zasvěcených veliké množství ve zdejších Slavských krajinách, v nichž jeden i v Rjece stojí. Anobrž i v Římě jest chrám „S. Giorolamo de Schiavoni“, jenž r. 1450 pod papežem Mikulášem V. od Slavjanův před Turkem utíkajicích vystaven byl.

Hned po příjezdu našem do Rjeky, pospíchali jsme moře pozdraviti na tak řečenou paladu (snad od palus) čili násyp do moře běžíci. kde lodě připlavují, aby tovar nakládati neb skládati mohli. Zde jsme spatřili dvě mladice Krajinské, tak krásné, že všickni diváci více na

ně, nežli na lodě a moře hleděli. Bylyť v národním měšťáckém oděvu, snad sestry, jedna ušlechtilejší nežli druhá. Zde jsem cítil pravdivost oněch národních přísloví, z nichž jedno říká: „*Od někdaj Ljubljanke co lépe slovele*“, a druhé: „*Nema pucu* (děvku) *nad Krajnicu.*“ Zpozorovavše tato neviňátka, že oči mnohých na ně obráceny jsou, zmizely v městě, jako laňky v lese.

Téměř do půl noci procházeli jsme se pod hvězdojasným nebem v městě a na mořském nábřeží, kde množství osvětlených lodic rybářských, rybarice zvaných, sem tam se toulalo. Asi o 11. hodině zavzní na jedné lodi silnohlasný ale truchlivý zpěv dvou rybářův:

Čudila se Lika i Karbava
Što govori Bugarine Sava,
Kudi pleme Frankopanoviča
I viteza Bana Zrinoviča.“

Milý Bože! řeknu já s podivem, totě píseń z Kačiče! Arciže, di p. Medanič, to nic nového a podivného není: náš lid, jmenovitě rybáři z ostrovu Velje, všechny ty písně znají a zpívají obzvláště ty, které se vztahují na jejich nezapomenutelného pána a dobrodince Frangipana a jeho rodinu. Byl Frangipan, ač původem Vlach, přízniv Slavům. Od Rjeky asi $^1/_2$ hodiny leží na vrchu *Tersat*, někdy hlavní město Liburnie (Tersactum), nyní hrad, Frangipanům přináleževší; zde viděti jejich erb, na němž dva lvové *chléb lámají.* — Zde se chová i pamatný Marengovský sloup, někdy ke cti Napoleonovi na poli Marengo postavený, od Nužana koupený a sem přenešený.

Přístav Rječanský, čtyřidcátka (quarantana) a nemocnice jsou od města malou hodinu vzdáli; nás, právě jak jsme tam došli a vůdce náš bránu ku přístavu vedoucí otevřel, přivítala mořská bouře a vlna na skalní břeh udeřená, co věže do vysoka nad hlavami našimi vydmutá, málem že nás strachem předěšené neuchopila: odešli jsme sice zdraví, celi však ukropení. U prostřed

dvoru stojí sklenná kaplenka, aby všickni v kontumaci postavení na službách božích podíl bráti a kněze viděti mohli. Ve přístavu tomto byl nyní jediný koráb s korytnačkami čili želvami, jenž z Korfu sem připlul. — Zde jsme potkali na cestě i vesničanky víno do Rjeky nesoucí a sice v *kožených* vřecech (pytlích), tak jako jsou naše dudy.

Něco dále, asi dvě hodiny, jsou ostrovy: *Krk* čili *Velija Otoka*, (snad velký ostrov, vlasky a lat. Veglia); *Ozero* (lat. Absorus, Absyrtis) a *Ćres* čili Cres (lat. Cherso) jenž někdy *Absyrtides insulae* sluly, poněvadž prý, dle řeckého bájesloví, *Medea* s *Jasonem* utíkající, zde bratra svého *Absyrta*, jí pronásledujícího, zavraždila a kusy těla jeho rozhazovala, aby otec sbíráním jich zaneprázněný jí dostihnouti nemohl. Kdo pochopí, jakové city a myšlénky tyto klassické ostrovy ve mně budily? *Velja*, *Ozero*, *Ćrez* a sousední *Lusin Luzin*, *Rab* (Arbo) atd. jsou prastará slavská, u klassikův zpomínaná, s řeckořímským bájeslovím a národem se stýkající jména, jejichž obyvatelé nepochybně Venetům (od nichž Benátky) nejen sousední ale i pokrevní byli.

Hlavní město na ostrovu Velja jest *Hrad* aneb *Krk*; celý ostrov rozdělen jest na 4 ouřady (podesta, *Velja*, *Baška*, *Dobriňo a Omišal*); a na 3 dekanaty: Velja, Vrbnik a Dobriňo. Biskup bydlí v Krku. Na celém ostrově Velja panuje v náboženství glagolština, jen malo církví jest, kde se v latině slouží. Kněží jest zde velmi mnoho, v Bašce asi 30, v Omišlu 10, všickni glagolité, kteří mimo čtení mše téměř nic jiného nedělají. Knihy glagolitické tisknou se v Rjece latinskými písmeny. Nejznamenitější mista jsou: Omišal (genit. Omišla, vlas. Castel Muschio), Vrbník (Verbenico), Baška (Besca), Ljubnja (Libnia), Dobrinjo (Dobrigno), Jezero, Šužan (Susana), Mikolice (Micale), Dobašnica, Polica (Poglice), Kornič (Cornicio), Punat (gen. Punta, Ponte), Ćubranič (Chiubranicio), S. Vít, Milcšič, Gorica atd. Nejvyšši vrch, mezi Puntem a Baškou, sluje *Trškavac*, z něho valí se potok *Ŕika.* Jména ostatních vrchův a pahrbkův jsou: Belove stene, Prisliv, Ochot, Zmina,

Kunjalobor, Kušný, Strinac, Supljak, Černikovo Čelo, Japlenište, Samotvoriškovo, Orlje Čelo, Lipica, Organ.*)

Zde klademe i několik Veljanských krajomluvův: *beštran* Epheu, břečtan; *betežný* nemocný tak i horvat.; *Blagdan* svátek, blahý den, *sakdan svakdan* vezdejší den; *bura* bouře, srov. vlas. bora; *burica* nádoba k nošení vody; *vesta* i *testa* cesta, užívá se až do Spletu, kde *put* začíná, (*cesta testa* snad od tesati, totiž stromy a křoviny v horách, aby průchod byl); *cuda* množství, zástup, cuda ljudi; *čijový* čí? *devica* služka, děvka; *hromada* malá zeď, ohrada; *hubno*, serb. *huvno* humno; *koludrica* mniška, sr. kaluger kaluděr; *orech* (ne ora jako u Srbův); *samaň* sněm, roční trh, *sopac* hudebník, *sopile* píšťala; *storiti* stvořiti činiti; *talikais* tolikéž, serb. takodjer; *travkati* bleptati, zle mluviti; *Vazan* Velikánoc i u Krajincův, sr. Vesna; *vrgan* pluh; *zakai* nač, k čemu? atd. Z přísloví prostonárodních: Tanje zameš, výše nosíš (Čím méně vezmeš, tím více nosíš). — Ča ste vy: ljudi čili Baščani (Baška ves)? (sr. čes. Všudy lidé, v Chomoutově Němci). Zvláštnosti veljanského nářečí jsou, budoucí čas: budu spati (ne ću, aneb ťu); ve třeti osobě množ. počtu *du*. k. p. *dadu* dají, *slavidu* slavějí atd.

Oděv Veljanův dělí se též od jiných sousedův jak barvou tak i krojem. Vrchní roucho *černé* jest u všech, u mužův i žen, u mladých i starých, záležející z tenkého a řídkého sukna čili z harasu, k jehož shotovení a tkání zvláštní dílnu na ostrově mají, a které zde sluje *bedena* (sr. Wenden ?). Částky mužského oděvu jmenují se: *Klobuk*, *Jaketa*, (kabát krátký), *Kotéga* (jaketa kožešinou podšitá), *Kamižot* (letní jaketa, sr. Komže,

---

*) Modlitba Páně u Veljanův takto zní: Otče náš ky jesi na nebesech; Svetí se ime tvoje; Pridi krajestvo tvoje; Budi volja tvoja, kako na nebu i na zemli; Kruh naš svachdanji daj nam danas; Odpusti nam duhe naše, kako i my odpušťamo dužnikon (tak, místo om) našin (tak); i neuvedi nas u napast; I izbavi nas od neprijazni. Amen.

camisium), *Gati*, *Bregeše*, *Brenevreke* (Hosen), *Postoli* (střevíce, škorně, sr. čes. postoly). Částky ženského oděvu jsou: *Rub* (šátek ku zakryti hlavy u žen i panen), *Stomanja* (košile), *Župica* (sukně), *Poravnici* (poramnici, od rameno, traky na nichž župice visí), *Pas* (Gürtel), *Choljevy Holjevy* (punčochy), *Reklně* (náušnice, z vlas. orechino), *Podpetak* (ohyb u spodku sukně, der Absatz), *krana* (parta), *Tesnek Tesnjak* (kabát červený pro mladé nevěsty), *Suknica* (jaketa mužům i ženám společná). — Vůbec se mluví, že původ a příčina této černé barvy v nosivě Krčanův jest známá nešťastná smrt hraběte Frangepaniho, od kterého času prý, co jeho poddaní, za ním truchlí a smutkové roucho nosí. Ale my o tom na cele jiné myšlénky jsme přišli, zvláště když jsme tuto černou barvu zase i v Benátkách, co panující anobrž jakousi přednost a pověrčivou svatost mající, spatřili. Známoť jest, že i v Benátkách původní a nejstarší rodiny čili *nobili* od jakživa *černým rouchem* oděni byli a jsou, anobrž i ty gondolky nejen zcela černou barvou olíčeny, nýbrž i černým suknem veskrz vyloženy a pokryty jsou, tak že na způsob rakve vyblížejí. I Slavjané ve Krajině, v Istrii a sousedních nosí vrchní šat a nohavice z černého aneb náčerného sukna, ženštiny pak černý rubáš čili sukni z černého sukna čili z mezulanky, tak jako obyvatelé Krku. Tak i Bodřičtí Vendové, sr. Burmeisters Obodriten — Wenden, Rostock 1840. str. 28. „*Schwarz* ist bei den Wenden die Lieblingsfarbe." Našim zdáním má se původ tohoto prastarého obyčeje a černého oděvu, výše hledati. Již *Scymnus Chius*, asi 90 let před Krist. živší, toto píše (viz Lucii de Regno Dalm. et Croat. p. 14):

Sequitur mare quod Adriaticum vocant,
Ibi insulas similes Cycladicus obtinet,
Quorum quidem alias nuncupant Apsyrtides,
Quinquaginta autem oppida
Venetorum in intimo recessu sita sunt,
Venetos sequuntur Thraces, Istri uti vocant,

Juxtaque eos duae sitae sunt insulae.
Olimque contigisse nonnulli asserunt
Incendium Phaëtontis haec circa loca,
Ideoque turbas incolarum omnes adhuc
Incedere *atra veste* et habitu lugubri.

Poněvadž řeckořímský Apollo (a Phaëton) stejný jes s indickým bohem *Kršna*, jenž byl bůh Višnu, v osmé avataře; poněvadž skutky a bájesloví obou, co stejné a jen tu i tam místnostmi pozměněné, splývají; ant jméno *Kršna* to znamená co *černý* a sám Kršna v *černé* postavě se vyobrazuje, Kršnaité pak jeho ctitelé jemu ke cti nejraději černým rouchem se odívají; poněvadž Kršna jináče i *Govinda* t. j. *Hovado*, čili *Vůl*, *Vol*, *Vel*, *Volos*, *Veles* se jmenuje, že krávy pásl a vůl jemu svatý jest: proto za to mám, že to černé roucho našich Krčanův čili Veljanův ještě indického původu jest a na modlu Kršna se vztahuje. Samo indické *Kršna* a jméno ostrovu *Krk Krčan* zdají se jeden kořen míti, tak jako i *crn*, *čern*, *čára*, *čárka*, vind. *čerka* anobrž i *kruk*, *krkavec* (tak jako *vrána* a *vraný*); k tomuto kořenu *Krš-na* patří i naše *krs*, *krš*, *kres*, *okres*, *okršlek*, *kresliti*, *krása* (t. j, kresy a čárky na těle, jako divochové obyčej mají). Druhé jméno ostrovu *Velja* pošlo buď od *vel-ký*, *veliký* buď od *Vol*, *Vel*, *Veles*, *Volos*, *Vůl*, tak jako *nedělja* od děl, dělati. — Anobrž i bájka o pádu Phaëtonově nalezá svou obdobu a jako matku v indické o Kršnovi a Sektasurovi, sr. Dapper 93. „Sektasur verwandelte sich in ein artiges Wäglein und zwei weisse Ochsen mit vergoldeten Hörnern. Eine Bauersfrau besuchte die Mutter des Krischna, trug den Krischna aus Liebe zu seiner Schönheit und Freundlichkeit auf den Armen und setzte ihn in den Wagen. Sektasur verliess die Erde und flog mit dem Kinde, Ochsen und Karren in die Luft. Als Krischna sich in der Luft befand, nahm er eine grosse männliche Gestalt an sich und trat den Deyt so gewaltig auf das Herz, dass er seine Seele in der Luft liess und der Körper zu taumeln begann, Krischna setzte sich auf den

leblosen Körper, welcher einen so entsetzlichen Fall that, dass die Erde davon erbebte". Tak i Phaeton. Komuby se tato dohádka příliš smělou býti zdála, ten nechať uváží, že lid těchto krajův do dnešního dne *Indii* v národních zpěvích zpomíná a oslavuje, jako k. p. v následující, i ve Vukově sbírce 1841 str. 489 tištěné písni:

Pocmilio sitan bosioče:
Ticha roso, što nepadaš na mne
Padala sam za dva jutra na te,
Ovo sam se bilo zabavila
Gledajuči čuda velikoga,
Ďe se Vila s orlem zavadila
Oko one zelene planine:
Veli Vila: „Planina je moja!"
Orle veli: „Nije, nego moja!"
Vila orlu krila salomila.
Ljuto cmile tiči orloviči,
Cmile ljuto, jest im za novolju;
Těšila ich tica lastovica:
„Ne cmilite, tiči orloviči!
„Povešču vas u zemlju *Indiju*,
„Ďe štir koňu raste do koljena,
„Dětelina trava do ramena;
„Otkle nikad ne zalazi sunce."
Po tomo se tiči utěšiše.

Při slovích oné Kralické písně, jejíž konec takto zní: „Poď za mene Vilo — Kod moje ćeš majke — U ladu sediti — Tanku svilu presti — Na zlatno vreteno —" učinil již Kopitar tu otázku: „Deutet diese Situation nicht nach *Indien*? Viz Wiener Jahrbücher d. Lit. 1825 B. 30, str. 163. A srbské Pjesme od Vuka 1842 I 42. — I název *Vazan*, *Vasan*, Velikonoce Krčanům značí i jest indické *Vasant Vasanti*, srov. Bohyni Slávu str. 323. Proto k želání jest, aby se čím dříve ve slavjanských krajinách a školách vedle klassické řečtiny a latiny i klassický sanskryt a indičtina co řádné studium

přednášely, a naše mládež aby vedle Homera a Horace i Valmikiho a Viasa, vedle Herodota a Cicerona i Vedu Šastru, Sakontalu, Bhagavatu, Puranu a jiné indické klassiky v rukách nosila. Jakové nové světlo dostalaby odtud naše historie, mythologie a celý národní slavský život, jehož kořen v té půdě vězí! Ale — *wir uneinigen Slaven!* — neříká Dobrovský.

Na ostrově Črezu (Kerso) u Faresiny a Dragošič, jest úžina mořská mezi tímto ostrovem a Istrií, kde u břehu moře, na vrchu Morliackého zálivu, leží město *Labin*, lat. *Albona*, asi čtyry míle od *Poly*. Labín byl mně již v mé mladosti památným proto, že se zde narodil muž, Slavjan a protestant aneb raději spolureformator, k němuž zvláštní uctivost já vždy cítil jsem, totiž *Matěj Frankovič Vlach*, lat. Flacius Illyricus. Muž tento, po Husovi, Luterovi a Melanchtonovi největší bral podíl na reformacii, má nesmrtelné zásluhy o církev evangelickou, a přináleží vůbec k nejučenějším spisovatelům. On zde spatřil světlo světa r. 1520, z otce Ondřeje Vlacha a matky Jakoby roz. Luciovy. Prvotinám umění doma od otce vyučen, potom do Benátek poslán byl k Janu Egnatiovi, jehož škola vedle náměstí S. Marka byla. R. 1537 ode vstoupení do mnišského stavu Baldem Lupatinem odveden, šel do Němec, kde v Tubinku u krajana svého Matěje Garbiče, řecké řeči professora, bydlel. R. 1541 ve Vitobořo (Wittenburg) slyšel Lutera a Melanchtona, hebrejčině a řečtině soukromě učil; r. 1544 tam veřejným professorem učiněn. Po zniklých v Německu vojnách byl v Brunsvíku, v Děvíně; r. 1557 povolán do Jeny ku zřízení nové školy; odtud do Řezna odešel, pak do Antwerpu, Štrasburku, Frankobrodu nad Mohanem, kde r. 1575 umřel. Psal vše 30 rozličných, větších a menších knih, mezi nimiž pamatnější jsou: Catalogus testium veritatis: Argentinae 1562. Jeden exemplář tohoto díla nalézá se v universitské knihovně v Pešti, na jeho první straně dole tato, vlastní rukou spisovatelovou napsaná slova jsou: „Pientissimo viro D(octori) M(edicinae) Bartholomeo Schobero, suo Dno et fratri in Christo clarissimo Matthias

Flacius Illyricus." Odkudž patrno, že tento ex. darem poslán ode spisovatele Šoberovi. Druhé jeho památné dílo, jehož on netoliko původcem, ale i nejpilnějším dělníkem byl, jsou *Centuriae Magdeburgicae*, tento zázrak lidské učenosti a pilnosti, o němž Quensted, in Vitis Viror. illust. praví: „insigne illud opus et quale pristina aetas nunquam viderat." Sepsal dále: Tractatus de sermone Sacrarum literarum, Magd. 1551. De Materiis et metis scientiarum atque erroribus Philosophiae in rebus divinis, Jenae 1550 atd. Muž tento bezpříkladné činnosti, jejž Czvittinger *Slavum famigeratissimum* nazývá, ustavičné strky a tepy nelítostivého osudu zkušovati musel, proto že od Němcův přeznán byl, dílem z obyčejné jim národní k nám nenávisti, dílem pro malicherné křehkosti, jichž žádný učený prost není, zvláště pro jeho domnění o hříchu, že tento prý při člověku ne případný ale podstatný jest. Jeho stoupence jmenováno Flaciani. Sám jináče tichý Melanchton nemohl Němce se sebe vyzouti soudě o mužích slavenských, nebo našeho Grankoviče přezýval „ještěrkou slavenskou (echidna illyrica)". Jináče o něm jiní soudili, k. p. *Quensted*, v dotčené knize: „Flacius bohoslovec, předešlého století Origenes. Církvi Kristově dobrou a věrnou službu prokázal." *Thuanus* Hist. 1. 61. „Flacius největší mezi protestanty hojovník proti papežské důstojnosti." *Richard Simon* Hist. Crit. V. T. „Flacius velikou sobě spisy svými slávu získal, obzvláště knihou *Klíč Písma*, která rovně protestantům i katolíkům užitečna jest." Nejškaredejší, pravě nelidská a nekřesťanská nevděčnost a zaslepenost německých luteranských kněžův byla to, že jemu ke smrti pracujícímu velebnou svátost *odepřeli*. Matěj Vlach byl snad první mezi učenými našeho národu, jenž se co Slavjan k jinokmenným bratrům a Slavům hlásil a v dopisování s Poláky i s Čechy stál, srov. *Lasického* K. 7. 21. Jméno *Frankovič* pošlo snad ze jména Brankovič. Slovo *Vlach* znamená u Turkův a Bosňákův tolik co *křesťan*; někteří z rodu Brankovičův přestoupili k muhamedanství, jiní zůstali křesťané, odtud snad příjmení

Brankovič Vlach. V Labíně se až posavad rod a jméno Frankovičův nachází, z nichž jeden *František Frankovič* kanovníkem Se mnohým dotazováním hledali jsme v těchto krajích dostati *obraz* Matěje Frankoviče, chtějíce památku jeho ve Slávii obnoviti: ale najíti nikde jsme nemohli.

Slavný římský amphitheater v Pole, z něhož již jen zrutiny viděti, jmenuji zdejší Slavové *Divičem*, snad od *diviti*, *dívati* se, jako naše *dívadlo*. Počátek jedné naň se vztahující písně, takto zní:

„Ai Diviču, bijeli gradine
Na tobe je toliko bolkuna (pavlač, okno),
Koliko je u godini dana,
Tebe jesu Vile ugradile
Ugradile v jednu temnu nocju atd.“

Jako vůkol Rjeky a na sousedních ostrovích v zálivu morljackém a ve kraji istrianském bujný život slavský věje a poutníkovi radost národní působí: tak naproti tomu na severní straně ku Krajinsku, zvláště na cestě do Terstu, spatřuje oko jednu uschlou zanedbanou haluz slavjanského kmene, nad kterou lidomil hluboce zalkati musí, a totoť jsou tak řečení *Čičové*, aneb Ťiťové, jejich kraj *čičevské* pole. Sotvy že jsem vstoupil na toto pole a mezi tento lid, přišlo mi bezděky na um potvrzování některých horvatských starcův v jednom přátelském spolku ujišťujících: že maďarský živel není Slavům tak nebezpečný jako německý, že onino veřejně a hrubě, tito tajně a vlídně podkopávají, kde jen mohou, naši řeč a národnost. — Čičové bydlejí od Rjeky až ku Terstu ve vesnicech S. Matěj, Skalnica, Lipa, Pasjak, Novýhrad, Obrov, Materia a jiných roztroušených osadách a domích aneb raději chatrčích. Okolí neveselé, půda holá, kamenitá, neplodná. Nikde žádné školy; jejich chrámečky jsou našim chalupám podobné, i to zřídka se vyskytající; na průčelí chrámu dvě břevna aneb skály, mezi nimiž zvonek visí. Bylať neděle, ani v tomto dni nejsou lidé tito čistě odění:

vše černé, špinavé. V Lipě vešli jsme do několika sedláckých domův; tu bída a hrůza! nejen žádného stolu a lavic, ale ani pece ani kuchyně, ani ohniště, ani postelí. Jedna díra, oknem zvaná, osvětluje tuto temnici. Na zemi před příbytkem pahřeba (hromada) ohně, nad nímž kotlík zemčat plný, vůkol sedící otec, matka a dítky. Více a traplivějších žebrákův nikde jsme neskusili jako v tomto kraji; celé houfy malých i velkých dítek pronásledovaly náš vůz s vykřikováním: „Bog im da srefu a zdravlje, ako mi šta šenkaju." Čičové jsou lidé nejvíce slabé postavy, hubeného těla, osmahlé barvy, mnozí se zaneprazňují pálením uhlí, které do Rjeky přivážejí na prodej; neourода u hlad působí, že tytýž i na loupež se dávají; mluví s malou odličnosti krajinské nářečí; jejich zpěvanky čili světské prostonárodní písně slují *bugary*, jakož se i u jiných Illyrův jmenují; naším zdáním od jmena *Bulhar*, srb. *Bugar*, franc. *Bougre* t. j kacíř, neznaboh, (kacířství Bogomilův v Bulharech zniklo): a tak tedy *bugary bulhary* znamená kacířské, nesvaté, světské písne. Klademe zde několik slov a vlastností čičevského nářečí:

Bat batič kladivo; *bruarreke* nohavice (tak i bulh.); *cesar* císař; *dretva* dratev. *drev* pohl. muž. dub; *jažlica* spinka, jehlice; *ch'upac* chlapec, sloužící; *klembasa* klobasa; *košuja* košile; *kres* Svatojanský oheň, Vájanek; *krožak* kabát; *oklop* ručnice; *päs, cucák, brek* pes štěně; *pejati* místo *petjati* vésti; *perilka* pradlí, pračka; *planina* rovina; *postol* obuv, škorně; *srajca* ženská košile; *stjucati* štkáti, schluchzen; *sudár* šátek na hlavě; *škuja* díra skulina; *taljuga* vůz taliga; *vidlice* u Slavoncův *dvojinka*, hudební nástroj, dvě píšťaly rozličného znění; *vretja* vrece, pytel.

Císařovna Maria Theresia, obrátivši zřetel svůj na bídu tohoto lidu, některé osady z nich do Banatu přivesti dala ku obdělávání tam ourodného pole: osadníci tito ale takovou tužbou prý po své mizerné vlasti zachváceni byli, že opustivše bohatý Banat ke svým skalinám a trninám se opět vrátili. O původu a významu jména *Čič* rozličná jsou zdání: Valvasor je, podle sta-

rého obyčeje, hned od Mojžíšových Chetim Chitim. hned od Skytův a Japanův; Schönleben od Valachův. jiní od římského *Titia* atd. odvozují: my *Čič* za pravý prastarý slavjanský kořen držíme. U Hacqueta I. S. 65 slují Čičové i *Pinčehene*, proč? neznáme.

V sousedství Čičův bydlí *Čiribirci*, jež někteří za větev Cikanův, jiní za Zakulatův sedmihradských vyhlašnjí: co do vzdělanosti, s oněmi do jedné vrstvy náležejí.

Od Materie přes Kosinu a Bazovici přijde se na vrch *Kluč* čili *Klič*, s něhož výhled na moře a město Terst. Celé krásné okolí města Terstu starými slavjanskými jmény se ozývá: zde Občina, tam Dolina, tu Lipica, tam Prosek. Tresti však čili třestiny, trstiny. od nížby se město *Terst* jmenovalo, nikde jsme spatřiti nemohli proto a pro položení města při moři, kupectví a trhům příznivé, více se nám líbí odvod od *trhu tergoviště*, anť i latinský nejstarši způsob psaní tohoto místa jest *Tergeste*. Tuto domněnku potvrzují i historická svědectví, anť u *Appiana* in Illyr. v některých rukopisech stojí *Torgium*, v jiných *Tergiton*, v jiných *Tergestum*, jako totožná jména; Srov. *Schönleben*, Carniol I. str. 109. Sami Horvati u Drávy říkají *terstvo* místo *tergstvo*, to jest trhování, kupectví. odkud *Terst* přirozeně povstati mohlo. I v sousedním Krajinsku jest město *Teržec*, *Tržec* (Neumarkt). Jakový to rozdíl mezi Rjekou a Terstem! Terst jest nyní po Hamburku nejkupečtější město přímořské. Velmi nás překvapila ta podobnost, která se mezi životem Pešťanským a Tersťanským nalézá. Tam i zde mladost, čerstvost, výstavnost domův; tam i zde staré a nové město, tam i zde nenasycené shánění se po zisku a penězích: jen že v Terstu všecko na vyšším stupni. Krásněji dlaženého města nikde jsme neviděli: loket i dva dlouzí a širocí čtverhranní kamenové slouží celému městu za dlažbu. Jako v Pešti kopy dyní, tak zde kopy laciných pomerančův a citronův po ulicech nahromaděno. Ovoce, hrozny, zemčata a jiné věci prodávají se zde podle váhy. Poněvadž jasný a teplý den byl, koupali jsme se zde

v morských koupelích, odkudž na lodici ku světlárně (majáku, Leuchtthurm) plavili jsme se. Jest to nová, 18 sáhův vysoká věže u moře, u jejíhož vrcholce 32 kahancové v noci zapálení a ustavičně se točící, a tím zjevující a opět skrývající se, aby tím od jiných nepohnutých světel rozeznáni býti mohli. — Takové lodice čili čluny sluji zde *batello*, každá z nich má svého svatého, jehož obraz zde vymalován anebo přivázán, a podle něhož i loď se jmenuje: naše slula *San Floriano*. Slovo *batello*, franc. *bateau*, angl. *boat*, belg. *boot*, srovnavá se tak s naším *búda*, *budka*, *budova*, jako *gond gondola* s naším *kuťu* kot kotec koč, konda (Ore*konda*). Pantomimické hry, jako v celé Italii, tak i zde oblibeny jsou. Provozování nejen veseloher ale i truchloher protkává se téměř pantomimickými představami, k nimž Vlach přirozenou nesrovnatelnou schopnost má. Jako se nám v amphitheatře pantomimika líbila, tak ve velkém divadle provozování zpěvohry *Zampa* dosti podlé bylo, zvlaště proto, že role mezi osoby nebyly dobře rozděleny. Kdo Zampu na se vezme, toho hlas a zpěv musí, naším zdáním, aspoň dvě oktavy obsahu míti, máli charakter osoby i hudby Heroldovy vyražen býti. Na věži chrámu svatého Antonína jsou hodiny, kde v noci čísla hodin a menšin (minut) osvětlená se ukazují, tak jako i ve vlaských divadlech viděti. Ve brokové věži leji se z olova broky, s vysoka přes síto padajíce dolů a okrouhlost v povětří při pádu tom samy sebou dostávajíce. Zdejší bursa, nádherné stavení, jest středištěm celého kupeckého s Terstem ve svazku stojícího světa. Tento dav lidstva ze všech stran světa; toto tovaru, návěští, novin dávání a brání perem vypsati nelze. O polednách došla sem skrze dalekohledy první zpráva, že do jednoho z knížat a synův krále francouzského střileno. V předsíni bursy jest poledník (meridian), t. j. 12 nebeských znamení (Skopec, Býk, Blíženci atd.) na dlažbě mosaikem vyobrazeno: slunce skrze díru právě o 12 hodině sem zasvítí a tím poledne ukazuje.

Při navštívení morské hráze, Molo S. Carlo, radostné i smutné city i myšlénky mne míšeně pronikaly.

Radostné proto, že jsme zde veřejný hrdý výraz slavjanské národnosti spatřili čítavše na lodích zde v moři ukotvených panu Popovičovi, kupci Slavonskému ve Brodu náležejících, slavjanská jména, jimiž korábové tito jako pokřestěni byli, k. p. Dušan, Lazar, Obradovič anobrž i Gaj. Předek Obradovičovské lodě ozdoben byl i velikou pozlacenou sochou tohoto znamenitého srbského spisovatele. — Smutné city bouřily srdce mé proto, nebo na pamět mi přišel *Winkelmann* a jeho zde se k němu přitovaryšivší vrah *Arcangeli.* Na velikém náměstí proti nemeckému kasínu viděti hostinec (Locanda Grande) kde ve druhém poschodí od tohoto nešťastníka zardousen a proboden byl. Na nádherném vedle hlavního chrámu jemu ke cti vystaveném, mramorovém pomníku, čte se tento nápis: „Joanni Winkelmanno Domo Stendelia Praeť. Monumentis Romae Curandis Egerundis Maxima Politioris Humanitatis Laude Florenti Adita Vindobona Sedem Honoris Sui Repetens Manu Advenae Proditoris Hac In Urbe Peremptus est. VI. d. Jun. An. MDCCLXVIII. Agens An. L. Tergestini. — Explanatori praestantissimo Antiquitatis.“ — Pomník ten udělal Ant. Bosa. Peníze k tomu obětovali mnozí, zvláště králové a knížata, jejichž jména na stěně poznamenána jsou: mezi nimi našli jsme i slavjanská jména k. p. *Nadalemský*, *Rozumovský*, *Jan Naveršnik z Gorice* atd. Winkelmann byl jeden z největších znatelův antických umèn, jeden z nejostrovtipnějších posuzovatelův řecko-římských výtvorův; on vysiidil zákony, podle nichž se řečtí mistrové a umělci zpravovali; on byl reformatorem vkusu německého a připravovatelem vyšší vzdělanosti. Škoda, že s náboženstvím hral a víru, ne z přesvědčení, nýbrž krásoumám k vůli proměnil. Horlivý protestant a vroucí milovník umèn, to se pěkně v jedné osobě spojiti dá. Mezitím, co snášelivý křesťan, stál jsem předce dlouho před pomníkem tím s uctivostí a útrpností nad žalostným osudem tak výtečného muže.

V obecném životě zde již vlaština nad slavjančinou horu bráti počíná, ovšem ji téměř již podmanila. Slyšeti sice po ulicech a náměstích z úst lidu slavské

zvuky: ale tito zdají se býti více cizí, než domácí. Anobrž sama chatra naše, umí-li, pochvastává se vlaštinou. Našel jsem však i zde krásnou zahrádku Slávy a v ní statných dělníkův. Takoví jsou p. Demeter Stanisavljevič zprávce a učitel srbských škol; p. Jan Vesel komorní rada, rodilý Krajinec, výborně zběhlý v dějinách a v nářečích slavjanských: p. Jan Gvozdanovič, ouředník, bratr záhřebského Tomáše Gvozdanoviče; pan Rušnov a jiní. V této zahradě ale jest nejkrásnější růže manželka tohoto posledního, paní Žofia Rušnová rozená Žinič, původem z Horvat ze vsi Zelendvor u Varaždínu, naroz. r. 1819, jenž čtenářům Danice známa jest z hezké tam tištěné básně *Mojoj Domovini.* Blažené hodiny přežil jsem v obcově a v rozmluvách s touto slavoillyrskou Safo; vzdělanější, důvtipnější a při tom vroucnější milovnice našeho všenárodu jsem ještě nepoznal nad ní. Ji viděti a náviděti jedno jest. Krásy více ušlechtilé než bujné, mravův lahodných, rozmluv nenucených, řeč slavoillyrská z úst jejích co z naladěné harfy libě zní. Při mluvení o učených předmětech nikdy nezapomíná na meze ženského pohlaví: a předce soud její o *literární vzájemnosti* Slávův, *o přepiatosti* Maďarův, a zvláště *o národním vychovávání* tak byl uhodný, zdravý a při tom původní a vlastní, že jsem z mužských rtův nic výbornějšího neslyšel. Nám Slovákům, v otroctví narozeným i vychovaným, zdá se každá smělá národní a člověčenská povědomost býti hříchem. S jinými pak lidmi a národy do jedné a téže třídy se klásti a rovnost práv žádati: to se nám vidí býti hned prevrat světa a života. Tak se člověk odčlověčiti může! Paní Rušnová zanáší se, mimo básnictví, i spisováním knih o národní výchově zvláště dítek a mládeže. Ona radí, aby se ne jen Slavjanům, ale již Slavjanečkům a Slavjanečkám s mlékem materským láska k národu a k řeči do srdce vlévalu. Vloží-li se pozdě semeno národnosti v ňádra mládence neb panny, nezakořeni se v ztvrdlé již půdě: odtud prý se stává, že tak mnozí ve mládeneckém věku horlící, v mužském chladnou a mrznou. Když my takto rozmlouváme, při-

kvítne z vedlejšího příbytku asi dvouroční utěšené děvče, které matka na loktě vzavši, řekla: Olga, moje drago djete, šta si ty? jesili Talianka? „Ni sam.“ Němkyňa? „Ni sam.“ Dakle šta jesi? „Ja sam Ilirka!“ Tuto odpověd dalo toto neviňátko s jakousi dětinskou hrdostí: načež matka políbivši je k srdci svému tiskla; i já jsem si potom s tímto zlatouškem drobet počačkal a pomilitkoval. Ptal jsem se konečně paní Rušnové jako přišla k této národnosti a národní literatuře? Osamělost národní byla má učitelkyně národnosti, odpověděla ona; já zde v Terstu žiji mezi Vlachyněmi, Němkyněmi a jiných národův ženštinami: mravy a způsoby těchto rozdílné jsou od mých; to mně učilo více samotu, než společnosti milovati; samota mne vedla ke čtení, přemyšlování a psaní, ačkoli již předtím v mé vlasti horvatské znala jsem Danici a illyrské noviny. Při odchodu prosil jsem ji, aby mi několik slov na památku vlastní rukou napsala. Její skromnost mi odpustí, že se nemohu zdržeti to zde položiti:

„U tudjini
Al u domovini
Tko svoj rod ljubi
Nikad sardce njemu nezgubi.

Molim da primite za spominak ove male rěči, koje su u našem milom slavjanskím jeziku napisane; jer pero nemože izpisati veselje moje, da sam pjesnika Slávy Dcery a učitelja Uzajemnosti slavjanske izpoznala. U Terstu 21. Rejna 1841. Sofia Rušnov.“

Při odchodu mém od ní, musel jsem tuto dobrou a outlou duši všelijak kojiti z ohledu na budoucí osud Slovákův Tatranských; předkládáním tisícerých tesklivých otázek brala podíl na jejich, od Maďarův jim strojeném, nebezpečenství, ptavši se: či již mnoho vesnic a stolic zmaďařeno? či mají Slováci nějaké zástupce proti této národní vraždě, která na ně číhá? proč se prý Slováci směleji v tak svaté důležitosti nehýbají a na své obraně srdnatěji nepracují? proč se ku vládě

a trůnu neutíkají? zdaliby prý nebylo lépe aby Slováci raději nynější vlast svou opustili a k zachování národnosti jinám ku slavjanským bratrům se přestěhovali? atd. Milá sestro Slavjanská, odpověděl já, děkuji Vám srdečně za Vaší účastnost na neštěstí mých krajanův; buďte přesvědčena, že co v Uhrách možno, to dělají Slováci k zachování své národnosti. Všickni téměř posavad v této příčině vyšli spisové: Sollen wir Magyaren werden — Der Magyarismus in Ungarn — Mit Speck fangt man Mäuse — Apologia — Schreiben des Grafen Zay — Der Sprachkampf, Mirabilia atd. jsou od Slovákův. Načež ona: „Toť jsou slabé zbroje proti ztřeštěnosti.“ Ovšem, řekl jsem já, ale já myslím s Napoleonem: že i péro jest meč. Politických prostředkův Slováci nemají, musejí se nyní jen duchovnými brániti; uvěřuji Vás však, že Maďaři svou králku neprovedou.

Srbská obec aneb církev jest v Terstu co svobodná obec, není pod žádným biskupem, visí jedině od gubernium, volí ročně tři starši sobě za vůdce a zprávce, má dobře spořádané národní školy se třemi třídami, které všecky však jenom 26 žákův počítají. Při škole jest zvláštní krásná síň, kde se schůzky a sněmy držívají, a chrám znamenitý. Ústav tento národní pochodí od *Jana Miletiče*, rozeného z Bosny ze Sarajeva, jenž původně byl kožešníkem, potom kupcem ve Vídni. On odkoupil zde od Řekův grunt za 30 tisíc zlatých, na školy pak poručil 36 tisícův zl. Nemálo mne bolelo, že jsem nikde *obraz* tohoto velikodušného dobrodince zde neviděl, ačkoli tabule a nápisy k jeho cti na stěnách visejí. Počet všech Srbův řeckého vyznání v Terstu jest nyní 250 duší; Illyrův pak katolických asi 50 duší, tak že počet všech Slavjanův do hromady obnáší asi 300 duší. Stěžovali sobě zdejší katoličtí Slavjané, že cele sobě samým zanecháni jsou, anť kněžstvo žádné péče o jejich národnost nevede, škol pak a učitelův žádných nemají V kavárně *Stella polare* nalézají se srbskopešťanské a illyrskozáhřebské noviny. Zde jsme čítali i všeobecné Augšpurské noviny a to s velikou dychtivostí, nebo se v nich pod číslem 256, zajímavý

článek o Slavjanech nalézal, který zde dva, třikráte hlasitě čten a s potleskem všeobecným slyšán byl, obzvláště onen punkt: „Slaven haben die ersten Städte in Deutschland gebaut, Erze gegraben und Handel eröffnet. Daher berührt es schmerzlich jeden gebildeten Slaven, wenn er liest, wie man mit kaltem Blute aufzählt, wo und wann die Slaven von den Germanen verdrängt, decimirt, erschlagen, mit Flammen und Schwert ausgerottet wurden.“ Naráží tu totiž dopisovatel nepochybně na onen ohavný, nestydatý článek jakéhosi Germanomana v těchže novinách, Beilage 143, 144.

O nešpořích všli jsme do srbského chrámu s přátely; hrůza mne pojala, anť jsem u oltáře uzřel státi kněze ozbrojeného, vysokého, ramenatého, hrdinského, více Hektorovi aneb Lauritasovi, nežli Kalchasovi aneb Methodovi podobného. Byl to p. Stojanovič, duchovní z Černéhory, co vyslanec do Srbska zde cestu konající: po poctě boží, když se s námi do známosti dal, zeptán: proč zbroj aspoň ve chrámě neodloží? řekl: „to po nasky! V Černéhoře prý i nečestno i nebezpečno zbroj někdy se sebe složiti; i při jedení i při spaní, i doma i ve chrámě musí zbroj při ruce býti, anť v okamžení Turci přijíti a loupež anebo i vraždu spáchati mohou. Proto u nás i duchovní jsou bojovníci.“ Po rozloučení se se zdejšími Slavjany hořel jsem po dosažení hlavního cíle mé cesty, totiž po odplavu do jižné Vinety čili Benátek: ale pro divadlo, kam i my jsme šli, teprv oholo 11 hodiny zdejši pároloď odcházela. V Terstu potkali jsmė i některé pobratimské putující Slavjany, z nichž jeden byl p. František Perko, kněz v Maxově ve Štyrsku, muž veselý, národomil horlivý; druhý byl p. Slavík, hudebník, Čech, mladší bratr onoho slavného houslisty, jenž byl sokem slávy Paganiniho, ale z nastuzení v Pešti, bohužel! před několika léty zemřel, příčinou nesvědomitosti maďarského lékaře, který od nemocného na venkov odjel. Oba tito Slávobratrové spolu s námi do Benátek se plavili. Již jsme byli v párolodní kajutě, unavení chozením celého dne odpočívajíce a dřímajíce s opřenou o lůžko hlavou, již

všecko k odplutí hotovo bylo, an lodní kapitan stentorským hlasem po lodi volá: „*Signore Kollár! Signore Kollár! chie e! ove e!*“ Mně se ani nesnívalo, že by se ten hlas mne týkal, až když kapitan i s druhým jakýmsi pánem do samé kajuty všedše ona slova opět opakovali, já co ve snách procitna „*Jo sono*“ řeknu: a tu spatřím před sebou pána Rušnova, jenž svým i své paní jménem ještě srdečné pozdravení všem *českým slavistům* přinesl jmenovitě: Jungmannovi, Šafaříkovi, Hankovi, Palackému, Klácelovi, Chalupkovi, tak též Kopitarovi, až i Mickievičovi, prose nás abychom to příležitě vyříditi nikoli nezapomenuli. Sotvy že jsme se rozloučili s tímto tak vděčným neočekávaným poslem, již provazové a řetězové na palubě hrkotali, kotva byla vytažena a my chvěli na svobodném moři, a to *Slavjanském moři* čili *Mare degli Schiavoni*, jako tato část jaderského moře ode dávna u Vlachův nazývána byla: srov. *Baudrands Geogr. Lexic.*

DÍL II.

Italie: Benátsko a Lombardsko.

Část I.

B e n á t k y.

HLAVA I.

M o ř e J a d e r s k é.

Moře jaderské čili adriatické cele jiný ráz má, nežli moře baltické: právě tak jako se obyvatelé jihu od obyvatelův severu aneb jako se Slavjané a Němci liší. Tam i v moři a nad mořem všudy jakási lahoda a vlidnost, zde surovost a drsnatost; tam půvabná rozmanitost a krása, zde unavující jednonásobnost a divoká ohromnost. Sami větrové a vichrové, vlnobití a ječní rozdílné jest na obou mořích. Na tomto moři, ačkoli bouřka tytýž pohrávala, předce přes noc několik hodin tiše spáti lze bylo: a vyjma dvě neb tři osoby, mezi nimiž jedna paní, mořskou nemoc sotva znamenati bylo, ledaže okamžité závraty a mdloby u některých. Já nemoha se nasytiti pohledu hvězdnatého nebe na kolébavé této a nekonečné hladině mořské často na palubu jsem vystupoval: Jsouť to zvláštní myšlénky a city, které moře v rozjímavém plavci plodí. Na moři všecko velikánské, ohromné, nekonečné, tu zrcadlo věčnosti a všemohoucnosti, tu Bůh bydlí a působi samotný bez lidí: obrazy a divadla pevné země ukazují se s

tohoto stojště malé, slabé a matné; na moři viděti přírodu ještě ve stavu původnosti a nevinnosti, bez proměny, an moře dnes takové jest, jakové bylo při stvoření: tvárnost země ztratila již dávno svůj panenský charakter v nezbedném náručí lidských vášní, potřeb a osudův; na moři člověka jen nebe ze všech stran objímá a těší, tu nebe i nad sebou i pod sebou vidíme, an se slunce, hvězdy a celá obloha v něm zrcadlí, moře nás oběma rukama k nebi nese mluvíc k nám: „syn nebe jsi, a do nebe přijdeš; duch jsi, ku vševduchu přeletíš: na zemi musíš hlavu zpínati a oči vyvracovati chcešli něco lepšího spatřiti než hrudu; černá ruka země táhne tě všudy do hrobu, a každý krok opakuje ti to smutné heslo: prach jsi, v prach se obrátíš"; moře každé neštěstí na něm zniklé hned i pohltí a památku jeho očím potomstva smaže, ono jest jako moudrý a tklivý lékař, jenž rány, krev a jiné nečistoty národův a člověčenstva smývá, čistí, hojí, nezhojitelné pak aspoň před okem skrývá, a neviditelné činí: naproti tomu jako nestydatá žebračka, roztrhané své roucho a hadry odhalujíc, hlízy a vředy, jizvy a chrasty svého těla mimojdoucím schválně ukazuje, tak půda zemní chvastá se zpáchanými křivdami a vraždami, zvěčňuje vojny a krveprolití skrze mramorové pomníky a sloupy, nápisy a hroby, mohyly, bojiště a zbořeniny; na moři chřípě a plíce téměř ustavičně jednaké příjemné a čerstvé povětří do sebe vdechují, an na zemi s každým krokem jiný puch a smrad, shnilina a stuchlina nos uráží; moře vede k novým světům a divům stvořenosti, k novým krajinám a národům a tím rozšiřuje tělesný i duchovní obzor, otvírá nepřebranné studnice pokladův a bohactva a pozdvihuje národy ku vznešenějším svazkům a všestrannějšímu poznání člověčenstva: země má ouzké hranice, co ptačata v kleci tlačí a trou se tu lidé a národové jeden o druhého. — Proto já od jakživa litoval jsem toho, že náš veliký národ tak maličký podíl na moři a jeho dobrodiních má: to jest jedna z nejhlavnějších příčin, že ve vzdělanosti, jmenovitě v průmyslu a světokupectví za jinými zpátkem zůstal.

Téměř žádný národ v Europě od moře tak odřezán a odloučen není jako náš. Čechové, Poláci, Srbové, Horvati, Slavonci ani jen v dotknutí a sousedství s mořem nejsou: co pak Rusové, Dalmatinci a Bulharové mají, to nestojí v poměru k naší národní velikosti a u přirovnávání Slávie ku Anglii, Francii, Španii, Italii, Germanii sotvy toho jména zasluhuje. Největší neštěstí, které náš národ ve starých časích potkalo, bylo jeho odstřihnutí od moře a kupectví skrze Němce: tu přestřižen čiv jeho vzdělanosti, který se nyní opět spojiti, srůsti a zahojiti musí.

Mezi pocestnými zde na palubě poznal jsem i mnoho kupcův Bulharských a Dalmatinských, kteří, že jsem jakž takž s nimi smlouvati se mohl, rádi se vůkol mne shromažďovali, k mému prospěchu, neboť já cizinec více jsem se od nich naučil nežli oni ode mne. Byli nejvíce dlouhým tureckým rouchem oděni, které se oku mému (leda na kněžích) nikdy nelíbilo. Europský oděv nejen sám v sobě krásnější jest, ale i ten prospěch má, že v něm tělesnou a duchovní individualnost a osobnost každého, anobrž často i charakter poznati lze, což všecko dlouhe a široké šaty ukrývají a zababušují. Mnohoť mi vypravovali o svém kmenu slavjanském, o obyčejích, o pověrách, o dobrých i zlých vlastnostech svých krajanův, a to s otevřenou důvěrností zpozorovavše, že i já Slavjan jsem a srdečný podíl beru na všem, co se našeho národu týká. Dva Bulharové byli zde, od nichž jsem se vlastním uchem přesvědčil, že mezi bulharským a polským rhinesmem značný jest rozdíl; bulharské nosovnice nejsou tak silné a ostré jako polske, oni chvějí v prostředku mezi němohláskou (a, e) a mezi ą, ę; ku př. ruka zní více r'ka než ręka. Tato ubožátka, Bulharové, žalovali hořce na Angličany a jejich vyslance v Cařihradě, jehož prý vplyvem všecka osvěta zde se potlačuje a mnohé ukrutenství páchá ke zkáze národu. Sami Turci jsou prý hloupi a nedbali lidé, chtějíli Bulharové školu a učitele uvesti, Turci se v to nemíchají, ale ovšem Angličané hned proti tomu u dvoru a baše protestují. — Proč pak ale to dělají?

ptal jsem se. — Z bázně, odpověděli oni, aby se prý Slavjanstvo nezmáhalo a aby jejich mořské kupectví skrze vzdělanost těchto národův nějakou ujmu netrpělo. Podobných příkladův vzdělaného barbarství, sobeckých těchto kramářův, i více vypravovali tito dobří lidé. — Slzy mne zalily, když jsem zde tu žalostnou pověst slyšel, že můj dávný známý a přítel, p. Andělko Palašov, velkokupec bulharský (jenž do Peště na roční trhy chodival a jehož jméno se i mezi předplatiteli na některé z mých knih nalézá), když v otčině své, *Veles*, školu a učitele uvesti a vůbec pořádek a přípravy vzdělanosti zříditi chtěl, na poštvání Angličanův ode Turkův 100 bastonad trpěti a pak ze vlasti na vyhnanství bráti se musel. Zhadajíli Turci u některého křesťana v Bulharsku a v Bosně peníze, zavěšují jej nohama o železné sochory hlavou k zemi, nechajíce ho tak dlouho tam třepetati, dokud on aneb jeho přátelé žádanou summu nesloží. Když křesťan na koni jezdí a Turek tou cestou jemu v oustřety pěši jde, onen i hned dolů slézti a ve hluboké pokloně tak dlouho čekati musí, pokud tento přejde. Evropa se Řekův s velikým ohněm a lermem ujala: ale tito nezasluhují křesťanského milosrdenství, neboť jsou Slávové: proto i nebetřesný pláč a křik s Balkanu básníře Ostrožinského, ačkoli přes celou Evropu zvučel, zmizel bez ohlasu! — Tu nikdo nepomůže než Všemáti Sláva.

Při tomto rozmlouvání počala již ránorodá záře východ barviti a po chvíli uzřel jsem vlastním okem to nejvznešenější, smělým štětcem malířův a básnířův tak často líčené, ale nikdy nedostižené, divadlo přírody, totiž *východ slunce nad mořskou hladinou.* Jest to pohled nevýmluvné krásy a velebnosti plný, v jehož představení všeckny sjednocené síly lidské jen svou slabost projevují. Celá jižná obloha změnila se na velikanský tisícobleskový ohňostroj, v jehož středku růžový, v moři se zrcadlící, vůkol plameny sypající hod — slunce se stkví, vždy výše a výše se zdvihaje. Co mne v tuto dobu očarovatelnosti i bolelo i mrzelo, byla netečnost jiných, anť se nás na vrchu lodě při tomto zázraku jen

málo nalézalo; větší díl pocestných byl v kajutách buď ve sně, buď ve hře, buď v zahálce a zívačce, anť já i mimo sebe celý svět k obdivování tohoto divadla shromážditi, i v sobě city a obrazy odtud v duši zniklé utrvaliti jsem se všelijak snažil. Znamenal jsem, jak jinde tak i při této příležitosti, že většina cestujících mnohem méně radosti v tom nachází, aby vznešené předměty přírody aneb krásoumy, památná města a kraje s opravdovou vnitřní libostí skutečně spatřila a požívala, jak raději jen v tom, aby o těch věcech chvastavě žvastati mohla. Odkudž se i to vysvětliti dá, proč tak mnozí těkavci a světoběžníci, obzvláště bohatí Angličané a radopisní Němci, nemajíce žádného smyslu pro kouzla přírody a krásoumy, předce ty největší obtížnosti na cestách podstupují, na krkolomné hole švýcarské se drápají, oužiny mořské aneb řeky a jezera proplavují, na nejnebezpečnější krajiště sopek a vodospádův lezou, do obrazáren a jiných sbírek houfně a klopotně se tisknou, ne proto, aby zde rozkoš z považování cítili, ale jediné proto, aby se chlubiti mohli, že i oni tam byli, odtud ne jejich srdce ale jen jejich marnomyslnost potravu a uspokojení odnáší. Než, já blahoutek! jakže jsem zde stejnou rozčilennost a podílnost od jiných žádati mohl? komužeby jinému toto vycházení slunce takovou radost působiti mohlo jako Slavjanovi? A tak jest: mne úkaz tento z dvojího ohledu rozkošně zachycoval, vyobrazovav mi netoliko vznešenost přírody ale i naděje národu, anť toto slunce ve mladé své oslavě právě nad slavjanskými krajinami, Illyrskem a Srbskem, stálo. Ono mi bylo obrazem vzkříšení těchto jižných, po dlouhé noci k novému životu povstávajících bratrův. Oby, vzychal jsem sám v sobě, k vymalování této mořskonebové velelepoty nějaký slavjanský Vernet nyní zde byl. Básnictví všech časův a národův, se svým široce opisujícím zdlouhavě vylíčujícím, předměty osamotňujícím způsobem ukazuje se nám tu chudé a slabé: ono nemůže čtyři vzdálené světy, nebe, zemi, moře, slunce v jednom okamžení, na témž malém místě a prostranství, k jednomu účinku, tak blízko spolu položiti a smíchati.

S tímto slavným vrazem a citem obrátiv se k západu uzřel jsem v dalekosti plavající nad vodami velikou a hrdou labuť — hrdlo její věže, hřbet chrám, křídla předměstí a mlaďatka vůkol ní ostrovy — jest to *Venetia la dominante* — jsou to — Benátky. Tam východ slunce na nebi, zde západ Benátek na zemi. Tyto paláce a střechy nebetyčné, jejichž patra nad patry co města nad městem v povětří stavena jsou; tato Šparta zdi prázná a přece bezpečná vlnitými valy a příkopy obdaná, tekoucími baštami ohrazená, probíhajícími průtoky co žilami oživená; plavná země a chodné moře; národ sedmo aneb ležmo ve visutých lůžkách své cesty i práce, své procházky i návštěvy konající — toto všecko mimovolně mi v paměť uvedlo onyno Sannazarovy verše, jimiž Benátky opsal a od republiky této za každý verš sto luidorův darem dostal:

„Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem et toto ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantum vis Jupiter arces
Objice, et illa tui moenia Martis, ait;
Si Pelago Tiberim praefers, urbem aspice utramque
Illam homines dices, hanc posuisse Deos."

Kdo Pešťanskou potopu Dunajem r. 1838 způsobenou viděl, může míti asi obraz Benátek. Ale předce jaký to rozdíl! tam Dunaj, zde moře; tam padání a řícení chalup, domův, paláců, zde pevné stání a nepohnuté vzdorování všem útokům vod: tam pláč, nářek, hlad, smrt, zde smích, veselost, život! — Obec a město v dějinstvu světa tak památné, památné svým původem, svou zvláštní polohou, svými zřízenostmi a ústavy, svým kupectvím a uměním, svou mocí a slávou, svým dlouhým trváním, svou pokrevností a vzájemností se Slavjany — jaký účinek muselo to při prvním spatření na mé oko a srdce působiti! Směle říci mohu, že se s takovým srdcem ještě sotvy kdo k Benátkám blížil, jako já: slavjanským srdcem! radostným i bolestným srdcem! Radostným proto, že Venetia jest původně dcera Slávy,

od Slavjanův založena i pojmenována, a že Slavové i potom ve všech stoletích veliký podíl brávali na jejích dobrých i zlých osudech: bolestným proto, že i zde národu našemu skrze sousedy berlé odňata, řeč naše cizí řečí přemožena a potlačena. Celé okolí Benátské slavskými jmény posavad obdáno: samo toto moře slulo *Mare di Schiavoni*, pak *Oderzo*, *Grado*, *Soča* (řeka), *Livenca* (řeka), *Plava* (Piave řeka), *Sila* (řeka), *Jarý* (potok Jarius), Medák (Meduacus, nyní Brenta), ostrovy: *Malamoka*, *Buran*, *Morjana* (Murano), *Morazano*, *Masorbo*; *Baba Babina* (Bebbe Bebiona), tvrze: *Malagora* (Malaghera), *Nalega*, *Vusín* (Fusine) atd. U Dandola se ze starých Rukopisův uvozují ještě i následující ostrovy: *Calorexensis* (snad Kolobřeh), *Firexensis* (snad Břeh Břežný), *Constarniensis*. — Již loď naše stála u prostřed moře a lagun před městem: Milý Bože! jakový to dohled, opravdová Mořská panna, půl těla v povětří a půl ve vodě. Jižná Vineta. Vineta a Venetia dvě dcery Slávy. Onu nám Němci, tuto Vlachové vyrvali. První, nejdelší a nejkrásnější ulice čili nábřežeň, která příchozím z Terstu v oči padá, jest *Ulice Slávův*, *Slavianův*, vlasky *Riva degli Slavi*, *Riva degli Schiavoni*. Sláva tedy i zde nás přivítala. Plukové gonďolníkův obklíčili naši paroloď, aby nás a naše věci do hostince doprovodili. Jděte, řekuu ke svým spolupoutníkům, kam chcete, noha má se musí v Benátkách nejprvé slavjanské půdy dotknouti a ústa má slavjanskou ulici pozdraviti. Vystoupiv tedy z gondoly čili člunu na toto slavské břežiště, zde dosti dlouho vzhůru a dolů procházel a již nyní dověděl jsem se, že se tato část města *Fondamenta vecchia*, t. j. staré základy čili grunty, jmenuje a k nejstarším počátkům Benátek přináleží. Stál jsem zde na této půdě, jako matka nad kolebkou, ze které jí její dítě ukradeno a podvržče vloženo. — Vedle Hrobní Kasárny (Caserne del Sepolcro) uzřel jsem na domě nápis latinský, že tam bydleli někdy *Petrarca* a *Boccacio*. Petrarca a Boccacio v ulici Slávův! Poněvadž ale nyní neměl jsem kdy navštíviti tohoto příbytku a odepsati nápisu, pospíchal jsem s gondolníkem do

hostince Evropy, že však zde již všecko plno bylo, šli moji druhové a já za nimi do *Luny*, jenž jest hostinec nejbližší náměsti Sv. Marka. Rozhostivše se zde v dosti švárných a pohodlných pokojích, najali jsme na celý čas našeho zde pobytu dva gondolníky a jednoho zkušeného vůdce, jenž nás po památných místech nejkratší cestou vodili. Tím se stalo, že za pět dnův našeho zde se zdržování, mnoho, téměř vše co památného jest, jsme viděli a poznali, měvše při tom i několik knih opsání Benátek obsahujících. První co zde na příchozího divně účinkuje, jest to, že zde u prostřed velikého města neobyčejná tichost panuje, nebo mimo žblunkání vesel a člunův, neslyšíš zde žádného rachoceni vozův, ani řehtání a dupotání koňův a těmto podobných ohlušujících zvukův velikých měst.

HLAVA II.

Slavsko-Dějepisné známosti o Benátkách.

Prvé však, nežbysme k jednotlivým předmětům v Benátkách přistoupili, za potřebné máme něco z dějea zeměpisného ohledu o tomto městu, obzvláště pokud se to s naším slavjanským národem stýká a míchá, předeslati, ant život přítomnosti v minulosti kořenuje a jedině z ní vysvětlen býti může. Nejstarši, nepochybně ještě z Azie do Evropy přinešené jméno našeho národu bylo *Vand*, jenž to samo znači co *Stav*, o čemž srov. naši *Slávu Bohyni*, str. 33, 34. Jméno *Vand* změnili cizí národové na *Vend Venet*, *Vint*, *Vinit* atd. Tito Veneto-Slávové rozloženi byli od nepamátných časův v nepřetrženém pasu od moře *Baltického* až k moři *Jaderskému* čili adriatskému: tytam nazývá Tacit *Venedi*, tyto zde Mela *Veneti*. Z těchto Veneto-Slávův pronikli jednotlivé ratolesti až do Galie k oceanu, kde sluli *Venety armorickými*. Jaderští čili adriatičtí Venetové, řecky *Henetové*, jsou prastaři obyvatelé krajův

horní Italie, nebo již Herodot je zná a zpomíná, a sám pověstný *jantar antar* od nich jméno má. Veneto-Slávové tito provozovali na moři kupectví, na pevnině rolnictví, proto se od nich mnozí kupečti a rolničtí výrazové k sousedům, Vlachům a Němcům, anobrž již i k Latiníkům dostali (k. p. dogana, bora, gondola, corbita, Hanza atd.). V tomto dávném sousedství Veneto-Slávův s Římany přešla i slavská slova *arare* od orati, ralo radlice role rýl, rov, rataj, rýti, *columba palumba*, od holjub paljub, a těmto podobná do latinské řeči.—R. 334. přijal císař Constantin V. výše 300,000 Sarmatův Arkarag-Antův, od Sarmatův Limig-Antův vypuzených, do římských končin a rozusadil je v Thracii, Macedonii i v *Italii* (nepochybně hořejší). Když se po oslabnutí římské říše barbarští národové, jmenovitě Hunové pod Atilem r. 452 a Longobardové r. 568 do Italie hrnuli zde nátisky a ukrutnosti tropíce, utíkaly mnohé rodiny na ostrovy Jaderského moře, kde osadivše se zponenáhla v obec zrostly, vrchnosti zvolily a naposledy i vůdce čili dože r. 697, mezi nimiž první byl *Pavlič Anafest* měšťan z Herakley (Paulitio čili Paulucci Anafesto). Sídlo vlády bylo nejprvé Heraklea, pak pro pořád trvající nebezpečnost *Malamoko*, a konečně od r. 809 ostrov *Rialto* (Riva alta), čímž základ k podnešním Benátkům založen. Vendky (čili Venatky, Benátky, Bnetky, a zkaženě Mletky) dostaly jméno odtud, že nejprvnější a nejmnožší obyvatelé těchto ostrovův a výsep byli Veneti čili Slávové, ku kterýmž Prvoslávům čili Staroslávům, zde od jakživa, pod názvem Venetův a Illyrův bydlivším, připojovali se později i Druhoslávové čili Novoslávové ze severovýchodních krajin do jihozápadních přešlí, jmenovitě Dalmatinci, Narečané, Zachlumci, Horvati, Srbové, Slavonci, Krajinci, Korutané a jiní. Město *Grad* (Grado) bylo počátečně hlavním městem těchto Venetskojaderských ostrovův, kteráž přednost potom na Benátky přenešena. Všickni tito ostrovové přináleželi dlouho, jak z občanského tak i z církevního ohledu, k Cařihradskému císařství, odkud posavad tak mnohé pozůstatky byzantického vplyvu a vkusu v Benátkách.

Za to mám, že zde nebude nemilo, ukázati letočetným pořádkem svazky, které v následních časích mezi těmito Staroslávy Benátskými a Novoslávy s nimi sousedujícími místo měli:

819. roku, Jan Participatius, syn a spolupanovník Agnella, vyobcován byv z Benátek, šel ku *Slavům*. (Narečanským?)

820. Fortunát, Patriarch Gradský, pod jehož arcibiskupství i Benátky náležely, měl účastnost na pozdvížení se *Ljudovíta*, knížete slavopannonského proti německému císaři Ludvíkovi, poslav onomu dělníky k upevnění měst a hradův.

825. Město Zader ve Slavo-Dalmatsku, zvolilo sobě vlastního zprávce, pod jménem *dužd*, t. j. dože, lat. dux.

829. Měl Jan Participatius, jako dože Benátský, půtky a rozmíšky se Slávy, jenž Korfu, Melitu, Pharu, Brači, Choaru a Ladestu opanovali. Vyslanec těchto přišed do Benátek k učinění pokoje, přijal křest. — Nic méně sváry a boje mezi Benátčany a Slavjany trvaly asi 170 let.

836. Dože Benátský Petr Tradoniko obnovil smlouvu se županem Slavo-Narečanským *Držičem* čili *Dražkem*; též i s knížetem Slavo-Horvatským *Mojslavem*.

837. a násled. Horvatští kupci provozujíce kupectví na moři adriatském plavívají se na *kondurách* (condurae, sr. kondola gondola) do Benátek. (Const. Porph. C. 31).

840 Slávové Narečanští plenili pod vůdcem *Uneslavem* okolí Benátské, vybírali vysoké clo od lodí do jejich přístavu vbíhajících. Dože Tradoniko byl od nich v boji na moři přemožen.

860. Ursus Participatius, dože Benátský, vedl válku proti nim, ale bez prospěchu.

874. Mír učiněn jest mezi Ludvíkem králem Bavorským a Svatoplukem králem Moravským, ve vsi Foraheim; na čele vyslancův Svatoplukových byl *Jan kněz z Benátek* (Joannes presbyter de Venetiis). Tento Jan, zdá se, byl tentýž kněz, jenž *Jan Zagornin* slul a nejstarší kroniku Benátskou psal, kterou Fr. Zanetti 1765 v Benátkách vydal pod násloviem: „Chronicon Venetum

omnium quae circumferuntur vetustissimum et *Johanni Sagornino* vulgo tributum.“ Sanuto klade čas sepsání této kroniky na r. 606, jiní jináče. Na každý případ památný jest tento svazek mezi Svatoplukem a Janem knězem v Benátkách.

948. Smlouva mezi Benátčany a Slavo-Narečany učiněna pod dožetstvím Petra Candianiho.

975. Horvati, jmenovitě jejich župan na ostrově Kissa, daň žádali od Benátčanův, jako od spojencův Dalmatincův Horvatům poplatných; dože Petr Urseolo zakázal Benátčanům daň dávati. Benátčan Baduar Bragadin se 6 dobře ozbrojenými loďmi Kissu (čili Pago) oblehnuv mnohé zajaté obojího pohlaví do Benátek přivedl, čímž počet obyvatelův Benátských slavjanskou krví opět znamenitě rozmnožen.

Zader (Zara, Jadera) oddal se v ochranu Benátčanům; Horvati a Narečané to těžce nesouce jej nepokojili, 40 měšťanův javše na své ostrovy je vlekli. Dalmatinci poslavše vyslance k dožì žádali pomoc slibujíce že jeho věrnými spojenci býti chtějí. Dože připraviv stkvostné loďstvo, na den vstoupení Páně vstoupil, po slyšení mše ve chrámě s. Petra na ostrově Olivolo, do lodi. Biskup jemu posvěcenou korouhev podal, a dože v týž den odplavil do přístavu Jesolského. Totoť jest počátek onéno nádherné slavnosti, kterou svobodná obec Benátská a její dože potom každoročně na den vstoupení Páně zachovávala, a která obrazně představuje snoubení Benátek s adriatickým mořem. Koráb veliký, k tomu cíli zvláště shotovený, celý pozlacený a krásnými řezbami ozdobený slul *Bucentauro*, od socby Centaura, kterou za znak má*). Na korábě vlál praporec sv. Marka. Dože u předku sedícího sprovázelo šest senátorův, jenž s ním sedmým signoria sluli, vedle nich cizí

*) Bu-centaurus: předložka *bu*, *bo*, sr. ind. *ma*, jest v řecké a slavské řeči zveličující. k. p. βουσυκον (velkofík), βουλιμος (velkohlad), βουδιψος (velkožížeň) βοωπις (velkooký) atd.; a naše bu-vol, bu-jarý, Bu-hor Byhor, rus, bu-gor (Grabhügel), pols. bu-gai (veliký čili svatý haj) Buslav atd.

vyslancové, anť moře několik tisíc lodiček krylo. Když koráb tento asi 200 krokův daleko, mezi ostrov Lido a Erasmo, přišel, a patriarch nádobu s posvěcenou vodou do moře vlil, pustil dože skrze díru při jeho sídle udělanou zlatý prsten do moře, řka: „*Desponsamus te mare in signum veri perpetuique dominii.*“ Když se to stalo, sestoupí dože s komonstvem na ostrov Lido, kde Patriarch ve chrámě s. Mikuláše slavnou mši má: večer pak jest hostina v dožecím paláci. Koráb Bucentaurus jediné k této slavnosti byl potřebován, ostatní čas ležel ve zbrojnici pod střechou, odkud 8 dnův před vstoupením do vody přenešen a za 8 dnův tam nechán byl. Pozlacení korábu toho stálo 10—12,000 dukátův; řezba na něm představuje pohanské mořské bohy, nymfy, lastury, zvířata, obraz spravedlivosti, pravdy, věrnosti a bedlivosti, pokoje a hojnosti, Apolla a 9 Mus, 12 měsícův atd. Roku 1177 byl sám papež Alexander III. při takovéto slavnosti přítomen: on prý daroval dožeti Zianimu zlatý prsten k hození jej do moře: ačkoli sama slavnost snoubení s mořem již dávno před tím v obyčeji byla. Slávové zavdali příležitost k této rozhlášené slavnosti.

Toto Benátské loďstvo pod vůdcovstvím Petra Urseola připlulo nejprvé do Pořičí (Parenzo) a Poly v Istrii, pak do Osera v Dalmacii, kde až do *Letnic* zůstalo. Zde dože vzav nejlepší slavodalmatské vojsko do své služby přišel do Zadru, kam se i biskupové a lid z Velje, z Rabu a odjinud dostavili, věrnost a poslušnost jemu slibujíce. To učinil i Trogir (Trau) a Levigrad.

995. Dože Petr Urseolus II. uvedl pomořskou Dalmacii, t. j. město Zader, Split, Trogir, ostrovy Kerk, Rab a Korčulu v Benátské poddanství, anť předtím ode 122 let Horvatům poplatne byly, a vyhlásil se za vévodu Dalmacie. Toto přivtělení sokyně své Dalmacie Venecii teprv pozdvihlo a tím učinilo čím se stala. Ono propůjčilo Benátčanům panství nad adriatským mořem a tím otevřelo cestu až ku středozemnímu moři a k Archipelu, a k získání zde mnohých měst a ostrovův,

ono umožnilo monopol Benátský potlačením krásně kvésti počínajícího kupectví v Dalmacii; kupčení s rožným dobytkem z Turek skrze Dalmatsko jdoucím, donášelo obci Benátské ročně třidcet tisicův dukátův, ať nic nedíme o zmužilém odtudto braném vojsku, nic o poplatcích a daních, o berních a desátcích, o clech a mýtech, které Dalmatoslávové v Benátkách, u tak řečené *Dogany*, za všeliké ku prodaji přivezené zboží, k. p. za solené ryby, obilí, dříví, ovoce, víno, olej, plátno, hedbáv atd. skládati museli, tak že se zdá, jakoby obzvláště pro ně zřízena byla pověstná, zde naproti ulici Slavjanův postavená, *Dogana* čili *Dohana*, t. j. důhon a půhon kupcův, čili místo a stavení kam se všeliký koráb a tovar při připlavu svém *dohánél*, zde skládal, cenil, dežmoval. K lovení a vyšetřování takových lodí a zboží byli ustanoveni zvláštní dohonči čili náhončí, honcové, které slovo přešlo i do vlaštiny *doganiere* a franc. *douane douanier.* Tr. Topografia Veneta, ovvero descrizione dello Stato Veneto, Tom. I. Venet. 1787.

1009. Otto Urseolo, dože Benátský pojav za manželku dceru Gojsy čili Geysy, knížete uherského, upevnil tím vládu svou v Dalmacii.

1018. Kresimír III. král Horvatský chtěv Benátčany z Dalmacie vypuditi uvalil na se porážku u Zadru. — Syn jeho Štěpán do Benátek co rukojmě pokoje přiveden, od dožete tak milován byl, že mu tento svou dceru *Hiliku* za manželku dal.

1030. Sv. *Gerard Zagreda*, Benátčan, jehož rod ze Šibeniku v Dalmacii pochodil, byv několik rokův mnichem řádu Benediktinského v Benátkách, šel ku králi Štěpánovi a stal se apoštolem uherským. Potom jakž v Beli u Budína 7 let co poustevník žil, povýšen byl na biskupa Čanadského, pak r. 1047 mučeníkem se stal skrze Maďara Vathu a jeho spiklence v Budině, v Ráckém městě, nejprv ukamenován, potom s vrchu, Blocksberk řečeného, asi 60 sáhův vysokého, do Dunaje svržen, od kteréhož času vrch tento Gerhardovým sluje. Tělo jeho pochováno nejprvé v Budině, ve chrámě panny Marie, po sedmi letech odtud přeneseno do Čanadu; r.

1090 byla dle svědectví Pilgrama (Calend. Chronol. die 23. Febr.), částka jeho těla a kosti do Benátek přenešena, a v kaplnce chrámu s. Trojice (S. Ternita) složena. Chronicon Budense, vydané od Jos. Podhradského v Budíně 1838. str. 95. píše: „Gerardus monachus de *Rosacio*, natione Venetorum;" jiní píši *Roscia*, snad místo *Rascia* t. j. Dalmacia neb Slavonia, což cizinci často míchají.

1084—1096. Pod dožem Vitalem Falierim obdrželi Benatčané panství nad Dalmatskem a Horvatskem.

1145. Česká, v Benátkách osazená rodina, kterou Dandola *Veceman*, Sanuto a jiní pozdější Pizaman, Pizzaman jmenují, vystavila krásný a veliký chrám s. Lukáše v okresu Svato-Markovském.

1180. *Jindřich Starosídelský* čili ze Starého Sela. Sedla (něm. Starschedel ! !), byl s císařem Bedřichem Rudobradým (Barbarossa) v Benátkách přítomen při tohoto upokoření a smíření se s papežem Alexandrem III. ve chrámě s. Marka. On byl první, jenž nad přílišným se uponižováním císařovým a přepychem papežovým svou nevoli na jevo dal, a když tento nohu na onoho šíji položiti chtěl, meče se chopil a takové zhanobení dopustiti nechtěl. Staré selo, sedlo, původ těchto Slavosrbských šlechticův, jest hrad a ves v Mišni, v sousedství Meziboru (Merseburg).

1200. Rodina *Bankanica* jmenovaná dala vystavit i krásný chrám sv. *Paterniana* v okresu Svato-Markovském (sr. Albirizzi, Venezia, str. 77.)

1244. Přišlo sto vyslancův Slavodalmatských ze Zádru do Benátek k učinění smlouvy a pokoje: z nichž *patnácte* z prvních zůstali a usadili se v Benátkách (Lucius str. 166.)

1299. *Dominik Slav* (Sclavo), setník a vůdce Benátský v boji proti Janovským (Genua), loďstvo těchto dílem zkaziv, dílem zajav, s velikou ctí a radostí při návratu od Benátčanův vítán byl.

1331. Benátčané od Slavův přemoženi: více než sto Benátčanův zabito.

1336. *Karel*, markrabě *Moravský*, syn Jana, krále

Českého, uslyšav o roztržkách mezi Benátčany a některými vlaskými obcemi, pustil se s vojskem na lodi po Dunaji skrze Horvatsko až k Seni, a tu vsedavše na moře, obkličeni byli se všech stran loďmi Benátskými, které jej zajmouti a s ním do Benátek plaviti se chtěly. Karel sám třetí, s Bartolomejem hrabětem Senským a Janem Lipským, z lodě skrze okno tajně vystoupiv vpadl do bárky rybářské, kde rybář všecky tři pytli a sítěmi přikryv jel s nimi skrze všecky lodi Benátské, až je připlavil ku břehu, odkudž oni pěšky do Vogleje (Aquileja) šli. Benátčané ty ostatní, jenž na lodi byli zjímavše drželi je několik dnův u vězení.

1354. *Marino Falieri*, dože Benátský, chtěv proměnu ve vládě a správě obce Benátské učiniti, v předsevzeti svém zraděn a sťat byl: v porozumění a ve spiknutí s ním bylo okolo 300 Dalmatův.

1424. *Ondřej Budimír* dal na Benátském ostrově s. Ducha (S. Spirito) stavěti chrám a klášter Františkanský. Ve chrámě tomto spatřují se jesle, mistrovské dílo od *Mikuláše* dell' Arca *Schiavone*.

1435. dne 31. pros. Byl *Jiří Vukovich*, despota Rašanův (Rasciae), slavně do šlechty Benátské přijat, skrze dekret větší rady (maggior Consiglio): tento dekret nalézá se v dožecí kanceláři, v knize Ursa, str. 106.

1460. Žil zde *Hieronym Slavon* (Girolamo Schiavone) znamenitý malíř, učeník Jakuba Sqarciona, malíře v Padově.

1500. Obnoven prastrarý chrám s. Marie Županické (S. Maria Zobenigo) v okresu Svato-Markovském; chrám tento hned se začátkem Benátek vystaven pak podruhékráte asi okolo 1500 znovu zbudován byl od rodiny *Županica* (vlas. Jubanica, Zobeniga), jejíž jméno nosí; opět r. 1680 od rozličných šlechtických rodin opraven. Celé průčelí chrámu jest z mramoru, utěšenými řezbami a sochami ozdobené.

1551. Obnoven byl z gruntu chrám Slavjanův, s. Jiří zasvěcen (s. Giorgio degli Schiavoni), a pouze od Slavjanův illyrských spravován, on stojí v okresu Kastelském. Kdy tento starý chrám poprvnikráte staven byl, není známo.

1502—1582. *Ondřej Medola* přijmím Schiavone jeden z nejslavnějších malířův, přítel a pomocník Titianův, rodilý ze Šibeníku v Dalmatsku, osadil se v Benátkách a stal se předkem četné a slavné rodiny malířské v Benátkách i v jiných krajinách, jmenovitě Michala, Jana jenž jest v Rusi, Natale jenž jest ve Vídni a Felice jenž jest v Benátkách.

1555. Jakub Pisbolica, malíř v Benátkách.

1565. *Julius Slavata* (Schiavette) byl hudebník a skladatel (componist); dal v Benátkách pěti- a šestihlasové zpěvy (motety) tisknouti.

1740. Bedřich *Benkovič*, malíř slavjanský v Benátkách, narozen v Dalmatsku.

1767. Dalmatinský hrabě *Laskovič*, obžalován byv, žeby s Turky porozumění měl, byl do těžkého vězení v dožecím palácu uvržen, v němž 14 let úpěl. Francouzové přišedše do Benátek, otevřeli, a dílem i zbořili tyto hrozné temnice, našli tam Laskoviče, že ho ale z těchto peleší, ne postupně, nýbrž znáhla na světlo a volné povětří vyvedli, on v týž den oslepl i zemřel. Laskovič byl posledním vězuem Benátské republiky, jenž v těchto dožecích žalářech seděl!

1780—1790. Před francouskou revolucí počítalo se v Benátském vojsku 20,000 Slavjanův. Když Napoleon Benátky obklíčil a k podání se žádal, Dalmatinci shromaždivše se na náměstí sv. Pavla, byli sami jediní, kteří město bez boje a krve proliti Francouzům odevzdati nechtěli; když opět později Benátky hned tomu, hned jinému panovníku připadly, Dalmatinci nechtěli Francouzům přisahati, řkouce: „My nejsme k—y abychom často přisahali a přísahu měnili.“ Císař František naposledy musel sám přísahu jejich rozvázati. — Slušně tedy Mikul. Tomašić (vlas. Tomaseo) vlaský spisovatel, v Benátkách nyní žijící, rodem z Dalmatska, ve knížce *Scintille* v předml. Sv. I. píše: „Lev sv. Marka dávno ztratil bohatou svou hřívu, i zuby a pazoury: těch několik nehtův co mu zůstalo byla slavoillyrská síla a snaha.“

Při takovéto dávné ustavičné vzájemnosti Venetův,

Benátčanův a Slavjanův rozličnokmenných, přirozená věc jest, že se, nejen mezi novějšími a nižšími, ale i mezi nejstaršími a nejvyššími rodinami Benátskými tak mnohá slavjanská jména nalézají, z nichž mnohá sami Benátští dějepiscové, jmenovitě Dandola a Sanuto, za slavjanského původu vyhlašují a vlast jejich, odkud přišli, udávají. *Kasimír Frešot* vydal zvláštní dílo o rodinách benátské šlechty. My chceme z nich slavjanské, aspoň pokud nám ve známost přišly, zde abecedním pořádkem uvesti:

Bagatin, Bankanica, Barbamazelo (sr. Mastibradič), Barziza, Bazulo Bosulo, Bažej Baxejo, Bradač (Barbačini z Velje), Bel (Belli z Dalm), Belen. Belon (z Dalmatie), Benkovič Bencovich, Blagaj (vlas. Orsini), Bogurad Bagrad Bagradio, Bosi, Bradan, Budimir (Bondimir), Budislav (Butisclao Butiscalco), Cepolo (Zepolo), Čivrana, Čuran, Dalmir Dalmario, Datidat předtím, nyní Agnusdei, Dandola (sr. Dodola), Dedo Diedo, Dětinov Diecinov (ze Slavon), Dym, Fratnić, Georgić Giorgio. Giž Giži (z Vogleje), Grabina Gravina (z Drače), Gradenik, prvé Gradić (z Vogleje), Griman (sr. hřímati, aneb krman?) Gora Guori (z Uher), Guman (ze Slavon), Ivančič velkupecká rodina, Ivanovich, Karlović (vlas. Torquato), Kavka Caucko, Kasanić Cassianico, Katatrinov (z Dalm.), Lipoman, Malibran, Maliper, Manoles Manolesso, Mastalić, Mermo, Močenik, Most Můst; da Mosto aneb da Ponte, Mudač, Mugla, Murian, Nadal, Nogar Nogari, Paskalić, Pisar Pesar, Pisbolica, malíř, Planik Pianighi (z Vogleje), Pol Poli (z Dalmacie), Polan (z Polany), Polin (z Malamoky), Ragozzi (Rohož, či Rakoci Rakovský? ze Slavovonie r. 1252), Savian Slavian (sr. serb. Bogusav), Semenec Semenci, Slav Schiavo, Slavian Schiavoni Medola, malíř, Soranzi (sr. Zorić tak jako Parenzo a Poříčí, z Buranu), Steno, Stenini (ze Slavonie), Strnad (Stornadi Stranodi), Surian, Tiepol, Usnag (sr. snaga, snažný), Večeman (Pizamano, z Čech), Velo Veglo, Viadro, Vilar Viglari, Vuković. Zagornin, Zagredo, Zaguri, Zamaňa (z Dalm.), Zavorňan, Zuan, Zuanelli, Zubanić Zubanigi.

Jméno *Slav* tak bylo oblíbeno, že některé vyso-

košlechtické rodiny je co křestní a osobní před svá rodinná jména kladli k. p. Serenissimo Schiavo Marcello, Serenissimo Schiavo Polani atd. sr. Dandola u Murat. str. 425, a Sanuta str. 629, což se nepochybně stávalo na památku toho, že ze slavského národu pocházeji.

I na vzdělanost a literaturu slavjanskou Benátky nemalý vplyv měli, anť v jejich městě včasně knihy, téměř ve všech nářečích slavjanských, tištěny byly, tak k. p. roku 1483 Missál glagolitský; r. 1493 Missál cyrilský; 1495 Evangelia a Epištoly v církevnoslavské řečí od Bernardina; 1506 Biblie česká, při kterémž tisku zprávci a korrektorové byli Jan Jindřišský ze Žatce a Tomáš Molek z Hradce nad Labem; 1519—1538 Služebník, Žaltář s Časoslovem, Molitvoslov, Oktoich, Minej atd. od vévody Božidara Vukoviće pomocí mnichův; i jeho syn Vincenc Vuković vydal zde šest knih od 1546—1561; 1543 Evangelia od Zboraviće; 1559 Jegjupka čili Cikanka, báseň slavoillyr. od Žubranoviče: 1561 Missál od M. Broziće; 1566 Časoslovec od Jakuba z kamenné Řeky; 1569 Žaltář a 1570 Molitvenik od Hieron. Zaguroviče; 1595 Slovník od Fr. Vraniće (Verantius); 1638 Žaltář od Ginammiho; 1613, 1682, 1699, 1718 Evangelia od J. Bandulaviće; 1639 Pravopis Navoillyr. od Zamaně; 1708 Katechismus dalm. od biskupa Biankoviće; 1754 Seb. Dolci de illyr. Linguae vetust. et amplitudine; 1758 Slovník od A. Dellabelly; 1758 Kačičovy Zpěvy; 1764 Sjetovanje mladoga čoveka od Z. Orphelina; 1764 Slovo o grješnom čelovjeku od D. Obradoviće; 1803 Etika od téhož; 1807 Pjesna na Serbov od téhož; 1773 Evangelia od P. Knezeviće; 1804 Zemleopisanije od Solariće, 1809. O samosti od téhož, 1809 Sverch vozpitanija od téhož, 1811 Pominak knižeski od téhož; pak od r. 1800—1805 mnohé knihy od V. Rakiće, 1767 od Damianoviće, 1765 od Julinaca, 1807 od Eleniče atd. Anobrž sami Benátčané psali nezřídka o slavjanských věcech, k. p. *Flaminius Cornelius* Senator Venetus, psal: Catharus, Dalmatiae Civitas, in ecclesiastico et civili statu historicis documentis illustrata. Patav. 1759. I mnozí malíři slavjanští zde se vycvičili.

HLAVA III.

Benátky.

Svato-Markovské náměstí a jeho okolí.

Za to máme, že těmito předeslanými zde známostmi opatřený čtenář již nyní s tím větší ochotností a účastností následovati nás bude, když jej po tomto slavovlaském městě a k jeho památnostem voditi budeme. Nebo kdo Benátky netoliko viděti, ale i cítiti a jim rozuměti chce, ten se v zrcadle dějin a starožitností na ně dívati musí; musí město jistým povolným pořádkem ohlédati, aby zmaten a zhmožděn nebyl, nebo zásoba mnohých století svaluje se tu ouprkem na duši. — Náš první chod tedy byl na náměstí sv. Marka, tento ráj Benátčanův. A opravdu, on převyšuje všecko očekávání, on zahanbuje i tu nejnapnutější novochtivost. Již Petrarka psal v jednom listě o něm: „Platea cui non scio an orbis terrarum parem habeat.“ Co v jiných velikých městech porůznu v rozličných ulicech a předměstích krásného a památného rozptýleno jest, to se zde vše v ouzké prostoře sestředěno nalézá: kavárny, areny, tržiště, procházky, radnice, knihovny a jiné nádherné stavby. V jeho budovách, obzvláště ve zdech chrámu Svato-Markovského a palácu dožecího, charakterizují se celé Benátky nejvěrněji a nejživěji. Muži v *černohedbavných* pláštěch, ženy v *černých* závojech tráví zde čas až do půlnoci sladkým nic nečiněním (dolce far niente). Uválení kejklíři, šedivé kostrbaté ženštiny jako i pávopyšná šlechta Benátská míchá se tu v jedno *colibo* (quodlibet) s podivuhodnou snášelivostí, a s občansko-národním soucitem. Nejzanímavější pro oko znatele jest zde pohled na rozdílnost postav a obličejův jak šlechty tak lidu v této *nahrnutině* obyvatelstva. Tři původní pravzorové panují ve všech Benatských hlavách a tvářích: jeden jest římský dlouhohrdlý, vysokomyslný, zasmušilý, pánovitý, mlčelivý; druhý jest slavský, okrouhlotvárný, přívětivý, veselý, štěbetný, zpěvavý; třetí

jest jakási míšenina germanské a arabské krve. — Jest Markoviště toto čtverhran asi jako Pešťanské novonáměstí, něco však užší; obdán nejnádhernějšími budovami a stkvostným ku procházkám sloužícím přístřeším. Sama půda placu jest čistá, uměle dlažená a bílým mramorem mozaikovaná, ant ji žádná kolesa vozův nevyhlubují a žádné podkovy koňův nerozrážejí. Co zde cizincovi v oči bije, jest to nesčíslné množství holubův létajících vůkol anebo před nohami se pletoucích tak pitomě a směle, že se jim člověk, ne oni člověkovi vyhybovati musí. Na střechách a oknách paláců, na pavlačích, na chrámích a věžích všudy hejna těchto ptákův. I zde prozrazují Benátky svůj slavjanský původ a charakter, svou pokrevnost s naším *holubičím národem*, jehož všickni kmenové od starodávných časův tyto ptáky obzvláště milovali, ve dvořích drželi a pilně chovali, sr. Výklad ku Slávy Dc. str. 66. Jméno holub (columba palumba) přešlo ode Slavjanův k ostatním evropejským národům a se jménem nepochybně i věc. Škoda jen že Benátčané při tom čistoty nešetří, ant trusem a peřím těchto holubův všechny domy, okna a pavlače zanešvářeny jsou, což obzvláště v dožecím palácu omrzelost i ošklivost působí. Odpoledne s udeřením dvou hodin na věži sbrknou se všickni tito, jináče rozptylení, holubové a holubice na náměstí Svatomarkovské, kde potravu svou dostávají. Kdo zde takového holuba zabije, trestán bývá od vrchnosti, podle zvláštního o tom vydaného zákona; každý se jim tedy vyhybuje, čím holubi smělosti nabyli. Všickni tito holubové jsou jednobarví, totiž tmavomodří a malé nízké postavy, a proto pohled na ně není příjemný. Chovají se nákladkem státu čili obce: a obyčej tento prý tak starodávný jest, jako město Benátky. Předtím se prý množství holubův, jimž se na nohy papír přivázal, u brány Svato-Markovského chrámu do povětří pouštělo. Co znamenal tento obyčej? Dle mého zvyku, pospíchal jsem s vůdcem a se druhy svými i hned na nejvyšší totiž Markovskou věži, abych se ve zmatku tomto rozhleděl a těkavým okem předběžný obraz o celosti města v mysli sobě stvořil.

Vstupuje se na tuto, 284 benátských střevíců vysokou zvonici, ne jak obyčejně po schodech, ale povlovnou ochäzkou vedle zdí a stěn tak, že i na koni, jako polský král August, aneb na oslici jak Napoleon udělal, možno vzhůru jezditi. S výsosti této jest čarodějná vyhlídka na celé město, na laguny a ostrovy, na hole pevnozemské a na jaderské moře. Žeby však základové této věže tak hluboko v zemi leželi, jak vysoko její zdi do povětří se vznášejí, to jest nepochybně jen benátská gaskonáda. Pravděpodobnější jest to, že se r. 1830 jistý hrabě pro lásku, a nedávno dva lodníci pro dluhy s věže této dolů svrhli. Celé Benátky dělí se na 6 okresův (sestieri), totiž: 1) Svato-Markovský, 2) Kastelský, 3) Králoprůlivský (di Canal Regio) 4) Svatokřižský, 5) Svato-Pavlovský, 6) Tvrdohřebetský (Dorso duro). První tři leží na východo-severné, druhé tři na západojižné straně velikého průlivu čili kanálu, jenž se v podobě veliké litery S městem vine na dvě polovice je děle.

Před chrámem s. Marka stojí přímo tři vysoké stožáry, čili břevna, červeně obarvená, na broncových podstavkách, představují tři, Benátčanům někdy patřivši, ostrovy: Cyper, Kandii a Moreu: v letních nedělích, když jasné počasí, bývají na jejich vrcholích dlouhé červené korouhve zevěšeny, co znaky bývalého panství. Tak i Maďaři posavad při korunování a na parolodích ukazují praporce s erby Srbska, Bosenska, Bulharska a jiných krajin. Totě veselá smutnohra! Tak čteme, že i světoborci Mongolové, potomci Džingischana a Timura, v panovnickém znaku svém nosí posud jména a erby všech těch evropských krajin, jmenovitě i Uher, které někdy byli vybojovali, považujíce je jako své neodcizitelné dědictví!

Průčelí a celá zevnitřnost chrámu s. Marka ukazuje skoumateli, že se zde východ se západem potkává a objímá. Sedm dutin olevem krytých a pět nádherných bran čili vchodů ozdobují tento chrám. I *zevnitř* i *vnitř* vyšperkován utěšenými mozaickými obrazy a řezbami: nad hlavní bránou zpínají se čtyři antičtí, broncoví, někdy

pozlacení koňové, kteří se vůbec Lysippovi, za času Alexandra Velikého žijícímu, připisují. Že dílo řeckého mistra jsou, to první pohled na ně ukazuje. Jejich nezkrocená bujnost, oheň, který je ve všech častkách oživuje, hrdost vše před sebou šlapající — projevují jejich původní určenost, že táhli buď vůz velikého vítězitele, buď samého boha slunce. Kolikráte jsem se procházel aneb i jen běžně prošel náměstí s. Marka, oko mé bezděky se vlepilo a ztratilo v obdivování těchto tisícoletých pozůstatkův: anobrž až k nim samým dvakráte šel jsem, abych je netoliko očima viděti, ale i rukama makati, měřiti a jim obdivovati se mohl. Když však první rozčilenost se utiší, neodolatelně se namane ta myšlénka: cože ale tato pohanská zvířata na chrámě křesťanském chtějí? či v Benátkách není příhodnějšího místa pro tyto krásné modly? — Ostatně sotvy kteří živí koňové se více po světě naběhali a delší cestu konali, jako tito; z Athen aneb z Řecka vůbec přešli pod Neronem a Trajanem do Říma, z Říma skrze Constantina do Cařigradu, kde v Hyppodromě stáli; odtudto skrze dože Dandolu r. 1205 do Benátek, z Benátek r. 1797 skrze Napoleona do Paříže, a odtudto opět r. 1815 skrze Františka císaře do Benátek.

U vchodu do slavného chrámu sv. Marka již dlažba v předsíni pozornost mou poutala. Právě ve *středině* vložen jest uměle malý serpentinový kámen v podobě rhomboidu, ku poznamenání toho místa, kde někdy papež Alexander III. císaři Bedřichovi Rudobradému na vazy nohu položil. Vůkol něho jsou ještě i jiní kamenové pro ozdobu do dlažby vpraveni. Lid na tyto kameny často a s velikou nábožností kleká, anobrž bera z nich prach do ruky žehná se tím na čele a prsích jako posvěcenou vodičkou. Nápisu zde žádného není, to se prý vynechalo pro ušetření Tedeskův. — Sám vnitřek chrámu jest tmavý, půda mramorová tu i tam *zprohybovaná* a propadlá, ant moře v čas bouře někdy celý chrám zaleje, tak že po lodicech do něho jíti se musí. Ozdoby a obrazy chrámu jsou větším dílem v byzantickém slohu a vkusu, anobrž některé i s řeckými ná-

pisy, k. p. Ιους Χτος aneb Μητηρ θεῦ stojí pod obrazy nade dveřmi chrámovými. V den nedělní byli jsme zde opět, právě když se mše konala: jaký to rozdíl mezi našim a vlaským čtením aneb vyslovováním latiny! u těchto zní *ce ci* všudy jako *če či, ge gi* jako *že, ži, sc* jako *š*, k. p. in prinčipio, vinčere, adžere (agere), osservare (observare), šio nešio (scio nescio) atd. Kůr zpěvákův ve blízkosti oltáře krásným zpěvem uši lechtal, ale svými nenábožnými posuňky oči urážel. Jeho zprávce, při dávání taktu, dřevem na dřevo tak bouchal, že všecky hlasy přerážel. Kusy z opery Norma a z jiných zpovšednělých oper hrály se při této mši, což jsme potom i v jiných benátských chrámech uslyšeli. Nám se to tak nelíbilo, že jsme konce tam dočkati nemohli. Opera ve chrámě a kázeň na divadle: oboje nesmysl! Tato okolnost vysvětlila mi původ a příčinu onoho slavopolského přísloví: „Polski most, niemiecki post, wloskie naboženstvo — to wszystko blazeňstvo." A ačkoli toto přísloví ovšem nadsazené, předce vyznati musíme, že jsme vůbec na celé naší vlaské cestě mnoho roboty v náboženství a mnoho nádenníkův a řemeslníkův mezi kněžstvem spatřili. Za velikým oltářem ukazuje se hrob, v němž prý tělo sv. Marka sem z Alexandrie přenešené, spočívá; při čtvrtém oltáři na levé ruce jest obraz Panny M. malovaný prý od sv. Lukáše; v pokladnici pak chrámu Evangelium sv. Marka, ale již tak vlhkostí porušené, že v jednu hmotu co těsto slité býti se zdá a těžko v něm litery poznati nercili čísti (srov. Jos. Dobrovskýs Leben, von Fr. Palacký, Prag 1835. str. 14.); dále Evangelium zlatými literami psané prý od s. Hieronyma; podobných svatozbytkův jest tu veliké množství, jako k. p. vlasy P. Marie, kus lebky Jana křest., trn z koruny Kristovy atd. ale nikdo se při nich dlouho nebaví a sami jináče mnohomluvní čičeronové jen běžně a spěšně zmínku o nich dělaji.

Na pravé straně chrámu pod branou sedí u stolku mladík s perem v ruce a s bílým papírem před sebou: jest to veřejná čili uličná kancelář pro psaní listův. Kdo psáti neumí, a chce list, odpověď aneb prosbu aneb

jiné písemnosti míti, obrátí se sem k tomuto všeobecnému tajemníkovi, rozpoví svou žádost, a v okamžení jest vše hotovo a list i zapečetěn, tak že odtudto přímo na poštu jde.

Hned v sousedství tohoto chrámu stkví se dožecí palác, ze tří oddílův a slohův záležející, spodní jest vlaský, prostřední gothický, vrchní východoarabský. Tato nejkrásnější ozdoba Benátek pochodí ode dvou mužův, z nichž obec Benátská jednoho stíti, druhého oběsiti dala, že se opovážili zřízenosti svobodné obce dotknouti se. Onen první byl dože Marino Falieri, tento druhý stavitel a řezbář Filipo Calendario. Vystaven pak jest palác tento r. 1342—1354. Po tak řečených obrovských schodech, tak nazvaných ode dvou obrův, Marsa a Neptuna představujících, od Sansovina, vstupuje se do vnitřku, jenž na tři díly rozpadá, na knihovnu, na museum a na obrazárnu. Na těchto schodech krvácel r. 1355 pověstný dože Marino Falieri pod katovským mečem proto, že příliš velikou vládu zdejších šlechticův obmeziti, a přetěžké břemeno pospolitému lidu oblehčiti chtěl. Na levé ruce viděti ve zdi šlepěje a díru tu, kde předtím ona pověstná lví hlava s otevřenou tlamou stála, do níž udací lístky a žaloby proti podezřelým osobám metány bývaly. Mně nejsilnější tužba táhla jen čím skůř do síně *veliké rady* (del maggior aneb gran Consiglio): nevěřil jsem zajisté dočkati toho okamžení v němžbych spatřil onen obraz, o němž jsem již ve mládenectví svém tak mnoho slyšel a čítal, po jehož spatření ode mnohých let jsem dychtil, totiž od *Bedřicha Zuccara*, představující císaře Bedřicha Rudobradého, kterak padna k zemi nohy líbá papeži Alexandrovi III. an tento šíji jeho patou šlapá. Obraz tento nejen z církevního ale i z národního ohledu mne zanímal pro Jindřicha ze Starosídla slavosrbského rytíře z Míšně. A věru sotvy že jsme vešli do té, 74 střevícův široké a 154 střevícův dlouhé, nejmistrnějšími malbami hojně a skvostně ozdobené síně, já hned na první pohled poznal jsem ten obraz a přímo k němu pospíchal, ostatní vše na potom odloživ. Visí on na pravé stěně, téměř poslední, pod

číslem 75, a jest dosti veliký. Strážce této síně, vida mou pozornost a účastnost na tomto obrazu, přinesl mi z poboční světnice knihu velikou, pod názvem: *Racolta di stampe dei principali pittori. Venezia 1782.* kde i tento obraz v mědi rytý se nalézá s následujícím nápisem: „*Frederico Imperatore prostrato a terra baccia li piedi al Pontifice. Frederico Zucchero pinx.*“ Na tomto obraze stojí papež Alexander v prostředku v celé své slávě, za ním vysoké kněžstvo, před ním s obličejem k nohoum skloněným klečí na kolenách císař Bedřich, v největší pokoře líbaje nohy papežovy. Papež zdvíhá vzhůru levou nohu, ale tak že ji neviděti na šíji, nýbrž jen skrytě zdá se na hrdle aneb na vazech jeho ležeti. Znatelé malby mají podezření, že tento nohošlap teprv v novějších časích z jistých příčin zakryt a barvami zamazán. Podobný obraz nalézá se i ve chrámě *La Carita* v okresu Sestiero di Dorso Duro, pod nímž tento nápis stojí: „Alexander Papa III. Federici Primi Imperatoris iram et impetum fugiens abdibit se Venetiis, cognitum et a Senatu perhonorifice susceptum, Ottone Imperatoris filio navali proelio a Venetis victo captoque, Federicus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas Venetae Reipubl. beneficio restituta. MCLXXVII.“ — V tomto chrámě, jenž kanovníkům Lateranským patří, zdržoval se papež Alexander na outěku před císařem Bedřichem skrytě za jistý čas, za které pohostinství on tomuto chrámu věčné odpustky propůjčil: původní bulla papežova na bláně o tom znějící visí zde ve chrámě. I Georgione a Titian tento historický předmět vyobrazovali v Benátkách. Anobrž i v Římě na Vatikaně ve královské síni (Sala Regia) visí obraz těmto Benátským podobný, jenže mnohem větší. Na těchto vyobrazeních pozoru hodni jsou dva rytíři a dvořané, jeden na pravici, druhý na levici stojící, ani oba obličej od tohoto divadla s nevolí odvracují: jsou to *Jindřich Starosídelský* slavosrbský šlechtic a *Dětřich markrabě Míšenský.* Když totiž císař Bedřich Rudobradý (Barbarossa) od papeže Alexandra III. proto, že k jeho volení nepřistoupil, do kletby dán byl

a pak po dlouhých roztržkách a neřestech s ním se smířiti chtěl, místo k tomu v Benátkách r. 1180 určeno. Po vjezdu do města našel císař papeže v předsíni chrámu s. Marka sedícího; když pak dle obyčeje nohy jemu políbiti chtěl, papež tím uspokojen nebyv, slova Žalmu 91. V. 13. předříkaje: „Po lvu a bazilišku choditi budeš a pošlapáš lvíče i draka“ — nohami šíji a hlavu císařovu šlapati chtěl. V tomto okamžení byl náš Starosídelský s Dětřichem markrabětem první, jenž udeřením ruky na jilce zbraně své tomuto přílišnéma přepychu se zprotivili, čímž papež předěšen podáním ruky císaře klečícího zdvihl a políbil. Když císař Josef II. před tímto obrazem stál, vodiči z delikatesy pozornost jeho na jiné věci obraceli, a však na darmo; když pak potom obraz tento jemu se všelikým ostýcháním a omlouváním vysvětlovali, řekl prý ke svým průvodčím s ousměchem ta slova: *tempi passati!* (časové minuli).

Známo jest, že se někteří novější němečtí dějepisci pro falešný stud zpouzejí proti této události za bajku ji vyhlašujíce. Nám však nevidí se v ni nic pravdě odporného býti, anobrž s duchem středověku, s charakterem papeže Alexandra a se všemi jinými okolnostmi cele se srovnávati. A jestli sám císař Bedřich tak na svou osobu a hodnost zapomenul, že se při této příležitosti neostýchal kostelníkovi metlu z ruky vzíti a tu cestu ve chrámě mésti, kudy papež kráčel, a když ze chrámu vycházel a na koně sedal, jemu střemen držeti a koňovi přes dav lidu cestu klestiti: nevím, pročby jemu méně pokory, kajícnosti a trpělivosti přivlastňovano býti mělo u počátku, nežli v prostředku a u konce jeho s papežem se potkání, pokání a od kletby osvobození. Že sám papež Alexander III. v listu svém biskupu Yorkskému a Durhomskému psaném, kde smlouvu mezi sebou a císařem učiněnou jim oznamuje, žádné zmínky o tomto nečiní, odtud ještě nenásleduje nepravdivost tohoto skutku. Alaxander tento byl muž silného charakteru, vysokomyslný, osobovačný, nezlomný: ale chvastání a samochlouba vzdáleny byly od něho; k tomu přichází i ta okolnost, že neměl příčiny chlubiti se skutkem takovým, který

jen činiti *chtěl* a *začal*, dokonati ale *nemohl* a *nesměl* pro blízko stojící, a k tomu se zbrojně protivící dvořany zvláště Starosídelského, jako to němečtí kronikáři *Peckenstein*, *Knaut* a jiní vypravují. Obraz tento visí v řadě a v prostředku takových obrazův, kteří ne vymyslené, ale skutečné příběhy Benátské představují, od Titiana, Tintoretta, Pavla Veronského, Frantiska Bassana, Palmy i jiných. Dobře poznamenal Benátský dějepisec P. *Giustiniani* o této věci, řka: „Confirmat hoc idem figuratio illa in comitiis totius rei gestae: nisi enim res eo modo quo secuta et a nobis relata est, veritatem contineret, non utiquo prisci illi Veneti, modestia pleni, tam impudenter eam historiam in publicum referendam censuissent.“ Buď jak buď, charakter, cit a skutek Starosídelského při tomto divadle všickni letopisové vychvalují, jako čistolidský a mezi všemi nejušlechtilejší.

V této síni na levé straně jsou ještě dva obrazy oko a srdce Slavjana, ba věru vůbec člověka, bolně urážející. Jeden pod číslem XIX. visí nad oknem *Podmanění slavodalmatského města Zadru* malovaný od *Dominika Tintoretta*, syna onoho slavného mistra Jakuba Robustiho příjmím Tintoretto; druhý pod číslem XX. *Obležení téhož města od moře i pevné země*, vyhotovený od *Ondřeje Micheliho* příjmím *Vincentina*. Oba tito malíři byli jen mistři druhé třídy a sami tito obrazové ani slohem ani barvami nevynikají: ale obsah historický důležitými je činí. U prostřed zachvatné výmluvnosti našeho vlaského vůdce, u prostřed těchto čarodějných malířských krás a zázrakův hněvná žluč se po utrobách mých rozlila tak že jsem Benátský charakter téměř nenáviděti počal proto, že se spáchanými svými nelidskými ukrutnostmi ještě chvastá a tím oboje krásné umění, malířství a řečnictví, poskrvňuje. Mlčte! mlčte signore! řeknu k němu, tyto obrazy vám a tomuto místu více k hanbě než ke cti slouží. — Řecký císař Manuel dal zpupnému Benátskému vyslancovi Jindřichovi Dandolovi v městě slavodalmatském Zadře žhoucí měděný plech tak blízko k očím přiložiti, že tento od té doby poloslepým byl. Dondola od toho času vzal toto, na onom

skutku nevinné město v nenávist tak, že stav se dožem a vůdcem křižáckého loďstva proti pohanům do Palestiny táhnoucího, na vzdory papežským rozkazům a kletbám město toto slavokřesťanské obleh!, plenil, domy a zdi zbořil r. 1202 dne 11. listop. Když se po čase město opět zotavilo a pod ochranu uherského krále Ludvíka I. dostalo, bylo znovu r. 1346. od Benátčanův obleženo, ztečeno a všech svobod pozbaveno, větším dílem vinou a zradou maďarských velmožův, kteří v čas této vojny s Benátčany v tajném porozumění stáli proto, že se jim obtížné vidělo vojsko, čili tehdejší banderie, vlastním nákladkem zdržovati. Všickni historici to osvědčují, že po podmanění Zadru Benátčané nebyli vítězové ale katové a šerhové nad obyvateli tohoto města. Thurocz Chron. II. C. 8 píše: „že množství šlechticův a měšťanův na vyhnanství odsoudili, sťali a rozličnými mukami trýznili, muže, ženy a panny do Benátek odvlekli, zde je v žalářích hladem a žízní mořice a poznenáhla usmrcujíce. Ach ubozí, ach nešťastní Slavjané ! vzdychal jsem litostivě ; ale obrátiv se umlkl jsem a řekl téměř skřípě : Nikoli ! ne ubozí, ale nemoudří, nesvorní, nikdy a nikde spolunedržící, k jiným se přilepující, a proto i všudy padající, slabí, opovržení.

O ostatních obrazech v této síni my zde jen běžně zmínku učiníme ant se slavjanského života netýkají a téměř ve všech cestopisech obšírně opsáni a chváleni se nalézají. Nejznamenitější jsou tři obrazové na stropě: Venetia co ženština v oblacích ode Slávy korunovaná, dílo *Pavla Veronského* ; Venetia u prostřed bohyň od *Jakuba Tintoretta ;* Venetia od vítězství věnčená a ctnostmi obklíčená od *Jakuba Palmy.* Nad trůnem dožete zaujímá celou stěnu *Ráj,* od *Jak. Tintoretta*; slavný tento obraz jest posud největší ve světě olejovými barvami malovaný, totiž 74 střev. široký a 30 střev. vysoký. Na nás neudělalo toto modlařené dílo takové vražení jako jsme očekávali: jeho malé figury nezdají se nám ku velikosti obrazu ve slušném poměru státi, ať o tom mlčíme, že čas a pozdější opravcové mnoho na něm pokazili. Na protější stěně ku Piazzettě nade

druhým okuem visejí poprsí dožův Benátských: na tom prázném místě, kdeby obraz dožete Marina Faliera státi měl, čte se tento nápis: „Hic est locus Marini Faletri decapitati pro criminibus.“

Odtudto navštívili jsme *Síň volicí* čili *Sala dello Scrutinio*, a zde opět dva slavonárodních dějin se týkající obrazy celou pozornost mou tak zaujaly, jakoby tam ani jiných nebylo. Jeden pod číslem VII. představuje *Bitvu a vybojování Zadru* od *Jak. Tintoretta*; tento obraz jest nepochybně nejvýtečnější nejen v celém tomto palácu, ale i mezi všemi prácemi Tintorettovými. Zde se mistru tomuto poštěstilo úžasnou velikost a sílu Michala Angela s libeznou barvitostí Titianovou sjednotiti. Dlouho jsem zde na rozpacích byl, mámli se zde vlastenským čili aesthetickým citům více ponechati: předmět zajisté obrazu působí slavskému srdci bol a stud, ačkoli hrdinští Zadrané zmužile sobě v obraně své počínaji; ale krása obrazu kojí a míři čarodějnými vnadami oko tak, že odtud povstává jakási míchaná bolestná krása a krásná bolest v srdci Slavjana. Druhý obraz pod číslem VIII. líčí *Vzetí slavodalmatského města Kotaru*, od *And. Vicentina*, jenž se r. 1420 stalo. Jakový to rozdíl mezi tímto Vicentinovým a onim jemu sousedním Tintorettovým obrazem. Štětec tohoto raní srdce ale i hoji, onoho jen oči kole v obojím i historickém i malířském smyslu.

Ve knihovně, roku 1812 z protějších nových prokuracií sem přenešené, pro trvající prázniny, jen krátké a běžné přehlednutí nám dopřáno. Učenost v Benátkách nebyla a není tak vysoce ctěna a milována jako krásouma a umělectví; vůdcové ve knihovnách a listovnách jsou slovoskoupí, pospíchající, často pošmourní a nevlídní: naproti tomu vůdcové v obrazárnách a jiných umčleckých sbírkách radořeční, široce a zpozdile, s jakousi sobělibostí všecko vysvětlující. Již *Petrarka* a kardinal *Bessarione* položili základ k této knihovně darováním obci svých rukopisův a knih. Počítá nyní tato knihovna asi 80.000 kusův, mezi nimiž asi 5000 rukopisův. Co řídkosti ukazují se spisy od s. *Augustina*

de Trinitate a téhož Výklad na Epištoly s. Pavla. Památná jest zde zeměkoule od *Fra Maura* r. 1460 udělaná, tehdejší známou tvárnost okresu zemského okazující; stojí na ní již i *Předhoří dobré naděje* poznačeno, ačkoli tudy ještě objeveno nebylo. Více než toto zanímaly mne řecké mramorové, zde složené řezbářské a sošnické antiky z nejkrásnější hellenské doby pocházející, jmenovitě *Ganymed*, jehož Jupiter v podobě orla unáší; toto dílo připisuje se vůbec Fidiášovi, a neníť ho nehodno. Pak Jupiter a Leda v labutí postavě; Dvě Muzy; Faunus a Bachus; Ulysses, Amor, Diana; mrtvý bojovník atd.

Na jedné straně tohoto paláce proti průlivu *Rio di Palazzo* jsou ony pověstné žaláře, o nichž v románech, v cestopisech a jiných knihách tak mnoho strašlivého se píše. Hrůza a ošklivost proniká ovšem člověka při jejich zevrubném navštívení; tyto tmavé, křivolaké schody a průchody, tyto tlusté zrezavené mřeže, tyto nízké a ouzké peleše, více rakvem než příbytkům podobné, tyto krůpějemi krve poznačené zdi, tyto dírky a průduchy, jimiž se krev, snad i těla odpravených do moře metala — toto vše svědectvím jest barbarských časův, a ovšem Byronská přirozenost se k tomu vyhledává, aby kdo mohl v těchto mučidlách dlouho a s libostí se baviti. My slabočivní Slavjané neměli jsme toho anglického daru utíkajíce odtudto čím dříve na svobodné povětří. Musím však vyznati, že německé barbarství z tohoto ohledu tomuto Benátskému mnoho neodevzdává, jestli je nepřevyšuje. Nás aspoň v Rezně při uvidění tamnějších říšských podzemních smradlavých, nezdravých vězení, a s nimi sousedujících mučíren, kde skřipce, ostrými hřeby opatřené postele, železní koňové, píly, žebříky, koule a jiné ohavné nástroje — mnohem větší hněv a stud nad člověčenstvem projal, nežli zde při Benátských žalářech, které sám pověstný lidomil *M. Hovard* za nejzdravější a nejčistější, mezi všemi od něho ohlédanými, vyhlásil. Dva druhové žalářův zde však zvláštní jsou, které místnost a podnebí i zplodily i obtížnými dělají, totiž tak řečené *Studnice* a *Olověné*

střechy (Pozzi i Piombi). Studnice byly temnice, jenž dva střevíce zhloubí pod vodou stály železnými tyčemi od moře oddělené. Přes tyto mreže vcházela sem slaná mořská voda a s ní spolu i slabé světlo z venku. V prostředku čněl dřevěný sloup, jenž vězňovi za stolici, stůl i postel sloužil, nechtělli ve vodě státi; každého jitra dána vězňovi polévka a kus chleba, s jejichž strávením pospíchati musel, nechtělli aby se kořistí mořských myší a potkanův staly. A předce jistý Francouz, jenž r. 1716 co špehoun lapen, na smrt odsouzen, ale pak omilostěn a zde uvězněn byl, přežil v tomto obojživelnictví, mezi sezením v povětří a plováním ve vodě, celých 37 let. Do jednoho z těchto žalářův dal se prý lord *Byron*, tento aesthetický Don Juan, když se v Benátkách zdržoval r. 1817, 1819, schválně na půl dne zavříti, aby hrůzu takového položení osobně pocítil, a obrazotvornost svou k básni „Chillonský vězeň“ rozdrážditi mohl. Ačkoli mně všetečnost všudy milejší jest, než netečnost: předce však taková ošemetnost zdá se mi býti koketování s lidskou opovržeností, ať nic nedím o tom, že se mi každý na mučidlách vyskřipcovaný piod básnický oškliví. — Olověné střechy byly žaláře ve výsosti na podlahách, kam slunce silně pálilo. V jednom takovém předpeklí seděl zlopověstný *Casanova* v minulém století od r. 1755—1756 za patnácte měsícův leže větším dílem na půdě polonahý, ant přímo státi zde nelze. Vlastně posavad se nezná a nechápá, jak jemu možno bylo odtudto se vysvoboditi! jestliže i nočním časem prstem a holí břevno za postelí prorýpal: jakže s výšky této závratné dolů se dostal aneb do člunu skočil? — Onen žalář, kde hrabě Laskovič seděl, jest od Francouzův polozbořen, polozpálen. Roku 1797 dne 25. máje stál zde nade vchodem všech těchto vězení tento Napoleonský nápis: „*Žaláře aristokratického barbarství, zbořené v prvním roku vlaské svobody!*“. I onen *most vzdychání* čili zdychův (Ponte de' sospiri), přes který odsouzení vězňové obyčejně buď ku popravě, buď k věčnému vězení vedeni bývali, jest již zazděn. Ve dvoře

dožecího paláce zasluhují pozornost dvě mědí okované, dosti hluboké studny čili cisterny, v nichž na dně kámen na způsob kotlu vpraven, kam voda z Brenty na lodích dovážená, podzemními žlaby přes písek, aby se očistila, vtéká. Zde ustavičně množství lidu obojího pohlaví s nádobami k vážení vody stojí. Zniklali bouře lidu v městě proti šlechtě a vládě: tyto studnice tak nastrojeny byly, že voda netoliko do těchto ale ani do jiných s nimi spojených studnic tehdáž vpouštěna nebyla, aby se lid nedostatkem vody uspokojil.

Vyšedše z tohoto labyrintu na svobodné povětří, uzříme celou Piazzettu lidstvem nesčíslným se hemžiti a v prostředku pranýř čili lešení státi. K dostání pohodlného hlediště vkoupili jsme se na strop protistojící *Loggety.* Jest to malé hezounké stavení vedle Svatomarkovské věže, jehož průčelí rozličným mramorem, řezbami a litinami ozdobeno jest. Krásné jsou obzvláště jeho mřežové lité dvéře, od *Antonína Gaje,* litce v 17. století, jehož jméno zde slyšeti, již proto nám příjemné bylo, že nás upomínalo na podobné, všem Slavjanům milé a o národ náš velezasloužilé jméno. Zde stála někdy ozbrojená stráže, dokud veliká rada shromážděna byla. Před námi byli dva červeni sloupové na pavlači dožecího paláce, mezi nimiž červené sukno zavěšené vlálo; pod námi na náměstí bylo asi 5—6 tisícův divákův hučících a ječících. Několik drábův vedlo z nových žalářův z nábřeží Slavjanského dva starce v těžkých poutách; když stáli na lešení, zjevil se mezi oněmi červenými sloupy soudce, a v tomto okamžení stalo se utišení veliké; ortel čten; „že Židé tito byli falšovatelé měničných listův (Wechsel) a proto jako takoví na šest let do vězení se odsuzují.“ — Tu jek a lermo opět povstalo a zločinci vedeni byvše zpátkem vzali za své. Podivno bylo nám, že v této tlačenici lidu žádných panen a žen viděti nebylo!

Přímo odtudto šli jsme na tak zvanou hodinovou věži (Torre dell' Orologio) na straně starých prokuracií. Budova to ušlechtilá, bohatě omramorovaná a pozlacená, čtyřipatrová. V prostředku věže z venku jest krásný

pozlacený obraz Madony; uvnitř pak sochy angelův a tří mudrcův od východu, které v jistých slavných dnech každou hodinu se zjevují před obrazem Marie poklonu činíce. Na vrcholci věže visí v povětří zvon, na který dva broncoví cele nazí obrovští mužové, kladivem v rukách drženým, hodiny bijí. Stroj tento jest dílo Karla da Reggio r. 1499, obnovené však r. 1754 skrze Ferracinu z Bassana, jenž za to od obce 8500 dukatův dostal. Náš čicerone štěbetný a rozmarný pstrohlavec, potvrzoval, že jeden z těch mužův představuje „*Italiana*" druhý „*Tedesca*" — *E perche non Schiavone?* — já jemu vpadnu do řeči, vždyť — pokračoval jsem dále — jsou tito vaši otcové, původcové vašeho jména i města Venetie, vaši nejbližší se všech stran vás obkličující sousedé, jejich krajiny byly a jsou posud vaše pokladnice a špižírny, tyto zdi a palácové jsou ze slavjanských kamenův, vaše nejstarší a nejpřednější rodiny jsou slavjanská krev, vaše nejzmužilejší vojsko slavjanští synové . . . *Puo essere* — řekl on — *ma io nescio!*

Na straně nových prokuracií, kde předtím stará knihovna byla, jest nyní královský palác. Tu poprvníkráte zaplesalo srdce mé radostí v Benátkách. Na stropě tohoto palácu, v oddělení sedmém jsou tři obrazy od *Ondřeje Medoly* čili *Slavjana*, z nichž jeden *knížetství*, druhý *kněžství*, třetí *vojenství* symbolicky představuje. Ozdoby vůkol tohoto oblouku jsou práce jistého *Semoleje.* Celé hejno krásných a nádherných citův proletělo zde před těmito obrazy duší mou: krásných proto, že dílo výborné jest: nádherných proto, že tu Slavjana u prostřed nejslavnějších malířův Benátských, Titiana, Pavla Veronského, Tintoretta, Molinariho, Varotariho, Salviatiho, Rosy, Strozziho a jiných spatřil jsem. Byť pak krásně díla jiných mistrův snad zdařilejší a stkvělejší byla: tak blízko mi žádné nestálo jako toto, toto bylo dílo národní. Vedle slavjanských mužův, obrazův, památek; všecko ostatní bylo pro mne méně památné a zanímavé: pročež ta místa i nejraději i nejčastěji jsem navštívil, kde něco národního aneb aspoň

našeho národu se týkajícího bylo. Tam bych byl i dnoval i nocoval. V každé obrazárně, v každé sbírce starotin bažil a jastřil zrak můj nejvíce po tom, co našinské bylo, aniž jsem tak snadno co přeočil. V takové době byl duch můj s obou stran, semo tamo, sladce hejčkán v kolébce nejčistějších rozkoší, zde od bohyně krásoumy, tam od matky Slávy. Známť já, že mi kosmopolité námitku jednostrannosti udělají: ale tato žaloba mne nebude tak boleti, jako ona, kdyby mi nenárodnost, národní tupost a nevšímavost nadvrhovati měli. Malby, obrazův a výtvorův uměleckých cizonárodních dosti jsem již viděl a obdivoval ve světě; není divu, že duše cizotinami nasycená i po vlastním tonží a při spatření národního díla svátek radosti světí. Z obrazův tohoto Slavjana i více jsme v Benátkách nalezli a obdivovali, jmenovitě ve chrámě I Carmini, v okresu Dorsoduro: *Obřezání Páně*; ve chrámě Jezuitském: *Navštívení Panny Marie* (mistrovské dílo); ve chrámě s. Rocha: *Bůh otec angely obklopený*, tamž malby na urně oltářní v níž tělo s. Rocha; ve chrámě sv. Theresie a s. Sebastiana více obrazův. V palácu Manfrinském, v síni F. jest *Leda s labutí* od *Ondřeje Schiavona*, utěšené dílo, měkký, šťávnatý, obratnou rukou vedený penzlík. Nejbohatší ale sklad a jako zvláštní galerii obrazův tohoto malíře založila rodina *Galvanská* ve svém palácu, v Cannareggio čísl. 39, kde se asi 20 nejlepších kusův od Ondřeje Slavjana nachází, mezi nimiž dva v převeliké komposicí. Zde jsem teprv chápal, proč všickni velicí mistrové Schiavona tak vysoce ctili; proč jej Titian za svého přítele a pomocníka při mnohých obrazech zvolil; proč Tintoretto při svých prácech ustavičně obraz Schiavonův před sebou míval a to radil, aby každý malíř ve svém příbytku obraz Schiavonův měl a jeho považováním k malířskému ohni se rozhorloval. V obrazích Schiavonových nalézáme netoliko malířství ale i básnictví, nejen tělo ale i duši. A přitom na nejmnožších obrazech jeho sedí barva i po stoletích ještě tak čerstvě a jasně v celém blesku první neviny a nádhery, jakoby teprv nedávno z jeho dílny byly vyšly. A to v

povětří Benátském, mořskými vlhkostmi obtěžkaném, mnoho znamená. Já zde v říši idealův a v kochání se se synem Slávy na předešlost, přítomnost i budoucnost zapomenul jsem tak, že mne čičerone na uplynulý již čas upomínati musel. Co může člověka více zangeliti, co mysl a srdce, v jejich nejvnitřnějších závinkách, více vyjasniti a celý život veselejším učiniti jako takovéto duši omlazující patření na vzory krásy a uměny? Mezi slavjanskými živopisci stojí Ondřej Schiavoni nepochybně na nejvyšším stupni dokonalosti a slávy: mezi Benátskými stojí čestně v řadě prvních, anobrž co do barvitosti a vděkův nejvýše. Slovem Schiavoni jest náš Rafael. Po něm povstala zvláštní malířská škola ve Vlaších jmenovaná *Scuola di Schiavoni*, která se zvláštním míšením barev vyznačovala. Ondřej Schiavoni byltě mým miláčkem již v mém mládenectví: nyní pak byl mi na mé celé vlaské cestě mentorem, učitelem, blažitelem. Či to bezpečně a spravedlivě dle soudu jiných, na to nedbám, dosti na tom, že já při tom tu nejvyšší a to dvojí, aesthetickou a národní, blaženost jsem požíval. Obrazy vlaské, i ty nejkrásnější, opojily oko mé, okřídlily mou obraznost; ale srdce nechaly studené, ba nejednou bolest mu působily představováním smutných národních příběhův, anebo srovnáváním losu našeho národu a jeho umělecké vzdělanosti s jinými šťastnějšími národy: ale zde před klassickými čarotvory malířův slavjanských, všecko toto se vyrovná, a duše přichází do smíření se světem a v harmonii sama sebou. Možno, že obrazy mistrův jiných národův jsou krásnější, ale Schiavoniho jsou slavjanštější: těmto barvám jsme my bližší, těmto postavám příbuznější; jest to slavské srdce, které nám tu v oustřety bije, slavské oči, z nichž tyto jiskry plápolají, slavská ústa, která zde tak pronikavým hlasem ta slova k nám volají: „Škoda vás Slavjané, že svůj národ nemilujete a nevzděláváte! coby z vás býti mohlo! jak výborné malíře, jak slavné umělce všeho druhu mohli byste míti!“

HLAVA IV.

Benátky:

Schiavoni; Akademia krásoum; Chrámy.

Nabažení těmito přerozkošnými uměleckonárodními slastmi, dotazovali jsme se na rodinu, potomky a obydlí Schiavoniho. Naši gondolníci i hned do velikého kanalu zvrtli, a v okamžení stáli jsme u brány krásného a velikého palácu, jenž někdy rodu Giustinianskému, nyní Schiavonskému patří. Pan Felice Schiavoni, nejmladší výstřelek této rodiny nyní nejslavnější malíř netoliko v Benátkách ale snad v celé Italii, byl právě, jak jsme přišli, ve své dílně maluje obraz jisté tam sedící vážné matrony. Nic méně odloživ štětec mezitím na stranu, přijal nás s tou nejpřívětivější vlídností. Když pak uslyšel vyjádření našich oumyslův: „že my jako Slavjané ku Slavjanovi s národní úctou a s pozdravením ode mnohých spolurodákův, jenž na takového umělce hrdí jsou, přicházíme —“ tu obličej jeho stkvíti se počal a duch jeho plápolal v oslavení. Nevěděl nám místa ve svém palácu najíti, teprv nyní byli jsme v této cizině všickni doma, všickni svoji, i on i my. Mluvili jsme hned německy hned vlasky, on to my toto nedokonale: a však ani řeči a jazykův nám potřebí nebylo, tak dobře sobě naše city a oumysly, naše oči a posunky rozuměly.

Pane Slavjane, umíteli slavjansky? ptal jsem se já.

On. Ach, bohužel! málo aneb nic: já neměl zde k tomu žádné příležitosti, žádného učitele.

Já. I jakžto, vždyť jest zde v Benátkách nejen ulice Slavův ale i chrám Slavjanův?

On. Ovšem, ale není žádných škol: u nás to není tak jako u protestantův, kde prý při každém chrámě hned i škola k vyučování mládeže se nalézá. Němci v Benátkách jsou z tohoto ohledu moudřejší a šťastnější, tiť mají zde více prostředkův a příprav k udržení své řeči v lůně vlaštiny.

Já. Toť samo slyšel jsem i v Terstu, i tam Němci

všemožně pečují o zachování své řeči a národnosti: Slavjané naproti tomu všecko jen od vlády čekají aneb náhodě zanechávají.

On. Slyším však, že v nejnovějších časích Slavjané se probuzovati začínají a řeč i literaturu zvelebují. Kdyby jen slavjanské knihy zde byly k dostání, já bych vlastní pilností vynahradil, co mi maceší Štěstěna odepřela, uče se jazyku svých otcův.

Já. Tedy předce vy to posud znáte, že slavjanského rodu a původu jste?

On. Netoliko znám, ale tím se i pyšním, že z hrdinského (marziale) Slavo-dalmatského kmene pocházím. Náš praděd *Ondřej Medola*, narozen v Dalmacii, v městě Šibeníku, z chudých rodičův, obíral se v mladosti malováním kufrův a truhel; jeden z takových kufrův přišel jakémusi cestujícímu bohatému pánu do rukou, jehož malba tak se mu líbila, že mladého toho barvitele s sebou do Benátek vzal, kde se potom slavným malířem stal. Tento *Ondřej* měl syna *Michala* též malíře, Michal měl syna *Natále*, Natál má syna *Jana*, jenž v Petrohradě malířem jest a *Felice*, jenž já jsem. — Prosím pak, co to slovo *Medola* ve slavjanské řeči znamená? vždyť to někteří za latinské uznávají.

Já. Dle mého zdání jest kořen toho slova *med*, *ola* pak čili *ole* jest tvořící přídavek tak jako *Dodola*, *homola*, aneb *homole stodola kondola*, *Vojnole*, *Dragole* atd. U Srbův se mnohé osoby a rodiny nalézají od *medu* pojmenované. k. p. *Medak*, *Medoňa*, *Medulia*. Že pak to někteří k latině natahují, to jest důkaz buď neumělosti, buď obyčejné nepříznivosti jiných národův k našemu, kteříby nám vše, co velikého a slavného jest, rádi vzali a sobě přivlastnili, jako to učiniti chtěli s Koprníkem, anobrž i se samým Husem.

Po této rozmluvě vodil nás pan *Felice Medola* sem tam po celém svém palácu, který téměř celý jen obrazárna jest, sbírku nejvýbornějších děl nejslavnějších mistrův, obzvláště jeho předkův, obsahující. Ukázal nám i pozůstatek z jednoho, od jeho praděda Ondřeje malovaného kufru, který potomci tito co svaté dědictví za-

chovávaji. Od Natále viděti zde originaly oněch dvou pověstných obrazův, kde starý bohatý Turek jednu mladici svodí ukazováním jí pásma krásných perel. Boj mezi nevinností a marnomyslností ženskou, kteráby i jedno i druhé nerádа ztratila, nelze živěji a pravdivěji představiti. Judit, Venus a jiné ženské obrazy sotvy jsem kde v takové ušlechtilosti spatřil: toto ladné drážděni čivův, které po celé pleti, jako jarní ousměch máje po zemi letí; tato opojná, mimo sebe žádného jiného cíle nemající libost života; tato nevinnost ženské slabosti a neznámosti; tento květ ne tak rozumem, jako raději cílem a tušením řízené tělesnosti! — I jeho Eva v palácu Barbarigův a jeho S. Markovské náměstí pro Angličana malované jest obdivováno. Vůbec ze všech viděných prací Schiavonův, jak předkův tak i žijících potomkův, to poznamenání jsem učinil, že se jim ženštiny lépe zdařily, než mužské osoby. Snad to výraz a následek přirozeného jim národního charakteru slavjanského, anť i oni jsou synové *holubičího národu.*

Co mi zde v palácu Schiavonském, anobrž i jinde v Italii, do očí padlo, byla ona prostota, téměř práznota, která v těchto prostranných síněch a světnicech vlaských šlechticův i měšťanův panuje. Nenajdeš tu movitnami a rozličným nářadím přeplněné chyže, kde v každém koutě klavír, skříně, postele, kanapety, divany s vycpanými poduškami, tucet stolův a sedadel, dědovské stolice anebo právě zbroje, pipky a těmto podobná měkkost a lenivost, aneb skvostnost a marnotratnost aspoň nevkusnost napomáhající zavazadla: — nýbrž krásná všudy architektura, na stěnách obrazy a několik velikých zrcadel, v koutech mistrovské sochy anebo bysty, sbírky starožitností — jsou celá domovní úprava.

Nedaleko od palácu Schiavonského jest *Akademie Krásoum,* kterou my, tak jako i pana Schiavoniho, dvakráte navštívili jsme. Pan Schiavoni zajisté jest zprávcem a učitelem zde v malířské třídě. Již ve dvoře viděli jsme do jedné přízemní síně houfy vcházejících divákův, s proudem i my tam vešli jsme. V prostředku stál na tabuli právě v těchto dnech dokonaný veliký

obraz od Felice Schiavoniho *Obětování P. Marie*, shotovený pro S. Antonský chrám v Terstu. Netoliko mladí malíři, i staří mistrové stáli a seděli vůkol odlikujíce aneb obdivujíce toto nové, ještě blesku čerstvoty a jasnoty barev plné dílo. Jak hrdě tlouklo v ňadřích mých srdce při té myšlénce: to učinil Slavjan! synu našeho národu vzdává se tato pocta! O co by mohlo býti z takového národu, kdyby byl svým, neccizeným, aneb aspoň vzdělávaným a podporovaným. —

K opsání uměleckých pokladův, malířských, řezbářských a stavitelských zde shromážděných sotvyby kniha postačila, nercili cestopis běžný. Já přímo a nejprvé k tomu jsem se bral, co jest koruna této akademie, totiž ku světoslavné *Assuntě* čili Nanebevzetí P. Marie od *Titiana*. Obraz tento veliký visí v první síni na stěně proti schodům, mezi ostatními obrazy jako slunce mezi hvězdami. Magickými paprsky táhne k sobě oko tento malířský zázrak. My dlouho stáli jsme němí, nepohnutí, slov k vyjádření citu najiti nemohouce. Toť jsou nejlepší obrazové, aspoň pro mne. Tiché myšlénky zaneprazňují před nimi duši mou, ne o umění a malířství, ani o způsobnosti arcimistrův, ale o mně a mém národu, až konečně slzy z očí se kradoucí zatopějí v ústech mých tu otázku: „Bože milý! proč se můj tak starodávný — tak veliký — téměř stomillionový — národ takovýmito obrazy a akademiemi nehonosí? — Proč se naši malíři po cizích školách toulati, a ve službě cizích národův pracovati musejí? Kdy pak povstane v Evropě a v historii slavjanská malířská škola, tak jako jest Benátská, aneb francouzská, nizozemská, německá? Zdali narod náš není o mnohá století starší, nežli vlaský? a hle, jak dalece jej tento již v krásoumách předběhl a zpátkem za sebou zanechal! Může-li se nesvornost a roztrhanost národu hrozněji trestati, jako tímto smutným následkem, že při ní nic velikého a krásného možno není?“ Ledva jsem rozkrvavené srdce své ukojiti mohl, zbouřené a raněné zde tím stydným pomyšlením, že jsem i já synem tohoto kalužnatějícího národu! — Proto jen běžně prohledl jsem

nyní po prvníkráte celou akademii, nebo pánem citu svého zde stal jsem se teprv při druhém navštívení, když ozáblejší rozvaha nastala. Maria tato Titianova jest cele rozdílna od jiných tohoto druhu, ona není tak aeterická, prozračná a voňavá jako Rafaelova, ani tak svatá, pokorná jako Quida Reniho, ani tak nádherná a stkvostná jako Pavla Veronského a jiných: ona je Benátčanka, bývalá milenka Titianova, ale idealisovaná: což ji právě tak velikého působení propůjčuje, že na skutečnosti spočívá. Ona chvěje v prostředku v modlitbě rozplynutá; pod ní apoštolé; nad ní z oblakův Bůh s otevřeným náručím; vůkol hejna angelův. Celé toto dílo jakkoli krásné jest, předce při dalším a pilnějším pozorování najdeme, že více zemských než nebeských živlův v sobě má. To znají dobře zdejší čičeronové, proto diváka vždy hledí na jisté stojiště a hlediště postaviti a obmeziti, a já jsem jim nemálo omrzelosti tím působil, že nechtě býti sloupem na jednom punktě zasazeným, obrazy se všech stran, v rozličné dálce a v rozličném světle považovati obyčej měl jsem, chtěje tak netoliko na divadlo ale i za opony a kulisy malířův hleděti. Přijdeli však oko ke studené střizlivosti, spozoruje na tomto obrazu příliš mnoho červených křiklavých barev. Maria má červené roucho, Bůh otec červené roucho, čtyři z apoštolův a divákův dole stojících červené pláště, až i ta andělčata mají červené semtam vlající opasky. Ruský malíř Jakub Janenko cestoval r. 1833 schválně do Benátek ku kopírováuí tohoto obrazu, což se mu i se všeobecnou pochvalou zdařilo. Odlika jest s původníkem stejné velikosti i téhož charakteru.

Mezi hromadami přicházejících a odcházejících sem divákův, obzvláště impertinentných Angličanův, seděla zde na stolici před obrazem Nanebevzatky jedna paní, při níž její manžel stál: obě tyto osoby obzvláště mi v oči udeřily, tím více, že již včera večer v jedné ouzké ulici před námi do theatru jdouce o cestu tam vedoucí se nás ptaly, odkud jsme zavírali, že i ony cizozemci jsou. Paní byla vysokého zrostu, čistě oděná,

krátký černoaksamitový kabátek, ostatní bílé roucho mající a skrze lornětky dlouho a pilně obraz tento považující. Její podíl a soud o malbách těchto prozrazovali vysoce vzdělanou a mně zdálo se jako ve snách, že jsem tuto osobu kdysi a kdesi viděl: a však věze v pochybnosti neopovážil jsem se zde ji osloviti, až se mi jinde příhodná zavdala příležitost.

V síni řezbářské vpravena jest u stěny krásná pozlacená urna s nápisem: „Dextra magni Canovae.“ Zde se pravice tohoto slavného, snad příliš modlařeného, aspoň přísladkého umělce schovává. On byl malířem i řezbářem spolu, ale neměl dosti síly k náležitému loučení obou krásoum jako Michal Angelo, proto on jest malujícím řezbářem. Chodba vedle této síně ozdobena jest stavitelskými nákresy slavného vlaského architekta *Quarenghiho*, jenž jest ve službě ruského císaře. — Díla řezbářská celé jináče na mne účinkují, nežli díla malířská, ačkoli si obou těch krásoum vysoce vážím, předce vyznati musím, že mne poslední rozkošněji udírají. Barvy a světlo bližší jsou životu, duši a mluvě, nežli kámen a studený mramor. Oko jest nejpodstatnější částka těla, nejušlechtilejší smysl, ono nejzřejměji jeví charakter, schopnosti rozumu a tajnosti srdce: řezbářovi jest ale právě tento nejvěrnější tlumač duše nepřístupný, ledaže jeho pouhá zevnitřní forma. Proto při sochách, vyjma antiky, nikdy jsem se tak dlouho nebavíval, jako při obrazech.

Mimo rodinu Medolův v Benátkách ještě pět slavjanských umělcův, mezi nimiž čtyři malíři, pozornosti hodni jsou, totiž: *Hieronym Schiavone*, *Jakub Pisbolica*, *Bedřich Benkovich* a *Martin Rota*. *Hieronym* aneb *Jiří Schiavone*, malíř, kvetl asi dvadcet let před Oudřejem Medolou v Benátkách: jeden z jeho obrazův viděti ve škole Svato-Markovské *Krista v zahradě Getsemane představující* ne olejovými ale vodovými barvami: obraz hezký ale časem zbledlý; druhý *Marii s dítětem* viděli jsme, nevím již kde. Onen druhý malíř, žil okolo 1555. Odkud pocházel, nikde jsem se dověděti nemohl; že však synem našeho národu byl, to ukazuje již jeho

jméno. Od něho se nalézá ve chrámě S. Maria maggiore oltářní obraz *Vstoupení Páně* představující. Füssli ho má za stejného s Jakubem Pistojou, ale beze všech důvodův. Obrazy od malíře *Bedřicha Benkoviče* viděli jsme v akademii: *Abakuk s angelem*, neveliký ale rozmilý obraz, jehož kopii od samého mistra udělanou viděti i v palácu Manfrinském v síni F. I ve chrámě sv. Sebastiana jest jakýsi obraz od něho, který však spatřiti mně se nedostalo. *Martin Rota*, Dalmatinec ze Šibeníku byl vlastně jen mědirytec, ale znamenitý; ve knihovně dožecí nalézá se od něho celá kniha in folio, obrazy římských císařův od Julia Caesara až k Alexandrovi Severovi. I obrazy od Titiana, Michala Angela, Rafaela, Zucchera a jiných od něho v mědi ryté nalézají se mnohé jak v soukromých tak i veřejných sbírkách rytin. Poslední *Mikuláš z Rakve* Slavjanský (Niccolo dell' Arca Schiavone) vyhotovil z pálené země polovypuklé dílo (Basrelief) Narození Páně představující, jenž oltář chrámu sv. Ducha ozdobuje. Malířská škola pro Slavo-Dalmaty posud se nachází v ulici San-Antonino.

V Benátkách se nyní ještě asi 103 rozličných chrámův a chrámkův nalézá; my jsme jen nejpamatnější a obzvláště ty navštívili, které se slavjanským životem ve zvazku nějakém stojí: a proto i zde prvé o těchto, pak o oněch mluviti budeme. *Chrám Slavjanův* Svato-Jirský, v okresu Kastelském, jest zdařilé dílo *Sansovina*, tohoto stavitele řeckých Milostek; on nese na čele r. 1551, prostota se vznešeností, čistý sloh a vkus jsou zde panujícím rázem. Vnitřek tohoto chrámu jest bohatě ozdoben obrazy od Viktora Carpaccia: zde jest i korouhev tohoto bratrstva vymalovaná od Antonina Aliensa. Jakob Tatti Sansovino a Palladio byli dva z nejznamenitějších stavitelův vlaských v nových časích; oni a Michal Angelo zapudili tmavou, pošmournou, končitou a hrotnatou germanogothickou architekturu, která se i do Vlach byla vedrala a zkřísili krásný a veselý starořecký způsob stavitelství. Sansovino se narodil ve Florencii, pracoval v Římě, ve Veroně, Padově a v Benátkách, kde i r. 1570 zemřel. On stavěl zde *schod obrův* v

dožecím paláci, potom předešlou knihovnu, které stavení sám Palladio za nejušlechtilejší nových časův má pak Loggetu, chrám sv. Gemignana, chrám Slavjanův a jiné.

Chrám s. Marie *Županické* (Zobenigo Jubanica) a chrám s. *Mojžíše* oba v okresu Svato-Markovském, jsou v novějším, ne cele klassickém, vkusu, ozdobami a šperky přeplněny. Ve chrámě Županickém chovají se těla pěti mučeníkův, Anastasia, Vincence, Antonína, Eugenia a Pelegrina: jeho čtverohranná věže nestojí přímo, ale křivo na způsob Boloňské. — Ve chrámě s. Mojžíše, jehož mnohými sochami ozdobené průčelí z istrianského kamene jest, odpočívají kosti dvou učených Slavjanův, totiž *Bernarda Georgiče*, rodilého z Dubrovníku, Jezuity a potom kanovníka, zemřelého 1687, slavného latinskými básněmi a jinými spisy; on vydal i sbírku Slavoillyrských přísloví; druhý, jenž zde nad levou bránou stkvostný pomník má, jest kanovník *Ivanovič*, učeností na slovo vzatý.

Chrám s. Trojice vystaven od slavné Dalmato-Šibenické rodiny *Zagredův* v okresu Castelském, má sedm na mramor bohatých oltářův, pak obrazy od Palmy mladšího, od Conegliana, Aliensa, Fialettiho a jiných. V něm jest kaple s. Gerarda Zagreda, apoštola, biskupa a mučeníka uherského, kde se částka z pozůstatkův tohoto svatého chová; druhá menší částka jest ve chrámě Benediktinův na ostrově Jiřího Velkého (S. Giorgio Maggiore). Míšený cit radosti a studu střídal se zde obapolně v mých vnitřnostech: radosti proto, že i tento o Uhry vysoce zasloužilý muž byl výstřelkem našeho národu; studu proto, že to teprv nyní a zde v Benátkách jsem zvěděl, ačkoli dvadcet let v sousedství jeho vrchu (Gerhardsberg) v Budíně, kde mučenictví podstoupil, jsem přebýval. Mimo Methoda a Cyrilla, Svatopluka, Priviny a Kocela, dvanácte apoštolův a prvokřesťanských učitelův dali Slavjané Maďarům, totiž: od jihu z Dalmacie: *Gerarda*: od severu z Čech: *Vojtécha*, *Radima*, *Radlu*, *Ostříka* čili *Astříka*, *Bonifáce*, *Sebastiana*, *Beztertu* čili *Beztřita*, *Jintýra*; od východu z

Polska: kněžnu *Adletu* manželku Geysovu, *Svirada* a *Benedikta.* — I ve chrámě *sv. Francesco della Vigna.* v okresu Castelském, má rodina Zagredská hezkou kaplu pod číslem III., na jejímž oltáři krásná mramorová socha S. Gerarda Zagreda; na pravé stěně hrob dožete Mikuláše Zagreda, na levé pak patriarchy Alvisa Zagreda od A. Gaie 1743.

Ve chrámě *S. Maria Nuova*, v okresu Canal Reggio, viděti u noh oltáře s. Hieronyma hrobku rodiny Vukovičův, s následujícím, něco chvastavým, nápisem: „*D. M. Joannes Antonius, et Michael Vucovich, Lazari Angeli Comneni Fratres Marco et Angelo Mariae Angelis Comnenis Constantinopolitanis avunculis sibi et posteris H. M. H. E. N. S.*" Příjmění *Lazarův* dávalo se prý této rodině tureckým, příjmění *Angelův* a *Comnenův* řeckým obyčejem pro příbuzenství s Cařihradskými císaři, jejichž dcery za manželky měli. — Ve chrámě *I Carmini* mají následné slavjanské rodiny své nádherné hrobky: Polanská, Čivranská a Gorská. Ve chrámě *Ad Corpus Domini* jsou hroby a nápisy *Gradičův* čili *Gradoničův.* Ve chrámě s. Lazara a s. Jana Evang. jsou hrobky *Močeníkův.*

Z ostatních chrámův, ač téměř všecky památnější jsme navštívili, jen některé zde stůjte. Sám zajisté Vinkelman vyhlašuje chrámy Benátské za krásnější a zanímavější nežli Římské. V kostele *S. Maria di Frari* jest v pravo pěkná urna s popelem Aloisa Paskaliče; vedle druhého oltáře spočívá tělo slavného malíře *Tiziana Vecelliho*, jenž r. 1575, v čas moru umřel, dosáhnuv 99 roků života. Jeho hrob ukazuje prostý kámen, na němž tento nápis:

Gui giace il gran Tiziano de Vecelli.
Emulator de' Zeusi e degli Apelli.

Vedle tohoto hrobu stojí mramorová socha s. *Hieronyma* od Vittoria, k níž Titian někdy co vzor (model) stál, a tak náhodou obraz své osoby světu, strážce pak svému hrobu zanechal. Stařec jest to vznešený původního

genia prozrazující. V tomto chrámě má i *Canova* pomník, dle vzoru onoho, jejž on arcikněžně Kristině ve Vídni u Augustinův vystavil. I jedna učená paní a básnířka *Modesta dal Pozo*, latin. *Moderata Fonte* aneb *a Puteo*, leží zde pochována, manželka *Filipa Georgiče.* V konventě tohoto chrámu nalézá se státní archiv. Chrám tento jest po S. Markovském nejstarší; jeho ohromní pilířové a sloupové jsou celé červeným damaškem odění.

Kostel s. *Jana a Pavla* tak veliký a na památky i kaplice bohatý jest, že se více městu než jednotlivému chrámu podobá. Před chrámem stojí na vysokém podstavci jezdecká socha vůdce Bart. Colleoniho; uvnitř nejvíce nás k sobě táhl obraz Titianův: *Smrt Dominikanského mnicha Petra mučeníka*, jedno z nejzdařilejších děl tohoto mistra, které z Paříže sem přeneseno jest, anť je loupežné ruky Francouzův byly odtudto vzaly. Hádka jest mezi umělci, kteremu obrazu Titianovu přednost dáti se má: tomuto-li, čili Nanebevzetí Marie, čili Magdaleně? Marné hašteření! Ve svém druhu každé jest dokonalé. Assunta Titianova jest epos, tiché, velebne, k nebi se vznášející; Petr mučeník jest drama, činne, náružive, k zemi a k životu přivázané. Jest to obraz veliký; v popředí sama scena, v prostředku les, v pozadí malé figury na koních utíkající. U noh loupežnika leží Petr na zemi, jeho tovaryš ve sněhobílém dominikanském rouchu utíká stranou s rozpiatýma rukama, s nebe u vrcholcův stromův sletují andělčata okřídlená s palmou, z oblakův vykuokaji šlepěje malých angelských hlav. Celý tento velebný les zdá se býti ne mrtvým, ale živým a spolucitícím. Stromové otřásají své listnaté kadeře s oužasem nad zpáchanou vraždou, oblakové v povětří utíkají odtudto, aby nebyli svědky skutku k nebi volajícího; vzdychy umírajícího a křik utíkajícího druha ozývá se zeleným hájem tak, že se nám zdá, jakobysme ohlas od skal se odrážející v ušich našich slyšeli. Všecko působí vtisk příjemné hrůzy; a toto tak velikanské prostranství vyplňují vlastně jen tři figury, tak mistrovné rozpořádání uměl Titian do svých

výtvorův uvesti! I při těch stromích ještě rozličnost charakteru panuje a po celku rozlita nehledaná prostota. Jest to Šekspirovská truchlohra na plátně. Magdalena Titianova jest lyra v prostředku mezi těmito stojící, mezi zemí a nebem se chvějící. — Jsou v tomto chrámě ještě i polovypuklá díla celé novozákonní dějinstvo v nejtvrdším kararském mramoře představující, s nevýmluvnou pilností a trpělivostí vypracovaná; osoby aneb osůbky: Kristus, učeníci, kněžstvo židovské, plné pravdy a charakteristiky, ale všecko to zapáchá ne tak vlaským lehkým a svobodným geniem, jako germanským neunavným potem. — V tomto chrámě uzřeli jsme velikou kočku, svobodně sem tam po lavicech i oltařích se procházející a zde se zdržující: když pak my na ni s podivením a s pohoršením jsme hleděli, kostelníci, kněži a vlaský lid opět na nás s podivením patřili, že se něčemu takovému divíme!

Kostel *Jezuituv* jest nesmírně nákladný a nádherný, nikoli ale krásný, v novějším odrodilém vkusu stavený. Celý ten chrám plává v mramoru bilém, v němž opět zelený a strakatý mramor, co květiny vložen. Hlavní oltář má 16 točeně žlábkovaných sloupův z bílého mramoru; stupně ku oltáři a celá půda těchto stupňův jest na způsob rozestřeného koberce ze žlutého a zeleného mramoru. Všudy se opakuje podobná traplivá krásohračka, s bezevkusným přeplněním; všudy sladíčkování a ozdobiikování, které jen smysly dráždí, ale duši okřídliti a rozhorliti s to není. Nejznamenitější poklad v tomto chrámě jsou obrazy od Titiana Smrt s. Vavřince, Navštívení Marie od Ondř. Schiavona, Obřezání a Vstoupení od Tintoretta a Stětí s. Jana od staršího Palmy. — Tajemství nesmrtelnosti duše lidske nikde jsme tak živě a zřejmě představeno neuzřeli, jako na prvním tom obrazu s. Vavřince; a co všickni mudrci a bohoslovci těmi nejostrovtipnějšími důvody sotvy dosáhnouti mohou, to stojí zde v barvách na prostém plátně pochopitelně předloženo pro každé oko, které v tom vycvičeno jest, aby bylo nástrojem duše. Obraz tento působí ne pohnutí ale hluboké vztřesení u diva-

tele. Titian, když obraz tento maloval, byl v plném květu a v mužské síle života: naproti tomu když obraz *Zvéstování P. Marii* maloval, který se v oltáři kostela *San Salvatore* nalézá, byl již starcem téměř 90 letým. Na tomto obrazu poznati třesoucí se ruku, hasnoucí oči a zužívaný štětec. Když Titian obraz tento shotovil a veřejnosti k dívání se naň vystavil, nikdo na něm dílo Titianovo nepoznal; diváci se ptali: kdoby byl jeho původcem? Šedivý tento mistr slyšav to hněvem zahořel, vrhna štětec a paletu vzal pero, běžel k obrazu a napsal podeň velikými literami tato slova: „*Titianus fecit, fecit!*"

Ve chrámě s. *Sebastiana* jsou krásné obrazy od *Pavla Veronského*, zde tento malíř i pochován leží s následujícím nápisem: „Paulo Calliari Veronensi Pictori, Naturae aemulo, Artis miraculo, Superstiti fatis, fama victuro." — Chrám s. *Lukáše*, vystaven 1146 od jakési české rodiny, *Večeman* jmenované, stojí téměř ve středku města. Pozoru hoden jest tento kostel pro každého Slavjana, pro tři učené muže, kteří zde spočívají, jenž se, pokud žili, ze závisti a ctižádosti ustavičně vespolek kousali, hanili a pronásledovali: ale naposledy všickni tři v takové chudobě a neřesti zemřeli, že po smrti, pro nedostatek, v jeden hrob pochováni býti museli. Byltě to jeden *Ludvik Dolce*, básníř tragický, druhý *Dionigi Atanagi da Cagli* slavný ozdobnosti toskanského nářečí, třetí *Alfonso Ulloa*, Španěl, dějepisec, jenž život císaře Karla V. a Ferdinanda I. opsal. — Je-li to náhoda či boží prst? myslel jsem, že tito nešťastní vadičové právě zde ve Slavočeském chrámě leží? proč nebyli pochováni raději ve s. Markovském, v řeckém, německém aneb jiném chrámě? Je-li to snad *omen* čili příklad a výstraha pro náš nesvorný národ? „*Wir uneinigen Slaven!*" zněla mi zde žaloba Dobrovského v uších, jako Litanie z hrobův těchto svárcův. I naši učení, básníři, kmenové a nářeči tak dlouho se nenáviděti a různiti budou, až je všecky jeden hrob zkázy pochová. Utíkal jsem odtudto honem celý bledý a zmatený. —

Chtě zbouřený zde cit ukojiti a uražené v srdci národnosti náhradu dáti, dal jsem nohoum ouplnou svobodu, kam mne nesly i octnul jsem se na štěstí v kostelíku s. *Hieronyma* v okresu Canal reggio. Malby zde jsou od Trevisana, Brusaferra, Melchiora a jiných. V sousední tak řečené škole Svato-Hieronymské jsou krásné obrazy od Giov. Bellina, od Vitor. Carpaccia a Vivariniho. Nelze mi vysloviti, jak blaze mi bylo kolikrátkoli jsem se v blízkosti tohoto svatého arciotce nalézal, buďto byl jeho chrám jako zde a předtím již v Rjece, buď jen jeho obraz. Vyobrazování s. Hieronyma bylo od jakživa oblíbeným předmětem vlaských malířův; nebylo veřejné neb soukromé obrazárny, kdeby neviselo několik obrazův tohoto Dalmatince od rozličných mistrův. V akademii Benatské (v síni delle publiche Funzioni číslo 6) jest s. Hieronym od Bonifacia. Sám Titian slil svou osobu v jedné soše s Hieronymem. A opravdu toto Jupiterské čelo, na němž síla a velebnost trůnuje, tento orličí nos, tato postava, v níž celá století prvotní církve křesťanské jako vtělena jsou: jsou hodní předmětové velikých umělcův. Ctihodná jest šedivá staroba, která svou zkušenost a moudrost udatně vybojovavši, své průby a zkoušky vítězně přetrpěvši, duši svou přečistila a tím věnec té nejblaženější odplaty získala, totiž spokojenost s Bohem a se světem. Tento věnec ozdobuje čelo s. Hieronyma. Pro mne tyto obrazy obzvláštní půvab měly pro tu světlotmu, ve které Hieronym co do původu mezi slavjanským a latinským národem chvěje, a která sotvy kdy cele vyjasněna bude. Ale jakový to rozdíl mezi Hieronymem vlaských a německých malířův, nevynímaje ani samého *Dürera*, s jeho od některých zbožněnými obrazy Hieronyma představujícími! Tam všudy přirozenost, okrouhlost, blahoměrnost, teplota, živost a celistvost, všecko jako jedním výlevem učiněno: zde mozolnatost, hranatost, studenost, mikrologické piplání, které vlásky na hlavě, potní dírky na kůži počítá a na obraz věrně klade. Nikde jsme se tak o tom nepřesvědčili jako v Italii: že Němci nejsou tak pro štětec, jako raději pro péro stvořeni.

Poněvadž jsem právě minulé zimy Cestu Goethého v Italii četl, kde chrám *Del Redentore* v předměstí čili na ostvově Giudecca (Židovstvo) s velikým obdivováním a vychvalováním opisuje: člunkovali jsme se tam s nemalou dychtivosti. Zkusili jsme však i zde: že kolik hlav, tolik smyslův! Má se on za arcidilo Palladiovo. Možno, že příčina byla naše rozplašenost anebo přesycenost, možno že i sama zanedbaná, místy orýpaná a neplechá zevnitřní tvářnost chrámu. Dosti na tom, že více jsme se zamilovali do svatyně Della Salute, této krásné mladé nevěsty, nežli do tohoto jejího ženicha. Nebo nelze lépe charakterizovati tyto dva chrámy, jako připodobněním timto. Chrám tento nemá žádných varhanův, strop je prostičký a celý chrám příliš prázný. Za oltářem jest *Křižování Krista* z jednoho kusu od Mazoleniho. Zde jsou i tři obrazy od *Gian. Bellina*, Panenka M. s Ježišem, které se za jeho nejhlavnější uznávají, nám se příliš mnoho barvitosti míti zdály. Vedle jest klášter kapucinův, každý z nich má na dvéřích svého pokojíka nějaký nápis, buď z písma s. buď z písem ss. otcův, k. p. *Jeden*: Intueri non licet, quod non licet concupiscere: S. Greg. *Druhý*: verš 1 Kor. 9. 25. *Třetí*: verš 2 Petr. 1. 10. atd.

Chrám *Maria della Salute* (Canal grande, v levo) navštívili jsme třikráte, a kolikráte jsme se vedle na kondole vezli, státi jsme zůstali, oči na něm pasouce. Stavitel jeho byl Baltazar Longhena, nástupce Palladiův, tak jako tento Sansovinův. Staven jest chrám tento 1631 od celé svob. obce a sice pro vyplnění slibu učiněného v čas panujícího v Benátkách hrozného moru r. 1630. Celá budova stojí na 1,200.000 pilířech a kolích vbitých do země pod mořskou vodou, a ozdobena jest vnitř i zevnitř 130 mistrovskými sochami a mnohými korintskými sloupy. Zde neuráží cit severní gothčina na vlaské půdě; stkvostnost řeckořímské antiky jest tu domácně rozvita a celému charakter libeznosti vdechnut. Stavení toto bohaté jest na ozdoby, a však nese je s takovou lehkostí a milostností, jakoby k jeho stroji nevyhnutně přináležely. Jest to slavjanská

panna s partou a v bílém svatebním obleku k oltáři jdoucí. Obrazův výborných zde hojnost, škoda že některé již časem a vlhkostí nemálo utrpěly jako k. p. Titianovo *Seslání Ducha s.* (od r. 1541) a *Snětí Krista s kříže*; lépe zachovány jsou v sakristii jeho *Smrt Abelova*, *Obět Abrahamova* a *David co vítěz nad Goliášem*, všechna díla z jeho nejlepších časův. Na oltáři stojí Maria Panna, kterak zlobohy moru plaší a poráží: všecko to řezba z kararského mramoru. V prostřed chrámu visí pozlacený svícen ze stříbra (snad jen z broncu) v čas cholery chrámu tomuto od Benátských kupcův obětovaný v ceně 22.000 dvadcetníkův. V sakristii u jedné krásné lampy stojí tento nápis: „Deiparae virgini salutari ob asiaticum morbum per Europam saevius grassantem hinc feliciter depulsum civitas universa *lampadam* (tak!) ex arg. decrevit.“ Podobné chyby v latině v celé Italii nic nového nejsou.

Naproti S. Markovskému náměstí leží ostrov, chrám a benediktinský klášter *S. Giorgio Maggiore*, od slavného stavitele Palladia. Tento chrám a celá jeho místnost mne zde cele z nového a zvláštního ohledu zanímala, totiž z protestantského. Zdější knihovna jest nejkrásnější v Benátkách. Oltář v blízkosti *Capella maggiore* jest proto památný, že některé bělomodré strnkatiny a šplihy na jeho mramorových sloupech ptáky, ryby anobrž i lidské hlavy představují. Obzvláště viděti na jednom zřetelně lidské tělo s rozpiatýma rukama a se složenýma nohama: a ačkoli žádné dřevo není ku spatření, předce drží se to za samorostlý obraz umučení Páně. Na jiných místech se ukazují obrazové Madony, rozličných mnichův, jinde psův, koček atd. Víra a obrazotvornost ovšem mnoho k tomu přiložiti musí: na některých však hra přírody až ku překvapení jest; možno však že tu i tam i umění přírodě ku pomoci přišlo. — Kolem chrámu a kláštera jsou nyní hustě domy; předtím však bylo zde krásná zahrada, v jejíchž křovinách a besedách schůzky a sezení své mělo tak řečené *Oratorium*, t. j. tovaryšstvo katolických šlechetných mužův, kteří opravu víry a církve,

téměř stejným časem s Lutherem a však rozdílným od tohoto způsobem, žádali a předsevzali. Opat tohoto kláštera, učený *Řehoř Cortese*, byl předsedatelem v těchto schůzkách. K tomuto spolku patřil mezi jinými *Nardi*, dějepisec, *Bruccioli*, překladatel Biblie do vlaštiny, *Reginald Poole*, Angličan, a obzvláště *Gašpar Contarini*, šlechtic Benátský, který potom r. 1541 co římský vyslanec v Němcích na navrácení jednoty s protestanty pracoval a tak řečené colloquium s Lutherovými vyslanci měl. Tyto stránky, zvláště *Contarini* a *Melanchton*, již se i skutečně ve mnohých punktech sjednotily obapolným popuštěním: ale Luther zbořil neustupně všecko. — Severní germanský protestantismus v Italii nemohl a nemůže místo míti: stroskotání soch, drápání obrazův, vyobcování hudby ze chrámův tam nelze očekávati, kde Donatello a Angelo řezbovali, Rafael a Titian malovali, Palestrino a Zarlino zvuky skládali! Co je nám rozum a pravda, to je Vlachům cit a krása. S těmito oratoristy obcoval r. 1537 i Ignac Loyola, on v Benátkách a ve Vicenci na ulicech kázával, prvé než se stal původcem řádu Jezuitského.

Náš vůdce z těchto okolností a z mých řečí zbadav že já protestantem jsem, obrátiv se ke mně řekl: „Pane, nyní vás zavedu na jedno místo, kde se přesvědčíte, že my Benátčané nejsme bigotní a nesnášeliví, nebo tam uzříte vašeho papeže!“ My nemáme papeže — odpověděl jsem. Načež on: „odpusťte pane, já mluvím po vlasku.“ I zavedl nás do příbytku jednoho německého zde od některého času usazeného aneb aspoň bydlícího malíře, kde jsme onen včera ráno, v akademii před Assuntou Titianovou, uzřený pár Němcův (pána a paní) před jedním obrazem našli ani oba oči tam jako vlepené měli, dlouho v mlčelivém vytržení stojíce a ledva náš příchod znamenajíce. — Obraz tento byla zmenšená odlika výborného původního díla slavného Benátského malíře *Giorgiona Barbarelliho*, představující tři osoby totiž: *Martina Luthera* v doktorském rouchu na klavíře hrajícího; s jedné strany vedle něho stojí *Calvin* v komži a černém plášti, v ruce housle drže; na

druhé straně viděti mladou živostnou pannu, s čepcem na hlavě kytkou bílého peří ozdobeným, totiž *Kateřinu*, milenku a manželku Lutherovu. Po několika okamženích všeobecně panující němoty, onano paní obrátivši zrak svůj od obrazu Kateřiny k nám řekla: „*Ein ächt deutsches Gesicht!*“ Račte odpustiti, milostpaní, že protimluviti musím, ozval jsem se já na to: to není německá, to je pravá slavjanská tvář a postava, dcera slavjanského národu, její jméno Kateřina z Boru čili Borská bylo Slavjanské, její rodičové i otec i matka (Hukovic, něm. Haugwitz) z prastarých slavjanských rodin pocházeli . . . Při těchto slovích měřili mě všickni ti Němci očima od hlavy do paty, anť to za žert míti nemohli, co s takovou přísností posunkův a pevností řeči promluveno. Jiná otázka jest, pokračuji já dále, zdali původčí obraz tohoto poobrazu skutečně od Giorgona pochodí, o čemž aspoň já velice pochybuji, anť tento malíř již r. 1511 zemřel, kde Kateřina ještě teprv 11 let měla a o Lutherovi nic neznala. I udaný obraz Calvinův zdá se mi více Bucerovi podoben. Původně prý tento celý obraz dal jistý florentinský šlechtic Paolo del Sera malovati, od něhož prý do Benátek a pak do Říma se dostal, kde se nyni v obrazárně paláců Doria Pamfily nalézá. S tím jsme se rozešli v pravo v levo s chladnou vlídností.

HLAVA V.

Benátky:

Paláce; hostinec Evropa; nábřežeň Slávův; zbrojnice; okolní ostrovy.

K veliké chvále slouží to Benátčanům, že co nejkrásnějšího a nejdražšího mají, jejich sbírky, obrazárny a paláce teměř v každou hodinu pocestným otevřeny jsou: jakovéž poklady v Anglicku a dílem i v Německu se ve skoupých mnohými zámky opatřených hradech a komorách skryté nalézají, tak že pocestný často cele

dny ztráviti musí, pokud sobě přístup vyběhá a vybojuje. Pro opsání památnosti každého palácu kniha by se vyhledávala: proto my zde z navštívených palácův i z viděných tam tisícerých věcí a obrazův jen některé přivedeme, které nám v paměti obzvláště zůstaly. Tím nechceme žádnému z ostatních ceny ujmouti: jen že nelze v tak stkvostně kvetoucích zahradách všecky kvítky trhati a k nim voněti. V každém paláci jest několik světnic, v každé světnici na stolíku ukazadlo obrazův a malířův, mimo to všudy vodič čili čicerone.

Palác Manfrinův má takových světnic od *A* až do *K*. Ve světnici *A* jest *Harfenice* od Giorgiona mistrovské dílo, a mramorová socha *Ženy se závojem*, jenž noc představuje, od Coradiniho, pod závojem viděti celý obličej, delikátná to a nesrovnanlivá práce; v *B* jest *Ariosto* od Titiana svého přítele výborně vyobrazen, začež opět i Ariosto Titiana oslavil v básni *Orlando fur. Cant. 33. str. 2.* a poprsí matky Titianovy, jest to staré, škaredé, rozcuchané žensko, vzor strygy, z nejnižší třídy lidu, což Titianovi ke cti slouží že se štětec jeho nestyděl za takovou rodičku; v *D* Snětí s Kříže od téhož; v *F* Leda s labutí od Ondř. Schiavona v *G* Vchod do korábu Noachova, katon od Rafaele, a Habakuk od Bedř. Benkoviče. V *H* portret Petrarky a Laury od Jakuba Bellina; v *K* Snětí s Kříže od Rafaele. Tento poslední obrázek není veliký, ale tak čarodějný, že srdce člověkovi naň se dívajícímu ukradne. Nic tu bez významu a to vznešeného, žádný tah, žádná čárka daremná, všecko mluví k duši. Každá figura má vlastní, přítomnému okamžení a skutku cele přiměřený charakter. Štětec má jakousi panenskou čistotu a nevinnost. Slovem obrazy Rafaelovy účinkují ne tak na oko a smysly, jako raději na duši: ony jsou řebříkove mezi nebem a zemí, mezi Bohem a lidmi. Na tento stupeň zbožnosti ještě se žádný malíř tak divně nepovýšil a snad se ani nikdy nepovýší jako Rafael.

V paláci *Barberigo* bydlel a pracoval někdy Titian, zde se 22 obrazův od něho nalézá téměř ze všech věkův jeho života, až ku přetrženému smrtí obrazu sv.

Sebastiana. Co dějepisci o slavoruském básníři Deržavinovi píší, že v posledních okamženích na smrtelném lůžku ještě jako obyčejně při básnění, syllaby počítaje prsty svými na peřinu rhytmickým pádem bil a umíraje básnil: to platí i o Titianovi, tomto malířském obrovi. Ruka jeho se třásla, oči se tak tměly, že jednu a touže barvu na jedno místo dva i třikráte nakládal k povýšení její síly a jasnosti, anť se mu vždy ještě slabá a tmavá býti zdála, což zpozorovavše jeho učňové a přátelé tyto zbytečné barvy kde možno bylo rychle v jeho nepřítomnosti dolů stírali, nechavše toliko tu první: ale duch Titianův předce cítil i při oslabnutí těla slast tvoření. Jeho *Kající Magdalenu* zde v originalu viděti, jest úživ neopsatelný. Staré podání nese tu pověst, že Titian dlouho v Benátkách mezi dámami vyšších stavův vzor pro vyobrazení své Magdaleny hledav ale nikde dle žádosti najíti nemoh, šel v omrzlosti nad tím na procházku k moři na nábřeží Slavjanův: a ai zde uzřel rybářku Slavo-Dalmatinku tak zdravé a pevné, krásné a vznešené postavy těla, že ji i hned do své dílnice pojal a podle ní, malířským idealizováním tento zázrak shotovil, jemuž se celý umělecký svět diví. A opravdu jest to rekyně ale se zlomenou silou, obryně vnitřní bolestí celým světem potřásající, jest to žena obecná dle těla, ale královna dle duše, slovem jest to pravá Slavjanka.

V museum palácu Correrského jest bohatá sbírka obrazův, starotin, mincí, přírodnin atd., kterou Theodor Correr po své smrti městu daroval. Zde jsme viděli obraz Jana III. krále Polského, jediný to slavjanský zde předmět. Oddavky čili sobáš Josefa s Marií od *Rafaele* pozdravili jsme zde po prvníkráte, podruhékráte v Milaně. Rafael to zvláštního má, že, kde on přítomen, tam co před sluncem hvězdy, všickni malíři hasnou. Proto radíme těm, kteří sobě kochání v jiných pokaziti a naproti jiným mistrům nespravedliví býti nechtějí, aby díla Rafaelova vždycky na posledek sobě nechali. Takovéto postupování čili *crescendo* lepší jest nežli na opak. Rozeznati však dlužno apokryphické od pravých obrazův Rafaelových, anobrž i praobrazy od poobrazův.

Unavení tělesně a omráčení duchovně množstvím viděných předmětův plavili jsme se do slavného hostince *Evropy* k obědu, kde se o 4 hodině u *Table d' hotes* jídá. Hostinec tento byl někdy palácem Giustinianich, a dože v něm přebýval; v něm pelešil a krásnou Desdemonu zavraždil i onen šeredný Othello, mouřenín z Benátek, kterého Shakespear v dramě svém zvěčnil. Nedaleko odtudto jest i palác Capellův, z něhož slavná Bianca, velevévodkyně Florentinská pošla a tak blýskavo-nešťastnou rolu hrala. Opodál truchlí palác Močeníkův, v němž Lord Byron hospodcval a truchlohru Marino Falieri skládal. — Zde ve třetím patru, na němž se hezká pavlač k moři pne, jest rozmilá vyhlídka tváří v tvář chrámu Della Salute. Na této pavlači našli jsme onen německý pár, prsy o zabradlo opřené majicí, též sem k obědu přišedší ant zde i bytem byl. Po obapolném pozdravení dali jsme se do bližší známosti: oni se nás, my jich ptali, kdo jsou a odkud jsou? Bylť to pan Dr. *Karel Hase*, professor bohosloví z Jeny a jeho manželka rozená Härtlová dcera slovútného knihtiskaře, Härtel et Breitkopf, v Lipsku. Pan Hase jest spisovatelem knižek: *Huterus redivivus*; *Církevní Historie* a *Života Ježíšova*, kde proti Strausovi ostré hádky vede; paní Hasová jest osoba velevzdělaná, mnohočítalá anobrž i v malířství vycvičená. Oba tito, pán a paní, byli nadto s mou manželkou dobře známi. Těmito okolnostmi stalo se toto naše potkání důvěrným, naše rozmlouvání živým a zanímavým, tak že nejen zde na pavlači asi půl hodiny, ale i při stolu, kde místo sousední jsme sobě schvalně zvolili, celý čas ve vzájemných otázkách, rozmluvách a hádkách jsme rozkošně ztrávili. Klademe zde aspoň výtah z našich řečí.

Paní Hasová (s křivohubým ouškleblem): Pane Kolláre, jak pak jste mohli takovou novořekost (paradoxon) o Kateřině z Boru dnes ráno přednesti, že ona Slavjankou byla.

Já. To není novořekost, to je stará pravda: netoliko Kateřina z Boru, ale i větší počet reformatorův předchůdcův, učitelův a pomocníkův Lutherových, Hus,

Trebon, Stupický (Staupitz) byli Slavjané; i ta řeč aneb raději to nářečí míšenskoněmecké, ve kterém on reformaci začal a konal, a kterou i Vy, paní Doktorová, nyní mluvíte, jsou dar a plod našeho národu: i ta půda a země, po níž nohy Lutherovy kráčely přináležela někdy Vendům, Sorbům, Plonům, Luticům a jiným slavjanským kmenům, které Němci těmto nespravedlivě odjali. Slovo *Bor Borovice* značí u nás *Kieferwald*, *Kieferbaum*, odkud nesčíslný počet místních i osobných jméu u Slavjanův k. p. Borský, Borovský, Záborský, Příborský, Meziborský atd.

Pan Hase. Ale manželka Lutherova sluje *Bora* aneb *von Bora*, nikoli *Bor* ani *Borský!*

Já. To právě potvrzuje moji výpověd. *Bor* totiž jest ve slavjančině Nominativ, *Boru* aneb po lužicku *Bora* jest Genitiv; přidáme-li k tomu *z*, něm. *von*, tedy jest *z Bora* von Bora, jako se šlechtické rodiny tehdáž psaly a píší posavad.

Paní H. Nu, já jsem to již dávno slyšela ano kdesi i četla o Vás, pane Kolláre, že jste Vy veliký přítel Slavjanův a nepřítel Němcův. . .

Já. Nepřítelem některého národu jen blázen býti může: já národ německý vysoce ctím; ale jeho křivdy na našem národu spáchané chváliti nemohu.

On. Co se stalo, to již tam: buď to tím, neb oním způsobem. Potlačení národnosti a řeči slavjanské ve východoseverním Německu, žádný vzdělaný a spravedlivost milující Němec neschvaluje: ale to předce již jednou naše.

Já. Non remittitur peccatum, donec non restituitur ablatum! —

Při těchto slovích zavznělo cinkání zvonce a my sedli ke stolu. V tak pestrém tovaryšstvě ještě jsem se sotvy kdy nalézal. Bylot hostův asi 50, ale téměř každé dva z jiného národu a kraje, jiného jazyka a jiných obyčejův. Proti nám dva Angličané, vedle těch dva Horvati, potom dva Maďaři, dále Francouzi, Poláci, Rusové, Amerikané a Bůh ví ještě jací lidé. Již ve mladosti až do mužského věku byl jsem velikým ctitelem

Angličanův: ale na této cestě, bohužel, byl jsem přinucen tento sobecký kramářský národ sobě zošklivíti. Toť se rozumí, že i zde jen a potiori fit denominatio. Takovou nezdvořilost a bezohlednost, ba surovost při stolu my předtím ani chápati jsme nemohli, jakovou jsme zde očima viděli při tomto velkokupci a lordovi. — Lord tento měl hlavu červenovlasou, tvář pěhavou, oči vyskočilé, vyřídilku co mlýn, hlas píšťalkovitý, mluvil míchaně anglicky, francousky a něco německy. Tito a všickni Angličané, které jsem zde poznal, jsou nenávistníci národu Slavjanského a to sice pro Rusa. Bylať mezi jinými řeč o nynější válce Angličanův s Číňany. Já a mnozí jiní se mnou říkali: „že to nespravedlivost anobrž nelidkost od Angličanův, anť proti ubohým Číňanům proto bojují, že se tito jedem opije (opium) otráviti dáti nechtějí.“ Načež mylord hurtovným hlasem: „tu není řeč o opium, ale o uvedení křesťanství a osvěty, které oboje my těm pohanům dáti chceme.“ — Hřích a hanba! zvolal jsem já, to je nekřesťanské křesťanství, to je barbarské osvícení, které ne s rozumným poučováním, ale se vzteklivým krve proléváním spojeno jest: tak činili před mnohými tmavými stoletími Němci v Pomořanech a Polabí — ale nyní to činiti, jest opravdové uražení Boha i člověčenstva. Velkokupec bohatý vida blesky, kterými pan mylord již ze zrakův svých rozjiskřených na mne střílel, předujal mu slovo řka: „Tu není řeč ani o náboženství ani o osvícenosti, tu je bázeň před Slavjanstvem a jmenovitě Rusem, aby toto v Azii převahu nedostalo.“ I totě fantom, to jsou nedůvodné vrtochy, odpovím já; a byť i něco v tom bylo, to jste zle ukartovali své záměry: musejíli pro vinného lidé nevinní takové trýzně snášeti? Lépeť vinnému odpustit, než nevinného trestat. Já sám jsem Slavjanem, milí Páni! a proto směle říci mohu, že ta bázeň Evropy, zvláště Němcův a Angličanův, před Slavjany jest plod lidí nezdravého mozku a zlobivého srdce, kteří tiché a pokojné Slavjany pod německými panovníky stojící jen do podezření uvesti chtějí proto, aby jakový takový pláštík našli k potlačení jejich národnosti. Totě tak,

jako v oné bájce: „Jistý otec koupil na trhu nový džbán k vážení vody: přijda domů vzal prut do ruky a chtěje džbán ten synu svému dáti, tohoto prvé notně vyšvihal a ztrestal. Syn ptající se otce s podivením proč jej bije? dostal za odpověd: biji tě předběžně, aby si mi tento džbán nerozbil.“ U rozumných lidí ale trest nekráčí před skutkem, nýbrž za ním, pakli trestu hoden jest.

Již téměř u náklonku stolu ptal se mne ještě pan Dr. Hase, četl-li jsem jeho spisy a hádky proti pověstnému Strausovi. Odpusťte pane, řeknu, spisy Strausovy jsem četl, Vašich ale posovad nemám, ačkoli mi recense a výtahy z nich, v učených novinách sdělené, neznámy nejsou; postarám se však o zaopatření sobě jich. „Tím milší mi tedy bude vaše nestranné a nepředpojaté domněni o Strausovi a jeho učení o Bohu—“ ptal se dále. Vida já, že již nezbývá času k obšírné o tom rozmluvě, řekl jsem jen na krátce: „čest důvtivpnosti Heglově, čest učenosti Strausově: já ale raději mám jednoho živého křesťanského Boha lásky, nežli stomillionův Heglo-Strausovských samozbožněncův na místo onoho posaditi se chtějících; já aspoň nechci do počtu takových bohův přináležet.“ — Toť jste mně ze srdce vyňal, toť i mé jest smýšlení, řekl pan Hase, a proto rádbych ještě i váš soud o nesmrtelnosti těchto novomudrcův slyšel. Pane, odpovím, ten jest tentýž, který o jejich Bohu, nebo u nich oboje v jedno splývá. Nesmrtelnost bez osobní trvalosti a individualní povědomosti, není nesmrtelnost, tak jsou rozum, svoboda, svědomí a cnost jen mamy a klamy. Cnost a mravnost sice, v prave a čisté povaze myšlená, jest a zůstane svobodná ode všech vedlejších ohledův, ode všeho žádání a očekávání odplaty aneb trestu, nebo mravnost sama na sobě dosti má nalézajic sama v sobě ouplnou odměnu. Ale *žíti* a *trvati* předce chce a musí to chtíti, poněvadžby ji právě ta jediná nevyhnutelná odplata a výminka její bytnosti chybovala, totiž samopovědomost. Ona nemůže to chtíti, aby zmizela, nebo tímby ztratila *sama sebe*. Žíti ale nelze bez individualní povědomosti a zaičení této jest

hrob všeliké mravnosti. Aby pak tato cnost a mravnost na jiné lidi a potomky přecházela a v jiných žila, to něco nemožného jest, poněvadž ona od každého jednotlivce obzvláště nabyta býti musí. Na ten způsob nemělaby cnost nikdy pevného stání, ustavičně by byla na cestách a na útěku, anižby kdy nejvyššího cíle dosáhnouti mohla, poněvadž se cnost a mravnost zděditi a přelévati nedá, nýbrž jedenkaždý člověk v ní od počátku a ať tak dím od abecedy začíti musí. A zkazíme-li nesmrtelnost osobnosti, jednotníka, částky: kdože nám potom stojí i za novomudrckou nesmrtelnost plemena, pokolení a celosti? Kdo trvání individualnosti po smrti zapírá odvolávaje se při tom na neschopnost rozpomínání se na předešlý stav dětinství, ten zapomenul na to, že člověk první jest bytnost, která se zde k samopovědomosti vyvinula, a že tedy nevyhnutelně s touto na vyšší stupeň a do vyššího pořádku světa vstoupiti musí. — Praví sice někteří tento zemský život tak krásným a důležitým býti, že prý on sám v sobě již dostatečnou cenu a cíl má: ale tento jednostranný soud vynášejí o něm jen ti lidé, kteří zde ve všech pohodlích a radostech žijíce nic z oněch jeho těžkostí a bolesti neokusili, které předce větší díl člověčenstva snáší, a kterých křivováha se, podle zákonův mravno-rozumného světa v běhu věčnosti vyrovnati musí. — To jest voda na můj mlýn; to samo, třebas jinými slovy, i já učím a věřím, řekl p. Dr. Hase s pohnutým srdcem a vyjasněným obličejem, a zdál se býti těmito mudrckobohoslovními náhledy mými cele smířen za výše dotčené uražení německé národní marnomyslnosti.

Nešli jsme více k obědu do jiných hostincův, zůstavše u naší Luny, kde se sice ne tak pozdě a draze, ale lépe a pohodlněji obědvuje. Voda v Benátkách jest tak teplá, že ne každý žaloudek k jejímu piti přivykne. Proto kladou se na stůl sklenné taliře s ledem při jídle anebo prodavači ledu obcházeji vůkol a led do koflíkův k ochlazení vody se dává. Chléb čili žemle jsou v celé Italii tvrdé co kámen, přitom nechutné a nezáživné, proto málo kdo je jí.

Příjemné počasí zářijového podvečera vyzvalo nás ještě na procházku přes Piazettu na *Břeh* čili *Nábřeží Slavjanův* a do *prostonárodní zahrady*. Na Piazettě, co počátku Slavjanského nábřeží, čnějí dva sloupové z východní žuly, na jednom z nich stojí okřídlený lev, na druhém socha s. Theodora, onen co znak tento co bývalý patron Benátské obce. Když jsem opodál těchto sloupův, téměř již v soumraku, s díváním se na ně kráčel: uzřím na podstavcích onoho prvního sloupu seděti muže, středního věku, ošumělým a zužívaným pláštěm ovinutého, jenž na mne, co cizozemce, obzvláště pilně pozorovati se zdál. Když jsem oči na něho obrátil, on rukou kyna mne k sobě volal. — Poněvadž to opětovaně, s přísnou tváří, s neskloněnou, přímou téměř pyšnou hlavou činil, domníval jsem se, že Bůh ví co za důležité tajemství mi zjeviti má. Když jsem se k němu přiblížil, on povystřev ruky, „Povere nobile!“ řekl žádaje ode mne, ne almužnu, nebo toť zde něco nízkého a urážlivého jest, ale — podporu, a to s tak hrdým hlasem a s takovou neostýchavostí, která však vždy s obyčejnou Benátskou zdvořilostí spojena byla, že já jsem na rozpacích byl nevěda jeli to almužny od žebráka prošení, čili dluhu od věřitele žádání, anebo daně od nějakého baše a dože vybírání. Bylť to jeden z oněch Benátských, někdy bohatých, aspoň mocných a slavných nobili, jejichž rodiny nyní upadše zchudly, ovšem některé až na žebráckou hůl přišly, tak že pracovati nechtějíce aneb i neumějíce z darův a z milosti jiných žijí. Tito upadlíci ale pýchu svého starého rodu a nádhernou povědomost předešlého vysokého stavu posavad neztratili, oni ji ukazují i při samém žebrání tím, že ne oni k dobrodincům jdou a se uponižují, ale žádají aby tito k nim přišli, zvláště pozorujili že pocestní a cizinci jsou. K tomu cíli je buď ústně, buď listovně do svých domův zvou zde jim svou potřebu a žádost přednášejíce, anebo i na cestě a jiných veřejných místech, nejvíce večerním časem, lidi mimojdoucí hlavy kývnutím, prstem, posunky aneb jiným návěštím k sobě volají a teprv, když tito k nim přistoupili, podporu od

nich ne tak prosí, jako raději žádají, nehnouce se přitom z místa svého. Tento panskošlechtický způsob žebrání nikde jinde jsem nezpozoroval: musím však vyznati, že mne téměř více pronikl a k dobročinosti naklonil, nežli nezbedné čtvrt hodiny za vozem běhání a křičení, anebo ošklivé hader, vředův a jiných částek těla vystrkování, zoufanlivé kvílení a těmto podobné smyslův trápení a dobrodincův pronásledování. — Zahradu na konci Nábřeží Slavjanského dal Napoleon udělati s nesmírným nákladem, ant kamení a země k tomu cíli na lodích z Istrie sem dovážena býti musela. My však, mimo několik psův a koček, nikoho zde jsme nenašli. Vyhlídka odtudto na moře krásná; stromové vysocí ještě v ouplné zelenosti: ale Benatčané nezdají se býti milovníci přirody, aneb vlastně milovníci původce těchto zahrad, jenž jejich obci nohy podrazil. Tato zahrada jest malá náhrada za tak velikou ztrátu: ona jest Benátčanům bolestný, nercili ošklivý památník postavený zde od nenáviděného cizince. — Na nábřežní Slavjanův (Riva de' Slavi) já několikráte vzhůru dolů prošel jsem. Mezi hodnovidnostmi, které se zde nalézají, jsou zpomenutý již *Palác žalářní* od Sansovina zevnitř jasného a usmívavého slohu, jakž jej někdy řecká svoboda milovala: veliký hostinec královský (Albergo reale); Palác Craglietto, kde znamenitá sbírka obrazův, pod číslem 3838; chrám a špitál Della Pieta, se slavným conservatorium čili hudebním ústavem pro panny; několikráte v týdni, zvláště v neděli provozují zde panny zpěv a hudbu chrámovou. Předtím zde první vlašti zvukoskladači a hudebnici usazeni bývali. Panny zde bydlicí jsou jen jako polomnišky; ukazují se veřejně v rouchu světském a při vdávání se dostává každá věno 200 dukátův Na čele tohoto starého chrámu della Pieta stojí nápis: *Riva de Slavi,* novější teprv nápisové na koncích ulice mají *Schiavoni.* Zde jest také i chrám *s. Sepolcro,* v němž hrob Krista Pána z istrianského mramoru, dle vzoru Jeruzalemského, udělán. Vedle tohoto chrámu na té straně, která ku s. Marku běží, stojí dům prostřední velikosti, v němž přebýval někdy slavný

básníř František Petrarka, co vyslanec knížat Milanských ku Benátské Republice. Na průčeli tohoto domu stojí tento nápis :

Quiete b. fruens honesta V. Cel. Petrarca otii diu com. pari Joh. Boccacio E. domo S. C. (senatus consulto.) adepta aequor Adr. ol. Dominae divit. invalescentes merce qualib. ext. appellente aspectabat.

Dlouho jsme se dobývali v tomto domě do těch pokojův, v nichž básníř tento bydlel. Příčinu toho nemohli jsme vystihnouti, až nám u podzemí tamž bydlící kupec řekl : „Moji páni ! tam nenajdou to, co snad hledají ; příbytek Petrarkův jest nyní poustka, a hospoda všedních lidí.“ Nám nezáleží nic na lidech nyní tam bydlících, ale na místnosti, ve které někdy muž ten bydlel, odpověděl já. Jest to dům již arci dávný, všecko v něm zpráchnivělé, stupně, schody, stěny ; a samy chyže malé, neplaché : ale výhled na lodě mořské a život Benátský přeutěšený. I vnuk Petrarkův František, (syn jeho přirozené dcery Františky) v Benátkách se narodil a v Pavii po dvou letech zemřel, jako viděti z náhrobku jemu od Petrarky učiněného :

„Me Venetum terris dedit Urbs, rapuitque Pavia.“ —

Tímto nábřežím Slavjanův může se pěšky přijíti do *zbrojnice* (Arsenale). Před branou dva velikanští lvove z mramoru k úžasu přivozují příchozího : které r. 1687 František Morosini z Řecké země, s vrchu Hymeth, v blízkosti Athen, co kořist přinesl. Rozličná jsou podání o nich. Někteří je mají za pomníky bitvy Marathonské od r. 490 před nar. K. Vysokou starověkost ukazuje celá jejich postava. Po boku běží křivolaký nápis, jehož litery jedni za runské, jiní za pelasgické vyhlašují. Zbrojnice tato jest sama v sobě malé město : výhně, loděnice, dělolitna, provazárna, komnaty pro starožitnosti atd. každé aspoň několik hodin ku přehlednutí

potřebuje. Mne obzvláště to zde zanímalo, co se na kupectví vztahovalo, ani naproti vojenským a jakovýmkoli lidovraždivým nástrojům od jakživa hlubokou ošklivost cítil jsem. Mezi jinými památnostmi viděti zde: *Zlatý klíč* od města Benátek v čas obležení Napoleonovi daný; krásný model toho Bucentaura, na němž dože s mořem snub obnovoval, Francouzové ten koráb ze zlata obloupivše zkazili; a člunek aneb raději čluneček na stěně visící, ze stromu uměle vyřezaný, na němž dva černí otrokové z Brazilie utekli a r. 1818 od jednoho rakouského korábu na vysokém moři zajati byli, z nichž jeden až posavad živ jest. Nikde se nám tolik slavjanských zvukův a slov o uši neorážělo jako zde v této zbrojnici a loděnici, což novým důkazem jest toho, že evropejské velkokupectví, obzvláště mořské jest původu slavjanského od Venetův. Sem přináležejí k. p.

1) Jména míst: *Adria*, slav. Jadra, sr. illyr. jadro das Segel, jadriti segeln: carn. jaderni celer; čes. jadati scrutari; sr. dalm. město Jadero, Jádra; srov. i staroslav. njedro jadro t. j. sinus (sinus maris).

Cantina der Keller, podzemnice v níž sudy, koule, nářadí; sr. kut kuta kutina Kątina Kontina.

Dogana. slav. Dohana Dohon, Půhon; sr. příplav, doplav, přívoz, přiboj lodí. V pastýřské řeči *výhon* vyhánění stáda ráno na pastvu, *dohon* dohánění večer domův.

Darsena, sr. držení, drženie, kde se lodě držejí; Schiffshalter. U Dalm. daržím daržeti. U Franc. *Darse darsine*, die Haltkette, Haltseil, řetěz neb provaz loď v přístavu držící, čes. držák, držec, držadlo.

Góra gorazzo alveus, příkop, vodovod, sr. gorod, garad, grad.

Molo (mořský násyp ku přistavení lodí) sr. měl, měla, mělčina, mula, náměl, podmola, výmola, výmolek, zmol, zmola.

Stàppa Stapula, něm. Stapel Stappelplatz, slav. stav stavalo, stavadlo.

Strada Contrada třída, střída, čreda, ulice.

Tana sr. tanouti; aneb tonouti, tůně.

2) Jména nástrojův : *Ancora*, lat. anchora, uncus, řec. αγχυρα, něm. Anker, rus. jakor ; srov. hák (sehnutý hřeb), hánka (shybadlo), úhel (angulus, Winkel), co se uhlo, sehlo, skřivilo, vše od h-nu, hl-hnul, hýbám, shýbám : jako od sek sekyra, tak od hák hanka, hakyra, hankora, a s vynecháním *h* ankora ; od *hn hyb* pošlo i ham hama hamus, to samo značící.

Balla abballare imbalamento, sr. bal balík obal obval, obaliti obvaliti.

Barca Barcheta, sr. barka, baroun, barák ; od *bar war*, t. j. příbytek, dům, hrad (na zemi neb na vodě), srov. i *vor*-plt.

Barcaruolo, Barcarol sr. barkář, lodník.

Batello, fran. bateau, něm. Boot, sr. buda boudka, budova, budar, budují ; odkud i batár, vozní domek, chyžka s kolesy.

Bord Bordo, sr. illyr. brod das Schiff, od bredu broditi.

Caravella garavella, fran. corvette, sr. korba koráb, korabl ; korban korman Steuerruder, kormaník Steuermann.

Flotta, něm. Flotte Plätte ; sr. plť, pols. plot, od plúti, plýtvati.

Finanz, sr. peníze, pols. pieniądze.

Gondola Condola t. j. domek plovající, ein Häuschen zum Schiffen: sr. slav. kuťa, kutica kutina, kontina, odkud i konta Konda Ore-Konda t. j. Arkona. K tomuto kořenu patří i kot kotec koterec ; koč kotčí kočar ; kocábka (loďka), kocanda (veliký dům). U Rusův značí posud *koč koča* loď. Co do koncovky kontola, kontula sr. stod-ola, mrtv-ola, kram-ola, korbula, rohula, serbulja atd. U Slavo-Dalmatův se i osobní jména z tohoto slova nalezají : Gondola, Gundulič atd. Tato kontola gondola, jest opravdivý *domek*, střechu, dvéře, jizebku, okna s okenicemi a vnitř sedadla, obrazy krucifix, svatoničku atd. mající.

Pavillon, něm. Flagge, sr. pavlak, povlaka, rus. povolok, pavlan, vlak vlákno ; vlaji.

Piloto pilot, pilotin zprávce lodi od *plt*, *plot*, vlo-

žením *i* mezi p-l pilot, t. j. plt-ník, plt-ák. Tak i angl. Lodis-man Lodes-man, dans. Loods, něm. Lothse Lothsmann pochodí od slav. loď, lodník; a Lothsgeld-pološné, daň od lodí.

Tona, něm. Tonne Stunze, sr. tona tunka, dunice oddunouti, dutina.

3) Jména větrův: *Sirocco Širocco*, slav. žarko horko.

Bora, slav. bura burja, bouře, sr. rus. boran.

Moretta, boretta, malá bouřka bouřečka.

K těmto se přidatí musí i evropejské *Hanza Ansa Anseaticum* foedus, jenž pošlo od slav. uza, ouza uzel polab. vunzal, uzda, vaza svaza svazek vazba, odkud i rus. so-juz, moto-vouz, houžva, obáslo obviąslo, poviąz, povėsno, provaz, previaslo povříslo, vězeň atd. od kořene *uzký*, *oužiti*, *vázati*. Uza Ouza čili s rhinesmem Anza Hanza jest Jednota čili Svazek kupeckých měst. *Uza uzy* rus. a ecl. pouta, okovy. Efes. 6, 20. Mark, 7, 33. *H* ve slově *Hanza houžev*, jest toliko přídech, tak jako okno hokno vokno, oheň voheň atd. Sem patří i vlas. *Compagno Compagnia* slav. Kompan kumpan od koř. *kopa kupa* s rhinesm. kępa kompa kumpa t. j. spolek, shromáždění, družina, odtud kompan jeden z kopy, společník, druh (jako od kraj krajan, země zeman); illyr. *kupiti* versammeln, *Skup Skupnost*, *Skupština* Versammlung Gesellschaft; sr. lat. copia. — Sem patří i *cechin*. Sem patří i germ. *Lodisman*, *Lotsman*, *Lotse*. slav. loď, lodník; něm. *War Waare*, slov. tovar; něm. Kram Krämer, srov. chrám chrana. *Schiavino* Rathsherr; *Boemio* české postelní přikryvadlo atd. Že větší díl těchto slov od Slavjanův, plavectví a kupectví zde na Jaderském tam na Baltickém moři provodivších, již ve prastaré době k jiným sousedním, zvláště italským a germanským, bojem a lovem se živivším, národům přešel, viděti odtud že slovo Hanza Gothům již ve IV. století známo bylo anf ho Ulfilas r. 360 v přeložení Evangelium Marka 15. 16. užívá, řka: „Hanza mikila manageins t. j. Sbor čili zástup veliký lidu. Toto slovo *Hansa* Gothové od Slavjanův tak půjčili, jako i jiné,

Ulfilem též upotřebované výrazy, k. p. *dulgs* dluh, *plats* plat, *siponeis* župan, *skosl* kouzlo, *smakka* smokva, *theirho* dírka, *marzjan* mrzeti, *plinsjan* plesati atd.

V blízkosti Benátek, proti nábřeží Slavjanskému, stojí v moři veliký vojenský koráb k ochraně města: i ku přehlednutí tohoto zjednali nám přístup naši přátelé. Jest to pravá bohopusta, ze čtyr poschodí záležející, 48 děly ozbrojená; vojsko se na ní ustavičně nalézá: velitelem byl tehdáž p. Gratiani, admiralem p. Paulici. Pokojikové důstojníkův jsou překrásní a všemožnými výhodami ozdobeni. Jest tam obzvláštní lékovna, nemocnice s visutými lůžky, výhně atd.

Divadel jest v Benátkách patero: La Fenice, L' Apollo, Gallo čili S. Benedetto, Malibran a S. Samuel. První divadlo jest největší a nejkrásnější. nyní však byly tam prázdniny herců̊v. V divadle Apollo provozováno operu a sice od 9—12. V prostředku však střídala se pantomimická představa. Vlaské herečky, které jsme slyšeli, anobrž i ženy, neobyčejně hluboký, hrubý mužský hlas mají, tak že i ty, které tenor, diskant aneb sopran zpívaly, sklouzly nevědomě kde jen mohly k bassu. Zpěváci vlaští nezpívají ale ryčeji. V divadle Gallo dáváno též zpěvohru Popelválku. Dům byl dosti plný, ale v celém pozemí toliko dvě ženštiny! Což jsme při všech veřejných schůzkách a úkazích zkusili. Napověda nikde v Italii není skrytý, ale zjevně hlavou a rukama sem tam hýbá a téměř hlasitě mluví. Divadlo Malibran, od slavné zpěvkyně tak nazváno, jest vlastně pro pospolitý lid: my jsme v něm našli zprávce naší Tersťanské parolodě. Hudba zde špatná. Hrá se zde ve dne před večerem; v první den jsme zde viděli *Samsona obra*; v druhý den uzřeli jsme na zdi divadla viseti ohromné obrazy maďarských zákeřníkův, Šobriho a Milfayho, od nichž jsme daleko utíkali.

Když jsme jednoho večera do divadla pospíchali, zavadili jsme o tlačenici lidu v uličce Frezzeria a S. Marco, před domem 1724. Složivše vchodné 10 kr. stř. i my tam vešli jsme. Zlatník Matěj Esslinger, Němec ze Švýcar, ukazoval zde divy a zázraky s učenými —ble-

chami, jichžto 40 bylo. Na širokém hladkém stole stály rozličné velikosti vozy, kočáry, děla, koráby a jiná nářadí ze zlata co nejkrásněji ustrojená. Blechy se nalézaly ve sklenné nádobě majíc každá tenoučkou hedbávnou nit, na způsob chomoutu a chámův, o hrdélko uvázanou. I zapřáhl nejprvé jednu do dvoukolesníka, která co kůň s vozíkem po celém stolu běhala aneb raději spěšným krokem kráčela; potom dvě do čtverokolesníka, pak čtyry do poštovského, šest do dělostřeleckého vozu, před kupecký koráb atd. Naposledy jedna mezi nimi nejvycvičenější vážila vodu ze zlaté studnice zlatým vědrem. Jednakaždá z nich asi 50kráte více unese aneb uveze, nežli ona sama váží. P. Esslinger živí tyto blechy svou vlastní krví, ant je denně několikráte na ruky a lokty klade kde ony i hned sají; pročež obě ruce jeho plné jsou červených šplech. Já jsem se obdivoval, ne tak schopnosti těchto nepříjemných zvířátek, jako raději oné německé trpělivosti, která je tak daleko přivedla.

Více než toto zanímalo mne v Benátkách navštívení některých rukodílen jmenovitě oné, kde se rozhlášené Benátské zlaté řetízky na hrdlo pro krásnou plet shotovují. Řetízky tyto sestavají z drobných ohnivek, jejich spojování čili nytování stává se nad ohněm kahancovým. Dělají se zde i strojné jehlice na prsy na nichž zlatá gondolka i s veslaři visí: jednu z těchto koupil jsem na památku své paní. Druhou dílnu jsme navštívili, kde se gondolky dělají, a na *černo* barví; pak dílnu, kde se *černá sukna* pro ně tkají a shotovují tak jako výše na ostrově Krku.

Zpívání jest Benátčanům přirozeno, čím též původ svůj slavjanský dokazují. Všecko zde zpívá, aneb aspoň dudle a křiká: gondolníci zpívají, prodavači na trhu a po ulicích zpěvavě hlasem svůj tovar nabízejí. —Již cizinci znamenali podobnost mezi vlaským a slavským prostonárodním zpěvem.*) Těšilo nás, že to co o Slavjanech *Joh.*

*) *Sr. A. v. Kotzebue* Erinn. von einer Reise nach Rom und Neapel, Berlin 1803. II. 251. „Woher mag es doch kommen, dass der russische und italiänische Volksgesang

Fried. Le Bret minulého století psal, aspoň nyní již podle ujištování přátel pravda není.*)

Most *Ponte Rialto* a jeho okolí, též téměř každého dne jsme navštěvovali. Stavitelem jeho jest Ant. da Ponte r. 1591; jeho stavení stálo dvěstě a padesáte tisícův dukátův: jeho dlouhost obnáší 66 střevícův, vysokost nad vodou 16; na obou stranách vedou schody 56 stupňův mající. Tři chody čili cesty vedou přes most, na obou stranách jsou mnohé boudy a krámy. Zde jest ustavičná tlačenice lidstva, celé hromady všelikého tovaru krásně a pořádně navěženého: ovoce zeleniny, pečivo. Tu na nosidlách smažené dyně, které dva pacholci se zpěvavým křikem nabízejí; tam žlutá polenta, tu kaštany; onde granatová jablka, zde pomi rizoli (malá jablečka co lískovce). My cokoli nám nové a neznámé bylo, kupuvali a okoušeli jsme. Ale zošklivil nám toto prostonárodní divadlo jeden nepříjemný hlas, který jsme zde z jedné koutné uličky řváti uslyšeli. Co ten holomek křičí, ptali jsme se vůdce: „Dejte kočky klestiti!“ Nižší třída lidu, obzvláště lodníci, zde i kočičí maso jí a sice co lahůdku, ku kterémuž cíli

---

so ausserordentlich viel Aehnlichkeit mit einander haben? — Besonders wenn man auf freiem Felde in der Ferne einen Italiäner singen hört, so sieht man sich plötzlich nach Russland versetzt. — Man will auch noch sonst viel Aehnlichkeit zwischen dem italiänischen und russischen Volke finden.“

*) On totiž píše: Gesch. von Ital. Halle 1787 str. 577 toto. — „Geht die Rache der Venetianer nicht zum Tode, so werden Leute zur Beängstigung des Feindes bestellt, und dazu wählet man gemeiniglich *Slavonier*, denen man ein gewisses Stück Geldes bezahlt um auf den andern zu lauern und ihm eine Tracht Schläge oder solche Ohrfeigen zuzumessen, wodurch der Gegner wie betäubt zu Boden fällt. Der Venetianer weiss aber auch das Gegengift zu gebrauchen, und frägt nur, wann er etwas dergleichen ahndet, den Slavonier: wie viel er für den zu leistenden Dienst Geld bekomme, worauf er die Summe verdoppelt, und durch eben denselben Slavonier sie dem Sendenden zurück messen lässt.“

se kočky, aby ztloustly, klestiti dávají tak jako u nás prasata aneb telata.

V sousedství tohoto mostu měli předtím *Němci* zvláštní stavení, *Fonoaco de' Tedeschi* zvané, byl to sklad všech zboží kupeckých z Němec sem přicházejících a tam odcházejících. Bylot tam asi 500 pokojův a komor, mimo to kaplice pro služby boží. Stěnomalba na průčelí jest od Giorgiona, jiná od Titiana: ale slunce, povětří a déšť tyto obrazy již porouchaly. Nyní jest zde c. k. celný a finanční úřad. Toto stavení jest opět důkazem jak Němci, kamkoli přišli, všudy koncentrováním se, o zachování své národnosti a řeči pečovali: tak v Benátkách a v Římě, tak v Uhrách a Sedmihradsku, tak v ruském Petrohradě a Saratově, tak v Americe, anť Slavjanům něco podobného ani na um nepřišlo. I zde my na mysl padla a srdce ranila výpověd našeho Patriarchy Dobrovského: „Die Deutschen waren hierin klüger, als wir uneinigen Slaven!“ — Majiť sice i Slavjané v Benátkách *chrám Slavjanův*, anobrž i celou největší ulici *Riva degli Schiavoni* : ale totě tělo bez ducha ani šlepěje národnosti a spoludržení tam nenalezneš, jsou to holá a prázná jména. Řeč slavjanskou v rozličných nářečích sice tu i tam slyšeti, ale jen jako kradmo, bez národní povědomosti a hrdosti. Němečtí malíři v Benátkách: Kalker, Sustermann, Emanuel Schwarz, Kalemberg atd. neslynuli nikdy tak jako naši: ale onino vždycky spoludrželi, spolupracovali, v jedné a též německé škole, ačkoli z těch nejrozdílnějších krajův, kmenův a nářečí byli (Kalker k. p. byl Nizozemec, Sustermann z Brabantu) : sami Benátčané při ustavičních svadách a různicech, ano dlouhých vojnách, které tam s Římem a papežem, zde s Cařihradem, tam s německými císaři vedli, vždycky onu zásadu co vezdější přísloví všickni jednohlasně v ústech nosili; Siamo Veneziani, poi Christiani! (Buďme Benátčané, potom křesťané): jenom našinci, kamkoli přišli, zmizeli v moři cizincův. Ještě v tomto našem věku, r. 1841 byl v Praze hudební ústav, pod názvem conservatorium, od českých vladyk založen a do něho *vlaský a německý* jazyk

uveden s ouplným *vymezením a zanedbáním českého.* Hanba a posměch i takovým ústavům i takovým samovraždným synům národu! Kdy pakže to již jináče bude u nás! — Slávie, mudřeti se osměl, začni.*)

Nynější evangeličtí Němci mají chrám na náměstí sv. apoštolův. Chrám tento byl předtím katolický, přináleževší bratrstvu angela strážce, jehož socha ještě posud chrám tento ozdobuje. Před 27 léty jej kupec Sebastian Heinzelmann odkoupil za 12,000 frankův. Jest v něm obraz Salvator mundi od Titiana, za který již 500 dukatův podáváno. Počítá se zde evang. duší asi 200, kupcův a několik řemeslníkův. Svoboda služeb božích trvá již dvě století, předtím se konaly služby boží v kaple Německého domu; evangelický pak kněz slul jen dvorním rádcem krále Dánského, nikoli pak knězem aneb kazatelem. I varhaník, p. Hugh, Vlach, i kostelník, Škabra, Čech, jsou katolického náboženství, s oběma však i kněz i církev velice spokojeni jsou. Kazatelem této církve jest nyní Dvoj. p. Theodor Wittchen, rodilý ze Spiše z Uher, muž učený, bystrovtipný, a zde vůbec známý i ctěný, který nám nejednu lásku a službu přátelskou s největší ochotností prokázal. Nic méně však touží i on tiše po tom, aby tento Patmos čím dříve opustiti a do vlasti se vrátiti mohl.

Poslední den našeho zde pobytu obětovali jsme navštívení okolic Benátských. Teď jsme již ze samého vcházení do kondol každého cizince a příchozího poznali: ant Benátčané aneb déle zde se zdržující pocestní, ne předkem jak jinde, ale zadkem čili hřbetem do nich vstupují. Na ostrově *Murano*, malou míli vzdáli jest slavná dílna na sklo, zrcadla a sklené perly roz-

---

*) Pravě čteme v novinách, že polská hraběnka Malachovská 50,000 frankův poručila k založení národní polské školy v Paříži, kde dítky polské, ve vyhnanství narozené, na Poláky vychovávany býti mají; správcové tohoto ústavu jsou pp. Biernacki a Dvernicki. To dobře, bratři Poláci, ale jednostranně: pokračujte i s duchem času, jednohoť vám i nám všem potřebí, to jest: vzájemnost a opět vzájemnost.

ličných barev, které při krumpovaní a štěpování měšcův atd. potřebují. Tato poslední práce živí zde mnoho lidí a jde rychle od ruky. Sklo zde bývá co nit taháno, na kousky sekáno, a pak s popelem smíšené v pecích okrouhlým děláno. Dělníci tito polonazí, v potu plavající, obyčejně krátký čas žijí. Když jsem své Ludmilce zde zrcadlo a z těchto perel kupoval a s panem Doležálkem, mým spolucestovníkem, česky mluvil: ozvalo se k nám s velikou radostí několik Čechův zde pracujících. Milý Bože, kde pak jste se vy tu vzali? — „My jsme z českých skelných fabrik sem připutovali ke broušení a hlazení skla, poněvadž tito Vlachové tomu umění nerozumějí.“ Čechové mistři a učitelé Benátčanův! jaková to pro nás radosť. Držiteli ale spolu, řku já, když vás je zde tak mnoho? čili se němčíte a vlašíte? Máteli školu? Inu — pokynuv plecema umlknul. — Nasypali nám tito naši krajané tolik perel do papírův a tašek, že jsme nic jiného nežádali, než aby se na skutečné proměnily.

Odtudto plovali jsme přímo k Benátskému hřbitovu, jenž jest na ostrově s. Christoforo. V tom okamžení vezeno tam bezdušné tělo asi 13—14 letého mládenečka. Mimo dva kněze a veslaře, nikdo nebyl v tom pohřebním průvodu, ani rodičové, ani přátelé zesnulého. To takový obyčej v Benátkách. Jakový to rozdíl mezi Benátskými a Pešťanskými pohřby, kde celé rodiny a domy skrze mnohé nákladné pohřby v niveč přicházejí, a kde se lidé domnívají, žeby bez zvonění, troubení, pochodní, zpěvu a kázaní, po smrti ani do nebe nepřišli. Aspoň pro mne bylo kázaní pohřební při pochovávání často neznámých, anebo právě nešlechetných lidí vždycky nejobtížnější práce mého úřadu. — Sám hřbitov Benátský ohrazen jest silnou zdí proti vlnobití mořskému: zde nevidno hrobův jako u nás, ant všudy půda vyrovnána. Nekopají se zde jednotlivé hroby a jámy, ale přes celý hřbitov vykopá se dlouhá a široká jáma na způsob příkopu, kam se potom rakev vedle rakve klade a pořád zemí zahrabuje. Chceli kdo znáti, kde který přítel leží, na povrchu země položí se znamení kříže a počet.

Plavivše se na ostrov S. Lazzaro zůstali jsme několikráte u prostřed moře na mělčinách vězeti, tak nejistá jest zde plavba a hlubokost vody. Zde jest klášter Armenských sjednocených mnichův, kteří se vyučováním mládeže svého národu s velikým prospěchem zaneprazňují. Biskupem jejich jest *Sukiaš* (t. j. Placidus) ještě žijící. Pater Řehoř Alepson, něco latinsky, něco francousky mluvící, vodil nás po všech prostranstvích a tajemstvích s vejvětší ochotností a žertovností. Jest tu i knihtiskárna, a znamenitá knihovna. Egyptskou mumii, tak dobře zachovanou, ještě jsme nikde nespatřili, jako zde: jest to prý podle hieroglifův, Nemukam, syn kněze chrámu Ammonova v Egyptě, asi prý 3000 let stará; dar od jisté Armenky odtud sem poslaný. Památná jest zde i tabule čili deska s indickými nápisy, z Indie sem donešená. Mezi nově tištěnými knihami našli jsme zde Ruskoarmenskou mluvnici od Minata Medici, Armena. Nejvíce ale nás zanímala armenská řeč. V tiskárně se právě tisklo armenské přeložení s. Augustina o Městě božím, z něhož vytištěné archy na památku darem nám dány. Poprošen aby mi aspoň některé prosby Modlitby Páně v armenčině předříkal, pan Alepson ochotně to učinil, pročež zde to klademe:

„Hair mer vuor hiergins es; sourp egizi gamk; ko vuorbes hiergins ev hiergri; anoum ko egesze arkajatiun ko egizi; haz mer hanabasort dur mes ajsok ev tog atd."

Z této průbičky aspoň o jakovosti zvuku čtenář bude moci souditi. Pravdu měl náš Dobrovský když v Cyrille a Meth. str. 64. psal: „Armenčina Constantinovi čili Cyrillovi jistě neznáma nebyla, ant některé písmeny z armenského do slavjanského alfabetu vzal."

Při plavení se ku ostrovu *Lido* slyšeti již z daleka neobyčejné hučení a ječení. Náš vodič byl tak opatrný, že nám nic předkem nepověděl, jaké zde divadlo na nás čeká. Při vystoupení na břeh jedli jsme zde po prvníkráte živé, právě z moře vytažené ustřice (Austern), tuto lakotu všech pomořanův, k jejímuž ale přehltnutí my nemalé násilí jsme sobě učiniti museli. Přes židovský

10*

hřbitov jde se ku druhému konci ostrovu: ještě malý pahrbek — ai jakové divadlo! jistě nejvznešenější v Benátkách. Rozhněvané moře ukazuje se tu v celém veleslavenství; vlny od středozemního moře sem se ustavičně hrnoucí, i dlouhé i vysoké co pahory, válejí se zde jedna za druhou se strašným jekotem a mléčnými pěnami ke břehu tak, že divák, nechceli notně ostříkán býti, utíkati musí. V tom okamžení běží čistonitý, asi 10 letý chlapec, co onen potápěč v Šillerově balládě, do této strašné Charybdy bojuje proti vlnám a pěnám, až o chvíli opět vyvržen byl, co stonek, před naše nohy živý a po klobouku sáhajíci, aby almužny od nás prosil. Rádi jsme mu ji dali s napomenutím, aby raději chléb svůj hledal děláním rukama, nežli všetečným, Boha pokoušejícím, pohráváním se svým životem. — Jeden z nejpamátnějších předmětův okolí Benátského, anobrž jeden z největších a nejsmělších podnikův novějších časův, jsou tak zvané *Murazzi* t. j. zeď několik mil dlouhá, od ostrovu Lido až k městu Chioggia se táhnouci; tyto hráze jsou obzvláště na Palestrině (Molo di Palestrina) krásné a vznešené divadlo, pnou se ve schody do takové výšky že i při nejprudši bouři zřídka vlny mořské je přestříkávají; šířka jejich u spodku obnáší asi 52 střevícův, balvany kamenův čtverhranných asi 5—6 střevícův. Tato hráze má ten účel, aby Benátky, město i ostrovy, od návalu Jaderského moře hájila a prudkost vlnobití lámala. Nápis na nich krátký ale stručný stojí: *Aere Veneto, Animo Romano* (penězi Benátskými, duchem Římským). Tento nápis vyjádřuje nejlépe celou kupeckou povahu Benátské obce.

Ještě něco o našich známostech a návštěvách v Benátkách učiněných. Hned v první večer když jsme se v podloubí náměstí Svato-Markovského v davu lidstva procházeli, slyšeli jsme tři velikanské postavy muže před námi jdoucí německým jazykem živou rozmluvu vésti, o věci, kde jsme sotva vlastním ušim věřili: dobře-li slyšíme, čili to jest nějaké mámení? Jeden z nich povýšenym hlasem a opětovaně volal: Hrabě NN. musí býti —. I znamenali jsme, že je mezi nimi řeč o ma—

čarčení. Poněvadž rozmlouvání dlouhé a vždy náruživější bylo, nemohli jsme se zdržeti dále od podílu. Milí Páni! odpusťte, Vy mluvíte o věci nás, naší vlasti a našeho národu se týkající; my právě z těch krajův přicházíme, o nichž Vy řeč vedete. Byliť to dva důstojníci rakouského vojska, jeden Němec Vídenčan, a druhý Slavo-Dalmat, totiž pan Spiridon Dimitrović z Kotaru, třetí pak pan Anton Kaznačić z Dubrovníku právník a spisovatel, jenž odu Alex. Manzoniho o Napoleonovi, z vlaského do illyrského jazyka, jím zdařile převedenou nám zdělil. S těmito dvěma sounárodníky trávili jsme potom v libé vzájemnosti slavjanské všecky večery. Oni nás uvedli do soukromých domů, kde jsme život Benátský i v podrobnostech poznávati se učili. Oni mne zavedli k jeho Excellenci Vasilovi Kralevičovi, biskupovi řecké nesjednocené církve. Vážný tento bělovlasý stařeček nevěděl co radostí činiti, slyše Slováka illyrsky mluvícího: nebo častým obcováním s rozličnými Jihoslavy již nyní tak daleko jsem byl přinesl, že na vzdory některým čechismům a slovakismům, obstojně jsem mluvil, aspoň dokonale jsem se usrozuměti mohl. Pravda že, anť mi nyní dvěma řečem učiti se a mluviti náleželo, illyrské totiž a vlaské, často jedna druhou mýlila; v postupném však pozorování a srovnávání převelikou příbuznost mezi nimi našed, v obou jsem jakž takž zdomácněl. Pan Vasil Kralević jest muž bystrého vtipu a pevného charakteru: jeho oči jsou myšlénky, jeho brada orakulum, celá osoba slavoindický Bramin. Řeč srbská sypala se co příval z úst jeho; lid dalmatský velikou láskou k němu lne. — Jeho oblíbené thema jest též s. Hieronym a proukázání slavjanskosti jeho. Vidu vzájemnosti slavjanské ještě jsem od žádného starce tak živě uchopenou a jasně pochopenou neslyšel, jako od tohoto. — Tato okolnost dodala mi smělosti vyjeviti muži tomuto jednu bolestnou zkušenost a žádost, kterou jsem dávno v srdci skrytou nosil. „Pane,“ řekl jsem, „proč pak vaše kněžstvo ve chrámích Páně lidu slovo boží nekáže? proč celou nábožnost obmezujete jen na čtení a poslouchání liturgie? A však sám Kristus

Pán nejčastěji kázal a učil. Hle nejen protestantská ale i katolická církev jak mnoho výborných řečníkův má, ant u vás téměř žádní nejsou. A však kázaním a řečnictvím netoliko že se lid poučuje, ale i sami kněží nejlépe se vzdělávají, řeč se šlechtí, literatura obohacuje, náboženství do srdce a života uvozuje — —." Stařeček se zářivým okem řeč mi přetrhl: „Pravda, to pravda Pane! ale naši popové vůbec nejsou tak vzděláni, aby s prospěchem a se slávou ve svatém řečnictví vystoupiti mohli. My nemáme ústavu ku kněžské vzdělanosti a vycvičenosti; my jsme sobě samým a osudu zůstaveni: a však pracujeme na tom, aby budoucně lépe bylo. Když jsme konečně před ním nad utrpeními a křivdami, které obzvláště nyní náš národ v celé Evropě snášeti musí, lkali a hořekovali; on vzav ležící před ním na stoliku staroslavjanskou biblii, řekl prorockým hlasem: my Slavjané musíme sobě za heslo a potěšení vyvoliti ona, na nás tak krásně v obojím, v nábožném i národním, v nebeském i zemském smyslu, se vztáhující slova písma sv. *k Řím.* 8. 18. „Nepščuju ho, jako nedostojny strasti nyněšnjago vremene k *chotjaščej Slavě* javitisja v nás." t. j. českoslov.: „Za to mám, že nejsou rovná nynější utrpení oné *budoucí Slávě*, která se má zjeviti na nás!" Tento tak ostrý, uhodný a liběhravý vtip nás nevýmluvně potěšil. — Jak p. Schiavoni Felice tak i tito Slavodalmatové nemálo se radovali a hrdými stali, když jsem je na tu okolnost pozorny učinil, že jeden z jejich krajanův a předkův právě i na důstojnost římského papeže povýšen byl, totiž Jan IV. Scholasticus jmenovaný, 73. papež, syn svatého Venantia, narozený ve Slaně (Salona), nástupce papeže Severina, za papeže vyvolen r. 639, jejž všickni dějepisci výslovně Slavjanem nazývají. Jeho papežování trvalo asi dvě léta, nebo již r. 641 zemřel. On psal dva učené listy, jeden Škotskému duchovenstvu o svěcení Velikonoční Slavnosti, druhý Constantinovi, synovi Herakliovu, jenž jest vlastně obrana proti Monothelitům. Papež tento dal v Římě ve chrámě Lateranském Oratorium sv. Venetia, svého otce, stavěti. Na jeho tribuně

jest stará mosaika z 8. století představující podobiznu tohoto papeže Jana IV.

Jedno z nejzanimavějších a nejpůsoblivějších obeznání mých bylo ale s panem *Orsatem Počičem*, jenž jest rakouským hrabětem, Dubrovnickým pak vlastelínem čili knížetem. Vlachové ho jmenují *Orsato de Pozza.* Jest to Mladoslav okolo 20 let, outlého těla, jemných mravův, ušlechtilého ducha a znamenitých básnických vloh. On na všeučilišti Padovském študia svá nyní dokončuje. Několik z jeho básní doručil mi laskavě hned v Benátkách, jiné zaslal později. Za to máme, že slavjanské veřejnosti nepříjemnou věc učiníme sdělením zde přípisu a několik básní tohoto naděje plného vlastelína:

„Visokopočitani Gospodine! Rěč ona — Slavjanstvo — a veće unutarnji njezin sluh, koju ste meni vatreno preporučili prid Vašemu odlazku iz Mletaka, pružila jest u sarcu momu duge žile i parsi moje jakiem žarom zazgorěla tako, da ne mogoh uzdaržati nadahnuta slova. Misleći za těm na dobrotu s kojom ste primili onudar stihove moje, nadjah se pouzdan Vama poslati, ma kakva byla, nova moja stihotvorenja. — Nije pèsnički lovor cilj moj, niti pohvala, ali sarčeno věrujem da kniževna izobraženost kod puka, jest moguće sredstvo za dovesti ga na oni stupaň slavni, gdje vrědan postaje nazvatse vlastit. Samo s tom misli ja pišem, samo ona mene tiska da Vam pošlem pismena moja, za da ih Vi pečatite u Vašemu slavjanskomu listu, ne dvoumeči da ćete Vi ova moja malahna pokušanja dodobrovoljno prieti. Ja ću vavěk ostat Vami haran i spravan zapověsti Vaše u svemu doveršiti. Vaš podniženi sluga Orsat Počić, Iliro-Slavjan iz Dubrovnika. U Padovi 24. Dekembria 1841.

Slavjanstvo.

Preko neba jadre silni gromovi,
A s oblaka pada na nas glasovi:
  Blago orlu na varh gorâ
  Blago zvěri u dno mora,
Erbo ako njima kogod se protivi
Netom ga pogleda, veće ne živi.

Oblaci su bliže nas dojadrili
Ter su iz skuta svoga glas pustili:
Blago puku, tudja sila
Koga nije još sružila,
Er ko poštuje svoje narodnosti
Barzo hoće vidět čas slobodnosti.

To su začule sve slavjanske Vile
Sve su planine radom oglasile,
Podigla se ava Gospoda
Slavnoga našeg naroda,
Sarblji, Rusi, Iliri, Čehi, Poljiaci,
Horvat, Stajer, Morav, Slezi, Slovaci.

Sva daleka sela', varoš', gradovi
Vesele se, kažu njiov vez novi,
U skladu se svi raduju,
Bratimski se svi rukuju,
Ter sarcem zaviknu svi jednoglasno:
„Buďmo složni vavěk, pak nam sve lasno!"

Šta se dakle čeka? Došlo ni jel' vrěme
Od nas da svargnemo ovo trudno breme?
Zarli pustit vi hoćete
Da nas dušman svud zaplete?
Da nam uzmnoža okove gvozdene,
Da vozduh, sunce, život nam plěne?

Oj slavska bratjo i s polja i s gora,
S Volge, s Dunava i s četiri mora,
Stare mati věrni sini,
Ach! milenoj domovini
Na pomoć tarčite sa svakih strana',
Za utišit bolest ljutih svih rana' —

Vi nam odbacit ovi jaram težki
Tretj' Ivane, Dušan, Žižka, Sobieski
Pomozite s gor s nebesa!
Sad će slavska bit čudesa! —
O sunce jasni tvoju světlos sini
Da se svud proglasu slavai sej čini!

Část II.

Padova; Vicenca; Verona.

HLAVA I.

Padova; Arqua.

Oplavivše ještě jednou kolem celé město Benátek, abychom je se všech stran poznali, rozžehnali jsme se s přátely i s ním. Při této oplavě teprv spatřili jsme na mnohých stranách hippokratický tah na obličeji tohoto vyžilého a starnoucího města, který ještě mizí na oněch, kupectvím, loděmi a příchozími oživených stranách od Terstu a Fusiny. K pevné zemi a vesnici Fusina nesla nás poštovská lodice. Tlustí sloupové z moře vynikající ukazují zde plavcům nejkratší a nejbezpečnější cestu. Na této vodní cestě jde se vedle pevnůstky *Nalega*, nepochybně zde před nepamátnými časy od Veneto-Slavův, na malé výspě založené. Z této strany, když jsme ještě jedenkráte zpátkem hleděli, zdají se Benátky co ohromný kamenný koráb rukou přírody i umění ode století v moři zakotvený. Ve Fusině vystoupivše na břeh pozdravili jsme teprv vlaskou půdu a tak řečenou Italii. Italie! — zvolal jsem zde opojeným hlasem a s rozprostřeným náručím, jakobych celou tu zemi byl chtěl obejmouti — Italie! jednomu krajina síly a bojův starořímských, druhému krajina krásy a umění klassikův a antik, třetímu krajina citronův a pomerančův, čtvrtému krajina lásky a řevnivosti, pátému krajina pověry a kněžourství, šestému krajina banditův, blech a štirův — mně vše to spolu, ale nad to ještě i něco jiného nového, málo zpozorovaného, aneb docela nedbaného; Italie! krajino Vlachoslavův, nejstarší vlasti našich dědův Venetův a Sarmatův; Italie! sestro Slávy, vitej! — Ve Fusině najali jsme veturina (t. j. vozataje) do Padovy, kamž výborná silnice vedle řeky Brenty čili Medváku vede. Zde se teprv otvírá podnebí vlaské přírody; tu cele nový netušený ráj krás a půvabův;

mně aspoň se zde celý svět v jiném světle, než posavad ukázal a jen bázlivou rukou hledám a chytám zvuky v naší řeči, jimižbych hudbu tohoto blahočinného vtisku na mou duši představiti mohl. Zdá se jakoby příroda všecky své porůznu roztroušené krásy spolu byla sebrala a je na toto ouzké prostranství vysypala. Tito fikoví a olivoví hájové se Svato-Písemními potahy a významy; tito samorostlí parkové se ztepilými letohrady a slávochrámky; tyto přirozené krásozahrady s východními cedry, palmami a báječnými bobkovci; tyto zelenoleské živoploty blahovonným jasmínem ověnčené; tyto potoky a řeky pod hroznovými odry, mezi douškami a liliemi, tak povlovně bez severního srázu a hluku plynoucí, jakoby všemu tomu pozorně obdivovati se a škodě uhájiti chtěly; tito obeliskové z myrtoví a z lentiškův po nichž uponkovitý svlačec a básnířský břečtan vzhůru leze; tyto věčně květoucí a z poupat se deroucí růže; toto povětří drahými kadidly obtěžkané, lehoučké, měkké, pocestného pochlebným líbáním vítající: toto prozračné zrcadlo modré oblohy; tato příroda každodenně svátečným rouchem oděná, tato tichost a rovnováha všech živlův: — toto všecko volá vznešeným, téměřbych řekl svatým zvukem: hle Italie! — toto všecko, co viděti a cítiti slastno, opisovati nudno, dostihnouti nemožno — toto jest nyní mé království a vlastnictví! Nebo mé jest, cokoli krásojemné smysly mé ze zevnitřního do vnitřního světa přinášejí a co duše s radostí i přijímá i požívá, co k jasné povědomosti v sobě přivodí, čím meze mysli rozšiřuje, pamět obohacuje, obraznost zourodňuje, život okrašluje. Nyní na konci léta a u počátku jeseně všecky barvy se tu ještě v celé čistotě a stkvělosti řeřavě ohnivějí; ant v Pešti již na konci jara a u počátku léta všecko vsudy zaprášené, ožluklé a vyčichlé bývá. Já jsem byl v ustavičném zápasu, mámli se zde více přírodním, čili uměleckým krásám a památnostem odevzdati. Celý ten kraj od Fusiny až k jezeru Komo jest ušlechtilá usmívavá zahrada jižního způsobu, kde v divém libezném nepořádku ourody země, křoviny, stromy vedle sebe rostou, ant je to nejbujnější révoví

věncuje a spojuje, dělajíc oblouky ozdobené zralým hroznem, často i přes cesty a silnice, tak že kočár pod ně jedoucí, nejednou celé 'stopky a ratolesti do lůnů pocestných sráží. Těžko mi přišlo věřiti, že tento kraj každého dne v té kráse se stkví, a že toto není pouze nedělní aneb svatební roucho. Ohlédal jsem se všudy vůkol, odkud starořecký aneb staořímský lid přichází, anť se mi toto přípravy býti zdály ku svěcení slavnosti boha Baccha. Obyčej, vínový kmen ode stromu ku stromu, zvláště po jilmách a topolech, rozvoditi a oplétati, rozšířen jest ode dávna v celé Italii; již Virgil zpívá v Georg. II. 363. že:

Kmen se radostný
Vzhůru nese v povětří volné rozpouštěje uzdy;

což mnohem příjemnější pohled působí, nežli násilné rev řezání a k tyčkám nízkým přivazování, jako v Uhrách. Voda řeky Brenty (sr. proud; bředu brod) vyhlíží zelená, což pochodí od zelené šťávnaté barvy stromův a zrostlin vůkol ní rostoucích a v jejím zrcadle se odrážejících; její břehy honosí se rozkošnými letohrady a vesnicemi, větším dílem slavojmenennými, k. p. Dol Dolo, Míra, Stra, Noventu atd. Samá tráva a pažit jest zde nyní tak čerstvá a jasná, jako u nás v máji: kdybych nebyl měl kalendářek při sobě, snadnobych se byl zmýlil v pořádku částek roku a měsícův.

Do Padovy dojeli jsme soumrakem. U bran tohoto města bezděky mi z paměti na jazyk přišli ti veršové *Virgilovy Aen. I.*

„Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum et fontem superare Timavi. —
Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit Teucrorum.“

Toto město bylo první, v němž zásady hvězdářské velikého Slavjanského muže, Koprnika, od Galileiho veřejně hlásány a do života uvozovány byly. — Ubytovali

jsme se v hostinci zlatokřížovém (Cruce d' oro). Při večeři obsluhoval nás zde sklepník nad svůj stav vzdělaný, jmenem Vincenc Santi, jenž dobře maďarsky nejen rozuměl ale i mluvil. On jest z Říma rodilý, ale co voják ztrávil mladší věk svůj v Uhrách. S radostí se rozpomínal na tuto krajinu, ale se mravy a vzdělaností nebyl všelijak spokojen. Památné bylo jeho vyznání, jak těžko jemu, co rodilému Vlachovi, přicházelo z počátku maďarsky se učiti a mluviti, ant ve vlaštině, vlastně říkaje, žádných dlouhých samohlásek *á é í ó ú*, a žádných dvojzvuček *ö ü* se nenaléza: které jeho jazyk i nyní ještě náležitě vysloviti nemohl, ačkoli se téměř 12 let mezi Uhry zdržoval. Ještě téhož dne navštívili jsme onu, snad ve světě největši a nejstkvostnější kavárnu, Café Pedrocchi, která vlastně ze mnohých lehce oddělených pokojův a síní záleží. Vlastník prý celé veliké panství prodal ku stavení této bohopusty. Odtud pospíchali jsme již ve tmě do kasárny, k navštívení jednoho, v celém tomto okolí slavného, horlivého Slavjana, totiž p. *Josefa Zaveršnika* (něm. Sauerschnigg!) jenž jest setníkem jízdy, auditorem a tajemníkem vojenským v Padově, narozen v Rjece, původně však z Krajinska pocházející; oud slovenské Banské od Tablice zřízené společnosti. Když jsme vstoupili do jeho příbytku, již v pobočním pokoji na lůžku ležel tento vážný syn Marsův. Domnivaje se, že to jeho domácí jej nepokoji tak pozdě, zahřímal stentorským hlasem: Kdo to? „Slavjané jsou to, pane Zaveršniku," řeknu já, „Slavjané, nesoucí Vám pozdravení z daleka od bratrův Slavjanův a psaní od p. Medaniće z Rjeky." On skočiv z postele jakby střelil, odpoví: „Je-li tomu tak, buďtež mi vítáni třebas o půl noci." — I stál před námi chabrý muž v noční čepici a v čistém perestém čechlíku. V prvním okamžení já nemálo byl jsem zmaten, ale brzo umyslivso bě řeknu: „odpusťte, Pane, že nyní nemáme kdy nezdvořilost svou vymlouvati aneb za ni se styděti, ale vynahradíme to jistě, jak mile budeme míti kdy." — I hned se rozlaskavil muž tento tak, že jsme s ním potom ještě celou hodinu v národním rozmlouvání strávili, a jediné

po opětovaném slibu, že zejtra ho na delší čas navštívime, nás propustil. I dostál jsem skutečně slovu. Máť p. Zaveršnik knihovnu, zvláště na slavjanské věci se vztahující, jakové jsme na celé cestě neviděli. Jen částka knih rozložena jest v policích: ostatní jsou zabedněny ku snadnějšímu jich přeložení z místa na místo, ant on co vojenský důstojník často putovati a kraj i bydlo proměňovati musí. I on má velikou sbírku knih na s. Hieronyma se vztahujících, tak že celou skříni naplňují. Jednu z nich i mně daroval, totiž *Petra Stankoviće* Della patria di San Girolamo, Venezia 1823. Pan Zaveršnik mi zjevil svůj oumysl chvalitebný, že po své smrti v městě Rjece (Fiume) zvláštní Slavjanskou knihovnu a čitalnici založiti chce, ku kterémuž cíli sbírá a poručí vše co má. Živ buď! Sláva mu! — Má v rukopisu mnoho k tisku přihotoveného, poněvadž ale vše to směle a svobodomyslně psáno, nechává to na pohrobky. Mluvnice illyrská leží celá v rukopisu. Mnohoť jsme se hádali o pravopisech a nářečích slavjanských. On radí a zastává podvojné *ll* místo *l*, k. p. těllo, čello, anť prý skutečně zde jazyk dvě *l* vyslovuje. Pan Zaveršnik byl drahný čas s vojskem svým v Uhrách v Honťanské stolici, kde často s nebožtíkem Tablicem tovaryšil a s panem professorem Palkovičem ve známosti stál, pročež na oba tyto muže dychtivě se doptával; i slovenčina i čeština jemu neneznáma jest. Divili jsme se nemálo pozornosti a soudnosti tohoto muže a jeho zásadám s našimi, co do libozvuku řeči, cele se srovnávajícím. Proč prý Slováci opouštějí své výborné deklinace, své určité pohlaví, své plnozvučné *a o* k. p. duša, pleco, slovem své mužské nářečí a přijimají to zženilé iikání české? Nelíbila se mu zvláště obecná česká mluva, anť prý když jsem slyšel: dobrý víno, smělý srdce, vysokej muž, líp, píct a těmto podobné potvory, nevěděl jsem je-li víno, srdce, u Čechův mužského, a muž ženského pohlaví? Já nechtě se o věci ožahavé pustiti do obšírného vysvětlování, řekl jsem: Pane! přičina toho jest vzájemnost a jednota, nebo budemeli naše nářečí a literatury nekonečně rozdrobovati,

i co z nás, co ze Slovákův, co z Čechův bude? Cítím já sám nejlépe jak logickou tak i aesthetickou přednost slovenčiny nad češtinou; ale chci, aby raději *něco* bylo, nežli *nic*. Svéhlavost a odstrkavost Čechův já nezastávám, podle které Slovákům na vzdory, kde jen mohou, všudy své nesnesitelné *i i* píší, k. p. mlíko, líto, syrový, dávní, anebo *vidí* sing., *vidí* plur. *stojí* sing. a plur.; a však máme naději, že potomci a budoucí nepředpojaté pokolení i v této věci k rozumu přijde a vyšibováním pomalu nestyďatého *i*, ztracenou samohlásek rovnováhu a tím i starodávný *mužský charakter* češtině navrátí. — Ostatně musím vyznati, že se mi srbsko-illyrské zpotvořování pravé staré slavenčiny, k. p. *mua* místo mucha, *uvo* místo ucho, *Vlaa* místo Vlach, *falíti* místo chváliti, *vuk* místo vlk vilk vluk, *punuti* místo pelniti plniti atd. naskrze nelíbí, aniž ta první okaličená slova větší libozvučnost pro mne mají, nežli tato poslední. To jest liché italizování: a však obzvláště zvučka *ch* není těžká k vyslovení! — Co se pak Vaší rady, aby se příkladem starého Dubrovnického pravopisu, místo *l*, dvojité *ll* psalo, týče; ačkoli se příklady toho i v některých starých českých a slovenských písemnostech, obzvláště v místních a osobných jménech, nacházejí (k. p. Kollín, Millín; Hollár malíř, Kratochvill, Navrátill; Millikovský, Mallý, Hollý, Žello, Kollár atd.); nic méně však bytnosti bez potřeby rozmnožovati nesluší nejprostější a nejskrovnější ortographie jest nejlepší: ačkoli při vlastních jménech tento způsob psaní, kde snad již staletími utkvěn a zasvěcen jest, i dále zanechán býti může, dílem z úcty ku starožitnosti, dílem k rozeznání rodin podobná jména nesoucích, dílem z politického ohledu, ant někdy právo šlechtictví aneb dědictví na jméně visí. — Pan Zaveršnik má i sbírku místních slavjanských jmen v horní Italii od Venetův pošlých, k. p. *Pad Padova* (t. j. vodospad, který se zde skutečně nalézá.) — Když byla řeč o maďaromanii, tento hrdý šedivý Mars slavjanský na první pohled žádného podílu na tom bráti, ba o tom jakoby ani nic slyšeti nechtěl. Když ale předce dále o Maďařích a jejich

počínáních proti našemu národu mluveno; on nic jiného než s jakýmsi trpkým politováním ta krátká slova řekl: „To kaplja u moru"*) — a když tu rozmluvu na jiný předmět stočiti chtěl: ovšem, odpověděl já, ale my nejsme moře, my jsme nesvorní, jednotu nemilující Slavjané!

V sousedství této kasárny rozprostírá se slovútný *Campus Martius*, nyní *Prato della Valle* t. j. ostrov, asi 528 střev. zdélí a 342 střev. zšíří, otočený potokem čili průplavem vyzděným, mosty v stromy ku procházkám ozdobeným. S obou stran vody stojí na břehu sochy slavných Padovanův, aneb takových mužův, kteří nějaké zásluhy o to město měli aneb na zdejší universitě se učili. Postaveny jsou tyto pomníky hned od města, hned ode ctitelův a přátel, hned od potomkův. Co do krásoumy čili umělecké citu a soudu, duše zkřídlatěvši v Benátkách, zde již lehčeji létala. Při mnohých z těchto soch havili jsme se s nemalou libostí; aspoň některých zde spolu i nápisy položíme:

Pod číslem 60. jest socha *Gustava Adolfa*. Nápis:

Gustavo Adolpho quod Patavii ex. fide italic. Script. Galileum audivisse putatur, inde magno gentis suae regi. Gustavus III. Svec. Goth.

---

*) To jest co sami střízlivější Maďaři s naříkáním cíti. Srov. Psaní hraběte Mik. Vešeliniho stavům Udvarhelské stolice 1842, dne 27. července, in Siebenbürger Bote, čísl. 73. „Pravdy, které počty za základ mají, jsou nejneklamlivější, co na počet bohaté a veliké jest, to jeví svou vládu na to, co nemnohé a malé jest. — Pro nás Maďary není většího a nebezpečnějšího neduhu a trápení, jako to, že nás na počet tak málo, velmi málo jest. Když Francouzi 30 millionův, Angličané 20 millionův, jiní národové snad ještě více lidstva počítají: Maďarův se v obou krajinách (v Uhrách a Sedmihradsku) sotvy 4 milliony nalézají, a to rozptýlené mezi ostatními obyvateli, jichž asi 10 mill. jest. Osamotnělé, uzavřené, bez národní pokrevnosti stojí zde to přehrští Maďarův! kdeze mimo naši vlast — aneb raději — ó bolesti! mimo některé její částky zní naše milovaná mateřská řeč? kde nalezneme příbuzné mysli a srdce, kteréby společnými předky památkami společných proměn plných osudův s námi spojeny byly?" —

Vandalorumque rex ejusdem succesor genio loci obsecundans P. C. Ann. 1784.

Pod číslem 68. Canova.

Pod číslem 73. *Francisco Quicciardini* Gym. Pat. Alumno, historicorum sui temporis clarissimo.

Pod číslem 75. *Joanni Sobieskio,* qui Patavii Academiam alumnus ingenio, patriam rex egregiis pacis et belli artibus illustravit. de christiana republica optimo merito. Stanislaus Augustus Poloniae rex monumentum posuit. Ann. 1784. (Odtudto viděti, že Vlachové vděčnější jsou naproti Sobieského zásluhám o křesťanství, nežli Němci.)

Jiné sochy jsou *Stephano Batoreo*, olim Gym. Pat. alumno, postea Poloniae regi clarissimo. — *Galileo* Florentino, summo Gymnasii Patav. ornamento. (V přírodovně universitní chová se pateř čili hřbetová kost Galileova, jenž zde 18 let libomudrctví zvláště hvězdářství dle Koprníka učil.) — *Fran. Petrarchae*, ut cujus domicilio urbs claruit. — *Torquato Tasso*. — *Tito Livio* atd.

Titus Livius byl miláčkem mé mladosti, jeho historických řečí větší díl znal jsem z paměti učiv se jim ve školách k deklamování. Jeho od Římanův jemu nadvrhovaný *Patavismus*, snad nic jiného není, než *slavizující latina*, an v lůnu někdejších Venetův narozen byl. Proto nebylo mi dosti, jen sochy a obrazy jeho viděti; kterých se v Padově mnoho nalézá; i ulici i dům, v němž tento slavný dějepisec přebýval, jsem vyhledal a každý kout v něm přezřel. Dům ten jest v ulici Contrada di S. Giovanni, nápis na něm stojí: „(Domus Livii) Vetustate restaurata.“ Ve dvoře zelená se hezká zahrada, ale z příbytku, v němž Livius bydlel, žádného znamení. — Domnělá, r. 1413 ve chrámě s. Justiny vykopaná olověná rakev Tita Livia zdržuje se v *městské radnici*, se mnohými chlubnými ba chvastavými nápisy, k. p. „Ossa T. Livii Patavini, unius omnium mortalium judicio digni, cujus prope invicto calamo invicti populi Romani res gestae conscriberentur. Anno 1548.“ Pozoru

hodnější jest v této radnici starý kámen pod mramorovým poprsím Liviovým do stěny vezděný, s následním nápisem: „V. F. T. Livius, Liviae T. F. Quartae L. Halys Concordialis Patavi Sibi et Suis Omnibus.“ Tento pomník jest vetchý, nalezený v okolí tom, kde někdy chrám Concordiae stál. Radnice tato (Palazzo della Ragione), vystavená leta 1209, má se za největší na zemi síň, jsoucí 256′ dlouhá, 86′ široká, 75′ vysoká: tomu ale není tak, anť ji jezdecká síň čili jízdárna v Moskvě daleko převyšuje, která 500 střev. a 10 coulův dlouhá, 113 střev. široká jest a podloha její předce beze všeho pilíře a podpory. — V radnici této stojí konisko náramné velikosti z dřeva udělané, o němž nám vodič náš tvrdil, že to jest onen pověstný trojanský kůň! — Okolo dvadcet oděncův v něm se skrýti může. — U druhého vchodu do této radnice jest nade dveřmi kamenný obraz pověstného Petra Apona s tímto nápisem: „*Petrus* Aponus Patavinus Philosophiae Medicinaeque scientissimus, ob idque Conciliatoris nomen adeptus, Astrologiae vero adeo peritus, ut in magiae suspicionem inciderit, falsoque de *haeresi* postulatus, absolutus fuit.“ Toto poslední není pravda, nebo hodnověrní spisovatelé, jako k. p. *Spondanus*, Ann. Eccl. ab A. 1316. piše, že Aponus pod processem zemřel a tajně pochován byl: inquisice ale i po jeho smrti pokračovala a nemohši najíti jeho tělo a hrob, podobiznu jeho zpálila. — Před velikou touto síní, jak se ku paláců podesty jde, viděti tak řečený *Kámen Potupy*, na němž nápis: *Lapis vituperii et cessionis bonorum.* Ještě minulého století bylo to vrchnostenské nařízení, že zlí dlužníci aneb nesmyslní bankrotníci, veřejně obnaženými zády třikráte na tento kámen se posaditi museli u přítomnosti sbirův a drábův, a tím nemožnost svou k zaplacení vyhlásiti. Ach, my všickni jedním hlasem zvolali jsme, nikdeby takovéto ustanovení potřebnější nebylo jako v Uherské krajině, takby se onen nesčíslný počet mnohoročných processův snad umenšil.

Mezi veřejnými staveními pozoru hoden jest chrám sv. *Antonína Padovského*, v němž hrob a ostatky tohoto

svatého, jenž r. 1195 v Lizaboně se narodil a r. 1231 zemřel, pak za patrona města vyvolen byl. Uctivost Padovanův k tomuto svatému mění se často v modloslužebnost; prosby žebrákův na ulici, přísahy, sliby, hrozby, smlouvy, láni a zlořečení vše se děje, ne ve jménu božím, ale sv. Antonína. Na jedné veřejně vyvěšené tabulce čtou se tato pohoršlivá slova: „*Vyslyší sv. Antonín, koho neslyší Bůh.*“ Kaplice tohoto svatého v tomto chrámě oslepuje oko bleskem zlata, stříbra, hořících svíc a opisy divův a zázrakův jím učiněných. Jeho pod oltářem v serpentinovém hrobě ležící tělo vydává prý ustavičně příjemnou vůni, kterou však naše chřípě necítily, ačkoli jeden z našich spolupocestných tam s. mši sloužil, a my tedy velice blízko jsme stáli. Jazyk tohoto svatého chová se v sakristii ve zvláštní sklenici, a zde se prodávají zvláštní tištěné modlitby, které se pouze k tomuto jazyku říkati mají. Mne více zanímali jiní pomníkové v tomto chrámě, jmenovitě podobizna kardinala *Petra Bemba.* Spisové latinští tohoto muže byli oblíbeným čtením mého nezapomenutého učitele Štěpána Komáriho, rektora školy Kremnické, on nám žákům je často zpomínal, čítal a k čítání domův dával. Já již co syntaxista četl jsem jeho spisy, jmenovitě *Epistolae famil. de imitatione Sermonis* a *Carmina:* a že jsem to činil v jarním čase na loukách mezi voňavými květy a dolinami okolí Kremnického, nemálo jsem se i já byl zamiloval do čistého jeho klassikům se blížícího slohu. Petr Bembo přináležel hlavně k oněm mužům, kteří o uvedení lepšího vkusu a krásných umění v Evropě pracovali. Cicero, Virgil a Julius Caesar byli jeho vzorové v latině; on sám tak vysoko cenil svůj latinský sloh, že ujišťoval, žeby jej nezaměnil ani za vojevodství Mantovanské. Učený *Lanzius,* in Orat. contra Italos, obviňuje ho, že pro zachování čistoty v latině ani biblii ani breviar čítati nechtěl, a jednomu ze svých přátel čtení epištol Pavlových, které on pohrdlivě epistolaccias nazýval, odrazoval. V čistotě slohu svého tak byl přísným, že prý v příbytku svém 40 schránek čili přihrádek měl, do nichž své opravené a uhlazené

spisy z roku na rok pořádně vždy dále a dále kladl, a teprv když všecky tyto stupně prošly, je na světlo vydával. On byl rozen z Benátek r. 1470, žil ale v Padově pro povětří jeho zdraví příznivější.

Druhý pomník ve chrámě tomto jest mramorové poprsí vysoce učené Padovanky Piskopové, a ačkoli „*Mně vždy pohled učené ženské byl nesnesitelný*,“ předce, že se o jednom slavopolském králi chlubně zmínka činí, odepsal jsem nápis takto znějící: „Helenae Lucretiae Corneliae Piscopiae, Joh. Baptistae D. Mani Procuratoris Filiae Heroinae, animi celsitudine, pietate, castimonia, omni literatura et septem linguarum peritia singulari, cum ab aliis Europae Magnatibus, tum vel maxime ab Innocentio XI. P. M. perhonorifico diplomate, et ab *Joanne III. Poloniae Rege*, datis ad eam epistolis summopere commendatae. Demum in celebri Patav. Cellegio, unico post hominum memoriam exemplo, Philosophiae lauream adepta. atd. Obiit 1684.“ Tato učená panna a mudrakyně měla i doktorem bohosloví se státi, kdyby tomu kardinal Barbarigo nebyl odporoval odvoláváním se na výpověd Pavla Ap. (1 Kor. 14. 35), kde se ženám zabraňuje ve sboru učiti. Příčinou své učenosti zůstala nevdána přes celý život. Před jejím obrazem přišla nám na um odpověd Napoleonova, paní Staelové daná na otázku: „kterou ženskou osobu on za největší má?“ — „Tu, která nejvíce dítek porodí.“

Nemálo jsem se zaradoval našed ve chrámě tomto i hrob a obraz jmenem jedné staré šlechtické slavjanské rodiny ozdobený, totiž hraběcí, původně Mišenské, nyní Slezské rodiny *Doninské* čili z *Donínu*, s následujícím nápisem: „D. O. M. Fui Christophorus Burgravius L. Ba. de *Dohna* (slav. Donín) Othonis F. Zulauffensium inter Silesios Dns, ad quos redire meditantem mors breviore via transtulit in coelum. Abii non obii, et coepi vivere cum vivere desii, mutavi aeternitate adolescentiam, nihilque mihi ereptum est, nisi quod tempus erat erepturum. — Inclyto huic Heroi, quem lustrata Italia et magno ubique avitae virtutis specimine relicto, Patavium reversum febris extinxit, *Anna Dyrhia* Mater vidua

Cunradus Fr. moestiss, p. p. Obiit anno 1614. Vixit ann. 19.“ Na půdě stojí: „Quidquid mortale habuit sub hoc saxo deposuit Illust. Christophorus Burgravius L. B. de Dohna Silesius.“ — Myslil jsem dlouho nad tímto chlubným hrobem: co tento vládyka aneb jeho rod učinili dobrého svému slavjanskému národu a řeči? co vzdělanosti a slávě národní? a že celá zásoba mé paměti a učenosti nic mi o něm neposkytovala, odešel jsem se studeným srdcem odtud a s hlubokým vzdycháním nad odnárodnělou naší šlechtou, která bezpříkladným sobectvím opojená, jen o sebe a svůj rod pečuje, ne o národ. Žádneho národu evropejského šlechta tak pokažena a odcizena není, jako našeho; v jednom kmenu se nám potatařila, v druhém poturčila, v třetím pomaďarčila, ve čtvrtém poněmčila, v pátém pofrančila aneb poangličila. — Kdy pak to lépe bude ve Slávii? —

Stavba chrámu *sv. Justiny* dle nárysu Palladiova jest mnohem krásnější a pravidelnější než předešlého a slušně se chrám tento k nejpřednějším v celé Italii počítá. Pán Zaveršnik nás na jednu památnou okolnost ve chrámě tomto pozorny učinil; totiž při vchodu u dveří chrámu tohoto žádné okno ku spatření není, teprv při dalším kráčení ku středku přicházejí stupnivé okna na jevo. Stavitelem jeho jest Ondřej Riccio r. 1521. Architektura jest zde plod vznešené krásomy. Mezi malbami stkví se mučenictví sv. Justiny od Pavla Veronesa, a Madona od Romanina da Brescia; mezi řezbami jest Snětí s kříže Krista od *Alexandra Peronesa* (snad Pirceneza?) celé dílo z jednoho mramoru; na řezbinách stolic s kůru pracoval Francouz *Richard* 22 let; ony představují historie biblické. I podloha čili půda u oltářův, jichž se zde 25 počítá, vykládána jest ve florentinském slohu rozličným krásným kamením, k. p. lazulem, jaspisem, achatem, mramorem. Zde spočívá i tělo sv. Justiny a tělo sv. Lukáše evangelisty, pro kteréž poslední zdejší benediktini, jimž chrám tento i s klášterem patří, dlouhé a prudké hádky s františkány Benátskými chrámu sv. Joba vedli, kteří též toto tělo míti potvrzují. Papež Řehoř XIII. rozhodnul konečně rozepři

ku prospěchu Padovanův; mezitím ukazuje se i v Římě ve chrámě sv. Lukáše hlava tohoto evangelisty. — Chrám tento má 9 kuplí, a pořád ještě se pracuje na jeho stavení a ozdobování, aniž se tomuto hrzo konec učiní, ant pokud budování trvati bude, veliké daně a poručenství klášter tento přijímati právo má. Svoboda a světlost panují všudy v tomto chrámě: proto jsem se opětovaně k němu vracoval a nikdy jsem jej neopustil bez citu tichého a blahého poklidu duše.

Dom čili *katedrální chrám* ještě též není dostaven, první nákres prý pochodí od Michala Angela. S jakousi nádhernou chloubou ukazovali nám zdejší kněži bystu Petrarchovu od Rinalda a téhož nejstarší obraz v sakristii, který se za současový a původní udává. U tohoto chrámu byl totiž někdy Petrarcha kanovníkem, a odtudto koupil sobě v blízkosti, asi 2 míle od Padovy, ve vesnici Arqua, dům kde konec života ztrávil i umřel. Vypravováno nám, že celá Padova jeho pohřeb provázela, že zlatohlav přikrýval máry, nad nimiž nebesa drahými hranostajovými kožešinami podšitá se chvěla atd. Při tomto chrámě jest vysoká věže, na jejíž nejvyšší místo já, dle svého obyčeje, vstoupil jsem, abych město a okolí v celosti spatřil. Na tuto věži tři vůdcové vlaští mne sprovodili, totiž kostelník, jenž klíče od prvních dveří donesl a otevřel, zvonař, jenž historii zvonův vypravoval, a strážce věže čili věžník, jenž okolí Padovanské vysvětloval, jmena viděných paláců, vesnic, hor a rovin předříkal. Každý z těchto penězolovců zvláštní svůj plat žádal i obdržel.

Ve chrámě servitův ukazuje se *rakev Antenorova* s latinskými nápisy: my však v podobných apokryphických pokladech zalíbení nemajíce, nedlouho jsme při ní meškali.

U chrámu *sv. Filipa a Jakuba* ukazuje se do zdi vpravená kamenná kazatelnice, z níž prý Martin Luther kázal, cestovav tudy r. 1510 do Říma, v důležitostech svého kláštera: což dosti pravdě podobným býti se zdá, ant toho času mnoho Němcův na zdejších školách študovalo, jenž jeho posluchači býti mohli.

Na všeučilišti Padovském študovalo od nejstarších časův mnoho cizozemcův, zvláště Polákův, tak že zde jména Potockých, Čartoryských, Kochanovských, Poniatovských a jiných běžná a téměř domácká jsou. Odtud město toto dostalo příjmí *la dotta*. I nyní ještě študuje zde ročitě asi 50 mladých Slavjanův ze všech kmenův, zvláště Illyrové, Čechové a Poláci, nejvíce lékařství a mudrctví. Kdyby spolu drželi a v národní vzájemnosti se vzdělávali: jakové sloupy a ozdoby národu mohlyby odtudto vycházeti! Radil jsem k tomu, prosil, napomínal, pomoc k založení všeslavské knihovny a čítalnice slíbil: čas poučí, na jakovou roli semeno slov mých padlo.

V Padově se narodili aneb bydleli následující malíři: Buttafogo, Campagnola (Benátčan), Giotto (z Vespignana), Giusto Padovano, Gualtieri, Guariento, Mantegna, Miretto, Pizzoto, Squarcione, Stroifi, Varotari.

Ostatně zevnitřnost Padovy není pěkná, ulice těsné, domové tmaví, obzvláště u pozemí, anť pro přístřeší čili podloubí, téměř po celém městě běžící, světlo k oknům proniknouti nemůže: odtudto pochází i to, že celé město jest zapavučiněno, zaprášeno, zanečistěno: jen v předměstích něco více čistoty a jasnoty panuje. A však od času, co Benátky klesají, Padova roste, anť nyní na 47 tisícův obyvatelův počítá. I krásouma Padovská cele jiný ráz má než Benátská, buď to malířství, neb řezbářství a stavitelství. V Benátkách vše stkvělé a jasné i v úpadku: zde temné, pošmourné od počátku.

Okolí Padovanské jest i rozkošné i zanímavé, a zvláště výběh do blízkých osad *Abano* a *Arqua* čili *Arquato*, v horách Euganských ležících. Nejvyšší chlum těchto hor má jméno *Venda*, Monte Venda, nepochybně od Vendův Venetův. Na chlumě tom truchlí rozvaliny hradu aneb kláštera. *Abano*, lat. Fons Aponi, u Livia: Aquae Patavinae, jsou teplice slavné. Již Martial, Epigr. VI. 42. o nich zpívá: „Fons Antenoreae vitam qui porrigis urbi.“ A však naším zdáním ke mnohým uherským sotvy se přirovnati mohou. Jest zde i tak řečená bahnitá koupel (bagno di fango), kde se na churave oudy teplé

bahno přikládá. V kostele vesnickém jest náhrobek *Václava Ferdinanda Popela hraběte z Lobkovic*, rodilého Čecha. Ach, jak jsem se zradoval uzřev ten dlouhý nápis, že tu již jednou při jednom vznešeném muži naleznu zásluhy o národ a řeč, jest-li ne chválené aspoň zpomenuté: ale i zde mne naděje zklamala, ani šlepěječky zde o tom, v tomto nadutou latinou psaném nápisu, jenž takto zní:

„Piis Manibus Illust. atque Excell. D. D. Venceslai Ferdinandi S. R. g. Com. Popel. de Lobkovitz, Domini in Bilin et Liebst. S. A. Regiaeque Majestatis Camerarii, Consiliarii Status, ac Equitis aurei velleris hoc monumentum moestissimi haeredes p. p.

D. O. M. Chare steteris Viator: statim praeteri, cursim lege, perpetim luge; ah, quantus viator hic praeteriens praeteriit. Sic praeterit figura mundi. Jovis Austriaci Mercurius Pentaglossus (rozumíli se zde i česká řeč?) ad aquilas, lilia, turres, Leopoldi Imper. ter Augusti, ter Orator, emenso orbe, quem cognato purpuris sanguine, virtute, sapientia attonuit; demum Vindobonam redux et valetudinis gratia ab itinere divertens, ubique quaesitam Aponi reperit salutem. Hic medico pedes imbuit coeno, at eluto mortalitatis luto animam induit coelo. Ita per lutum, aquam, ignem, transivit ad refrigerium, empireo quam pirae maturior, fastis quam fatis dignior. Trepidaverat paulo ante tellus, non tam ruinae praesaga, quam indignata, aut tantis parem meritis sibi lauream deficere, aut tantum eripi Reipubl. Atlantem. Flammantes lacrymas, madentes flammas adfudere funeri tres pupilli, plures pupillae, Euganneo thermas daturae olivo, nisi haberet. Posthac ergo his calentes flebis undas ter flebile Aponon heu! Magnus Viator, Luce Sanctae Luciae Anno 1655. Luce Sancti Lucae Anno 1697. Luci fluxae ortus fulsit, denatus fluxit. Lux perpetua luceat ei.

Exuviae trifariam sepultae:
Pars hic, pars Bilinae, pars Pragae: nempe jacere
Uno non potuit tanta ruina loco."

Místo tohoto dlouhého bombastu, více by nás zde byl pronikl a ku vděčnosti naklonil krátký nápis asi v tento smysl: „Vedl národ svůj ku vzdělanosti a slávě.“ Anebo: „Byl horlivým, vzájemnost milujícím, Slavočechem!“ — Ostatně i náš Dobrovský navštívil tyto lázně s hrabětem z Nosatic (Nostiz), r. 1794; a Slavjan Andrejevský nejlépe je opsal: *De thermis Apon.* Berol. 1831.

Arqua, městečko vsi rovné, asi dvě míle od Padovy k jihu, památným se stalo domem a hrobem Františka Petrarky, slavného básníře vlaského, jenž zde asi pět let bydlel a pak r. 1374 umřel; nalezen byv ráno ve své knihovně s uloženou na knize hlavou. Poněvadž se v Páně Polákově *Cestě do Italie*, tištěné v Dobroslavě na str. 90—94 obšírné zprávy o Petrarkovi nalézají, my zde jenom to doplníme, co tam chybí, a předce všeobecnou pozornost zaslouží, obzvláště u nás Slavočechův, poněvadž básníř tento nejen Prahu navštívil, a s císařem i králem českým Karlem IV. sobě důvěrné listy dopisoval, ale i tohoto přítelem a miláčkem byl, tak že Karel jej i titulem Falckého hraběte poctil. K tomu i některé z jeho spisův již i do češtiny přeloženy skrze Řehoře Hrubého z Jelení, jmenovitě *O lékařství proti štěstí a neštěstí.* — Na jednom konci městečka stojí na pahorku malý, nyní od vesničanův obývaný dům Petrarkův, chatrnými stěnomalbami, Petrarku a Lauru v koupeli představujícími, vnitř ozdobený. Nade dveřmi do zahrady a vinice vedoucími, čtou se následující, od pozdějších majitelův napsané verše:

„Impune hinc Cererem sumas, impune Lyaeum,
Intactas habeat dum mea laurus opes.“

Stolice, na které Patrarka sedával, poctěna jest tímto od Pignoria složeným nápisem:

„Hospes ades, tenuemque procax ne despice Sellam,
Terpsichore qua vix aurea majus habet.
O quoties Vatum hac sedit clarissimus olim,
Dum canit ad Tuscam carmina culta lyram:

Tum rigidae ad numeros motare cacumina quercus
Conspectae et rabiem ponere jussa fera est.
Phoebe pater, quid sellam axi superaddere cessas?
Dignior haud currus instruet ulla tuos."

Stůl nelepý, na němž Petrarka jídával, má více nápisův, jeden od *Jana Rhodia*, Dána, takto zní:

„Limpida servaví mensis crystalla Petrarchae,
Simplicitas aevi, quae fuit, inde patet."

I *kočka* Petrarkova, z níž se zde ve výklenku kostra čili skelet, nepochybně často obnovovaný, ukazuje, dostala básnířův, takto ji verši od *Ant. Quärenga* složenými a pod ní napsanými zvelebujících:

„Etruscus gemino vates exarsit amore,
Maximus ignis Ego, Laura secundus erat.
Quid rides? divinae illam si gratia formae
Me dignam tanto fecit amante fides.
Si numeros geniumque sacris dedit illa libellis,
Causa ego, ne saevis muribus esca forent.
Arcebam sacro vivens a limine mures,
Ne Domine exitio scripta diserta darent.
Incutio trepidis eadem defuncta pavorem,
Et viget exanimi in corpore prisca fides."

V samém městečku jest *Studna Petrarkova* (Pazzo di Petrarcha), kterou prý básnič tento pro své spoluměšťany stavěti dal a z ní sám vodu píval; nápis nad ní jest:

„Fonti Numen inest, hospes venerare liquorem,
Unde bibens cecinit digna Petrarcha Deis."

Na druhém konci městyse jest kostel, a proti němu hrob Petrarkův s nápisem od něho samého shotoveným:

„Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarchae,
Suscipe Virgo Parens animam, Sato virgine parce,

Fessaque jam terris coeli requiescat in arce."
Moritur Anno 1374. 18. Julii.

Pomník hrobový z červeného mramoru jest mu postaven od jeho zetě Frant. Brosana; stojíť on na krásném pahorku Euganských vrchův a jen hrdý Monte Venda jej převyšuje; má pak tyto nápisy:

„Viro insigni Franc. Petrarchae Laureato Franciscolus de Brosano Mediolanensis *gener*, individua conversatione, amore, propinguitate, successione, memoria."

Z tohoto pomníku a nápisu vidno, že Petrarka *dítky* jmenovitě dceru měl, anť se zde jeho zeť, *gener*, Frant. de Brosano sám zjevně jmenuje. Že se tato dcera Františkou nazývala, to dokazuje pomník hrobní, jí od jejího manžela v Trebiši (Treviso), ve chrámě sv. Františka, s následujícím nápisem postavený:

„Franciscae parienti peremptae Francisci Petrarchae Laureati Filiae, Franciscolus de Brosano Mediolanensis maritus P. Obiit Ann. 1384.

Zde se, mimo obyčej, jméno matky nezpomíná, nepochybně pro stud, že snad z nižšího stavu byla: pročež nezdá se pravdivé býti to, co J. Ph. Tomasini, in Petrarcha redivivo, píše, že z rodu Becrarův pocházela. To však nade všelikou pochybnost povýšeno, že dcera tato v Meduláně zplozená, ovocem zapověděné lásky byla: pročež výpovědi Vlachův o Petrarkovi ne ve vlastním, ale toliko ve *vlaském smyslu* se bráti a rozuměti mají; tak píše k. p. *Boccacio* „Petrarcha a juventute coelibem vitam ducens adeo ineptae Veneris spurcitias horret, ut noscentibus illum sanctissimum sit exemplar honesti." Mezitím František Petrarka co do mravnosti ještě vždy předčil bratra svého Gerarda, který prý vlastní sestru za hotové peníze do Říma prodal. Františka, přirozená dcera Patrarkova, zanechala

syna, jenž v dětinství, 3 leta 4 měsíce stár, v Pavii zemřel, kde i náhrobek má s nápisem latinským od svého starého otce Petrarchy složeným, z něhož některé verše zde stůjte:

„Franciscus genitor, genitrix Francisca, secutus
Hos de fonte sacro nomen idem tenui.
Sol bis, luna quater flexum peragraverat orbem,
Obvia mors, fallor, obvia vita fuit.
Me Venetum terris dedit urbs, rapuitque Pavia;
Nec queror, hic coelo restituendus eram.“

My sobě Petrarku, podle jeho utěšených znělek a nevyrovnané čistoty a libozvučnosti řeči, představujeme obyčejně co švarného, strojného, ve zdvořilosti a v obcově výtečného, nádherným rouchem oděného švihlíka a zamilovance, ale místní podání, anobrž i staří svědkové kladou jej do počtu těch učených, kteří o zevnitřní ozdoby nestáli; jeho oděv byl prý zamazaným masařským nohavicem podobný, tak že často své básnické neb jiné nápady, dřevcem neb jiným končitým nástrojem, naň sobě poznamenával. —

V Padově sjednali jsme veturiniho až do Verony, přešibalého Vlacha, který jediný na celé této cestě nás ošidil. Že jsme asi čtvrt hodiny výše určeného času k odjezdu v onéno veliké kavárně Padovské pri pití kávy zůstali a on před hostincem na nás čekati musel: přišed hrubian tento sem okřikoval nás s neslýchanou drzostí v přítomnosti lidstva. Potom z Padovy do Vicence vezl nás na bujných čerstvých dvou koních u prostranném kočáře: ale ve Vicenci, pokud jsme oběd, návštěvy přátel a přehlidku města odbývali, prodal nás jinému vozníkovi. Chtěvše nejen město, ale i jeho přerozkošné okolí pěšky přehlednouti, naložili jsme, aby nás naše příležitost předešla a na určeném místě ven z města čekala: ale jak jsme se ulekli spatřivše zde chatrnou, rozviklanou, těsnou kolesničku a před ní zapřáhnutou jedinou hubenou škápu, která nás dále vézti měla. Naši zdejší známí radili nám, abychom onoho klamce k vrch-

nosti pohnali a dostiučinění žádali: ale tím bysme aspoň několik hodin byli ztratili, nám pak nyní nic dražšího nebylo nad čas, proto požehnavše padouchovi tomu na zuby odevzdali jsme se tiše a odhodlaně svému losu až do noci, kde lepší příležitost jsme obstarali. Vyjmouc Padovu, jináče byli jsme s italským lidem, jak vozícím tak i vodícím a obsluhujícím nás, velice spokojeni: obzvláště když slyšeli, že žádný z nás není „*Tedesco*“, tu byli hned sama přívětivost a důvěrnost, anť toto jméno i u Vlachův nepříjemné národní památky a bolestné city vzbuzuje. Vozkové tito berou na sebe spolu i obstarání chovy a hospody pro své pocestné: což nám obyčejně vždy lépe vypadlo, než když my sami to na sebe jsme vzali, poněvadž vozíči tito v tom zkušeni jsou i sami hostinští, dobrým častováním i hostův i vozíčův vozíče tyto k sobě přivabují, aby hojný odbyt měli. Vůkol Padovy, vsi Rubano až do Vicence, opět všudy slavjanský způsob rolnictví (windische Beete). Na rolích i v zahradách vidí se všudy *dvoubrázdné oraní*, tak že dvě brázdy, jedna v levo druhá v pravo vedle sebe udělané, ostředek čili záhon způsobují. Poněvadž se ve vlaské řeči rolník *bifolco*, čili *bisulco*, t. j. dvoubrázdník, role pak *bifulca* t. j. dvoubrázda dvoubrázdnice nazývá; přišlo mi zde na pamět místo starověkého kronikáře *Fredegara*, jenž v kap. 48, kde o králi Sámovi mluví, Slavjany „*Vinidi bifulci*“ nazývá, kterýmž jménem prý od Hunů (Chunů) jmenováni byli. Známo jest, že i u Němcův a Angličanův jména našeho národu „*Surbel, Vilzen, Vili Vileni*“ rolníka a sedláka znamenaly. *Bifulco* tedy jest dvoubrázdník, vendický rolník, Slavjan.

HLAVA II.

Vicenca a Verona.

Příroda mezi Padovou a Vincencí není tak něžná a milostná jako mezi Fusinou a Padovou, ale vznešenější a mohútnější: vysocí platanové s obou stran silnice cestu na procházku proměňují. Na levé ruce táhnou se hory „colli Euganei.“ Zde již rejže svobodně na poli roste. Zelenost trávy a stromů jako u nás v měsíci květnu. Vicenca leží mezi dvěma vrchy v prostranné rovině, která u lidu pro její ourodnost *zahradou*, pro časté vojny *jatkou Benátskou* sluje. Dvě řeky protékají město, Bacchillione a Retrone, jenž do onoho se vlévá. Naroste-li voda onoho prvního, voda tohoto zpátkem teče, odtud i jeho jméno Retrone čili Zpátečník. Co do klassického stavitelství, jest toto nevelké město téměř první v Italii. Ono počítá 57 chrámův, klášterův a špitálův. Svou nynější krásou a nádherou povinna jest Vincenca slavnému zde narozenému staviteli *Ondr. Palladiovi* (1508—1580), proto náš první krok v tomto městě obětován byl tomuto nesmrtelnému umělci, zvláště navštívení jeho domu, v němž bydlel. Dům tento v ulici S. Corona, není veliký, ale trvalost, prostota a jakási římská krása v něm spojena jest. Stěnomalby na průčeli již téměř vypáchly. U brány na pravici stojí ve výklenku socha tohoto stavitelského hrdiny, v přirozené velikosti. Na první pohled viděti v něm obra a genia, jenž se opovážil s germansko-gothickým po Italii rozšířeným barbarstvím v architektuře do zápasu se pustiti a nad ním i šťastně zvítězil. Palladio první cítil ten ošklivý odpor mezi italským podnebím a severogermanskými stavbami, proto ustanovil tyto ledové ropouchy z krásné teplé vlaské půdy vyobcovati, a jí antický řeckořímský sloh, v obnoveném a našemu času přiměřeném rouchu, navrátiti. — Proto konal časté cesty do Říma ke skoumání pozůstalých starotin. Jeho arcidílo jest zde tak řečené *Olympické divadlo*, roku 1580,

podle rozměru a pravidel od Vitruvia udaných stavené, v němž se někdy překlady řeckých klassikův (k. p. Sophonisbe) provozovaly, a které nyní zpustlé stojí. Ono jest důkaz, jak hluboko Palladio do ducha antiky vnikl a ji, ne nápodobiti, ale znovuzploditi uměl. Ku prospěchu hlasu zvolil on ne polokruh ale elliptickou formu amphitheatra. I v nejmenších ozdobách uměl Palladio velikost a trvalost, lehkost a krásu spojiti. Škoda že toto dílo tak málo následovníků v Evropě našlo, jistě žeby se žaloby na neslyšení v nynějších divadlech značně byly umenšily: nebo Pařížské, dle tohoto vzoru stavené Olimpické divadlo jest prý toliko chatrný stín a polovička tohoto. Tak málo vykoná i ta největší důvtipnost a tvorčivost jednoho muže proti zastaralému zvyku a neduhu, jest-li potomci, nemajice chuti a síly k jeho skutečnému následování, domnívají se, že již dosti učinili, když jen jeho vzorům lenivě obdivovati se budou!

Šťastnější byl Palladio ve stavení chrámův a palácův, tu nejen obdivovatelův nýbrž i posobníkův mnoho nalezl. Vyznati musíme, že i my teprv ve Vicenci umělce tohoto pravě cítiti a vážiti jsme se naučili. V Benátkách jsou jeho chrámy a paláce, se svou velebnou prostotou a přísnou pravidelností, jako ztracené u prostřed jiných mnohých bujných, nádherných, strakatých budov tam venetoslavského, zde byzantinského, onde arabského a gothického slohu a vkusu; ony jsou venkovská panna v tovaryšství měšťanek: zde ale jest Palladio doma a pánem celého města. Městská radnice od Palladia obnovená a jonickými i dorickými sloupy ozdobená, palác Chiericato, Tiene, Folco, Valmarano, Trisino a jiné, jsou pomníky jeho slávy; pročež jej Vlachové, a to ne bez příčiny, Rafaelem mezi staviteli nazývají. On svým spoluměšťanům takovou chuť k pěkným stavením vdechl, že se tato časem na šálenství změnila a celé rodiny na mizinu přivedla. On byl ode vděčných Vicenčanův do počtu patriciův povýšen; psal i knihu výbornou o stavitelství, tištěnou zde v otčině své r. 1776 ve 4 sv.

Když jsme na náměstí v obdivování radnice před vojenskou kavárnou stáli, přitovaryšilo se k nám několik vojenských důstojníkův, našich krajanův z Čech a Uher, jenž nás dle postavy a roucha hned za cizozemce a vlastence měli. Sedícím u stolu pod holým nebem, padl nám hned jeden pes v oči, jenž zde ležel a při bití hodin a zavznění bubnův vojenské stráže skočiv ku stráži běžel a tuto na určená jí místa sprovodiv opět sem se vrátil. To dělá pes tento zde již od 10 let s tou největší bedlivostí; zadřímá-li stráže, on jí břechánim aneb oděvu trháním a kousáním ze sna budí každou hodinu, když se stráž střídati a měniti má, odkudž se tento pes obecně strážmistrem zve.

V samé radnici, kde se soudy konají, visí obraz, *Poslední soud* představující, od Titiana, jehož jsme tu, jako našeho dávného známého, opět s radostí pozdravili. U města leží na vysokém pahorku (Monte Bernio), kamž krásná povlovně stupující sloupochodba (arkada) vede, chrám a klášter servitův, zvaný Madonna del Monte: opravdu rajská vyhlídka jest široko daleko z tohoto vrchu, tak že bystré oko při jasném povětří až do Benátek proniká. Mnohé vznešené cestující osoby, k. p. Kristina Švedská, králové a knížata francouzská, anglická atd. zamilovaly se do tohoto hlediště tak, že je s vytržením a často navštěvovaly a za nejkrásnější punkt v Evropě vyhlásily: což zdejší obyvatelé ne bez sobělibé pýchy vypravují. Ale jako se mé přírodomilovné srdce zde krásami těmito nejspanilejšího kraje, který sem jak živ viděl, rozplesalo: tak se mé křesťanské oko nemálo urazilo patřením na rozhlášený veliký obraz od Pavla Veronesa představující Krista co poutníka u stolu papeže Řehoře Velkého. I zde zůstal sobě tento mistr věrným, genialná lehkost a bezpečnost u vedení štětíka; jasné pozadí, žlutočervené a žlutobílé míchání světla, které tichými modrými stíny mírněno bývá aby oko neoslepovalo, ohnivost barev, okazalost a marnotratnost oděvu, na němž všudy cetky a blyskotky, Benátská hrdost jeho mužův, jejichž podobizny obyčejně od živých známých a přátel půjčeny jsou a proto nevyro-

vnanou živost dýchají, a obzvláště hodování a stolování v nejbohatší stkvostnosti, se zlatým a stříbrným po zemi krásně rozloženým nářadím, s plnými pěnicími se čišemi — všecko toto na první pohled prozrazuje tohoto marnotratného syna mezi malíři, jenž obyčejně i sám sebe, co černohlavce s orličím nosem, mezi hosty klade. Jeho osoby nejsou franconzští hejskové, ani angličtí hltoňové, ani germanští močihubové; do bláta tělesnosti se zahoditi Benátská umluvitost a pompa nedopouštěla: ale jsou onino zdvořilí rozkošníčkové, hedbávníčkové a blahochutnáčkové, jakových novější evropejská vzdělanost mezi boháči a povýšenci mnoho zplodila, kteří se ne tak požíváním, jako raději jen okušováním rozkoší obírají, ze šampančiny nic více než kypící pěny a perly srkajíce. I zde malba utěšená: ale myšlénka nízká, chybná, a celé složení tak velikéko mistra nehodné a křivé, byť pak je někteří ctitelé jeho jakkoli natahovali a vysvětlovati chtěli. Papež sedí u stolu na prvním místě v celé důstojnosti, ačkoli bez koruny, pak následuje Kristus v chatrné postavě, vedle něho kardinál; na druhé straně stojí opět kardinál s velikými lukny (brylemi) na nose. Mládeneček, španělským rouchem oděný, obsluhuje drže psíka na loktech. Pod stolem sedí kočka, opice atd. Co chtěl Pavel Veronese tímto povýšením papeže a ponížením Krista? Kdyby tak přísná opravdovost v celku tohoto obrazu nepanovala, téměř bysme tohoto čtveráka do kacířského podezření vzali, majíce kontrast ten za ironii a jemně ukrytý protestantismus: nebo samoděk tanul nám zde na mysl onen, tomuto podobný obraz v Novém městě Pražském v domě u *Černých Kos* zvaném, Lukáši Velenskému přináležejícím, kde Jakub a Kunrad z Kandelburku, Angličané, v Praze na učení byvše na jedné straně utrpení Krista Pána, na oslici do Jeruzalema v pokoře jezdícího a trnovou korunou ozdobeného, na druhé straně papeže, an na koních drahými zlatohlavy přistřených, trojí korunou ozdoben se veze, vymalovati dali: na kterýž obraz sám Jan Hus v kázaních svých narážel. — Co Göthe mezi básníři, to jest Pavel Veronese mezi malíři:

oslazená tělesnost a ten nejjemnější sybaritismus věje co blahovonný zefyr, z děl obou umělců̊v.

Již s tohoto pahorku viděti na dvou kopcích dva staré hrady *Monte Vecchio* a *Monte Nuovo* aneb *Capuleti*: ale cesta do Verony tak blízko vedle nich vede, že jen asi půl hodiny obchodu v pravo udělati potřebí. Jsou ony památné smutným osudem dvou zamilovanců̊v, *Romea* a *Julie*, ježto Shakspeare za předmět známé výtečné truchlohry zvolil, a kteří z obou těchto nepřátelských rodin pocházevše nesmějíce se milovati a snubiti, jedem se otrávili, načež pak i v jednom hrobě pochováni byli. Onen starý hněv těchto dvou rodin a hradů̊v trvá prý až posavad tak, že se oudové a dítky jedné s oněmi druhé rodiny do manželství vstoupiti hrozí. Angličané putující všechny zdi těchto hradů̊v obrýpali, berouce sobě kaménky, cihly atd. na památku odtudto do své vlasti. Ve Veroně, v Orfanofrio della Franceschine, ukazuje se i pochybná kamenná rakev, v níž prý oba tito zamilovaní pohrobeni leželi. — Vicenca byla rodištěm následujících malířů̊v: Bassano, Maganza, Marescalca, Montagna, Speranza.

U Verony začíná se cele jiná, pahorkovitá, skalnatá příroda. Celí lesové morušových stromů̊v ukazují na pilné obdělávání hedbávu. I zde bydleli někdy Heneti čili Veneti se senonskými Gally, později od Římanů̊v přemožení. Nedaleko města v tak řečené *Roudické* (sr. ruda) rovině zvítězil Cajus Marius nad Cimbry. Atila zbořil město a poplenil okolí tak, že tito kopcové až posavad na tohoto škrtitele lidstva se hněvati a jeho jménu klnouti se zdají. Po něm vřítili se sem Rugiové a Herulové, pak Gothové, Longobardové, jejichž vládu Karel Vel. zlomil. Pod jeho synem Pipinem byla Verona sídelním městem království italského. Zatím rodiny Ezelinská, Scaligerská, Viscontská, Carrarská přednostenstvo v obci měly: až se město Benátčanů̊m poddalo a s těmito až do nejnovějška společný los zkušovalo. Řeka *Tyča Teča* (lat. Athesis, ital. Adige Atagis, něm. Etsch, od teku, teč, tok) protéká město a dělí je na dvé. I brána *Stupa* (sr. vstup,

vchod) jináče i Porta del Palio, zdají se býti rumy slavjančiny. My jsme byli bytem v hostinci u Zlaté Holubice (Columba d' oro). Nádherné stavení a stkvostné oupravy; vlastníkem jeho jest Němec, tuším Švýcar, Kunrad Epple, proto i Němci zde nejvíce bytují. Téměř v každém městě a městečku nachází se takový *německý hostinec a hostinský* : tak německý národ všudy spolu drží, tak pečuje všudy jednomyslně o zachování a rozšíření své národnosti a řeči! My jsme na cele naší dosti dlouhé cestě v cizozemsku nikde slavjanského hostince ku přijetí slavjanských pocestných nenašli. Hanba nám nemoudrým Slavjanům! jejichž nesvornost světohistorickou se stala, tak že se jí i ti nejvzdálenější divocí národové posmívají, jako k. p. Perský dějepisec *Mesudi Ben Nikbi* z 13 věku, jenž takto píše: „Slavjané jsou národové rozliční, mezi sebou vždy ve válce a rozbroji; kdyby nebyli sami mezi sebou rozdvojeni, nemohlby jim žádný jiný národ odolati.“ — Tento Němec má zde zvláštní velikou knihu, do které jsme při příchodu svá jména, vlast, charakter, při odchodu svůj úsudek o tomto hostinci, o obsluhování nás, o chové, o lůžku, o platu atd. napsati museli, jak jsme s tím vším spokojeni byli? Takové soudy vlastní rukou psané byly zde mnohé od německých učených, spisovatelův, professorův, ministrův, hrabat, knížat; jimiž se p. Epple chvastavě chlubil. Já zde do této, jako i jinde do podobných knih, napsal jsem se v naší slavjanské řeči, nehledě na to, že první jsem byl, který to učinil: poví-li někdo že tomu tam nikdo nerozumí; odpovídám: říkají-li Maďaři, jenž sotvy 3 milliony silni jsou, píšíce maďarské křestní listy, vandrovní knižky a jiná písma „ať se prý jiné krajiny učí maďarsky, neb vezmou sobě maďarské učitele a tlumače“ — mnohem více to my, 80 millionův silní Slavjané říkati a činiti můžeme složíce již jednou se sebe všecko plazivé pokorníčkování a otroctví, abysme již více nedávali příčiny cizincům k podobným posměchům a deklamacím, jakové sobě onen pseudomaďarský professor na Břetislavských školách (Greguš) z našeho národu strojil, jenž vystoupiv na katedru opálaje rukama

v pravo v levo pokřikoval: „Achtzig Millionen Slaven! Achtzig Millionen Sklaven!“ — Musíme však pravdu vyznati, že jsme s tímto hostincem ouplně spokojeni byli. Pan Epple dal nám za levnou cenu i svůj vlastní hezký zápřah (equipáž), který nás ke všem památnostem města vozil.

Především letěli jsme na náměstí *Bra*, ku spatření světoslavného starořímského amphitheatru čili areny. Mezi předměty starých časův rukama lidskýma udělanými, žádný tak vznešený vraz na mne neučinil, jako tento zázrak římské síly. Záležel ze tří ponebí, ale zemětřesením onoho třetího již větší díl zbořen: nic méně předce tvrditi lze, že v celé Italii se snad žádná starožitnost v tak dobrém stavu celosti a krásy nezachovala, jako tento amphitheater, nebo maličké opravy pozdějších časův sotvy k poznání jsou při tak ohromném stavení, které nejen nesmírnou kolosálnost ale i charakter trvalosti na sobě nosí a pro věčnost budováno se býti zdá, z náramně velikých čtverhraně tesaných mramorův. Z Coliseum v Římě tomuto podobného, jen některé zbytky pozůstaly. Okrouhlost tato má 45 stupnivě se vznášejících sedadel, kde 25.000 lidí pohodlně seděti, a 75,000 státi mohou. Všickni tedy obyvatelé města Peště mohou se tam směstknati na ona sedadla a dívati na hru v areně provozovanou. V jednom koutě této areny stála prkenná ohrada, v níž se *anglické ježdění* provozovalo. Jakový to rozdíl mezi velikostí a malicherností, mezi předešlými a přítomnými časy Italie! Na protější straně lezly sem tam dvě postavy, které my za 8—10 leté pacholíky jsme měli: ale když jsme k nim došli, uzřeli jsme v nich dva vysoké jonáky z Berlína, jenž co žáci (Burschen) se strojnými ranci na plecích po Italii putovali. Císař Josef II. a papež Pius VI. viděli při rozličných příležitostech toto divadlo lidmi cele naplněné: onomu ke cti provozovány byly zde zápasy se zvířaty, k čemuž původně tento amphitheater i určen byl; tento pak vyvolil toto místo k udělení svého požehnání, při čemž i sama arena i sedadla klečícími křesťany cele zakryty byly. R. 1822

při sjezdu evropejských mocnářův konáno v této areně prostonárodní slavnost. Tito mramoroví kamenové byli deskami aneb koberci dlažení, kolikráte se hra zde provodila. Vchodův a východův (vomitoria) počítá se zde 64: zvláštní schody vedou na sedadla. Zevnitřek neméně krásný a podivu hodný jest pro mnohé oblouky.

Jeden z oněch Berlinčanův byl posluchač Boppa, učitele Sanskrity, a vroucí milovník i znatel indické literatury. On se velice divil nedbalosti a netečnosti Slavjanův k Sanskritě, anť prý mezi Boppovými žáky sotvy jeden Slavjan se nalézal! „Nikdo prý tuto řeč a literaturu s takovou ochotností a pilností by študovati neměl, jako vy Slavjané, jejichž řeč sestra aneb dcera Sanskrity jest.“ Pravdu máte! řeknu já, ale kdo toho příčina? sáhněte jen za svá ňádra a vyznejte upřímně: příčina toho nejhlavnější jste vy *zotročitelé a pohloupitele* Slavjanův. Na první pohled tak se stavěli, jakoby slovům mým nerozuměli, ale pak co ostnem bodeni, zapýřivše se ve tváři učinili nám poklonu a rozloučili se s námi. Bylić to oba vzdělaní a učení mladíci.

Odtudto kvapili jsme k *radnici*, kde pět soch slavných ve Veroně aneb v jejím podkrají zrozených mužův a klassikův stojí, totiž: *Catullus*. *Aemilius Macer* (přítel Virgiliův), *Plinius starší*, *Cornelius Nepos* a *Vitruvius*. K těmto patří ještě i *Pomponius II*. největší římský tragický básníř; a z pozdějších Julius Scaliger a Maffei. Malířův zplodila Verona tak mnoho, jako sotvy které jiné město, zde se narodili: Badile, Bonsignore, Brusacorci, Caliari čili Pavel Veronský, Carotto, Cavazzola, Falconetto, Giolfino, India, Liberale, Libri, Ligozzi, il Moro, Morone, Pisanello, Torbido, Turoni, Vini. I Dante Aligheri (1265—1321), největší italský básníř, našel po vyhnanství svém z Florence, útočiště ve Veroně, syn jeho byl zde advokátem a jeho potomci květli zde až do šestého pokolení. Verončané sobě, a to ne bez příčiny, tu čest přivlastňují, že větší díl Dantovy *Divinae Comediae*, v jejich zdích vypracován byl: proto

nikde jsme tolik obrazův a soch tohoto básníře neviděli jako zde. V osadě Garganě u Verony psal vlastně svůj Očistec, tak jako peklo ve Florencii, a Ráj v tichých jeskyněch hradu Talmino ve Friaulsku v lůně, aspoň v sousedství, Slavjanův.

Přebýval Dante u mocné a vznešené tehdáž rodiny *de Scala* čili *Scaligerův*, u nichž i Petrarcha pohostinství nacházel. Zvláště *Alboin* a *Can de Scala* byli jeho příznivci: obou těchto hroby a pomníky nalézají se v oné přenádherné, architektonskými ozdobami a řezbinami ve slohu 14. století ustrojené, rodinné *hrobce Scaligerské* před chrámem S. Maria antica. Nelibila se nám tato pýcha po smrti. Vůbec v celé Veroně panuje z tohoto ohledu zvláštní duch: více se tu peněz, práce a krásoumy vynakládá na smrt a hroby než na život, školy a chrámy. Já aspoň zde dlouho jsem se nezdržoval: tím déle ale při obrazích Dantových jej v rozličném věku života představujících. Tento na celý svět se hněvající obličej, tyto lví oči, stoulená ústa jeví muže neobyčejného, který uražen a ukřivděn byv, dílem od vlastní manželky Gemmy, dílem od protivné strany *Bianchi* čili *Quelfův*, celé peklo, co pumu ohněm pryskající, před nohy svým nepřátelům uvrhl. Rádbych tomuto tvorci novějšího křesťanského básnictví jeho titěrné školské hádky a pletky o pádu člověka, o hříchu, o trojici, a jiných zastaralých dogmech odpustil a je neduhu toho času připsal: jen škoda, že v tomto všeobecně křesťanském dílu svou básnickou scenerii i historii téměř jen na samou Italii obmezil a v křesťanském pekle, očistci a nebi téměř jen lokalním a provincialním jest. Tím se stala jeho báseň úzká a místní; jakýsi protimluv panuje v celém jeho díle, v němž předmět veliký, barvy malé, cíl vznešený, prostředky nízké jsou. Coby byla jeho báseň získala, kdyby nebyl téměř jen pouhých Vlachův tam jmenoval, ale křesťany všech časův a národův. Ze Slavjanského, mezi křesťany největšího národu, nemáš tam ani v nebi, ani v očistci, ani v pekle jedné jediné dušičky - a předce kdo měl hojnější a při tom *nevinnější* zásluhy o evangelium a kře-

sťanskou církev jako Slavjané?*) Tuto jednostrannost zpozorovali jsme v celém uměleckém světě Vlaském a ve všech třídách krásoumy; všudy jen Vlach a Vlach! Mimo Upravdu císaře, Starosídelského, Kateřinu z Boru, Jana III. krále Polského a Mazepu o koně uvázaného; a pak dobytí Zadru a Kotaru, žádného jiného předmětu z celého slavjanského dějepisu, dlátkem neb štětíkem představeného, jsme neviděli. A jiní národové evropejští téměř ještě větší krásoumnou skoupost a nevděčnost v Italii zkušují; nevidíš tam nikde francouzského Voltaira, Rouseaua, Racina, Moliera; nikde Ossiana, Miltona, Shakespeara; nikde Klopstoka, Kanta, Schillera, Goetheho atd. Nejvíce nás bolelo, že obraz našeho nesmrtelného *Koprníka*, nikde, ani jen v Padově jsme neuzřeli, kde předce Galilei jeho divy poprvníkráte světu zvěstoval.

Když po ulicech tohoto města jsme se procházeli, přišel mi sám od sebe na um náš Mistivoj (srov. naši báseň *Mistivoj* v novém vydání Slávy Dcery na str. 371.) se svou nešťastnou zde rozsekanou a pochovanou jízdou. Roku 996. když německý král Otto III, tento žralok Bodričův, Luticův a Sorbův, v 16. roku věku svého přes Řezno do Říma k obdržení císařské koruny putoval, v komonstvu Sasův pod vojvodou Bernardem jej sprovázejících, bylo *tisíce* Slavovendických jezdcův, jejichž vůdcem byl kníže Mistivoj, kterému vojvoda svou pokrevnou z domu Billingův za manželku slíbil. Přijevše do Verony povstala z dávné národní nenávisti hrozná půtka v ulicech města mezi Vlachy a Němci, ve které tito poraženi a téměř setřeni byti. Mezi nimi zahynul

*) Leda žebysme snad sem přitočili ono podobenství v Nebi, Zpěv 31, kde se Dante s Horvatem do Říma připutnujícím srovnává, že jako tento při spatření Veroniky (t. j. verae iconis Christi, na potní roušce) zadiví a zvolá: Pane Jesu Kriste, totoli jest tvůj obraz atd. tak že se on v nebi zadivil při spatření Madonny; a v Očistci, Zpěv 7. běžně zpomenutá jména českého krále *Otakara a Václava*.

i větší díl oné slavovendické jízdy: sám Mistivoj však zůstal při životě. Toto podruhování, pabolkování, přívěskování a sluhování Slavjanův u jiných národův buď ve vojně, buď v literatuře a krásoumě nikdy se mi nelíbilo proto, že pro nás i s necti i se škodou spojeno bývalo. Já v národní rozčilenosti hleděl jsem vol nevol bočním zrakem na stěny těchto palácův a domův, zdali snad na nich ještě posavad suché šlepěje a krůpěje onéno nadarmo vylité Slavovendické krve ku spatření nejsou: anť, jak známo, francouzští lékařové nejnovějších časův to pilným skoumáním na cestě pytvy i lučby ukázali, že veliký do očí padající jest rozdíl mezi krví plemene germanského, anglického a normanského s jedné a mezi krví plemene francouského, vlaského a slavjanského s druhé strany; anť onoho prý černobarvá, hustá, těžká, tato nabělavá, řídká a lehká jest.

Do *Museo Lapidario* založeného od hraběte Maffei, vedl nás ošumělý, tabak tuze šnupající, neumělý starec, jenž to neslaným obtížným vtipem nahraditi chtěl, co mu na známostech k vysvětlování scházelo. Mne pak nic více nemrzí, jako všetečnost a lehkomyslnost na tak posvátných místech a při tak vážných věcech. Ba věru hněv mne pochytil, an vidím tyto drahocenné pomníky, starožitnosti, zde tak zle opatřené a vplyvu mhly, deště větru a všech živlův vystavené, proti nimž je pouhá střecha s otevřenou s jedné strany stěnou dostatečně nebrání. A předce mnohé řídkosti zde se nalézaji, ačkoli některé kulemi Francouzův porouchané. Sbírku etruských pomníkův nikde jsme tak bohatou nenašli; tu viděti, že Římané, co do krásoumy, k nim do školy chodili, náboženství pak a stavitelství téměř cele od nich zdědili. I sbírka řeckých a římských kamenův, soch, nápisův atd. znamenitá jest. Mezi nejpamatnější patří náhrobek Diogenesův.

Ve knihovně zdejší kapituly našel Petrarka listy Ciceronovy a Niebuhr (Nebor ?) Institutiones Gaji na podvojném palimpsestě listův S. Hieronyma. — Ve chrámě s. Heleny měl vyobcovaný Dante 1320 svou akademickou disputací o živlích, zemi a vodě, u přítomnosti mnohých posluchačův.

Ve chrámě s. Anastasie není cele žádných lavic, kdo chce seděti, musí stolici objednati a zaplatiti. Mezi středními sloupy visí opony jako v divadle. Pověstný básnický improvisator Lorenzi má zde pomník s podobiznou. V katedrálním chrámě, jehož počátek až do 8. století sahá, padla nám do očí obzvláště půda, na níž se z kamene vyložená veliká *hvězda* a *měsíc* nalézají, tento erb čili znak *starých Illyrův*, který se i na jejich penízech nachází. Jak a kdy sem přišel? — Na zdích chrámův z venku nalézá se v Italii obyčejně toto velkými písmeny v kameni vyryté návěští: „Rispettate la casa di Dio“ (ušetřte domu Božího). A ve skutku málo kde u chrámu nečistotu viděti.

Když jsme navrátili se z této přehlídky domů, ptal se nás náš hostinský, či jsme my i hřbitov Veronský navštívili? Sotvy že jsme: nikoli, odpověděli, rozkázal i hned ještě jednou kočímu obrátiti a tam nás zavezli. A věru vděčni jsme mu byli za to návěští. Nebesa! to je hřbitov, jemu roveň sotvy se na zemi nalézá. Mně jest jistě drahý a milý život a na této tak příjemné cestě stal se mi ještě líbeznějším: a předce téměř mne, jako i mé druhy, žádost napadla zde umříti a pochovánu býti. Na smrt a hroby ještě nikde tolik peněz, tolik práce a vtipu, okrasy a krásoumy nevynaloženo, jako zde. Jest to čtverohran ozděný pro 10,000 zemřelých, v jehož středku obyčejné hroby čistotně a pořádně rozpoloženy, u stěn pak nejstkvostnější přístřeší, dorické sloupy a arkady, kde se hrobky rodin a jednotlivých a znamenitějších Verončanův s mramorovými pomníky a s rozmanitými latinskými nápisy nalézají (pravda že s rozličným psaním k. p. uxsor atd.). V koutech chrámy a kaply, pod nimiž kostnice. Ale všecko toto není jako v jiných hřbitovech, nýbrž tím nejvyhledanějším umělectvím a věru téměř s marnotratenstvím vypracováno. Cena míst jest uložena. Místo pro jediný hrob v tom portiku stojí 50 zl., místo pro hrobku rodiny u vnitřku 100 zl., z venku 200 zl., v koutě u chrámu 1000 tolarův. — Plán k němu udělal stavitel Barbieri: dílo již z polovice hotovo. Hřbitov sám rozdělen na roz-

ličné třídy: jedna pro dítky do 1. roku; druhá pro vojáky, třetí pro nekatoliky, čtvrtá pro samovrahy. Po 10 letech hroby se znovu kopají a kosti do kostnic kladou. Náklad na celé dílo, asi 2 milliony zl. vede samo toto bohaté město. — Jeden Angličan tak se zamiloval do tohoto hřbitova, že, aby v něm ležeti mohl, zde se zastřelil.

Příchozí ve Veroně nemálo se tomu diví, vida an kněži čili tak zvaní opatové (Abbé) zde veřejně po ulicech na vozíku dvoukolesném, před nímž jeden kůň zapřáhnut jest, se vezouce sami koně svého zpravují a sice v celém svém kněžském černém oděvu. Počet těchto knězův v Italii jest nesčíslný, oni tak svobodný život vedou, že my často vlastním očím jsme nevěřili. Nejen v kavárnách spolu hrají, ale i na trhu mezi obecný lid se míchají kupujíce všeliké potřeby života. Voziči a vozkové zpravujíce a pohánějíce zde dobytek, nejdou jak u nás na levé ale na pravé straně cesty, tak že bič nesou ne v pravé ale v levé ruce. Ženy zde ne černý, jako v Benátkách, ale bílý závoj nosí. Na krámích a domích četli jsme nejedno české jméno k. p. *Streycik* (Streyčík) krejčí, *Hudec* atd. Vůbec na celé naši cestě všudy tolik Čechův, co hudebníkův, řemeslníkův, zahradníkův, umělcův, lékařův, vojákův jsme nacházeli, že se jest co obávati, aby se naposledy všickni Čechové po šíré zemi nerozlezli a vlast matku neopustili. Něco jiného by bylo, kdyby sám jejich národ nepotřeboval již žádných dělníkův a vzdělavatelův!

Část III.

Lombardsko.

HLAVA I.

Jezero Garda a ostrov Sermione; Slavoslavnost.

Z Verony přes Castelnuovo a Peschieru do Desenzano, asi 8 mil, přijeli jsme o nešpořích; i zde jest německý hostinský, Mayer, rozhlášený svým „*Michelstvím*“ široko daleko. Na tomto poli ztepal r. 269. Claudius II. troucí se do Italie Alemanny. Zde se v největší kráse ukazuje jezero, ve starožitnosti latině *Benacus* (sr. Pěnák, pěna, Črezpenianė) nyní *Garda*, od městečka téhož jména u jeho břehu stojícího (sr. Grad Grado), tak zvané; asi 8 mil dlouhé a 4 široké; o němž Virgil, Georg. II. V. 160. zpívá:

„Ó vlněním a jekem mořským co dmeš se Benáku!“

Tato výstraha Virgilova ještě i nyní není zbytečná, nebo s Tyrolských hor a oudolí tytýž dující větrové jezero toto tak rozbuřují, že i zkušení plavci tehdáž naň se neopovažují. — Díka Bohu, že při našem příchodu sem ta největší tichost panovala, nebo tato přízeň počasí způsobila mi tak rajský rozkošný večer, jakový jsem sotvy kdy ještě slavil. My totiž najavše bez odtahu dva silné muže co plavce s lodičkou, při čemž jeden z našinců, výborný hudebník, nezapomněl na kytaru a na láhvici slavného, zde rostoucího *Santo Vino*: plavili jsme, dobrou hodinu, na půlostrov *Sermione* (Sirmio, sr. Srem) k navštívení zde paláců, koupele a jeskyně Catulla, známého římského básníře, jemuž někdy co svému miláčkovi císař římský August tento půlostrov daroval. Na břehách tohoto jezera jižních viděti již umėle zasazené a proti zimě opatrně chráněné háje citronových, pomorančových, smokvových, granatových a olivových stromův, kteří nás libým, v tichém vanotu k nám posílaným, zápachem z daleka vítali. Ostrůvek *Lecchie*

který Dante opěvá, ozdobuje též toto jezero, on byl někdy slavný školou theologickou; zde učil papež Andrian VI. Sotva že jsme přirazili ku břehu, zástup osadníkův zdejších nás obklíčil, rvačkujících se o čest, kdo naším průvodčím bude. Poněvadž nikoho uraziti jsme nechtěli, šlo s námi více veselých jonákův, každý svíci a sirku k rozžetí světla v ruce nesa. Z celé této rozličnosti stala se nevinnou žertovností naposledy jedna upřímná a veselá společnost. Byl utěšený právě romantický večer, zářivé hvězdy a plný měsíc nad hlavami našimi, jenž nočního času snad jasněji svítil než slunce denním časem v Londýně; chodník vede zahradami a vinicemi z nichž libovonné zápachy olivových, fíkových, rozmarinových a jiných stromův a křovin po celém ostrovu večerní vánek tiše roznášel. Již tyto vůně opojují ducha a čivy obzvláště příchozího od severu, těmto darům přírody nezvyklého. Koupel Catullova záležela ze tří příbytkův, totiž ze šatnice, koupele a potnice. Nedaleko od této vstupuje se se svícemi a pochodněmi do podzemního sklepu, na jehož stěnách ještě mdlé šlepěje freskové malby znamenati, a toto byla jeskyně čili chladnice (Grotte di Catullo), kde Římané v letních teplých dnech sedávali, hrami, čtením neb rozmlouváním čas trávívše. Ve mladosti mé v Bystřici měli jsme ve škole mezi cvičeními paměti i některé básně z Catulla, z těchto se mně ona XXXI. *Ad Sirmionem Paeninsulam* tak líbila, že jsem se ji nejlépe naučil. Zde na jejím rodišti, tak se mi živě v mysli vzkřísila, že požádán od své družiny, několikráte jsem ji předříkati musel. Zní pak takto:

„Paeinsularum, Sirmio, insularumque
Ocelle, quascunque in liquentibus stagnis,
Marique vasto fert uterque Neptunus:
Quam te libenter, quamque laetus inviso!
Vix mi ipse credens Thyniam atque Bithynos
Liquisse campos, et videre te in tuto.
O quid solutis est beatius curis?
Cum meos onus reponit, ac peregrino

Labore fessi venimus Larem ad nostrum,
Desideratoque acquiescimus lecto.
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis:
Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude.
Gaudete vosque Lydiae lacus undae:
Ridete quidquid est domi cachinnorum.“

Tato klassická báseň, obzvláště její poslední verš, do takového rozmaru a veselí nás na této výspě přivedla, v jakém jsem snad nikdy ještě nebyl a sotvy kdy více budu. Nebo odtudto kráčeli jsme s hudbou a se zpěvem a to sice *československým*, k rozvalinám paláců čili villy Catullovy, ana na samém krajišti ostrovu nad jezerem stojí, zdi a rumy mechem a trávou obrostlé majíce. Jakýsi tajný úžas mne libě protřásal, při té myšlénce, že zde Catull bydlel, chodil, básnil; že se my v jeho zahradě procházíme, z jeho stromův a réví, byť i snad již v druhém neb třetím kolenu, ovoce jíme. Na tyto zdi my jsme se posadili, a tu vykvětla sama sebou z těchto zbořenin neočekávaná *Slavnost Slávy*, jak jsme ji potom pokřestili a kterého jména dobrým právem zaslouží. Zpíváno zde zpěvanky téměř všech kmenův a nářečí slavjanských, nejprvé česká: „*Sil jsem proso na souvrati*“, kterou p. Doležálek výborně i zpívati i kytarou sprovázeti uměl; zatím následovala slovenská: „*Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra*“ potom: „*Čješe je to jarnjé žitko pod horami.*“ Na to polská: „*Ješče Polska nezginęla*“; a několik Krakovjakův nám známých; pak ruská, z Dobrov. Slovanky známá: „*Mně chižinka uboha S toboju budet chram.*“ Konečně illyrská: „*Tko je rodjen Slavjan, rodjen junak*“ atd. ze které poslední písně několik výtiskův naši slavoillyršti přátelé nám na cestu dali. Naši plavci a vodiči, dle postavy a tvářnosti prapotomci Venetův zde bydlících, stáli mezitím co u vyjevení vůkol nás, neslyšavše snad jak živi slavjanských zpěvův a zvukův; že však se jim líbily, patrno bylo z jejich pozornosti a účastnosti, která tak veliká byla, že se při následujícím zpěvu sami dobrovolně ke kůru připojovali, a za předzpěvcem sloky lá-

mavě opětovali, tak silným hlasem že se Baldo a všecky Tyrolské hory ozývaly. Jeden z nás totiž, ačkoli od několika let sotvy okusil vína, nyní vzav pohár čili koflík oním, již starými klassiky (Plin. Hist. 14. 6. Virg. Georg. 2. Cassiod. 12. 4. tomuto sluje vinum Acinaticum) slavným a posavad ještě zde rostoucím, libochutným Svatovínem Vino Santo naplněný a zde natrhaným jasmínem, olívovím, vavřínem a jiným kvítím věncovaný, začal takovéto Slavokolo, jehož poslední dva verše kůr pokaždé opětoval:

Tento pohár pěňavý
Vinu Santu na zdraví:
        Sláva mu, sláva mu
        Tomu vínu Svatému.
Kůr: Sláva mu, sláva mu
        Tomu vínu Svatému.

Tento pohár pěňavý
Catullovi na zdraví:
        Sláva mu, sláva mu
        Catullovi římskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Výspě této na zdraví:
        Sláva mu, sláva mu
        Tomu Sremu vlaskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Pěňákovi na zdraví:
        Sláva mu, sláva mu
        Plesu tomu Gardskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Vendům vlaským na zdraví:
Sláva jim, sláva jim
Venetům zde bývalým.
Kůr: Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
Slávě matce na zdraví:
Sláva jí, sláva jí
Naší matce Slávii.
Kůr: Sláva jí atd.

Tento pohár pěňavý
Slávy synům na zdraví:
Sláva jim, sláva jim
Slávy synům horlivým.
Kůr: Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
Dobrovskému na zdraví:
Sláva mu, sláva mu
Patriarchu našemu.
Kůr : Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Mladoňovi na zdraví:
Ať žije, ať žije
Mladoň drahý, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
Mickieviči na zdraví:
Ať žije, ať žije
Mickievič náš, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
Pogodinu na zdraví:
Ať žije, ať žije
Pogodin náš, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
Ljudevítu na zdraví:
Ať žije, ať žije
Gaj náš milý, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tímto způsobem šla píseň ještě i dále, jmenovitě na zdraví mecenatův slavjanských: (Kolovrata, Raczyńskiego, Draškoviće, Tököliho, Thuna), na zdraví obrancův Slovákův (Hoič, Chalupka, Čaplovič, Jozefi, Tomášek, Ondřislav) a mnohých jiných. Potom, vzavše na památku po kaménku z tohoto paláca a ratolístky olivové, břečtanové a jiné, které šťastně až domů jsme donesli, brali jsme se odtud a však tak, že zpíváno a kytarováno u průvodu svíc a pochodní nejen ku břehu, kde jsme se s těmito dobrými ostrovany obdarovavše je rozloučili, nýbrž ještě i na samé hladině jezera až k hostinci, kam jsme se teprv pozdě v noci navrátili. Obyvatelé tohoto Sremu, větším dílem rybáři, tak se spolu radovali s námi, jakoby byli cítili, že i v jejich žilách ještě starovenetská krev teče, a že tedy naši bratři jsou; proto při odchodu div že za námi neletěli osvěcujíce nám z břehu člunkování naše, pokud jsme jim a oni nám z očí nezmizeli. To byl nejblaženější večer našeho putování: nebylo dne, ba téměř hodiny, kdebysme se naň nebyli s radostí rozpomínali. Tato Slavoslavnost nám byla tím milejši, že byla, ať tak dím, naivná a samorostlá, mimo naše nadání a chtění sama sebou zniklá, beze schválného předsevzetí a předběžné přípravy jen extemporizovaná, tak že my sami jí jako plodem okamžení překvapeni jsme byli. Náš třetí spolucestovník, maje německé jméno a maďarské vychování,

podstoupil zde ouplné proměnění a znovuzrození, a zamiloval se cele do zpěvu a tím i do světa a života slavjanského. Ostatně vy Aristarchové a Kritikastrové nezapomeňte při tomto výjevu na to, že jsme my nyní byli nejen vůbec synové Italie, stojící na vlaské zemi a pod vlaským nebem, otočení se všech stran mořem tělesných i duchovních, přirodných a krásoumných úživův a slastí: ale že jsme i obzvláště byli dnes hosté římského Anakreona-Catulla. Ráno zbudilo nás ze sna ječeni a pěnění jezera Penáka, proměnou počasí mezitím způsobené: vlnobití tak silné bylo, že prouhové vody a chomáče pěn až na naše okna stříkali.

HLAVA II.

Brescia; Caravaggio: Casano: Adda čili Adva řeka.

Do *Brescie* (lat. Brixia, sr. Břeh Břežic) dojeli jsme právě o poledni, když na věži 6, t. j. našich 12 hodin bilo, anť zde hodiny po starosvětsku jdou, jako všudy ve východních krajinách, začínajíce s ránem a úsvitem hodiny od 1—24 počítati. Neměvše oumyslu dlouho se zde zdržovati, nevzali jsme ani zvláštních pokojův v hostinci, ale toliko v obědnici složili jsme se. Zde jsme našli již dva Angličany, ani rozvalení, co medvědové, na kanapi a na stolicech mappy a knihy v rukách měli. I zde ta samá vzdělaná surovost a sobecká pýcha nás zarazila, kterou jsme již často na cestujících Angličanech zpozorovali. Nejen že se nepohli z míst svých a všecky stolice zaujali pro sebe a své věci, tak že my kde sednouti jsme neměli: ale dovolili sobě i hnusot, které zpomenouti zdvořilost brání. K tomuto hrubianství a osobování přišli tito zrzavovlasí ostrované nepochybně tím, že jim, co Angličanům, posavad celý svět pochleboval a že u knížecích dvorův každý tulák a ledakdo, jak mile se za Angličana vydával, hned útočiště ano i poctu a poklonu nacházel.

Odtud tato John-Bullská nadutost. Při všem pospíchání vymohl jsem předce to na mých spolupocestných, abynesme i toto mně toliko jako Slavjanu, ale i jako protestantu, velice památné město jak náleží přehledli. To se i stalo tak, že denní čas k tomuto vynaložený nočním cestováním sobě vynahradili jsme. Aniž jsme věru litovali času zde ztráveného, nebo našli jsme krásy a poklady památné nade všecko očekávání.

První náš výběh byl na onen *břeh* čili *břežiště*, pod nímž *Brescia* právě tak leží, jako ve Štyrsku město *Brežcie* a v Horvatsku *Zagreb*. Anobrž celé toto okolí jest břehovité a pahorkovité. S tohoto břehu, na němž hrad Mirabella, vidno věže města Cremony, které r. 603. králi Longobardskému Agilulfovi Slavjané dobývati pomáhali. Dva potoky *Garza* (sr. Gorica) a *Mela* (sr. měla, měl, mělká voda) svlažují město Brescii. Za to mám, že se sídla Slavo-Venetův od Jaderského Moře po celé horní Italii, až hluboko do Holevatův (čili Helvetův) kde ještě posavad jejich rumy živoří, rozprostírala. Divocí cisalpenští Gallové čili Vlachové k nim se vřítivši, nalezli již rozvinutý život, rolnictví, kupectví, plavbu, města, hrady: jejichž jména ústy gallskými jen maličko změněná posavad ještě zde pozůstávají.

Zde na této utěšené výšině stojícím tak se nám zdálo, jakoby toto bylo ono veselé místo, na němž r. 1158. Čechové s králem svým Vladislavem, pod císařem Bedřichem Rudobradým proti Milánu čili Medulanu táhnouce a od Verony ku Brescii přitrhše, město toto oblehli rozhostíce se zde mezi překrásným olivovím a fíkovím, tak že se jim, dle slov letopisův, vidělo, jakoby v ráji byli. Čtrnácte dní tu ležavše obyvatele ve zdech města skryté k bitvě pobízeli, když ale tito polem potkati se obávali, Čechové celý kraj poplenili. Mezitím dostavše zprávu Brescianė že se i císař s vojskem blíží, poslali posly do táboru Českého, kteří biskupa Daniele prosili, aby krále Vladislava k tomu naklonil, aby jim tento milost u císaře vyjednal, začež Vladislavovi veliké dary přinesli. Vladislav to i učinil, neboť

k jeho přímluvě byla městu tomuto milost dána. Zde spojivše se všecka vojska táhli přes řeku Adva k Medulanu.

V gallerii hraběte *Tosi* pozdravil jsem opět s nevýslovnou radostí naše rodáky *Schiavony*; od Natale jest zde: *Madonna s dítětem*, od Felice: *Rafael s milenkou svou Fornerinou.* Tento poslední obraz vyhlásilbych já za mistrovské dílo našeho Felice. Vlaského Rafaele nikdo krásněji malovati nemohl, jako slavjanský Rafael: takoví umělci mohou sobě vzájemně ruce podávati, byť je i dva světy, časnost a věčnost, dělily. Němec Dürrer vypodobnil Rafaele se vší svědomitou německou pilností a drobností tak, že se i ti vláskové a potní dírky na jeho kůži počítati mohou; Pavel Veronský dal jeho ckarakteru upýpavost a nádheru pyšného umělce; jiní malíři zbožnili, jiní jinak zpotvořili tohoto tvorčího ducha: ale znovu stvořiti uměl ho jen Felix Schiavoni. Obraz tento Rafaele milenku svou malujícího představující, jest nejvěrnější studnice pro jeho životopis a spolu i škola pro všecky malíře. Óby — tato žádost znikla zde v srdci mém — ó by tento a všickni od Schiavonův malovaní obrazové se sjednotili a do národní slavjanské obrazárny složiti mohli, aby mladým našim malířům všech kmenův za vzory sloužili! V téže obrazárně jest i od Rafaele obraz *Vzkříšeného Krista se známkami ran* představující. Příklad, jak se i strašné a bolestné věci barvami genialného malíře příjemnými pro oči i srdce učiniti mohou. Ostatně, ze všech obrazův Titianových a Rafaelových, které jsem posavad viděl, nazvalbych onoho protestantickým tohoto katolickým malířem křesťanstva. V obrazech onoho všudy jest život, síla, činnost, děj a hýbání se, tak že i jeho stromové žijí a listí na nich se třese a mluví; v obrazech tohoto více panuje trpnost, mlčelivost, stání a velebnost. Proto i Titian, dle své povahy, maloval Krista téměř všudy v činné postavě a době, co učícího, uzdravujícího, hodujícího, kupce z chrámu vyhánějícího, soudícího, cestujícího, divy tvořícího; Rafael naproti tomu více trpícího, svázaného, raněného, ukřižovaného,

zemřelého, na nebe vstupujícího a oslaveného: tak že tito dva jeden druhého jako doplňují a teprv oba jeden křesťanskomalířský celek způsobují. — V katedrálním chrámě spatřuje se blankitný kříž (Croce d' orofiama), který prý ten jest, jenž se císaři Constantinovi v povětří byl zjevil: pak malby od Moretta. Ve chrámě s. Afra, žena cizoložná před Kristem od *Titiana*, a Proměnění Krista P. od *Tintoretta*. I zde nás opět tito dva nevyrovnaní Benátčané cele ve své moci mají, hrajíce se srdcem divákův co s míčem a porážejíce k zemi pouhou svou přítomností všecko vůkol sebe, co se před nimi nekoří. Nic nás nezbaví tohoto osudu, jediné láska k nim. Jaký to život a předce jaková prostota a skrovnost naproti tulipánovitým figurám Pavla Veronského. Jako Benátky panství měli nade všemi hornovlaskými městy, tak Titian a Tintoretto panují nade všemi jejich malíři. Před těmito Titany mlčí nejen všickni Brescianští malíři: Bonvicino, Ferramola, Foppa, Gambara, Moretto, Muziano, Romanino, Rosa, Sabatti, ale i jiní, kterých jsme na posavadní naši cestě, v Padově, Vicenci, Veroně poznali: samému toliko Rafaelovi, kde se ukáže, odevzdávají berlu.

Nejpamátnější předměty v Brescii jsou r. 1820 u prostřed města vykopané *starožitnosti*, na nichž, jako v Pompeji a v Herkulaně, od mnoha století jiné domy stály. Jest to totiž celý, dobře zachovaný, veliký a nádherný *chrám Herkula*, vystaven prý od císaře Vespasiana, plný soch, řezbin, obrazův a jiných, obzvláště na římské náboženství se vztahujících, svátostí a nádob. Zde máme ztělesněnou mythologii římskou. Jaký to rozdíl mezi pouhým opsáním, třebas i klassickým, a mezi skutečným zočením staropohanských chrámův, bohův, knězův a jiných svátostí a obyčejův! Více nás toto k onoho, nežli ono tam k tohoto vysvětlení vede. Předce jsme se zde nemohli zdržeti od projevení té žádosti a rady, žeby lépe bylo, kdyby se tyto zde vykopané sochy, oltáře, nádoby, nápisy a jiné starožitnosti z místa, kde nalezeny jsou, nehýbaly, do nového museum nepřenášely, aniž podle umělecké soustavy do jiného

pořádku se kladly, ale každá aby se jen na tom místě nechala, kde stála: toby nám nejen o vnitřním uspořádání starořímských chrámův jasné představy poskytlo, nýbrž i každého sem přišlého diváka muselby nepojmenovatelný cit proniknouti, aaby se, rozplynut v oužasy minulosti, procházel v tomto spodním světě. Sama budova chrámu, 200 zšíří, naplňuje oko podivením ohromnými *ryhovanými* sloupy z bílého mramoru, korinthického slohu; vedou do ní schody vysoko asi 60 stupňův. Vnitřek má 3 síně a tři oltáře. Chrám tento slouží prozatím i za museum, v němž se nejen všechny zde nalezené, ale i jiné od Brescianův darované, vzácnosti o starotiny schovávají. Dlouho jsem hodokvasil v těchto stkvostných radostech uměleckých výtvorův. Ve středku stojí Victoria alata, se stříbrovavřínovým věncem, nejvýbornější dílo řecké krásoumy a největší z posud známých starožitných litin; potom Juno, Volcanus, Volcanus Augustus, Volcanus Mitis; Mulciber; Dii Manes; Divus Trajanus, Fata Augusta, Fata Divina, F. Fatalia, Hercules, Sarcophag; množství všelikých votivných tabulek, jako i dlouhé pořadí byst čili podobizen římských císařův a císařoven atd. Zde v této směsici starého i nového světa v tak ouzkém prostranství, cítil jsem nejživěji rozdíl mezi pohanskou a křesťanskou krásoumou. Onano jeví všudy, nejen u Řekův a Římanův, ale i u Indův, Staroslavův a Egyptčanův, snažnost to co duchovního a nevidomého jest skrze chrámy, sochy, obřady a výtvory stělesniti a tím sobě nedostatek náboženských pravd a myšlének vynahraditi: tato uaopak hledí tělesnost zduchovniti, zbožniti, idealizovati. Onano táhne bohy k lidem s nebe na zem: tato lidi k Bohu od země k nebi. Pohanstvo a celý starý svět až ku Kristu obsahoval a vzdělával jen smysly: křesťanství objevilo a osvítilo v duchu nové, krásné, předtím neznané krajiny, mysl a srdce. Pohanská krásouma budí ve svých nesmrtelných k zemi upevněných památkách podiv a úžas, ale srdce nechává studeným: křesťanská krásouma naproti tomu se svými k nebi se pnoucími představami, obzvláště v malířství a stavitel-

ství, budí lásku, víru a naději, ona jest řeč hvězd, která mluví a plápolá do svatyně pobožné mysli nadpřirozené věci a nevystihlá tajemství. — Ale kdo vysloví naši radost, když jsme zde i jednoho, a to velikého, z našich rodákův a synův Slávy spatřili? Dávnoť se již z podstavku svého usmíval na nás tento zákonodárce Evropy: pročež přistoupivše k němu vítali a pozdravovali jsme ho srdečně na tomto neočekávaném místě. Pod poprsím stkví se jeho vlastní, císařské, obsahotěžké, již na všeobecné přísloví přešlé heslo: „Summum jus, summa injuria", jímž mocnáře a vladaře silněji ohřimoval, než děla a zbroje odbůjcův. Byl to *Upravda*, naroz. r. 483 v srbské Macedonii ve Vedřině; otec jeho slul *Iztok* (čili Výtok, t. j. Východ slunce), matka *Biglenica* čili *Vilenica*; Istokovu sestru měl *Želimír*, král Dalmato-Horvatský za manželku. Nemálo nás však zde znevrlila zpráva našeho čičerona, že právě tato bysta ještě vlastnictvím tohoto museum není, ale jen antikvarské zboží sem s některými jinými na ukázku a ku prodaji poslané, a že slabé síly mladého tohoto ústavu sotvy dopouštějí žádanou vysokou cenu složiti. Jest-li kdy, nyní jsem sobě žádal bohatým býti, abych poklad tento odkoupiti a do některého slavjanského museum, v Praze aneb v Petrohradě, darem zaslati mohl. Nebo jen tamby mezi svými stál a nebyl cizincem. Na římské císařství povýšen byl r. 527. a tu slavjanské jméno *Upravda* zlatiněno v *Justinianus*. Srov. o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 293 vyd. II. Na témž místě svého narození dal stavěti město *Justiniana Prima*, od Turkův nyní Giustandil, v Bulharsku, zvané asi 8000 obyvatelův mající. I jeho dvořané Belizar, Chilvut, German, (Čerman, snad Červen ?) Slavjané byli. On vystavil i slavný chrám s. Žofie v Cařihradě. *Sigonius* Lib. 19. p. 422. takto o něm píše: Hic est magnus ille Justinianus, quem merito posteri juris conditorem, libertatis constitutorem, barbarorumque profligatorem linguis scriptisque consentientibus celebrarunt." Nevděčný světe, myslil jsem sám v sobě, — obzvláště ty nevděčná Evropo! Slávia ti dala tři nejzna-

meaitější zákonodárce, jimiž se všickni vzdělaní národové zpravují, které učení vykládají a jim se obdivují: a ty to neuznáváš! našemu národu zásluhy o člověčenstvo odpíráš! Nebo jako *Upravda* původcem byl Římského; tak *Basil Macedonský*, císař Cařihradský, byl původcem Východního čili Řeckého práva, v knize od něho *Basilikon* zvané; tak *Repkov*, Slavosrbský šlechtic, byl původcem německého práva v knize Saské Zrcadlo (Sachsen-Spiegel). Otec císaře Basilia slul Bekla: v zápasích užíval *podřezávání* čili podtínání noh nohou (κατα πόδρεζαν); dějepisec arabský Hamza výslovně jej Slavjanem býti praví; on povýšen byl na císařství r. 867. — *Repkov*, něm. Repkau, starosrbská šlechtická rodina, která ještě v 17. století v Sasích, v osadě *Jesenící* přebývala. Ebko čili Ekart Repkov shotovil mezi r. 1215—1335 spis: *Saské Zrcadlo*, záležející ze tří kněh a mnohých článkův o právích městských, trestních, lenních atd. Obsahuje ono i některá staroslavská práva a obyčeje. Sám spisovatel praví v předmluvě: „Tato práva za starých časův naši předkové sem donesli.“ Ačkoli tato sbírka prav a soudův jen osobní a soukromá byla, předce ve krátké době rozšířila se nejen po všech německých ale i slavjanských krajinách, ant mnohé zásady i z římského Upravdovského, i z řeckého Basilovského práva přijala. Slovútný Menkenius III. v Předmluvě, XVI. takto soudí o tomto muži: „Nobilissimum inter veteres Germaniae, praesertim Sax. Jurisconsultos nomen est viri generis splendore et juris scientia clarissimi Epkonis de Repkau Speculum Saxonicum, quod *Latino* primum idiomate componere tentaverat, germanico enarravit. Idem Chronic. Magdeb. latine conscripsit.“ Se jménem Repkov srov. *Repicha* (matka polských knížat), *Repický*, a místa *Repice*, *Řepany*, *Reporyje* atd. Samo *Epko* ještě slavjanskou koncovku má, jako Fricko, Janko atd.

I v Anglii jsou hlavní práva a soudy, jmenovitě *Porota* (ang. Jury, něm. Geschwornengericht) a *Společné ručení* (universal. fidejussio, Gesammtbürgschaft) slavjanského původu, a přešli tam buď bezprostředně

skrze Velety Vilty tam osadlé, buď prostředně skrze Sasy, jenž někdy se Slavjany sousedili. Srov. *Palackého* Dějiny národu českého, I., 2, str. 293, a Časop. Muz. 1837. 1. str. 76. — Tak hle nejen v kupectví, nýbrž i v právnictví:

„My drželi rožeň, cizí snědli pečenku."

Když jsme při těchto myšlénkách a rozmluvách ven ze svatyně této vyšli: já ještě jednou postavil jsem se před průčelí jeho. Silně tepalo srdce mé hrůzou, bolestí i hněvem nad oněmi divokými světohromci a barbary, jenž toto zaříčení způsobili; oni se mi zde před očima jako krvaví stínové kmitali. Nebo jak museli tu šeredný Atila a Hunové, jak ukrutni Allemanni, Gothové, Vandalové, Herulové, Longobardové hospodařiti! kolik bojův a porážek, kolik pálení, boření, pustošení, se zemí srovnání zde předejíti muselo, pokud tak veliký chrám zarumován byl! nechťby se i to přivzalo, že chrám tento původně, ne na rovině, ale pod břehem aneb v dolině později zasypané, stál. — Požehnání a sláva všem pokoje milovným národům: kletba a potupa všem krveprolévačům, měst troskotatelům a cizozemcův podmanitelům. —

A však ne jen z uměleckého, nýbrž i z náboženského ohledu Brescia mne zanímala: zde totiž bydlel Arnold a Arnoldisté. Celá horní Italie může se považovati co *most* reformacie, která u jižních Slavjanův, nejsilněji v Bulharsku, skrze Bogomily znikši, vždy dále a dále k severu se přestěhovala do *Benátek* (kde ustavičné hádky s papežem; interdict a kletba; oratorium); do *Padovy* (kde 1305 Petr Aponus, od věrosoudu čili inquisitie co kacíř v obrazu zpálen); do *Ferary a Florencie* (kde Savanarola 1452—1498 co kacíř zpálen); do *Lukky* (kde Petr Bruys, Brusiani, 1147 zpálen co kacíř); do *Brescie* (kde Arnold a Arnoldisté); do *Piemontu* a *Savoye* (kde Vallenses, že se v oudolích skrývali); do *Francouzska, Provence, Languedoku,* (kde Albigenští, Valdenští, Pikardští); do *Anglicka* (kde Lol-

lardští, Viklefšti), do Čech (kde Hus, Hieronym), do *Helvetie* (kde Zvingli), do *Némec* (kde Luther). V *Rusku* se Bogomilstvo zjevilo pod názvem Razkolníkův a Duchoborcův. Všickni tito od Bogomilův Slavobulharských povstali, všickni se v podstatných věcech srovnávali jen s malými proměnami v učení, dostavše jména hned od míst, hned od znamenitých učitelův svých, jako k. p. *Katareni* od města Dalmatského, latinsky Cataro, slavjansky Kotar), *Paulitiani* (od učitele Petra Pavliče), Fratricelli sr. bratři atd. *Obsah* jejich učení byl: Trojici zapírali; obrazy kříže, mše, mnišství opovrhovali; Panně Marii nábožnou čest neprokazovali; křestu bez předběžného poučení žádnou moc nepřivlastňovali; evangelium v takové vážnosti měli, že je objímali a líbali; v náboženství mateřské řeči užívali; vzkříšení jen v duchovním a ve mravném smyslu brali za povstání z tělesnosti a hříchu k pokání a ku křesťanskému životu, nesmrtelnost duše však věřili atd. Již r. 680 žaluje *sném Cařihradský* ve *čtvrtém* sezení proti Slávům, že se *obrazův v náboženství štítí*, a že na tento sněm, jenž obzvláště na uvedení a ctění obrazův pracoval, ani přijíti nechtěli, aby ku podpisům nebyli nuceni. Srov. *Concil. Tom. II.* 18. V 11. a 12. století (1060—1110) povstali v Bulharsku *Bogomili*, jejichž náčelníkem byl *Basilius*, nejprvé lékař, potom mnich, jenž asi 52 let ve mnišském oděvu po světě chodiv a učení toto rozšiřovav, r. 1110 pod císařem Alešem Comnenem, v Cařihradě upálen byl. On měl 12 apoštolův, čili pomocníkův, mezi nimiž Anna Comnena jednoho *Diblatius* (srov. jihoslav. *dibla*-píšťala, dudy, *diblac* pištec, hudebník) jmenuje, a převeliké množství přívrženců. Jméno Bogomilův odvozují někteří od „*Bog miluj nás*", které prý často opětovali: naším zdáním mohli býti *Bogomil* a *Basil* vlastní jména jedné a téže osoby, a sice tak, že jedno bylo jméno světské, druhé klášterní, čemuž nasvědčuje i totožnost počátečních liter v obou jménech *B*, která při podobné změně od mnichův obyčejně zachována byla jako Simeon a Sabba, Constantin a Cyrill atd. Bulhaři byli ku křesťanství skrze slavjanské apoštoly,

Cyrilla a Methoda, přivedeni r. 843; Simeon jejich panovník přestoupil r. 912. k římské církvi, potomci chvěli se hned mezi východní, hned mezi západní církví a z tohoto chvění a tření ocele a křemene vyskočila jiskra Bogomilův. Zonaras píše již o Basilovi: „totum fere orbem sua peste implevit.“ Celá osada Bogomilův usídlila se v Thracii v městě Philippopolis. V Bosně, kde Bogomili Patareni (od dalm. města Patara) sluli, tak se tato sekta rozmohla, že i knížata k ní se přiznávali, jako k. p. Ban Kulin (1171), Ban Ninoslav (1281) a jiní. Zde měli i vlastního biskupa Daniele r. 1180. V Dalmacii tak se r. 1204 Bogomilstvo rozšířilo, že odtud veliké veřejné spory povstaly mezi latinníky a nimi. *Arnold z Brescie* byl žákem pověstného Abelarda milence Heloisina, jenž sám r. 1122 na církevním sněmu v Soissoně za kacíře vyhlášen a ku spálení svého spisu o trojici odsouzen byl. Roku 1136 navrátiv se do své vlasti, kázaním proti hierarchii a jiným zlozvykům všeobecnou pozornost vzbudil. Papež Innocenc II. kletbu na něho i Arnoldisty mrštil: proto odebral se Arnold do Švýcar, kde v Curichu (vlasti Zwingliho) 1144 směle kázal. Po rozličných osudech posléze v Campanii jat, co kacíř a buřič do Říma veden, zde zpálen a popel jeho do Tibru vržen byl. Hlavní chrámové Bogomilův čili Katarenův v Italii byli: ve Veroně, Vicenci, Brescii, Milaně, ve Spoletě, Florencii, Sensaně a jinde. Všickni svůj původ výslovně z *Bulharska* odvozují. Památka jejich udržela se posavad v řeči vlaské a francouzské ve slově čili přezdívce *Bugerone*, franc. *Bougre* t. j. Bulgar, Bugar, jenž značí původně *kacíře*, pak i neslechetníka, neznaboha, ano i smilníka a zločince, od hříchův těmto lidem, ač falešně a jen z nenávisti, připisovaných. Poněvadž němečtí dějepiscové zde spolehliví nejsou, anť rádi všecko jen sobě a svému národu připisují, (jako k. p. samého Valda, kterýžby se přirozeněji dal od slavobulharského *Vlad* odvoditi): proto odvoláváme se zde na svědectví francouzských hodnověrných spisovatelův, jmenovitě očitého svědka, dominikanského mnicha *Jeana Benoita*, a onu společnost,

jenž vydala knihu: *Abrégé de l' histoire des Eglises Esclavonnes et Vaudoises a Basel* 1787.*) Možno, že sám 52 roky po světě putující, *Basil*, Bogomilův původce ve Francouzsku byl a sbor Valdenský založil. Dotčený mnich, Jean Benoit, potvrzuje, že vyznavači této sekty již dávno před *Valdem* v dolinách vlasko-francouzských byli, kde se před pronásledováním ukrývali, pročež nazývá je pankhartem otce svého neznajícím. Tak i sv. Bernard, opat Clarevallenský ve 12. století, píše: „Každé kacířství má svého původce: Nestoriani mají za otce Nestora, Arriani Arria, Manicheové Mana: ale sekta Vallenských čili Valdenských původce svého jmenovati neumí.“ Tento vzájemný svazek mezi Bulhary a Valden-

---

*) *Jean Benoit, Histoire des Albigeois et de Vaudois, Paris* 1691, takto píše: „En 1176 *les Albigenis* furent ainsi nommés parce qu'ils habitoient dans les environs *d' Albi*, ville du Languedoc. On les appelloit aussi Manichéens, Gazari et *Bulgares*. Ils s'y etoient meme aquis une si bonne reputation, que les habitans les appelloient *Bogomili* s' est a dire les Bien-aimés de Dieu. A l' occasion de guerres saintes qui se faisoient en orient, ils sortirent de la *Bulgarie* pour venir s'etablir en France.“ — Sr *Abrégéde l' histoire des Eelises Esclavonnes et Vaudoises, str. VI. Předm.* „L' Eglises Esclavonnes et l' Eglises Vaudoises deux branchea de l' Eglise universelle, qui ont le mieux conservé la nature de la mère-racine, qui ont toujours été vivaces et toujours fertilisées par les bénignes influences que leur divin cultivateur y a versées. En effet, sorties les unes et les autres d l' ancienne Eglise d Orient, comme de leur souche commune, elles ont constamment retenu la saine Doctrine de l' Evangile, et elles ont subsisté, *quoique sous différens noms*, jousqu' a l' epoque de la grande Reformation, et meme jusques a ce jour. *Str.* X. C'eglise evangelique et non Romaine a toujours existé: dans la partie orientale de l' Europe chez *les Slaves les Bulgares*, les Moraviens et les Bohemiens: dans la partie occidentale, chez ceux qu' on appellés Albigeois, Vaudois, Picards etc. C'étoient des grandes riviéres, toujours nourries par les eaux salutaires, découlantes de l' unique source de vérité étrenelles, c'est a dire, de la Parole de Dieu; c'etoient de branches fertiles, qui ont

skými ve Francouzsku trval ještě v 13. století, kde Valdenští svého kněze a jako biskupa *Bartelemiho*, z města Carcassone, poslali do Bulharska, Horvatska, Dalmatska a sousedních Uher k navštívení tamějších tajných Bogomilův a k utvrzení jich v evangelickém učení. K Angličanům přišlo Bogomilství na třech cestách, předně již skrze bulharského Basila aneb jeho apoštoly, ant již r. 1100 v rukopisech všeučiliště Cambridgeského kacíři Vallenští se zpomínaji a r. 1160 sném Oxfortský žaluje na množení se kacířův a Valdenských, a ustanovuje, aby bičováni a vyobcováni byli; potom zeměpisným sousedstvím, ant toho času od r. 1259 až do 1380 Angličané francouzské vojevodství *Guienne*,

---

rendus plus ou moins de fruit, dans leurs différentes saisoins. *Str.* 55. Nous ne dirons rien ici touchant les ims putations d' Arrianisme et de Manichéisme, dont on les chargeoit, Il suffit d' observer qu'il est assez constaté que ceux qui dans le XII siècle furent appellés *Vaudoe* en France, étoient des *descendans de Chretiensde Bulgari*, par conséquent, que les Vaudois, aussi bien que les Frères de Bohème et de Moravie, étoient issus d'une meme souche, savoir de l' Eglise Apostolique grèque, Aprés cela, on ne doit plus etre ètonné, que les Vaudois, d'un coté, et de lautre les Bohemiens et les Moraviens, se soient regardés de tout tems *Frères* comme professant une meme Religion, et ne formant qu' une meme Eglise. L' accusation de Manichéisme n' est pas mieux fondée que celle d' Arrianisme: c' étoit uniquement pour le rendre odieux a tout le monde et pour justifier les persécutions qu' on leur suscitoit *Str.* 65. Leur occupation et leur nourriture journalière étoient la Parole de Dieu, la Priére et le chant de Cantique, meme au milieux de leurs travaux tant de la campagne, que de la maison (kdo tu nepozná slavjanský charakter?) *Str.* 101. Les Vaudois se sont toujour nommés *Frères* (sr. Fratricelli v Italii, Bratří čeští), tant dans leurs discours publics et particuliers, que dans leur Ecrits. Il paroitra par cet exposé, que ces anciens Chrétiens évangeliques ont fraye le chemin, non seulement au Wicletisme et au Hussitisme mais encore a la grande Rèformation, dont Luther et Calvin ont été les principaux orgaus."

v sousedství Valdenských a Albigenských ležící, drželi; naposledy skrze slovútného Valdenskéko kazatele *Lollarda* r. 1320, jenž v Londýně kázal, od něhož zde Lollardisté sluli, kteří na Viklefovi nového pokračovatele našli. Slovem Bogomilové byli rodičové Patarenův v Bosně a v Srbsku, Katarenův, Fratricellův a Vallenských v horní Italii, Valdenských a Albigenských ve Francouzsku, Lollardistův a Viklefitův v Angličanech, Husitův v Čechách: a tím v nepřetrženém řetězu pradědové a původcové reformacie Lutherovy. Proto nezle píše Conrad Vimpina, jeden ze živých svědkův a největších odpůrcův Lutherových, v pojednání o kacířství: „že Luther své učení půjčil od Husa a Viklefa, a tito že je přijali od Valdenských. Luther nic nového nevynalezl; on jen ty bludy zveřejnil, kterých se dávno předtím přidrželi šismatičtí Řekové, Valdenští, Viklef, Hus a Taborité v Čechách.“ Sám *Calvin* to v latinském svém, ve francouzské od Olivetana přeložené biblii, tištěném listě vyznává: že jeho předkové Valdenští byli a z Piemontu do Picardie přešli. I Čechové s Valdenskými Bogomily v tuhé a nepřetržené vzájemnosti byli. Již první dějepisec Čechův, Cosmas, zpomíná sektu tuto Bulharskou, L. 1. str. 49, kde o založení Pražského biskupství a jednoho kláštera mluví, tato slova papeži Janovi XIII., vlastně však teprv Řehořovi VII. r. 1080 v ústa klade: „Verumtanem non secundum ritus aut *sectam Bulgariae* gentis (t. j. Bogomilův), vel Rusiae (t. j. Vladimíra nedávno křestěného), aut Slavonicae linguae (t. j. Cyrilla a Methoda): sed magis sequens instituta et decreta apostolica“. Sám *Petr Valdo*, dle svědectví velikého *Thuana*, jeho krajana, a Hájka Českého, dlouho po slavjanských městech putoval a v Čechách i bydlel r. 1176. Srov. *Thuanus*, Hist. C. 6. p. 125. „Petrus Valdus locuples civis Lugdunensis anno circiter 1170 Valdensibus nomen dedit, is quaestoris munus exercuit, domo ac bonis relictis totum se Evangelicae professioni devoverat et prophetarum atque apostolorum scripta populari lingua vertenda curaverat. Patria relicta in Belgiam venit, atque in Picardia multos

sectatores nactus, cum inde in Germaniam transiisset per Vandalicas (t. j. slavjanské) civitates diu diversatus est ac postremo in *Bohemia* consedit, ubi etiam hodie ii, qui eam doctrinam amplectuntur, Picardi ea de causa appellantur." Učení Valdovo a Thuana poznamenané jest téměř doslovně to, které bylo Basilia Bogomila a Husitův. I Stranský (Resp. Boh. str. 271) píše, že 1176 někteří pobožní, z Francouzska a Německa vyhnaní mužové, učeníci Petra Valda, do Čech přišedše a v okolí měst Žatce a Loun se usadivše mnohých k *řeckému obřadu* se přiznávajících Čechův sobě získali a naklonili. I v pozdějších časích Aeneas Sylvius, Šlechta, Dubravius, Balbin a jiní příchod jejich do Čech často připomínají pod jménem *Jamníkův*, *Adamitův*, *Pikardův* atd. připisujíce jim z nenávisti všeliké bludy a hříchy, ačkoli toho zapírati nelze, že jako všudy tak i zde, jednotliví lidé a odrodové i v této pobožné a pravěkřesťanské společnosti na scestnosti přijíti mohli. Jejich nejhlavnější kněží v Čechách byli, dle Zach. Theobalda, Martin Moravec a Jindřich Lubnaeus r. 1331., rození Čechové. Později se sice Taborité a Čeští bratři těchto Valdenských Bogomilův jako odžehnávali, to však se dálo větším dílem jen z bázně, aby, jako tito, pronásledováni nebyli. Rovným způsobem i Albigenští Bogomilové, potom jakž pod papežem Innocencem III, z počátku 13. století, z města Alby a z Francouz vyhnáni byli, obrátili se k otcům svým Slavjanům, jmenovitě k Bulharům, Dalmatům a Horvatům, kde sobě i biskupa zvolili a proti papežencům zmužile se bránili, sr. Micraelii Hist. Eccl. L. 3. C. 1. p. 230. Někteří jméno Bogomilův *Katareni* odvozují od řec. καϑαροὶ t. j. čistí, jenž odpovídá anglickému *Puritani.* — Ostatně o Basilovi a Bogomilech, o Arnoldovi a Arnoldistech, jako téměř i o všech tak řečených kacířech, nemusíme souditi podle toho, jako jejich souvěkovníci a zvláště odpůrcové o nich psali, jenž od mladosti v rozličných předsudkách vychováni a osobnými náruživostmi pojati byvše, tyto kacířované muže všudy i u potomkův v nenávist a v potupu přivesti se usilovali. Pravda jest

větším dílem, co nestranný *Arnold, Kirchen- und Kezzer-Hist.* I. str. 392. a násl. píše: „Historie ukazuje, že ti mužové, jenž od tehdejšího pokaženého kněžstva za kacíře prohlašováni jsou, nic jiného nebyli, než svědkové pravdy a světla. Pokrytci na východu (v řecké církvi) chtěli i v tom svou přepiatou horlivost ukázati, že z přátel lékaře Basilia, jenž *Bogomili* sluli, novou sektu učiniti chtěli, samého dobrého Basilia r. 1110 živého zpálivše a ostatní co nejvztekleji pronásledovavše. Zlobivost tak zvaných orthodoxův tím se nejzřejměji sama vyzrazuje, že se v žalobách a svědectvích svých proti kacířům nesrovnávaji nestydíce se jim věci nikdy neslýchané přilepovati. Ale zde kněžstvo jediné o to pečovalo, aby jejich řemeslo netrpělo škody, jako tam v Efesu Demetria zlatníka: nebo tito kacíři svědčili a a učili proti pověře, falešné chrámovní službě a proti mrtvým skutkům nábožnosti. Proto byli onino jejich nepřátelé, říkajíce, žeby *Basil* byl cele satanem posedlý, pročež na hranici s ním pospíchali. Tak i v západní římské církvi při Valdenských nemusíme se ptáti orthodoxův, co to za lidi bylo? Neboť není toho rouhání, toho hříchu, té ohavnosti a nestydatosti, toho bludu a omylu, kterýchžby papežští spisovatelé těmto lidem nepřivlastňovali a to sice s takovým bleskem pravdy, žebysme snadno oklamáni býti mohli, kdyby nás jiné jasné protidůvody nepřesvědčily. Srovnáváme-li však život, učení a skutky těch tak zvaných orthodoxův a pravověřících knězův s učením a obcováním těchto dobrých lidí, tu nám bělmo z očí spadne. Neboť sami kacířovatelé a inquisitoři to vyznávají: že to byli lidé pravověřící, pobožní, statační a dobří, v řečech skromní, v oděvu nepyšní, v kupectví nemnoho se jednající, v pokrmu a nápoji mírní, lež, klam, křivopřísežnictví nenávidící, ve mravích čistí, jejich ženy stydlivé, a všickni biblii čili písma svatá milující i znající. — Poněvadž se ale při tom i kněžské skouposti a lakomosti, ctižádosti a prostopášnosti dotýkali, proto z pomsty museli býti kacířováni, žalářováni, páleni, stínáni, věšeni, topeni aby celé svaté kněžstvo ku zkáze ne-

přišlo." — Kdoby více o těchto Bogomilech čísti žádal toho odsíláme ku následujícím studnicem: Anna Comnena de gestis Alexii Comn. L. 15. — Zonaras Tom. II, Euthymius Zigabenus Panopl. P. II., Const. Harmenopulus de Opin. Haeret. p. 109. Baronius Ann. 1118 a obzvláště Job. Chr. Wolf, Professor Vitteb. Historia Bogomilorum in 4. Ann. 1712.

Z tohoto všeho dá se již přirozeně vysvětliti onen úkaz, proč v horní Italii, jmenovitě v Brescii, reformacie Lutherova tak příznivý přízvuk a ohlas našla, že ledva tím největším namáháním potlačena býti mohla. (Srov. Thomas M' Crie History of the progress and suppression of the reformation in Italy. Edimburg and London. 1817). Z tohoto viděti ale i to, jak jednostranně a nespravedlivě ti dělají, kteří celou reformacii jen Lutherovi připisují a ji pouze co dílo Německého národu považují. Zásluhy Slavjanův z tohoto ohledu jsou i starší i hodnější, i dražší (Basil, Hus, Hieronym život za to složili) nežli Němcův; Slávové orali a rozsívali, Luther a Němci jen žali. —

Z Brescie do Medulánu jest asi 15 mil. Asi v prostředku cesty leží městys *Caravaggio*, vlast dvou malířův Polydora Caldaryho r. 1495. a Michala Angela Amerighiho. Onen první byl zedníkem a nádenníkem v Římě, a při této přiležitosti i učeníkem Rafaelovým; vznesl se na znamenitý stupeň dokonalosti, až r. 1543. na cestě do Říma od svého služebníka zavražděn byl. Druhý, jináče i Merigi da Caravaggio zvaný a od onoho římského Buonarottiho rozdílný, památný jest v historii vlaského malířství tím, že tak řečeným idealistům na odpor pracovav, více k nápodobení přírody vedl, ačkoli sám při tom nejednou k nízkostem zabloudil. Městečko *Casano*, asi 4 míle od Medulánu vzdálené, již silně upomíná na sousedstvo německé, obzvláště Tyrolské, nebo zde poprvníkráte spatřili jsme lidi, zvláště ženy, volata čili hrvoly mající. Zde teče řeka Adda, která od Tyrolska, na chlumu Vormuském, blíže Bormia z doupěte přes skalostěnu 50 střev. se vyřinujíc, oudolím Veltlin až do Komo jezera prudce se valí, u města pak Lecco

z něho zase vycházejíc u Rettico do *Padu* vpadá. My uzřevše ji spojeným hlasem zvolali jsme: Sláva *Odolanu!* sláva *Bernardu!* těm rytířům českým: nebo

„Ti jinochové jaří, ty vzory bohatýrů
S koněmi jsou se vrhli do této řeky víru!“
(Vocel.)

Když zajisté r. 1158 německé a české to vojsko k Medulánu táhlo na této řece všecky mosty byly rozsekány; na druhém pak břehu Meduláňčané na břehu stojíce do vojska stříleli. Pro hlubokost a prudkost vody nikdo nemohl přijíti k nepřátelům. Jednoho dne však Odolen čili Odolan, syn Střežkův, a Bernard, syn Soběslavův, pustivše se na koních do řeky, sem tam u prostřed řeky ve hlubinách jejich tápajíce, předce šťastně na druhý břeh se přeplavili.*) Král Vladislav dal se hned za nimi též i ostatní Čechové, tak že jich jen několik pro mdlobu koní utonulo. Čechové i hned dříví nasekavše most zde stavěli; celé noci i s králem Vladislavem pod širým nebem na holé zemi ležíce, ant se ustavičně proti Meduláňčanům útok na ně činícím brániti museli. Tu *Zvěst*, purkrabě Mělnický, zabit a *Diva* rytíř smrtelně ve hlavu raněn: Čechové však zvítězili, kořisti nabrali a 70 znamenitějších zajatých před krále přivedli. Dne 24. července dohotovili most: ale že veliká tíseň byla, most se zlámal a mnoho lidí, nejvíce Uhrův, se utopilo. My i hned pospíchali jsme k samým břehům Ady; s jakým srdcem jsme my na břehu této řeky stáli při oněch historických rozpomínkách, které nám teprv nedávno pan Vocel básněmi svými tak živě v paměti obnovil, a na ně pozornost naši předkem napnul, to sobě každý Slavočech snadno představiti může. Nejen že jsme, třebas i žízně nemajíce, z vody této pili, ale i kráčeli jsme vzhůru dolů onu mělčinu a brod hledajíce, kde se asi přechod ten státi mohl. Nebo ač-

---

*) Vincent letopisec, očitý svědek, píše: „Quos mediis fluctibus sic rotari vidimus.“

koli já s charakterem císaře Bedřicha Rudobradého nikdy jsem se smířiti nemohl; ačkoli jsem jeho nelidskou pomstu a ukrutnost naproti Meduláněanům vždycky zatracoval; ačkoli jsem se vždycky styděl za tu účastnost, kterou Čechové na této vojně brali: nicméně však osobné udatnosti jednotlivých hrdin i při této nespravedlivé vojně, spravedlivost a uznalost odevzdati za slušné jsme měli. — Více mne těšila zde u města Cassano r. 1799 dne 27. dubna získaná sláva slavoruského hrdiny *Suvarova*, jenž zde nad Moreauem zvítězil a Francouzům všecka města i pevnosti v horní Italii odebral, začež i titul *knížete Italského* obdržel. Ostatně Adva řeka má velikou podobnost se slovenským Váhem.

HLAVA III.

Medulán; Monza.

Okolí Medulanské jest opět živější a krásnější: žlabové a vodovodové z Advy svlažují louky, což jim bujnou a šťávnatou zelenost propůjčuje. Samo město *Mediolan*, vlasky Milano, prostírá se na rovině u řeky *Olony*, od níž nepochybně i jméno dostalo *Medziolan*, *Meďuolan*, sr. Mezibor, Mezeříč, Mezilesí, Mezihrad atd. I řeka *Olona Olana Oljana* kořenem i formou slavjanská jest, srov. výše připomenuté jméno českého *Odolana*. Slavo-Venetové bydleli zde před Gally a Insubry, jenž se asi 590. před K. v tyto kraje uvázali. Dějepisové vypravují, že město toto asi 40 kráte obleženo, asi 20kráte vybojováno a 4kráte téměř cele zbořeno bylo, i jiné pohromy moru, ohně a zemětřesení snášeti muselo: a však vždy se opět zotavilo. Římanům slulo za času Pompeja Roma secunda, později i Nové Atheny. Zde byl Virgil na učení, zde se narodil Valerius Maximus, Statius, Virg. Rufus a jiní klassikové. Zde stál slavný palác Trajanův v sousedství nynějšího chrámu s. Jiří, zde chrám Jupiterův na tom místě kde nyní chrám s. Maurice. Císař Constantin uvedl zde r. 313 křesťan-

ské náboženství. Sv. Ambrož byl zde biskupem † 397. Jakové to památky! —

Za celé čtyry dny našeho pobytu v Meduláně téměř ustavičně československy jsme mluvili, nebo tolik krajanův, Slovákův a Čechův, nikde jsme nenašli jako zde. Již při prvním vyjití z hostince do města šli před námi vojáci, z turčanské stolice rodilí, zde veřejně slovensky mluvící a zpívající. Jaková radost je pronikla, když jsme se k nim též slovensky přimluvili. Leží jich zde celý pluk. Za krátký čas potkali jsme zde i jiných známých a vlastencův, jenž nyní zde ouřad polních kněžův zastávají, jmenovitě Dv. p. Plözera, Pešťana, katolického, pana Bukvu, evangelickeho a p. Haršaniho reformatského duchovníka. Tito opět přivedli k nám i jiné své kollegy, Dv. p. Vojtěcha Branicha rodilého z Lubětové, při Rakoniho pluku a dv. p. Bobrovského z Oravy, jenž jest mezi nimi nejstarší a jako otec všech. Z Čechův pak nás zde pozdravili Dv. p. Jan Kašpar, ze Chrudimi, jenž *Květy*, Noviny, drží, p. Víšek, p. Jan Pabst, p. Karel Roulík, učitel české řeči u Jeho cís. Výsosti, arciknížete Rainera, jehož synové Leopold a Arnošt česky se učí. Toto kolo přátel nejen nám náš pobyt zde zpříjemnilo, ale i dvéře nám otevřelo ke všem, jináče v čas práznin téměř nepřístupným pokladům a hodnovidnostem: anť se nám tito rodáci naši k těmto službám ochotně propůjčili.

Rozhlášený *Dóm Medulánský*, který po chrámě s. Petra v Římě a s. Pavla v Londýně za největší v křesťanstvě se pokládá a od Medulánčanův za 8. div světa so má — na mne neučinil ten dojem, který jiní cestovatelé vypisují, anobrž již jeho holá přítomnost zde oko mé urazila a vidělo se mi, jakobych najednou byl vyobcován z Italie. Cože chce, řekl jsem, tato studená germanskoseverní doubrava a ledovna, zde na jižní vlaské půdě a v teplém tomto podnebí? — V blízkosti zdá se toto býti ne chrám, nýbrž mramorová mohyla a hromada bez souměru a vkusu : z daleka naň hledě, řekneš, že to ohromný zde zkamenělý perskočínský slon, s vysokou věží na hřbetě, se sloupovitými nohami a s

nesčíslnými titěrnými šperky a ozdobami. Jakový to rozdíl mezi chrámy Benátskými a mezi touto gothickou zrutou. I gothické chrámy mají svou krásu a cenu, ale jediné na gothické půdě, v gothickém povětří, mezi gothickými horami a špičatými jedlemi, u prostřed gothického lidu, kde zrostly: v Italii jsou cizozemci, vyhnanci, pankharti více lítost než libost vzbuzující. Jako turecké mešity u prostřed náboženství křesťanského, tak gothické chrámy u prostřed negothických národův nikdy jsem vystáti nemohl. — Čili snad jest tento gothický dóm satyrický pomník gothické ukrutnosti, zde r. 539. pod gothickým králem Vitigem zpáchané, kde od Gothův 300,000 Meduláněanův zamordováno; a opět r. 1162, kde od Bedřicha Rudobradého celé město (vyjma 3 chrámy) zbořeno, se zemí srovnáno, půda jeho, na niž stálo, zorána a na znamení věčné kletby solí poseta byla? — Na každý případ byla to nešťastná myšlénka, germanské surové živly do Italie přenášeti, a Michael Angelo, Palladio, Sansovino již proto nesmrtelné zásluhy sobě získali, že vedralému se gothicismu boj vyhlásivše staré klassické řeckořímské formy křísiti a novým časům přiuzpůsobovati začali. Nepatří germanské dubisko do pomerančového a olivového háje italského, tak jako ani citronový aneb vavřínový stromek do sněhu a ledu půlnočního. Jako mezi přírodou a jejími plodinami obdoba a jistý zákon panuje: tak musí býti i mezi krásoumou a národy, mají-li nám obě pravou rozkoš v duši působiti. Chrám tento ale není výraz národního ducha a citu, není domácí samorostlá květina, ale vnucená, cizopasná o jiné stromy se otáčející chrastina. Uvedení a rozšíření gothicko-longobardského stavitelství v Italii nebylo dobrovolné, ani od sousedův přátelským způsobem vypůjčené: ono upomíná na násilí a krveprolití, na podmanění a drancování lidstva, na zboření a v prach i v popel obrácení krásných antických řecko-římských budov, slovem na Ermanariky, Vinithary, Alarichy, Alboiny, Odoakry a jiné národoborce, a tím kalí čistý aesthetický cit a úživ. Proto jsem ani Benátkům jejich Caři-

hradské, ani Římu a Paříži jejich egyptské krádeže nikdy odpustiti nemohl. Pyramidy a obelisky jsou jen pro Egypt a východ. Proto se krádež jejich obyčejně i sama sebou tresce. Obelisk Luxorský, z Egypta do Paříže s nesmírnými prácemi a nákladky přenešený a v cizí půdě postavený, se nyní rozpukl a naklonil. Severní častí větrové a přívalové, déšť a sněh, rychlá změna zimy a tepla zmařili toto dílo, které doma ve vlasti své ještě na tisíce let trvati mohlo.

Tato nespokojenost duše ještě se zvětšila, když jsme vešli do vnitřku této mramorové temnice, kde požadavkům krásovědy ještě méně zadost učiněno. O bíledni panuje zde tma a mrákota, kterou jen svíce na oltáři hořící probleskují. Příčina toho jsou ouzká okna s malovanými skly, skrze jejichž hmotné barvy světlo slunce jen spoře proniká. Kdo se kochá v surové ohromnosti, ve stkvostné nádheře a v nákladné marnotratnosti: ten tu hojnou pastvu očím i srdci nalezne. Jest to stavení celistvé, z pouhého bílého mramoru, 454 střevícův dlouhé, 270 široké, jenž se r. 1386 skrze stavitele Jindřicha Gamodia čili Zamodia, rodilého ze Gmundu, stavěti počalo a staví se až po dnešní den. Sloh a duch každého téměř století vryt jest do této strakaté budovy. Věže jeho r. 1772 od Fr. Croce shotovená, jest tak vysoká, že nejen celé město a okolí Medulánské, ale i sousedních krajin hory a města již holým bystrým okem spatřiti se mohou. V koutě chrámu sedí u chyžce výběrčí jemuž se jistá taxa složiti musí, chce-li kdo na střechu a věži vstoupiti, tyto pak peníze obracejí se na stavení chrámu. Asi 200 stupňův vede na střechu, která též celá z velikých bělomramorových balvanův záleží, tak že dřeva nikde neviděti. Stojíme-li na střeše tohoto chrámu, uvidíme celý les věží, vížek, sloupův a soch vůkol sebe, tak že nelze nám bez vůdce vymotati se z tohoto labyrintu, nebo na 400 jehlancův čili pyramid strmí zde k nebi a výše 5 tisícův soch chrám tento počítá. My jsme a to dvakráte v rozličných dnech, vylezli až na nejvyšší pavlač věže, kde dalekohledy ku mřížem připevněny jsou k libému do dalekosti

patření. Drahný čas přeběhne, pokud oko k závratné této vysočině doufanlivosti a smělosti nabude, a zdálo se nám pokaždé, jakobysme na baloně v oblacích plavali. Tato nebeská vyhlídka smířila mne poněkud s tonto bohopustou. Hledíš-li dolů na chrám, jest to strniště plné ostrých jehel a špic k nebi obrácených. Hledíš-li k levici, k západu, tu Alpy s Piemontskou a Savojskou krajinou; hledíš-li před sebe, tu valliský, uriský, grisenský kraj a celá Helvecie dílem i Tyrolsko, hledíš-li ku pravici, k východu, tu celá horní Italie před zrakem tvým se rozvinuje. Nejvyšší vrchy v Evropě uzříš zde na jedenkráte blízko před očima, totiž v Piemontsku a Savojsku: *Montblank*, *Mont-Cenis*, *Monte Rosa*; *Bernardin* a *Sv. Bernhard*; a v Helvetsku: *Montemoro*, *Simplon*, *Gotthardsberg*, *Panna* (die Jungfrau), *Viescherhorn*, *Pfingsttrauerhorn*, *Meng*, *Haiger* atd. Víře nepodobno, jak tato samovidnost starohistorické známosti oživuje. Přes Mont-Cenis táhnu někdy Hannibal ukazoval odtudto vojsku svému krásy Italie; i Pompejus, Pipin, Karel Veliký, Napoleon šli tcuto krkolomnou cestou. Přes Bernardin 6988′ zvýší klestil sobě Caesar cestu do Gallie. Vrch S. Bernhard (Mons Penninus) 10,327′ zvýši má své jméno od s. Bernharda de Menthon, savojského šlechtice, jenž zde v 10 století hostinec vystavil, v němž posavad světští kněží bydlí a pocestné přijímají, majíce zvláště k tomu vycvičené psy, kteři zmrzlé aneb zasněžené lidi hledají. *Simplon* nazývají klassici Scipionis Mons, nepochybně též na památku tohoto slavného Římana. Ouvaly a doliny těchto hornatin sloužily někdy Bohomilům z Bulharska vyhnaným a v Italii pronásledovaným za útočiště, od nichž oni jméno Vallenses t. j. ouvalníci, dolíňané dostali, a své učení odtudto i do Francouz a Švýcar rozšířili. Chlumové tito zdají se s počátku jen oblakové býti ve vysoké obloze, a teprv když se oko rozhledí, rozeznává na nich jejich báně, rohy, sloupy, stěny, rokle a jiné částky. Bělost jejich sněhu tak se leskne, že nelze dlouho na jeden punkt patřiti. Před obličejem těchto velikánův, a v této věžné vysokosti člověk se tak ve-

likým býti cítí. Ach jak chatrná a maličká ukazovala se nám tu ta rozumem obdařená stvořeníčka, jimž lidé říkají, kteří se pod námi v ulicech Mediolánských co mravenci hemžili, strkali a rvali! Mezi městy, jejichž jména a položení nám náš vůdce odtudto jmenoval a ukazoval, obzvláště dvě mou pozornost poutala, tak že při nich déle, než při jiných, jsem se bavil. Jedno z nich jest *Lodi*, asi 2, druhé *Pavia* asi 3 míle od Mediolanu vzdálí. Proč pak koukáte tak dlouho na toto město? ptal se mne jeden z přístojících Čechův. Pane, odpovím, toto město Lodi (lat. Laus vel Laudes Pompeji), jest mně i Vám rovně památné; mně co protestantu, Vám co Čechu: zde zajisté bydlel ten biskup Jakub, který Husovi, Vašemu krajanovi, jako pohřební čili raději předpohřební řeč v kostele Kostnickém činil, a sice z textu k Římanům 6. V. 6. „Vědouce že starý člověk náš s ním spolu ukřižován jest, *aby bylo umrtveno tělo hřícha.*“ Tato bouřlivá, ztřeštěnosti a křivých výkladův písma svatého plná kázeň nemálo ku konečnému odsouzení a zpálení Husovu přispěla, nebo ona císaře, posavad ještě vždycky se klátícího a váhajícího, cele zmámila a přemluvila. Tento Jakub biskup Loudenský byl totiž z řádu mnichův dominikanských, jimiž inquisicie do rukou dána byla. Tato řeč mně včera v Ambrosianské knihovně náhodou do rukou a očí přišla, když jsem běžně přehlídal Acta Concilii Constantiensis, vydaná od L'Abé. Chcete-li ji čísti, najdete ji tam v Tomě XIV. na str. 1323 pod nápisem: „Jacobi Episcopi Laudensis oratio in supplicium Hussi habita.“ — Na Paviu (lat. Ticinum, Papia) proto tak lítostivě hledím, že zde v žaláři lkal, psal a krvácel jeden z nejctihodnějších mužův, totiž *Boethius* (Ancius Manlius), rádce gothského krále Theodoricha, jejž tento podezřivý a vzteklivý stařec r. 524 zde ve vězení ukrutně zavražditi dal, jako osočeneho, že prý s císařem římským Iztokem (Slavjanem, lat. Justinus) v tajném porozumění stál. V tomto žaláři psal on onu výbornou knížku: De Consolatione Philosophiae. Zde sídlili i krá-

lové Longobardští od Alboina a Rosamundy až do Desideria, jenž r. 774 od Karla Vel. jat byl a jeho království konec učiněn. V desátém pak století, okolo r. 924, toto město Maďaři s bezpříkladnou divokostí téměř do kořen ztrozkotali.

Ostatně jako v Benátkách o Svato-Markovské věži, tak i o této mramorové poušti rozličné povídky romanticko-tragického obsahu se zde vypravují. Asi přede dvěma lety zamiloval se jeden vojenský důstojník do krásné manželky zdejšího pekařského mistra. Tajemství se vyzradilo a uražený manžel pomstou hrozil. V zoufalství umluvili se milenci, že vylezouce na střechu chrámu se zábradlí se dolů uvrhnou. V určitou hodinu oba se i skutečně dostavili. Dámu však spatřivši tuto strašlivou smrt před sebou, popadla hrůza a malomyslnost, tak že milenci svému ujíti chtěla: tento běže za ní po pavlačech a schodech naposledy ji uhonil a nedbaje na křik a prosby, otočiv okolo ní svá ramena, sřítil se do propasti, kde na dlažbě oba rozpleštěni nalezeni byli.

Stavení chrámu toho snad nikdy dokončeno nebude, anť k tomu cíli 80,000 skudi ročních důchodkův určeno, kteří důchodkové přestati mají s dostavením chrámu. Jen na průčeli tohoto chrámu poručil kupec Petr Carcan 230,000 dukátův. Poněvadž chrám tento nesmírné klénoty na zlatě, stříbře a drahých kamenech obsahuje: proto každou noc několik mladých knězův stráži v něm konají. Uprostřed kostela jest podzemní stkvostná hrobka sv. Karla Borromea, r. 1584 zemřelého, někdy kardinala a arcibiskupa, nyní patrona Medulanského. Rakev, v níž tělo jeho leží, jest z křišťálu, tento pak opět v dřevené obálce. Na hoře mezi dvěma pilíři chrámu visí veliké obrazy, životopis tohoto svatého představující, jmenovitě kterak své knížetství Doria prodává a v jednom dni 80,000 tolarův mezi chudé rozděluje a pak lid kázaním vyučuje. Zemřel v 46 roku života. Tato smrt zarmoutila celé město a zvláště celou jeho nádhernou bohatou rodinu. Proto ačkoli tak řečená kanonizace,

čili vyhlášení za svatého skrze papeže, obyčejně teprv po uplynutí 50 rokův se děje; předce nyní Pavel V. výminku učiniv, již po 30 letech Karla Borromea v počet svatých přeložil, kde ještě matka tohoto svatého žila, a radost okusila, jaková se nikdy žádné křesťanské ženě za podíl nedostala, totiž, že před obrazem vlastního syna svého klečeti, modliti se a jej ve všech chrámích vzývaného viděti mohla. Na stěně chrámu tohoto ukazuje se i jedna, ošklivost vzbuzující, mramorová socha s. Bartholoměje, kterak odřená kůže jeho na plecech mu visí. Pod ní stojí tento nápis: „Non me Praxiteles, sed Marcus finxit Agrato.“ Znatelé pytvy obdivují se této aesthetické ohavě. —

Kostel *sv. Ambrože* u brány Vercelly ve 4. století na zříceninách chrámu Minervina postavený, naplnil nás při prvním vkročení svatou uctivostí. Jest to nejstarší a nejprvnější křesťanský chrám v Meduláně, prostý, vetchý, stoletími porouchaný: ale vážný, drahých památek a velikých připadností plný. Poněvadž pod ním kosti mnohých prvotních křesťanův a mučeníkův spočívají: papežové nechtějí dopustiti, aby opraven byl, proto jest dlažba jeho stará a špatná. Střecha jest olověná. Brána chrámu ztruchnělá, její dvéře jsou prý ještě ty samy, které s. Ambrož před císařem Theodosiem hněvně zavřel, nechtě jej do tohoto chrámu vpustiti pro ukrutnost, kterou r. 390 nad obyvateli města Thesaloniky spáchal. Když totiž tito v jedné bouřce jeho ministra Botherika zavraždili, císař Theodosius rozkázal v první vzteklosti 7,000 osob vinných i nevinných v přeběhu tří hodin zamordovati. Když se potom Theodosius do Medulánu navrátil a při slavnostech velikonočních do skromáždění křesťanův jíti chtěl, Ambrosius nejen do kostela vjíti jemu nedovolil, ale i zjevně z církve vyloučil, až pokudby císař z toho pokání neučinil. Ten trest císař bez odporu podnikl za 8 měsicův čině pokání. Potom teprv při slavnostech vánočních, po mnohých a snažných prosbách, od tohoto křesťanského Catona do chrámu a společnosti jiných křesťanův připuštěn

byl. Na památku této případnosti a z vnuknutí Ambrožova ustanovil císař Theodosius, aby se tak řečená exekucie, čili právní vykonání ortele císařského, zvláště kdyby se to trestu na životě týkalo, teprv po 30 dnech ve skutek uvozovala. Tělo s. Ambrože spočívá zde pod oltářem. Pipin král Italie, zemřelý r. 810, leží též zde v kamenné rakvi, jako i jeho manželka Bertha a syn jejich Bernhard. Na pravici u oltáře jest staropohanská modla z kovu; měděný had Mojžíšův i zde se ukazuje, tak že na naší cestě aspoň tři exempláře z něho jsme viděli. Ostatně dvéře chrámu tohoto jsou cele zřezány a zrýpány od pobožných poutníkův třísečky a kousečky z nich domův co svátosti beroucích. — V tomto chrámě bývali římskoněmečtí císařové železnou korunou korunováni.

Na náměstí Piazza dei Mercanti stojí kolosalná socha sv. Ambrože s následujícím nápisem: „Civis advena simulacrum suspicito, Memoriam venerator Sancti Ambrosii, Ecclesiae Doctoris, Mediolanensis Pontificis et Patroni coelestis, qui pietate, eloquio, scriptis, vi animi invicta veterem fidei integritatem tenuit, promovit, asseruit, Sacris hujusce patriae ritibus nomen indidit, magnum episcopalis curae et vitae sanctitatis exemplum se praebuit orbi universo. Dedicatum 1833.“ I na biskupském paláci jest stará socha, s. Ambrože ze železnou holí v ruce představující, na památku jeho přísnosti k Theodosiovi.

Co se obřadu Ambrožského týče, domníval jsem se, že nějaký podstatný jest rozdíl mezi ním a římským: tomu ale není tak, tento rozdíl záleží toliko v některých nepatrných zevnitřnostech, k. p. v jinačejším stání a obracování se knězův u oltáře, říkání jiných zpěvův a modliteb při mši, v rozdílném zvonění, v potopování při křtu, v sedmidenním postu a obzvláště v prodloužení masopustu o čtyři dny v Meduláně; čím se stává, že v popelní středu, kde se jinde masopust skončil, z celého okolí a často z dalekých měst katolíci římského obřadu sem přicházejí, aby ještě o celé čtyři dny déle masopustu užívati mohli.

S. Ambrož narodil se r. 340 v Trieře. Když prý ještě co nemluvňátko jednou ve dvoře v kolébce ležel, roj včel sedl na jeho obličej, jako někdy na Platonův, a včely vcházely i vycházely z úst jeho a pak opět odletěly. Jeho otec měl to za návěští o velikém jeho určení v budoucnosti. Roku 377 když barbarské národy do Italie vpadly, utekl se s. Ambrož do *Illyrska*. Několik z jeho nábožných písní, z latiny od J. Tranovského přeložené, zpívají se i v evangel. církvích, k. p. *Adventní*: Mocný nebes stvořiteli (Conditor alme siderum) ; *Vánoční*: Prozpěvujme píseň novou (Grates nunc omnes); Tě Bože chválíme (Te Deum laudamus) atd.

Kostel s. *Štěpána* jest na tom místě staven, kde se první bitva proti Arianům stala. Podání jest, že prý když s. Ambrož mrtvá těla věřících od kacířův rozeznati nemohl, na jeho modlitbu se prý ihned arianské obličejem k zemi, ostatní pak k nebi obrátily. Několik kročejův odtudto jest kostelík s. Bernardina vystaven, při vchodu do něho hrůza, posavad necítěná, nás pronikla ; nebo stěny jeho záležejí ze samých mrtvých lebek a kostí těch, jenž v oné bitvě byli padli. My jsme se domnívali, že to jen sen, aneb mámení očí, aneb nějaká báchorka : ale pak vlastníma rukama jsme se přesvědčili o skutečnosti tohoto chrámu smrti. Hlavy, v nichž ještě některých i zuby, hnáty, články a jiné mrtviny časem očernělé a jako učaděné, jsou do zdí a stěn v celém chrámu vpraveny a před nimi mříže z drátu, aby unešeny býti nemohly. Na obou stranách oltáře jsou dvě pyramidy též z kostí a hlav. V levo nade dveřmi viděti starý německý buben a praporec, co prý kořist Arianům vzatá. Svíce zde i ve dne hoří, a nikde jsme tolik kajících a modlících se, obzvláště ženského pohlaví, neviděli jako zde.

Chrám *Sv. Marie delle Grazie* náležel řádu dominikanskému, jenž zde klášter měl s tribunalem inquisicie. K tomuto ouřadu patřilo asi 80 mnichův, 60 šlechticův a 150 bohatých kupcův Medulanských. Kdo jednou do jejich rukou upadl, nikdy nezvěděl kdo jej

obžaloval, anebo proč do žaláře vsazen byl: nýbrž on sám na sebe žalovati musel, nechtěl-li do smrti v těchto temných pelešech vězeti aneb škřipce a jiné muky podstupovati. Vlasy nám dubkem vstávaly, když jsme slyšeli zde na místě vypravované příklady náboženského třeštění. R. 1773 byl jeden kněz vysokého rodu jediné proto, že s. mši četl prvé nežli bullu z Říma v rukou měl, na pranýř vystaven, znesvěcen, pak mu odťati byli ti tři prstové, v nichž hostii držel, a konečně byl oběšen: nic mu neprospěla výmluva, že bulla již na cestě byla. Tato inquisicie dala r. 1300 i onu *Vilhelminu*, dceru Přemysla Otakara I., krále českého, o níž p. *Palacký* ve spisu *Lit. Reise nach Italien* im Jahre 1837 na str. 72—75 zprávy podává, nejprvé po 20 letech z hrobu vykopati a pak zpáliti jako v kacířství podezřelou, a však beze všech důkazův, na pouhou toliko škřipcemi a hranicí vynucenou žalobu Ondřeje Saramity, jenž se zbožňováním Vilhelminy obohatiti aneb znesmrtelniti chtěl. Považíme-li že již r. 1080 Cosmas *sektu Bulharskou* zpomíná a před ní Čechy vystříhá; že r. 1176 Vald Čechy navštívil a Valdenští vůkol Loun a Žatce se usadili a své kazatele měli; a srovnáváme-li její tichý, dobročinný, svatý život a učení s učením Valdenských Bohomilův: nemůžeme na tu myšlénku nepřijíti, že tato Vilhelmina, původně Felix (Blažena?) zvaná, nic jiného nebyla, než to, co před ní a s ní živší Martin Moravec, Jindřich Lubnaeus a po ní Konrad Štěkna, Jan Milič, Jan Hus, Hieronym a jiní nesčislní Čechové.

Mimo tuto Vilhelminu ještě na dvou punktech se dějiny Medulánu s dějinami slavjanskými stýkají, totiž r. 536 pod Belizarem, a roku 1159—1163 pod Vladislavem králem českým. Roku 536—545 sloužili jezdcové z Antův a Slavjanův sebraní ve vojsku Belizarově proti Gothům v Italii. *Belizar* Slavjan z města Čermene rodilý, náčelník vojska pod císařem Upravdou (Justinian), Mediolan od svéřepých Gothův, jenž zde při vybojování města 300,000 mužův zaškrtili, osvobodil; celou Italii a všecka města jim odjal; Vitigisa, krále Goth-

ského, v Raveně jatého do Cařihradu vedl, a Gothům vůbec tak i milým svou šlechetností, i strašným svou udatností se stal, že jej prosili aby jejich králem byl, sebe i své jmění jemu odevzdávajíce. Belizar ale, dle svědectví Prokopia, nechtěl to dopustiti, aby, pokud Upravda žije, on králem jmenován byl. Císař Upravda tak sobě Belizara vážil, že jemu ke cti i pamětní peníz raziti dal s tímto nápisem: *Belisarius gloria Romanorum.* Větším a přirozenějším právem mohlibysme my říci: *Belizar sláva Slavjanův*, kdyby jen tento světoslavný hrdina něco ke slavě, ne cizího, ale svého vlastního národu, z jehož krve pocházel, byl učinil.

V počtu císařův římských nalézá se ještě i více Slavjanův, k. p. Justin II. syn Viglenice, vnuk Justiniana císaře; Leon V. a Alexander, synové Basilia Macedonského; Constantin syn Leonův, Roman syn Constantinův, Basilius a Constantin synové Romanovi atd. Ale náš soud o těchto a jim podobných synech Slávie cele se srovnává s tím, co p. Ivan Kukuljevič v Danici 1842 čís. 4. o nich píše: „My se můžeme jimi chlubiti, nebo vyšli z našeho národu a ukazují tím kolik způsobnosti, kolik ducha a moci v národu tom skryto leží. Ale jako cizincům a celému okresu země mnoho dobrého učinili a jméno své proslavili: tak vlastnímu svému národu učinili málo aneb nic. Téměř všickni velicí mužové z našeho národu, čím na vyšší stupeň se podzvihli, tím více zapomenuli na svůj národ, odcizili se pod cizí vládou, i jako panovníci byli nám cizí. Oni byli vším, jen ne vlastenci, znali všechny city vzdělaných lidí, jen ne lásku k národu. Oni byli světoobčané, křesťané, jen ne národníci, poněvadž nepečovali o vzdělanost toho národu a jazyka, jehož byli oudové. Coby byl náš národ kdyby byl zplodil veliké vlastence, a ne velikých lidí! — Naše budoucnost závisí jediné od toho, aby národ velikých a opravdivých národomilovníkův měl. Nebudemeli těch míti, nikdy pravé slávy nezasloužíme." Ó by tyto pravdy obzvláště bratři Čechové — po celém světě se rozlézající a ve službě cizých národův ke škodě vlasti pracující — k srdci připustili!

České vojsko vidíme třikráte (bohužel, vždy jen co Sancho Pansu) státi před Medulánem, r. 1158 pod králem Vladislavem; r. 1161 pod Theobaldem jeho bratrem; r. 1162 pod Bedřichem jeho synem. Při těchto taženích stkví se nejkrásněji charakter Daniele, biskupa českého: on zajaté kněze a panny odkupovav anebo prosbami vysvobozovav domův je posílal. Naproti tomu jak nekřesťanskou radu, císaři dávanou, slyšíme z úst Anselma, biskupa Ravenského, vycházeli, řkouciho: „že jest slušné, aby Mediolan zbořen byl.“ Žel! že tuto barbarskou radu císař Bedřich uposlechl, a ještě větší žel, že Čechové první byli, jenž oheň na toto město metcli! Pomstu a pokutu provozovati na bezdušných skalách, domích, palácech, chrámích — jest nerozum: bořiti a zničovati nevinné klassické památky, sloupy, pomníky a jiné starožitnosti a zůstatky krásoumy — jest uražení člověčenstva. Mimo 16 korinthických sloupův z bílého mramoru, co rumy z koupelí císaře Maximiana, nyní před chrámem s. Vavřince, a pak tři kostely: s. Marie, s. Ambrože a s. Maurice nic z tohoto Druho-Římu císař Bedřich Rudobradý státi nenechal! Jaková to ztráta, jaková hanba! — Meduláněané nemohli nikdy na ztrátu své, jim od německých císařův jmenovitě od Jindřicha III, Lothara a nejvíce od Bedřicha Rudobradého, vzaté neodvislosti zapomenouti: kdož pak jim to za zlé míti může? — Když jednou manželka tohoto posledního, Beatrix, dcera Burgundského hraběte Reinalda, do Mediolanu ze zvědavosti, ať nedím ze všetečnosti, přišla, lid nad ztrátou své svobody ještě rozjitřený, posadivše ji opačně na osla a ocas místo uzdy do rukou jí davše po ulicech s posměchem ji vodili: to arci výtržnost a uražení císařské velebnosti. Císař Bedřich ale za to zbořil *celé město*, a kdo z obyvatelův, vinných neb nevinných, živobytí své ochrániti chtěl, přinucen byl smokvu (fík) pod ocasem onoho osla vstrčenou zubami vytáhnouti: i to zločin a uražení člověčensta, a nevíme, na čem se více horšiti, či na hříšnících, či na trestateli.

V refektorium tohoto kláštera jest na stěně onen světoslavný obraz od *Leonarda da Vinci*, jenž se vůbec Ustanovení *Večeře Páně* jmenuje, ale bludně, nebo vlastně *Předpověděním zrady Jidášovy* slouti by měl, ant všecko, složení, pohybování, charaktery, posunky a skutky k tomuto směřují a sama Večeře zde jen co příležitost k tomu a vedlejší věc jest. Těšil jsem se dávno před tím na spatření tohoto divu malířského. Ale bohužel v jakovém stavu nalezl jsem jej! neníť to obraz, nýbrž jenom zbořeniny obrazu, v zaprášeném, vlhkém, více stodole a stáji, nežli poctivé síni se podobajícím příbytku. Máť tato stěnomalba již svůj vlastní obšírný, všelikých smutných osudův plný, životopis. Již povstání tohoto obrazu zplodilo množství rozprávek o osobách skutečných v obličejech těchto apoštolův představených, jmenovitě v obličeji Jidáše že prý skrytý leží prior tohoto kláštera, jehož Da Vinci z pomsty tam zvěčnil. R. 1515 chtěl František I. celý obraz ze stěny vyjmouti a do Francouz přeložiti, což se ale nezdařilo. Něco později způsobila hloupost mnichův tomuto obrazu nevynahraditelnou škodu; nebo tito chtěvše dvéře svého refektorium zvětšiti nad nimiž se právě obraz tento nalézá, dali veliký kus s nohami Krista Pána a některých apoštolův odřezati a tím zkomolili a zhanobili tuto nádheru krásoumy. Roku 1726 dal mu jakýsi Medulanský mastičkář poslední pomazání, ant se chvastal, že zná tajemství zbledlé barvy očerstviti, za které šibalství 500 lir ode zdejších dominikanův dostal. V poslední francouzské vojně proměnili Francouzi tuto síň na konírnu a tím dovršili tito vzdělaní Omarové počet hříchův proti obrazu, který zasloužil, aby ve zlatém palácu chován a švejcarskou stráží před zhoubci obhajován byl. Po schodech asi 10 stupňových vstupuje se na prkenné před ním nyní vystavené lešení: tato přízeň však ne každému se propůjčuje a stojí zvláštní obdarek. Ale odměna za to jest stonásobná. Na vzdor otčimským losům síla, život a krása původní, kterou da Vinci těmto obrazům vdechnul, nemohly býti zničeny! — Již

skladba a skupenství osob prozrazuje mistra: ve středku Kristus, vůkol něho 12 učeníkův ne osamotněle sedících ale na 4 živé hromádky čili třídy, každá po tři osoby, se souměrně rozdělujících. Umělec tento uměl každému apoštolovi obzvláštní ráz dáti, který i na vyčichlých barvách cele poznati se dává: Jakuba vyznamenává šlechetnomyslnost: Filipa ohnivost a prudkost, neho podpíraje se oběma rukama na stůl, žádá odhodlaně zvěděti, kdoby ten zrádce byl; Jidáš má obličej, v němž nejvyšší zloba a zproneveřilost hnízdí a ošklivostí i hněvem srdce proti němu naplňuje. Hlava Janova plná milostnosti, okrouhlá, krotká, pravě slavjanská; Petr a Ondřej mají rodinnou podobnost, která na první pohled zvěstuje že bratři jsou; ostatní apoštolé zjevují způsobem vlasův, roucha a jiných znakův kmen a kraj židovský, z něhož pocházeli. V prostřed těchto hvězd leskne se božská osoba Kristova v nevýmluvně tiché velebnosti a jasnosti. Dika řízení božímu, že tak mnohé a staré kopie tohoto obrazu máme, z nichž některé dosti věrně vlastnosti původu vypodobnily. Leonardo da Vinci narodil se v městečku Vinci u Florencie r. 1444, zemřel r. 1519 ve Fontalenbleau v náručí Františka krále francouzského. On byl sokem Michala Angela, a mužem vysoce učeným. — Jeho obrazy prozrazují hluboké studium psychologie a physiologie. Při patření na tento obraz, zvláště jeho lebky a tváře, napadlo nás to pokušení mysliti, zdali tento Leonardo v nějakém svazku a porozumění nestál se souvěkým jemu *Janem Glogovským*, jenž právě toho času první byl, co lebosloví na Akademii Krakovské, a tak tedy dávno před Gallem, učiti začal a r. 1501 i zvláštní knihu „Craniologia" s vyobrazeními hlavy a její částek, tiskem na světlo vydal? To jisté jest, že i Leonardo psal nejen *Anatomii lidského těla*, ale i *Phisiognomicu*. Leonardo mnoho hlav a tváří prvé rejsovati proboval, nežli se mu jedna zdařila, při níž potom zůstal.

Obrazárna Medulanská a spolu i Akademie věd i umění jest v palácu *Brera* řečeném, v němž předtím

Jezuité bydleli. Každé navštívení obrazárny bylo mi svátkem a radovánkami. Tato sbírka obrazův a sádrových odlitin patří k nejkrásnějším v Italii. Tři staré a tři nové, teprv shotovené a ku vyhrání anebo prodání vyložené obrazy svábily a předpojaly i zde tak mou pozornost, že bych se k ostatním téměř nevšímavým a nespravedlivým byl stal, kdybych sobě nebyl již v Benátkách umínil, jednostrannosti se varovati. Proto aspoň tolik panství jsem nad sebou obdržel, že jsem vše, co k vidění bylo řádně, a trpělivě přehlédl, ale k miláčkům oblíbeným potom, po vykonané práci, opět dva i třikráte se navrátil. Oddavky čili sobáš panny Marie s Josefem od Rafaele r. 1504 jest první perla v této sbírce; toto byla koruna mých krásoumných úživův v obrazárnách vlaských. Krása a vážnost v tuhém svazku jest charakter všech obrazův Rafaelových, ale zde tkví ještě cosi třetího což nelze vypsati, co se viděti musí. Zde jsem cítil, co ostrovtipný Lužičan z Kamenice — Lessing — onou výpovědí říci chtěl: „žeby Rafael i bez rukou malířem byl.“ — Rafael zemřel v 34 roku života, jakási májová mladistvost rozcstřena jest po všech osobách jeho obrazův, nevynímaje ani starcův. On slohu svého nikdy a nikde nezměnil, všudy jest tentýž, na obrazech v Benátkách, ve Veroně, v Brescii: všudy mladý, spanily, divotvorný, nebo každý jeho obraz jest malířský zázrak. Co tomuto obrazu ještě nad to zvláštní cenu dává jest to, že se Rafael se svou milenkou zde do tohoto komonstva postavil. — Druhý obraz památný v této Breře jest *Zvěstování p. M.* od Jana Sanzia, otce a prvního učitele Rafaelova. Srovnávání těchto obrazův, od otce a syna, a šlakování oněch krás, které se u toho jen co poupátka, u tohoto již co rozvitá růže zjevují, působilo mi zvláštní radost. Třetí obraz zde mne obradovavši byla *Venus* od Felice Schiavona. Tito Schiavonovci mne, co věrní přátelé a upřímní spolurodáci, na celé této cestě sprovázeli všudy kroky mé mi oslazujíce a okrašlujíce. Považujeme-li ji v blízkosti,

zdá se, jakoby celá toliko jednou jedinou barvou malována byla, neznamenáme na ní světla ani stínu: ale čím více se od ní oddalujeme a k tomu pravému stojišti, s něhož považována býti musí, se blížíme, tím více se všecko okrouhlí, od plochy plátna odlušťuje a jako dvíhá, aby nám v ústrety šlo. Takový účinek umí pravý mistr způsobným užitím barvy a světla vyčarovati! — Hledali jsme zde pilně i nějaké obrazy od *Lukáše Schiavona*, malíře Medulanského, jenž byl učitelem Hieronyma Delfiona: a však nic nám pod oči nepřišlo; v soukromých sbírkách jsou neomylně jeho práce, ale těchto je v Meduláně nesmírné množství. I tento Lukáš byl dojista synem našeho národu, snad i ondem rodiny Medolské. Zde se nalézá i průba čili první výkres hlavy Kristovy od Leonarda da Vinci pro výše zpomínanou Večeři čili Zradu; a od Pavla Veronesa Narození Páně, Svatba v Káni a Umývání nohou, všecko v jeho obyčejném blesku a třesku plném slohu.

Z nových, zde v předsíních k vyhrání a ku prodání vyložených plodův malířských libily se mi též tři obzvláště, totiž: *Potopa* od Karla Belosa, velikanský obraz, smělé myšlénky mluvné barvy; potom *Novořek* an umíraje meč pomsty svému synu proti Turkům odevzdává; osoby a obličeje to věru více srbské nežli řecké čili hellenské, tak že Constantin Šarlatorozenec mezi staršími a profess. Fallmerayer mezi novými spisovateli nezle mají potvrzujíce, že nynější Novořekové větším dílem potomci Slavjanův jsou; a však mladý tento nejmenovaný malíř všemožnou pozornost a podporu zasluhuje. Povědomost stoletého snášeného otroctví a vroucí láska k národu svému svítí se jasně z hasnoucího již oka. Třetí obraz představoval předmět ze slavjanského života, totiž *Mazepu* od Francouza Horace Verneta: krásný tento a mladý polský šlechtic přivázán jest na hřbet divého koně, an s ním přes poušťě a lesy cválá. Několik plachých vlkův skáče za křovinami jakoby na loupež čekali. Výborný to obraz a pohled jeho elektrizující. Vernetové francouzští proslavili se již dávno, jmenovitě *Karel*, vyobrazováním

koňův, toto mistrovství zdědil i Horac. Tento sněžný běloň, jak hrdé, jak ušlechtilé zvíře! Jiný bázlivý anebo střední malíř bylby tohoto květoucího mládence jistě na nějakou tmavobarvou škapu posadil, aby tím spanilou postavu onoho povýšil.

U Ambrozianské knihovny též jest znamenitá sbírka obrazův, jmenovitě: Tři králové čili mudrci od východu od našeho *Ondřeje Schiavona*, rozmilý obraz vypracovaný s jakousi zlatostkvělou čistotou a něžnou rukou. Viděti zde i obrazy od Němců, k. p. Huberta, Dürera, Holbeina, Kranacha, Mengsa, a však málokdo se při nich zastaví, jsouť oni zde, tak jako onen gothický chrám, cizozemci; jejich obrazy nejsou plodem tohoto povětří a podnebí, ani těchto stěn a zdi, ani těchto svazkův a poměrův života: slovem oni nejsou zde *doma*. Od jiných obdivované malilinké kvítky, malované na slonové kosti od Jana Breughela, mně se nejen nelíbily co malicherná umělečkování a prázná mozolování, ale se mi i zošklivily proto, že malíř tento při nich oslepnul. — Krásouma není pro dětinské loutky a bavitelka. Mne více těšil zde chovaný vlastnoruční karton (nástin) ke škole Athenské od Rafaele, potom kopie Medičejské Venuše, Laokoona Vatikanského, Herkulesa Farneského a jiných.

V bibliothece samé ukazují se co řídkosti: Rukopis *Rufiniho* přeložení války židovské od Jos. Flavia, asi 1100 let starý a na stromové kůře psaný; díla Ambrožova; listy na sněm Tridentinský se vztahující od Karla Borromaea hned cele psané, hned podepsané; spisy Virgilovy s Petrarkovými vlastnoručními poznamenáními na krajech; jeden codex cyrillský, palimpsest Ciceronovy řeči pro Scauro, nad nímž Carmen Sedulii; Ulfilovo Evangelium Matouše, Rukopisy Leonarda da Vinci atd. Jeden veliký foliant obsahuje původní listy tureckého císaře Bajazeta poslané papežovi Innocenciovi VIII. a Alexandrovi VI. s připojeným latinským tlumočením. Zisk sotvy může přátelství na vyšší stupeň mezi ouhlavními jináče nepřátely šroubovati, jako zde. V jednom psaní Bajazeta od r. 1492 k Innocenciu stojí:

„N. veniens declaravit, qualiter cupitis et amatis et ubique magni facitis res sacras et admirabilis divini et magni Prophetae (Mahomeda) et Domini Jesu Christi.“ Nyní má Medulán jedinkého na slovo vzatého spisovatele, Alexandra Manzoniho, asi 50 let majícího, jehož roman: Promessi Sponsi, velice se chválí.

Z divadel zdejších téměř jen jedno jsme, a však pilně navštěvovali, totiž *La Scala*, které k největším a k nejkrásnějším v Evropě přináleží; jest v něm 6 pater čili poschodí a každé z těchto má 42 lóže, tak že asi 4000 diváků pohodlně směstknati se může. — Ozdoby divadelní sotvy výše již vystoupiti mohou, nežli zde, každá nová opera má i cele nové dekorace. Divadlo trvá od 8—12 hodin; kde však mezi operou i balety se provozují. Dvě věci se nám zde předce nelíbily, předně množství hudebníkův totiž 100, tak že hluk hudby celý zpěv pohlcuje aniž co z tohoto slyšeti nedím-li rozuměti; jednozpěv (solo) měloby jen několik hudebníkův sprovázeti, kůr třeba všickni; potom nezdvořilost a rozpustilost, která v celem obecenstvu panuje; ticho jest zde jen tudy když se arie zpívají, pod recitativy chodění a mluvení téměř jak na ulici. — Pan V. Březák, tuším Čech, kapelní mistr při zdejším Bakonském pluku, složil některé ze slavjanských, zvláště illyrských, národních melodií do not, které se tak všeobecně zalíbily, že v tomto theatře často s velikou pochvalou obecenstva hrávány býti musely. Luitpold, kníže Bavorské, uslyšav je zde hráti, tak se do nich zamiloval, že je sobě i hned přepsati dal a s sebou domů vzal.

Mezi výtvory novější stavby a řezby zasluhuje pozornou brána: *Arca della Pace*, od Napoleona r. 1804 začatá, na památku vítězství u Marenga. Sloupove a oblaukové jsou utěšení, ale mezi koněmi zde postavenými a mezi koněmi v Benátkách na průčelí chrámu Svaut-Markovského jaký to rozdíl! — Slavná socha Theseova od Canovy s obrazem Napoleonovým, nyní ve Vídni se nalézající, byla na tento oblouk určena. — Nedaleko odtudto jest circus čili amphitheater na způsob Veronského, z kamení tesaného

sezděn, pro 30.000 divákův, pro konicval, závod vozův atd. Circus tento i vodou naplněn býti může pro lodní boje. Malicherný však jest u přirovnání k Veronskému.

Již řečeno, že v Meduláně vojsko leží, v němž se mnoho evang. Slovákův, Čechův, Moravanův a Slezákův naléźá. Předtím evang. vojsko nemělo nikde zvláštního duchovního pastýře; teprv zvěčnělý císař František ustanovil Evangelíkům, jak Augšpurského tak i Helvetského vyznání, zvláštní polní kněze v Italii placené od státu. S evang. stránky jest Dvoj. p. Bukva, Slovák z Novohradské stolice, první v tom ouřadu. Služby boží konají se každou neděli ráno o 7. hodině. V nejbližší neděli, bylať tuším 17 po s. Trojici, i jáť jsem navštívil kostel ten, dosti prostranný a čistý, ve vojenské kasárně. Kdo vysloví mou radost, když jsem se tu v tomto cizým dalekém světě, od valneho shromáždění, nábožným mně známým zpěvem: Bože věrný, Bože! — v milé mateřské zlatozvučné řeči pozdravena slyšel? Posadil jsem se u prostřed vojska, mezi krajany. Dv. p. Bukva spatřiv mne přišel ke mně a chtěl mne všelijak k tomu donutiti abych prý já — kázal. „Odpusťte, příteli,“ řekl jsem, „já cestuji, abych odpočinul, viděl, slyšel, požíval — nikoli abych dělal a mluvil: ode mnoha let slyším sebe mluvícího, chci nyní i jiné mluvící slyšeti; a však prosím vás, tak své věci konejte, jakoby mne zde nebylo.“ Dv. p. Bukva vystoupiv na kazatelnici řečnil o *smrti*, její nejistotě a potřebě pamatování na ni. Pan Bukva jest řečníkem horlivým, myšlénky má hojné, příklady ze života vojenského vážené: jen škoda že o čistotu a pravidelnost řeči slovenské, anobrž o celou mluvnici mateřčiny tak málo pečuje! — Není možná řečníkem býti bez dokonalé známosti té řeči, ve které mluvíme. Ty nejvznešenější a nejdůležitější myšlénky tratí všecku cenu, oblečeme-li je do špinavého aneb roztrhaného roucha. Co krásného, pravidelného a chyby prázného jest, aneb ať se pospolitě vyslovím, co umytého a učesaného jest v řeči, to cítí i obecný lid a vzdělává tím i své srdce i svou

krásochuť. Mezi knihami p. Bukvovými viděli jsme německého Schillera: to dobře! maďarského Kišfaludiho: i to dobře! rozličné vlaské knihy: i to dobře! ale ani jednu československou, vyjmouce dvě neb tři ouřední: to zle!! My jsme všecko toto, což nám na srdci leželo, dv. panu Bukvovi i upřímně vyznali a řekli: i mámeť naději, že tuto naši upřímnost na zlou stránku vykládati nebude. Musímeť již začíti s naším národem a jazykem jináče hospodařiti, obzvláště my jeho duchovní vůdcové a učitelé: nechcemeli, aby zůstával na věky v hanebném dětinství co povrhel jiných národův.

Mravy a zvyky zdejší šlechty velmi se podobají mravům a zvykům polské šlechty: Hučno, bučno — a v paty zimno! Množství služebníkův a běhounův, stkvostné roucho, nádherné equipage a tohoto všeho chvastavé před světem ukazování — toto jest panující tón Medulančanův. Pod večer se celý Corso hemží vozy a koumi, málo kde slyšeti rozmlouvání aneb společnosti, všudy mlčelivost a samosvojnost a odtud vyplývající dlouhochvilná kratochvíl. Na procházce u Corsu ukazováno nám matku, která již svou třetí dceru jistému, na venkově u města bydlícímu šlechticovi prodala a po čase opět každou zpátkem vzala. — Ostatně na stkvostné tabule, mnohá jídla a časté hostiny nedrží zdejší šlechta tak mnoho jako k. p. maďarská: jsou zde zvláštní kuchařové, s nimiž celé domy a rodiny závázek (koutrakt) na měsíc, na rok udělují tak, že buď oni k němu obědvati přicházejí, buď on jim do domu jídla posílá. Odtud pochází, že v některých domích ani ohniště ani kuchyně není. Nejškaredejší, téměř v celé Italii rozšířený, obyčej jest ten, že zabijeli kdo koho, z jakovékoli příčiny, třebas i zjevně, takového utíkajícího vraha nikdo nejen nezastavuje a nelapá v běhu, ale každý mu ještě v outěku pomáhá, aneb jej i skrývá. —

Jednoho dne v ulici nejlidnatější k východní bráně vedoucí, uvidíme zdaleka v ústrety nám jdoucího muže, vysoké postavy; lidé ostatní se ačkoli s velikou šetrností od něho ostýchavě odstraňovali, my ale a naši přátelé znajíce jej pokojně a s pozdravením blízko ve-

dle něho přešli jsme. Byl to c. k. ritmistr, ze staré, slavné slavjanské rodiny pocházející, hrabě P. . .č, jenž několik dnův před naším příchodem to neštěstí měl, že ode vzteklého koně pokousán byl. Nedlouho potom četli jsme však v novinách tu přijemnou zprávu, že p. Josef Lalič, též Slavo-Illyr, učitel a notář v městečku Vrbovsku v Horvatech, muže tohoto šťastně vyhojil známým svým lékařstvím, ze zrostliny *Hořce* (Gentiana cruciata) připravovaným, které od svého testě (tchána) zdědil, a za jehož objevení od Rakouské vlády i znamenitou odměnu 10,000 zl. i roční doživotní penzi 800 zl. obdržel. P. Lalič široko daleko volán bývá do cizých krajin k léčení podobných chorob, a všudy se zdařilým prospěchem. On udělá z oné zrostliny odvar, vleje to, když se nemoc jeviti počíná, do úst pacientovi, načež tento se notně vypotí a vyspí: a s tím je konec všemu nebezpečenství. Mnohoť jsem již v Horvatsku slyšel o pánu Laličovi a těšil se nemálo nad tím, že i tato čest vynalezení jistého léku proti vodobázni, této snad nejhroznější neřesti člověčenstva, našemu národu za podíl se dostala.

Venkovský dům se zahradou, *Markety Simonetty*, asi půl hodiny od města vzdálený, památný jest bezpříkladným ohlasem, ant ozvěna hlas lidský 40kráte, zvuk vystřelené pistole 60kráte opětuje. — V Linterně (čili l'inferno) též v blízkosti města jsou rumy letohradu Petrarkova, kde 1355 po smrti Laury přebýval, znělky skládal a rozpravu: *De remidiis utriusque fortunae*, psal. — Klášter Chiaravalle leží tři vlaské míle před porta Romana: zde jest hrob dotčené kacířky české Vilhelminy.

Monza (lat. Monoetia, za starodávna Moguntia, sr. Mohuč) městečko, jest od Medulánu asi 2 hodiny vzdáleno, my však na parovoze za 13 minut (a tak tedy asi za celou čtvrt hodiny) tam přeletěli jsme. To byla ma první vozba párníková na suchu, má nejrychlejší cesta v životě. Tuto rychlost i potom na žádné železné draze jsem nespatřil. Stromy, zahrady, věže, vesnice okolní jen zašuměly a pak opět zmizely. Nejpamátnější jest zde chrám Jana Křestitele pro starožitnosti a drahé

poklady. Dóm tento od královny longobardské Theodolindy založen byl; její podobizna zde stojí. Sakristie plná jest neoceněných klénotův, zde jest k. p. purpuropsaný gradual od Řehoře I. královně této darovaný, stříbrná slepice s kuřátky; náprsní kříž a hřeben této královny, veliká číše její, z níž obyčejně pila, celá z jednoho kusu safíru. V samém chrámě v oltáři jest ona historicky památná *Železná koruna Longobardův*. Ku spatření této vyhledává se zvláštní dovolení od zdejší vrchnosti a předběžné složení 5 frankův. My všecko toto učinili jsme, já ale slyše, že se tato koruna s křížem k políbení podává, ostýchal jsem se co starokutý protestant k oltáři tomu přistoupiti, abych svým kacířstvím ostatním nábožným divákům a líbačům k pohoršení nesloužil, pročež zůstal jsem pozadu opřen o pilíř. Zpozorovav to jeden mladý kněz přistoupil ke mně vlídně a pojav mne za ruku, řekl: „Vy jste jinověrec? nu to nic nedělá, pojďte jen, odpouštíme vám i klekání i políbení!“ — Dostav těchto odpustkův šel jsem až k samému oltáři tím potěšeněji, že tam již i několik Angličanův obojího pohlaví stálo a čekalo, kteří též nebyli z tohoto ovčince. Snětí a ukazování tohoto svatoostatku děje se se mnohými obřady a okolnostmi; mše se čte, řebřík se donáší a k oltáři přikládá, dvojité dvéře velikými klíčemi se odmykají, a několik kněžův a kostelníkův vynímají a k zemi spouštějí tento dosti těžký kříž, v jehož středku vpravená jest ona koruna, v koruně uvnitř jest železný kruh, dle pověsti z jednoho hřebu kříže Kristova ukovaný. Koruna ta zlatem a drahokameny ozdobená jest asi 3 coule široká a tak ouzká, že jen na temeni seděti musela, ant se dospělá hlava v ni nesměstkná. — Ve dvoře chrámu ukazuje se ve výklenku stěny kostlivec Hektoru Visconti, na němž ještě i kůže. Asi čtvrt hodiny od městečka jest letní sídlo místokrále s rozkošným parkem, milohradky a s věží pro vyhlídku na rozprostírající se zde ráj Medulanský totiž kraj Brianza jmenovaný. V Monze častovali nás naši přátelé slavným vínem *Asti* zvaným po své vlasti v Piemontu, jenž jest rodiště znamenitého

vlaského básníře Alfieriho; víno to jest barvy zažloutlé chuti sladkoostré. Zde někteří z našich českých přátel učinili to poznamenání, proč se prý mluví Slavjané, proč ne Slavané Slavené, ant prý to první není národní. Ba nejnárodnější, řekl jsem já, vždyt i sami Čechové říkají rozpiat, přepiatost; a osobní Burjan, Kucian; hrubian bocian; a jako se říká Ros Rosian Rosianka, Srb Srbian Srbianka, Veljan Veljanka, tak i Slav Slavjan Slavjanka, at o křestian měštian aneb staženě křestan, a jiných jsem patřících mlčím. Již i předtím jinde na naší vlaské cestě, a však obzvláště zde viděli jsme úkaz, na zdejší Staro-Venety nás živě upomínající: totiž, naše *Korunné čili kohoutí stromy*, které se zde *Kukaně Kokaně* (sr. kok, kokoš, kohout, kokot lingram) nazývají. Jsou to stromy čili břevna z kůry oloupaná, v zemi upevněná a vysoko přímo strmící; na jejichž vrcholku visí šátky, stužky, lahůdky a jiné věci, které ten dostává, jenž nahoru vyleze: čehož obšírnější vypsání viz v našich *Zpěvánkách* I. str. 528, a ve *Slávě Bohyni* str. 172. 286. Poněvadž se tento staronáboženský obřad a hra s ním spojená jen u Indův a Slavjanův (čistých neb poněmčených) nalézá: slušně jej i v horní Italii, ant dále sotvy sahá, za rumy a pozůstatky Slavo-Venetův míti můžeme.

I z Benátek i z Medulánu chtěli jsme zatočiti cestu do Florencie a Říma; poněvadž ale my, pro krátkost času, pasy toliko od městských vrchností jsme měli, nikoli od sl. consilium a vlády: zdejší pak guvernatorové k podepsání takových pasův do cizých států zplnomocnění nejsou, a Jeho c. k. Výsost místokrál Rainer, v němž naději jsme skládali, právě několika dny před naším příchodem, do Vídně odjel; odtudto pak do Vídně psáti a na odpověd dva snad i tři týdne čekati, těžko anobrž nám, jimž ouřad čas vyměřoval, nemožno bylo: odevzdali jsme se, ač ne bez bolesti, do neproměnitelného osudu. Já jmenovitě kojil jsem se nadějí budoucnosti, že se snad předce ještě někdy příležitost naskytne k uspokojení i této vroucí tužby, tak jako se nadařila ku spatření Benátek; že již byli tam krom toho

Slávové a Čechové, kteří nám opsání tamějších krásot a památností podali, ačkoli p. Palacký velmi skoupě a p. Kopitar ještě skoupěji; že celou Italii najednou chápati a cítiti nelze, ant to pro tak krátký čas přemnoho jest duchu i srdci lidskému; a naposledy že čím hlouběji do prostřední a dolní Italie, tím méně slavjanských živlův, rumův a jmen místních se nalézá, ant Venetové toliko horní Vlachy až k Helvetsku a Tyrolsku zaujíjímali: já pak bez slavjanské národnosti ani v cizině žíti a putovati nechci. — A byť se ti i toho štěstí nikdy již za podíl nedostalo Řím a Vesuv spatřiti: děkuj Bohu za to co ti posavad dal a popřál; přestaň na tom, že jsi zde tak mnohými novými city duši svou nachoval; užívej a kochej se ještě v tom co máš; co nelze, tomu dej výhost. — Zmužilé odvolení, ústupnost a opuštění žádoucích věcí často není menší ctnost, než přes všecky překážky se prolamující odhodlanost a neúmorné hledání pokladův.

HLAVA IV.

Brianzo: Como: Leccho: Veltlin.

Úvahy o Horno-Vlaších.

Jako mladí lidé vidouce že se již masopust ku konci chýlí pospíchaji ještě všemožně poslední jeho dny a noci, plesy a rozkoše užiti: tak my opustivše Medulán chvátali jsme ku spatření ostatních krás a vzácnosti Italie. Spolu s námi v jednom velikém kočáru jeli dva kněží a dvě paní z Medulánu. Jeden z oněch kněží byl muž vzešlého věku, drže v rukou breviar Ambrozianský; on nám o stavu kněžstva a náboženstva ve Vlaších nejvěrnější zprávy podal, mluvě dosti dobře latině Jiný byl mládeneček asi 14 letý, jménem Francesco Caimi, a již kanovníkem S. Ambrože, se znamenitými ročními důchodky: jeho otázky i odpovědi, anobrž celé chování se bylo ještě dětinské. Rodina jej přimněla k tomuto

stavu, majíc dědičné právo poroučeti někoho na tuto výnosnou kanonii. Tento a onyno dvě paní neuměly jen vlasky. Mladší z nich mluvila vlaštinu delikatně, slovy předenými, v hedbáv a šarlát zavinutými. Poděleovali nás téměř násilně tito dobří lidé všemi vlaskými lahůdkami, které při sobě měli, zvláště salámi a ocukřeným ovocem. My jsme se totiž jejich vlaským obyčejům a způsobům všemožně propůjčovali, což nám jejich důvěru a přízeň získalo. V tomto tovaryšstvě přinuceni jsme byli ustavičně vlasky, třeba jak zle, mluviti. Měli jsme však tu výhodu, že nás tito spolucestovatelé na všecky krásy a památnosti rajského okolí *Brianza* (Brigantia, sr. Břeg Břegatý Brehovatý) pozorny učinili. Okolí to záleží z rozkošných pahorkův čili břehův a nižin mezi oběma ramenama Comského jezera. Nejvyšší chlum Villa Brianza s hradem a věží, sloužil lombardské královně Theodolindě za bydlo. Všudy množství veselých venkovských domkův a letohrádkův, jenž se Kapucinky jmenují proto, že na vzor kapucinských klášterův budovány jsou a mnohé chyžky ku přijetí hostův mají, kteří se zde často a hojně nacházejí, od jedné kapucinky ke druhé putujíce a pohostinství požívajíce. V městě *Como* (Chum Chlum) narodil se *Plinius* mladší, veseloherecký básníř *Caecilius*, a *Caninius Rufus*, jenž děje Trajanovy opěval. Na vrchole chlumu, pod nímž město Como leží, jsou půvabné zbořeniny hradu Baradello (sr. bardo brdo). Cajus Plinius v listě Caninovi Rufovi 1 Lib. 3 Ep. takto píše: „Quid agit Comum tuae meaeque deliciae? quid suburbanum? quid illa porticus verna semper? quid Platanon opacissimus? quid Euripus (vodovod) viridis et gemmens? quid subjectus et serviens lacus? — quid balneum illud quod plurimus sol implet et circumit? — Si te possident felix beatusque es! atd.“ Studnici pak Comskou takto opisuje L. IV. Ep. 30. „Fons oritur in monte, per saxa decurrit erupitur coenatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die statis auctibus ac diminutionibus crescit decrescitque. Cernitur id palam et cum summa

voluptate deprehenditur atd.“ Tento list je zde, do vlaštiny přeložený, na mramorové tabuli vyryt.

Nyní se již vysoké vrchy a skály před námi otvíraly, na obloze šířil se černý mrak, prudký vítr se strhnul: my právě dojeli jsme do Leccha města u jezera Como, náramnými skalisky obklíčeného. Bylot o nešpořích: poněvadž zde večeřeti jsme měli, já použív času, šel jsem na zdejší věži, abych spatřil stroj Ambrozianských zvonův a způsob zvonění, který se mi v celé Italii tak nepříjemný býti zdál. Nebo vlaské zvonění jest jakési hrncování, podobné našemu bití na zvon v čas ohně. Zvony zdejší mají vedle sebe veliké dřevěné kolo o něž provaz otočen jest, jehož jeden konec dole u věže se tahá bez přestání, tak že se při tom celý zvon vzhůru dolů převracuje, což neharmonický zvuk působí. Toto se nazývá ambrozianským zvoněním. Vyhlédna oknem nyní s této dosti vysoké na kopci stojící věže, co jsem spatřil? Všemohoucí Bože, divadlo sotvy kdy viděné! Celé město a okolí tmavou nocí zakryté, vichřice unášela cihly i střechy, bleskové hromonosní křížili se bez přestání: pode mnou chrám plný lidstva večerní nábožnost vykonávajícího a při počátku bouře domův utíkajícího: i já, ač jsem nádeštník měl, předce pro příval a vichřici nemoha ho užíti, značně promoklý do hostince jsem se vrútil, kde moji druhové *samá pravá vlaská jídla*, jako na rozžehnanou, připraviti dali. Mezi jinými nejlépe nám chutnala *Polenta con uccelli*, t. j. vlaská z kukuřice udělaná kaše na níž malá smažená ptačata. Jest toto lahůdka všech Vlachův. Vyznati však musíme, že Vlachové vůbec v jedení a v pití mírní jsou: na kuchyni a na břichu jim tak mnoho nezáleží, jako na krásných staveních, na sochách a obrazích, na divadlech a operách, na sbírkách památek a starožitností — totoť jest jejich každodenní pokrm; i obecný i nevzdělaný lid o tomto myslí a mluví, v tomto svou rozkoš zakládá. Sochy, rytiny, obrazy městech aneb na polích a silnicech od všetečníkův porouchané, stěny chrámův, mostův aneb jiných veřejných budov od surovcův zohavené aneb začarbané, jako bo-

hužel téměř všudy v Uhrách — to jsme v Italii na celé cestě nespatřili. Lid, i sama luza, všudy cítí zvláštní uctivost k výtvorům krásoumy. — Vůbec sedlák a rolník v celé Italii jest zdvořilý, veselého obličeje, hlavu přímo nesoucí svobody a člověčenství sobě povědom, životu se radující a větším dílem majetný: ne jako naši zotročilí chuďasi a manové. Ale jak to jináče i býti může? Vlaské přísloví praví: „Sedlák jest jako vavřín, čím pilněji se polévá, tím více voní a ovoce přináší; naproti tomu české přísloví říká: „Sedlák jest jako vrba, čím ji častěji obroubáš, tím se hustěji obalí.“ —

Od města Lecco až do Inšpruku jeli jsme s diližancí čili poštovským vozem. Naši Vlachové a Vlachyně pořád ještě drahný kus cesty s námi putovali. Od počátku naší cesty až posavad měli jsme to nejpříznivější počasí: v dnešní noc ale, mezi 3 a 4 říjnem, zdálo se jakoby se všecky strašné živly proti nám byly spikly. Vichřice a bouře trvala od 5 večerní hodiny do 1 po půlnoci. Zdejší silnice ouzce nade břehem Komského jezera se táhne a jest jedna z nejpamátnějších, nebo zdejším k jezeru přiléhajícím tvrdoskalným vrchům s velikou prací odzískána anebo v ně vzdorně vlámána a umèle vpravena jest. Často jest průchod skrze dlouhé skály prolámán, které průlomy jmenují se zde galeriemi, ony jsou co tunel anglický. Praveno nám, že již lombardští králové a jmenovitě i Karel Vel. na této silnici pracovali. Mezi silnicí a jezerem jest ohrada čili zeď lokte zvýší. Až do Vareny šťastně se probil náš postillion přes lijavce, písek, kamení a *ručeje* (prudké potoky) s hor na silnici se ouprkem valící. Ale mezi Varenou a Belanem zůstali jsme vězeti. Silnice zde tak kamenim a pískem zanešena byla, že celé kopce před námi stály a koně s dupotem a ržaním se zpínajíce dále nechtěli. My již předtím od Vareny větším dílem pěšky jsme kráčeli po zděném tom zábradli pod šlehy větru nad jezerem, anť po cestě pro bahno a vodu nelze bylo. A však i tu dvoji nebezpečenství nás obkličovalo shůry létaly nám nad hlavami skalní laviny, to jest větrem a přívalem odervané strhy a úlomky skal s vysokých

nad námi strmících hor; zespod otvíralo svůj jícen jezero pod námi hrozně se pěnící, zmítající a vlnobitím tímto naše boty i šaty často i obličej opleskávající. Jeden chybný krok na této zdi bylby nás ve hrobě vln pochoval. Na štěstí osvěcovalo nám ustavičné blýskání tmavou tuto pouť. Jakové to strašnokrásné divadlo! jaková to nevídaná a nevylíčitelná noc! Jezero plápolalo co phosphorské moře v náramném korytě mezi dvojím pohořím, s něhož sobě hromové vzájemné otázky a odpovědi dávali dlouhohlasným jekotem jakoby jejich zpěvný kůr příchod soudného dne vítal. Villa Pliniova s divotvornou studnicí chvěla a stkvěla se před očima našima co povětrný hrad, s něhož se stínové velikých těchto Římanův promykávali. Krůpěje deště střílely s oblakův na hladinu plesa, co kulky a broky na čelo nepřátelského vojska. Naše paní ve voze tak naříkaly, že, zvláště mladší z nich, ledva jsme ukojiti mohli v zoufalém pláči; druhá ustavičně volala: „Guai a me! o Dio! Giesu Giuseppo Maria!“ Já však, vyjma tu i tam okamžitý přestrašek, více osudu jiných než mého se týkající, u prostřed všech těchto pohrom tak klidný a nepředěšený byl jsem, jakobych jistě byl předkem znal, že pod mocnou rukou Boží jsoucím nic se nám nestane. „Škoda,“ řekl jsem k příteli Doležálkovi, „škoda že tu Byrona není, tofby byl hodný předmět pro jeho hrůzu a zoufání milující Muzu.“ — „„Ba škoda,““ odpověděl on, „„že tu není Lisst aneb Olebull přítomen, aby tyto zvuky a city v hudbu uvedli.““ — V tomto položení úpěli jsme až do svitu, kde o páté hodině náš konduktor z městyse Bellano soudce s několika chlapy, motykami a jinými nástroji opatřené dovedl, kteří nás z tohoto bahnitého a písečného hrobu vykopali a protrhanou cestu jakstaks k dalšímu pokračování vyrovnali a proklestili. Překrásný to byl pohled ráno na zájezerní ty vysoké vrchy, anť se s nich nesčíslný počet vodospádův zde na způsob stříbrných pasův, tam na způsob nejbělejšího mléka do jezera valil. Samo jezero utěšené stkvělo se nyní jako laskavé oko matky země. Toto byla ona bouře, která v těchto dnech té-

měř celou jižní Evropu záhubně proběhla, Adriatické moře vlnobitím tak zdula, že v Benátkách na náměstí a do chrámu Sv. Markovského na kondolách plaviti se museli; ve Francouzích bezpříkladné rozvodnění řek způsobila; v Uhrách, jmenovitě v Pešti, střechy domův unesla a se zemětřesením dosti značným spojena byla. My však při této bouři šťastnější jsme byli, nežli náš velectěný krajan král. rada a doktor *Bene*, professor na universitě Pešťanské, jenž v cestování svém italském na Apeninách od této vichřice přikvačen byl, tak že vůz jeho překocen a málem do propasti uvržen byl. Ouraz odtud na boku donesl tento slavný lékař ještě až domův.

Jezero *Komo*, jináče u starších zeměpiscův i *Chum Chumské*, latinsky Lacus Larius, dostalo jmeno od města nad ním ležícího *Chum*, snad Chlum, ant skutečně u chlumu čili vrchu leží; anobrž celý tento k tyrolským a helvetským horám zabíhající kraj a kout Medulánského vévodství jmenuje se *Comasko*, *Chumsko* čili *Chlumsko*; v nářeči krajinském sluje chlum posavad *Hom*, *Homec*, v jiných *l* v *u* měnících *Chum*, jako *vlk* a *vuk*. Známo jest, že jméno *Chlum*, *Chlumec*, *Chlumsko*, nesčíslný počet vesnic a měst na sobě nosí. V Srbsku se nalézá nejen město Chum Hum Podhum, ale i celé knížectví *Zachlumia*. Pravě tak i zde jest město Chlum (Chum Como), okolí *Chlumsko* (Comasko), *Chlumske Chumske* (Lago di Como). V Černohoři jeden z nejvyšších vrchův sluje *Kom*. Velký *Kom* a malý *Kom*. Jedno z předhoří tohoto jezera jmenuje se *Černobio* (snad původně Černovo); řeka z něho vytekající *Brežia* (Breggia); okolí *Serbelloni*, místní jména *Veleso* (sr. Veles Volos), *Stavino*, *Leno*, *Nesso* atd. Od města Lecco čili Lecho jede se skrze *Varenu*, *Bellano* (sr. Bělany), *Koreno* (sr. Kořen), *Koliko* asi pět mil pořád mezi jezerem Comským s levé, a vysokými vrchy s pravé strany: teprv zde se otvírá hluboká, široká, 8 mil dlouhá *Dolina Dol* (zkaženě Tell Telina, Vallis Tellina, zkráceně Veltlin, sr. luž. *dele delni* místo *dole dolní*), kudy řeka Adva teče. S *Chlumu* jde tu cesta

do *Doliny*, anebo po vlasku mluvě s *Como* do *Tellina*. Od Benátek tedy až do této *Doliny* všudy slavjanská jména a šlepěje Venetův. Tento řetěz slavovenetský prodlužuje se ještě i dále v sousední zde kraje, tam až hluboko do Helvetska, tuto do Tyrolska. Samé jméno *Helvet Helvetia* jest naším zdáním to, co *Holovat Holovata Holvét*, das Alpenland, od *hole* die Alpen a koncovky *vat viat vět*: tak jako Horovat Horvat Horvatia, Dalmat Dalmatia; vrchovat, lesovat atd. Srov. *Sláva Bohyně*, str. 288. o koncovkách *vat mat*. Sem patří i polské po-wiat, pověť, věta. t. j. vlast, panství, kraj. *Hol* se v *Hel* obyčejnou změnou hlásek *o e* přezvukovalo, jako toplý teplý, dole dele, popel pepel, rosa resa, nos nes, hospoda hespoda, Gostimil Gestimil, Bodrici Bedrici, Smolinci Smeldingi, Voloti Veleti, Dolina Delina (Telina) atd. Tak se v sousedním Tyrolsku a Korutansku nejvyšší pohoří posud nazývá *slavenská Hole* (něm. Tauern). I v Helvetsku jest mnoho vesnic a měst, řek a vrchův slavjanská jména nesoucích, k. p. Neslav, Poslav, Gradec, Kremenice, Les, Polesic, Dubin, Bila, Belič, Belenec, Celin, Černec, Čerlice, Delo, Luk, Lugenec, Luzany, Čapina. Samolik, Vetron, Brusin Meč, Mustenec, Kunice, Polic, Bumplice, Sobiasko, Delin (sr. Tellin), Prosto, Deleby Daleby. Rudenec, Siverles, Staviak, Tasna (dolina sr. těsná), Turich Turice (nyní Zürich), Vilthausen (sr. Veleti, Vilti, rodiště Zvingliho), Visoje, Vespran Vesprovan, Vindisch čili Vindonissa, Korvantia, Kostnice (kde Hus upálen) a jiná; potom jména zdejších vod a jezer, jako *Vendické* jezero a jemu sousední *Vodenské* čili *Bodenské* od vody tak zvané, řeky Tečin (Tessen), Muesa (sr. Mža) atd. Dále v okolí jména Vindelici (u Hieron. Vindici), Vindomagi, Vedum, Avendone atd. Sem náležejí i jména starohelvetských rodův, k: p. Meč, Milich, Nesen, Verny atd. V kantoně Valiském, 3 míle vzdálí od hlavního města *Sedunu* (něm. Sitten), jest celá osada slavjanská, slavjanského nářečí užívající. V témž kantoně nalézaji se města a osady: Gradec, Gruna, Gruon, Haremence, Teš, Vetron, Vernaměry, Výspa atd. Celým Veltlinským oudolím ozývala

se nám v ústrety slavjanská jména míst, k. p. Dalebio Delebio (sr. Duleby), Trahona (sr. Drahon), Čin, Brus, Čapina, Župlan (vrch), Fusina, Tiran, Verv (staroslav. řetěz), Serno, Samolíko, Prosto, Kolda (sr. Koleda), Starlež, Malenka (řeka, odtud Malenkerthal), Madre Modre (dolina), Dubin (kde Švejcaři r. 1525 císařské vojsko porazili). I jeden chlum pohoří Orteleského čili Stelvia jmenuje se *Braule Braulio*, co se se slovenským brale (skalostěna) srovnává. Řeč Veltlinčanův jest porušené vlaské nářečí. Předtím se nalézali v této dolině i protestantské, dílem ze starých Bogomilův a Valdensův, dílem z novějších Evangelíkův a Reformátův sestávající obce, chrámy a školy: ale r. 1620 zdejší římsko-katoličtí obyvatelé pod vůdcovstvím duchovních ztřeštěncův zavraždili a naprosto vyplenili všechy jinověrce. Zdejší duchovenstvo stojí pod biskupem Komským čili Chlumským. Nejednou se na levici doliny a prosmyky naskytují, jimiž hluboko do Švejcar výhledy se otvírají na tamější sněhochlumy a stráně.

Veltlin jest jako závírka Italie: zde již podnebí jižní a severní v ustavičném se nalézají zápasu. Prvé však nežbysme Vlachy cele zanechali, za slušné máme ještě zde výňatky z našeho pilně vedeného denníku položiti, obsahující poznamenání, soudy a úvahy o některých věcech, tak jak nám je místo a okamžení pokaždé do péra vnuklo. Mluvení a psaní o Italii nemá konce, tu se řeč šíří a množí tak, jako se srdce šíří a povyšuje pobytím v Italii. Neslušno haniti ten zápal a výzchyt ducha, který na tomto kraji přirozeně a neúchylně tkví, to časté opětování a vracení se k týmž předmětům. Duchovní život Evropy a tím celého člověčenstva zde se rozvinul; každá píď země jest tu světodějinným punktem; příroda tak sladká a měkká; pro krásoumy škola jediná, po jejímž navštívení neukojná tužba každého ve hmotě neutopeného člověka vždycky táhnouti bude.

Ačkoli slavný Diderot radí, aby každý, kdo chce o pannách a paních psáti, místo černidelnice do jitřenky své péro zamočil: my však předce bez rozpaku povíme,

a však beze všeho osobního aneb národního úrazu, co nám na srdci leží. Ženské pohlaví ve Vlaších vůbec není tak krásné, jakoby se to v tak pěkném kraji, v tak libezném podnebí, v tak uměleckými díly ozdobeném světě očekávati mohlo. Výjimky jednotlivé arci i zde se nalézají, a však řídké. Možno však, že my, k bílé pleti navyklí severčané, nespravedliví jsme naproti těmto černookým a snědotvárným Vlachyněm. A však mladé Vlachyně ještě jakž takž jsou milování hodné, ant nedostatek bělosti a spanilosti vděkami těla, vzdělanými mravy a vroucími náruživostmi vynahrazují: ale staré ženy nikde jsme škaredější a hnusnější neviděli, jako zde, obzvláště v Benátkách. Obličej žlutý a scvrklý; vlasy krátké, šedivé, rozčechrané; hlava holá, nezakrytá; oči vpadlé, celé tělo vyčivené: slovem každá stařena jest zde strašidlo. Naši přátelé, lékaři, nám říkali, že příčina toho jest nemírnost ve mladších letech.

Povoznictví čili vozotajství v Italii rozdílné jest od našeho. Vozatajský vůz, jakkoli dlouhý jest, má předce jen dvě tlustá, vysoká kolesa v prostředku; u předku jsou mezkové aneb mulice zapřáhnutí, a sice ne jak u nás po dvou vedle sebe, ale po jednom před sebou, někdy 4—5. Tovar aneb zboží tak se uměle nakládá na předek i zadek vozu, že téměř rovnováhu působí. Nicméně však první mezek u vozu vždy nejvíce trpěti musí hned na hřbetě; on někdy takovým nákladem, k. p. senem, tak celý zakryt jest, že se ani nevidí. Kde rovná cesta, bez vršku, tam tento druh vozův dobrý a lehký jest, ant třením koles o osy zde vůz tak obtěžován nebývá, jako mající čtyry kola. — V městech vlaských jest i dlažba ulic rozdílná od naší. Dlažbou jsou okrouhlí dosti malí a však pevně vpravení kamenové, jenom na kolejech vozův vloženi jsou dlouzí a širocí kamenové po nichž kočár, co po železné dráze, tiše a pohodlně běží.

Láska ke krásoumám všeho druhu, v Italii vůbec rozšířená, nejednou svodí lid a umělce i k rozličným klamům a šidiřstvím; i znatel bedlivý pozor dáti musí, aby podveden nebyl. Tak Stanislav Poniatovský, král polský, koupil za nesmírnou summu peněz jednu v Italii

rozhlášenou sbírku antických řezaných kamenův ze 1200 čísel záležející. Tato sbírka dostala se potom do Angličan jistému p. Tyrellovi; zde nalezeno a dokázáno, že kamení to není antické ale podstrčené dílo novějších vlaských umělcův. Čestněji a vděčněji zachovali se Vlachové ke druhému Polákovi, totiž ke hraběti *Jos. Skotnickému*, jemuž co velikému záštitníku krásoum a dobrodincovi umělcův ve Florentii, ve chrámě S. Croce, v kaple Medici, krásný hrobní pomník postaven, od řezbáře Ricciho shotovený. — Odkud patrno i to, že na květu krásoum ve Vlaších i Slávové podíl měli a mají.

Znační rozdíl našli jsme i mezi vlaskou a německou titulaturou: prostota, krátkost a přirozenost onéno více se nám líbila, nežli nemotornost, nadutost a půldruhostřevíčná dlouhost a složitost této. „*Signore*“ to jest titul v Italii vůbec panující, dávaný vysokým i nízkým, zřídka jiný titul slyšeti: anť naproti tomu každý německý kočí, hostinský, služebník, ano i listy, divadelní cedule, prodavací návěští známým i neznámým, jednotlivým i celému obecenstvu ustavičně samé *Hochgeboren*, *Wohlgeboren*, *Hochwohlgeboren*, *Edelgeboren*, *Hochedelgeboren* a Bůh ví ještě jakové *geboren* v uši sypají. V němčině bývá člověk každým psaním, které přijme, v každé společnosti, kterou navštíví, právě na to nejčastěji upomínán, co jeho nejmenší zásluha jest, totiž na *rod* a *narození*, což vlastně žádná ctnost a čest není, ale jen dar náhody. Anobrž jak často nestydatou lež říkají v oči mnohým osobám tyto německé titule! jak mnozí vlastními zásluhami aneb štěstím vysoce postavení lidé, důstojníci, vůdcové, rádcové, panovníci jsou *nízkého rodu*, aneb nedochůdčata, a *neblahého* anobrž často i *nepoctivého* narození! Nemusí-li tyto v uších svrběti při slyšení *Hoch* aneb *Wohlgeboren*, jenž jim co ironia neb satyra zní: proto tento germanský, téměřbych řekl necudný a oplzlý, babám do porodincův patřící princip titulatury, totiž *rod* a *narození*, slušným právem od novější vzdělané Evropy do znevahy přišel. K litování jest, že Čechové i zde za Němci poklusávati a tento německý

živel ve svou řeč a obcovu uvesti chtějí tlumačíce to v Blahorodí, Vysokorodí atd. Jak mnohem krásněji a pravdivěji znějí staré naše titule: Slovútný, Slavný, Mnohovážný, Velectěný, Výborně zasloužilý, Poctivý, Vzácný, Velkomožný atd.

V náboženství Vlachův jest, co do vzdělanějsích lidí, mnoho pouhého rukodělnictví a svatoskutečnictví, co do obecného lidu, mnoho pověry. Arci že díla umělecká, stavby, malby, zpěvu, zde se službami božími všudy tuze sdružená, mnoho půvabného anobrž i vzdělavatelného mají: a předce vyznati musím, že se mi ve chrámích, byť i od samých krásoum vystavěni a malováni byli, každý nábožný hokus pokus nelíbí; a proto nikde jsem vroucnějším a srdečnějším evangelikem nebyl jako v Italii, a nemohl jsem se dosti nadiviti oněm protestantům, zvláště učeným Angličanům a Němcům, kteří zde svou víru a církev opouštějí. Sám *Goethe* žaluje nádherně ve své „Italienische Reise“ na prostotu evangelických služeb božích, zvláště na *malý počet* svátostí a obřadův, dávaje v tom přednost a chválu jiným křesťanským stránkám: a předce dobře světu známo jest, že p. Goethe sám, při svém pohodlném náboženství, ani těch maličko svátostí své církve nezachovával.

Ostatně i v náboženství i v pokrmích Vlachův našli jsme mnoho slavjanského, dílem od otcův Venetův zděděného, dílem od jiných sousedních Bratroslavův půjčeného. Nad Indy, Slavjany a Vlachy není národu nábožnějšího a přitom arci i k pověře náchylnějšího. — Stará Slavjanův láska *ku kaši*, kterou již Mauritius a Leo chválili, i do Vlach se přesídlila a žije zde posud pod jménem *polenta* od *puls pultis*, t. j. kaše. „Kaše mať naše“ říkají Slavjané: tak i u Vlachův jest polenta (kaše z ječné, kukuřičné a jiné mouky) nejrozšířenější a nejoblíbenější jídlo, zvláště u lidu, tak že místo chleba zastupuje a všudy na trhu i ve krámích se prodává.

Řeč vlaská, tato květina hesperidská, nejkrásněji se mluví v Benátkách, snad to vplyvem slavjanským, tak jako Míšenské a Saské nářečí, nejpěknější v Němcích, vyniklo vplyvem našeho národu. Lombardské ná-

16*

řečí vlaské jest hrubé, nečisté, francouzštinou protkané. Cimmerská řeč, ač již pomíšená, panuje ještě v 7 osadách na pomezí Benátském v delegací Vicenské, a ve 13 osadách v delegací Veronské. A však nechápám vůbec, jako se někteří i do samého tohoto vlaského slavíka tak vblázniti mohou, že všecky jiné jazyky vedle něho opovrhují. Jeden jazyk neslušno loktem druhého měřiti; máť i vlaská řeč své zlozvuky a neřesti. Chátra vlaská, mluvě tuto řeč, více syčí a sipí, čičiká a čvi-liká, nežli mluví: i sami vzdělanci jen s tou největší pozorností jí jakovou takovou řečnickou výraznost, pří-zvučnost a článkovitost propůjčují. V ženských ústech rozplyne se někdy na kaši, anť jí kosti, totiž spolu-hlásky chybují. Proto mně italismy i v srbštině nikdy nechutnaly, obzvláště ztráta zvučky *ch* a *i*, k. p. *mua* místo mucha, *uvo* místo ucho, *sav* místo *ves*, *čovek* místo *člověk* a těmto podobné mrzáky. Vlaština mluví se těmi nejpřednějšími ústními nástroji: rtoma, zuby a koncem jazyka; němčina těmi nejzadnějšími: hrdlem, čípkem, podnebením: slavjančina stojí v prostředku mezi oběma. I divili jsme se nemálo, jako se náš výborný český básníř Zdirad Polák zde do této kašovité vlaštiny tak zamilovati mohl, že sobě vedle ní češtinu zošklivil a ve spisovatelství, k nenabyté škodě naší literatury, pokra-čovati cele přestal. Zdali p. Polák nikdy neslyšel ono polské přísloví?

„Ďábel Evu po vlasku svodil,
Eva Adama po česku,
Bůh je po německu hromil,
Angel po maďarsku z ráje vypudil.“

Jedna toliko okolnost aneb raději *nemoc novočeská* vysvětlila mi, aspoň z částky, tento úkaz, totiž novo-české *iikání*, které celé naší československé řeči a ná-rodnosti záhubou hrozí, proto, že nejen Slováky od češtiny odstrkuje, ale celou řeč a národnost českou zženilou, chabou, jiným národům hnusnou činí tím, že jí jakýsi kvílící, kvíčící a pištící charakter vnucuje. Není

zde místo obšírně o tom mluviti; krom toho již jinde (k. p. ve Kroku I. 3. str. 32, ve Výkladě ku Sl. Dceře) jsme dosti o tom i psali i s Čechy ústně mluvili: ale, jak zkušenost učí, bohužel všecko na darmo. P. Vlčkovský při svém, jináče znamenitém, přeložení Homerovy Iliady shledal jako schválně všecky české zlozvuky a ohavy řeči, k. p. vůči, vůbět, vůchranu, vůbdar, vůkres, aneb stříla, včíra, tou berlí, línost, líp, míň, třísti, odvlíkl, tíhli, odporučín, složíno, okusíno, uspokojína, hřbetu, křtu atd. Tak i jiní Čechové, kde jen mohou nejkrásnější hlásky *a* aneb *o* aneb *e* zavražditi, to jistě dělají, proměňujíce je v huhňavé, nelibozvučné *í* aneb *i*: tak že v jedné periodě sto *i í y ý* se nalézá a sotvy 5—10 jiných samohlásek.*) Čechové pravda sobě to ani představiti nemohou, jakovou bolest slovenským ušim toto ůůkání a iikání působí, obzvláště kde ani prosodicky potřebné není. My čtouce takové knihy každého takového spisovatelo považujeme za *nepřítele našeho národu*, nebo tím trhá svatý svazek jednoty mezi Slováky a Čechy. Čeština již nyní nestojí sama, ona má svědky a sokyně, ona již není výhradným a libovolným jměním samých toliko Čechův, ale společným rovnoprávným pokladem i Moravanův a Slovákův, anobrž stojí pod dozorstvím a kontrolí celého vzájemného Slavjanstva, pročež na tyto okolnosti všudy ohled bráti musí, chce-li žíti a kvésti. — Chválím Slováky, že se k češtině, chválím Horvaty a Krajince, že se k Illyrčině, chválím Malorusy,

---

*) K poznačení této české klopnosti k literče *i í y ý* počal kdosi bájku skládati v následujícím slohu: „Chytrý Jiří když v ty dny při cizích rybnících svíží píci svým klisicím žíti byl, chytil síti z bílých nití, tisíc pídí zšíří i zdýlí, čtyři z jiví pijící čížky atd.“ — Taková blahozvučnost podobá se cele oněm maďarským veršům, u Beregszáziho str. 212.

Lövöldözök, szököm, nöttön nő örömöm;
Ölöm ökröm: töltöm sölő-tő özönöm:
Örömömbol ötször, söt többször köszönöm,
Bövönn ċntött gyöngyöd, örökös ösztönöm.

že se k Velkoruštině pozdvihli; želám aby se ještě i Lužičané a Slezáci, buď k Čechům buď k Polákům připojili a tím počet nářečí a různin v našem národu umenšily: ale starší ty a vzdělanější sestry buďtež ku mladším spravedlivé a spanilomyslné. Máť i slovenčina své neduhy, zlozvuky a nekonečné různomluvy; nechceme, aby ona za spisovní zvolena byla, ale chceme *slovenskou češtinu* a *českou slovenčinu*, kteráby se vespolek pronikla, obohacovala, okrašlovala. Nikdyby Bernolakismus nebyl znikl, kdyby někteří Čechové nebyli tak svéhlaví a ku Slovákům nespravedliví, aspoň bezohlední. Srovnáváme-li takovouto češtinu se vlaštinou, ovšem žaloby pana Poláka, Zaveršnika, Hollého a již předtím Poláka Luk. Gornického, Časop. Mus. 1830. III. a jiných nejsou prázné. Ono příslovi vlaské: „*La lingua Toscana, in bòcca Romàna*" já bych i na naši řeč vztáhl. Řeč česká v ústech slovenských! — Někteří Čechové arci tuto morovou ránu češtiny pěkným jménem *atticismu* českého zahojiti aneb zakryti chtějí: ale kdo zná attické nářečí, ten se nad tím smáti musí, anť ví, že v tomto utěšený rozměr *všech* vokalův panuje, aniž kdy atticismus opovážil se obětovati některým vokalům k vůli rozdíl pohlaví anebo počtu jednotného a množného, jak k. p. Čech: dávní, dávní, dávní, cizí, cizí, cizí, a in plural. opět jen tak. Ve vlaštině právě na opak, temné *e i u* v řeči zanedbáno, vyobcováno, naproti tomu zvučné *a o* všudy rozšířeno, což ji tak zpěvnou a básnickou činí; a kdyby tolik konsonantův nebyla utratila, mohla se i řečnickou a mudrckou státi.

Druhá chyba a obtížnost v češtině (i v polštině), na kterou mi na této cestě přátelé a Slavomilové jak v Illyrsku tak i ve Vlaších žalovali, jest ono nadužívání genitivu na ujmu jiných pádův a odtud povstávající nedostatek oratorického numeru. Jsou ve starších českých knihách celé sady, anobrž strany, kde mimo genitiv téměř žádný jiný pád se nenachází, ani dativ, ani accusativ, ani vocativ, ani locativ, ani instrumental, anť je genitiv, co saturnus své dítky, všecky pohltil. Obzvláště mezi genitivem a accusativem jest v češtině ustavičný

zápas a spor. Odtud tisíceré grammatické nesnadnosti a překážky, zmatky a zlozvuky, protimluvy a nedůslednosti. V Dobrovského české mluvnici více stojí o genitivu mudrováno a napsáno, nežli o všech ostatních pádech: a konečně zůstává čtenář předce v té největší pochybnosti. Dobrovský žádá příkladem Polákův, aby při všech záporných větách genitiv stál: to ale žádná jiná řeč na světě nemá, a již proto toto jednostranné pravidlo státi nemůže. Dobrovský stavil svá grammatická pravidla větším dílem na šestidílné biblí, a předce i tato není v upotřebování genitivův důsledná tak k. p. *Ezech.* 34. V. 4. stojí: „Nemocné nehojíte, zlámané neuvazujete a zaplašené zase nepřivodíte“, kdeby dle Dobrovského státi mělo „nemocných, zlámaných, zaplašených.“ Anobrž v samém nov. zákoně jakové houpání, skákání a chvění mezi genitivem a accusativem, k. p. *Řím.* 7. V. 16. „Jestliže *což* nechci to činím; a opět V. 17. „Ne já *to* činím;“ a opět V. 19. 20. „Nečiním dobr*ého*, a poněvadž *čehož* já nechci atd.“ Není-li to svévole a zmatek řeči, aneb aspoň zbytečné suptilničkování, hloubálkování a odplašování cizincův od naší řeči? Tak stojí v Libušině Soudě se záporem hned genitiv: „Kakobych já vod*y* nemutila“, hned opět accusativ: „U nebudu vám souditi svad*y*“, aneb: „Nechvalno nám v Němcech iskat pravd*u*“. Tak sám Dobrovský píše v mluvn. str. 333. „Žádného domu celého nezůstalo“ —- wofür man aber eben so gut sagen kann: „Žádný dům celý nezůstal.“ Tak *těšiti těšívati smutné* má prý státi s accusat. ale *potěšiti potěšovati smutných* s genitivem: je-li zde mezi oním a tímto nějaký podstatný logický aneb grammatický rozdíl? Nalézá-li se v některé řeči takové vtipáčkování? latina užívá i při *solari* i při *consolari*, němčina i při *trösten* i při *vertrösten* accusativ. Tak *nenáviděti* v češtině se klade genitiv (k. p. duše své), ve staroslavské pak accusativ (*dušu svoju*). Jak pochybné jest české: Sulla dobyl Říma (část?); jak určité slovenské: Sulla dobyl Řím (rozumí se celý). — Čas jest tedy, abysme řeč naši osvobodili od tohoto přílišného počtu genitivův uvedouce do ní rovnováhu

a souměrnost pádův. Rozmanitost se líbí, jednotvárnost jest omrzelá. „Ridetur *chorda* qui semper ludit eadem.“ Co p. Hanka, v Časop. Č. Mus. IX. str. 166. k obraně tohoto předmilenství k genitivu psal, to není dostatečné k tomu, abysme se proto od Evropčanův, anobrž i jiných Slavobratrův, k. p. Illyrův, dílem i Rusův, vzdalovati měli. V obecném životě lid velmi dobře a moudře genitivu užívá, totiž jen tam, kde on částečný (partitif) jest, kde se při něm rozumí *kus*, *trochu*, *málo*, *něco*, *částka*, *pochybnost*, k. p. neviděl jsi matky? t. j. trochu, kolik tolik z ní, znak a šlepěji zdaleka tmavě a nejistě; ale naproti tomu: neviděl jsi matku? t. j. ce ou, úplně, zřetelně, zblízka, z oči v oči. Tak: podej mi ruky t. j. kus, na krátký čas, k nějaké malé pomoci; naproti tomu: podej mi ruku t. j. celou, pevně, směle. Proto já novější spisovné češtině štěstí přeji, že toto genitivní jarmo grammatikův se sebe svrhuje a tím se ku prostonárodní mluvě zpátkem vrací a k jiným vzdělaným evropským řečem značně přibližuje a připodobňuje. S umenšením toho iikání a genitivusování čeština mnoho získá na libozvučnosti a dokonalosti. Toto však, co jsme zde řekli, nebuď na ujmu a hanu češtiny slyšáno, jejíž zlaté klassické vlastnosti, jmenovitě časomíru, neporušenost kořenův. krátkost slov a výrazův, nekonečnou vzdělanlivost, čistotu, jasnost a proniklivost jejích zvukův, její pochlebnou přítulnost k srdci, její způsobnost ne jen k básnictví, ale i k řečnictví a jiné, jimiž téměř všecky své slavské sestry převyšuje, my lépe než kdo jiný známe a vysoce vážíme: ale právě proto žádalibysme z jejího krásného roucha všecky špiny a šplehy odstraniti. Tu jde ne o pochvalu toho, co již má naše řeč, ale o nabytí toho co jí ještě chybuje. Potom čeština přednosti a ozdoby všech evropských řečí sama v sobě spojí, důstojnost, španělské, bohatost anglické, hlubokost německé, lehkost a žertovnost francouzské, sladkost a lahodu vlaské.

Mezi slavjanskou a vlaskou řečí mnohé jsou styčnosti a svazky jak co do *látky*, tak i co do *formy*, tak však že slavské větším dílem starší a původní,

vlaské mladší a od nás půjčené býti se zdají; poněvadž se, pokud známe, ještě nikdo o to nezasadil, my, co nám na naší cestě v oči padlo, zde sdělujeme:

I. Co do látky řeči: 1. Stejnost zvukův:
č-ce-ci: cena (čti čena), cibo (čibo), ciaskuno (časkuno).
dž-ggi: oggi (čti odži, hodie), oggeto (odžeto, object); sr. *slav.* džban, džber, hádže, Hodža atd.
l lj-glj: figlio (čti filjo), orgoglio, foglio, tagliare.
ň-gn: agnello (čti anělo), degno (deňo), ogni (oňi), signore (siňore).
š-sce sci: lasciare (lašare), scemare (šemare) scimia (šimia).
ž-ge gi, ju: genio (ženio), giardino, giusto.

2. Stejnost kořenův:
baj bajka bajkář bájeti; *vlas.* bajazzo, sbagio, sbajaffare, sbajaffone.
běl bělý, bělohlava, bělé dvory, t. j. krásný; *vlas.* bello, bellone, bellezza.
berla, barla, brle; *vlas.* pirla, piralo, piroli.
berlin (břevno Vogelstange); *vlas.* berlina, berlesca.
Běs, běsný, běsnost; *vlas.* besso, bessa, besseria.
bláto: *vlas.* beletta.
Boh Bůh Bih, Bohota bohotný, božič božica (věštec), božskovati (frömmeln), nábožníček, pobežnůstka; *vlas.* bacchettone (sr. bahme), *franc.* bigot, bigoterie (sr. malorus. Big-Bog).
bohatstvo zboží; *vlas.* boga, boguggio, *fran.* bagage; bagatelle (chatrné zboží.)
břiti, břitký, břitva břititi; brus brousiti: broj, brojiti zbroj; braň bràniti zbraň; bir zbir birda biřic (t. j. ozbrojenec); *vlas.* Sbirro, sbirera.
brloh brložiti; *vlas.* berlengo, berleggiare.
bruk brk brkati; *vlas.* brucco.
búda budka, *vlas.* bottega.
cac cacka cata, čac čač čača čačka, čačaný, cek cech ce ceta, cetka cetina cetule (cedule) čte

čet počet číslo (sr. numerus a numus); *vlas.* zecca, zechino.
Dodola jméno bohyně; *vlas.* Dondola jméno rodin.
drápati; *vlas.* strappare, tarpare.
hod, hodovati; *vlas.* godere, goduta.
hrba hromada; *vlas.* groppa, *něm.* Gruppe.
choditi, *srb.* oditi; *vlas.* andare.
kal kalý (pěkný), kaliti (slov. líčiti), kalota; *vlas.* a *franc.* gala, galant, galanterie.
Kok kuk, kokoš koket kohout, koka kuka (slepičí vejce), kukaně kokaně (slepičí hnízdo); *vlas.* cocco (vejce), cucagna (hra.)
krpec, škorně; *vlas.* scarpa.
kum kumstvo kmotr; *vlas.* coma, comane.
kut, kutina; *vlas.* cantina.
malženka; *vlas.* moglie.
niva; *vlas.* novale.
novce; *vlas.* nummi.
očankati; *vlas.* incantare.
páčiti se; *vlas.* piacere.
pás, pojas, páska, pasmo pasmice, pasmovati pasmování, od pjati pnu; *vlas.* passamano.
peljati odpelati; *vlas.* pigliare.
pera, plur. pery (*slov.*-rty) odkud praviti; *vlas.* parlare- mluviti, jako ode rty, řeč řečniti.
pinta (míra); *vlas.* pinta.
plod, *staroslav.* polod; *vlas.* biada (plody polní) *lat. barb.* bladum.
pohan pogan pohaněný (nekřesťan); *vlas.* pagano.
práce; *vlas.* prace (Gartenrabatte *sr.* robota.)
pražiti praž, paráž pražma; *vlas.* bragiare, bragie.
právo; *vlas.* bravo.
praviti; *vlas.* parlare; sr. pera.
přímo pramo; *vlas.* prima di me (přede mnou).
puk pukance, puknutí, rozpuknutí; *vlas.* bugance (rozpuknutí oudu zimou).
put plť pleť (Fleisch), putený putená (fleischlich, geil), putenost (Geilheit); *vlas.* putana-smilnice.
raka, rakev; *vlas.* arca archa.

robota; *vlas.* roba (tovar, zboží).
ručaj; *vlas.* ruscello.
run runa (u Slováků-rov, brázda ve vinici), runiti (brázditi) od ryji rýti rov; *vlas.* ronare, (das Feldbauen).
sad posaditi, posada; *vlas.* posada posata (das Niedersetzen eines Vogels).
samar, soumar (-osel); *vlas.* samaro.
srp serp; *vlas.* — *fran.* serpe.
sreta stret ústrety; *vlas.* sorte.
stan stánek stanice stanoviště, zůstávám; *vlas.* stanza stanzia, stanziare.
stanu ustanu ustávám, ustalý; *vlas.* stanco, stancare.
stěna stinka stinka; *vlas.* stinca.
straniti odstraniti; *vlas.* straniare.
strava strova stravice, stravuji; *vlas.* stravizzo, stravizzare (slovo strava i Hunové již ode Slávův vzali).
střela; *vlas.* strále.
striga strigoun: *vlas.* striga strega, stregone.
stupy; *vlas.* stamp, stampare.
škeřiti se, škvrna; *vlas.* scheruire, scherna.
štěp ščep, ošlíp, tep cep; *vlas.* zeppa.
tarča terč, trč od trčeti, trkati; *vlas.* targa, targhetta, *něm.* Tartsche.
tep tepati; *vlas.* toppo.
trápiti trampota; *vlas.* strapazzare, strapazzo.
třibiti (čistiti) třebný (čistý); *vlas.* strebbiare.
trt, trtáč trtati; *vlas.* tartire.
tvaroh tvarůžek tvarožina; *vlas.* formaggio (sr. tvořím a formo).
týrati; *vlas.* tirare.
Tur (bůh vojny, davor, tábor), Turice, turně (u Dalemila), turnaj, turina turizna, skráceně trizna-hra a slavnost bojovní ke cti Turovi; *vlas.* torneo. *fran.* tournoi, *něm.* Turnej, Turnir.
vdova, *vlas.* vedova.
vrece vor vorek, závor od vru zavru; *vlas.* borsa borzetta: boracchia bursa.

žák; *vlas.* zago.

župan, špan, *lat.* středověké scabinus; *vlas.* schiavino.

Snad i *sloven.* opovedlo, *lat.* opus. a *vlas.* opera?

Sem patří i moj můj *vlas.* moi; tvoj tvůj, *vlas.* tuo tuoi; já *vlas.* io.

II. Co do forem řeči:

1. Stejnost koncovek:

ina: šestina vlas. sestina, sedmina vl. settina, desetina vl. diecina.

jména míst s touž koncovkou: Lipina vlas. Fusina, Žilina vl. Mutina, Bukovina vl. Polesina, Slavina.

ska sko: Lipsko vlas. Bergamosco, Chlumsko vl. Comasco, Slezsko vl. Cremasco, Horvatsko vl. Pomponesco, Rusko vl. Tedesco (sr. Němčisko), Polsko Polska vl. Gerardesca, Somosca.

ov ova: Krakov vlas. Padova, Lubětová vl. Mantova, Dubová vl. Genova, Králová.

ž: Paříž vlas. Parigi.

jména kmenní a národní: an in on: Slavian vlas. Italian-o, Moravan vl, Veneziano, Serbin vl. Florentino, Slavon vl. Sassone, Čakon vl. Grigione.

l: Španiel vlas. Spagnolo, Goral Moskal.

anda: vojanda vlas. solanda, kocanda vl. locanda, palanda vl. polanda.

ata eta ita ota: lopata vlas. bajata, odplata vl. balata, komnata vl. cagliata, podstata vl. carrata, osvěta vl. bacchetta, klevěta vl. calcetta, sketa vl. bajetta, teta vl. licetta, nesita vl. bombolita, tolita vl. carpita, dobrota vl. pinzotta, jednota vl. ballota, sirota.

ola: stodola vlas. bietola, mrtvola vl. bambola, tobola vl. cagnula, smola vl. fragola.

2. Částečný genitiv:

Dej mi chleba vlas. del pane, vody vl. dell' aqua, vína vl. del vino, masa vl. della carne, ryby del pesce.

3. Zveličující:
tělo tělisko, vlas. corpo corpaccio, doktor doktořisko vl. dottore dottoraccio.

4. Zdrobňující:
chyža chyžina chyžica chyžka, chyžečka chyžulka; vlas. casa casina casuzza casuccia casetta casucciola, chudý chudičký chudina chuďas; vl. povero poverello poverina poveretto.

5. Dvě zápírky (negationes) nedělají potvrzení:
Já nedělám nic; vlas. io non fo niente.

6. První a druhá osoba indicat. množ: počtu, a druhá osoba praet. množ. počtu:

jsmo smo (u Slovákův	a	Srbův)	vlas.	siamo.
jste ste	—	—	—	sete, siete.
milujemo	—	—	—	amiamo.
milujete	—	—	—	amate.
milovali ste	—	—	—	amaste.
dá, dáme, dáte, dali ste	—	—	—	da, diamo, date, daste.

7. Passivum.
Dí-se, věří-se, slyší-se, hodovalo-se, prodává-se.
Dice-si, crede-si, sente-si, godeva-si, si vende.

Jako u Slavjanů *čúti*, *čuje se* znamená nejen *fühlen* ale i *hören*, tak i u Vlachův *sentire*. Srovnej i *jména*: Kocel a vlas. Consalvi; Košut, Kosmatý a vlas. Cossutius, Cosmati; pak naše jména: Pán, Stopán, Sedmipán, Zeměpán a vlas. Frangepan, Caccopan, Marzipan atd. Sróv. i vlaská na slavenčinu silně upomínající jména rodin: Dalco, Doino, Craghi, Costoh, Codagora, Crastona, Cresti, Cubrian, Malco, Rados, Zurbaran atd. Jako v latinsko-vlaské řeči mnohá osobní jména na o, k. p. Cato, Cicero, Angelo, Tasso, Ariosto, Paolo, Rinaldo, tak i u Srbův a Slovákův, k. p. Milo, Rádo, Téšo; Jano, Juro, Ondro, Samo, Balo, Stano, Blaho, Blažko, Palo, Vanko, Slavko atd.

S těmito se mohou srovnati i slavjansko-latinská slova, z nichž mnohá jistě od Slavjanův k Římanům přešla k. p. *holub poljub* columba palumba (Viz pojednání o holubě v Příloze II.); *dom dům* domus; *pastýř* pastor; *hospod*, *hospodář* hospes; *štít* scutum: *pora tépory teprv* tempus temporis; *pout pąt* pons pontis; *s-víži svěži* vegetus; *vojatiti* vagire; *slíbiti snubiti* nubere; *orati* arare; *role* rus ruris; *rub srub obruba rubež* (rus.-hranice) od srubiti, rúbati (zimmern), *lat.* urbs urbis (urbs tak se má ku rub srub, jako arca armus ku raka rámě); *ko-ster kostel*, *ko-struj o-strog* (rus. a starosl. hrad) od stru, stroj strojiti, *lat.* strues, ca-strum castellum; *ov ova ovo* ille (olle) illa illud; a passiva ljubljus amor čili amos amose atd. Desítisyllabné terciny ve vlaském básnictví, zvláště u Dantebo, jsou, vyjma rýmy, rovny našim nejstarším druhům veršův, k. p. v Libušině soudu, v Kralodv. Rpisu., v srbských národních zpěvích. — Ostatně srovnej s tímto i to, co již dříve o výrazech kupeckých ze slavenčiny do vlaštiny, francouzštiny a němčiny přešlých pověděno.

K těmto mluvnickoslovnickým důvodům přistupují ještě i zeměpisní; nebo větší díl jmen měst, vesnic, hradův, řek, vrchův v horní Italii jsou slavjanského původu, jak jsme to již v běhu tohoto Cestopisu příležitě podotkli, a nyní zde ještě v ohlavení představujeme:

B. Bebe Bebion (Baba), Bobio, Belano, Belluno, Biella, Benak (Pěnak), Breme, Brenta, Brescia, Brianza Briganza (Bregunica), Burun.
C. K. Carpi, Colico, Como Chum, Corenno, Crema Cremona (sr. Kreml, křemen), Krk Kerka.
Č. Cecina (Čečina), Cesana (Česana.)
D. Dol, Dolo.
F. W. Fusina
G. Garda, Garza (gorica), Grado.
J. Jader Jadria, Jakon Jakin (Ancona), Janova (Genua).
L. Laveno (jezero), Lecco, Legnano, Livenza (řeka), Lugano (jezero lug Lužico), Lugarus.

M. Malghera, Malamoka, Mantova (sr. Man, Maneta, Manata), Medak, Mediolan, Mela, Mira, Mutina (nyní Modena, sr. čes. Mutina).
N. Nalega, Nitra (jezero).
O. Olona (řeka sr. buď legi legi liana, buď Oleo jelen.)
P. Padova, Papia (sr. pop.) Parenza (Poričie), Plava (řeka), Polesina Povera.
R. Ravena, Rubano.
S. Z. Savoj (sr. Záboj Závoj), Sila, Sirmio (Srem), Soča (Isonzo), Spina, Zerbio.
T. Tellina (Dolina), Terč Treč (hrad u Mediol. od Čechův zbořený), Ticin, Tessin, Trebia, Trebiš (Treviso) Tarviso.
U. V. W. Uderzo, Varena, Venda (hora), Venetia, Vicenza, Vidin (Utine).

Dvojí jest domněnka o původu Venetův adriatických; jedni, k. p. Cato, Livius, Plinius, Ovidius, Justinus, Trogus, Silius, Marcianus a jiní odvozují je od Henetův čili Venetův Paphlagonických, jenž se pod vůdcem Antenorem po Trojanské vojně sem přestěhovali asi 1000 let před Kristem; jiní k. p. Strabo, odvodí je od Venetův Belgických. Nám se onano první domněnka pravdovitější býti zdá, ant charakteristika Henetův u Homera cele na Slavjany se hodí a srovnává se s tou, kterou později Scymnus Chius o Illyrech Jaderských napsal. Srov. Homerovu Iliadu od Vlčkovského, str. 207.

Zevs na Slávy hledí: — na ty Slavany klisodojné,
Mlékojedy, krotké to lidi, všech spravedlivější.

A Scymnus Chius, u Lucia str. 17.

Illyros piissimos ferunt, justosque,
Hospitibus bonos, civilem amare societatem,
Studere vitae et moribus cultissimis.

I slova a jména Paphlagonická u Strabona, Geopraph. L. 12. zachovaná, odstraníme-li řecké koncovky od nich,

cele slavjanská jsou, k. p. Bagas (sr. Bog, Bohuš), Biasas (sr. Běs), Lokes (sr. Lokea), Ratotes (sr. Rat aneb Rad, Radota), Zar (sr. Belizar), Manes (sr. Man), Gasys Ologasys (sr. gost gast) atd. Buď jak buď, Polybius výslovně praví, že se „Venetové tito jazykem od Gallův různili;“ jest-li pak ani řeckého ani latinského jazyka nebyli; jest-li tolik slavjanských pozůstatkův v prastarých jménech míst. hor, řek, jezer atd. anobrž i tolik vplyvu na cizé sousední řeči, starou římskou a novou vlaskou, zanechali: ani pochybovati nelze o jejich slavjanskosti. Slova slavská *paljub poljub* čili *palumba* jak jsme to v přiloženém pojednání ukázali, již u nejstarších latinských básnířův užívaná nalézáme, k. p. u Plauta, asi 200 let před Kristem; odkudž viděti, jak dávno již Veneto-Slávové v Italii bydleli a s Latiníky sousedili, a jak pravdivé jsou zásady Šafaříkovy ve Starožitnostech o předkřesťanském bytování Slavův v Evropě. Naši nejstarší dějepiscové, Nestor, Boguchwal, Dalemil a j. to výslovně potvrzují, a sice tak, že tento poslední sídla Slavjanův netoliko na horní ale až na prostřední Italii, až do Říma, rozprostírá v kapitole I. takto pravě:

Mezi jinými Srbové,
Odtud kdež bydlé Řekové,
Podle moře sie usadichu,
Až do *Říma* se rozplodichu.

Slovem dějiny i zeměpis, řeč i obyčeje a tisíce jiných důvodův a okolností to nepodvratně potvrzují, že již ve prastaré době, před Římany a Kelty, nejen v celé horní Italii, v Benátsku a Lombardsku, ale i v Helvetsku, Tyrolsku, v části Bavor, v Retii, v Noriku Vendo-Slávové bydleli, a že strom života vlaského má svůj kořen v půdě Slávy.

Srovnáváme-li toto polatinění a povlašení Veneto-Slávův v Italii, s poněmčením Vendo-Slávův v Němcich, veliký mezi obojím nalézáme rozdil. Latiníci a Vlachové to učinili bez oumyslu a schválného předsevzetí: Němci

to ukartovali schválně a úmyslně; u těch tam bylo to více dílo náhody a geografického sousedství a smíšení: u těchto bylo to více dílo národní nenávisti, sobectví a jakehosí zapeklenéní; ti tam nevedli proti řeči a národnosti žádné vojny a krveprolití; tito dlouhotrvanlivé boje, křížné vojny a vraždy ukrutné jako Nero; Vlachové nikdy nehledali vykořeniti národní povědomost u lidu, nevtiskali do slavjanských měst násilně své osady, nebrali jim domy, role, města: Němci, dle svědectví historie, všecko toto činili. Vlachové přijímali Slavjany do cechův, do spolkův malířských a uměleckých, anobrž i do nejvyšších úřadův a důstojností, za císaře (jako Upravdu a jiné), za papeže (jako Jana IV. z Dalmacie ze Siana † 641), za biskupy, knížata, bez rozdílu: Němci naproti tomu zákonem a přísahami odstrkovali Slavjany od řemesel a cechův. Vlachové nám odnárodnili jen málo kmenův a krajův: Němci i mnoho kmenův i mnoho krajin. Vlachové to učinili tiše, nezpozorovaně, vlídně: Němci klopotně, bouřlivě, divoce: ti tam se oním skutkem nikdy nechlubili: tito zde se ním chvastají co nějakým triumfem v historii i v novinách, čekají a žádají, abysme se jim zaň ještě poděkovali, a se samými pozůstatky a starožitnostmi oněch nešťastných kmenův nestydaté šibalství a šidiřství provozují, jako s podstrčenými a draze prodávanými Prilvickými modlami. Vlachové to již dávno činiti přestali: Němci i v přítomnosti to ještě dělají a pro budoucnost laskominy mají a osidla kují. — Nemůžeme se při této příležitosti zdržeti od projevení té žádosti, žeby k žclání bylo, aby někdo obšírnou a důkladnou *Historii odnárodňování Slavjanův v Evropě*, obzvláště pak *Němčení jich v Germanii* sepsal od nejstarších do nejnovějších časův. Studnice k tomu muselyby se arci větším dílem v evropejských, jmenovitě v německých archivech hledati, a však i podaje, pověsti a zpěvy, obzvláště u pozůstalých ještě Lužičanův, Kašubův a jiných užiti a proto cestovati. Při tom však muselaby se *mravná cena* tohoto, v historii světa jediného skutku nestranným pérem a s Herderovskou humanitností ukázati; vyjádřiti by musel

spisovatel, co jest větší ctnost: cizých práv šetření čili setření? co krásnější zásluha o člověčenstvo: či boje, krveprolévání, otročení, potlačování, zkáza a smrt, jako na straně Němcův; čili pokoj a pracovitost, rolnictví a kupectví, domácnost a radohostivost, svoboda a život, jako na straně Slavjanův? — anť mnozí Němci pořád ještě se tímto ohavným dějem hrdě vychlubují, považujíce a zvelebujíce jej co nějaké národní hrdinství, co vítězství germanské energie a síly, co důkaz prý šlechetnějšího německého ducha, a Bůh ví co ještě (sr. Allgem. Zeit. 1841. Beil. 143). My arci jináče o tom soudíme, majíce to za herostratickou slávu, za nejvyšší skvrnu v historii evropejských národův, za hanobu lidského pokolení, za pošlapání nejsvětějších práv člověčenstva, za zneuctění křesťanského, k tomu co prostředku bezbožně užívaného náboženstva, za národní, politování hodnou zaslepenost, za barbarství a loupežnictví, za krádež a vraždu na nejvyšším stupni, za bezpříkladnou ukrutnost naproti nevinnému, tichému, pracovitému, pokoje milovnému bratru a sousedu, za kterouby se aspoň osvícenější potomci již hanbiti měli. Komu ze Slavjanův nepění se srdce při takových zločinstvích, koho oko zůstane suché při takové strašné národní tragedii? Já aspoň, již co mládeneček, kolikrátkoli dějepis tohoto násilného odnárodňování a němčení jsem čítal, krev a srdce za několik dnův ukojiti jsem nemohl a nemohu posavad. Když jsem v Kronice Matouše Pařížského to místo četl, že když Mongoli r. 1243 z Asie do Evropy vpadli, všudy prý před sebou to rozhlašovali, že přišli *„propter furorem Teutonicum sua* (t. j. Mongolův) *modestia temperandum“* hned se mi ta myšlénka namanula, že tu Mongolové nepochybně toto potlačování a odnárodňování jiných, obzvláště Slavjanských, národův před očima měli, tak že pověst a žaloby o tom až k uším těchto divochův pronikly. A tak hluboce uraženého národu neostýchají se někteří (k. p. Maďaři) ještě až posavad bolestně dotýkati a nové rány jemu dělati! Sám dobrý Herder, ačkoli in theoria to činil, předce in praxi se nemohl cele od tohoto germanského, Slávům kde jen

možno křivdu a škodu činícího, neduhu uzdraviti; i on jednoho z nejpamátnějších mužův našeho národu, totiž Komenského, tohoto Horlislava dle jména i ducha, německému národu přivlastňuje, srov. *Briefe zur Beförd. d. Human.* Riga 1793. Saml. V. p. 31. kde píše: „Wenn ich Einen Mann unsrer Nation (denn warum sollte man Böhmen und Mähren nicht zu Deutschland rechnen?) mit dem St. Pierre (slavný francouzský spisovatel) vergleichen möchte; so wäre es Comenius, und dies gewiss nicht zu seinem Nachtheil.“ Tak hle nejen kraje, řeč, kmeny, i slavné muže nám berou: Husa nám vzal Pölitz, Komenského Herder. — Pruská vláda pohříchu! ještě i nyní, ač jen skrytě a tiše pokračuje v tomto barbarském díle germanizování ubohých Lužičanův a Kašubův. Sám Fridrich II, od Němcův Velikým zvaný, byl hrozně tímto ďábelstvím posedlý; on vida u počátku svého kralování r. 1740, že vůkol Berlína a Postupína větším dílem ještě Slávové bydleli a řeč svou mluvili, povolal z jiných krajův 12.000 německých rodin ku germanizování těchto Vendův tak, že ty německé rodiny schválně všudy mezi slavjanské osady, anobrž domy a rodiny podrobně rozdělil; Němcům větší práva a svobody dal, ouřady jen Němci obsázel, a tak přes čas svého panování za 46 let téměř úplně slavjanskou řeč a národnost v těch krajích zničil a vyhladil. I když Slezsko dostal, jeho první péče a práce byla ta, že několik tisíc německých rodin tam rozhostil, aby tyto, co kobylky a housenice, strom slavjanské národnosti obhrýzaly a sežraly. Kašubové v Pruském vojsku při učení se němčině trestáni a žalařováni anebo odměňováni bývají. Když nynější král Pruský v Lužicech jezdě k českým hranicem přišel první jeho otázka ku průvodčím a vítajícím ho byla: „Bylili Němci čili Slávové prvnější a starší obyvatelé v Čechách?“ Z této řeči snadno souditi o úmyslu a záměru. Ještě nyní v těchto našich dnech jakýsi Němcošil to Polákům pod Pruskou vládou stojícím za zlé měl, že na sněmě Poznaňském o „*beide Landessprachen*“ mluvili, a že svou řeč a národnost prý obecnému dobrému celého království (t. j. Němcům)

obětovati nechtějí; srov. Allgem. Zeit. 1841. číslo 183. Anglickoněmecké lidomilství pracuje jedním a týmž časem na vymanění Židův a černochův a na podmanění, ba možno-li vyplenění Slavjanův, aby pak mizerné jejich různiny a pozůstatky onino pojohnbulliti tito podeutschmichliti mohli. — Ptáme-li se na studnici, ze které tato zpupnost a osobovačnost Němcův vyplývá, a na pudidla, která je k těmto nespravedlivostem vedou, nejhlavnější jsou: na jedné straně přílišná skromnost a popustivost, nekonečná různivost a odtud vyplývající slabost našeho národu; na druhé straně duma a náobraza Němcův, to jest, to příliš vysoké domnění, které oni sami o sobě, o vlastnostech a záslubách svého národu mají. Marnomyslní a samochlubní jsou Číňané a Francouzové: ale nad to Němci. Nyní ještě v našich těchto osvícených časích provozují oni hnusné modlářství a nestydaté bohorouhání se svým národem, jako k. p. ztřeštěný *Rohmer* v knize „Deutschlands Beruf in der Gegenwart und Zukunft", kde Němce nazývá „centrum člověčenstva, střediště celé vzdělané země, prvotinami lidstva, národem takovou plností vloh a darův od Boha ozdobeným, jakovou žádný jiný — prvními sluhy a nástroji vyššího pořádku — kněžími božího království — německá přirozenost nosí prý na sobě znak nejvyššího duchovního panství — Německo jest prý určeno ku konstitučnímu kralování nad onou obcí, která Evropou sluje — tento královský národ má prý nejvyšší správu a vůdcovství míti, anť on nejduchovnější, nejšlechetnější a nejurozenější, ve všech částkách nejvzdělanější, nejschopnější v Evropě jest, ozdoben královskými dary, u Boha v největší milosti stojící mezi všemi národy, které historie zná." — To hle jest rozhlášené německé světanství! to světoobčanská láska! Tak hle i ten ubohý národ židovský, jenž se za miláčka božího měl, našel svou opici. My bysme proti tomuto smradu vlastní chvály nic neměli, anť proti bláznům sami bohové nadarmo bojují — kdyby on Němcům kotrbu neomračoval a mozek nepodpaloval k páchání do nebe volajících křivd naproti jiným národům. Než podobná samozaslepenost a sebe–

přecenění jsou původem toho, že Němci jiné, podle jejich zdání nižší a od Boha opovržené národy nepokojí, potlačují, všecko germanizovati a německého toho štěstí účastné učiniti chtějíce. To je blud, nejen potupy ale i odporu hoden! — Pravdu píše p. *Solovjev*, v ruském spisu: *Moskvan*, 1842. čísl. 5. „I tiskem hlásají i ústně mluví Němci, že plémě slavjanské není zdobné k tomu, aby samo sebou jestovolo, že jest látkovinou a materialem, k jehož obdělání povoláno jest plémě germanské.“ — Nu ale kteréže jsou prostředky proti tomuto zlému? — Vzájemnost, opět vzájemnost, a opět jen vzájemnost! Kýž pak již jednou v Evropě toto národošálenství přestane! Řeč, obyčeje, literatura, děje předkův, anobrž i sama jména krajův, vesnic a starých rodův zdržují národ s čarodějnou mocí od cizinstva: a byť někdy násilným okolnostem něco i popustiti musel, předce v jádře národu pořád národní rozpominky a tužby tlejí a vybuchnou s hrozným hřimáním kdy a kdeby se nikdo nenadál. Sám od několika století již v Saském Starohradsku zněměčený slavjanský rolník (Altenburger) po ztrátě řeči drží se ještě pevně svých zvykův, svých her a svého oděvu, a nenávidí svého odslavenitele. A sama jména Slavjanům vyrvaných, nyní slavných měst: Berlín, Branibor, Breme, Dražďany, Lipsko, Lubek, Vínary Štětín atd. věčitým budou v děje- a zeměpisech pomníkem tohoto germanského nečlověctví a zněčlověčování jiných. Tato města jsou slavské Nioby, bolestí a zoufáním nad svými zamordovanými dítkami zkamenělé. — Anobrž i ona mnohá slavjanská, v tomto pohlcování Slavjanův polknutá, ještě posud jakž náleži nestrávená slova v němčině, zvláště v Sasku, jak ve knihách tak i v prostonárodní mluvě žalují a vždycky žalovati budou na tuto národní velkovraždu. Hodná věc by byla, aby nám někdo tyto slavismy v němčině tak sebral a sestavil, jako to již Leška a Dankovský učinili se slavismy v maďarčině. My k tomu zde aspoň návěští dáti a počátek učiniti chceme abecedním pořádkem:

Beisker piskor; *Bilich* plch; *Bränchen* beránek; *buchein* pochen, bouchati; *Bulle*, sr. John *Bull* (u saských Angličanův) vůl; *burzeln purzeln* burcovati; *Där-*

därmeln dareba daremník; *Dohetz* debet smola; *fauchen* foukati; *Gerlitzen* druh sliv u Zhořelce rostoucích; *glupsk glupisch* hloupě hloupský; *Granitz* hranice: *groupet* krupatý; *grob grobian* hrubý hrubjan; *Gruppe* hrba (slov. hromada); *Hallunke* holomek; *Hanke Anke* hánka od hnouti, sr. shybadlo; *Hansa Ansa* ouza vaza vazba svazek: *Jauche* jucha jicha; *Jausen* južina, od juh jih; *krätschen* kráčeti; *kreischen* křičeti; *Kürschner* krznár od kora korazno koža; *kums kumis* kvas kyselost; *kuks* kus; *kweilen* kvíliti; *Kweweten Zweftchen* květy cvety, zvláště bezové; *latschen* den Fuss krumm latschen vláčiti; *Lootse* lodník; *mantschen* máčeti; *Metzger* masar mesjar; *Ne Ne Ne* (místo Nein) ne; *Nischt* nic, ništ ništo; *Nüstern* nozdry nosdíry; *Ok* (v Polabí) oko; *Peitsche* bič; *Petschaft* pečet; *Pflug* pluh; *pipeln* piplati; *Pimpaum* pupava pupen (Leontodon Taraxacum); *Plätte Flotte* plt plutev; *Plautzschen* plúcka plíce; *pomäli* pomalu; *Possen* posun posunky; *Punt Brete Punt-Breite Strasse* (v kraji Bodricův) pout; *Quark* tvaroh; *Quarz* škvarec; *Ranke ranken* ruka reka t. j. ručičky, větve, úponky u rostlin jimiž se co rukami chytají; *Retschke* (v okolí Lipska) řečka řeka; Riz Rizenpulver (v okolí Bodricův) t. j. *Pulverhorn* od roh riz rožní, roh na prach; *ruschein* rašati (pols. hýbati se, pospíchati); *rutschen* rútiti se, říceti; *Waar Waare* tovar (možno, že syllaba *to* již u Slávův vynechána, tak jako u Slováků porisko místo topořisko); *Siedel siedeln* selo sedlo seliti sídliti; *steppen* štěpiti vyšívati; *Stieglitz* stehlík; *Streit streiten* stret ústřet střetnouti, polab. stridje-půtka boj; *Svip* šib šibati; *Schluken Schluckern* slivky, slov. sljuky; *Schmetten* smetana; *Schöppen Schöppenstuhl* župa župan; *Schöps* skop; *Schraube* srub vrub rub; *schütter* řídky; *Töpe* (Taufe) topa potopa, koupel; *Tresse Tressen* třasně třísně od třesení; *treuschen treschen* třísiti pršeti; *trudeln* truditi; *Vampir* upír; *Zeisig* čížik čížek; *Zieche* těcha cieha cieba cejcha. Sem patří i slavjanské způsoby mluvení ve Starohradsku (Altenburg): es *geht Regen* déšt jde místo *es regnet.* Srov. jiné rudnictví se týkající názvy ve Výkladu ku Slávy Dceře str. 204.

Co jsou krůpěje krve na rukách a rouchu loupežníka po spáchané vraždě: to jsou tato a těmto podobná slavjanská slova v němčině. Jejich ochroptělý zvuk volá: „Kaine! kde jest Abel bratr tvůj? hlas krve jeho volá ze země k nebi!“ — Škoda jen, že někteří Slavjané sami v tomto bludu a hříchu Němce utvrzují. Tak píše spisovatel knihy: „Slaven, Russen, Germanen, Leipzig 1842“ o Lužických Slavjanech na str. 7. a 213. „Cožeby prý i nejvroucnější obrance národnosti národku asi z půldruhastatisíce duší záležejicímu a všudy vůkol Němci obklíčenému jiného želati mohl, než aby okamžení jeho rozhodnutí t. j. germanizování brzo přišlo. Vendové lužičtí jsou Slavjanstvu ztraceni, tak jako Lutiči, Drevané a jiní slavjanšti kmenové v severu Německa. Proto se samým Slavjanům (kterým?) snažení některých mladých mužův v Lužicech, usilujících se národnost svou zasaditi a zotaviti, nic jiného býti nezdá než hra a žert (to jest i nepravá i ukrutná výpověd!) — Od obou těchto sousedních vlad (pruské a saské) nic jiného k žádáni nepozůstává, než aby germanizování Slavjanův v Lužicech jejím pokojným chodem kráčeti nechaly.“ Podivná rada, nedím-li zrada, raditi hříšníkovi aby i dále hřešil, zlodějovi aby pořád kradl a vrahovi aby nejen narazil ale i cele dorazil. Pan spisovatel zde klín klinem vyráží a jedno zlé druhým napraviti chce: on nabízí Prusům a Sasům slavjanské Srby v Lužicech co kořist a odměnu za to, aby se se západními Slavjany proti východním Slavjanům vojensky spojili. Než kterýže Slavjan má právo, neřku celý kmen, ale i jen jedno město, anobrž jednu duši národu svému vziti a cizozemcům pro jakovoukoli příčinu, a pod kterýmkoli zámyslem darovati anebo popustiti? My s naší strany a s námi nepochybně všickni upřímní synové Slávy veřejně a slavně se osvědčujeme a protestujeme jak proti této radě onoho nejmenovaného Slavočecha, tak i proti následování jí od Němcův! — litujíce srdečně že v oné, tak mnohých krásných pravd a myšlének plné knize takové skvrny a samovraždné zásady se nalézají. Lidské jest zblouditi a zhřešiti, ale satanské v poznaném hříchu

pokračovati. Jen Jidáš i po napomenutí přijatém od toho, jejž zkaziti chtěl, tvrdošíjně ve zradě a zlobě své až ku vlastní propasti pokračoval. Naše křesťanská rada jest cele jiná, totiž ta, aby se bratři Němci již jednou na pokání dali, aby aspoň nyní již plnili IX. a X. boží přikázaní, aby potomci v osvícených časích moudřejší a člověčtější byli, nežli jejich předkové v duchovní mrákotě, v pěstním právě živši. Co surovost a hloupost davných tmavých století zavinila, to najde odpuštění; nikoli ale to, co osvěta a vzdělaná zoumyslnost zlého páchá. Že Lužičanův již *málo* jest, to tím silnější podnět k jejich uchránění. Co pak má arithmetika s právem a s mravností společného? Dokud kde i jen jediný Slavjan žije: dotud tam celý národ. Našim zdáním nejlépe by učinili naši Lužičané, kdyby příklad Slovákův následujíce k české literatuře a řeči se připojili: tímby i oni mnoho získali i Čechové. Chvalitebnější a přirozenější jest Slavjanovi státi se Čechem, nežli Němcem. Jest-li se Horvati k Illyrům, jest-li se Rusini k Velkorusům pozdvihli a přivtělili: pročby to Lužičané na počet menší, učiniti nemohli? Oni jsou krom toho nejbližši bratři a sousedé Čechův, oni někdy skutečně i k české koruně přináleželi, oni jsou českými osadníky, vyhnanci a Husity zhusta promícháni. Mezi srbštinou v Lužicech a češtinou sotvy jest větší a podstatnější rozdíl, nežli mezi slovenčinou v Uhrách a češtinou; v Lužicech jsou jen asi 2—3 podnářečí, u Slovákův pak téměř 5—6. Každá menší a slabší částka Slavjanův ať se k literatuře větší a silnější, sobě stejnorodé, částky dobrovolně připojí. Slovenské nářečí jest z logického i aesthetického ohledu dokonalejší, než české: ale Čechomoravanův více jest téměř dvakráte než Slovákův. Možnější a snadnější věc jest to, aby se *dva* millionové Slovákův počeštili aspoň v literatuře, než to, aby se *čtyři* millionové Čechomoravanův poslovenčili. Obět v takovýchto poměrech a okolićnostech učiněná není ztráta ale zisk, ona jest obět přinešená na oltář matky Slávy. Pamatujme na ono Dobrovského, štěstí i neštěstí, nemoc i lékařství našeho národu tak stručně a uhodně obsa-

hujici orakulum: „*Němci byli opatrnější, nežli my nesvorní Slávové! vždyť proměny a odličnosti ve vesnicech nelze za dorické, attické a jonické nářečí míti!*" Kýžby tuto, nikdy dosti opakovanou býti nemohoucí výpověd vrabci se střech v celé Slávii bez přestání kázali, anobrž samosvojným a hluchým rozdrapovatelům našeho národa v uši hřimali! Chraňme se rozkatování našeho národa na nesčíslné částečky a kmenky, nařečička a malokramářské literaturky: dostiť to již veliké neštěstí proň, že jest rozečtvrcen.

DÍL III.

HLAVA I.

Tyrolsko; Stelvio; Mals; Inomostí; Sarnice.

Pln těchto a těmto podobných myšlének opouštěl jsem Italii a vstupoval do Tyrolska, kde tyto myšlénky a city bolestné, bohužel, ještě jen novou potravu nalezly. Bůh ví, co z toho bude — řekl jsem sám k sobě: — zase cestuješ k těm, jejichž nenávist Slavjanův vždycky si nenáviděl a nenávidíš posavad. — Co mi však v této ostudě jakové takové polehčení působilo, to byly dvě okolnosti, totiž jedna onano v Benátkách nám daná Kralevičovská náputnice: „Nejsou rovná nynější utrpení budoucí Slávě“ — která ustavičně v ušich mých zněla a co angel těšitel mé kroky sprovázela; druhá příznivá okolnost byla ta, že myšlénky tyto nezůstaly němé a v duši vryté, nýbrž že sobě průduch učinily v rozmluvě s jedním mladým, mnohostranně vzdělaným, a vlastní zdravý soud o věcech vynášejícím Němcem, jemuž jméno *Emil Feuerlein*. On se v městečku Morbegno k našemu vozu připojil, byl rozen z Vürtemberského kraje, z osady Wolfschlugen, kde jeho otec kazatelem on pak jeho pomocníkem byl. Pro dokončení své vzdělanosti putoval v Italii Schiller byl

jeho krajanem a miláčkem: na Goetheho se hněval, že prý tak veliký duch, vlastně předce tak málo udělal, on jej nazýval německým Epikurem; Vínarský dvůr prý celo jeho genin ochromil; jeho romány jsou školy nemravnosti, jeho truchlohry jsou bez činův a jednání, nezdařilé nápodobení Shakespeara: jeho domácí život prý pohoršlivý a jeho smrt, které se prý co chabec bál, směšná. — Já nemoha se zdržeti vskočil jsem mu do řeči, řka: „pane! já naproti tomu velikým jsem ctitelem Götheho.“ I proč? řekne on. Mezi jinými zvláště i proto, že Göthe, Herder, Grimm a Adelung byli vlastně první, jenž v Germanii proti antislavským předsudkům pracovati počali, národní slepou nenávist porazili a pravé člověčenským citům i náhledům cestu klestili. Nevím, jak tu zásluhu právě Göthemu připisujete, řekl p. Feuerlein. Já ji připisuji co očitý svědek, soused a z částky spoludělník Götheho v Jeně, kde jsem se často o tom s ním osobně smlouval a jemu na žádost i několik slavjanských národních písní přeložil. Anobrž on se i slavjanským nářečím, jmenovitě českému a srbskému, učil a sice ve vzešlém již věku.

Již jsme se více a více blížili ke chlumu Vormské jho čili Stelvio (sr. Stlp, Stolb, Slúp) zvaný; cesta vedla křivolakem, tak řečenými galleriemi, nad nimiž pevné střechy, aby sněžiny čili laviny pocestných netrefily a cestu nezasypaly. Silnice tato, Napoleonem zaměřená, Františkem dokonaná, tak závratná a předce tak bezpečná, důkazem jest toho, jak lidský důvtip i tu nejohromnější přírodu převládati a ji k tomu nutiti umí, aby kde nechce působiti a vydávati aspoň trpěla a sloužila. Šťastní mocnářové, že na taková díla svá jména připnouti mohou! Jen málokde krčma aneb hostinec liduprázný, nebo zdejší hostinšti od vlády 300 zl. stříbra dostávaji, jen aby zde bydleli a pocestným ku pomoci byli. Tu již nebe surové, povětří chladné, skaliska nahá a černá, rozpadliny a rokle propastne, příroda strohá a skoupá. Věru se nedivím, řekl jsem, že zde Winkelmann jeda z Italie do Němec, do těžkomyslnosti upadl a smyslův pozbyl: já sám se téměř v podobném

nebezpečenství nalézám, a nikdybych pocestným neradil, aby z Vlach do Tyrolska putovali, nebo to jest z ráje do očistce. Najednou octli jsme se v Siberii, sníh před námi, nad námi i pod námi; kde pak sněhu nebylo tam kamenité moře. Nikde jsme tak mlčeliví nebyli jako zde, každý jen do sebe pohřížen. Netoliko mluviti ale i dýchati se tu člověk obává, aby tuto věčnou tichost nerušil, tuto přírodu ve hrobě pochovanou nenepokojil. Neuzříš tu, nedím-li ptačátka v povětří, ale ani červíčka ani bylinky na zemi. Hněv Stvořitelův zdá se, že toto skalí tak roztroskotal a rozmetal. Tatry slovenské jsou též vznešené, ohromné, ale jejich pohled má cosi veselého a přívětivého: Tyrolské hornatiny jsou strašný skaloskelet, jsou smrt bez masa a kůže jen bílou plachtou sněhu oděná. Když takto téměř zkamenělí u prostřed těchto kamenův asi za 5 hodin mimo kamení a sníh nic jsme neviděli, mimo vrzání vozu a tlučení srdce našeho nic jiného jsme neslyšeli: tu hle přichází nám v ústrety muž vysoké a vážné postavy, polosvětským polokněžským rouchem oděný, kalíšek a lahvici rosolkou čili rumem naplněnou v rukou nesa s přívětivým nás vítáním a zváním. Tato část vrchu sluje Alpiano dello Stelvio, na levé straně cesty stojí kostelík a vedle něho příbytek duchovního. My použivše tohoto radohostinství navštívili jsme nejprvé chrám, jenž zde od vlády pro pocestné, pro hospodské a pro dělníky cestu tuto opravující vystaven, od místokrále Rainera oltářním obrazem s. Vavřince, od místokrálovny jinými svátostmi obdarován jest. Asi 60 duší hlásí se k této faře. Kněz se jmenuje Canonicus *Philippus de Nesini:* jak jsme se zadivili, když jsme do jeho příbytku vešli a on nám svou rodinu t. j. dva syny a dvě dcery představil a to beze všeho ostýchání! Muž tento jest nyní vdovcem: ve mladosti své oddal se stavu duchovnímu, pak vystoupiv z něho oženil se a zplodil 7 dítek; z nichž jeden syn v městě Bormio zprávcem nemocnice jest, též v manželství žijící; druhý syn právě se též ženiti zamýšlel. — Manželka Nesiniho před několika léty zemřela: po vystavení tohoto kostelíka zde, nikdo nemohl nalezen

býti, kdoby zde ouřad kněžský zastávati a bydleti chtěl. Sám Filip Nesini stařec nyní 70 letý se k tomu odhodlal: na zvláštní přímluvu rakouského dvoru dal papež k tomu přivolení, aby tento muž, co bývalý kněz a nyní co vdovec a otec, zde ouřad tento konal. Máť ročitého platu 611 zl. 40 kr. stř. Jeho matka byla hraběnka z Mooru, jeho bába kněžna vlaská.

Asi čtvrt hodinky od tohoto kostelíka jest hostinec Santa Maria de Stelvio, z pahrbku jeho na levici otvírá se pronikavý výhled do Švýcarských zelených strání a dolin, plných švýcarských stodol a pastýren, dobytka a krav. Ach jak okřálo oko a srdce mé tímto pohledem. Stál jsem zde co Mojžiš na hoře *Néboh* před krajinou Kananejskou, mlékem a medem oplývající. Ještě asi půl hodiny cesty tu mýto, tu sloup s nápisem hranice mezi Lombardskem a Tyrolskem ukazující. Tento chlum jest nejvyšší punkt na této cestě, a tato cesta ta nejvyšší vozní cesta na celé zemi, totiž 8663 střevícův nod mořem povýšená. Vůkol a vůkol strmějí ledoví jehlancové nad oblaky, mezi nimi nejvyšší jest *Orteles* zvaný, na jehož temeno teprv nedávno jeden lovec poprvníkráte se vydrápal, začež i od arciknížete Jana odměnu dostal. Tu sníh a led věkuje: čas mnohostoletý bezvládně se rozbíjel a ohromná čela těchto tytanův. Sem hle, řekl jsem ke svým druhům, sem do těchto hlubin a roklin aneb na tento chlum Orteleský patři gothický Medulánský chrám s jeho ozrutnými balvany, ropouchy a končoury, s jeho tmou a studeností; zdeby stál na svém místě a ve svých živlech: zdeby našel své podobizny druhy a přiměřené okoličnosti. Tyrolský kraj, Medulánský dóm a Klopstokova Messiada do jedné vrstvy náležejí: všudy ozáblivá vznešenost a dlouhochvílná krása. — Dolů jede se ještě strmějším srázem, tak že silnice s galeriemi zdají se na tuto horostěnu jen co vlaštovčí hnízda přilepeny. Trafoi jest první vesnice tyrolská, pak Prad, Schuldern; všech domy a střechy, již samy o sobě špatné, byly onou vichřicí, která nás u Komu přikvačila, celé rozčechrány a zbořeny. Ode 38 let nepamatují zde podobné bouře. Nářečí německé zde chroptavé: tváře podlouhovaté, po-

sunky licoměrné, lid mizerný a blbý, způsob oděvu nevkusný, obyčeje otrocké. V Italii rozšířen jest mezi všemi stavy cit rovnosti a povědomost svobody; i ten žebrák almužnu prosící hlavu přímo nosí a v oči rovno hledí: jináče zde, již v prvních vesnicech klobouky a čepice před naším vozem z daleka dolů bráno, plazivost a otrlost s otevřenou hubou tkví na obličejích. Nám samým se ve voze na celé cestě nikde tolik nezívalo a nedřímalo jako v Tyrolsku. V městečku *Mals* zůstali jsme přes obědy; sotvy že jsme sesedli s vozu, hostinský, dobromyslný muž, pln strýčkovského zdvořilkování, vedl nás na první poschodí do prostranné síně ku stěnám, kde v rámích za sklem, na způsob obrazův, byla se všemi krásopisnými čiryčarami napsána jména těch císařův a císařoven, králův a královen, knížat a kněžen, kteří co hosté a putující svou přítomností tento hostinec poctili, zde obědvali anebo spali. Rok a den jejich příchodu a odchodu svědomitě zaznamenán. Zde mezi jinými stála i jména našeho nejjasnějšího nyní panujícího císaře a císařovny, ani na cestě ke korunování do Medulánu zde noclehovati ráčili. V předsíní visí zaprášená a ošumělá podobizna *Suvarova Rimniského*, první to i poslední Slavjan, kterého jsem v německých krajích a příbytcích spatřil. Jak pak tento sem přichází? ptal jsem se hostinského. „On nám a celému slavnému dvoru Rakouskému v čas francouzské revoluce znamenitou pomoc a službu prokázal.“ Nu, odpovím já, tato Vaše vděčnost věru vší cti a následování od jiných hodna jest. Odtudto až do Inšpruku téměř každý dům obrazem, někde i třemi čtyrmi, nějakových svatých ozdoben jest: škoda jen že obrazy, aneb raději mazaniny tyto, tak velice oko urážejí a vkus lidu psují. Pevnost *Finsterminz*, kde jsme večer při měsíčku jeli, jest opravdové strašidlo, ouzkostí a hrůzou pocestného naplňující. Odtudto jeli jsme, chvála Bohu! celou noc, větším dílem vedle řeky *Inn*, přes Ried, Landek, Imst, Nassereit čili Nezoray, kde jsme ráno snídaní měli. Zde pohled na ženštiny téměř ke smíchu nutí: černé, široké a vysoké čepice co řešata na hlavě „Schwatzer-Hauben“ zvané,

od městečka Schwatz, kde se sholovují, dávají jim divokou nelepou postavu a ženštiny nezpůsobné ku práci činí, ant při každém sehnutí hlavy celá ta věže spadnouti aneb hrdlo zardousiti hrozí. Mezi vesnicí *Platten* a městečkem *Cirl* spatřili jsme na lukách pastýřův, jenž ovce a koně pásli, majíce nad sebou červené nádeštníky, jako u nás měšťané a měšťanky, ant právě tehdáž poprchávalo. V blízkosti Cirlu, asi hodinu od Inšpruku jest pověstná strmá skála čili zeď sv. Martina; asi 200 střevícův od země jest v ní díra a před ní dřevěný kříž, na památku osvobození císaře Maximiliana I., jenž zde honě kamzíka tak nebezpečně zalezl, že maje nad to podkovice na botách zatupené, skrze sedláky na provazích dolů spuštěn býti musel. Z této případnosti nadělali Tyrolčané množství všelikých nechutných zázrakův a pověrčivých rozprávek.

Inomostí čili Insbruk leží nad řekou Inem, jest hlavní město Tyrolska. Stavitelství jest cele staroněmeckého slohu ze středověku. Vrchové okolní cele sněhem pokrytí. První co zde příchozímu v oči bije, jest to veliké množství klášterův a mnichů; potkávali nás na cestě celé zástupy Servitův, Ligurianův, Kapucinův, Františkánův, Praemonstratensův a Jesuitův, což jsme ani v Italii nespatřili. Jesuitské kollegium a Františkanský klášter zaujímají celé ulice. I Čechův jsme zde drahný počet našli; mezi nimi pan Kuřák, professor pathologie a physiologie, nám přátelské služby v ohledání města prokázal; znav jeho krásné dary ducha i nemalé vlastenectví přišeptal jsem mu položertovně polopravdově: „Cizí proso oháníš a tvé vrabci pijí."

I zdejší chrámy a obrazárny, anobrž celé Tyrolsko honosí se peřím slavjanského umělce. Jméno *Martina Bohumila Poláka*, od své polské vlasti tak jmenovaného, všude se zde četně ozývá; kde a kdy se narodil, nelze bylo dopíditi se; okolo r. 1630. zdržoval se on v Tyrolsku celých 30 let, nejprvé co komorní malíř arciknížete Leopolda a potom knížete biskupa a kardinala Karla z Madruce. Maloval v Inomostí, v Hallu, v Trientě a v Brixeně mnohé utěšené obrazy, až po učinění

mnohých dobročinných ústavův ku prospěchu mládeže pochován byl. Arcidílo jeho obdivovaného štětce jest v Inomostí v oltáři Servitského chrámu, představující Zasnoubení P. Marie s Josefem: jeho umělecké vynalezení i okolěšné rozřadění skupin, zprávnost kreslení a stkvělost barev zatemňuje takřka všecko ostatní. V Kapucínském chrámě byl od něho s. Felix. Špitalský chrám s. Ducha má od něho spanilý obraz, na němž s. Anna, P. Marie a dítě Ježíš. I zdejší museum anobrž i mnozí domové Inomosťanův ozdobeni jsou pěknými obrazy tohoto, nám ztraceného, syna Slávy. Mnohé obrysy a malby tohoto umělce zahynuly v ohni při shoření někdejšího letního sídla Ruhelust v Inomostí. V dějinoslavném městě Trientě (lat. Tridentum, kde církevní sněm konán) nalézá se od našeho sounárodníka výše 20 obrazův v rozličných chrámích, totiž v Dómě: Nanebevzetí Marie, Vraždění dítek betlehemských; sv. Krištof, sv. Dorothea a Marie. Ve chrámě s. Magdaleny: Večeře Šimona malomocného; ve chrámě sv. Františka: Bolestná matka, s. Klára, Neposkvrněné Početí, sv. Antonín Paduanský, Odpustky Porciunkulské; v Kapucinském chrámě: s. Kříž v oltáři a Křižování v Sakristii; ve chrámě sv. Marka: s. Augustin a jiní svatí. — Ve vsi *Malé* ve Slunečním oudolí (Sulzthal) jest od něho Narození Marie: v Castioně s. Vavřinec (výtečný obraz), v Brixeně ve farním chrámě v oltáři tři králové od východu dítě Krista navštěvující; v kollegiatním chrámě dva převýborné obrazy: Zvěstování P. M. a s. Magdalena při Večeři P. Kdybych byl čarodějníkem, bylbych všechny tyto krásoumné poklady překouzlil do vlasti jejich původce, aneb do jiného Slávii posud věrného kraje.

Ve farním chrámě s. Jakuba jest slavný poutnický obraz pomocné P. Marie od Luk. Kranacha. Silná květoucí barvitost, outlé vedení štětce, pravidelné kreslení: ale ve skladbě žádná poezie, v představě žádná idealnost. Němečtí malíři rozštípili příliš své síly: tak Kranach byl malířem v oleji, v miniatuře, osvětlovatelem (Illuminirer), mědirytcem, dřevořezbářem atd. Tak i Dürrer chtěl všeumělcem, zlatníkem, řezbářem, malířem,

spisovatelem býti. Odtud jakási nesoustřednost plánu, rozvázalost figur, rozvláčitost barev, při vší stisklosti prostory a předmětův, při vší mikroskopické pilnosti štětce v jejich malovaninách. Co nejpamátnější ukazuje se zde chrám františkánský; i zde mne přivítal a potěšil náš Polák, nebo kaplice vedle knížecího kůru jest od něho malovaná, kde dva obrazy v oleji na plátně, dva na stěně a malovaná dutina (Kuppel) obzvláště utěšené a památné jsou. V prostřed chrámu stojí, ve dvou řadách, 28 broncových velikánských litin čili soch od Řehoře Löfflera shotovených, jmenovitě: Chlodovig I. král francouzský; Gottfried z Bouillona; Albert I. a II.; Friedrich III.; Rudolf Habsburský; Arthur král Bretaňský; Alžběta kněžna Uherská atd. Na levé straně chrámu v koutě stojí pomník Ondřeje Hofera, s jeho sochou, v pravici korouhev, v levici pistol drže. Totoť bylo, co mne netoliko v tomto městě, ale v celém Tyrolsku nejvíce zanímalo. Hofer byl asi 40 let hostinským, chudým, nepatrným člověkem; r. 1808—1810, když Francouzové do Tyrolska vtrhli, povstal Hofer na čele svých krajanův a bojoval zmužile proti Francouzům a Vlachům, pro zachování svazku mezi Tyroly a Rakušany. R. 1810 byl od Francouzův jat a v Mantově od vojenského soudu ku smrti odsouzen i zastřelen. Hofer jest muž, ne slova, ale skutku, on jest obraz toho, jak německý národ, anobrž i jeho nevzdělaný obecný lid, všudy spoludrží, nikde se k cizincům nepřipojuje, ale k soběrovným. Považováni obrazu tohoto vzbudilo ve mně cit studu a mrzutosti nad naším, všudy se od svých odtrhávajícím a ku cizincům se přilepujícím národem! Otče Dobrovský, vzdechl jsem, hle i tento muž zde potvrzuje pravdu tvé žaloby, kterou jsi v listě Slovákovi Rybaymu psal: „*Němci byli moudřejší, nežli my nesvorní Slavjané*!“ Kde jsou naši Hoferové! Rusové mají Minina a Požarského, ale Čechové, Poláci a jiní Slavjané mají jenom dělitele, trhatele, různitele, rozdrobňovatele národu a vlasti.

Když jsme u jednoho ze zdejších českých přátel na večeřinkách, čili abych novomodně mluvil, na *soirée*

byli, já pohrávaje leccos v poboční chyži na klavíře, uzřím na hudbinách (musikaliích) ležeti knižečku, kterou vzav do ruky, spatřil jsem, cobych zde nikdy nebyl hledal, že to byl můj spis o *Vzájemnosti*: vnitř na obálce byly napsány německé veršíky, dosti nemotorné ale plné zlovolného výkladu a jizlivého podezření. Pod nimi stálo jen ukončení jména *nigg*, (nepochybně slavské *ník*, některého rakouského básníře) poznamenáno. Já vyňav cerusu z listovničky, dal jsem tam z patra odpověď v následujících, oněm i v počtu i v rozměru rovných, verších o Vzájemnosti :

Netýká se ona trůnu, berel,
  Nemění Evropu v Rusii :
Ale plete jenom věnec z perel
  Věd a uměn matce Slávii,
Aby národ její půlsvětový
Začal život ke cti lidstva nový.

Pozůstatkův bývalého slavjanského života zde již jen málo vyšlakovati jsme mohli. Na celé naší tyrolské cestě, ač pilně jsme pozorovali, předce nikde runův čili slavjanských záhonův (wendische Beete) zočiti jsme nemohli, tak jako v horních Vlaších a potom zase v Bavořích a Rakousích. Jména však slavjanská míst, hor a řek zhusta se v Tyrolsku nalézají, k. p. Bludnica (Bludenz), Brehunica, Bystrica, Černá zeď (Tschernwand), Grodno (Gröden), Kamina, Kladenec, (Galdonatz), Kles, Lana, Likatia (Vallis Lech), Malá, Matrai vindická, Meran, Prímer, Pustodol (Pusterthal), Viltov atd. Samo jméno *Tyr-ol*, látkou i formou slavské jest; s kořenem *tyr* čili *tur* srov. Tursko, Styrsko, Turec, Turá Louka, Stará Turá, Turopole atd. s koncovkou *ol* Němcům cizou, sr. vrchol, hrbol, hlahol, chohol atd. Přátelé nás ujišťovali, že se na benátských hranicech vůkol Grodna, v Grodenském oudolí ještě posavad jakési nářečí slavjanské mluví. Já ale neměl jsem zde chuti k cestování a zpytování, anť mi v celém Tyrolsku jaksi hrozně se nudilo a otupno bylo, tak že jsem po ničem vroucněji

netoužil, než abysme se z jeho hrobových dolin a vrchův čím nejspíše vyvadili.

Co mne v Inomostí nejvíce těšilo, bylo to, že jsme zde, a to beze vší obtížnosti, dostali pasy do Bavorska; kamž i hned s prvním poštovským vozem pospíchali jsme. Tu jsme opět zanímavé tovaryšstvo pocestní nalezli s námi až do Mnichova jedoucí. Bylit to dva učeni Francouzové putovavší po Helvetsku a Tyrolsku, oba rození z města Lyonu, jeden *Antonín Goujon*, professor v Lyoně, stár asi 50 let, druhý *Réné Baumers*, mladý literát v Paříži žijící, asi 25 let stár. Onen první mnoho nám vypravoval o tamějších Valdenských, tento zde mnoho o Polácích v Paříži žijících a jmenovitě i o p. Mickievičovi, professorovi slavistiky, kterého prý osobně zná a jehož čtcaí několikráte z novochtivosti navštívil. Oba k žádosti naší zpívali, anobrž nám i do not složili, rozhlášenou *Marseillaisku*: „Allons enfants dela patrie le jour de gloire est arrivés atd.“ Nikdy žádná melodie mnou silněji nehnula jako tato z francouzských úst zpívaná a naše tak řečená Rákociho nota. Není div, že takové divy tvořila v historii francouzské a milliony rozplameňovala, tato železných, energických, činosmělých zvukův plná píseň. Hřmot vojenských bubnův, břinkot mečův, dusot koňstva, rachot děl, sičení krve, stenání umírajících, slovem celá bitva tu zpěvem živě vyobrazena. P. Goujon mluvil o Valdenských a Albigenských s tou největší uctivostí, jejich pobožnost, statečnost, mírnost a pracovitost nemohl dosti chváliti: ale i z pronásledování jich strašlivé sceny ličil. Jistý mnich Armand, duchovní vůdce vojska proti nim, zeptán jsa od svých vojákův, po čem by prý kacíři od pravověřících k rozeznání byli, aby života těchto ušetřiti mohli? odpověděl: „zabíte jen vše! vždyť Bůh tam své pozná!“ Načež v městě Beziers všecko obyvatelstvo bez rozdílu na 50,000 duší zamordováno. Které třeštění že jest horší či kacířův, či pravověrcův? — Valdenští tito mají řád a zřízenost Českých bratrův, mají synod co nejvyšší soud, a počítají nyní 15 obcí se 22,000 dušemi.

HLAVA II.

Bavorsko:

Mittenwald; Wilheim; Mnichov; Lechovské pole; Augšpurk.

Šarnice jest poslední vesnice v Tyrolsku; chvála Bohu! vzdychl jsem zhluboka, že tato krajina již za hřbetem jest; to jisto, že já jak živ nebudu hledati ji zase navštívit. Volím do Trantarie než jsem; kdo pak kdy tento suchý, neourodný, hněvivými vráskami přírody poškareděný, nelepými ženštinami obydlený kraj krásným anebo vznešeným nazvati mohl? — Já cestoval v něm jako mezi pračaty. Výtečná Tyrolkyně a malířko, Angeliko Kaufmannová! odpusť mi medle, že, neznaje přetváření, tak upřímně o tvé otčině mluvím. A však ty sama žila i zemřela jsi raději v cizině utíkavši již ve mladosti z těchto stosáhových hrobisk do usmívavé životočerstvé Italie a Anglie. — Mittenwald jest první městečko v Bavorsku kde jsme i polednovali. Hledíce s prvního patra v hostinci oknem na ulici spatřili jsme duchovního, anť s kostelníkem, lucernu před ním nesoucím, pospíchal ku zpovidání a připravování nemocného ku smrti. Za ním kráčel celý zástup lidí obzvláště žen modlících se, a čím dále tím více zástup ten rostl, nebo každý na cestě jdoucí k němu se připojil, kněz mezitím všel do domu nemocného, anť zástup ten před domem zůstal pořád modlitbu konaje a pak vracujícího se duchovního opět sprovodě. Tato účastnost spoluobyvatelův na losu nemocného velice mne pronikla a vzdělala; ona mne živě upominala na podobný výstup v mém vlastním ouřadě, ačkoli co do oumyslův rozdílný, anť onoho více nábožnost a spoluútrpnost, tohoto více bázeň a zvědochtivost příčinou byla. Když totiž r. 1831 v Pešti strašlivá nemoc cholera se zjevila, s počátku jak všudy tak i zde panovalo to domnění, že co mor nakažlivá jest a každému se sdělí, kdo se k takovému nedužívci blíží aneb jeho se dotýká. První, jenž rychle

v ní zemřel, byl jistý radní pán, jenž beze všech nábožných obřadův, s tou největší spěšností od drábů a šerhů z města vyvezen a pohřben byl; kterýmž truchlivým neopatrným divadlem celé město se naplašilo a zbouřilo. Druhý aneb třetí případ cholery potkal jednoho evangelického německého kupce, jenž právě v sousedství u Bílé Lodi bydlel. On v bolestech svých žádal potěšení náboženstva, pročež poslal k tehdejšímu německému kazatelovi K.... i s prosbou, aby jej spolu i s velebnou svátostí navštívil. Kazatel ten, jináče muž v konání ouředních povinností pilný, vymlouval se, ukazováním na svou četnou rodinu a mnohé ještě neodchované dítky, kterýmž prý zachování svého zdraví a života dlužen jest. Onen nemocný uslyšav to, poslal ke mně, jakožto ke slovenskému kazatelovi, zdaliž bych já jemu tuto poslední službu a lásku prokázati nechtěl, anť krom toho prý ke mně vždycky zvláštní důvěrnost míval. Já poslav i hned kostelníka k německému kollegovi, zdali on to dovolí, anť ovečka jeho jest? dostal jsem odpověď: že nejen proti tomu nic nemá, ale mne ještě za to prosí, chci-li a neostýchám-li se, abych povinnost tuto vykonal. Mezitím se pověst o tomto případu téměř již po celém městě byla rozšířila. Já bez rozpaku, vymyv, jak obyčejně na radu lékaře v epidemických chorobách, ústa a nozdry octovou vodou, vyšel jsem z domu na tak řečenou krajinskou silnici (Landstrasse), kde jsem v ten čas hospodou byl: a aj zde již čekal zástup nepřehledný divákův a zvědavcův, který čím dále jsem šel, tím více se množil. Celé to množství hrnulo se za mnou a kostelníkem až ku domu nemocného, kde celou ulici zaujalo a oblehlo čekajíc dychtivě, co se se mnou stane? zdali nepadnu mrtev na zem před lůžkem onoho s křeči a dávením zápasícího? Dvůr i okna příbytku, v němž nemocný ležel, houfem lidu obsazena byla. Já mezitím pokojně a opatrně, a však i směle a s úplnou přítomností ducha povinnost svou vykonav, opět od lidu toho až do domu jako s triumfem veden jsem byl. Tato má odhodlanost měla dvojí veliký užitek: ona značně porazila aneb oslabila panující v městě předsudek o nakažlivé povaze

cholery, čím se mnozí rovně osmělili takovým nešťastným ku pomoci přijíti a život jich ochrániti, kteřížby jináče opuštěni a sobě samým zanecháni, nepochybně byli zahynuli; druhý následek toho byl, že sám tento můj nemocný ještě zachován byl z nebezpečenství života a pak uzdravený ke mně přišed srdečně mi děkoval, do počtu slovenských oudův jméno své zapsati dal, slovenský sbor i školu obdaroval, a žije zdravý šťastný až do dnešního dne.

V Bavořích jsme se již plavili jako v pivovém moři: kam jsme přišli, všudy hned obromné konvice piva nám přinešeno. Kdo to okem nevidí, ani věřiti nemůže, jak mnoho Němci, zvláště zde, piva vylokají. Ve Wilheimě, kde jsme jen na půl hodiny večeřeli, Němci vedle nás sedící, 3—4 i více takových nádob do sebe vlili a to, jak se zdálo, beze vší obtížnosti.

Já mezitím čím hloub jsme do Bavorska vcházeli, tím truchlivějšími myšlénkami a city, v srdci mém na vzdor všemu ututlávání zniklými, trápen jsem byl. Cesta vedla přes mnohem zelenější, rozmanitější a krásnější přírodu, přes rozkošné dolinky a pahorky oživené; já ale, který jináče prvním obdivovatelem a velebitelem podobných úkazův jsem byl, nyní studeným ba téměř hněvným okem na všecko toto šilhal jsem. Zbadavše to moji spolucestovatelé, zvláště naši čiperní a ustavičně žvatlající Francouzové, poskytovali mi dobromyslně ale neprospěšně všelijaká těšínská jablečka. Konečně ptal se mne p. Goujon, zdali mi na zdraví něco chybí? Chvála Bohu, odpovím, sotvy kdy jsem byl zdravější, jako na této cestě. „Musí se Vám tedy naše tovaryšstvo nelíbiti.“ — Za šťastného se pokládám, že ve společnosti tak vzdělaných a veselých mužův cestovati mohu. Odpusťte, každý člověk má své slabé stránky a chvíle! a každé srdce má své struny radosti a struny žalosti, dotkne-li se někdo aneb něco oněch, člověk je veselý, pakli těchto, člověk je smutný. A hle mne v Bavorsku bohužel tento poslední los potkává; proto ani jsem velice netoužil po navštívení Bavorska a jediné přátelům a Mnichovu k vůli jsem to učinil. Již nyní všickni na mne násilně dotírali,

abych jim to smutné tajemství zjevil. Nu, pane Goujone, řeknu já, Vy jste nám dnes vypravoval příběh *náboženské ztřeštěnosti* z dějin a z krajův Vašeho francouzského národa, já Vám budu vypravovati podobný příklad *národní ztřeštěnosti.* „Možný-li jest, ptá se on, i národní fanatismus až v takové vzteklosti?" O Vy jste šťastní, pánové! že ve Vašem Francouzsku tuto divokou šelmu jen z pověstí, nikoli z vlastní zkušenosti, znáte. Následky jejího zuření a běsnění snad žádný národ v takové míře zkoušeti nemusel, jako národ slavjanský. Roku 630 uteklo se asi 10,000 od Hunův a Avarův pronásledovaných a rozptýlených Slavjanův s dětmi i s manželkami z Panonska do Bavorska ke králi Dagobertovi. Vyhnancům těmto nešťastným vykázána byla bydla zde v Bavořích, než sotvy že se tu osadili, v jednu noc byli všickni lstně a oukladně od Frankův a Bavorův zavražděni! A my se snad hle po jejich krvi a prachu zde brodíme. Povězte, není-li to dostatečná příčina, že mé srdce na této půdě vře a oko mé se kalí? — A ve skutku tak náramná žalost a ožahavost mne obklíčila, že téměř zpátkem se vrátiti a nejkratší cestou domův pospíchati jsem chtěl. Nešťastný národe můj, musím-li, kam se koli obrátím všudy a bez přestání nad tebou jen kvíliti a lkáti? Z Uher jsem utíkal od bolestí maďarošálenstva, přišel jsem do Štýrska: tu bolest, do Krajinska: i tu bolest; zaletěl jsem až k moři, do Benátek a horní Italie, i tam mne nemilosrdná ruka národní bolesti popadla a všudy sprovázela; řekl jsem: aspoň vy hlubocí hrobové a doliny nebetyčných hor Helvetských, Tyrolských a Bavorských mne přikrýte! než aj hle i zde všudy rány a bole, všudy odnárodnění a vraždění. Stvořen-li jsi, národe můj, k věčné neřesti a potupě čili k velikému blahu a slávě? Budeš-li se věčně jen haditi a plaziti, točiti a províjeti mezi jinými národy? — Patřím-li na minulost: tu slzy! hledím-li na přítomnost: tu žluč! Všudy zlomky a kousky, různiny a rozbitiny, pýcha a nenávist bratrův. O jakbych rád vdechl každému tvému kmenu a synu tento vřelý plamen vzájemnosti a svornosti, který v srdci mém plápolá. Na štěstí lítostivá

noc přišla nám ku pomoci zakrývajíc vždy tmavější záclonou předměty a památky tohoto krvavého divadla. Putování v noci nikde mi tak vítané nebylo jako zde. S prvním zářením jitra na východu vcházeli jsme do předměstí města Mnichova. — Poštovní palác jest právě proti sídlu královskému: když jsme s vozu sestoupili, první obyvatel tohoto města, který nám v oči padl, byl král Bavorský Ludvík, anť včasně ráno vstávaje, píše a básní, prochází se a oknem tytýž povykukává.

Má první práce ve Mnichově byla navštívení slavné a pro slavistiku tak památné knihovny. Poněvadž ale v čas práznin zavřena byla, potřebí bylo zvláštního dovolení ku spatření jí, ovšem pak jejích řídkých a bedlivě chráněných rukopisův. Jeden ze famulův zavedl mne tehdy ke kustosovi, jenž dosti daleko vzdálen bydlí, totiž k panu Janovi Ondřejovi *Schmellerovi*, doktorovi v libomudrectví a oudu akademie nauk. Vstoupiv do příbytku našel jsem zde dva muže u stolku sedící v knihách zahloubené a společně se čemusi učící s velikou pilností. Po přednešení mé žádosti, přistoupili oba tito mužové blíže ke mně ptajíce se mne ještě jednou s jakýmsi důrazem o mé jméno. Když jsem je vyslovil, obrátiv se p. Schmeller ke stolu vzal tam jakousi knihu a přišed s ní ke mně ukazuje prstem na titul a jméno jejího spisovatele, ptal se: „Jste-li vy tento Jan Kollár?“ Jakové bylo moje podivení, když jsem zde uzřel Slávy Dceru a dva Mnichovany, ani ji čitali! Ovšem, řeknu, já jsem ten sám: ale jak se tato kniha sem dostala a co tu dělá? „My jsme ji spolu i s jinými českými knihami z Prahy dali přinesti, a nyní se každodenně jednu hodinu cvičíme v češtině.“ I našel jsem v skutku na onom stole i více českých knih, jmenovitě mluvnici a slovník Dobrovského, Thama, Trnkova cvičení, anobrž i Václ. Jandyty Grammatiku českou a p. Dankovského díla. Onen druhý mladý, asi 26 letý muž, byl předtím učitelem bavorského prince Ludvíka, nyní pak jest dvorním vychovavatelem tří černochův v Egyptě koupených, o nichž nížeji obšírněji promluvíme; on se jmenuje *Karel Tuček*, jeho děd, rozený Čech, přestěhoval se do

Bareitu co umělec a hotovitel mathematických nástrojův, on udělal ty nástroje, jimiž V. Humbold Ameriku měřil a zpytoval; jeho pak otec byl hudebníkem dvorním ve Mnichově. P. Tuček je výborný, učený, mnohostranně vzdělaný muž a obzvláště šťastný mluvozpytec. Slzy před námi vyléval tento Paněmec, že nose v sobě českou krev předce česky neumí. Proto spojili se s panem Schmellerem ke společnému učení se češtině a pak i jiným nářečím slavjanským. Pan Tuček to činí z vlastenectví a z lásky k národu, p. Schmeller ze zvědavosti co ochotník a zpytatel německých nářečí se slavjančinou promíchaných, ku kterému cíli i vydal již knihu: *Baierisches Wörterbuch*, v němž se nalézají mnohé bavorské od Slavjanův zde pozůstalé krajomluvy, k. p. *Lam Lom;* (Steinbruch), *Mošen* (Sack Korb Beutel sr. mošna), *Nůž* (schlechtes Messer), *Paltene* (platno) atd. Přispěním těchto dvou mužů byly nám již dvéře ke všem pokladům a tajemstvím Mnichovským otevřeny. Jeden celý večer, až téměř do půl noci, ztrávil jsem v lůnu rodiny p. Schmellera v přátelských rozmluvách a v učených rozhadách. Milostná dceruška, jménem Emma, častovala nás všemi Mnichovskými lahůdkami. Pan Schmeller, co horlivý filolog, tisíceré otázky mi předkládal o slavjanské řeči a jejich nářečích. On nemohl dosti chváliti a obdivovati se obzvláště hojnosti, rozmanitosti a zvučnosti českých rýmův a upozornil mne na jednu věc, kteréž já sám dobře povědom nebyl, totiž že prý, podle jeho schválného vyšetřování a srovnávání, sotvy 2—3 (?) stejnorymné znělky ve Slávy dceře se nalézají, a že prý české rýmy jemu mnohem krásnější a dokonal jší se býti zdají nežli vlaské, neť prý v těchto často celé dlouhé básně ustavičně jen na *o*, *to*, *no*, se rýmují tak jako německé na *en*, což prý i při největší zanímavosti obsahu, předce oko i ucho unavuje. Pane, dím já, rým není básnictví, poezie i bez rýmu možná. — Arci že, řekl on, ale my s panem Tučkem ještě málo češtině rozumějíce předce se poeticky kocháme v jejich rýmech. Naposledy oba tito páni prosili mne, abych jim vyslovení českého *ř* ukázal: to musíte do Prahy jíti, odpověděl já, my

Slováci to ani neumíme, ani nemilujeme. Ku konci počala mne žertovná Emma hravým vtipem škádliti co nepřítele Němcův, anť jí prý pan otec tytýž něco z obsahu Slávy Dcery vypravoval. Odstup, řekl já odušenějším okem a hlasem — odstup, roztomilá slečinko! takové nečlověctví ode mne; já nejsem nepřítelem Němcův, ale jen nepřítelem německého nepřátelství ke Slavjanům, jejich národní nenávisti k našim předkům, těch křivd a dílem ukrutností, které na Vendech spáchali, a obzvláště němčení našeho lidu a národu. V samých Bavořích bydleli předtím mnozí Slavjané a nyní není ani jednoho. — V Bavořích Slavjané? řekla slečinka se satyrickým ousměchem. I arciže, řekl pan Schmeller, mnohých osad jména jsou bezodporně u nás původu slavjanského, k. p. Winden, Windach, Vindo (nyní Wertach), Branenburg, Burin, Crayburg, Cuzimir (Zusmershausen), Dölnitz, Gleiritsch, Glon, Hauritz, Lech, Planek, Tichel, Trabitz, Treswitz, Trausnitz atd. A k těmto důkazům, doložím já, mohou se přidati i motlitby a zpověď slavjanská v Rukopisu Frisinském, které nepochybně zdejším Slavjanům složeny a určeny byly. Tu čila kosa kámen. — Všickni jsme nemálo litovali, že p. prof. J. F. Fallmerayer, známý svými spisy o Slavjanech v Řecku, zde přítomen nebyl odebrav se před několika dny na cestu do Turecka a Řecka: on by nám jistě příjemnost tohoto večera ještě znamenitě byl osladil a povýšil. Dle vlastního psaní p. Fallmerayera chtěli jej prý někteří pošetilí Athenčané když do jejich města připutoval, ukamenovati proto, že Σϑλαβος čili Slavjany z nich a z jejich dědův udělati chtěl. A však na druhé straně s potěšením slyšeli jsme tu pověst, že i Řecká vláda professuru a stolici slavjanských nářečí na Athenském všeučelišti zaraziti hodlá: tak již, mimo Rusy budou čtyři slavjanské kathedry v Evropě, totiž v Paříži kde p. Mickievič, v Berlíně, kde p. Cybulský, ve Vratislavi, kde p. Čelakovský, professorové slavistiky jsou. Kéžby i naše dobrotivá Rakouská vláda opětované tužby a prosby svých Slavjanův z tohoto ohledu vyslyšela a této veleváżné praktické potřebě čím dříve vyhověla, pod jejíž správou

největší počet Slavjanův všech nářečí se nalézá. Já sám téměř každodenně očitým jsem svědkem takové potřeby; ant ve špitálech Pešťansko-Budínských, při ouředním navštěvování nemocných, tisíckráte službu tlumače konati jsem musel a musím posavad, mezi pacienty slavjanskými a lékaři, zvláště mladými na Pešťanské universitě študujícími Maďary, Němci, Srby a Poláky. Když pak se těchto lékařův ptám: proč se naši, jim tak potřebné, řeči neučí? odpovídají, žeby to milerádi činili, kdyby jen k těmto tak příležitost měli, jako mají k jiným, ne tak velice potřebným, řečem k. p. francouzské, anglické, vlaské, pro něž všecky v Pešti zvláštní učitelé jsou. Jak mnohý neduživec stal se již smutnou obětí, ne tak nemoci, ale raději tohoto nerozumění si s lékařem! Jak mnohý lékař by i šťastněji i spěšněji bolesti ulevoval a zdraví navracoval, kdyby se s pacienty nejen z daleka skrze nejisté posunky a znaky, ale z blízka skrze zřetelná slova smlouvati mohl! Ať o právnících, ouřednících, vojsku a jiných mlčím. —

Knihovna Mnichovská, jako vůbec znamenitá, tak obzvláště Slavistovi na nejvýš zanímavá jest, jmenovitě pro dva drahocenné poklady, *Rukopis Frisinský* a *Zlomek zeměpisný*, popis slavjanských národův obsahující asi z 9 století. Sotvy jsme se nasytiti mohli obdivování, přehlídání, vyšetřování a přepisování těchto klénotův. Codex a Rukopis Frisinský my jsme sobě představovali co vetchý, zetlelý, kde někde poškozený, aspoň zužívaný a sotvy čítatelný: tomu ale není tak, celý codex tak dobře jest zachován, jakoby teprv před několika roky psán byl. Na hřbetě codexu v prostředku stojí toto napsáno: „Abraham Ep. Fris. 957—994.“ Pod tímto pak: „Cod. Fris. 226.“ Codex tento jest ve čtverci v mocné psí kůži svázán a na takové psán. Slavjanský onen text stojí ne na konci, ale téměř ve středku, na stránce 78. a 159. Druhý Codex latinský pod číslem 560. z 11. století má na posledních dvou listech opsané „*Civitates Sclavorum*“, které Hormayr v Archivu 1827 čísl. 49 vydal, Dobrovský pak, Lelewel a jiní vysvětlovali. Místo *Behemare* stálo původně *Bethemare*, později

ale to *t* jest vyškrabáno. Mimo tyto nalézají se v této knihovně ještě i následující slavjanské knihy a spisy: 1) Josefus Flavius český rukopis ze 16 století, pod čísl. 3. — 2) Rukopis český, pod čísl. 12 v aksamítě svázaný, ve dvanácterci, modlitby katolické obsahující. *Počátek:* Milost ducha S. račiž býti s námi. *Konec:* „Ktož tuto modlitbu rzika, ma odpustkov tolik, kolik u toho kostela mrtvich ležy u kterehož ji rzika.“ Na pravici vazby stojí: Jaroslaus Baro de (M)artinicz est possessor primus libri Anno 1520. Z polských knih jsou: „Sporządanie dnia i nabożenstwo krotkie codzienne.“ Modlitebná knižka Therezie Kunigundy, manželky Maximiliana Emanuele, vévody Bavorského, dcery Jana Sobieského, krerá konec života v Benátkách ztrávila. Pisařem této krásné knihy byl Stanislav Baczyński 1677. pod čísl. 6. Druhý polský codex, pod čísl. 7., jest: „Inventarz szkatuly Xi żęcia Krzystofa Radzivilla, Anno 1631.“ Na straně 49 stojí peníz zvaný „*piorunek*“, při němž výklad něm. „halber Groschen.“ Na těchto penízech stál nepochybně obraz Peruna, tak jako na indických. Ruské knihy jsou dvě: Číslo 6. Psalterium Moscoviticum. a kniga o ·exerciranij, ceremonialje atd. od roku 1715. Na této stojí poznamenáno: „Von Dr. Martius (dem Vater) in Erlangen als weiland Bescherung eines Einquartirten des Russischen Heeres, geschenkt an J. A. Schmeller Apr. 1833., und von diesem zur Bibliothek gegeben.“ — Pod č. 1. jest Codex Cyrillicus Theophilacti Bulgariae Episcopi (sjednoceného, proto jest v Rusi zakázán), jest to překlad 4 Evangelistův. — Pod č. 13. Kosmographia siireč vsemirno opisanije zemlje in 16. — Pod č. 7. Kratkoje osnovatelnoje učenije nemečkago jazyka illyričeskomu Nacionu (sic!). Dále: Mluvnice Bohoričova od r. 1755. — Masch, Alterthümer d Obotriten. — Potocky, Voyage dans la Basse Saxe. — Repkov od r. 1552. Cod. germ. chart. č. 296. Justiniana staré rpisy atd.

Pinakotheka a Glyptotheka Mnichovská zasluhují samy v sobě, aby každý uměnomil zvláštní cestu k navštívení jich předsevzal. Již jako budovy jsouť ony umělecká díla v nejčistějším vkusu a v nejušlechtilejším blaho-

měru. Kolikrátkoli jsem je navštívil, v zápasu jsem byl, čemu větší pozornost obětovati, nádobě-li čili obsahu. Stavení obrazárny, v níž okna na střeše jsou, tak že s hůry světlo padá, téměř více jsem se obdivoval, než samým obrazům. Kdo vlaské sbírky obrazův viděl, tomu v německých sbírkách nebude mnoho nového a vábného. Tamť jest původ a pramen, zde jen odvod a odtok. Drážďanská obrazárna však mnohem více se mi líbila, nežli Mnichovská: tam mnoho vlaských, zde mnoho německých obrazův. Má pak německá malířská škola cosi pracného a potuplného, cosi zasmušilého, mnoho černých barev, smutkových šatův, tmavý grunt, špinavou tělovou barvu, draslavost přechodu od světla ke stínu, rohatost záhbův a řas, postavy neokrouhlé ale rozsochaté, končité; v německém malířství zřídka najdeš fysiognomii, jenom kus hezkého masa bez výrazu a posunku, bez života a duševní hry v obličeji: což na toho, kdož bezprostředně z Italie přichází, kde obrazy jako vlaské nebe jasné jsou, nepříjemně účinkuje. K tomu přišlo i mé v této věci nemalé již pocvičení a zkušení. S počátku patřil jsem na obrazy jen povšechně a běžně; měřiv okem jejich velikost a širokost, hleděv na hezkost jejich rámův, na počet osob a jejich skupenství, proslepil jsem často nejpodstatnější krásy. Příčina toho byla dílem těkavost cestujícího nováčka, dílem osobní skromnost a nedůvěra, která mi Apellosovo „Ševče! ne výše kopyta“ všudy přišeptávala: cvičnost ale vzdělala a zostřila zrak můj tak, že maje všecko na snadu nyní i při podrobnostech vězeti jsem zůstal, nyní již i články rukou a listy na stromích pozornost mou poutaly, anobrž srovnával a mistroval jsem již i vlasy, jilce na zbroji, jednotlivé čárky, kreslení, stínování, podšary, světlotmu a to co den s větší zevrubností a troufalostí. Toto obmezilo a umenšilo značně rozsah mých uměleckých radostí, ale jejich obsah znamenitě rozmnožilo a přečistilo. Při obrazích od Rubensa (poslední soud), Titiana, Šedona (S. Magdalena), Karla Dolciho (Krotkost, S. Anežka s beránkem, Magdalena, Ecce Homo, Kristus dítě) bavili jsme se i zde s krásocitným kocháním. Od

našeho Schiavoniho jest s. rodina ve vévodské Leuchtenberské gallerii: libojemné, okotěšné dílo.

Neméně krásná jest i Glyptotheka, ovšem, co do uměleckých předmětův, ještě památnější. Obsahujeť ona soustavným a časoslovným pořádkem rozpoložené pozůstatky antických soch, jmenovitě egyptských, řeckých, římských a novějších mistrovských kusův. Mezi řeckými nejvíce na se pozornost obrací jeden Torso, t. j. komolec, socha bez hlavy a oudův, mládence k historii Niobe přináležejícího představující, kterou král Bavorský ve Vídni od jistého Vlacha za 6000 dukatův koupil. Dlátko řezbářské sotvy již dále jíti může! Mezi římskými jest broncová ženská figura, kterou u Říma rolník pluhem vyoral, a král Bavorský prý skrze Thorwaldsona *kradmo* od něho koupil, anť v Římské obci přísně zakázáno podobná umělecká díla prodávati a do ciziny vynášeti. Tak hle krásouma i svůdkyní býti může!

Právě v těchto dnech byla i výstava *uměleckých plodin* v jednom staveni u Bazaru. Mezi obrazy zde čerstvě shotovenými obzvláště dva mne přitahovali. Jeden představoval předmět z českých dějin, totiž *Vlastu*, kterak sobě od jedné věštice hádati dává; v pozadí skaliska Vlasta sedí na zemi, věštice na skále, vedle ní kniha, za ní jeskyně, v níž oheň plápolá, v popředí české hory. Malíř tento sluje Adalbert Zimmermann, žije ve Mnichově, shotovil obraz tento r. 1841; spolek umělecký koupil obraz tento za 660 zl. stř. — Kdybych byl tak bohatým, jak jsem horlivým národomilem, bylbych jistě tento krásný obraz koupil některé slavjanské obrazárně. Druhý obraz zde byl hráč v karty od Flüggera: jitro svítá, žena s dítětem stojí za hráčem, tento surovým pohledem manželku plaše ve hře zoufanlivě věží. Živé vyobrazení toho, co jsme ondy v Karlovci skutečně viděli. Nejslovútnější z nyní žijících malířův Mnichovských jest *Kaulbach*, v jehož dílnici jsme *Porážku Hunnův* vlastně *Maďarův* u Lecha, a karton Zboření Jerusalema představující, i jiné, dílem již domalované, dílem teprv malovatebné, předměty viděli a jim se obdivovali. U jiného, jehož jméno jsem propamatoval, viděli jsme nákres

obrazu *českého Otakara*, co nádennika při stavení arcichrámu v Řezně, představujícího; to však bez ladu a skladu.

Zdejší Bazar, vlastně přístřeší čili podloubí, v němž krámy a kavárny, jest od nejslovútnějších mistrův stěnomalbami ozdoben. Přes celý den, zvláště večer, množství lidí procházejících se. Obrazové ti představují chvastavé předměty z Bavorské historie: k. p. číslo XII. Volenec Maxim. Emanuel vybojoval Bělohrad r. 1633. Dva mezi těmito obrazy urážejí oko Slavjana zvláště Čecha; jeden pod č. IV. Zboření mostu nad řekou Innem u Mühldorfu s utíkajícími přeseň Čechy r. 1254 od Stürmera, s podpisem: „Tritt mich nicht, Ich leids fein nicht.“ Druhý pod č. VII, kterak vojvoda Bavorský Albrecht opomítá českou jemu podávanou korunou r. 1440, od Hiltenspergera. Oba tito obrazové, zde veřejně vystavení, směřují celým slohem k opovržení a k posměchu českého národu. Já obrátiv se ke kolu četných nás sprovázejících přátel, řekl jsem: „Nu medle ale, kde že jest zde onen obraz z historie Bavorské, od r. 630, kterak Bavoři, 9000 nevinných, s dítkami i ženami k nim z vyhnanství přišlých, Slavjanův přijímajíce mezi sebou usazují a pak v jedné noci zrádně a ohavně všecky zamordují?“ — I krásouma i národnost musejí být spravedlivé a nestranné.

V dílnici pověstného řezbáře Schwanthalera viděli jsme, právě v práci postavenou, sochu *Hermana čili Arminia* nad Římany vítězícího, určenou na průčelí Walhally. Kdo pak, řekl jsem při této soše ke svým druhům, kdo, kdy a kdeže našim slavským Arminiům — Sámovi, Lauritasovi, Svatoplukovi podobné pomníky stavěti bude? — Když pak nám toho nelze, jako Němcům, abysme jich aspoň srdcem a skutkem ctili, jich v lásce k národu a ku svobodě, ve šlechetné hrdosti a v tužbě po velikých činech následovali, a tak vedením našeho národu k občanské dokonalosti a slávě to ukázali, že hodná věc jest pro Slavjanstvo něco činiti a zaň se obětovati. — Mimo to byly zde vzory pro slitinu Guttenberkovu, Schillerovu, Göthcho, Jana Pavla Richtera a

Mozartovu, z nichž onyno dvě již ulity byly, tyto zde právě líti se měly. Po mnohém obdivování a chválení těchto arciděl, já obrátiv se ke vlídnému p. Schwanthalerovi a ostatním přátelům, řekl jsem: „Bolí mne, že zde jednoho z největších duchův německých, anobrž z nejznamenitějších mužův člověčenstva nevidím, totiž Herdera!" On skrčiv plecema, nic neodpověděl. I jinde jsem Herdera od Němcův nejen zanedbaného ale i kacířstvím narčeného zpozoroval, totiž národním kacířstvím. „Das junge Deutschland" hněvá se na Herdera pro jeho známý spravedlivý a krásný soud o Slavjanech v *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit:* jsou německé krajiny a obce, kde tištění tohoto klassického místa o Slavjanech skrze censuru zakázáno bylo. — V litně Stiegelmayerově lila se právě kolosalní socha Bavarie, zvýší 54 střev. podstavek pak její 30 střev.; vedle ní lev; ona v levici drží věnec, jímž slavné Bavorčíky korunovati má. Arcisocha tato ohromná přijde do tak řečené Síně Slávy (Ruhmeshalle) na onu louku, kde se výroční Říjnová slavnost (Octoberfest) konává; vůkol ní pak budou sochy slavných Bavorčíkův. Když jsme my zde byli, byla právě druhá částka této slavnosti s konicvalem a jinými hrami konána, při níž, na vzdory dešti a blátu, zástupové lidu pod nádeštníky se hemžili.

Dnes ráno, anť byla neděle, navštívil jsem i zdejší evangelický chrám; jest to okrouhlina (rotonda) pro oko hezká, ale ev. službám nepřiměřená, anť ohlas v ní řeč kazatelovu pohlcuje. V prvních letech v tomto chrámě téměř nic nebylo slyšeti z řeči pro ohlas: po potřebování rozličných prostředkův radil jistý prostý mlynář, aby prý kamennou dlažbu chrámu prkny zakryli. Toto nejvíce udusilo ohlas. Radoval jsem se několik dnův napřed, že jednou opět po dosti dlouhém času, budu zde míti příležitost při evangelických službách božích přítomným býti a evangelickým způsobem se vzdělati: ale již z daleka, při přibližování se k tomuto chrámu, zhořčena mi byla ona radost, nebo hučela mi v uši i zde ta samá melodie, kterou v Pešti a téměř všudy

jinde při německých službách božích, ustavičně slyšeti musím, totiž: *Bože věrný, Bože!* kterou zde varhaník hrál beze všech přecházek čili transicií, tak že církev zadychčená sotvy stačila za ním pospíchati. I čekal jsem a těšil jsem se, že snad aspoň druhá píseň jiným příjemným nápěvem zpívána bude: ale zklamala mne naděje, nebo zavzněla opět píseň podle melodie: „*Kdo jen na Boha se spoléhá.*“ Tato mrzutost vypudila mne i hned ze chrámu tohoto; v srdci svém děkoval jsem zde vroucně Tranovskému a jiným našim evangelickým slovenským předkům, kteří nám takový poklad rozmanitých melodií nábožných zpěvův zanechali, že již sama tato rozličnost srdce i uši vzdělává a cit nábožný ustavičně občerstvuje. Slováci mají nasto, na tisíce nábožných melodií a zpívají při každé slavnosti, v každém svátku, ba téměř v každou neděli jiné a jiné písně: ant ubozí Němci v Uhrách, v Bavořích, v Sasku a všudy ustavičně téměř jen dvě tři, ty samy melodie gejdují. Jaková to pokuta pro uši; jaková škoda pro náboženství. O nezpěvní Němci, myslil jsem, a vy ještě náš zpěvný a hudebný národ všudy němčiti se usilujete?

Na Karolinské prostranině stojí obelisk 100 střev. vysoký; jehož nápisy jsou, k severu: „Třideeti tisícům Bavorům, jenž v *ruské* vojně smrt nalezli;“ k jihu: „Postaven od Ludvíka I.“; k východu; „Dokonán 18. Října 1833.“; k západu: „I oni zemřeli pro osvobození vlasti.“

Mezi chrámy, ještě nedostavenými, jsou památné *gothický* v předměstí Au, pro výborné malby v oknách; pak chrám s. Boniface, v němž malíř právě na stěně sceny z historie uvedení křesťanského náboženství do Němec maloval, tak že tito předmětové celý chrám vůkol a vůkol naplňovati budou. Na jednom obrazu jest Fritigil a s. Ambrož, na druhém s. Thekla, na třetím s. Columban, pak s. Otto atd. S. Bonifac má cele onu ouškleboou, slávonenávidnou tvárnost, která se v listu jeho, králi Ethibaldovi psaném, tak výrazně zvěčnila, když psal: „Vinedi, foedissimum et deterrimum genus hominum.“ Kdy pak u nás nastanou dnové, v niebž my

našim slavjanským blahozvěstům podobné basiliky stavěti budeme? — Zdali toho náš Cyrill a Method, pro nenenávidění a nepodmaňování žádného národu, pro rozumný, poučování v mateřčině užívající způsob apoštolování a písem s. překládání, nezasloužili více, nežli všickni němečtí, ne apoštolé, ale jen Slavoněmčitelé a svobodovrahové? — Chrám Ludvíkův navštívili sme obzvláště pro jeho oltářní od slavného Petra Cornelia malovaný obraz, proto že tento příležitost zavdal tomuto umělci k opuštění Mnichova a ku přestěhování se do Berlina. Cornelius představil zde pokrytství v podobě mnišských hlav, což se králi Ludvíkovi, zvláště prý na poštívání dvorního stavitelského ředitele, jménem Gärtnera, nelíbilo: král, chtěje obraz hotový spatřiti, šel s Gärtnerem do chrámu; to slyše Cornelius pospíchal též za nimi, přišed ale ku dveřím chrámovním, po klepání dostal od stojícího tam komorníka odpověď: „že prý nyní nikoho tam vpustiti nesmí.“ Načež Cornelius: „vždyť jsem já ten, co chrám tento maloval.“ „Vím dobře,“ odvece onen, „ale právě proto Vás vpustiti nesmím.“ Tento výstup tak rozhořčil Cornelia, že šed pak ku králi, když tento žádal, aby to změnil, on řekl: anebo to státi musí tak jak jest, aneb já jdu pryč. Načež i skutečně o své propuštění prosil a Mnichov opustil. Podobný osud prý měli zde i jiní mužové: lékař Schönlein, mudrc Schelling a jiní. Vůbec ouřednictvo Bavorské velice nespokojeno jest tím, že mu plat ročně ukracován bývá od krále, který zvýšek pak k napomáhání krásoumných výtvorův a budov vynaložen bývá.

Ve královském palácu věje všudy klassický, zvláště německonárodní duch, v řezbách i v malbách. V trůnní síni jsou polovypuklé řezby z Pindarových zpěvův; v obědnici jsou představy z písní Anakreonových, k. p. Amor krmí holubičku, Amor raní Anakreona: v přijímací čili vítací síni jsou sceny ze smutnoher Aeschylových; ve psací síni ze Sophoklesových; v oblečnici z Aristofanových; ve spacím pokoji z Theokritových: ve knihovně královnině ze spisů Lud. Tiecka; ve psací síni teže obrazy ze Schillerových básní; ve spací z Goe-

tlieho; v saloně z Wielandových; v trůnní síni královnině z Klopstoka; v obědnici z Bürgera. Světnice v podzemí ozdobeny jsou obrazy z Niebelungův od Julia Schnorra. Naši pozornost zde nejvíce na sebe obracela ona *Saga*, jež zde v úhelní světnici v levo nade dveřmi vyobrazena jest a jejíž odlika v naší Slávě Bohyni pod čísl. 3. se nalézá.

V divadle byl král s rodinou pokaždé přítomen. Operu Cár a Tesař, tak stkvostně provozovanou, nikde jsme neviděli. V této opeře jest hlavní charakter nejslabší nebo v Petrovi zde nic slavoruského není. — Ve královské a princovské lóži byly dvě vévodkyně Velehradské (Meklenburg), dcery, any do Mnichova pro navštívení přijely. Jsouť to pravě čistoslavské tvářnosti, aniž mohl původní typus přírody, mícháním s krví německou, posavad zmaten a setřen býti. Vyznám upřímně hřích náš: pokukávali jsme na ně lornětkami s nemalou národní radostí. Hudba v tomto divadle byla tak znamenitá a dokonalá, jaké jsem ještě sotvy kde slyšel, a co mne nejvíce těšilo, byla ta okolnost, že ve zdejším orchestru žádných Čechův jsme nenašli. To moudře! zvolal jsem, nebo to sluhování v cizině a opouštění vlastního národu mně se při Češích nikdy nelíbilo. „Ščoby łycha neznaty, treba na svoim polu da šče, svoim płuhom oraty (chceš-li bídy neznati, třeba na svém poli, i to ještě vlastním pluhem orati)", praví jedno výborné rusinské přísloví. „Tedy nejste snad milovníkem hudby?" řekl přítel Doležálek, sám výborný i znatel i milovník hudby. I arci a to upřímným a velikým, o čemž jste se již tuším na této cestě dosti přesvědčiti mohl: ale, při všem tom, vyznati musím, že se mi při Češích *dvě věci* nikdy nelíbily, totiž jejich přílišná *náchylnost k hudbě* a ku *zdrobnělým jménům*. To hluboké pohřížení ba zatopení národu českého v moři muziky, které jiní tak vychvalují, já nechválím. Tato láska k hudbě zodrodila se u Čechův již téměř *v hudební nemoc*. I hudba má své meze jak u jednotlivcův, tak i u celých národův. Již Plato a jiní to poznamenali, že hudba jako na jedné straně zjemňuje a vzdělává, tak na druhé

snadno nebezpečnou bývá, ant národ vyčivuje, měkkým, zženilým, chabým, k otroctví náchylným činí; čehož příklad na cikánich máme, jež v Uhrách nejlepší hudebníci a nejhorší bojovníci jsou. To ustavičné houslíčkování, troubení, pískání, cinkání a zpívání odvodí duši od vznešenějších předmětův, city přepíná a předráždívá a člověka ku podnikání velikých a obtížných skutkův neschopným činí. Já se obávám, aby Čechové své vlastenectví a svou národnost naposledy sami, v nejvlastnějším smyslu toho slova, neprohráli a nepromuzikovali; již nyní hemžejí všecky jejich noviny, rozmluvy, schůzky a spolky jen zprávami o hudbě, o koncertích, o akademiích, quartetech a těmto podobných věcech až ke hnusení. — Druhé co mi u Čechův nechutná, jsou ona tak mnohá, v novějších časích zobyčejnělá diminutiva, obzvláště zdrobnělá a zmalichernělá jména rodin, jako: Mysliveček, Moraveček, Kožíšek, Voříšek, Jelinek, Kořínek, Dařílek, Sedláček, Poláček, Srbek, Vlček, Jakůbek, Filípek, Růžička, Rybička, Horčička, Drobátko atd., která jmenečka (ostatně čest osobám nevinně je zdědivším) cosi dětinského a titěrného, na slabost a zženilost upomínajícího, slovem na veliký, zmužilý a hrdinský národ neslušného do sebe mají, a více se do pokoje chův aneb psaní zamilovancův hodí, než do života.

Co ale nejvíce nám naši cestu sem odplatilo a mou pozornost zaneprazňovalo, to byl p. Karel Tuček a jeho čtyři černochové afrikanští, jejichž ode dvoru ustanoveným učitelem a vychovatelem on jest, a které r. 1838 vévoda Bavorský Maximilian v Kaiře a v Alexandrii co otroky odkoupiv do Mnichova přivedl; z nichž však jeden již zemřel, tak že jen tři v ústavu tom jsou. Jména těchto osob jsou: *Djalo*, *Akafede Dalle*, *Musálam*, *Avan*.

Onen první *Djalo Djondan Are*, 19 rokův starý, mezi všemi nejzpůsobnější, pochodí z Nubie, z osady *Delingin* v knížetství *Tokoken*, které pod vládou krále Takelského stojí; on jest vnukem tamějšího dědičného krále *Wofter Mat* zvaného. Národ jeho sluje *Jumale*, jeho řeč Doa i Tumale. Mravy i řeč tohoto mladíka ukazují nejen na dobré jeho vychování ale i na značný

stupeň vzdělanosti jeho národu. Barva jeho kůže jest černostkvoucí, vlasy měkké, tenoučké co vlna. On mi vlastní rukou napsal několik přísloví, zpěvanek a modliteb v jeho národní řeči, které níželi sdělíme. On nám vypravoval mnoho i o náboženství, mravích a obyčejích Tumalských; anť německy všickni tři, zvláště ale tento nejstarší, již dosti dobře mluví.

Druhý *Akafede Dalle*, asi 17 letý přináleží ku kmeni Boranna Galla. Jeho rodiště jest *Bodži*, v okresu *Hambo*, v kraji *Liban*. Ve vlasti své byl z pastviště odváben a od svého loupežnika v Gondoře otrokokupci prodán. Z této Gallské řeči shotovil p. Tuček již ouplnou mluvnici a bohatý etymologický slovník.

Třetí *Musálam Motekutu* jest z Metemu v Dar-Fure, asi 14 let starý, ještě mnoho dětinského do sebe má. On mluví zvláštní nářečí, z něhož pan Tuček již dosti znamenitý slovník shotovil, jako i sbírku pověstí a písní.

Čtvrtý *Avan* nejmladší, asi 12 roku mající, byl ve 4. roce ve vojně jat a co otroče prodán. Jeho národ sluje *Denkavi*.

V řeči těchto Afrikanův mnohé zvuky našim slavjanským příbuzné jsme našli, jmenovitě rozdíl mezi tvrdými a měkkými zvučkami d ď, t ť, c č, z ž atd. Zpěv a melodie jejich jsou velmi prosté, větším dílem smutné a uchu Evropskému podivné. Zde klademe několik, od Akafeda zpívaných, napsaných i tlumočených písní, jak v původní tak v naší řeči:

1.

Wanin korize	Opičák mumlavý
Muka cubadá:	Strom objímá:
Ďarzi rorize	Stařec pošetilý
Durba kadadá.	Mladici naunlouvá.

2.

Čaba ati murte Namaň bačizin Liki ati fuďte Namaň bazizin.	Dřevo, které jsi roubal, Nikomu nedej nositi: Dluh, který jsi půjčil, Nikomu nedej platiti.

3. *Vojenská.*

Ai Akuli mainan onadan delinglia kloiaden:
Eiki Elki Adgilule ňindeked maga gonna,
Gona nina, gona gona ňarke ke-ndeden,
Donduka e Elak ma idevi kalmana en.

Jakuli plačí tam na vrchu hory:
Ach kníže Adgilul (adg=hlava) my jsme horáci (obyvatelé hor),
Jste-li i vy horáci, pojďte s námi,
Vtrhne-li král do krajiny, nečiní rozdílu (nešetří nikoho).

Pronikavé a prostosrdečné jsou obzvláště modlitby těchto synův přírody, kterým oni co pohané ve mladosti doma se naučili. Dvě z nich ve věrném přeložení klademe:

Modlitba mužův: „Bože země, můj pane, ty jsi nade mnou, já jsem pod tebou. Když neštěstí ke mně přijde, jako strom slunce zadržuje, tak ty zadrž neštěstí ode mne a buď mým stínem. Já k tobě volám v noci, když tam měsíc vzchodí; neztrať mne, jako já tebe neztratím, když vstávám. Bože, můj pane, ty slunce s třidceti prouhy: přijde-li nepřítel, nedej červa na zemi usmrtiti, chraň ho. Jako my červa na zemi, vidouce jej, usmrtiti můžeme, jest-li chceme a ušetřiti, jest-li chceme;

jako my červa na zemi našim krokem šlapáme, můžeš ty, chceš-li tvým krokem nás usmrtiti. Bože, ty nosíš dobrého i zlého ve své ruce: pane můj, nedej nás zavražditi, my tvoji červové prosíme o život. Člověk, jenž se dobré a zlé znáti nenaučil, tebe nerozhněvá, naučil-li se ale jednou, a pak je znáti nechce, tehdáž jest zlým, učiň s ním, co chceš; nenaučil-li se dříve, nauč ho ty Bože, můj pane! uč ho ty, nebo byť i řeči lidské nerozuměl, tvou řeč zná." —

Modlitba večerní. „Bože, můj Pane! ty jsi mi dal v pokoji tento den přežiti: dej mi v pokoji i tuto noc ztráviti. K tobě se utíkám, neutíkej ty ode mne. Dej mi se všemi zdravě spočívati. Buď milostiv mým dítkám, milostiv mé ženě, přidržuj mne k dobrému. K tobě se, ó Bože, utíkám, neutíkej ode mne ty *Černý* tam nahoře. Dej mi potřebnou živnost, rovnej mou cestu, prodluž můj život. Buď milostiv mým stádům a rozmnožuj je: dej, ať žiju v pohodlí a rozhojňuj mou majetnost. O Bože, já ničeho nežádám od jiných, dejž ať z mého vlastního žiju, vzdal odemne zloděje, veď mne k dobrému."

Mythologovi památné jsou v těchto krásných modlitbách dvě věci a výrazy, totiž „slunce s 30 prameny" a jméno *Černý*, odkud viděti, že každý národ podle své barvy i své bohy sobě představuje, srov. Běl-Boh a Černo-Boh. — Ostatně vévoda Bavorský Maximilian chce, na prosbu a návrh pana Tučka, tyto černochy po daném jim náležitém vychování, zpátkem do jejich vlasti poslati, aby tam byli učitelé a apoštolé vzdělanosti svých národův.

Jeden den obětovali jsme výběhu ze Mnichova do Augšpurku, kamž se na parovoze jede tak, že večer opět zpátkem pohodlně přijeti lze. Augšpurk slul ve starých předgermanských časích dle kronikářův *Vindelica* (srov. Wind Wend), dle místních národních pověstí *Zizaris Cizeris* od jakési prý bohyně *Ziza* Cisa (snad Žiča, čili Zizlila?). Zde jest mezi řekami Lechem a Wertachou tak řečené Lechovské pole, na němž císař Otto I. r. 956. Maďary na hlavu porazil. Asi 80,000

Maďarův táhlo na výboj a loupež k Augšpurku, jejich vůdcové bičem hnali pluky k bitvě; ale Otto vřítil z nich v bitvě celé houfy do rozvodněného Lecha; vesničane a rolníci pronásledovali utíkající Maďary, jaté po hromadách do jam házeli a tam živé zemí zasypali. Dva maďarští vojvodové, *Lehel* (známý bojováním proti Čechům) a *Bolosudes*, zjímáni, před Otta vedeni a rozkazem tohoto na stromě u východní brány oběšeni (sr. Laborce a Sobora) byli. Z celého vojska jenom 7 mužův ušlo a do Uher se vrátilo. Až posud zde od rolníkův při orání nalezeny bývají rozličné zbraně a malé koňské podkovy, z nichž souditi lze, že nynější druh nízkých a malých maďarských koní s Maďary z Azie do Evropy přišel a posud se v Uhrách udržel; ve hlavním pak gothickém chrámě Augšpurském vysoko na stěně ukazují se některé kořisti, maďarský praporec, kopí atd. Touto a Meziborskou porážkou sveřepost Maďarův zpitoměla tak, že jim přešly napotom laskominy po loupežech a výbojech v Germanii. Jedno z nejpamátnějších stavení byl mně zde biskupský palác, v němž r. 1530. dne 25. června, skrze Dr. Kristiana Bayera v přítomnosti císaře Karla V. a mnohých knížat i biskupův *Augšpurské Vyznání* čteno bylo, tak hlasitě, že i posluchači venku stojící slyšeti mohli. Zlatý sál čili radnice nyní v ošumělém stavu se nachází. První ale naše návštěva byla u p. *Gust. Kolba*, redaktora Obecných Novin. Pan Kolb jest nízkorostlý, málomluvný ale soudný a háklivý mužík. Jeho soud o Maďaromanii již pozornost mou na něj obrátil, když řekl: „Maďaři jsou prý zákonem vlastní maličkosti a jestoty k tomu odsouzeni, aby byli Slávům a dílem i Němcům obtížni, jejichž množstvím svou národní chudobu obohatiti a svou maličkost zveličiti chtějí.“ Již mi na rtech visela otázka: „proč p. Kolb ve svých Novinách tak často kde jen možno proti Slavjanstvu nevraží a brojí?“ ale nechtěl jsem s své stránky býti prvním, jenžby v tom počátek učinil, abych snad bez zavdané mi příležitosti právo pohostinství v cizém kraji a domě nějak neurazil. — Sám ústav a zvláště budovu, kde toto světoširé a tak silný vplyv na celou Evropu

mající noviny vydávány bývají, my jsme sobě větší a vznešenější představovali: jest to chatrný domek, v jehož dvoře zevnitř neouhledná ale vnitř strojně připravená tiskárna. Po dosti obšírné rozmluvě s panem Kolbem a Altenhöferem, jeho pomocníkem, o maďarském vlastenectví a Slavjanské národnosti, dal nám p. Kolb lístek k p. Edvardu Wiedemannovi, redaktoru časopisu „Ausland.“ V příbytku tohoto pána potkal nás zvláštní výstup. Pan Wiedemann seděl u prostřed novin a časopisův zahrabán. Když vstal, podivná jeho, v Němcích nevídaná postava, jaksi rozpačně na nás účinkovala. Máť vousy co Polák, ruskou čepici na hlavě, na čizmách čili botech ostrohy co Maďar. Lístek jemu od p. Kolba dodaný sice četl, ale buď jen běžně, buď naše jména tam nezřetelně psána byla. Sotvy že nás přivítal, hned se ptal, co prý Maďaromanie dělá? — Potom obrátil řeč na slavjanskou literaturu, zvláště ruskou a českou. P. Wiedemann totiž rusky dobře umí, něco i polsky. I vypravoval nám s pozdviženým něco hrdě obočím tento podivín: že prý slavjanská literatura nyní nebezpečný Němcům obrat béře, že prý on nedávno v ruském časopisu „Syn otečestva“ četl pojednání o vzájemnosti, které prý tam přeloženo a původně od jakéhosi Kollára sepsáno jest. To prý nic jiného není, než tenký závoj, kterým spojení všech Slavjanův docíliti a zakryti chtějí. Proto že on psal proti tomuto zvláštní pojednání v časopisu „Vierteljahresschrift.“ Z literní vzájemnosti jest prý toliko jeden krok k občanské jednotě. — A pravda, a pravda, ale nevím co, pane doktore! řekl já s nedočkavostí, když on takto slova roztáčel; než žert na stranu, tedy vy jste původce onoho bezejmenného pověstného pojednání? To mne velice bolí, že z péra tak vysoce osvíceného spisovatele něco takového vyjíti mohlo, a že tytéž zásady a projevy ještě i z úst tak vzdělaného muže slyšeti musím. Vždyť naši bratří a sousedé Němci ustavičně se hněvali a horšili na posavadní literarní neúčinnosti Slavjanův vytýkajíce jim tisíckráte, že ničím ku všeobecné vzdělanosti Evropy a člověčenstva nepřispěli: a nyní, když se Slavjané teprv ze sna probuzovati začínají, opět Němci proti nim křičí

jejich duchovní činnosti se obávajíce, ta nejnevinnější díla jejich očerňujíce, všady politické ohledy a spiky čenichajíce, a je tím před celou Evropou v podezření uvesti hledajíce. Literní vzájemnost Slavjanův a nebezpečenství Evropy: jakové to následkování! Nejvíce podezřelí jsou ti, co každého mají v podezření; aneb ať prostonárodně mluvím: „Hledá jiných ožehem, kdo sám v peci lihá.“ Kdože ze Slavjanův psal aneb mluvil proti Vašim Burschenschaftům, Turnírům, Walhallám, Zollvereinům, Kölner-Dom-Bauvereinům, anebo proti Vašemu Deutscher Bund, Junge Deutschland, Linke Rhein-Uferfrage, Hermanns-Denkmal a těmto podobným, sjednocení Německa za cíl majícím, úkazům? Pravda jest, vyznám to upřímně, že jako Vy, tak i my se na plavbě do Kolchidy nalézáme k vydobyti zlatého rouna národní vzájemnosti a jednoty, ale Vy jste již dále, než my; pravda jest, že nechceme na věky k literarnímu a uměleckému malokramářství odsouzeni býti, že nynější mladý svět slavjanský *všestranné*, duchovní i mravné, umělecké i občanské vyvinování svého národu žádá, hledá a napomáhá; pravda, že se nejen sjednotiti ale i sjediniti želá: ale bez demagogických rejdův, bez bouřek, bojův a podvratův, jen na cestě osvěty a spravedlivosti. Je-li to hřích? I národové mají nejen povinnosti ale i práva, a to čím větší onino, tím větší tato. I pročže Vy takovými faraonskými, z možnosti a bázně váženými, důvody proti nám vystupujete? Při duchovní a literarni činnosti neslusí hleděti na následky, nebo ty časem nemohou jiné než dobré býti, ano, ona vede ku světlu a světlo k poznání pravdy. Však i u Němcův již dávno od času Lutherova panuje taková vzájemnost v nářečích a jednota v literatuře. Páni Grimmové umějí a studují všecka německá nářečí; a kolik spisův přeložili Němci ze švédského, danského, hollandského nářečí a naopak? Co tedy Vám volno, proč ne nám? Já a se mnou mnozí jiní Slavjané čítali věru to Vaše jednostranné a náruživé pojednání, kde se se svým stínem pasujete, v onom čtvrtletním časopisu nejináče, než s opovržením: nebo znejte, ten, proti němuž jste tam s tak nechvalnými zbro-

jemi vystoupil, stojí zde před Vámi, já jsem ten Kollár! — Pan Wiedemann nevěděl kam kudy z konopí při této neočekávanosti, počal se s patrným zmatkem mysli i řeči všelijak vymlouvati a stal se sama vlídnost a výslužnost k nám. Trefili a ranili jsme tuším právě jeho Achillskou patu. — On nám ukázal čtenou od něho anglickou knihu o Uherském království od jistého *Pageta*, plnou chvály a předmilenství k Maďarům, a vzteklé nenávisti ke Slavjanům. Tento Paget vzal sobě prý Maďarku za manželku, on mluví maďarsky i své dítky maďarsky vychovávati dává, ačkoli o řeči maďarské v této knize nepříznivý soud vynáší. On a jiní jeho krajané přivedli do Uher, zvláště do Sedmihradska, více mladých Angličanův do šlechtických maďarských domův k učeni se maďarčině a ku většímu spříznění obou národův. Tohoto pak všeho cíl jest působiti proti Slavjanům, zvláště Rusům. P. Wiedemann potvrzoval, že na probuzení nynějšího Maďarismu znamenitý podíl a vplyv Angličané mají. — To viděti i ze lží a šplecht, mizerné 4 díly tlusté knihy pověstné anglické potlukačky a babizny Miss Pardoe, a jiných jejích fanatickým antislavismem planoucích krajanův. I toho jsme se zde dověděli, že český chrám v Drážďanech, kde ztřeštěnec Štěpan kněžoval, Angličanům zde bydlícím dán jest, jichž asi 150 duší jest. Či skutečně tam již všickni Čechové vymřeli a čeština vyhynula? — P. Wiedeman podotknul i to, kterak nadávno známý ultramaďarský čili panmaďarský horlivec, p. Pulský, po Němcích putovav i Augšpurk navštívil a jim mnoho též o témž nebezpečném Slavismu a Panslavismu nablептal a bulikův na nosy navěšel, odvolávaje se přitom též na můj spis „O literní vzájemnosti.“ Načež já řekl: pokud p. P. et Compagnie slavjanská jména na sobě nosí, potud nemají hlasu proti našemu národu, potud ani odpovědi hodni nejsou.“ *) P. Wie-

*) Při kladení úhelního kamene v Kolíně (Köln) dne 4. září, 1842, k dostavení tamějšího chrámu, měl král Pruský řeč, plnou důvodův a podnětův ku sjednocení všech německých kmenův, knížetství a království v jen národ a

demanu nás i nyní po městě vodil, později přitovaryšil se i pan Kolb, a oba neopustili nás teprv v parovozním dvoře, když jsme na vůz sedali. Radili nám někteří cestu do Řezna ku spatření Walhally nastoupiti, já ale zpěčoval jsem se proti tomu, dílem proto, že jsem ji před několika teprv roky již viděl; dílem pak a nejvíce, že jsem sobě národní mrzutost nad německou nestydatostí a nespravedlivostí uspořiti chtěl, která tam

svazek, která řeč s velikou pochvalou přijata a v nesčíslných výtiscích i novinách rozšířena byla. Vydavatel Illyrských novin v Záhřebe, 1842, čís. 77. str. 306. podav tu řeč v přeložení, připojil k ní následující vhodné poznamenání: „Věříme Nemcům, že tato krásná řeč srdcem každého horlivého Němce hnouti musela. Než není-li v ní pangermanismus, nedíme skrytý, ale zjevne vyslovený? Tedy pangermanismus není hřích, nýbrž nejpeknejší ctnost, které pomníky stavějí, nebo všecky německé noviny říkají, že řečený chrám bude pomníkem *německé jednosti* a bratrské lásky. Ale nechťby tato slova *mutatis mutandis* některý Slavjan povědel, nechťby Slavjany při podobné příležitosti ku svornosti a bratrství probuzoval; nechťby tu řeč některý slavjanský mocnář mel a na místě „nemecky“ všudy „slavjansky“ řekl: číby se všickni nemečtí novinaři proti takovému postupku nepozdvihli a celou Evropu k vojně proti Slavjanům nezvali? Zdali nám, Bůh ví jakové, záhubné Evropě náměry nepodmetávali, jediné proto, že my Slavjané s literaturou naše rodné bratry seznamiti žádáme? nebo věru o politickém Slavjanův sjednocení leda Neslavjanům se sniva. Tu byl i hned křik a lermo, pokoj Evropy byl v nebezpečenství! Tedy Germanismus, Anglismus, Magyarismus i každý *ismus* jest chvaly hoden, jen ne Slavismus!“ Podobnou pangermanskou řeč měl i Ludvík král Bavorský r. 1842. v měsíci říjnu, při otevření Walhally a opetoval ji i při kladení úhelního kamene k síni osvobození v Kelheimě, řka: „Tuhému sjednocení všech německých kmenův ať slouží toto stavení; sjednocené Německo žádný cizinec nepřemůže atd.“ Toto sjednocení bylo tam i obrazně živými osobami představeno. Stará panna se zlatou korunou představovala Germanii: vůkol ní stály 32 jiné panny představující 32 knížatstva a kmeny Němcův. Kdyby Slávové něco podobného učinili: všickni Angličané, Němečtí a Maďarští novináři by od strachu zimnici dostali.

do své Walhally i slavjanské muže, k. p. *Koprníka*, vojenského vůdce *Děviče* čili *Dibiče Zabalkanského* usadila a je sobě přivlastniti chce! — Suum cuique. „Naše to jest, tak pravme a tak toho hájiti hleďme.“ Winkelmann, Hackert malíř, Tischbein, Trippel, Angelika Kaufmannova a jiní žili, pracovali i umřeli v Italii v cizí službě, mezi cizím národem, a předce si je Němci přivlastňují a svými jmenují; tak i našinci naši jsou a budou bez ohledu na místo jejich přebývání a umření. Jest-li nám Kateřinu, ruskou císařovnu, berou a sem kladou proto, že z německé krve pocházela: jak nám mohou Koprníka, Děviče, aneb Repkova, Stupického (Staupitz), Bernevička (Berlepsch), Borskau (v. Bora), Libenického (Leibnitz), Sitenského (Ziethen), Zvěřinského (Schwerin), aneb Malčanských (Maltzan), Maletických (Maltitz), Miletických (Miltitz), Kamenických (Chemnitz), Kokorských (Kökeritz), Koněřických (Könritz), Sedlických (Zedlitz), Starosedleckých (Starschedel) a jiných, i krví i jménem nám přináležejících, odjímati? Není-li to směšná nedůslednost? — Ale Němce o podobných věcech důvody přesvědčiti chtíti, znamenaloby mouřenína umývati; a psáti o tom, byloby černidlo marně vylévati. — P. Tuček slyšav jméno Líbenického čili Leibnice zarazil se nad tím v tom domnění, že v národní lásce snad daleko jdu, proto řekl: jakž pak, tedy i onoho světoslavného mudrce, Leibnice, poslavjaniti chcete? Já nikoli, ale dějiny, jeho jméno a on sám. *) Anobrž, ať o Lužića-

---

*) Že sám Leibnic povědomost svého slavjanského původu v sobě nosil, viděti mezi jiným z jednoho, mezi jeho pohrobními papíry nalezeného, spisu, v němž osobní a místní jména slavjanská s jeho jménem souhlasující pilně shromažďoval, který spisek se u G. E. Guhrauera, Gotl. With. Freiherr v. Leibnitz Biographie, I. Th. Breslau, 1842. na str. 4. vytištěn nalézá, kde toto stojí:

„Ex Libro Stierii nescio an . . . an alio haec olim excerpsi: Huc quoque pertinet magni nominis B. Mynsingeri, ducatus Brunsvic. et Luneb. quondam Cancellarii ad B. Joh. *Leibnizio* in student. n. 194 adductum: Cur (dixit ille nobilis) fiam Doctor, cum jam sim nobilis?

novi Lesingovi mlčím, i Královecký mudrc *Kant* zdá se býti původu slavjanského, jakž se již Němec Krug domýšlel. Poláci mají též S. Kanta (sr. kąt Kaut, Kontski), jenž byl knězem a professorem bohomluvectví ve Krakově r. 1473. sr. Časop. Mus. 1837. IV. str. 420. Obzvláště pak mezi náboženskými básníři a skladateli německých svatozpěvův veliké množství slavjanských jmen se nachází, k. p. Bogatzky (Slezák, složil 411 něm.

Optas scire? dat Doctor veram nobilitatem. — Frid. Archiep. Salisb. familiae *de Leibnitz* factus 1315 Obiit 1338, cum sedisset annos 23. — Gottgelisst. Fried v. Schonberg, Dynast in Ober- und Nieder-Bieberstein, Tristeneg und *Leubnitz.* — Kais. Burg zu Gratz, eine lat. Grabschrift, dabei steht: Venerandae vetustati Imp. Caes. Maximilianus Augustus cineres et ossa Rom. cum vitro integro numismateque antiquo apud *Leubnicum* effosa huc reponi jussit an. 1507. — *Libaniz* prope Wurcenam. — *Leibnitzer* Thor zu Gera, vide Zopfens Geran. Chron. ad 1658; da er meldet, dass dabei eine Feuersbrunst entstanden. — Arx *Lipnicia* in Bohemia, Hist. Eccl. Slavon. L. 1. C. 6. p. 19. — Familia et arx *Leibnitz* in Styria Ritterus Geneal. II. — *Lipniz* oppidum inter Bohemiam et Moraviam non longe ab Iglovia, vide Tabul. Moraviae in Atlante minori. — In Carinthia *Leubneck* sita ad fluvium Lisar qui se in Dravum effundit. — In d. Blanischen Landkarte von Obersachsen und dem Lande Hall findet *Leipnitz* unweit Torgau nordwestwärts, noch nicht zwei Meilen von Torgau. Item *Lebbnizen.* ein Städtchen zur linken Hand der Mulde, etwa 1½ Meilen unter Dürby — *Lubanitz* pagus oder districtus bei Wurzen: vid. Albinus Meiss. Chron. — Wilda (snad Wilna?) 1. Jan. 1699. Der Osmianskische Powiat hat vergangenen Sonntag, Morgens 2 Fahnen des Feldherrn, bestehend aus Litthauischen Wallachen, die in *Lipnis*, in den Winterquartieren gelegen, überfallen und niedergehauen. — In dedicatione et praefat. Adami Bohoritii de latinocarniol. . . . literatura ad proceram (?) . . 1485 edita memoratur defunctus Franciscus Comes a Tuni liber Baro in S. Cruce Dominus *Lipnizi* et Teutschenbrod, unus *Luibnitius* mihi laus — *Leibnitius* mihi zelus —." Z těchto posledních slov viděti, že Leibnic nejen ke slavjanskému národu se hlásil, ale že v tom i slávu (laus zelus) hledal a zakládal: dále odtudto viděti, že i slavjanské mluvnice (k. p. Bohoričovu) měl a četl.

písní), Bogislav (Pomořan), Konov (Braniboran), Deržav, Denike (Žitavan), Jesenius, Hevelke čili Havelka (Prušan), Koič, Libich, Liskov (Lužičan) Maukiš (Mišňan, složil 34 písně), Mudre (Lužičan, složil 99 písní), Opic (Slezák, otec německého básnictví), Pieč, Rodigast, Svídnický Schweidnitz), Stach atd. I náš národ může říci: „Hos ego versiculos feci, tulit alter honores."

I jméno své za slavjanské měl, ačkoli neznal zdali od *ljub* Ljubenice Líbnice, čili od *lipy* Lipnice pochodí: ponevadž ale předkové jeho, dle Guhrauera i Leubnitz se psali a ponévadž v žádném jméně nenalézá se *p* (Leipnitz) všudy *b* (Leibnitz), proto původ jeho od Ljub Líbenice jest hodnovernejší, než od lípy. *Guhrauer* o nem píše, st. 4. „Wiewohl der Name Leibnitz oder Leubnitz auf slawische Ursprünge der Familie mit Wahrscheinlichkeit hinweist, und Leibnitze von ritterlichem Stande hohe geistliche und weltliche Würden im Mittelalter bekleidet haben, so beginnt die geschichtliche Reihe der erweislichen Vorfahren des grossen Leibnitz erst in seinem Vaterlande Kursachsen, im Zeitalter der Reformation, mit Christoph Leibnitz, welcher die persönliche Gunst des Kurfürsten August besass, der ihn zum Amtmann in Altenburg, nachher zum Schösser in Pirma eingesetzt. Christoph hinterliess einen Sohn *Ambrosius*, Stadt- und Bergschreiber in Altenburg. Dieser hatte Anna, die Tochter eines Patricius zu Leipzig, Heinrich Deuerlin von Königstein zur Frau. Dies waren die Eltern von Friedrich Leibnitz, des Vaters des Unsrigen." Tento Bedřich byl professorem mravouky na universitě Lipské a náš Bohumír Vilím narodil se v Lipsku 1646. Již Dithmar Meziborský píše, L. 3. Ljubanici, hodie Lubenitz. Ve Štýrsku jest slavošlechtická rodina *Leubnitz* od vesnice *Ljubenice*, 4 míle od mesta Hradce, tak zvaná. V Polsku a ve Sleszku jsou Lubeničti čili z Lubenic, sr. Synap. Cur. II. str. 792. Lubenicius byl polský dějepisec. I v Čechách jest ves Líbenice. Známo jest, že Leibnic nebyl milovníkem němčiny psav svá díla raději v latinské a francouzské řeči, ačkoli toho času německá řeč již dosti vzdělana byla: snad to bylo přirozené vnuknutí, že to není jeho materčina. —

HLAVA III.

Solnohrad: Išel: Trauna, Gmund, Linec, Vídeň, Ebersdorf, Břetislava, Vyšehrad.

Na cestě ze Mnichova do Solnohradu (Salzburg) opět se naskytují slavjanské záhony (windische Beete). Řeka Sala teče na hranicech Bavorska a Rakouska. Překrásné okolí Solnohradské převyšuje všecko opsání. Do města vjíždí se branou, skrze přirozenou, náramně velikou skálu, protesanou, která spolu městu s jedné strany místo zdi a ohrady slouží. Náš hostinec byl proti čtveropatrovému domu pověstného lékaře Filipa Theophrasta Bombasta Paracelsa, kde se na stěně i jeho obraz s latinským nápisem spatřuje, že zde r. 1541. zemřel. V tak zvané obilní ulici (Getreide Gasse) navštívili jsme dům a příbytek, čili příbyteček, kde se Mozart narodil; z venku na něm vyobrazena jest lyra. Osemdesátileta vdova Mozartova seděla právě při stolu, když my jí naši úctu jsme přinesli. Vypravovala nám, jak snažně ale marně se Solnohradčané, anobrž celý svět nyni usiluje hrob a kosti Mozartovy najíti, aby je tam přenesti mohli, kde se mu nyní pomník stavěti má. Staří hrobáři vymřeli a noví neznají toho místa, nebo žádným znamením poznačeno nebylo! — Na tom místě, kde se základ na pomník Mozartův kopal, nalezeny jsou, dosti hluboko v zemi, dvě římské mozaikové podlahy, jedna nade druhou ležící, a posavad velmi dobře zachované. Jedna představuje hlavu Medusinu. Kolik století pracovalo na zasutí těchto pyšných ozdob Juvavie! Vůbec jest v celém tomto okolí, obzvláště v zahradách, mnoho římských starožitností, zdi, pomnikův, nádob atd. Nedávno v soukromé zahradě u Solnohradu vykopáno též mozaikovou podlahu, kterou král Bavorský pro Glyptotheku za 6000 zl. odkoupil. Mne však Solnohrad z jiného, totiž z národního, ohledu zanímal. Odtudto již v šestém století, pořád až do devátého, paprysky křesťanského náboženství k jižním Slavjanům přicházely. Zde spočívají kosti apoštolův Slavjanských s. Amanda,

s. Ruperta (ve chrámě s. Petra); biskupové s. Vitalis, s. Virgil, arcibiskupové Arno, Adalram, Luipram, Adalvin, anobrž i sám slavný Anonymus Salisburgensis, jenž psal *De Conversione Carantanorum*, zde živi byli, odtudto na obrácení Slavjanův působili. Jen škoda, že zdejší mnichové, Benedictini u s. Petra, ačkoli k nejučenějším mezi nimi poslán jsem byl, na mé otázky málokdy odpověď dáti mi uměli. Co Slavjanského, buď to pohanství aneb křesťanství, buďto historie dávná anebo přítomnost, to se jich netkne. Když jsem žádal staré rukopisy Anonyma (nebo original aneb nejstarší rukopis do Vídně odnešen), zavedli mne k Jungmannovu Slovníku, že prý mimo ten nic slavjanského nemají. — Ve blízkosti hrobu a pomníku s. Ruperta a s. Vitale, jest pomník Michalu Haydnovi, skladateli církevní hudby, postaven. Při pomníku s. Vitale se zvláštní uctivostí a vděčností jsme se bavili proto, že blahozvěst tento zběhlý byl v jazyku slavjanském.

Na cestě mezi Solnohradem a Išlem potkali jsme jednoho pocestného řemeslnického tovaryše, jenž celý svůj majetek, balík, boty atd. na malém, tence ustrojeném, železném dvoukolesníčku vezl, tak lehce a rychle, žeby tento způsob putování i u nás následování zasloužil.

Městečko Išel jest, jak vůbec koupelní města jsou, v létě, když mnoho hostů v něm, veselé, jináče liduprázné a chatrné. Příroda v jeho okolí má ovšem malebnou tvárnost; ale všecko ukazuje, že zdejší koupele jen pro boháče a velmože jsou: a to budí v čistolidském srdci jakýsi nepokojný cit. Jsou však i zde předměty a jména, jež v oči a v uši slavjanské libě padají, k. p. palác hraběte Kolovrata, Vrbny; Dolka t. j. večerní odpočinek kněžny Lubomirské; Potocká t. j. letní hrádek hraběnky Potocké atd. Jak veliké pokroky zde lučba a síloskum učinily, o tom svědectví vydává nápis na lázních: „Omnia ex sale et sole!“ — Ve Gräfenberku by opět mohlo státi: „Omnia ex aqua!“ My po krátkém přehledu byli jsme toho místa syti a prázni.

Nemohu zde zamlčeti jednu nepříjemnou okolnost, která mne od Solnohradu až do Lince, Vídně a Pešti,

co nějaká zlobivá příšera, po všech hostincech a novinách pronásledovala. V Solnohradských novinách, v čísle 197, na str. 792. b. r. stála, nevím z jakové studnice vážená, následující zpráva, v německém jazyku: „Petrohrad ruský jest největší pijan kořalky. Pálení a prodávání kořalky jest zde, jako ve všech ruských městech pronajato, tak že summa ročního pronájmu 7 millionův rublův obnáší. Pouhé rozvážení kořalky ze skladu po ulicech do krčem stojí 200,000 rublův, výdavky pak na zátky a pečetní vosk na 70,000 rublův. Pronájemník, kupec, má k ostříhání Petrohradu, aby odjinud tam kořalka nepřišla, celé vojsko ze 2000 placených osob záležející. Ouředních platův skládá ročně 1,200,000 rublův.“ Tuto slavjanskému národu k nevelikě chvále sloužící pověst, těmito slovy tištěnou jsme potom čítali téměř ve všech, nám známých evropských, zvláště německých novinách, a to sice s nemalou tajnou i zjevnou radostí nad tímto barbarstvím. Kéžby jen Němci, myslel jsem, tak rychlí a ochotni byli i v rozšiřování dobrých vlastností našeho národu, jak rychli a klopotní jsou k rozšiřování zlých! Otázka jest: pijeli se více v Petrově, v Rusích a ve Slavjansku vůbec kořalky, čili ve Mnichově, v Bavořích a vůbec v Německu piva, šnapsu a všelikých lihův? Nechci však tímto vymlouvati a zakrývati tento ovšem ohavný a panující obyčej lidu slavjanského. Nemůžeme se zdržeti, abychom zde nezveřejnili zprávu o tom z Liptovské Stolice od p. Bělopotockého nám listovně sdělenou, anť takto psal: „Donešen mi jest starý protokol dvou dědin Liptovských, Pavlové vsi a Bobrovečka od r. 1582., z jeho listin a článkův patrno, že předkové Slovákův pálenky nejen nepili, ale jí ani neznali, pivem toliko se čestovavše. Lid slovenský pak mnohem lépe se bez ní měl, zdravější a silnější byl, déle žil, nežli nyní, anť tento škaredý zvyk pití kořalky se všudy co mor rozšířil. Zvláště Tatranským Slovákům se ne bez příčiny namítá, že ku pití kořalky příliš náchylni jsou a rádi se opíjejí. Mnohý pospolitý (sprostý) člověk jest toho křivého domnění, žeby ani síly ku práci neměl, ani choditi nevládal, kdyby prý pálenky nepil, proto někteří již i své dítky pálenkou

napájeji, aby prý silnější byly. Na jarmarcích a trzích sobě Slováci obzvláště rádi pohověji; tam se málo která koupě zavře bez oldomáše (zpropitného). Třezvý žádný nechce jíti z jarmarku domův, ba za hanbu by sobě to pokládal, kdyby se neoslopal. Když soused souseda, kmotr kmotra, švagr švagra domův z jarmarku volá, obyčejně tu odpověď dostává: „Počkejže jen, počkej, musím se prvé napiť, veť snad nepůjdu jako blázen třezvý domův!“ Při pití znikají obyčejně vády, rvačky a pračky, a nejeden jde s roztlučenou hlavou a s potácejícími se hnáty domův. Mnohý se dopouští v opilství zločinu, nad nímž se vytřezvělý sám hrozí. Když se z jarmarku jde, vedle cesty viděti mnoho opilých spících a v zimě nejeden, nebývá-li od někoho zachráněn, i zamrzne. Žádné námluvy, svatba, křtiny, odpustky, setkání se přítele s přítelem nebývá bez pití kořalky. Na takovéto opilce na jarmarcích čihají verbovníci (vojáci), je podváději, aby jim ruku dali, aneb je úskokem mezi sebe berou a pak za nováky (rekruty) ke plukům posílají, nejsou-li k vojenskému stavu způsobní, za vysokou cenu se vyměňovati musejí, ant ubohá manželka a dítky doma nemaji, coby jedli. Příčina tohoto neřádu jest ten škodný, ve hloupých hlavách zakořeněný, předsudek: že pálenka člověka silnějším činí. Když je člověk nápojem rozpálen, tehdáž se ovšem zdá býti silnějším, ale, že když ochladno tím slabší bývá, tomu piják věřiti nechce, až celo na těle i duchu ochabuje a třesení oudův dostává. Neourodná půda, tvrdá mozolná práce a bídný stav, v němž se slovenští sedláci nalézají, dopomáhají tomuto zlému. Bídný člověk jen tudy, když je opilý, zapomíná na svou psotu, své křivdy a nátisky, ale vytřezvev, dvojnásobně je cítí.“ — Já se v Pešti každoročně styděti musím za opilství Slovákův horňáckých, kteří z horních stolic co kosci, ženci, drátenici, nádenníci na dolní strany jdouce a tam něco peněz získajíce, v Peštanských pak krčmách se ožerouce, po ulicech města se potáceji a váleji, zhovadilým křikem zpívají a jiné šerednosti páchají. Chasa uličníkův za nimi jdoucích dělá sobě žerty a posměchy nejen z nich, ale z celého národu, k němuž

tito ničemníci přináležejí. Vrchnosti, šlechto, kazatelé, učitelé a jiní vůdcové lidu a národu našeho: jak veliké pole zásluh a účinlivosti jest tu ještě pro vás! Ačkoli vyznati musím, že běda národu, který ještě v podobných surovostech a zhovadilostech leží, kde jeho vzdělatelé ještě proti takovým překážkám a nepřátelům bojovati, psáti a mluviti musejí. Takový národ ještě nedozrál k té cti, aby do chrámu osvěty a vzdělanosti veden býti mohl. A však ještě není všecko pronadějeno. Čas jest ale již, a to věru svrchovaný, aby náš lid i ku mravné i ku národní povědomosti přijda a ušlechtilejším samocitem oživen buda, ty dvě, jej tak velice zohavující neřesti se sebe složil, totiž opilstvo a jmenovitě kořalkování, a pak ono otrocké před jinými se červíčkování, jimiž nám sami cizinci tak často uši vytírají.

Z Išlu jeli jsme vedle řeky Trauny (sr. Travena?) k jezeru Trauenskému a odtudto v parolodi do Gmundu. Na parolodi, která nás odvezla, připlul z Vídně do Italie putující, pruský kníže, synovec panujícího nyní krále. Dýmku v ústech maje, boty zužívané a kabát dosti ošumělý nebyl k rozeznání od ostatních pocestných. Mne srdce zabolelo, při pohledu na toto kníže, pocházející z domu a z rodu, jenž svou vládu a výsost odtud má, že se stal násilným usurpatorem slavjanských krajin a kmenův. — Na levém břehu jezera leží Traunkirchen, kde klášter ženský; zde se pocestným vypravuje pověst o novém Leandrovi, který prý s pravého břehu přes toto široké a bouřlivé jezero k jedné mnišce, bývalé své milence, plovával. Více podivení zasluhuje hra přírody na pravém břehu, kde náramné, do oblakův strmící skalisko, tváři a hlavu Ludvíka XVIII, krále francouzského, vypodobňuje. Na této parolodi připojili se k nám a k naší cestě do Lince i dva mladičtí Čechové, B—ý a U—f z Říma a z Italie domův se vracující, jenž, zvláště onen první z nich, i z dobrých domův býti se zdáli. „Cnost na peci nelíhá“, myslil jsem sobě a proto i domníval jsem se, že to budou mladíci i v domácí československé literatuře a řeči zběhli, anť na tak dalekou cestu do ciziny se již opovážili. Ale mimo pouhá jména

jednoho neb dvou čelnějších spisovatelův českých, která v Praze nahodile slyšeli, jiného nic neznali. Byli ste již v Moravě? ptal jsem se jich já; nikoli! řekli oni. Byli ste ve Slovensku? „Nikoli!“ — Byli ste ve Slezsku, v Lužicech, v Haliči, v Polsku? „Nikoli, nikoli, nikoli!“ Milý Bože, jak pak můžete do ciziny putovati neznajíce svých vlastních nejbližších! to jest věru bezcílné, nedím-li převrácené, cestování. B—ý ukazoval mi Danteho v původní vlaské řeči, jejž prý v Italii koupil: to dobře, řekl já, ale četl-li jste Kralodvorský Rukopis, aneb Jungmannovy, Preslovy, Hankovy spisy? Všecko toto jen ze slabého slyšení a jako ve snách bylo jim známo aneb raději neznámo. Jak pak můžete vlaské řeči se učiti, neumějíce dokonale vlastní; jak cizonárodní knihy čísti, neznajíce, co se ve vlasti dělá? — „I nu, odpověděli žalostným hlasem, Pane, ne my, ale naše zněmčilé školy a celé naše nešťastné a převrácené vychování jest toho příčina: my se ovšem stydíme, že Čechové jsouce, předce česky dobře ani mluviti ani psáti neumíme. — Proč tedy váš lid a národ nežádá na slušné cestě od spravedlivé vlády národní školy a národní vychování? — *)

Ve Gmundě jsou velikanské solní sklady, odkud se sůl v sudech do Čech odváží. V Theresině oudolí (Theresienthal) asi čtvrt hodiny od města nad Traunou, jest znamenitá dílna na předeni vlny, kamž jsme večer ke známým a přátelům výlet učinili.

Ze Gmundu do Lince jeli jsme železnou drahou velmi povolně. V celém Horno-Rakousku vyskytaji se opět, ačkoli střídavě s německými, slavjanské záhony (wendische Beete), slavjanská jména a slavjanské obli-

---

*) Pozn. vyd. Dosti často již čtli jsme vedle spravedlivých výčitek, které nám Čechům slavný Kollár činí, také mnohou nespravedlivou. Nejmakavější křivdu činí nám ale zde, vytýkaje nám, že jest naší vinou, máme-li školy německé. Proč prý nežádáme od spravedlivé vlády národní školy a národní vychování?! Máme za to, kdyby zvěčnělý Kollár nyní tuto nám učiněnou výčitku četl, žeby se tehdejší naivnosti sám usmál.

čeje. Ještě v 11 a 12 století květly zde na pravém i lévem břehu Trauny četné osady slavjanské. Zde byla „Pars Slavanorum,“ zde „Slavinia“ zde „Colomezza“ čili Chlmec. Jména města *Vels* zachovalo posavad památku staroslavského boha *Velesa*. Nyní se tito Slavjané již dávno účastnými stali toho největšího dobrodiní a blahoslavenství, které se, dle zásad a knih některých Němcův (sr. Kohl, Ueber Gallizien), kmenům slavjanským na této zemi za podíl dostati může, totiž úplného zněmčení. Styď se, zdravý rozume lidský, za takovou bohorouhavost.

V Linci, právě u kassy divadla, nalezli jsme pana Lud. Šediusa, král. radu a professora na všeučilišti Pešťanském, vracujícího se zpátkem z Bonnu ze schůzky filologův a paedagogův tam odbývané. On mi první, z dopisův od svých domácích, tu smutnou zprávu sdělil, že pověstný lékař Martin Suchani v Pešti před několika dny zemřel. Velice mne zarmoutila tato neočekávaná smrt přítele o mé zdraví a živobytí vysoce zasloužilého, ano i Slavomila účinlivého a pravdy i spravedlivosti milovníka neustupného. Při mém odchodu měl tak řečenou růži na noze, která se na zánět proměnila. Pokoj jeho prachu, sláva jeho duchu! — Po divadle šli jsme i s panem Šediusem do našeho hostince, kde množství vzdělaných Linčanův, zvláště professorův, k nám přišlo: téměř do půlnoci mluveno a hádáno se zde o Uherské krajině, o maďaromanii a jiných denních předmětech; nejrozhorčeněji mluvili tito Rakušané proti uherské zřízenosti (constitucii) proč prý nedopouští, aby, jako v Rakousích, i sedlák svou nemovitost měl.

Na parolodi z Lince do Vídně učinil jsem známost se dvěma Poláky z Varšavy, totiž s p. Františkem Zakrzevským a jeho synem Valentem, vzdělaným mladíkem a horlivým vlastencem, jenž několik polských a francouzských časopisův při sobě maje četl. Domnívaje se, že mi poklonu učiní, přečetl mi z časopisu: Revue Slave, Paris 1840. str. 70. z pojednání Hieronyma Napoleona Bonkovského následující místo, které zde v doslovném přeložení sdělujeme: „Lid polský, v okolí Tater, aby

vyjádřil tu vzájemnou přízeň a náklonnost, která mezi těmito dvěma národy totiž Poláky a Maďary panuje, užívá tohoto přísloví:

„Węgier, Polak, dwa bratańki
I do korda i do szklańki.“

Načež já: pane! to bylo někdy, ale nyní to již více neplatí: teď se časové a s nimi i oumyslové a národové proměnili! — Węgrové považují a potlačují teď Slavjany, jako své nepřátely. Škoda jen vás, bratři Poláci, že mnozí mezi vámi tak neslavjansky sobě počínají. Příčina vašeho neštěstí byla nevzájemnost slavjanská, vy jste drželi raději s Francouzi, s Maďary a jinými cizinci: proto jste museli padnouti. Vy nechcete býti rozumní Všeslávové, proto zůstanete zfrancouzštělí Paslávové. — Pan Zakrzevský odvolával se na množství nářečí slavjanských a obtížnost jim se učiti: načež já vyňav z váčku malou, v Paříži 1841. vyšlou a ve Mnichově koupenou knížečku, pod názvem: Slawianin od Ant. Straszyńskiego, četl jsem mu též násled. místo, na str. 13: „Francya, która pierwsza z narodów ewropejskich, przewagą podniesonych nauk w swojéj mowie, najwięcéj przez edukacyą potrafila zcentralizować się w tak potężne Państwo: niema tej naturalnej co Slawianija jednorodości. W każdéj Prowincyi a niemal w każdym departamencie, po kilku znaleść można patoa czyli osobnych rodzajów gminnéj mowy.“

Ve Vídni obdržev listovnou zprávu o rozstonání (ač ne nebezpečném) mé dcerušky, pospíchal jsem čím dříve domův, tak, že mimo p. Čaploviče nikoho jsem nenavštívil. P. Čaplovič byl první, z jehož úst zprávy o odbývaném v Pešti evang. všeobecném církevním sněmě jsem slyšel; kterak on ne sněm ale boj Maďarův proti Slovákům a jejich řeči byl; kterak chrám evangelický křikem a surovostí zvláště mladých Maďarův a jurátův poskvrněn byl, jenž se až k oltáři nestydatým čelem třeli atd. Krom toho já ve Vídni, kolikrátkoli jsem byl, nerad jsem se dlouho zdržoval, často ani sám nevěda, proč?

Ještě odpoledne najal jsem zvláštní příležitost, chtěje včasně ráno v Břetislavě býti. Čtvrt hodinky od Ebersdorfu, při ústí řečky Švechatu do Dunaje, stojí na levé straně cesty pyramída, na čtyrech koulích spočívající, asi 14 střevícův vysoká, vystavena ku památce rozbitého zde táboru Polského r. 1683. a oné schůzky, která se mezi králem Janem Sobieským a císařem Leopoldem, po osvobození Vídně od Turkův, zde stala. Pomník tento více ochlazuje než zehřívá srdce divákův, anť šplecha nevděčnosti na něm lpí. Nápis na něm tento se nalézá: „Anno gloriosi imperii Leopoldi Primi XXVI, die 15. Sept. duo longe maximi Europae Monarchae, idem Leopoldus Caesar Augustus et Joannes III. Poloniae R. liberata prospere obsidione Vienna, acto in fugam ingenti barbarorum exercitu, occupatis eorundem aeneis tormentis commeatuque, reportatis praeterea opimis spoliis, hoc loco inter suorum victricia arma invicem gratulabundi convenere, magna utrinque Electoris, Ducum, Principum ac Magnatum comitiva.“ Pozoru hodno, že v nápisu tomto při Leopoldovi stojí celé slovo *Caesar*, při Janovi ale jen počáteční litera *R.* Leopold když z Vídně před Turkem do Lince s rodinou utekl a odtud Janu králi Polskému o pomoc psal, dlouho se rozpakoval, má-li mu dáti titul Majestas, čili nic. Po osvobození Vídně vrátil se Leopold na třetí den z Lince do Vídně. Císař s radami svými dlouho o tom rokoval, či a jako má Jana krále přivítati? Tu spanilomyslné kníže Lotarinské pozdvihši hlasu zvolalo: „bez ceremonií, s otevřeným náručím přivítati sluší toho, jenž nám říši ochránil.“ — Načež oba mocnářové sešli se s komonstvem na tomto, asi 1 míli od Vídně vzdáleném místě. Když Leopold cosi zticha o vděčnosti zpomenul, *můj bratře*, řekl mu Sobieský, *rád jsem, že jsem Vám tuto malou učinil službu:* tu vzav kraleviče Jakuba za ruku představiv jej císařovi řka: *to jest můj syn, vychovávám ho na obranu křesťanstva.* Leopold na to ani slova neodpověděl. Jan tím tknutý, obrátiv koně odjel. Císař dovtípiv se později, že krále urazil a že mu ještě pomoc Polská potřebná, psal s vymlouváním se list kralevičovi.

Tento nápis na pyramídě zdál se některému vděčnému ctiteli Sobieského (nepochybně Polákovi) příliš krátký a skoupý, proto napsal tam olůvkem jiný, obšírnější a stkvělejší, a však všetečnou rukou opět již téměř zmazaný, nápis tohoto znění:

Joanni Sobiesco
Dominatione Polonico, Litthuanico,
Liberatione Austriaco, Pannonico,
Profligatione Ottomannico, Thracico,
Religione Christianissimo
Pietate Catholico,
Zelo et obsequio Apostolico,
Inter Reges sapientissimo,
Inter Duces praestantissimo,
Inter Imperatores, citra fabulas
Solo nomine tremebundo,
Solo nomine hostes profliganti.
CUI
Gloria militaris Regnum peperit,
Clementia firmavit,
Meritum perennabit:
QUI
Raro probitatis et constantiae exemplo
Propria deserens, aliena defendens,
Docuit quo pacto sancta jura foederum
Ineantur, excolantur, perficiantur.
Ottomanicam Lunam
Fulgentissimo Crucis vexillo
Aeternam Eclypsin minitantem
Ita propere fortiterque a Christianorum finibus
Eliminavit
Ut unum idemque fuerit
Venisse, Vidisse et Vicisse.
Inter innumeros igitur Christiani Orbis plausus,
Inter vindicatae Religionis et Imperii laetitiam,
Inter cruentae Lunae extrema deliquia,
Agnoscant praesentes, fateantur posteri,

Non tantum enascenti Evangelio, quo promulgaretur,
Sed etiam promulgato, ne profligaretur,
Utrobique fuisse hominem a Deo missum :
CUI NOMEN ERAT JOANNES.

V Břetislavě pobyl jsem jeden den plný národni potěchy a naděje, nebo otočen jsem byl mladistvými ratolestmi Slávie, zvláště Tatranské. Pan professor Palkovič, kterého již ode 20 let jsem neviděl, a pan Ludovít Štur, povýšili mi ještě všemožně tuto radost a položili mé, ku konci se chýlicí, cestě jako korunu na hlavu. Oni mne uvedli do školy a kola Mladoslavův ku cvičení se v materčině právě v tom příbytku shromážděných, v němž přede čtvrtstoletím i já co žák a posluchač jsem sedával a Týdenník od p. Palkoviče vydávaný čítával. Slovenští a Srbšti mladíci byli zde společně shromážděni: ti mne československým, tito srbským jazykem pozdravili. Po přeslyšaném řečňování některých, jak básnických tak i prostomluvných prací v obou nářečích, obrátil jsem já několik slov a výstrah, které mi již dávno na srdci ležely, k těmto mladým bratrům : že se srdečně těším, nejen já ale se mnou všickni Slováci, z těch chvalitebných svědectví, které jim, nad žáky jiných narodův, co do pilnosti, mravnosti a řádného se chování, jak p.p. professorové tak i jiní obyvatelé města tohoto dávaji; že jich ale prosím a napomínám, aby již nyní ve mládenství svém obzvláště na vzdělání svého osobného charakteru pracovali; oněch, slavjanské mládeži vytýkaných, chyb, totiž chabosti a slabosti, vrtkavosti a otrokomyslnosti, slovem bezcharakternosti se varovali: naproti tomu aby sobě zvolili stálost a setrvalost v tom, co ve mladosti dobrým a krásným býti poznali, pamatujice na to, že neni chvála dobře začíti, ale dokonati. Toto otcovské napomenuti, řekl jsem dále, není zbytečné, smutná zkušenost mi je na jazyk klade, nebo mnozí z našich Mladoslavův, o nichž jsme se, pokud ve školách byli, domnivali, že někdy Tatry z kořen vyrvouce je na nepřáteli říceti budou, sotvy že prach školský z bot vyrazili a do života vstoupili ochladli a

ochábli, tak že se splnilo na nich to přísloví: „Hora plodí myš.“ Národnost jejich bývá proměnlivá, jejich mládenecká nadšenost a horlivost slamoohnivá, blýskavé zlato jejich lásky k národu zřídka vydrží průbu v ohnivé peci skutečného života. A předce nic z nás nebude, pokud sobě nevychováme pevné charaktery a špartanskou činosilnou mlaď, kteráby uměla pro národ i hlad a žízeň trpěti a nepodlehla ani chlebu ani ženě, ani prosbám ani hrozbám, ani bezejmenným listům, kočičím muzikám, roztřiskání oken a těmto podobným. Nyní nám potřebí, ne tak hlav, knih a učenosti, jako raději srdcí, skutkův, charakterův: jen tím bude mravný samocit ve všech nás povýšen a stav našeho národu zlepšen. Varujte se zoufání nad národem; chraňte se i při tuposti a nevděčnosti národu říkati, že on není hoden, aby se jemu anebo zaň někdo obětoval. — Ostatně vaše heslo buď vzájemnost, cokoli činíte, čiňte tak, aby se vaše city a myšlénky, vaše spisy i skutky, slovem celá vaše československá národnost v moři veškerého Slavjanstva kotvily. Ve všech národních snažnostech, anobrž ve všech lidských věcech, přivykněte za mladi sobě vždy nejvyšší cíl a vzor k dosažení překládati: skoupá skutečnost z takového idealu krom toho to co příliš a mnoho odčesne a zmaří. — Po těchto a těmto podobných slovích loučil jsem se s nimi pohnutým srdcem, zanechávaje výbornému ústavu tomuto mé nejkrásnější želání a žehnání.

Nazejtří nesla nás paroloď na vlnách slavodružného Dunaje dále. „Tyto naše Uhry jsou předce jen požehnaná krajina!“ — řekl jeden z mých soucestovníkův při opětném vítání a uzření míjejicích před očima našima břehův a okolí Dunajských —; ovšem, odpověděl já, ale ach nastojte! to požehnání bydlí zde jen na poli, ve vinicech, v horách a v pustinách, nebo z měst, z vesnic, z domův a spolkův lidských již uteklo vyhnáno jsouc běsem maďarošálenství. — Čeho jsem se však bál, neubál jsem se: i zde jsme našli celou rotu z oněch Johnbullův, jenž nás co upírové na celé cestě pronásledovali, anť se, zvláště nyní, co blechy v kožichu po celé zemi rozlézají, nedadouce se vyplemiti,

kde se jednou vehnízdily. Za pravidlo ustanovil jsem sobě dnes, mimo obyčej, hrdou mlčelivost, ačkoli i tito, jako ostatní jejich krajané, nečisté huby o vše sobě otírali, co slavjanského bylo. Když však jedna mladá Angličanka s nejnovějším Bulwerovým romanem v ruce vedle mne stojící s jakýmsi národním chvastáním, řekla: „nejsouli, prý, náš Fulton a Watt díkův ode všech národův a nesmrtelnosti jména hodni za toto vynalezení parolodí? —“ nemohl jsem se zdržeti, abych nebyl poznamenal: „odpusťte, Mylady! chyba lávky, ani amerikanskému Fultonovi, ani vašemu Wattovi a národu nepatří čest vynalezení, ale jen obnovení, upotřebení a zdokonalení parolodí. Již přede třemi sty léty, totiž 1543, učinil ve Španělích námořský kapitán Don *Blasco* (snad původem tak Slavjan, jako Jan Lobkovic; sr. Blažko) de *Garray* průbu a to zdařilou s parolodí na moři u přítomnosti císaře Karla pát. a mnohých jiných vznešených osob, o čemž hodnověrné důkazy podnes se v archivu města Salamanca chovají. Nalézají se i básně a zpěvy Španělské z toho věku, tento vynálezek oslavující.“ Vyštěřila nemálo oči tato paní nad touto, jak se jí zdálo, slavjanskou neotesaností. Angličané chtějí sami nejen všecka moře a všecky plavné řeky, co sud porteru, vylokati; ale i celou pevnou zemi, co pudding aneb beefsteek, polknouti a ztráviti, užívajíce k tomu jiných menších národův co omáčky a salátu. Stavení mostu mezi Peští a Budínem, dává jim vítanou přiležitost do Uher hromadně putovati, zde se osazovati a pod zástěrou kupectví a dělání mašin jinou hru provoditi. Jednomu anglickému lordovi tak se maďarské bundy (kožichy) zalíbily, že množství jich v Debrecině nakoupiv až do Londýna ku prodávání vezl.

Pod Vyšehradem, k mé největší radosti, bavila se loď naše tak dlouho, že já dosti času získal jsem tyto vážné zrutiny navštíviti. Děvín, Nitra, Vyšehrad a Salabor, čili Blaton jsou dějinně nejpamátnější místnosti slavjanské z předmaďarských časův. Zdejší opatství a klášter Benediktinův s. Štěpán nezaložil, ale jenom obnovil a potvrdil tak jako v Salaboru. Podobno, že i český

s. Prokop zde Slavjančině a slavjanskému obřadu se vyučil. R. 1335. byli zde tři slavjanští králové: Kazimír Polský, Jan Český a Nemaňa Srbsko-Bosenský, shromážděni a od Karla I. Uherského krále častováni. — Nyní tu pusto, němo. Než má duše, ať pravdu vyznám, cizokrajinskými dílem poklady, city a myšlénkami tak přeplněna, dílem bolestnými tepy a vrazy tak unavena byla: že domácího sobě živě všímati a nade vlastním, blízkým plakati již nestačila; i sama tužba srdce mého, mé domácí miláčky čím dříve spatřiti, nepokojila duši a rozplašovala pozornost. Večer o hodině 8 přirazila loď ku přístavu Pešťanskému, kde již na břehu přátelé na nás čekali a nás vítali. Po uplynutí asi dvou měsícův navrátil jsem se šťasten a zdráv, co bloudící Odysseus, v lůno mé drahé rodinky, přinesa domův množství pozdravův a odpozdravův přátelských. Mezi donešenými novostmi zvědavost domácích i přátel nejvíce na sebe táhla jedna malá hezká, v Benátských dílnách schválně k tomu cíli koupená, u prostřed plování na Jaderském Moři mořskou vodou naplněna sklenička, kterou kolkolem do rukuu bráno, očima obdivováno, nosem ovoňováno a jazykem okušováno.

Pro tak dlouhou cestu bude se to nejednčm snad krátký čas zdáti. Tobych já sám v mladosti, anobrž ještě jen asi před 10—12 lety byl řekl: ale nynější parolodě, parovozy, železné dráhy, rychlíky, dostavníky, diližance a těmto podobné prostředky tak polehčují cestování, že kdo času, místa a příležitostí těchto opatrně užiti umí, a při tom, jako my, i pozdní večery, včasná jitra aneb i celé noci ku pomoci vezme: ten za týden nyní dále ujde, než jindy za dva i tři, aniž při tom potřebuje býti cesta jeho pouhým prázným cvaláním a povrchním na předměty koukáním. Jako všudy, tak i zde, může se cvičením zvláštní zkušenost a mistrovství v krátkém času nabyti. Teď jsem připloval z Lince do Peště ve dvou dnech, k čemuž jsem před šesti lety na vodě i zemi celých šest dnův potřeboval. Jakový to rozdíl! — Mezitím nebudeme se pravotiti s tím, kdoby snad tato naše putování, ne tak učenou cestou, v přís-

ném smyslu toho slova, jako raději národní a krásoumnou procházkou nazval.

Ostatně cesta tato, na níž se přátelství s národnictním, příroda s krásoumou ustavičně rukovaly, nesmírně dobročinné následky u mne měla: ona mne tělesně i duševně omladila; přírodu v těch nejrozmanitějších, nejušlechtilejších i nejstrašlivějších tvárnostech mi spatřiti dala; svět staroklassický žasnoucím očím co přítomný předkouzlila; meze mé zkušenosti znamenitě rozšířila; srdce se životem, rozličnými nepříjemnými okolnostmi zhorčeným, usvornila; národ náš z nových stran mi ukázala a novou láskou k němu roznítila; božskou sílu věd a nauk živěji než kde jinde cítiti mi dala; můj vkus a cit, skrze nevídané výtvory krásoumy, značně změnila a zjemnila; obraznost těmi nejvnadnějšími zárody obohatila, tak že i na cestě i po návratu děláno nesčíslné plány, návrhy a počátky, k jejichž vyvedení sotvy ještě jeden nový život by postačil, a ačkoli uskutečnění jich, bohužel, nepochybně opět v moři obtížného ouřadu a mrzuté všednosti utone a dílem již i utonulo, předce pro mne nepředplacenou cenu měli a mají proto, ze duši mé onu nevýmluvnou a řídkou slast způsobili, dle které aspoň na čas z vazby nutného osudu vytržena a do vlastního svobodného živlu přeložena byla. Jako vlaská réva, tak poezie potřebuje stromy a ratolesti, aby se na čem zakládati, okolo čeho vinouti a proplétávati měla: mudrc i v těsné chyži a v temném žaláři mudrovati a soustavy z hlubin vnitřku čerpati může, jako se Kant od rodiště svého Královce sotvy 5—6 mil vzdálil; ale básníř musí svět viděti a proto cestovati, nebo básnictví jen tam se začíná, kde pohodlnost, mičelivost a zahálka přestává a naproti tomu kde podnikavost a odvaha, hýbání a tření, boj a zápas sil, chození a konání, slovem kde život panuje. Člověk vůbec tak jest náchylný k nehýbavosti a lhostejnosti, tak se rád zprostí všeho co nějakou nátuhu a obět požaduje, tak snadno přivykne k malichernosti a chatrnosti: že všemožné příčiny a podněty své lepší přirozenosti hledati a sám sebe bedlivě střežiti musí, aby

neutonul v bahně jalové samospokojenosti a všední zobecnělosti. Duch a smysly tak se lehce zatupují naproti půvabům krásy a dokonalosti: že schopnost k cítění jich všelikým způsobem bysme u sebe chovati a zostřovati měli; každého roku byloby třeba aspoň jednu delší neb kratší cestu konati, každého měsíce vznešené předměty přírody, hvězdnaté nebe, krásné kraje, zahrady a květnice navštěvovati, každého týdne na mistrovské obrazy, sochy a jiná arcidíla krásoumy vlastním okem patřiti, a nějakou ladnou píseň aneb hudbu slyšeti, každého dne několik stran v některé moudré knize čítati aneb se vzdělanými lidmi obcovati a mluviti, každou hodinu několik rozumných myšlének ve hlavě vzbuditi aneb do ní vnésti. Lidská duše jest co Josef v Egyptě. v čas hojnosti pamatuje na čas nouze, žne a shromážďuje, staví stodoly a potravny, schovává zásobu pro budoucnost, a pak, když v čas potřeby její rodina k ní přichází, rozdává ji živnost a dary, totiž: mysli představy a myšlénky, paměti věci a slova, vtipu podobenstva, rozsudku míru a váhu, obrazotvornosti látky i barvy, citu teplotu, rozumu zkušenost a zásady. „Kdo neviděl kostela, i peci se klaní“ — říkali naši předkové velmi moudře. A proto netoliko básnířům, ale každému, obzvláště nějaký těžký a omrzelý ouřad vedoucímu člověku k přání by bylo, aby každoročně někam cestu dělal, to nejen se životem a světem opět smíří ale i nových sil propůjčuje; a co Hufeland o koupání praví, že koupel jest druhá mladost, to našim zdáním a zkušením ještě více platí o cestování, že cesta jest omlada obzvláště vzešlejšího věku, a posila anobrž novoroda ohrošilého těla. Nic méně však vyznati musím, že jsem rád byl, že jsem již opět doma byl: nebo jako cestování tak i domácí štěstí vroucně miluji. Kterému národu občanský život chybuje, tam se mezi jeho syny a dcerami, rody a čeledmi srdečná láska k domácnosti a ku přírodě tím silněji vyvine, aby náhradu dala za nedostatek účastnosti na štěstí a slávě politického života.

[illegible]

PŘÍLOHY

KU

CESTOPISU.

PŘÍLOHA I.

A.

Memorabilia de Abbatia S. Adriani M. de Szalavár,
conscripta per Dominicum Janke, Abbatem Szalavár.

A. 1774—1801.

1. Anno 798. jubente Carolo Magno omnis ille a Petovio ad Dravi, in Danubium se exonerantis, ostium terrarum tractus Salisburgensis Ecclesiae Jurisdictioni cessit.

2. Citima Murae, Arabonis et Szalae amnium Bribini a) Ducis fiduciae Ludovicus Pius, Caroli Magni filius et successor, commisit.

a)

Bribinus Moraviae dux, exorta seditione patria pulsus ad Ludovicum confugit, cujus virtuti et fidelitati ipse confisus omnem illum terrarum tractum ei gubernandum et custodiendum tradidit. Filium habuit Hezelonem, Ecclesiae Veszprimiensis Fundatorem, et ipse putatur Parens amplissimae gentis Ciliae Comitum.

3. Bribinus, excitis Salisburgo operariis et artificibus, struxit Castellum in Szalae fluminis palude, et Mosburgum vel Szalaburgum appellavit.

4. In eodem Castello Bribinus, seu Privina, Basilicam in honorem Dei Genitricis Mariae aedificavit, quam Luipramus Salisburgensium Episcopus Anno 850 consecravit, exuviis S. Adriani Martyris illustravit, et in eadem Adelvinus, Salisburgensium Archi-Episcopus, Servatoris nostri natalem Anno 865 solemniter exegit. b)

b)

B. Adelvinus seu Adalbinus ex Comitum Thaur familia oriundus erat, 6-us Salisburgensium Archi Episcopus, et 14-us Abbas ad S. Petrum, cumque eo tempore iidem essent Monachi, qui Canonici, et ipse B. Luiprami Praedecessoris et Abbatis sui vestigia secutus, viros ad propagandam fidem idoneos Salisburgo eduxerit, ne dubitandum quidem, quin Mosburgi Benedictinos constituerit. Post 12 regiminis annos sancto fine quievit anno 873.

5. In eodem Castello extruxerat Bribinus etiam Ecclesiam alteram in honorem SS. Petri et Ruperti, ac tertiam in honorem S. Joannis Baptistae, quam idem Luipramus cum Ecclesia B. V. Dei Genitricis consecraverat. c)

c)

Fallitur Timonius, cum lib. 2. de Hunno-Avaribus Cap. 12. Mosburgum a Szalaburgo discriminat, dum patet eundem locum duplici hoc nomine indigitatum fuisse, ac ex ipso situ optime erui. —

6. In saeculi 9. historia Conversionis Carantanorum et Pannoniae inferioris sequentia locorum nomina, Abbatiae Szaladiensi fundata, leguntur:

Saeculo 9.	Saeculo 11.	Saeculo 19.
Salapinti	Szalapingi piscina	Szala-Apáti
Busincza	Bessenien	Bessenyő
Ghelsi	Ghelsen	Gelse
Beatus Kirchen	Kerchen	Kerecsen
Ztradachi	Jestrech	?
Fiskera	Fyki	?
Strelez	Stelcz	?
Karrcha	Karus	Karos
Weride	Wrigh	Vör
Hrabahisreit	Reick	Rajk
Stepelibert	Stiger	Esztergál

Ex his nunc saltem Szala-Apáti et Esztergál pertinent ad Abatiam.

7. Praeter haec monumenta nihil reperitur, unde status, ac conditionis Ecclesiae S. Adriani uberior notitia hauriri posset. Florebant quidem et aliae Ecclesiae, sed nulla Ecclesia S. Adriani in Mosburg, et S. Michaelis Archangeli in Hezilsburg, vel Weisbrun, seu Weszprim conferri potuit, quo etiam factum, ut D. Proto-Rex Stephanus cum christianam rem in regno restitueret, voluerit et Szaladiensi S. Adriani, et Veszprimiensi S. Michaelis sartam, tectamque servare Epigraphen.

8. Anno 889. juxta Reginonem Abbatem Prumiensem, Luitprandum Antistitem Veronensem, et Joannem Aventinum, licet hi de causa adventus inter se haud concordent, Hungari gens pagana e Scyticis regionibus Maeotide et Tanai has provincias invasit, sensim totam Pannoniam inundavit, sacratas Deo aedes destruxit, ac totam Religionem Christianam pessumdedit.

9. Equidem Geysa (qui Patri suo Toxun in Hungariae Ducatu anno 934 successerat) post plures regiminis sui annos omnium primus Baptismum suscepit anno 970. et Religionem Catholicam libere docendam indulsit, perfecta tamen Gentis Conversio Stephano ejus filio reservata est.

10. Hic igitur Stephanus natus est Strigonii anno 976, baptisatus a S. Adalberto adolescens, dum jam de matrimonio cum Gisela, Henrici S. Imperatoris sorore, ineundo tractaretur, a morte Patris Geysae ducatus gubernacula suscepit anno 997. Cupam biennali bello vicit, ei Comitatum Schimögiensem occupavit. A Sylvestro 2-do Pontifice coronam accepit anno 1000. Monasterium S. Adriani de Szalavár postliminio restituit anno 1019. primumque ejusdem Abbatem Petrum, latinum, cum omni praerogativa instituit (ut videre licet in ipsis literis fundationalibus); neve pia Ejus intentio futuris temporibus frustraretur, sine regio consensu aliquid de bonis fundatis alienari severe vetuit. Imo anno 1024. novo rursus Privilegio, omnes Abbatiae Subditos a potestate et Jurisdictione omni omnino Judicum exemit, solo Rege, vel quem Abbas elegerit, potestatis executione exercitatum, neve pro comparandis neces-

sariis longius proficisci Religiosos oporteat, qualibet hebdomada die Lunae in villa Báránd, et in die Veneris in Szalavár fora, seu nundinas publicas instituit.

11. A tempore S. Stephani Regis usque ad annum 1080. nullum reperire licet documentum, ex quo seu Abbatum series, seu Abbatiae Conditio illustrari possit. Anno nominato tredecimo Calendas Januarii S. Ladislaus Rex, anno regni sui secundo, Simigii inspectis literis fundationalibus de anno 1019, et confirmativis de anno 1024. omnia rata et tecta habere voluit ad supplicationem Stephani Abbatis.

B.

Zmínka o hradě a opatství Salavarském v usneseních sněmův království Uherského.

XVI. Století.

Anno 1557. 22. Loco Conventus de Szalavár peragat interim executionus Capitulum Veszprimiense.

1563. 53. Abbas mittat duos Conventuales Szigethinum pro Testimonio fidedignos.

1575. 17. Ejus desolati loco in Comitatibus Simegiensi, Szaladiensi et Veszprimiensi procedat Capitulum Castriferrei.

1588. 46. Ex Protocollo Abbatiae et literis faciat Expeditiones Capitulum Castriferrei, aut Constituto Abbate, Conventus restituatur. (Toto obnovení opatství stalo se, dle chronostichu na dveřích klášteru, r. 1594.)

1596. 39. Szalavár Abbatia conferatur Ludovico Ujlaky, Praeposito Castriferrei.

Anno 1598. 38. Conventus Abbate provideatur, restauretur, sigillum sibi conficiat, et expeditiones faciat.

XVII. Století.

Anno 1601. 29. Castellum de Szalavár necessariis firmetur.

1618. 35. Praesidium de Szalavár, Canisae oppositum, natura loci paludibus circumseptum, *Austria* muniendum recipiat.

1625. 20. Ad ejus munitionem deputantur omnes Comitatus Cis-Danubiani.

1647. 45. 60. 71. Abbas Stephanus Rohonczy deputatur ad Commissionem Jauriniensem; deputatur ad reincorporanda Bona in pignore ad Austriam possessa. Capitaneus de Szalavár a Piscationibus abstineat, et Abbati de damnis satisfaciat.

1649. 99. Abbas de Szalavár deputatur ad Censuram Rationum de Proventibus publicis.

1655. 3. In Szalavár equites 15, pedites 100 teneantur.

1662. 22. Ad munitionem Castelli et fortificationem convertatur subsidium contributionis militaris.

XVIII. Století.

Anno 1731. 8. Abbatia Szalavár restauretur, adminus quinque religiosas personas teneat, et expeditiones faciat.

1802. 18. Abbatia Szalavár a Praelatura *Gottviczensi* independens reddatur.

PŘÍLOHA II.

Etymologicko-historické pojednání o slově Holub, s ohledem na Slavo-Venety v Italii.

(Vyňaté z obšírnějšího spisu pod názvem: Procházky v zahradě slavské řeči.)

I. Holub u Slavjanův.

Pols. Gołęb Gołębica-Golemb Golembica.

Dobrovský klade *holub* mezi dvousyllabné kořeny, tak i Linde a Bandtkie; podle našeho zdání však žádného slavjanského slova kořen ze dvou syllab nezáleží; všecky takové zdánlivé kořeny dají se pravidelně rozložiti a na jednu syllabu uvesti, a však i dvousyllabní kořenové nějaký logický aneb physický původ a význam mají, jehož Dobrovský neudává. Jarnik, Etymologicon str. 140. odvodí *golob*, *golobica* od *gol*, *holý* t. j. nahý, bez peří; Šiškov (Vergleichung der eur. Sprachen) mluví: „že prý pták tento jméno dostal buď odtud, že z vejce cele *holý* a nahý vychází; buď od modré čili sivé barvy, která divým holubům vlastní jest a v ruštině *golubuj* sluje.“ Než známo jest, že již ve vejci mladé holoubě není holé, ale čmýřím čili papeřím oděné, pakli ale *holý* Jarnikovi a Šiškovu tolik značí, co neopeřený, platí to netoliko o holubích, ale o všech ptácích, aniž zřejmo proč by a jak by se odtud pro samé toliko holuby toto jméno bylo mohlo utvořiti. Ruské přídavné slovo *holubyj* není původní, ale od samostatného slova *holub* povstalé, tak jako nejmnožší názvy barev; k. p. vrána a vraný, myš myší, ruda rudý, sněh sněhový

sněžný, popel popelová popelatá popelná, duha duhová, nebe nebeská atd. A dejme tomu, žeby holub od *holubyj* pochodilo, otázka vždy zůstane, odkud opět *holubyj* znik a kořen vzalo? Jungmann ve Slovníku pod článkem *holub* toto píše: „slovaciae *holub* et *halub*, radix peregrina, conf. colu-m-b a, ubi rhinesmus, conf. maď. galamb, forte compositum ex *ga*, conf. scandin. *lomr*-Taube.“ I vizmeže zdaližby nebylo možná toto *peregrina* na *domestica* změniti; my aspoň jistou kojíme se v tom nadějí, která se na vlaské naši cestě až v jistotu a v nevyvratné přesvědčení změnila.

Kořen slova *ho-lub*, *ho-lubice* jest *ljub*, *ljubice*, odkud *ljubý*, *ljubezný*, *ljubost*, *ljubav* (láska) *ljubiti*, *poljubiti*, *lobizati*, *ulybka* (rusky usmání;) česky: *libý*, *líbezný*, *líbost*, *líbiti*, *políbiti*, *líbati*, *líbačka* (Flitterwochen); jenž znamená: *cupere*, *desiderare*, *amare*, *basiare*, *osculari*, *amplecti*, *coire*, *fetare*, *fecundare;* sr. sanscrit. *lubh*, *lubha*, *lubhyati lábhitum;* lat. *libet*, *lubet*, *libido*, *libare*, *praelibo*, *illibatus* : *lupa*, *lupari*, *lupanar;* angl. *lov*, *love;* anglosas. *lufe*, holand. *lifdé*, *staroněm. leibe*, *leive*, novoněm. *Liebe*. — Předložka *h*, *ho*, *ha*, *go*, *g*, *k*, *ko*, *ke*, *ku*, jest známa, ona se udržela ve mnohých slovích: k. p. ha-vran, ho-mole, ga-razda, ko-rmoutiti, Ko-cel a jest s předložkou *s*, *se*, *sou*, serb. *sa*, rus. *so*, řec. σύν lat. *co con.* původně totožná, ant *h*ꙇ *k*ꙇ *s*, sr. *H*-erz, *C*-or, *S*-rdce; *holub* jest tedy co *s-ljub*, *souljub*, *spoluljub*. Ve slově *holub golęb* jest sice *l* tvrdé, ve slově pak *ljub*, *ljubice* měkké, oboje však *ł* i *l* netoliko často se změňují, ale některá slavská nářečí k. p. české, rozdílu mezi *l* a *ł* ani neznají, anobrž *l* ve slově *ljub* jedině potahmo na následující *i* čili *j*, *ju* měkké jest, které *ju* též jen v některých nářečích se nalézá, v jiných pak co čisté se vyslovuje, k. p. briucho brucho břicho, čjudo čudo, čjuju čujem čiji, pljuju plujem pliji: *a* pak v některých nářečích slavjanských s rhinesmem se vyslovuje jako ą ę, k. p. dub dąb dębu; odtud *lub*, *lubica ljub*, *ljubica* a *lub lęb lębica*, *holub galęb*. Více podobných příkladův máme, kde jedna a táž hláska v témž slově v rozličných nářečích

i měkce i tvrdě se vyslovuje, k. p. české *vnuk* u některých Slovákův *vňuk*, *vnutri* a *vňutri vnitř*, *nuchati*, *ňuchati*, *dálo*, *ďjalo*, *dále ďálej*, *táhnu ťjahnu*, *maso mjaso* tak i *lub*, *ljub*, *holub*. Poloslavští Valachové a Bulhaři to začátečné *l* vynechávajíce říkají *jub*, *jubit*, *jubavo*, místo *ljub*.

Že *holub*, *holjub* smysl *ljubení* a *milování*, *líbáni* a *celovaní* čili *bozkávání* má, to potvrzují ty nejstarší a nejoblíbenější národní písně a způsoby mluvení. Sr. *Slovar Acad Ruské* pod článkem:

Lobzať, *oblobyzať*: cjelovať. *Luk.* 7. V. 38. „Oblobyzaše nogě jego (líbala nohy jeho).“

Lobzanije: cjelovanije, přivětstvovanije. *Luk.* 7. V. 45. „Lobzanija mi nedal jesi.“ 1 *Petr* 5. V. 15. „Cjelujte drug druga lobzanijem ljubve.“ Lomonosov lobzanije jmenovitě o holubich užívá, řka: „I čistych golubic lobzanije — Ljubvi javljatut tamo vlasť.“

Ljuby: silnaja ljubov.

Golub: inogda umalitelnyja služať vměsto nazvanij privětstvenných k tomu i drugomu polu. Golubčik moj, Golubuška moja.

Golubec: rod osoblivyja pljaski v kotoroj prygajut (skákají, místo proměňují) črez nogy nazvanyj po priměru pěsni, v kotoroj slovo *golubec* často povtorjajetsja.

Srov. *Olesko*, Piesni ludu, str. 405. „I vykrešu hołubcia — Či nezvablu molodcia.“

Prigolubivať: laskať kogo, prigolubit ditja. Tento krásný výraz, *přiholubit*, místo objímati, obtuliti často se užívá obzvláště v Maloruských zpěvankách, k. p. u Oleska:

str. 194. Oj ty movyš mij luboňku, ščo ja tebe lublu,
A ja tebe, mij luboňku slovamy *holublu*.
218. Oj znati, znati, kdo koho lubit,
Blizko sidaje i *priholubit*.
355. Ta ktož meno požaluje, kto mja *priholubit*,
Nimaš toho milenkoho, ščo ho serce lubit.
381. Peršes mene *holubila*, samas mi movila.
444. Vezmi mene *príholubi* k sobi.

Výrazy *Lub*, *Lubko*, *Lubka*, *Luboňko*, *Lubeňka*,

Lubica a *holub*, často soujmenná a totožná jsou v týchž a jiných slavských písních a znamenají milence: jako naproti tomu *Nelub*, *Neljub* nemilovníka, nemilovance; srov. *Olesko*, str. 362. Oj ne jdy lubko ne jdy hołubko.
31. Mołodečko hołubečko ratuj mene
z more.
217. Oj ty chłopčino sivyj hołubočku!
284. Šo ty mene moja maty za *neluba* dala?
A *neluba* hirka huba, hirša od pelunu.
358 Oj cy harasd cy neharasd, my s *ne-lubom* bude?

Čelakovský, Slovanské písně:
I. str. 94. Ach čtož ty *golubčik* ne vesel sidiš?
Poterjal *golubku* bojarskoj sluga.
I. str. 116. Vdoli po ulicě molodčik,
Vdoli po širokoj *golubčik* často pocházival.
II. str. 88. Ty moj sizeňkoj, moj běleňkoj *golubčik*,
Na kogo menja *golubku* pokidaješ (rus.)
II. str. 182. Kakvo sam *ljub'v* zaljubit (Bulhars).
(Jakou jsem milenku zamiloval).
I. str. 75. Já se urobím v bílou *holubicu.*
II. str. 9. Jen se na mne nehněvej můj *zlatý holoubku.*
II. str. 13. Můj zlatej *holoubku* podej mi svou ruku.

Moře bysmo vyvážiti museli, kdybysme přitočiti chtěli všecka ta místa z našich národních písní, kde je řeč o holubu a hrdličkách, téměř vždycky v ohledu na lásku a věci ku milování přináležející, jako jest věrnost, nevinnost, tichost, krása, něžnost, čistota, stud, manželství, líbání, objímání, milování plodu a dítek, přátel, příbuzných, vdovství, tanec atd. Pod obrazem holubův představují se něžně ňádra panenská, k. p. v oné srbské písni u *Čelakovského I.*

Tu biešě zaspala děvojka.
Pod glavom joj snopak dčteline,
U niedrima dvě běla goluba.

Holubice slouží za příklad manželské věrnosti i po smrti manžela, sr. *Oles.* str. 444.

Aj za horoju za vysokoju
Tam sedit *holub* i s *holubkoju*,

Oj sidjet oni taj cilujut sia
Sivymi skrilciami obijmajut sia:
Nadletiv orel z čornyji chmary
Rozbiv, rozihnav holuby z pary;
Holubka sedit, želibno bude,
Šćo vže s holubom žiti nebude.
„Siva holubko v ščož ty dufaješ,
Cy ne na vrodu ščo krasnu maješ?“
Ščož my po vrodi, po molodosti,
Koly ne maju ni v kim milosti.
„Oj maješ bo ty sim par holubiv
Vyberaj sobi, kotryj ti lubyj“
Oj najže bude dvajciat i čtyry,
Nema takoho, jak mij buv milyj.

Této podobná, ne však manželku, ale matku věrnou vyobrazující, píseň ruská, jest u *Čelak.* II. str. 103, kterou zde v českém přeložení zkrácenou postavíme:

Jak to na dubku, dvoje holoubků
Milovalo se, celovalo se,
Křídly sivými objímalo se.
I přiletěl tu sokolík jasný,
Holuba ranil, zabil sivého.
Tu se roztouží, želem zavrká
Holubička sivá pro holoubka.
Promluví mladý sokolík jasný:
„Neplač i neplač sivá holubičko,
Sivá holubičko, pro svého holoubka.
Já ti zaletím k moři sinému,
Přinesu tobě hejno holubů,
Vybereš sobě holuba sivého.“
Promluví sivá tu holubička:
„Neleť, sokole, k moři sinému,
Aniž hoň ke mně hejno holubů:
Víti mi jiný sic bude věnec,
Však holoubátkům nebude otec.“

Z té příčiny, pro *manželskou věrnost*, Egypťané vdovu pod podobou černé holubice vyobrazovali, anť u nich vdovy, více se vdávati nesmějíce, službám nábožným se obětovaly. Ve slavjanských zpěvankách zajisté

žádný pták se tak často nezpomíná, jako holub, a to vždy v *zamilovaném* smyslu, co obraz, co podobenství, co zrcadlo lásky. My jen několik důkazův bez pracného hledání, jak se nám namanou, zde přivedeme z vydaných posud sbírek. V Oleskově sbírce:

str. 308. Prilitajut *holuboňki*:
Kažut šo nima divoňki.
313. Po nad horu vysokuju *holuby* litajut.
354. Oj dež taja kernyčoňka ščo *holubka* pila,
Oj dež taja divčinoňka ščo mene lubila?
379. Sedit hołub nad vodoju, *holubka* na kladci,
Skaži meni moja mila, ščo tobi na badci.
384. Sivyj *holub*, sivyj *holub* sivyjša *holubka*:
Milyj otec, mila mati, milyjšaja lubka.
Dva *holubi* vodu pili, dva kalamutili,
Bodaj toti neskonali čo nas rozlučili.
384. Ja milemu iskazala: pomahaj Bih lubku!
A vin druhu ojibmaje jak *holub holubku.*
402. Poletila siva *holuboňka* ta, vid *holuboňka* prič.
(V této písni se slovo *holuboňka* 21krále opětuje!)
414. Ne hudite *holubi* na chati
Nebudite miloho v kimnati.
401. Za rikami, za vodami
Pje *holubka s holubami,*
Poletila od *holuba*
Kotoromu bola *luba.*

Tak i v *polských* písních tamž:

str. 115. Na wysokim dębie *gołąbeček* siedział:
Kochajmy sie stale, aby nikt nie wiedział.
156. Lateją *gołębie*, jeden niema pary:
Jak že cie mam kochać kiedyś bardzo stary.
161. Z tam téj strony wody lata *gołąbeček*
Nie widać, nie słychać gdzie moj kochaneček.
166. Siedzą sie *gołębie* na dębie, skubają mech,
Kto nie kocha Macieja bodej zdech.

Ve sbírce *Žegoty Pauliho*, str. 111.

V Porembie, w Porembie
Pasła panna *gołębie.*

Popov, Rosijska Erota:
II. str 73. Letit sokol iz ulicy *Golubuška* iz drugija
Sletalisja, cjelovalisja.
III. str. 14. Letal *golub* po dolině sam vorkujet,
On sizu svoju *golubušku* šukajet.
Srov. Moravské písně od *Sušila*:
str. 13. Vyletěla *holuběnka* z bílého stáda.
83. Milovali jsme se jak *holubův* pára:
Kdože nás rozvedl nech ho Pan Bůh kárá.
97. Na horách, na dolách cosi se tam bělá,
Holuběnky bílé, nebo sňahy ležá.

Zpěvanky Slovenské zaplaveny jsou cele jmény, obrazy a výrazy od holubův půjčenými. Již při tak zvaném *Vajaném* čili Svato-Janském ohni, opěvají se holubi, srov.

I. 16. Jano Jano Vajano:
Přiletěla *holubička* včas ráno.
18. Na roztoce, na potoce, dva *holúbky* vodu pijú,
Tak se oni shovárajú, koho oni slúčit majú.
30. Buď zdráva dušička, sivá *holubička*,
A odpusť že som Ti bozkou tvoje líčka.
94. Na Mošovskéj věži dva *holubi* sedja,
Ludja jim závidjá že sa rádi vidjá.
108. Už jinde hrkutá moj milý *holubec*.
109. Sivá *holubička* po Dunaji plývá,
Z velikej lúbosti rada žalost bývá.
Milovali jsme se ako *holubičky*
Rozloučili jsme se ako lašťovičky.
Tak sme se šuhajko my dva rozletěli,
Jako té *holubi* keď mezi ně streli.
121. Zostaň zdráva, zostaň, *holubičko* moja.
198. Čo že sa ti, Milá, má láska nelúbi.
Však sme sedávali ako dva *holubi*.
300. Mám já jednu *holubičku*, ona večer kvílí:
Choď domov :/: přjide k tebe Milý,
II. 6. Má on doma tři dcerky
Pěkné jako *holúbky*.
16. Vyletěla *holubička* z vysokého okenečka.
113. *Holubička* sivá ljetala.

245. Vím já děvče krásné jako ta *hrdlička.*
294. Z ust bych ti dával píť jako *holubiatku.*
281. Otvorže mi milá *holubenko* sivá.
298. Viděla jsem mého *holubka* sivého.

A můželi smutek nad ztracenou milenkou pronikavěji vyobrazen býti, jako v našich Zpěvankách v zrcadle holubův, k. p.

I. str. 347. Hora, hora, bielá hora,
Na tej hore bielá skála,
Na tej skále holub sedí,
Blíží sa mu strelec mladý·
Ach ty strelec nestrilaj ma,
Malý osoh vezmeš zo mňa,
Nožičky mi zmeravely,
Křidelka mi opršaly,
Krev mi v žilách zmeravela,
Zpráhly všecky kosti těla,
Smutek zemdlel všecku sílu,
Bo som ztratil moju Milú.

II. str. 238. Sedím jak *hrdlička* na suchém konári
Smutně si zpievajíc v svém velikém žjali.
287. Truchlím jako v hore sivá *holubička.*
295. Sedím jako samotná *hrdlička,*
Volám i kdes má *holubička.*
370. Za horami na dolině
Sivý *holub* vodu pije,
Pije mutnou v velkom žjali;
Že mu Milú Němci vzali.

Pozn. K porozumění tohoto verše srov. *Krman, Agenda* Ecc. 1734. str. 73., kde toto stojí: „Slušná věc jest, aby vdovci lehkomyslně nezapomínali na manželky své, však i to nerozumné hovádko, když tovaryše svého ztratí, smutek po něm nese, zvláště o *hrdličkách* (holubích) se čte, že, když tovaryšův svých zbaveny bývají, na pustá místa a do rozsedlin skalních se oddávají, když pak z nich vyletují, neusazují se na místo zelené, ale na dřevo suché, aniž pijí, lečby prvé nožičkami svými vodu zakalily, vždycky pak smutným

hlasem svým toužení své pronášejí.“ I jako obraz *nevinnosti* jest holub, srov. *Zpěvanky I.*

Holubička sivá neurobí škody,
Sadne na kolajku, napije sa vody.

Srov. *Woiciokiego* Pieśni ludu, I. 73.

Na tej mogile, wyrósł ci dąbeček,
Na niej bieluchny siada gołąbeček.

„*Pozn.* Dusza, niewinie zabitego, przybiera zawsze postać białego gołębia podług wyobraźni ludu naszego.“

Příjmění holubice dává se někdy i *pokrevným* a *přátelům*, ano i *mniškám* (pro čistotu). *vdovám* a *sirotkům*, k. p.

Ni bělajo golubuška, *sestrica*. Čel. I. 100.
Ach těščeňko hołuboňko. Oles 496.
Družkám golubočkam. Popov. II. str. 34.
Černička golubka zalilatsja slezami. Pop. III. 7.
Udovičice golubičice! Vuk. I. 82.
Ža goroju vysokoju golubi litajut:
Ja otca, mati nezaznala, a muža nemaju. Čel. I. 156.

I ve starších slavských zpěvích holubi často se zpomínají v ohledu lásky, tak že někdy obsahem a osnovou celých básní jsou, jako k. p. *Drevnija Ruskija Stihotvorenija:*

str. 46. 47. Dobrynja po alušam strěljajet sizych golubej,
U molodoj Mariny Ignatjevny
U neje na chorošom vysokom teremu
Sidjat tut dva sizyja *golubja*
Calujutsja oně, milujutsja,
Želty nosami obnimajutsja atd.

A komu není známa ve *Kralodvorském Rukopisu* ona píseň o Zbyhoňovi:

Poletava holub se dřeva na dřevo,
Žalostivo vrká hoře všemu lesu.
Ach a zlobný Zbyhoň chvati *holubicu* atd.

Všecky tyto a nesčíslné jiné zde nepřivedené slavské národní písně potvrzují pravost našeho zřídlosloví, že totiž *ho-lub ho-lubice*, tolik jest jako *ko* neb *sou-ljub*, *ko* neb *sou-ljubice;* německy *Ge-lieb*, *Ge-liebter*, *Ge-*

lieb-te; latinsky *co-amor*, *co-amans;* poněvadž pak *l* a *n* často se zaměňují (k. p. lebo alebo, nebo anebo; lice nice; znamenie zlamenie; slunce, sol, Sonne; libare, německý nippen, Child Kind atd.) patří sem i s-*nub*, s-*nubiti*, s-*nubenice*, které se u Slovákův krom toho po dnes skrze s-*lub*, *slubenice*, *slubenica*, *zaslubenica* vyslovují; s nimiž stejné jest něm. *Ge-loben*, *Ver-lobte*, *Verliebte*, *Ge-lübde;* lat. *nuptiae* (sr. líbačka Flitterwochen), *nubere*, *connubium*, jejichž všech kořen jest *ljub*.

Nemůžeme při této příležitosti mlčením pominouti, že i v dějepisu Slavjanském holub několikráte co znamenitý úkaz se zjevuje. R. 946. ruská kněžna *Olga* obležené město Korosten skrze *holuby* zapálila, jimž na křídla a nohy sirku a jiné ohnivé věci přivázati dala; srov. *Nestor*, Lietopis. — R. 1683. dne 18. října, když *Sobieský* Turky při Vídni přemožené v Uhrách pronásledoval, u *Parkanu* dnem před svedenou nešťastnou bitvou posadila se *bílá holubice* několikráte před jeho proti nepříteli táhnoucí vojsko: Srov. *Briefe des Königs von Polen Johan Sobieszky an die Königin Marie Kasimire während des Feldzugs von Wien*, *Heilbron* 1827. str. 111. — R. 1709 když se o manželství ruského cesareviče Alexeje s Brunsvicko-Lineburško-Blankenburskou kněžnou na hradě ve Wolfenbytlu jednalo, *bílá holubice* vletši do museum posadila se na zeměkouli na to místo, kde ruská říše vyobrazena byla. Na tuto připadnost složil slavný *Líbenický* (Leibnitz), právě přítomný, následující epigram: sr. Leib. opera Genevae 1768. Tom. V. str. 309.

Augurium Columbae 1709.

Blankenburgiaci musaeo in Principis orbem
   Signat olivifero laeta columba pede.
Hinc Scythia in campis. illinc Atlantis in undis,
   Scilicet et natos utraque regna colent.

„Na dvoře starých Rusův, píše *Karamzin* *I.* 10., byly holubince, nebo Rusové (ovšem všickni Slávové)

milovali tyto ptáky již od starodávných časův." Odtudto viděti, jak ze hlubin národu vážen jest ten výraz *Komenského* v Hišt. o protiv. k 44. str. 126, kde mluví o sprostnosti našeho *holubičího národu.* I Rusové ve starších časích maso holubí jísti se ostýchali, což někteří připisují tomu, že u křesťanův Duch S. v obrazu holubice se představoval; my příčinu toho výše klademe, znajíce, že ve starožitnosti i jiní národové holuby, za svaté je majíce, nikdy nejedli, aniž je kdy schválně zabíjeli, jakož o tom svědčí *Xenophon*, *Diod. Siculus*, *Clemens Alexandrinus*, *Hyginus* a jiní. Srov. i holubi v Benátkách, Cestopis str. 95.

II. Holub u Římanův

a s nimi spřízněných, jim podmaněných neb sousedních národův.

Od slavjanského *lub*, *ljub*, *ljuba*, *ho-ljub*, *go-ląb*, *poljub*, půjčili Římané své *co-lumba*, *pa-lumba*, *columbus*, *palumbus*, *palumbes.* Předložku *ko* Latiníci sice též mají, nikoli ale předložku *pa*, *po*, což samo již svědectvím jest slavjanskosti slova *palumb*, *pa-lub. paljub.* Ze slavsko-latinského *golub*, *columba*, povstalo celtické a valiské *kolommen*, *kolomen ;* bretanské *koulm*; islandské *kolm;* škottské *kolom;* skandinavské *lom-r* (s vynecháním předložky *go*, *ko*); albanské *kolum*; cikanské *golumbos ;* samojedské *gulju.* Ze slavsko-latinského *paljub*, *palumba* povstalo španělské *palomb*, a valasko-rumunské *po-rumb*, které u obojího národu holuba značí netoliko lesního, ale vůbec každého, nebo latinské *columba* tlumočí se ve španělských slovnících skrze *paloma*, v rumunských skrze *porumb.*

Jako u Slávův *holub* chybně odvozován ode všelijakých nevhodných kořenův, tak i u Latiníkův slovo *columba* a *palumba.* Varro R. R. 3. 7. praví: „Columbae a *columinibus* adpellantur, quod propter timorem naturalem summa loca in tectis captent." — Mnozí ptáci ještě plašší a bázlivější jsou, aniž se tak zkrotiti dají

jako holub, aniž hledá holub všudy nejvyšší místa. Ještě směšnější jest odvod *Schellerův*, Leip. 1804. I. p. 1971. „Columba vermuthlich a κολιμβᾶν urinari, natare: und dass die Tauben sich gerne baden, ist bekannt!" Husy, kachny a jiní vodní ptáci se ještě častěji koupají. — Palumbes odvodí *Io. Voss* od πάλλεσθαι, vibrare, moveri, palpitare; jiní od πέλεια, πελλος fuscus, lividus, srov. naše plavý, plavák, sivák. I toto našim zdáním chybné jest. Říman sobě při svém *columba* a *palumba* nemůže pomoci, aniž pravé cesty najíti, neobrátí-li se ke Slávům; pročby *pa-lumba* jiný kořen mělo než *columba*, ant jedno znamenají? Pa-lumba jest naše Po-ljub, Po-ljubek, Po-ljubiti amare, osculari.

Jako jsme ve slavjanské poesii smysl lásky a ljubení ve slově *holub* všudy spatřili; tak to samo nacházíme i v latinských přírodozpytných, mythologických neb básnických spisech, ant *holub* v řecko-římské mythologii *Venuši* posvěcen byl, a všudy, buď v jejím tovaryšství mezi nymfami a družicemi, buď ve spřeži vůz její vezoucí, jej spatřujeme. Nebude nezanimavo některé svědky o tom slyšeti. Sr. *Fulgentii* Mythologicon, Lug. Bat. 1742. p. 670. „In Veneris tutelam columbas ponunt." Joh. *Seldeni de Diis Syr.* II. 3. Sacras Veneri columbas fuisse pueri sciunt. Ejusdem Deae quemadmodum ministrae habitae fuerunt: docet optime historia illa de columbis circa Erycem montem in Sicilia volitantibus." O těchto holubich erycejských viz *Athenaeum Deipnosoph*, L. 9 p. 393. edit Casaub. „Ad Erycem Siciliae montem stati quidam sunt dies, *anagogas* vocant, (profectionem, exitum) quibus ajunt Venerem ad Lybiam discedere. Nullae tunc circa eum tractum *columbae* apparent, tamquam abeuntem peregre Deam comitatae. Nono post die quod tempus *katagogia* (reditus) nominant, *columba* ex mari una provolat et in deae templum se recipit, sequuntur mox aliae. (Eryx bylo městečko v Sicilii slavné ctěním Venuše, odkud i její jméno Venus Erycina). Autocrates tradit Jovem, cum virginem, nomine Phthiam, in Aegeio deperiret, in *columbae* figuram versum fuisse." — Týž L. 14. p. 655. „Cyprus (sr. Venus

Cypria) habet eximias *columbas*, Samia formosos pavones." I na ostrově Salamině, jenž Venuši svatý byl, bylo nesčíslné množství holubův jí ke cti chováno, rovněž i v městě Paphos. Sr *Andreae Bajer*, additamentum ad Seldenum: „Rupertus ostendit fabulam de columbis, Veneris sacris currumque ejus gemmeum subeuntibus et suscepta domina avolantibus, vel una ovo insidente, post aliquot dies Deam Syriam excludente, ortam a *Semiramide*, Venere illa sive Astarte Dercetae filia traxisse, utpote de qua historici tradunt ad locum fuisse expositam (unde origo Veneris e spuma maris) et columbarum alis fotam, coagulato lacte ex pastorum mapaliis surrepto ab iisdem nutritam et post mortem columbis consecratis honoratam." V řeči Syrské a Babylonské znamená *Semiramis* (sr. franc. ramier) holubici, zvláště lesní, columba montana, anť věřeno, že slavná Semiramis po smrti v holubici proměněna. *Calepini* Dictionar. p. 271. „Columbas esse in tutela Veneris, ideo factum putant, quia *foetui* semper indulgent." U Homera sluje Lada čili Venuše *matka holubův*, tak i u *Statia* Theb. IV. 255. „Quos Pharis volucrumque parens Cythereia Messe—", ku kterémuž verši Lactantius následujicí poznamenání připojil: „Quae causa sit, quod Venus columba delectata sit talis est. Venus est Cupido, cum quodam tempore, voluptatis gratia in quosdam descendissent campos, lasciva contentione certare coeperunt, qui plus sibi gemmantes colligeret flores: quorum Cupido adjutus mobilitate pennarum, posteaquam naturam corporis volatu superavit, victus est numero. Peristera enim Nympha subito occurrit et adjuvando Venerem superiorem effecit cum poena sua. Cupido siquidem indignatus mutavit puellam in avem, quae a Graecis *Peristera* adpellatur. Sed poenam honor minuit. Venus namque consolatura puellae innocentis transfigurationem, *columbam* in tutela sua esse mandavit." U téhož *Statia* I. Syl. II. 102. mluví Cupido k Venuši: „Hic *nostrae* deflevit fata *columbae*." Srov. též

Catulus 27. 9. Ut albulus *columbulus Dioneus*.

Virgil. Aen. VI. Tum maximus heros (Aeneas) maternas (Veneris) agnoscit aves.

Virgil. Eccl. III. Parta meae Veneri sunt munera, namque notavi
Ipse locum, aëriae quo congessere *columbae.*

Ovid. Met. XV. 598. Perque leves auras junctis invecta columbis (Venus).

— — 386. Cytherejades t. j. Columbae.

Amor, II. 269. Quin etiam turdone licet missaque *columba*
Te memorem dominae testificere tuae.

II. 650. Oscula dat Cupido blanda *columba* mari.

Petron. C. 85. p. 542. Domina inquam Venus, si ego hunc puerum *basiavero*, cras illi par *columbarum* donabo. (Burmanni nota: „Apposite, nam columbae et palumbus Veneri sacrae erant.")

Propert. II. 15. Exemplo junctae tibi sint in amore *columbae*,
Masculus et totum faemina conjugium.

Tibul. 1. 7. Alba Palaestino sancta *columba* Syro.

Horat. I. Epist. 10. 5. Annuimus pariter vetuli notique *columbi.*

(Columbi zde = starci chlipní, zamilovaní.)

Martial. 12. 66. Basium tam longum quam sunt *nuptiae columbarum*,

— — 11. 104. Da *columbatim* mihi *basia* mille,
Basia me capiunt blandas imitata *columbas.*

— — 13. 66. Ne violes teneras praeduro dente *columbas*,
Tradita si Cnidiae sint tici sacra deae.

Pozn. Z tohoto posledního nápisu viděti, že obětování holubův (columbae) kněžím Venušiným zapovězeno bylo proto, že jí svatí byli (tak i u Rusův jedení holubův) ačkoli obětování lesních holubův čili hřivnákův dovoleno bylo, jako viděti u Properce, 4. 5.

Sed cape torquatae Venus o regina, *palumbae*,
Ob meritum ante tuos guttura secte focos.

Plin. 10. 34. Pudicitia *columbis* prima et neutri nota adulteria; conjugii fidem non violant communemque servant domum.

10. 35. Palumbes. Cantus omnibus similis atque idem, trino conficitur versu praetereaque in clausula gemitu. Iisdem castitas tanta est, ut adulteria morte puniant.

I rozličná příjmení a přísudky holubům u římských básnířův dávaná ukazují na *lásku* a Venuši, k. p. Ovid. Met. 15. 386. Cytherejades columbae. Statius Syl. 3. 5. 80. Dianae columbae. Horat. Carm. 1. 39. 18. Molles columbae. U Plauta Cas. 1. 50. Asin. 3. 3. 103. jest *palumba* co pochlebovací slovo, ano i tolik co milenec, chlipník; Plaut. Bach. I. 1. 17: „Duae unum expectatis *palumbem*.“ Plaut. in Poen. 3. 3. 63: „Nos tibi palumbem ad aream usque adduximus.“ Apul. Met. X. 249. „Teneo te meum palumbulum.“ Jako u Slavjanův jest časoslovo holúbkovati, holubičkovati, přiholubiti, tak i u Latiníkův *columbare* neb *columbari*, srov. *Senec. Epist.* 115. „Quid si quis faeminae cirro crispatae, labris *columbatur*.“ Ve chrámích, na oltářích a penízech římských, Venuši posvěcených, všudy se spatřují obrazy holubic. Římané stavěli stkvostné holubince, jejichž stěny *bílou* barvou oličeny byly, poněvadž prý holubi tuto barvu obzvláště rádi mají. Srov. *Paladius* ap. Calep. p. 271. „Columbarium laevigatis et *dealbatis* parietibus.“

Ze všeho tohoto, jak viděti, tři pravdy vyplývají: *předně*, že pravost naši etymologiae, *holub* od *ljub*, nejen duch slavské ale i římské poesie a mythologie stvrzuje; po *druhé*, že Římané své *columba*, *palumba* ode Slavův a to *rhinezmujících* (lęb lumb), a *aizujících* ne oizujících (*pa*, ne pozdější *po*, říkavších) půjčili, a *pak* že slovo *palub*, *paljub* někdy i u Slávův v užívání bylo s tím rozdílem, že holub byl domáci, svatý, obraz čistoty a věrnosti manželské, *palub* (nyní dupnák) lesní, divoký, obraz chlipné, smilné, nezřízené lásky. Holub, columba jest tedy podle nynějšího způsobu mluvení to, co *soulib*, *soumil*, co se spolu ljubí a miluje; palumbes jest to, co *polib*, *polibek*, pocalek, pocalunek, pobozk, hubička, co se líbá a celuje. Srov. *Lel* a *Po-lel*. — Odtudto ale i to patrno, jak důležitou službu pravá a střizlivá etymologie historii našeho národu prokázati a jakové blesky světla na její tmavé stránky hoditi může. Nebo odtudto přirozeně zavírati lze: že Slavjané již před Plautem, asi 200 let před

Kristem, jistě v Italii bydleli a s Latiníky v sousedstv a ve vzájemné styčnosti žili, ant cele nelatinské, ode Slávův půjčené, slovo *paljub palęb pa-lumba*, již u Plauta užívané nalézáme. To samo potvrzovati se může i o slově *holub golęb columba*, že, ačkoli se jak spojka *ko, co*, tak i kořen *lub lib* (lubet libet) i v latině nalézá, předce spolu s *palumbem*, od našeho, rolnictví a holuby od jakživa milujícího a pěstujícího, národu k bojovným a z loupeže živším Staroříměnům přešlo. Kde rolnictví a s ním spojené lesnictví: tam holubi a palumb. — V rolnictví a v kupectví více slov a známostí Latiníci ode Slávův, než tito od oněch vzali.

III. Holub u Germanův.

Zvučka *l* ve slovci *ljub* (ho-lub) dvojí proměnu v Evropě podstoupila, netoliko onu, již dotčenou, že se ve slavskořímské řeči v ohledu na manželství v *n* změnila u výrazu *nubere nubtiae* čili *nuptiae*, *s-nubiti*, *snuby*, *snubenice*, místo *lubere*, *luptiae;* ale mimo to v germanských nářečích změnila se zvučka *l* v ohledu na ho-luba v *d*, *t*. *Dubu*, *Taube*. — U Ulphila gothického (r. 360) jmenuje se holub *Dubo*; u Otfrieda (r. 840) *Dubu* a *Diuba*; u Notkera (r. 1022) *Tubu;* v anglické řeči *Dove*. Milovati čili ljubiti ljubost jest u Ulphila *liubs*; u Otfrieda *liob*, *liub*; angl. *Love*; odkud patrno, že *Dubo Djuba Tubu Dove* povstalo z *lub*, *ljub*, *love* obyčejným zvuček *l* a *d* zaměňováním; jako *U*lysses a Ὀδυσσεύς, *l*acrima a δάκρυμα, *l*acio *l*acero a δάκω, δάκνω; *l*uboký čili s předložkou h-*l*uboký h-*l*ubina a srbs. *d*ubok *d*ubina, *d*ebr; sansk. *d*ub *d*ubki; sr. *t*ief, *t*aufe; *t*opiti, tak i *l*ub ho-*l*ub a něm. *T*ub *T*aube, s nímž se i české *d*ub-nák *d*oup-nák lépe srovnává, nežli s *d*ubem aneb s doupětem. Tato vzájemnost mezi *l* a *d* i v Sanskritu se nachází, sr. *Fr. Bopp Vergleich. Gramm. Berl.* 1833. 1. S. 16.: „Bekannt ist der Wechsel zwischen *d* und *l*. Auch im Sanskrit steht oft ein wahrscheinlich ursprüngliches *d*

dem *l* verwandter europäischer Sprachen gegenüber z. B. *dip* leuchten *dipa* Lampe, ist λαμπω, λαμπας; *déha* ist goth. *leik* (Leiche ?), *dasan* δέκα, *deset*, lith. *lika* (vienolika = undecim) goth. *lif*. (in elf. zwölf, goth. tvalif)." Srov. i sans. *dak* urere, splendere, a slov. *ligotati*.

Tento německý výraz *Dub Taube*, a skandinavské *lom-r*, důkazem jsou toho, že pták tento původně bez předložky *ho*, *co*, *pa* jmenován byl *lub ljub*.

IV. Holub u Řekův.

U Řekův sluje holub περιςερὸς, holubice περιςερὰ, kteréž slovo složeno jest z περιςῶς = praestans, eximius, a ερος = amor. Již Aristoteles toto zpozoroval, píše: „περιςερὰ παρὰ το περισσῶς εραν, κυσσι γαρ ἀλλήλας." My však první slovo ne περισσῶς býti pravíme, ale περιςῶς od περι a στω čili στήκω, ἴςάω, ač právě oboje περισσῶς i περιςῶς jedno znamenají, totiž praestans, eximius, exemplaris, excellens. Druhá částka slova περιςερον jest Ἔρος, Eros, Amor od ἐραω amo, se kterým se srovnává naše *jaro*, *jarost*, *jarý*, t. bujný, silný, mladý, milování hodný. Zdá se, že zastaralá předložka *ka*, *ho*, *ko*, lat. *co*, *con* někdy i zveličení a povýšení smyslu znamenala, srov. vran vrána černý a *ha-vran* černější, tak jako nyní předložka *arci* anebo *pře*, přemoudrý, přemoudrost, přeslavný, odkudž naše *ho* ve slově holub odpovídá řeckému περι ve slově περιςεραι; řecké pak Eros jest naše *ljub*. Peristeros jest tedy *Arciljub*, arcimil.

Druhé jméno holuba u Řekův jest *phabs*, *phassa*, *phattos*, původně od φυω φυτευω, φυσις: lat. fio, feo, feto vel focto, batuo (u Cicer.), futuo, faetus, fecundo fecundus femina; *slav*. býti, budu, bytnost, obývám, baviti se, zábava, bábě (= dítě), baba, babice, babiti; *ind*. bhu, bhave, bhavana. K tomuto prakořeni patří i řecko-lat. baziare, bazium; slav. bozati, bozkati t. j líbati. Artemidorus Oneicocr. L. 11. 20. praví, že „φᾶσσαι znamená meretrices, περιςεραὶ pak čistetné

čelední matky", srov. *holub* a *poljub*, *columba* a *palumba*. Se slovy *phabs*, *phassa*, *phattos*, *phattion*, u Aristophana Pl. 1011. *battion*, zdá se i jméno města cyperského *Paphos* ve svazku státi, Venuši posvěceného a pafickými děvkami pověstného. Sám Zeus navštívil pannu Phthiu v městě Achajském Aegium, v podobizně holuba, Anakreon Batylovi miláčku svému poslal holubici koupenou od Aphrodity, bohyně lásky, sr. přel. Rožnay-ho str. 13.

O milá holubinko! odkud, odkud letíš?
Co za přelibou vůni Dmeš vůkol v povětří,"
I jakový tvůj úřad? „Anakreon mne poslal
Teď k mládku Batylovi, Mne prodala ma Kypriš" atd.

Theokrit, Idyll 3. píše:

„Já ale dám spanilé mé hnedky panence *holoubka*
(φασσαι)."

Aristoteles stanovuje jen jedno plemeno holubův, ale patero druhův, totiž *Peristera*, *Inas* (sr. hebr. Ionas), *Phabs*, *Phassa* a *Trygon* čili hrdličky. Ale slyšme dále Aristotela o holubích píšícího, v jeho Hist. 9. 7. „Columbi in quibusdam intelligentiam et rationem humanam repraesentant; neque enim cum pluribus coire patiuntur; neque conjugium, jam inde a primo ortu initum deserunt, nisi caelebs aut vidua Quin etiam faeminae parturienti mas adest et cultu omnique officio fungitur. Saepe etiam faeminam pigrius euntem ad nidum propter partus laborem mas percutit cogitque intrare. Ita magna ex parte columbae mutuo degunt amore. Mare uno contenta et turtur at palumbes vivit, nec alterum recipit. L. 6. 2. Peculiare illud columbis etiam est, ut in coitu, nisi ante mutuo osculentur mas non ascendat. Sed junior sit an senior interest: senior enim primum coitum osculo exorditur, sequentem et sine osculo agit; et junior quoties libet coire, toties osculatur. L. 6. 2. Columbae incumbunt ovibus ambo, vicissim, interdiu mas, noctu faemina; perforant ovum pridie ejus diei, qua pullum excludunt; et fovent prolem ambo, ad certum tempus, eodem modo, quo ovo. Coeunt intra annum columbae, quippe quae semestres

nosse incipiant Venerem.“ Srov. *Athenaeus Deipnosoph.* L. 9. p. 394. „Nec vero ad interitum usque deserunt columbae aut masculos faeminae, aut faeminas mares, sed alterutro mortuo superstes viduam agit vitam. Daimachus narrat apud Indes columbarum esse melinum (žlutý) colorem.“ Mythologie řecká nás učí, že v komonstvě Aphrodity čili Venuše následující bůžkové a družice byly: *Eros* (Amor), *Anteros* (Gegenliebe), *Himeros* (Sehnsuchtliebe), *Peristeros* (Grosse Liebe), *Pothos* (Verlangen, Cupido sr. pýtám). Sr. Volmers Myth. pod článkem: „Peristera, griech. Mythol. Eine Nymphe in dem Gefolge der Venus, von Amor in eine Taube verwandelt.“

V. Holub u Hebreův a Indův.

V Sanskritu sluje holub *kapóta*, našim zdáním od kořene *kam kama* amor, cupido, obyčejnou změnou retních *m* a *p* (*m*atřiti, *p*atřiti, slú*p* colu*m*na, sto*p*ka, ste*p*ka, ste*mm*a, tre*p*et tre*m*ula. Od indického *kapóta* pošlo lat. *Cupido*, jako od *kama cupio*. Naše *ljub*, *lib*, *lob*, *ho-lub*, *pa-ljub*, *ljubica* má se sanskritským *lubh* týž smysl i kořen; oboje však jest opět jen derivatum ze staršího a prostějšího kořene sanskrit. *le la* odkud *las*, amare, amplecti; *lela*, cupidus, amans; slav. *Lel*, *Polel*, *lá-ska lelkovati*: tak jako naše *rád*, *radost*, radovati a sanskr. *ram rata* od *ra* pochodí. Viz *Sláva Bohyně* str. 214. I indicko-arabsko-latinské *Nelumbo*, *Nelumbium*, jináče *Lotos*, jenž jest květ lásky a plodnosti, zdá se býti v souvisu s kořenem a se slovy *ljub*, *poljub*, *palumba*. Viz Sláva Bohyně str. 247.

V Hebrejské řeči jmenuje se holub *Jona*, odkud i jméno *Joná* (Jonáš), *Jonan*, *Jan*, *Joan*, *Johan*, *Anna*, *Hanna*, *Annaniaš* atd. Srov. Buxtorfii Lexic. Hebr. p. 315. Kdo neumí hebrejsky toho odsíláme na vysvětlení slov hebrejských a kaldejských k Biblím přidaných, k. p. ke Krmanovu a Palkovičovu vydání, str. 391, kde stojí: *Jonáš* holubice; *Johanan*, *Jan* milostníček, miláček, *Anna* milostná, *Annaniáš* milost Hospodinova;

sem patří *Jonata* láska neb milost boží, *Jonadab* milostivost, laskavost. Holubice, obzvláště líhnoucí a plodící, byla v celém východu obrazem oživující teploty v přírodě. Před stvořením vznášel se Duch Boží nad vodami ve způsobu líhnoucí *holubice* (srov. Rabína Chagija u Wettsteina p. 268); když země po druhékráte vodou byla přikryta, bylať opět *holubice* Noachem vyslána, která nad vodami se vznášela a skrze přinešenou ratolest a pak svým venku zůstáním, navrácenou možnost života na zemi zvěstovala. I v hebrejské poesii jest slovo *holubice* výraz zamilovaný a pěstěný, sr. Píseň Šalam. 2. 14. „Holubičko má, ukaž mi obličej svůj. K. 1. 15. Oči tvé jsou jako *holubící*.“ Pozoru hodno i to, že se u Židův holubičí oběti vztahovaly na *pohlaví*, *porod*, *očišťování*, odtud *šestinedělka* dvé *holoubátek* neb hrdličátek v oběť přinášela, 3 Mojž. 12. 6. Luk. 2. 24. tak i v jiných *ženských* nemocech. Odtudto dá se snadno vysvětliti i ta horlivost, se kterou Ježíš prodavače holubic ze chrámu Jeruzalemského vyháněl, aby z něho *peleš lotrovskou* nečinili, Math. 21. 13. Ti zajisté, kdož holuby chovali a prodávali, přináleželi obecným domněním do počtu zlodějův, *svodníkův*, hráčův a těmto podobných zlopověstných lidí tak, že ani jen svědectví před soudem o něčem dávati nemohli, sr. Joh. Selden de diis Syr. II. 3. Samaritáni, od Židův nenávidění, dle žaloby těchto ctili prý na hoře Garizim holubici pod jménem *Achima*, *Ahima* co božství. Achima ale pochodí od *ahab aheb* amavit, které opět s indickým *kam* souvisí a libost, lásku značí; tak že *holub*, *golubica*, *ljubica*, *Lel*, *Po-Lel*, *columba*, *palumba*, *Duba*, *Taube*, *Cupido*, *Eros peristeros peristera*, *phabs*, *kapóta*, *jona*, *achima* jeden a týž smysl mají.

Z toho viděti, jak příhodné a malebné názvy uměli naši předkové a tvořitelé řeči věcem přirozeným, zvláště živočichům a ptákům, dávati; jedním slovem vyrazili celou povahu neb aspoň nejhlavnější vlastnost živočichův. Tak žížaly, hmyzy a zeměplazy: k. p. mol (od mleti), hrobák, chrobák (hrabati hřebsti), červotoč, hovnivál, ucholak, ucholez, letka, brouk (brk), včela

vučela (zvuk), chroust (chřest), pijavice, stěnice (stěna), ploštice (ploský), housenka (vous fous), stonoh, světluška atd. Tak jména *ssavcův* : s-lon od sklonění slonění se ku dřevu (der Anlehner), medvěd medjed, ostrovid, velryb, nosorožec, jež (sr. jehla), lenoch, mravečník, tchoř (od smrdutého tchu dechu), lis liška (od lísati se, lichý). Anebo jména ptákův, od *barvy* : pstros, straka, strakoš, labuť (sr. albus, jakoby albuť běluť), červenka, vrána, havran, riab (grau) jeřabice, jeřáb, v-rabec; sinogarlica, hrdlička (od sivého obojku vůkol hrdla), žlutonožka, jména od *zpěvu* a pění: pískle, pěnice, pěnkava, pinka, přepělice, slavík; jména od *zvuku letem* neb *hlasem* vydaného: vučela včela, vukač bukač, kvíčala, krkavec, kukačka, křehař, sýkorka (syčeti), kvočka, kločka; jména od *postavy*: křivonos, brkoslav, stehlík (štíhlý), kulich (od kulovitosti); od *potravy* : mršák (kršák), konopka; od *obyčejův* : strakopud, viohlav. třasořitka, potápka, pustovka, kozodoj, netopýr (nocopták); od *hnízdění* : vranohnizd, lednáček, skalník, strnad; od *hněvu* a *dravosti*: sup (supěti. sápati), luňák (srov. lat. laniare, raniti), káně (kaniti, geifern, zürnen), snad i so-kol, *vend.* zakol (srov. kláti); od *bujnosti* a *chlipnosti* : kokoš kohout, od *lásky* a *ljubosti* : holub, paljub.

SLOVNÍK
slavjanských umělcův
všech kmenův,

jmenovitě malířův, rytcův, řezbářův, litcův a krasostavitelův

od nejstarších časův až k nynějšímu věku, s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvláště národních, výtvorův

od

Jana Kollára.

Vysvětlení některých uměleckých výrazův:

bysta = poprsí, z řecko-lat. bustum = z hlíny pálený obraz.

krajolik, *krajolika* (od kraj a líčiti: illyr. slika = obraz) *krajevid* = Landschaft; *krajolikář* = Landschaftmaler (sr. Majolika?).

kresliti = rejsovati, *kreslič* = rejsovník, sr. kres okres okršlek, čára čárka.

miniatura = malý drobný obrázek.

mozaika = malování barvitým kamením.

náhledina, *názor* Ansicht k. p. hradu, města.

odlika, *poobraz* = kopie.

podobizna = porträt, *podobizník* = Porträt-Maler.

podšary = Gruntirung.

polovypuklé = halberhaben, Basrelief.

příchuť, *příchutenství* = Manier, Laune.

smalt = Emailmalerei.

socha = statua; *sochař*, *sošník* = statuarius.

stěnomalba, *navápní*, *námazivná* malba = Fresco.

tichotina, *ticholika*, *nehybina* = Stillleben.

rez rys rysina ryzovati rejsovati, *obrys*, obraz.

vzor, *vzorek* Modell, *vzorkovati* modelliren.

životolika, *lidolika* = genre, scena ze života.

Slovník slavjanských umělcův.

A. Umělci Slavopohanští.

„Die beschränktesten, meistentheils wenig erfreulichen Kunstanfänge eines Volkes, müssen dem Geschichtsschreiber eben so wichtig wie die vollendeten, grossen Kunstwerke sein."
J. D. Fiorillo Gesch. d. zeichn. Künste in Deutschl. XI.

Bolehostští krasostavitelé, řezbáři a sošníci; sr. *Vita Otton. L. III.* 5. „Hologasti (Bolegasti) clericus *fanum* intravit, illic *clyepus* operoso artificio auri laminis tectus, Deo *Herovito* consecratus." Tak i v Havelberku.

Braniborští litci a kresliči; sr. *Beckmanns* Beschreib. d. Mark Brandenburg II. p. 398. 400., kde píše Beckmann, že z vendických hrobův vykopal „Urnen, eine metallene Giesskanne, ein gutgegossenes *wildes Schwein*; dass auf einigen Urnen Umrisse von Löwen, Bären und Adlern mit einem Stifte gezeichnet worden sind." Tento *vepř* jest indická Varaha-avatara Boha Víšnu; i u Dithmara L. VI. se *aper magnus*, co pověrčivost slavjanskomodlařská, zpomíná. Viz Sláva Bohyně str. 254. Sem patří i tak zvaný *obrovský sloup a oltář* na skále nedaleko Auerbachu, dílo slavjanských rukou.

Čeští, jmenovitě *Královéhradečtí* litci; Viz *Dobrovského Slavin* str. 416. „Wer erklärt uns die beiliegende Figur, die einen slawischen Götzen vorzustellen scheint? Die Tracht wenigstens ist ächt Slowakisch. Die Figur

ist von Bronze gegossen und ward im Königgrätzer Kreise in Böhmen gefunden."

K a r e n t š t í (lat. *Carentia*, na ostrově Raně) *krasostavitelé; Saxo Gramm. I.* 14. „Insignis hic vicus trium praepollentium *fanorum aedificiis* erat, ingenuae artis nitore visendis." — *Řezbáři*, týž: „Factum quercu simulacrum, quod Rugiaevithum vocabant, in ejus capite 7 facies, totidemque gladios cum vaginis ejus lateri *artifex* conciliaverat. In aede proxima Porevithi simulacrum colebatur; Porenutii statua quatuor facies repraesentans atd."

K y j e v š t í sošníci; *Nestor* při r. 980. opisuje *sochu Perunovu* od Vladimíra na chlumu postavenou, že byla dřevěná, se stříbrnou hlavou a zlatými vousy; tam byly i modly Chorsa, Dažboga, Striboga, Samargla a Mokoše.

L u t i č t í malíři; *Ditmar L. 7.* „Lutici redeuntes irati dedecus Deae suimet illatum queruntur. Nam haec in vexilis formata a quodam Herimanni marchionis socio lapide trajecta est. Et cum juxta Wurcin Mildam transire voluissent, Deam cum egregio 50 militum comitatu alteram perdidere."

N o v g o r o d š t í sošníci, *Nestor* při r. 980. píše, že Dobrina dal nad řekou Volchovem sochu Perunovu postaviti.

O r e k u n d š t í (něm. *Arkona*, na ostrově Raně) *krasostavitelé:* sr. *Saxo Gramm. L.* 12. Medium urbis planities habebat in qua *delubrum* (chrám), materia ligneum, opere elegantissimum visebatur." *Malíři*, týž: „Exterior aedis ambitus celamine renitebat rudi atque impolito *picturae* artificio varias rerum formas complectens." — *Řezbáři*, týž: „Ingens in aede *simulacrum* (socha) Svantoviti ut artifica industriam Rugianorum ritum in cultu capitum aemulantem putares." Hlavu tohoto Svatovíta poslal r. 1160 biskup Absalon papeži Alexandrovi III. do Říma, kde se snad ještě nalézá; ostatní tělo spálili Dánové.

P o l š t í. V dómě Gnězdenském jsou dvě prastaré sochy z pískového kamene do oltáře vezděné; v ležící

postavě, se hlavou pozdviženou, proti sobě postavené, s odpadlými již nohami a rukami. Všeobecná jest pověst, že to *Lel* a *Polel* jsou, z pohanského chrámu sem na památku přeneseni. (I ve chrámě Krušvickém nalézají se malby, boření *slavopohanských model* skrze Měčislava, představující).

R a t i b o r š t í sošníci; *Konrad Potho*, v Kronice Sasův takto zdejší sochu bohyně Živy opisuje: „Ta modla slula Siva, měla ruce na hřbetě. V jedné ruce držela zlaté jablko, v druhé hrozen se zeleným listem, její vlasy visely až k lýtkám.“

R e t e r š t í krasostavitelé, řezbáři; *Dithmar*, *Chron. L.* 4. „Est urbs in pago Riedirerum, Redigost nomine, in eadem est fanum de ligno artificiose compositum; hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, exterius ornant, interius Dii stant manufacti, singulis nominibus insculptis.“ *Adamus Bremen.* L. II. 12. „Civitas Rethre, sedes idololatriae; templum ibi constructum est daemonibus magnum, quorum princeps Redigast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus.“ Sem náležejí i některé z tak řečených Bodrických, r. 1687—1697. v Prilvici na zříceninách Retry od pastora Bedřicha Sponholce v zemi nalezených a od Maše opsaných starotin, slitin a model; ant my je s Levezovým všechny za novokuté a podvržené vyhlásiti za dobrými příčinami nemůžeme. Sem patří i kamenná socha Černoboga, nyní v Bamberku před hlavním chrámem; a oltář Krodův v Gosláru.

R o h l i č t í řezbáři a stavitelé; Rohlice město v Míšni nad Muldou mezi Lipskem a Kamenicí, u Dithmara Rogalice, nyní něm. Rochlitz. Zde stál slavopohanský chrám, v němž *modla* se zlatým mužským oudem, t. j. Siva s lingam; Srov. Sláva Bohyně str. 286; na svalinách tohoto chrámu vystavil císař Jindřich I. čili Ptáčník, chrám křesťanský s. Petru zasvěcený. Srov. *Knauth* Prodrom. Misn. p. 256. *Fiorillo* Gesch. d. deutsch. Mahler. str. 453.

S l e z š t í; obraz boha *Tyra Tura* (sr. Turice trizna) nalezený v horním Slezsku, nyní ve Vratislavi v univer-

sitské sbírce starotin, jemu podobný nalézá se i v Bodrickém Velehradě čili Meklenburce (Wiener Jahrb. II. 67).

Sorabští litcové a řezbáři; *Bertram*, Nachricht vom Püstrich, Sondershaus. 1811. „Püstrich, ein *sorbisch-wendischer Götze*, dessen metallenes Bild in Rotenburg gefunden und in Sondershausen verwahrt wird.“ Viz dále Sláva Bohyně str. 313. *Dithmar L. 7.* „Domesticos colunt Deos. Audivi de quodam *baculo*, in cujus summitate *manus* erat, unum in se *ferreum tenens circulum*, quod cum pastore illius villae, per omnes domos singulariter ductus, in primo introitu a portitore suo sic salutaretur vigila, Henil, vigila!“ Sem patří co *řezbářská díla*, i *kytary* čili *housle* oněch tří k Chanu Avarskému od baltických Slavjanův vyslaných poslův.

Stargradští, ve Vagrii, sošníci; sr. *Bangert* ad Helmoldum: Stabat Prove virili forma in columna, corona caput redimitus, oblongis atque erectis auribus, altero pede tintinabulo insistent, ocreas etiam indutus, dextra ferrum rubrum tenebat, altera vexilli contum quatiebat.“

Štětinští krasostavitelé, řezbáři, malíři; *Vita S. Otton. L. III.* 31. „Iucundum erat spectaculum, cum simulacra mirae magnitudinis et *sculptoria arte* incredibili pulchritudine caelata. etc. —“ „Contina, mirabili cultu et artificio constructa; interius et exterius *sculpturas* habens, de parietibus prominentes, imagines hominum, volucrum et bestiarum tam proprie expressas, ut spirare putares ac vivere; quodque rarum dixerim *colores imaginum* extrinsecarum nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, ita agente industrita *pictorum* Cornuam etiam grandia taurorum agrestia deaurata et gemmis intexta potibus apta et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque supellectilem preciosam, raram visu, pulchram in ornatu, ad honorem Deorum suorum ibi conservabant.“ L. II. 13. „Cum effigies idolorum ab Ottone destruerentur, sacerdotes auream imaginem Trigelavi furati extra provinciam abduxerunt. Trigelans, tricapitum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat.“ Anf s. Otto

tyto zlaté tříhlavy spoluspojené, ale od těla odtržené, do Říma papeži Honoriovi II. poslal, na důkaz obrácení těchto slavjanských pohanův ku křesťanství: možno, že tam posud k nalezení jsou, snad ve Vatikanské bibliothece v tak řečeném „*Museo profano*", kde se právě pozůstatky pohanských model, zbroji, nádob atd. zdržují.

Vinetští krasostavitelé, řezbáři, litcové. Město to mělo krásné chrámy, jeho brány potaženy byly pozlaceným broncem, na jižné bráně spočíval lev.

Volinští čili *Julinští* řezbáři; *Vita Otton. L. II.* 1. „In Julin idolorum *statuas* auro et argento decoratas atd."

K těmto se připočítati mohou ještě i rozličná umělecká díla a pozůstatky: urny, nádoby, meče, nože, spinky, peníze a jiné ozdoby, větším dílem ze slavjanských hrobův, vykopané; srov. Schröter Friderico-Franciscianum, Ludwigslust 1824. Sbírku Uroz. p. Františka Kubiniho v Novohradské Stolici; Professora Zipsera v Bystřici; Ur. p. Mik. Jankoviče a Museum v Pešti; Museum v Praze, v Petrohradě, ve Varšavě, v Berlíně; sbírky a archivy knížat Bodricko-Velehradských (Meklenburg), Putbuzských atd. Když se všecko toto spolushromáždí a zveřejní, mimo Řeky a Římany sotvy který jiný křesťanský národ bude se moci i tak mnohými i tak znamenitými uměleckými pozůstatky z pohanských časův honositi, jako Slávia. Ostatně srovnáváme-li nejstarší slavopohanské modly, sochy a chrámy s indickými, z podobnosti obou souditi nutno, že Slavjané nějaké známosti v malířství, řezbářství a stavitelství již z Indie do Evropy přinesli.

B. Umělci Slávokřesťanští.

1. Vůbec; předběžná dějepisná poznamenání.

R. 531—538 dal císař Uprnvda (Justinianus), původem Slavjan, v Cařihradě slavný chrám *s. Žofie* stavěti, který k nejstarším a, mimo chrám s. Petra

v Římě a s. Pavla v Londýně, i k největším a nejkrásnějším chrámům křesťanským přináleží, jsa 27 střevícův dlouhý, 240 široký. Zaopatření a přivážení látky a staviva trvalo $7^1/_2$ leta, samo stavení $8^1/_2$ leta, při čemž denně 10,000 zedníkův pracovalo; 452 centnýřův zlata vynaloženo bylo, když zdi ještě jen 2 lokte nad zemí stály. Oltář záležel ze zlata, stříbra, z roztlučených perel a jiných drahokamenův; tak i svaté nádoby, kalichy, konve atd. byly z ryzého zlata a stříbra. Tito kalichové měli 12,000 šátkův čili prostěradel perlami a diamanty protkaných, pak 600 révovitých svícnův pro hlavní oltář a 7 zlatých křížův, z nichž každý 1 centnýř vážil. Sloupové chrámu boční byli z porfyru a egyptského mramoru; čtyři obromné pilíře nesly kupli, která ve způsobu malých kostek zlatou mosaikou obložena byla. V kupli jest nápis: „Bůh chrám tento založil, proto nebude zkažen!“ Ale již 20 let po vystavení kuple ta zemětřesením stroskotána a celé stavení značně porušeno. Při obnovení, které ještě Upravda dožil a způsobil, stala se kuple o 15 loktův nižší. — Když Upravda r. 538. poprvníkráte do tohoto hotového chrámu vstoupil, padna na klekádko s rozprostřenýma rukama zvolal: „Sláva buď Bohu, jenž mne za hodného měl k vykonání takového díla! Šalamoune, já jsem tebe převítězil.“ Téhož dne bylo 1000 volův, 1000 ovec, 600 jelenův, 1000 sviní, 10,000 slepic zabito, 30,000 měřic obilí a 3 centnýře zlata mezi chudé rozdáno. Stavitel tohoto chrámu byl *Anthemius z Tralles:* on byl první, jenž se osmělil dutinu na obloucích stavěti. A však plán a obrys k němu sám Upravda shotovil; on stavěl ještě i jiné budovy v Cařihradě, k. p. brány, tak řečené Upravdovské pavlače, chrám Jerusalemský, anobrž celé jedno předměstí, dle něho Upravdovským zvané. Srov. Nic. Alemanni, Notae in hist. Arcan. Procop. Venetiis 1729. ad Cap. 18. „Justinianus architecturam ita callebat, ut multorum aedificiorum ichnographias et sciagraphias ipse delinearit et modum artificibus praescripserit: de templo S. Sophiae, de regiis aedificiis Heraeanis et portu testatur Procop. L. 1 aedif. de civitate Dara L. 2. de templo

Deiparae Hierosolymis L. 5. et aliis.“ Srov. Procop. de aedif. C. I. 2. „Justinianus Constantinopolitanam Ecclesiam, quae Magna dicitur, aedificavit, non modo suis sumptibus sed labore etiam *ingenii* et praeclara animi contentione. Mandata confecerunt artifices.“ Nesčíslný jest počet chrámův, paláců a jiných budov od něho v Cařihradě a jinde vystavených, tak že Prokop netak jejich opsáním, jako raději jen vypočítáním celou knihu naplnil (de aedificiis); i návrhy a nákresy od Upravdy k nim předkem umělcům dané vypisuje Prokop. Upravda byl původce a učitel tak řečeného *byzantinského slohu* ve stavitelství, který odtud povstal, že v něm řecké a slavské formy a živly spojeny byly. Jeho charakter jest *pokoj*, *prostota* a *velikost* (vlastnosti slavjanského národu). Odkud se vysvětliti dá i ona silná ustavičná náchylnost slavjanských knížat, k. p. slavobulharského Borisa, Rastislava, Svatopluka, Kocela, ruského Vladimíra, srbských županův a jiných, ku Cařihradu, k řeckému obřadu a k tomuto chrámu s. Žofie. Sám Prívina dal v tomto Slavo-Upravdovském čili byzantinském slohu svůj hrad a chrám (Salavár) nad Blatonem stavěti. Tento chrám s. Žofie byl vzor tohoto slavořeckého slohu, odkudž se potom do Italie k Longobardům dostal a časem po celém křesťanstvu se rozšířiv až do počátku středověku panujícím byl u křesťanův, anobrž přešel i k Arabům. Podle tohoto vzoru a chrámu s. Žofie staven byl chrám s. Marka v Benátkách, s. Vitale v Raveně, dóm v Pise atd. Karel Veliký uvedl tento stavitelský sloh do Germanie, Vladimír do Rus, kde chrám s. Žofie v Kyjevě tomuto nejen slohem, ale i jménem rovný. Z tohoto slavořeckého Upravdovského slohu a chrámu s. Žofie narodila a vzdělala se novější křesťanská římská architektura, surovost pak, nemotornost a končourovitost germansko-gothické jest jím značně zmírněna a zjemněna. Pozdější osudové zhavili chrám tento jeho pokladův. Mahomed II. učinil z něho tureckou mošei; Murat III. vynaložil 50,000 dukatův ku pozlacení obrovského půlměsice, o němž Turci říkají, že 100 mil daleko v moři blesk svůj rozšiřuje. Známo jest, že mezi Turky vše-

obecná víra panuje, že chrám tento nevyhnutelným osudem (po 400 letech) opět ke Slávům přejde. — Srov. *Prokop.* de aedif. 1. *Hammer* Gesch. d. Osman. O Upravdovi sr. Cestop. str. 197. 198. (Upravda byl první, jenž r. 560. i hedvábočervy čili jejich vajíčka a moruše, skrze dva mnichy, z Indie do Cařihradu přinesti dal k vyvozování hedvábu; a od této Cařihradské osady pocházejí všickni evropští hedbávní červi, dílny a morušové stromy, anť z Cařihradu do Italie, do Francouz, Španělska, Německa, Anglicka přešli. Co pak koli kdy kde krásného a znamenitého od Slavjana, ze slavjanské krve a duše pošlo, to jest naše, to jest zásluha a čest Slávie, jako zde Upravdovské čili byzantinské krasostavitelství a hedbávnictví. Upravda nejen dle těla s celou svou rodinou byl Slavjanem, ale, pokud to jeho položení a ouřad dopouštěly, i dle ducha a srdce, anť podle mnohých míst a návěští u Prokopia (k. p. De bello Goth. L. 3. C. 14.) Slavjanům, svým krajanům, byl laskav, s nimi ve přátelství žil, jim nejen kraje a ohrady k osazení, ale i peníze a dary dával a posílal. Upravda ještě i jako císař slavjanskou řeč nejraději mluvil, svou slavjanskou vlast miloval, slavjanským krojem se odíval a slavjanským obyčejem živ byl (Prok. hist. Arc. C. 14. „Ad Barbarorum (Slavorum) morem se comparavit sermone, habitu, ingenio." Agathias L. 3. „Justinianus Bederinam patriam mirifice ornavit; muro eam circumdans quadrangula figura singulis angulis turrim imposuit". srov. Salavár). Jako jeho otec *Iztok*, matka a sestra jeho *Vilenica*, tak jeho přirozený syn slul *Zirus*, *Zir*, srov. Žir, Žirko, Kroměžír atd. I vojvoda Upravdův, nesmrtelný *Bělizar*, nejen sám osobně slavjanské jméno měl (Bělý a záře), ale i jeho kůň *Bělan Bielan*, o němž Prokop L. 1. C. 18. píše: „Belisarius equo vehebatur bellicosissimo, qui toto fuscus corpore anteriorem capitis partem a summa fronte ad nares eximio *candore* (bělost, odkud bělan) insignem habebat; equum ejusmodi vocitant graeci *Phalion*, barbari (t. j. Slavi) *Balan* (chyba buď ve vyslovení, buď ve psaní, místo Bělan). I kůň Zrinského, Pervan, koncovkou *an* tomuto podobný byl.

R. 680. Slavjané jižní štítí se vzývání obrazův, ku sněmu Cařihradskému, kde se o tom jednalo, ani přijíti nechtěvše aby ku podpisu nuceni nebyli. Srov. *Concil. Tom II.* fol. 18. „Expectavit totius Concilii servilis nostra suggressio omnes adjuvare: ne, si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium, tam Longobardorum quam *Slavorum*, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, quie de hoc curiose satagere non desinunt.“ Ondřej Vengerský, Slavonia Reformata, str. 6. přidává k tomuto místu toto poznamenání: „Apparet ex hoc loco, Slavos adhuc illo tempore aversatos fuisse imagines; nam ad illud Concilium, quod pro Imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere.“

R. 840. Privina, kníže prvé Nitranské potom Blatenské, co milovník malby následovník slavořeckého stavitelství, r. 840., sr. Anonymus Salisburg. u Kopitara str. 75. „Privino misit Luiprammus archiepiscopus magistros de Salzburch *muratores* et *pictores.*“

R. 860. Boris, kníže Bulharův, co oblibovatel malířství; sr. *Symeon Logotheta* ap. Stritter II. 571. „Bogor Bulgarorum princeps, Methodii pictoris manu ac penicillo judicium futuramque retributionem in suis aedibus depingi curavit.“ *Cedrenus* ibidem: „Cum Bogoris princeps venatione supra modum delectaretur, iis cupiens non tantum cum venatum exiret frui, sed etiam in otio; novam domum aedificavit et monachum Methodium historiis eam totam exornare jussit. Hoc itaque amore captus monachum quendam ex nostris Romanum pictorem Methodium accessit. Ubi autem virum coram habuit, divino nutu ac providentia: Nolo, inquit, depingas hominum in bellis caedes aut bestiarum ferarumque jugulationes, sed quod videntibus solo aspectu terrorem injiciat, ac quod pictis coloribus in stuporem agat. Is vero, nihil perinde terribile esse ac secundum Dei adventum, hunc illi graphice omnique artis conatu pinxit, atque hinc justos praemia laborum percepturos statuit, illinc scelerum reos male gestorum fructus decerpentes judice nimirum ad intentata propellente supplicia duriusque a se repellente.

Haec princeps absoluta tabella, ut oculis conspexit, divina edoctus mysteria, intempesta nocte baptismatis munus consequitur.“

R. 877. dal Kocel syn Privinův v Kocelově (Hezilsburg, čili Vesprim), stavěti chrám s. Michala archangela. O Kocelovi srov. naše pojednání v Zoře r. 1840. str. 275 (Rod Cilsky Celsky Cilie má se za jeho potomky: snad původně Ko-celsky Ko-cilský? tak že předložka *ko* odpadla).

R. 987. Vladimír, velkokníže Ruské, když r. 987. jakýsi nejmenovaný, od Řeků přislaný mudrc, jemu obsah písem ss. vysvětlil, a pak obraz ukázal poslední soud představující, kde spravedliví do ráje jdou, hříšníci pak do věčného zatracení. Tím pohledem Vladimír tak proniknut byl, že zalkal hluboce řka: blaze spravedlivému, běda zlému. I nakloněn byl tím ku přijetí křesťanského náboženství. Srov. *Nestor* při témž roku.

R. 996. Vystaven chrám čili kapla s. Vojtěcha v Ostřihomě v Uhrách. Pod obloukem brány byl obraz s. Marie sedící, z modrého mramoru roucho mající, a Krista na rukou držící. Na levici stál Štěpán král s angelem meč držícím a se stromem; na pravici biskup Vojtěch s knězem kadidelnici držícím vedle nich též strom. — Král Štěpán měl na ruce tento nápis: „Suscipe virgo pia, mea regna regenda, Maria.“ Panna Maria též na ruce: „Suscipio servanda tuis si jura Sacrorum sumat Adalbertus sicut petis.“ — S. Vojtěch též na ruce: „Annuo Virgo tuis jussis ac exequar ut vis.“ — Rumy tohoto chrámku s. Vojtěcha zachovávají se co svátosti v nové veliké basilice v Ostřihomě. (Sr. J. N. Mathes, Veteris arcis Strigon. Monumenta. Strig. 1827.)

R. 1081. Čeští vývodové poslali darem Pasovskému biskupu Altmannovi, klášter gothvický v Rakousích vysvěcujícímu, *Obraz Panny Marie* ku podivu krásně vedle *řeckého způsobu* (sr. Upravda) malovaný.

R. 1184—1202. Srov. *Slovo o pluku Igorové*, vyd. V. Hanky str. 42· „Igor jedet po Boričevu k sviatej Bogorodici Pirogovščej.“ Slavorus Pirogošť přinesl obraz matky boží z Konstantinopole (sr. Upravda a chrám s.

Žofie) do Kyjeva, která později do Uspenského chrámu v Moskvě přenesena byla a Vladimirská Bohorodice slove.

R. 1129. Český kníže Soběslav dal stěny chrámu kláštera Vyšehradského omalovati (depingi fecit). Hájek jmenuje při tom malíře *Tomíka*, jehož jiní neznají, tak jako i pod Neklanem *Miroboje.*

R. 1348. V Čechách, v Praze malířský řád čili škola: Viz *Fr. Palackého*, v Časopise Mus. V. str. 169. „V historii malířství středního věku v Evropě činí se také chvalná zmínka o české škole malířské, kterážto jak od německé, tak i od jiných tehdejších škol podstatně se dělila; mezi hlavní znaky její počítá se ušlechtilý ráz obličejův svatých a světic, čistě kreslený ale téměř jednotvárný a bez plastické ukončenosti; nedbalost ve formách rukou a nohou; naproti tomu přirozená lehkost a gracie v zahybování oděvův. Z pozůstalých památek viděti jest, že již i před císařem Karlem IV. v Čechách malířství prospívalo; pod tímto panovníkem ale tak zkvetlo, že před husitskou válkou malíři v severních krajích Evropy obyčejně z Prahy naučení svého nabývali. Zde pak již r. 1348. zaraženo bylo zvláštní bratrství malířské, s. Lukáši ke cti, kteréžto až do minulého století ve svém řádu se udrželo. S malíři v jednom pořádku byli také řezbáři, sochaři, na skle malíři, krumplíři, illuminatoři, lištáři, štítaři, zlatotepci a sklenáři.“

R. 1404. Stěnomalby v Praze. Sr. *Hájek* r. 1404. „Jakub a Konrad z Kandelberku, Angličané měli svůj byt u jednoho hospodáře, kterýž slul Lukáš Velenský, jehožto dům byl na Novém-Městě, u Černých Kos na příkopě. I žádali jsou toho hospodáře, aby jim dopustil, že chtějí dáti sobě Mazhaus zmalovati, a on pro ozdobu domu svého tak učinil. I rozkázali namalovati po jedné straně Pašiji Pána Krista a po druhé obcování papežovo. Nejprvé an papež jede slavně na koni ve zlatohlavě do Říma a kardinálové za ním, též na koních drahými oděvy přistřených. Na druhé straně an jede Pán Ježíš pokorně do Jeruzalema a učeníci za ním pěšky bosýma nohama. Opět an papež má tré-

násobní zlatou korunu a pán Ježíš blohovou a trnovou. Mistr J. Hus častokráto činíval zmínku o tom malování na kázaní."

R. 1495. V Polsku v Krakově malířský řád. Srov. Powszechny Pamiętnik nauk i umiejętności. Krakow 1835. II. str. 311. „Ješče z r. 1497. dochowują się přepisy rady miejskiéj dla cechu šklarskiego, malarskiego i gotšlagierskiego (zlatotepeckého), jako razem połčonych w Krakowie, które w r. 1581. król Stefan Batory własnym podpisem zatwierdzil; oddane są w następujących wyrazach:

„Kto mistřem ostáć chče, będzieli między malařami, šklařmi albo gotšlagerámi, ten się najpierwéj w cechu opowiedzieć, ktemu též dwie lecie u jednogo mistřa robić ma, i každy mistřstuk albo řemiosło swoje dokazać ma, jako jest obraz Panny Maryey z dziečiątkiem, wtóre krucyfix, trecie Jeřego świętego na koniu, które stuki mistřowie oglądać mają, ieśly on jest biegły w nauce swojéy. — Którykolwiek skliař maluje na sklie, on w ogniu skła nie wypali, tak žebi třymało farbę, ten ma być karan šością groszy na zbroję."

V Krakově v kostele P. Marie nalézaji se nad velkým oltářem tři různobarevná okna z času Kazimíra Vel., jejich malby představují předměty z písem s. jmenovitě ze živobytu Krista P. Výborná to národní práce.

K nejstarším řezbám, asnad k časům obracení Slavjanův na křesťanství, přináleží knoflik čili raději rukovět ze staré biskupské holi, jenž u počátku tohoto století ve Slezské Vratislavi, při vykopání fundamentu jednoho stavení u Matiašovského chrámu, nalezena byla. Jsou na ní mnohé a krásné obrazy svatých, cherubův a života Kristova vyřezány, všecko s vysvětlenými cyrillskopísemními. (*Wiener Jahrbücher III.* 67.)

2. Obzvláště.

I. Malíři a kresliči.

Adámek, Jan, miniaturní malíř, posud *) ve Vídni žijící.

Alexandrov, Slavorus, historický malíř našeho století. Roku 1805. obdržel velikou odměnu akademie Petrohradské.

Alexejev, Šlavorus v Petrohradě, zdržoval se dlouho v Italii a byl v Benátkách učeníkem Canalettovým, v jehož maníru znamenité perspectivné názory Petrohradu maloval. † 1808.

Alexić, Nikolaj, Srb malíř, učeník Arsy Theodoroviče, ještě žijicí; maloval posmrtní podobiznu Sabby Tekeliho, velikého Mecena srb.

Alimpy Svatý (jináče i Olympus) nejstarší ruský malíř, mnich Pečerský, vyučil se malířství u Reků, maloval obrazy pro mnohé chrámy, a beze všeho platu.

Ambrozy, Václav Bernard, Slavočech, nar. r. 1723 † 1806, v Kutné Hoře, námazivný i olejný malíř; jeho práce jsou jasné a libezné, barvení čisté cele dle vkusu benátské školy. V obnovení starých obrazův měl zvláštní způsobilost. Císařovna Maria Theresia učinila ho dvorním malířem.

Ambrozy, Josef, syn předešlého, miniaturní malíř, žil v Praze.

Ambrozy, Anton, mladší bratr předešlého, v Praze, † 1788., již v 10 roku maloval sceny z Ovida s velikou pochvalou, ale zemřel, když nejkrásnější naděje vzbudil.

Angjelović, Illyr z Řeky, vyučenec Benátské malířské akademie, mladík žijící.

Anisimov, Slavorus, kvetl 1814. maloval národní sceny s ušlechtilým volením a s utěšeným vyvedením.

---

*) Pozn. vyd. Pamatovati sluší, že Kollár tento cestopis složil již r. 1842.

Avraamović, Dimitrij, Srb, Novosadčan, malíř mladý, naděje plný: maloval Petra Joanoviče, arcibiskupa Bělehradského.

Baić, Lazar, Illyr, učitel kreslení v Zomboře v Uhrách.

Balbin, Filip, Čech, v Králové Hradci od r. 1559—1563.

Balbin, Jan, Čech, malíř v Králové Hradci, okolo 1582.

Banrič, Bonrič, malíř, pracoval v Solnohradě a Pasově; odkud byl neznámo.

Baranov, Slavorus, slovútný malíř národních scen a dějův, v našem století.

Batlovský A. rozený Čech, v Drážďanech usedlý; r. 1692 ryl dle něho M. Bodeneker podobizny.

Bažík, Ferd. Čech, malíř a měšťan v Praze r. 1694.

Bělopotocký, Kašpar, Slovák, knihař ve S. Mikuláši, učil se r. 1813, 14, 15, ve Vídenské akademii kresliti, kteréž práce posud má.

Bělopotocký, Miroboh František, Slovák z Liptova z Ružomberku, byl 3 leta v Praze, nadějuý umělec v malbě, v kamenopisu, v sošnictví; kreslil obrazy k pytevnímu atlasu od doktora Václava Staňky r. 1840. pak ku přírodopisu.

Bendum, Filip, Čech, kvetl 1713, zemřel 1750, maloval podobizny, dějiny, noční kusy s pochvalou. V kaple s. Barbary u Manetína jsou od něho oltářní obrazy Jana Nepomuckého atd.

Beneš, Čech, kanovník Svato-Jirského chrámu v Praze; maloval r. 1312. padesáte historických miniatur vodními barvami v modlitební knize kněžny Kunhuty, dcery krále Otakara a opatkyně kláštera s. Jiří. Kniha ta prý posud v císař. knihovně.

Bennkovich, Bedřich, z Dalmatska, il Federighetto di Dalmazia, malíř, žil okolo 1703—1740, učil se nejprvé v Benátkách, potom v Boloni u Karla Cignaniho, kde slávu dobrého umělce získal. V Benátkách mnoho maloval, pak i v Meduláně a ve Vídni. Jeden z nejkrásnějších jeho obrazův jest oltářní obraz ve chrámě

Madonna del piombo v Boloni, který s. Ondřeje a jiné svaté představuje: pak s. Petr z Pisy atd. Skládání zdařilé a přirozené; barvy jasné, stíny silné. Jeho živoucí obrazotvornost zavedla ho někdy k rozpustilé manírnosti.

Berka, Frant., Čech, v Praze.

Berková, Češka, rejsuje tužkou podobizny s velikou umělostí, tak že se jim i umělci obdivují.

Bielský, tři bratrové: Ivan, Alexej a Jefim malíři, učenici Bona, Valerianiho a Peresinottiho, okolo 1780 v Petrohradě, kde podlahy, dějiny a podobizny malovali.

Blažek, Frant. malíř květův, r. 1838. ve Vídni.

Bluma, Václav, Čech, žák V. R. Reinera, † 1794; vysoce vážený umělec.

Bogdan, Jakub, Slovák, viz o něm Cestop. str. 16. Z jeho učeníkův proslavili se Fr. Vilh. Dietrich a Jan Fr. Grahl. I jiný Ondřej Bocdan (tak!) v druhé polovici 17 století, malíř, jenž se v Báslu vyučil a v Římě umřel, snad k této rodině patří

Bohuš, Litoměřický, Čech, r. 1259. v knihovně českého museum chová se od něho kniha, okrášlena mnohými k textu patřícími vyobrazeními, které ohnivou barvitostí překvapují.

Borojevič, Mikuláš, Srb, v Gospići v ličanském regimentu plukovník, ochotník v malířství, maloval krajoliky 1842.

Borovikovský, Slavorus, slavný podobizník našeho věku. R. 1804 stal se oudem akademie krasoum; maloval obraz císařovny Kateřiny II.

Božetěch, Čech, čtvrtý a poslední opat slavjanského kláštera v Sázavě, r. 1038., výtečný malíř a řezbář; z kamene i slonové kosti obrazy hotovil. Svůj klášter, chrám a jiné budovy v novém znamenitějším slohu stavěl a mnohými ozdobami okrášlil. U krále Vratislava stál u veliké přízni. Když při jisté slavnosti korunu, kterou biskup Cosmas královi na hlavu postaviti měl, on předchytiv postavil, chtěl jej Cosmas z opatství složiti; na přímluvu však mnohých vlastencův jen tu pokutu mu naložil, aby kříž, tak vysoký jako sám jest, zhotoviv, na vlastních plecech do Říma nesl a ve chrámě

s. Petra složil. Božetěch vykonal s kajícností, co mu naloženo. Kronika Sázav. in Script. Rer. Boh. T. I. str. 100. píše o něm: „Hic pingere venustissime meminit, fingere vel sculpere ligno lapideque, osse tornare peroptime novit.

Brailov, Rus, maluje krajovidy a jest v této třídě jeden z nejpřednějších malířův.

Brandelinský, Hynek, Čech, 1721. kreslil hrob s. Jana Nepomuckého, rytý od Eliáše Müllera; maloval na vápně.

Brandl, Petr, naroz. 1660 v Praze, † 1739 v Kutné Hoře, jeden z nejvýtečnějších malířův, ačkoli nikde necestoval. Maloval podobizny i děje tak mnohé, že téměř nemožným býti se zdá, aby to jeden člověk v celém živobytí shotoviti mohl. Při této lehkosti jsou předce díla jeho překrásná jako s. Václav, s. Hieronym, Jan Nepomucký a mnohé jiné. Roku 1693. d. 21. listopadu se oženil; v matrice u s. Martina stojí o něm toto v českém jazyku: „1693. 21. nov. potvrzen ženich poctivý mládenec pan Petr Jan Brandl, vzáctného maléřského kunstu: nevěsta poctivá panna Alena Františka, pozůstalá dcera po nebožtíkovi panu Janovi Bartolomějovi Gloszovi, měštěnínu a tolikéž maléři král. Nového města Pražského.

Bředecký, maloval r. 1818, velmi zdařile zvířata.

Brodský, Alexander, v Pešti ještě žijící malíř, narozen ve Slovenském Almáši; kamž otec jeho z Trenčanské stolice přišel. Maluje ovoce, zvláště hrozny, právě Zeuxisovskou kystkou; r. 1840. mořský kus.

Brokov, Ant., Čechoslovák, vnuk Jana Ferd. řezbáře; byl malíř a básníř na dvoře Karla VI. † 1721.

Brylov, Bedřich, Rus, historický malíř, ještě žijící, vzdělal se v akademii Petrohradské.

Brylov, Karel, Rus, bratr předešlého, nar. 1800 v Petrohradě. V Římě maloval r. 1828. kopii školy Athenské v duchu Rafaelově. Nejslavnější dílo jest: Poslední den v Pompeji, veliký obraz dle mladšího Plinia, jenž se nyní v Petrohradě v Eremitagi chová.

Byčkovský, Titus, nyní ve Mnichově, snad Polák.

R. 1841. maloval s. Viktorii, kterak 16 století v městě almužnu pro chudé sbírala.

Clemens, Božetěch Jos., Slovák, z lipt. Sv. Mikuláše, nyní v Praze, maluje podobizny, má mnoho krásných zámyslův a dějin v nástinech. Maluje pro český Budeč obrazy názední, jenž methodu vyučování Amosa Komenského představují; jest i daguerotypec.

Clo, malíř v Praze, chválený v protokole malířův od r. 1348.

Cobař, Karel, Čech, nar. v Praze; maloval na vápně a uměl vápnu trvalost obzvláštní dáti. † 1750 v Praze.

Colombo, z Rěky, vyučenec Benátské akademie, nyní v Římě.

Cviček, Matěj, dvorní malíř knížete Braniborského okolo 1628, maloval podobizny, dějiny a jiné předměty.

Cymbal, Jakub, akademický malíř ve Vídni, r. 1821, podobno Čech. Více o něm neznámo.

Čapský, hrabě, Polák, generalmajor, maloval překrásné podobizny zvláště v miniatuře.

Čejč, Čech, rodilý ze Žátce okolo 1770, slávu získal výbornými poobrazy čili kopiemi.

Čechowica, Simon, Polák, zdržoval se 19 let v Italii, maloval děje i podobizny, jmenovitě Sapiehy, Lipského, Dębowského, které i v mědi ryty byli, † 1775 ve Varšavě.

Čechowič, Polák, rodem z Vieličky, malíř za panování Augusta III. On vyučiv se ve Vlachách, první byl, jenž lepší vkus v malířství do vlasti přinesl a šťastně rozšířil.

Čeněk, František, Čech, malíř našeho věku, jda přes most, padl do vody a utopil se; maloval podobizny Antonína Doležálka a jeho manželky Johanny, rodičův p. direktora ústavu slepých.

Čermák, Čech, dekorační malíř, jenž pro divadla v Rakouských krajinách maloval; v Praze okolo 1808.

Černínova, Maria, hraběnka, milovnice krásoum, okolo 1818 kreslila a ryla dle maleb Tennierových a S. Bourdonových.

Černý, Črný, Jan, Čech, Pražan, souvěkovník Črlikův, s ním v témž protokole se zpomíná.

Čížek, Martin Luk., Čech, okolo 1736. maloval v Praze.

Črlík, Tomáš, jináče Tomaško, Čech, jmenuje se v protokole malířův Pražských r. 1348. Pracoval na Karlově Týně: někteří se domnívají, že tento Tomáš Črlík a Tomáš z Mutiny jedna a táž osoba jsou. To jisto, že v jednom čase žili.

Čutka, Slovák z Liptova, byv se spisovatelem tohoto v Bystřických školách r. 1811. a 12., vynikal mezi žáky v malířství; potom se stal učitelem v Mýtné, v Novohrad. stolici.

Dačický, Daniel, v druhé polovici 17 století; maloval krajovidy a podobizny.

Daniel, Konstantin, Srb, malíř, ještě žijící.

Danilov, Slavorus, perspektivní malíř našeho času, r. 1802. stal se oudem Petrohradské akademie krásoum. Jeden z nejvýtečnějších umělcův.

Daršić aneb Darša, Blažej, Slavodalmat z Dubrovníka, malíř i rytec okolo 1548., v malířství byl více samoukem a ochotníkem než učněm a mistrem; nic méně však mnohé zdařilé podobizny z jeho ruky se nalézají. Zhotovil i zvláštní mappu čili kouli světa (Appendini).

Daršić, Mikuláš, syn předešlého, ačkoli od narození němý, stal se vyučováním otce výborným malířem a řezbářem v Dubrovníku. Prostředkem kreslení, obrazování a zraku udělil mu otec známosti všestranného vychovávání, jakových jiní prostředkem sluchu dosahují, tak že s veřejnými ouředníky kontrakty dělal, kupoval, prodával a celou domácnost svou spravoval. Největší umělci vzdávají s podivem chvály jeho uměleckým dílům, jimiž Dubrovník ozdoben byl, jen škoda že častými zemětřeseními, ohněmi a válkami již téměř cele na mizinu přišli. (Appendini).

Dembowska, C., Polka, kreslila obraz „Smierć Glinskiego“ v Histor. Zpěvích od Němceviče vydaných, ve Varšavě 1819. pod číslem 16.

Dětřich, Čech, žil v Praze okolo 1348—1375., lat. Magister Theodoricus, byl dvorním malířem císaře Karla IV., jenž mu i ves Mořinu v Čechách daroval. Karlův Týn chová asi 40 obrazův od něho, obrazárna na Hradčanech jeden, dobře zachovaný, představující Karla IV, jeho syna Václava a arcibiskupa Pražského Očka z Vlašimi.

Dobyašovský, Frant., nyní ve Vídni, malíř; v Pešti r. 1842. byl od něho Saul a David; pak Abraham, Ctění P. Marie.

Domek, Frant., Moravan, kreslil obrazy ke vpádu Mongolův do Moravy od A. Šembery 1841.

Dravecký, Gabriel, Slovák, císařský ritmistr, malíř; maloval květy, zrostliny, žížaly atd. Roku 1771. byl za ouda cís. umělecké akademie ve Vídni přijat.

Dub, Hynek, nyní ve Vídni, malíř; v Pešti 1841. byla od něho Švábkyně oháňky na mouchy prodávající; Modlící se žena.

Duchek, Čech, malíř okolo 1348.

Dusík, Adam, Čech, maloval okolo r. 1581.

Dusnov, historický malíř v Moskvě r. 1835. ještě žil. On má i syna malíře, jenž se v Petrohradské akademii vzdělal též v historickém malířství; a dceru, která hezké podobizny maluje.

Ďurkovič čili Gyurkovits, Ant., v Pešti malíř ještě žijící.

Ďurkovič, Pavel, Srb, rodem z Báje, malíř; maloval katedralní chrám ve Veršci, i podobizny k. p. arcibiskupa Stratimiroviče.

Erazim, Čech, v Praze okolo r. 1384.

Feodor, Ivanovič, Slavorus, historický malíř i mědirytec pochodí z kalmycké hordy na čínské hranici, kde ve vojně r. 1770. asi v 5—6 roku věku svého jat a pak v Petrohradě křestěn a vychován byl. V Římě byl 7 let, pak se dvorním malířem stal v Karlsruhe. Hlavni jeho dila jsou: Paris od Hektora mezi ženami nalezený, Daedalus a Ikarus, Bacchanale, Životopis Spasitele v protestantickém chrámě v Karlsruhe, a jiné; zemřel 1821.

Fersov, Petr, krajolikový malíř v Petrohradě; r. 1780. maloval tam pro divadla.

Fontana, Baltasar, Moravan, u konce 17. stol.; maloval chrám ve Velehradě a v Holomouci.

Gavrilović, Stěpán, Srb, malíř; maloval několik obrazův podle rytin; dobré uspořádání i vyvedení; posud se v arcibiskupském dvoře viděti mohou.

Gladysz, Polák z Poznani, z počátku tohoto století. R. 1800 byla od něho v Drážďanech při výstavě podobizna dohledače galerie Pechvella a jeho manželky, které veliké chvály došly. R. 1803 byl v Paříži, kde maloval pro francouzské museum, k. p. Hieronyma od Correggia, mořskou bouři od Verneta.

Glowacki, Jan Nep., Polák z Krakova, r. 1839 ve Vídni; maloval vodopád na Tatrách; krajolik Tatranský z doliny Zakopané; Maguru, v Pešti r. 1840 vodopád v dolině Koscieliska; kraj u Krakova ve 24 obrazech a mnohé podobizny.

Glovačovská (Golovačevska), Cyrilla, učenice Petrohradské akademie, okolo 1770, malovala podobizny zdařilé.

Glovačevskoj (Golovačevskoj), Cyrill, Slavorus, nar. r. 1735 v Koropě, zemř. 1825 v Petrohradě, byl professorem akademie. Jeho obrazy šlechtí šťastné volení forem, čistý vkus. On byl vzdělaným a učeným mužem.

Gozze (Gočić?), Pavel, Slavodalmat, v Dubrovníku kněz a malíř, kvetl v prostředku minulého století. Zaopatřiv sobě veliký počet rytin a obrazův nejpřednějších mistrův, větším dílem sám soukromě ku dosti značné dokonalosti v malířství se vycvičil. Maloval i podobizny, mezi nimiž představující Blahoslava Stayho nejvíce vyniká. (Append.)

Gregorovský, M. C. (Gregorovius), ve Kdansku žijící; r. 1835 maloval ruské loďstvo ve Kdanském přístavu.

Hájek, Benedikt, Čech, cisterciák ve Vysokém Brodě, maloval colibo (quodlibet) r. 1766.

Hajníček (něm. Hejnischek) z Bareutu, krumpíř

zlatem ; ozdobil svým dílem audienční síň královského hradu v Podstupímě. Kreslení jest pravidelné a plné krasochuti. Zemřel okolo 1750 ; byl snad potomkem vyhnancův českých.

Haník, Frant., kreslitelský mistr, v Praze, okolo r. 1740.

Haniš, Jan Jiří, Čech v Praze † 1708.

Hanus, Jan, Slovák z Kremnice, malíř, nyní v Segedíně professorem pobožných škol a učitelem kreslení. Maloval podobizny a květy; byl učitelem spisovatele tohoto v malířství.

Harovník, Fabian, Čech, v Praze r. 1160 kreslil sedm scen pro veselohru: Nádhera.

Havel, Samuel, Čech v Praze 1722, jeho malby vyšly i v rytinách.

Havránek, Eustach, Čech, v Praze, kreslič a kněz, zemř. 1775. Zanechal svaté a evangelické dějepisy tušem rejsované.

Havránek, Čech, ještě žijící, maluje krajoliky.

Heb, Michal, Čech v Praze 1664.

Heinsch (snad Hájniš), Jan Jiří, ze Slezska, malíř v Praze r. 1678. Hledal Skretu nápodobiti, ovšem převýšiti. Oltářní obraz u Jezuitův v Novém Městě od něho pochází a mnoho jiných obrazův v Praze. Jeho obrazy jsou mnohými figurami tak přeplněny, že hlavní osoby mezi nimi se hledati musejí. Zemřel r. 1713.

Helich, Vincenc, český výborný malíř ve kvaši a oleji, maloval tichotiny a květiny; umřel ve mladém věku.

Hellich, Jos. Vojtěch, Čech z Choltic, nar. 1807. Již co dítě veden byl od otce, milovníka hudby a malby ke krásoumě ; 1824 byl žákem Pražské akademie, 1830 odebral se do Vidně, 1832 navrátil se do Prahy. Maloval Madonu obstoupenou s. Lukášem a s. Cecilií, obraz na oltář s. Jiří, obracení krále Orisa. R. 1836 cestoval přes Mnichov a Benátky do Říma, kde půl třetího roku byl. Odmaloval Madonu di fuligno a Galatheu podle Rafaele, skončil své Vzkříšení Krista a Alžbětu s Marií. Odtud 1839 přes Florenci, Pisu, Ja-

nov, Medulán, Švýcarsko šel do Paříže, do Londýna, aby i ze zdejších umělin kořistiti mohl. R. 1839 vrátil se do Prahy. Maloval Patrony české, s. Ludmilu s mladým s. Václavem; Galileiho v žaláři; Šimona Lomnického básníře; Amosa Komenského; Věčného žida. Jest ustanoven za archeologa umělin českého museum.

Hladký, Václav, Čech, zemřel v Praze r. 1807.

Hlaváč, Čech, v Praze, u konce 17. století živší, dobrý umělec.

Hodík, Čech, malíř a písař, r. 1376 psal a maloval knihu pontificale pro biskupa Litomyšlského. V počátečních literách nalézá se tam 42 utěšených obrazův, k. p. Svěcení vody, Křest, Průvod, Svěcení zvonův, hřbitova, kněze, korunování atd.

Hollar, Václav, Čech, z Prachna, nar. 1607 v Praze, kde jeho otec, z Labského Kostelce rodilý, právníkem byl, malíř i rytec převýtečný. Že ku protestantické stránce náležel, musel po Bělohorské válce 1620 vlast opustiti, ve Frankobrodě nad Mohanem byl Matěj Merian jeho učitelem v mědirytectví. Potom pracoval v Londýně u Tomáše Howarda hraběte z Arundelův. R. 1669 cestoval na královský rozkaz do Afriky k odrejsování města Tanger, jeho pevnosti a okolí. Na zpáteční cestě přepadli algirští korsaři loď, která však zmužitostí marinářův, vojákův a komonstva, mezi které i Hollar patřil, šťastně se z jejich loupežných rukou vysvobodila: Hollar zvěčnil tuto strašlivou scenu v překrásné rytině. Tento neunavělý umělec byl předce tak skoupě odměňován, že v nouzi žil, do dluhův upadl a za štěstí sobě pokládati musel, že na žádost věřitelův v Londýně, v příbytku a ne v žaláři, co 70letý stařec umřel r. 1877. Až k úžasu jest jak mnoho pracoval, nebo počet jeho rytin převyšuje 2400. Jeho manželka a syn, jenž v 17 roku umřel, též v tomto umění pracovali. Jeho díla dýchají svobodu a lehkost: jeho vyobrazení chrámův, klášterův, zbořenin, jeho zvířata, žížaly, hlemýžďové, kožešiny a jiná roucha jsou mistrovská, dosud nedostihlá díla, v představení lidských figur nalézají se tytýž chyby a nepravidelnosti. Pod jeho po-

dobiznou stojí nápis tento: „Aeternum vives proprio tumulatus in aere — Hollare; nec norunt haec monumenta mori.“ Obšírněji viz o něm Monatschrift des vat. Museum in Böhmen 1829. Jan. S. 52.

Honzátko, Frant., Čech, měšťan a majitel domu v Praze, maloval 1782.

Hora, T. L., v Pešti podobizník, ještě žijící.

Horčička, Frant., Čech, v Praze, malíř r. 1818 maloval podobiznu Ignáce Cornovy, Purkyně a historické kusy, r, 1820 byl direktorem galerie a dvorním malířem u hraběte Kolloredo, kde dosud žije. Mistr physiognomické charakteristiky, ant se študováním českonárodních obličejův obíral. Od něho jest: s. Jiří na koni, poslední soud na sv. poli Malostranském. Vynalezl řeckou enkaustiku, ale neoznámil.

Hrdlička, Matěj, v první polovici minulého století, pracoval v Čechách; r. 1716 se oženil.

Hutský, Šimon, Čech z Křivoklátu, starší cechu malířského r. 1600; maloval koně a sedláka, an z něho padá, s následujícím českým nápisem: „Pán Bůh smutná srdce těší: Mne má ze všech nejmilejší.“

Houska, Jiří Rudolph Jan, Čech v Praze r. 1697.

Chodowiecki, Bohumír, rod. ve Kdansku, 1718, bratr následujícího, maloval krojoliky, lovy, bitvy a jiné.

Chodowiecki, Daniel, Polák, nar. ve Kdansku 1726, malíř v miniatuře a mědirytec nevyrovnaný, pracoval v Berlíně, kde i 1801 zemřel. Jeho rytiny v Basedově elementarní knize způsobily mu slávu výborného umělce a jeho rodina de Calas jest pravé arcidílo. Ryl slavské předměty, k. p. Rušti zajatí 1758, tři listy k dějům Petra Vel, šest scen z Vendických, 12 listův z Braniborských, šest z Polských dějin.

Chota, Čech, maloval kusy z českých dějin, zvláště o Vlastě.

Chotkova, Isabella, hraběnka z Rothenhausu, naroz. 1775, kreslila krajovidy u Karlovar v Čechách a jiné, dle vlastního nálezu.

Chvátal, Mart. Ferd., Moravan, nar. v Němčicích r. 1736, zemřel ve Vídni 1808. Ve Pražské obrazárně

jsou od něho dva obrazy, jeden představuje domácí zvířata, ana z jedné mísy žerou, děvče s prutem drží je v pokoji; druhý chlapce sedícího u prostřed domácích zvířat.

Iljan, Ondřej; Ivanov, Nikita; Wasiljev, Sergej, Slavorusští malíři; od nich jsou tak řečené Tabulae Caponianae, s obrazy ruskořeckých svatých, o nichž viz Assemanni Calend. I. 1.

Ilić, Češljar nazván, Srb, malíř z nejpřednějších, umřel z počátku tohoto století: maloval větším dílem chrámy. V klášteře Kovilském jsou jeho díla, tam i v oltáři od něho celá liturgie Jana Zlatoústého. On maloval i původní podobiznu dějepisce Raiče; v Perově Selu jest od něho Ikonostasion; jeho arcidílo jest s. Barbara u Pakracu.

Indriković, Jan, z Budína, malíř krajolikův, ještě žijící; shotovil i krásné ovocné a květné kusy.

Isailović, Srb, malíř, maloval obrazy v klášteře s. Jiří.

Ivan, Čech, z Kapucínského řádu, dle jeho kreslení ryt obraz P. Marie na Hradčanech.

Ivanelli, Řehoř, Slavodalmat v Dubrovníku, mnich a malíř na počátku minulého století, vynikal obzvláště v miniaturách. Ve Stavovském domě viděti od něho bičování Krista u sloupu, obraz asi na píď veliký, co odlika obrazu od Karla Maratty, pak Magdalenu, bodkováním péra, která mu nesmrtelnost ubezpečila. (Appendini.)

Ivanov, N., Slavorus, miniaturní malíř v Petrohradě, u počátku našeho století. Byl oudem akademie a kollegialním radou.

Ivanov, Ondřej, historický malíř v Petrohradě ještě žijící, spolu i professor u akademie.

Ivanovičova, Kateřina, Srbkyně, rodilá z uherského Bělehradu, r. 1819. malířka znamenitá, ještě žijící. Otec její Lazar Ivanović byl měšťan a kupec v Bělehradě. Již v dětinství táhla ji náklonost k malířství. Do Peště poslána od rodičův, zde učitelem jejím byl Pěšky (snad Čech); odtud šla do Vídně, kde v třetím

roce do cís. akademie se dostala. Podobiznám od ní písatel tohoto s rozkoší se obdivoval, jmenovitě: hlavám dvou starcův; podobizně císaře Ferdinanda; Jejímu vlastnímu obrazu, ticholikám.

Jablonský, Martin, Polák z Glogowa v Haliči rodilý, ale ve Lvově osazený historický malíř: navštívil Varšavu, Krakov a Vídeň. R. 1820. maloval podobizny Halických pánův; pak Krista na hoře kážícího; do Samboru maloval Narození Páně; v Dominikanském chrámě ve Lvově jest od něho Kristus na kříži: všecko velikanské obrazy svědčící o původnosti a umělosti jeho.

Jakiš, malíř, v Opoli ve Slezsku, ještě žijící: jehož životopis neznámý.

Jan, Bedřich Aug., Čech, r. 1708. maloval miniatury a podobizny.

Jan, Jak., syn předešlého, maloval nejprvé v Oseku potom v Praze, kde r. 1767. zemřel; maloval děje, květy i podobizny.

Jan, Jan Quirin, syn předešlého, slavný architektonický a historický malíř, narozen 1739, zemřel 1802 v Praze. Byl v Hollandsku, v Nízozemsku, ve Francouzsku. Maloval Jana Nepom., s. Štěpána; podobiznu Kašp. Rojka a mnohé chrámy na vápně. Bylť i spisovatelem, k. p. O nejstarších českých malířech atd.

Jan (Jahn), Ondřej, Čech z Oseku r. 1700. kreslil s. Konrada, Ottu; klášter Osek atd.

Jan, z Jílové, Čech v Praze, žák Mikuláše Rohlíka, okolo 1348.

Jan, z Prahy, jináče Aliaps, r. 1435. ozdoboval Biblie malbami.

Janča, Vavřinec, Krajinec, nar. v Prosnici, malíř ač neučený, však tak znamenitý, že pozornost císařovny Marie Theresie na se obrátil; r. 1771 cennou odměnu získal: r. 1801. professorem akademie a radou se stal až r. 1812. zemřel. Hlavní jeho díla: Panorama Vídně; krajovidy; zahrady.

Janča, Valentin, bratr předešlého, r. 1742 nar. též v Prosnici. R. 1801. byl pomocným učitelem historického kreslení na akedemii Vídenské, zemřel 1811.

Jandáček, Matěj, Čech, v Praze 1706.

Janek, Frant. Krištof, Krajinec, narozen ve Hradci Štýrském r. 1703, učil se u Mat. Vanguse. Maloval dějiny, obzvláště radostné slavnosti, které krásnými krajovidy a budovami ozdobiti uměl. V malých obrazech představoval umělce a dílny řezbářův s poznatelnými podobiznami. Pracoval ve Vídni, kde přísedníkem cís. uměl. akademie byl. V Pražské obrazárně jsou od něho: Kristus s Bohem Otcem ve slávě; krajovidy s horami a hrady, zemřel 1761.

Janek, Jan, Čech, nachází se v protokole r. 1348.

Janek, illuminovatel v Praze; nachází se v protokole malířského bratrstva 1384.

Janenko, malíř v Petrohradě, kde z počátku tohoto století oudem akademie byl.

Janenko, Jakub, podobno syn předešlého; r. 1827, navštívil Řím, r. 1831. vrátil se do Petrohradu. Než opět po druhé putoval do Benátek ku kopirování Titianova slavného Nanebevzetí Marie, kterýž obraz 1834. zdařile dohotovil.

Janković, nyní v Paříži, r. 1840. byly v Pešti od něho kraje a zbořeniny u Neapolu.

Jarkoj, Slavorus, v Petrohradě, r. 1775. oud akademie; maloval pro císařský dvůr; byl tavný čili smaltový malíř (tav= Email, Schmelz, od táti taviti).

Jašek, Frant., malíř krajovidův a krojův národních za našich časův, ve Vídni bydlící, jest malířem arciknížete Ludvíka, vydavatel znamenité malebné cesty skrze Uhry a okolní krajiny. S velikou pilností představil nosiva Uhrův, Sedmihradčanův, Hranićarův a jiných v 70 listech. R. 1835. náhledy z horní Italie.

Jegorjev, Alexi, Rus, r. 1808 v Římě; shotovil: Herkula na rozcestí; Cizoložnice před Kristem; Krista na cestě k utrpení; Dceru, ana Otce svého v žaláři svýma prsoma živí; Kajna utíkajícího; Mordování dítek Betlehemských.

Jenč, Jan Bohumír, potomek Srbův Míšenských, původně snad Jenič Janiš, naroz. v Zadním Jeseně 1759, zemřel 1826 v Drážďanech, byl rytcem i malířem. Ryl

krajovidy saských Švejcar, které mu slávu získaly. R. 1800. stal se v Drážďanech dvorním malířem. Maloval ozdoby pro divadla.

Jeník, Ondř., nyní ve Vídni, malíř; r. 1842 v Pešti při výstavě: koně s chrty; krajolik Gastein; obrazy z cestování.

Jenzek (?), Jan, Čech, v Praze, v protokole od r. 1348. jeho jméno napsáno.

Jičínský, Ant., český zběhlý, než bohužel brzo zemřelý malíř našeho věku.

Jinovský, Josef, z Prešova, nyní ve Vídni: malíř; při Pešťanské výstavě r. 1841. byli od něho: Sedlský chlapec z Dolního Štyrska; Cymbalista; Ptáčník; Vybírání včel; roku 1842 krajolik (aquarell); Lovci atd. Ve Vídni: Děvče před kanárkem; Čtyry letory; Cikan s cymbaly; Pražská mlékařka; Okolí u Prahy.

Jiřík, Čech, v Žebráku, malíř, ze svých děl neznámý, Dlabač píše, že 1560 od sluhů zavražděn byl.

Joanović, A., Srb, kreslil 1841. podobiznu Vuka Štěp. Karadžice; manželky Jiřího Černého, matky nynějšího knížete Alex. Jiřího.

Josif a Nicolai, ruští malíři, 1240—1351 malovali v Moskvě chrám archangelský.

Jun (něm. Juhn), Vojtěch, Čech, probošt v Jindřichově Hradci, arcikněz kraje Táborského; rejsoval kraje a města česká, k. p. Budějovice, Písek, Plzeň, Prachatice, Rakonice atd. Podobiznu p. Juna na kamenotisku, barvenou, shotovil A. Machek.

Johann, r. 1491. zemřel ve Znojmě na Moravě, kde ve chrámě s. Mikuláše i pochován leží.

Jurk, Čech, r. 1348. v Praze.

Kadlík viz Tkadlík.

Kalous, Max., Čech, maloval okolo 1770. J. Berka, ryl dle něho pro Schallerovu Topogr. názor města Plzně, a Balcer r. 1775. podobiznu biskupa Jana Doubravského z Holomuce pro Kožíškovy: Abbildungen böhm. u. mähr. Gelehrten.

Kalbičev, ruský malíř, od Fiorilla chválený. R. 1803 obdržel zlatou medalii za malování bitev.

Kanešenkov, Jermolaj, Slavorus, v Petrohradě. R. 1794. byl oudem malířské akademie, a ještě 1804. žil a maloval. U Füsslyho sluje Kamešenkov.

Karafiatova, Emelina, Moravanka, nyní v Pešti; při výstavě r. 1841. byl od ní krajolik z Tyrolska.

Karas, Věkoslav Horvat, rodem z Karlovce, malíř, nyní v Italii, nejprvé ve Florenci, nyní v Římě k dokonalejšímu vzdělání se, cestující; naděje plný umělec. Hotoví historické obrazy a podobizny. Chválí se jeho madona, jeho dobrodinci, hraběti Revickému, c. vyslanci ve Florencii obětovaná.

Karčewski, Polák, krajolikář, zdržoval se r. 1831 v Římě. Jeho obrazy našly velikou chválu, ant charakter přírody věrně chápati uměl; i jeho barvitost krásná a celost dokonalá.

Kaselovský, August Bohudar, nar. v Podstupímě (Potsdam), učil se v Berlíně, kde i r. 1836. první odměnu získal, obrazem závod dvou pastýřův na píšťale hrajících představujícím. Jeho sloh jest velikostný. Maloval i historické předměty.

Kastušić, Petr, Slavodalmat v Dubrovníku; malíř ve mladším věku přivlastnil sobě jakýsi nedbalý, často nízký a malicherný sloh, který se však časem a bydlením v Italii změnil na květoucí a stkvělý. Potomstvo obdivuje se posavad jeho podobiznám představujícím Staye, Kuniće, Zamaňu atd. (Append.)

Klas, Karel Krišt., naroz. v Sasku, nepochybně Srb; učil se u Jana Casanovy, rejsoval rovně zdařile dle starostin i dle přírody. Jeho mladší bratr vyučil se krajolikování.

Klouda, Karel, Moravan, kvetl r. 1751.

Kečinski, Frant., krajolikář, před některým časem r. 1838. ve Vídni žijící. Výborný umělec.

Klimš, Ferd. malíř český, výborný v navrhování dějinovid, méně maloval, od něho jest Horymírův skok. Žije při kamenotisku v Němcích ve Wiesbadenu. Škoda hlavy v cizí službě!

Kněžek, Ondř., Čech, v Chebu r. 1791. malovavší.

Knězek, Pavel, Čech, v Chebu r. 1698., maloval pro tamější městský chrám 4 evangelisty, 4 církevní otce a jiné svaté.

Kolonič, Karel, žil r. 1779 ve Vídni, maloval podobizny k. p. hraběte Maurice Lasky. Obrazoval i ve vosku.

Kolovrat, Frant. Ant. hrabě Novohradský, Čech, milovník a ochotník v malířství; založil sbírku obrazův a rytin nejznamenitějších, kde se mladí umělci každého čtvrtku cvičili. Po jeho smrti odkoupil tuto vzácnou sbírku kníže Esterházy a přeložil do Uher.

Koruna, český v Praze ještě žijící malíř, rodilý z Holomuce; chýlí se k živolikům (genrům): Rozhoštění cikáni; Baba na zříceninách.

Košina, Ondř., Slovák z Mošovec, nyní barvíř plátna v Kremnici, učil se se spisovatelem tohoto v Kremnici malovati s nemalým prospěchem.

Kosárek, M., z Budína, malíř, r. 1841 při Pešťanské výstavě byl od něho olejový obraz: Hráč v šachy.

Kotula, český malíř v oleji, žák Berglerův.

Kovář, J. K., Čech, r. 1746 maloval život Ignace Lojoly v kaple v Kutné Hoře.

Kozlov, Gabriel Ignatjević, Slavorus, historický malíř, od r. 1762 professor na akademii Petrohradské. Maloval mnoho a rychle, nejlépe se mu zdařily jinotajitelné předměty a ozdoby, zemřel 1791.

Kračun, Srb, malíř, maloval chrám v Privinově, Hlavě a kaplici Karloveckou.

Kramolín, Josef, Čech r. 1730, v Limburku nar. zemřel 1805 v Karlovarech. Co malíř vstoupil do jezuitského řádu, pro který mnohé chrámy a kollegia maloval.

Kramolín, Václav, mladší bratr předešlého, historický zvláště biblický malíř, zemřel 1799 v Limburku.

Kramsta, (Chramosta?), Slezák z Příboru, nyní v Berlíně, historický malíř.

Kratochvíle, Jan Vojtěch, Čech, c. k. dvorní malíř v Praze r. 1713.

Křivánkova, Josefina, Češka, malířka podobizen r. 1838 ve Vídni.

Krkvatský, Jan, Čech, měšťan a malíř v Praze, r. 1713.

Krocín, Jan Frant., Čech, narozen v Praze, kde i maloval r. 1690.

Krumpeř, Hieronym, Čech, v Praze v 14 století.

Krus, Antonín, mladší, historický a podobizní malíř v oleji a vodních barvách.

Krus, Jan, starší, český historický malíř, žije v Litoměřicích, restauruje obrazy v klášteřích.

Kubata, Čech, žil v Chrudimi, r. 1686.

Kubata, David, Čech, též v Chrudimi nar. 1686, zemřel v Kroměříži. Nanebevzetí P. M. v oltáři Chrud. jest od něho.

Kučera, Frant. Čech, nar. v Lobkovicích 1807, učil se v Praze, r. 1833 navštívil Mnichov, maluje krajoliky zdařile.

Kulich, Jan, Čech, jeho manželka Kateřina byla 1677. ve chrámě s. Martina pochována.

Kulich, Jan, syn předešlého v Praze. Usadil se 1678. a byl 1700. malířského cechu čili řádu představeným. Zemřel 1719. na mor. Z jeho historických malbin jsou některé v Praze ve třech chrámích. Jeho štětec je svobodný a tlustý.

Kůn, Kuon Martin, malíř v Praze r. 1348.

Kunčo, Prokop, byl r. 1345. starším čili zprávcem malířského řádu v Praze, dvorním malířem Karla IV., maloval podobiznu tohoto císaře a jeho manželky pro kaplu s. Kateřiny na hradě Karlotýnském.

Kuňátko, Frant. Čech, nar. v Libochovicích, maloval v Praze r. 1750. zvláštní oltářní obrazy.

Kuniewski, J. X., Polák, malíř našeho věku, kreslil slavnou hudebnickou polskou rodinu Kontských, otce, dceru a čtyři syny.

Kunická, Maria, nar. ve Svídnici ve Slezku, znamenitá malířka, zemř. 1664. (Schles. Curiositäten).

Kunka, Čech, v obrazárně Scottské jest obraz od něho.

Kupecký, Jan, Slovák, nar. 1667., zemřel 1740. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 288. Poněvadž ze všech stran prosbami o podobizny obklíčen byl, tak rychle se naučil malovati, že v jednom dni i 9 hlav dohotovil. Rukám zvláštní péči obětoval v obrazích. Množství jeho obrazův vydali Vogel a Preisler v knize: Joannis Kupecký, incomparabilis artificis imagines et picturae. Norim 1740. fol. Kupeckého podobiznu mnozí malovali k. p. Vogel, J. Hard, Balzer, Rossbach, Elias Haid, S. Leitner atd.

Kupecký, Kristian Jan Bedřich, syn předešlého, ukázal v outlém věku tak neobyčejnou schopnost v malířství, že mnoho od něho k očekávání bylo, ale již bohužel v 17. roku věku svého, 1733. zemřel.

Kutský, Matěj, Čech z Křivoklátu, ve službě arciknížete Ferdinanda v Praze, zemřel 1594.

Kvasek (něm. Kuwasseg!) malíř ve Hradci (Grätz), okolo 1824., maloval krajovidy, s věrným skoumáním a nápodobněním přírody.

Května, Daniel Alexandr Z., Čech z Plzně, r. 1614. obdržel v Praze měšťanství. V katedralním chrámě, v kaple s. Václava zpomíná jej jeden nápis co obnovitele jednoho rodoznaku.

Kyniž, Petr, Čech, v Pražském protokole r. 1340. mezi malíři jmenován.

Kyprenský, Obrest (?), Slavorus, chovanec Petrohradské akademie krásoum, navštívil Francouzsko, Italii, Němce. Professor C. Vogel v Drážďanech maloval r. 1823 podobiznu tohoto umělce, který vysoký stupeň dokonalosti a slávy dosáhl, ale 1837. zemřel. Jeho podobizny a hlavy stkvějí se krásnou barvitostí a něžností. Meusel zpomíná i malíře Kypryuskova, jenž r. 1804. obraz, scenu z pohanství ruského představující, k výstavě poslal: snad jedna osoba s Kyprenským.

Labenský, F. X., malíř a strážce cís. galerie v Petrohradě nar. v 1765. Vydal 1806. in 4. nákresy obrazův v oné galerii se nalézajících.

Ladislav, malíř v Praze, v protokole od r. 1348. poznamenaný.

Lasinský, Jan Adolf, malíř krajovidův, podobno z polského rodu, narozen v Koblenci 1701. Maloval staré hrady, věže, zbořeniny, hory, skály, bouře s nevyrovnanou umělostí. Hrabě Račyński (Hist. nové krásoumy I. 255.) chválí tohoto umělce velice.

Lasinský, Aug. Gust. mladší, naroz. v Koblenci 1812., maluje historie a krajovidy; Osvobození Petra; Vilíma Tella smrt a jiné.

Lasinský, Vilím, maluje krajovidy a stavitelské náhledy.

Lazebka, Čech, r. 1348 mezi malíři v Praze zapsán.

Lebedov, Michal, slavný ruský krajolikář; učil se v akad. Petrohradské, cestoval do Italie, kde v Neapoli r. 1837. v choleře zemřel, starý 25 rokův. Národ ztratil v něm, jako téhož času i v Kyprenském a Orlovském, tři z nejznamenitějších umělcův.

Legašev, Ant., Slavorus, byv manem dostal svobodu a učil se v Petrohradě malířství s velikým prospěchem. Později šel s vyslanstvím do Číny na 12 let, kde se ještě, snad v Pekinku, zdržuje.

Lekowic, Šimon, Polák, malíř, od něho se nalézaji obrazy v Římě, ve chrámích ss. Jana a Pavla, a s. Stanislava Polského (de Polacchi), na nichž obzvláště hlavy krásné pozornost vzbuzují.

Leksa Lexa, Jos., Čech, v Praze vydal r. 1820 s Antonínem Wildem obrazy pod názvem „Optische Zimmerreise“, které chvalně přijaty byly.

Leška, C. Edv., malíř a kamenotiskař v Berlíně, snad potomek českých tam usazených bratrův; r. 1834. byl mezi žáky akademie. Maluje podobizny, lithografoval milenku Titianovu a jiné.

Leski, N. Polák, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od něho obraz pod číslem 30: Štěpán Čarnieski přes řeku s koněm plovoucí.

Lešťan, Jan, malíř, r. 1841. při Pešťanské výstavě byla od něho Venus koupající se, obraz olejobarvý; pak dvě panenky s holubicí.

Lewicki, J., Polák, kreslil obrazy v knize Les Costumes du peuple Polonais par Leon Zienkowicz a Paris 1841. in 4.

Levickoj, Dimitri Gregorjevič, Slavorus, maloval podobiznu knížete Alex. Galicina; Alex. Lanského, kněžny Daškovy atd., které i v rytinách vyšly. R. 1760. stal se oudem akad. umřel 1804.

Lhota, Ant., Čech, z Kutné Hory, naroz. 1813., maloval: v Martinické kapli u s. Víta Poslední soud fresko; s. Františka; domácí děje.

Lhota, J., Čech, malíř v Praze nyní žijící, shotovil Vidění na Vyšehradě; kníže Oldřicha v rakvi.

Libay, Lud., Slovák z Bystřice, r. 1838. ve Vídni, maloval Slovenského chlapce; Vápenici ve Zvolenské Stolici a jiné.

Libich, Frant., Čech, ze Zákop, kreslič, učil se v Praze; r. 1803, dostal za výkres Amora a Psyche zlatý peníz odměnou.

Lichočepský, Jiří, Čech, v Praze, okolo 1715.

Lisiewski, Jiří, Polák, narozen v Olesku r. 1674., malíř, maloval v Berlíně zvláště portrety, na nichž znamenitá barvitost. Jsou od něho i rodinné sceny a kusy vidění hodné. Zemřel ve vysokém věku.

Lisiewski, Jiří Bedřich Reinhold, syn předešlého, narozen v Berlíně 1725. V 21 roku stal se dvorním malířem Anhalt-Desavského dvoru, zde maloval obraz prince Eugena Desavského na koni. Kůň ten se prý pro 40kráte opětované stání konečně zběsněl. R. 1768. maloval v Drážďanech, r. 1770. byl dvorním malířem vojvody Velehradsko-Zvěřinského a zemřel 1784. v Ludwigslustě.

Lisievská, Anna Dorothea, mladší dcera Jiřího, nar. v Berlíně 1722., malířka portretův a historických obrazův, z nichž veliké komposice shotovila. R. 1760 šla do Paříže, kde za ouda královs. akademie zvolena byla. Známať jest i pod jménem svého manžela Terbuš aneb Derbuš, zemřela 1782.

Lisievská, Julia, dcera Jiřího Bedř. R., malovala podobizny a životokusy (genry).

Lisievská, Anna Rosina, starší dcera Jiřího, naroz. v Berlíně 1716; již v 10 roku malovala kněžnu z Anhaltského Srbiště ve Štětíně; vdala se v prvním manželství

za D. Mathieua, malíře. Po smrti tohoto 1755. bydlela v Srbišti, kde pro Salon des beautés asi 40 ženských obrazův krásně malovala. R. 1760. vdala se za assessora p. z Gaśćův; r. 1769. stala se oudem akademie Drážďanské; zemřela 1783. J. Haid a J. E. Jerike ryli dle ní. R. 1765. pozvána byla ode Brunsvického dvoru. I její dva synové a jedna dcera obětovali se malířství: starší syn ve Zvěříně, mladší v Berlíně. Registřík jejich obrazův uvodí Meusel pod jménem Gaść.

Liševská, Bedřiška, naroz. v Berlíně 1773., plodná na podobizny a životokusy, od ní byly ještě r. 1838 podobizny v Berlíně při výstavě.

Liška, Jan Krištof, rodilý ze Slezska, malíř, kvetl r. 1580., učil se u svého testa Mich. Wilmana. Maloval utěšený obraz Povýšení kříže Kristova, v oltáři chrámu červenokřížových rytířův ve Praze 1660—1692. V obrazárně Pražské jsou od něho: S. František od angelův držaný, a muž na cizí ženu padající; an od jiného, bobkovím ověnčeného, proklán bývá. V kostele kláštera Sedleckého byli od něho, obraz patronův českých, L. Lugarda, Štěpána, Benedicta a Bernarda. I v obrazárně Drážďanské jest od něho veliký dějepisný obraz, jak jeden voják Juliovi Caesarovi hlavu Pompejovu přináší.

Losenko, Ivan, Slavorus, učil se 1759. v akademii Petrohradské, cestoval do Paříže u Říma, po návratu byl professorem a direktorem akademie, zemřel 1773. Jeho díla jsou: Petrovo lovení ryb; obraz kněžny Rognedy; Hektorovo loučení od Andromachy. Stál ve veliké slávě, zvláště co do kreslení.

Lubienecký, Bohudar, bratr následujícího, narozen v Krakově 1653., učil se u Jiřího Štura. Volenec Braniborský vyjmenoval ho za ředitele malířské akademie v Berlíně. Jeho dějepisné a krajovidné obrazy veliké chvály došly, zvláště onen, kde tři mudrcové pod stromem sedí. Umřel 1706. v Krakově a přiznával se k sektě Socinianův.

Lubienecký, Krištof, naroz. ve Štětíně, 1659. pochodil ze staropolské rodiny, zemřel 1726 v Amsterdamě. Maloval podobizny i děje, silným slohem, ale s bedlivostí a libou barvitostí.

Lubinský, Ant., Moravan, ve druhé polovici 17 století, výborný malíř.

Lublinský, Mart. Vint. nar. 1643. v Lešnici ve Slezsku, žák Skretův; tento umělec kreslil rozličné návrhy, které od Amblinga, Kiliana, Hainzelmanna a Küssela v mědi ryty byly. On byl knězem v Holomúci, kde r. 1690. zemřel. V Holomúci maloval i fresky a mnohé oltářní obrazy. Zaslouží čestnou památku co umělec.

Ludík, J. V Pražské obrazárně jest od něho krajolik se skalami, stromy a mostem.

Lunda, Čech, v Praze, okolo 1348.

Luza, K., Čech, v Praze, kreslil chrám na Bílé Hoře u Prahy.

Macháček, Josef, Čech, historický malíř, žije v Kolíně, byl ve vojenském stavě a chodil při tom do akademie.

Machek, Ant., Čech, nar. 1778. v Podlažicích Chrud. kraji; obrazy od něho jsou v Dějinách českých v kamenopisně vyvedených obrazech r. 1824. v Praze, jmenovitě: Příchod Čechův do Bojohemu; Volení Přemysla za vývodu; Učiliště v Budči atd.; podobizny Jungmanova, Preslova, Gajova a j. Jeden z výtečnějších umělcův, pracuje pořád ačkoli již stár. Představil v obrazích posloupnost knížat a králův českých od Sáma až do Ferdinanda I, kterou posud u sebe chová.

Majoš, Gabr., Čech, v Praze, okolo 1637.

Malovec, Emanuel, svob. pán, Čech, rejsoval české hrady ryté od V. Berglera.

Malovcova, Josefina, manželka předešlého, rejsovala hrad Slatinov 1802, jejž A. Herziger v mědi ryl.

Malý, český malíř krajolikův, byl prvé kloboučníkem, než vlastni přirozený pud obrátil jej k malířství, v němž brzo se vyznačil.

Manes, Ant. Pražan nar. 1784. maloval krajoliky: rejsuje výborně stromy: císař Ferdinand koupil od něho Karlův Týn.

Manes, Jos. syn starší, malíř podobizen našeho věku, v Praze.

Manes, Václav, bratr Antonínův, Čech; byl v Římě 3 léta; v kamenopisných Dějinách českých r. 1824. jest od něho obraz: Volení Libuše za kněžnu; maloval: Útěk do Egypta; Soptící Vezuv.

Maneveč (Manovec?) malíř, učitel J. R. Huberta německého malíře.

Marček Mareček (chybně Martschke Maetschke) Kristian; žil ve druhé polovici 17. stol. v Lipsku. Maloval obrazy, z nichž některé i v rytinách vyšly. Byl buď Čech, buď Srb.

Markov, Slavorus, nar. 1810., učil se v Petrohradě a v Římě 1836. Maluje dějiny.

Markovský, Václav, Čech, nar. 1784. v Praze v kamenopisných od Machka vydaných Dějinách Českých r. 1824 jest od něho deset obrazův, k. p. Smrt Libušina; Založení Prahy; Vítězství Vlasty nad Samoslavem; Křest Bořivojův; Mlada v Římě; korunování Vratislava atd. potom Jan Nepomucký; Husitské kázaní atd. Mnoho maloval z válek husitických, kde zvláště v brněních svou mistrovnost okázal.

Martínek, Jan Bern. Čech, v Praze 1724.

Martinov, Ivan, malíř a kamenopisec v Petrohradě, naroz. 1762. Maloval krásné krajovidy a divadelní ozdoby. Vydal r. 1821. sbírku 30 lithografických obrazův, malebnou cestu z Moskvy do Číny představující, in 4., která 230 rublův stojí. Též 36 nových prospektův Petrohradu.

Masovský, v Haliči 1800. naroz., učil se ve Vídni, pak byl v Římě, a konečně professorem kreslení ve Lvově; maloval podobizny.

Massanec, G. Filip, v Praze, r. 1664., maloval Jana Nepom., r. 1666. oltář.

Massea, Alexius, Slavorus, v Petrohradě, žil za času B. Zacchariho, s nímž dva obrazy cís. sbírky v Petrohradě shotovil.

Mašav (?), Ulrich, žil 1630 v Praze, kde Zigmundovu kaplu v dómě obnovil.

Maškov, malíř bitev, v Petrohradě žijící. R. 1814 maloval bitvu proti Napoleonovi u Lipska. Síla a souměrnost oživuje jeho díla.

Mathcovic, malíř drůbeže v první polovici minulého století. Jeho jméno stojí v katalogu obrazárny svob. p. z Häklův.

Mattei, Petr, Slavodalmat z Dubrovníka, básníř a malíř, učeník slavného Blahoslava Staye; chudoba mu nedopustila cestami, antikami a přírodou znamenité vlohy tak vzdělati, jakby bylo náleželo: proto všecko vážil větším dílem z vlastního důvtipu, odkudž často chyby v kreslení. Nic méně jeho obrazy plné rozmaru a života oblíbeny byly a mnozí chrámové se jimi honosí, k. p. katedralní chrám (s. Bernard), chrám Benediktinův (hlavní oltář); chrám de Meleda (ss. Blažej a Benedikt) a jiné menší malby v tak řečené Krásné kaple. Při tom i básnil v obou řečech ve vlaské a slavoillyrské. Umřel v bídě a v nouzi ve špitále r. 1726. (Appendini).

Matvejev, Ivan, r. 1704. v Novgorodě narozen; r. 1719. poslal jej cár Petr do Hollandska k učení se malířství; pak navštívil Řím, r. 1732. vrátil se do vlasti. Maloval podobiznu cára Petra, která se má za nejpodobnější Petrovi a za nejhlavnější dílo tohoto umělce. Pak maloval císařovnu Annu s mouřenínem, a jiné osoby. I chrámové v Moskvě a v Petrohradě mají obrazy od něho. Dožil jen 32. rok, zemřel 1736.

Matvejev, Theod., syn předešlého, malíř krajovidův, jeden z nejdůstojnějších umělcův, sloh jeho původní, silný, rázný; shotovil Mont Cenis; Neapol; Tivoli atd. zemřel 1826.

Mechov (něm. Mechau) nar. 1748 v Lipsku., potomek Míšenských Srbův; malíř, učil se v Berlíně u Bernarda Rode, a r. 1770 v akademii Drážďanské. Ryl Bachanalku dle J. Carpioniho, shotovil krajoliky a historické obrazy dle vlastního nálezu. V Pražské obrazárně jest od něho kraj Monte Oreste s dějem ze života Cincinatova.

Mengs, Ant. Raphael, nar. v Čechách, v Oustí nad Labem v Litoměř. kraji r. 1728. z otce Ismaele, jenž se v Kodani v Dánsku narodil. R. 1740. následoval otce do Říma, kde již důkazy mistrovství viděti dal. Král Polský, August III., učinil jej po navrácení z Říma

dvorním malířem. Po čase opět šel do Říma, pak do Madridu. Byl šťastným učeníkem Raphaele a Correggia. V Drážďanech jest od něho Na nebe vstoupení Páně. Psal i knihu o malířství. I rodištěm českým, i službou Polskou patří, aspoň z částky, Slavjanům. Matka jeho byla ze Žitavy z Lužic, manželka jménem Quazzi (snad Kwaś?). Jeho kresliny koupila císařovna Kateřina za náramné summy. On obohatil obrazárnu Petrohradskou kupováním obrazův, radil při ústavech uměleckých. Maloval císařovnu Kateřinu v alegorickém obrazu.

Merkurijev, Slavorus, poslán od Petra Vel. do Italie. V Petrohradském chrámě s. Simeona jest od něho Simeon dítě Krista na loktech držící, obraz plný výrazu a blahoměrné složitosti; zemřel v Moskvě za panování císařovny Anny.

Merširko, Petr, Čech, v Praze, v malířském protokole od r. 1348. chválený.

Městecký (Miestezek?), Jan, Čech, z Vizova (Bydžova?), r. 1679. v Brně maloval.

Method, narozen v 9. století v Soluni v Macedonii, jak domýšleti lze z rodičův slavjanských, ant již zde ve mladosti jazyku slavjanskému se vyučil, a Slavjané již v 6. století po Macedonii se rozložili, města Soluně dobyli tak, že nejen v jeho okolí ale i v samém městě znamenitá částka obyvatelův slavobulharským jazykem mluvila. Že Methoda Cedren a jiní spisovatelé hned Řekem, hned Římanem nazývají, to se tak slyšeti má, jako když se Pavel apoštol, ačkoli rozený Žid, předce Římanem aneb římským měšťanem, anebo Upravda (Justinian), Basil, Belizar a jiní, ačkoli rození Slavjané, předce Řeky neb Římany nazývají. Method tento byl nejen slavjanským apoštolem, ale i malířem, on vyobrazením posledního soudu Borisa, panovníka Bulharův i s jeho národem, ku křesťanství obrátil.

Micka, Jiří Erant., Pražan, ve službě knížete-biskupa Würzburského; roku 1717 maloval obrazy pro chrámy.

Mieks, Mietsch, Mietzsch, Krist. Bohumil, naroz. v Drážďanech 1742., snad z českých bratrův, zemřel 1800., byl kresličem, malířem i rytcem.

M i c h a i l o v, Alexander, miniaturní malíř v Petrohradě, za našeho věku. Jeho podobizny dosáhly slávy vysoké dokonalosti.

M i c h a i l o w s k i, Polák, ještě žijící v Paříži, oddal se malířství teprv v dospělém věku okolo 1833. a však v krátce k dokonalosti přivedl, zvláště v malování zviřat. Hrabě Raczyński dává mu v této třídě první místo.

M i k u l á š, Jak., Čech, v Praze r. 1348.

M i l a, Pavel, vlastně z M i l é aneb Milský (něm. Mühlau), starosrbská rodina v Míšni, jejíž dědictví jest tamější osada Milá. Nar. 1798., maloval v Římě dlo Titiana, svatou a světskou Lásku, Krista a Samaritanku; a pak podobizny vznešených osob.

M i l e c, Slovák, nar. v Břetislavi, maloval obraz Pavla Bilnice, nadzíratele církví ev. a professora, našeho věku.

M i l e t o v i c k ý čili Bartoloměj z M i l e t o v i c (něm. Miltwitz), malíř ze Kdánska, zvláštní schopnost měl ve skládání dějepisných obrazův. Vnitřek chrámův a jiných staveb uměl výborně představovati anobrž mnohými figurami oživovati. Jeho sloh je plynný a přírodu zdařile následující. Zemřel r. 1655.

M i l i c, Jan Mich., podobizník ve Vídni, 1770 učil se u Martina Meitena. Haid, Nilsou a jiní vydali jeho obrazy v rytinách.

M i l i n k o v i ć, Sophron, Illyr, učitel kreslení v Karlovci v Horvatsku.

M i n i č, Dominik, v Praze; roku 1797. se ještě chlapec a děvče s ovocem od něho malovaní nalézali.

M i r o p o l s k ý, Leonti, Slavorus, oud akademie r. 1794, jeho malby nám nejsou známé.

M i r o s l a v, Čech, mnich, podobno Sázavský, r. 1103; on maloval obrazy a litery ve knihách, jmenovitě v rukopisu Mater Verborum, kde sám pod literou P a obrazem P. Marie vyrejsován stojí s nápisem v rukou: „Ora pro illuminatore Miroslao A. MCII.“ všecky tahy a ozdoby barevné jsou s pevnou jistotou vyvedeny.

M i š k o v i ć, Mojžíš, Srb z Banátu, nyní v Pešti, výborný malíř na hedbávě; maloval Zrinského bitvu u Sigetě; Krista v Getsemaně ant ho angei posilňuje atd.

Moracziński, Jan, Polák, ze Žytomiře, navštěvoval r. 1839 akademii Mnichovskou pro cvičení se v malířství.

Morawa, Matěj, malíř i rytec z Polska, okolo 1650; ve sbírce hraběte Sternberk-Manderšeida jsou čtyry kusy od něho.

Moravský, Matěj, lat. Moravius; psal r. 1476. biblii, v nížto se pěkné nákresy jeho rukou rejsované nalézají. Tento exemplář jest nyní v Neapoli ve knihovně kláštera Monte Olivero.

Mrkos, Václav, Čech, kreslil r. 1797—1802. pro rytce krajoliky.

Mrňák, Hynek, Čech, v Polsku, při školách normalních rejsovník.

Mrňák, Jos., Čech žijící; v kamenopisných Dějinách Českých r. 1824. jest od něho obraz: Proroctví Libuše; mimo to maloval Mojžíše, Smrt Abelovu; Prosby Otčenáše atd.

Mutina, Tomáš, Čech, z Mutiny rozený, nejstarší olejní výtečný malíř český. Na konci minulého století nalezeno v Karlově Týně v Čechách olejové obrazy; na jednom z nich jest nápis:

„Quis opus hoc finxit? Thomas de Mutina pinxit'.
Quale vides, lector, Rabisini filius autor."

Někteří mají jej za Vlacha pošlého z Modeny, jenž latině Mutina sluje. Vlach Federici udává město Treviso za jeho rodiště. A však známá staročeská rodina Mutina, ves Mutina, jméno otce Rabiš Rabišin, a sami obrazové v Čechách nalezení, jsou dostatečnými důvody toho, že patří našemu slavočeskému národu a že rozdílný může býti ode Vlaského podobné jméno nosivšího ale později, 1353, živšího. Pozůstává po něm oltářni obraz P. Marie mezi českými patrony Václavem a Palmatiem představující. S. Václav jest cele v národnim českém duchu a slohu představen, v pancíři, v prošívanici, v černém plášti drže korouhev a štít v rukou. Tento krásný a památný obraz byl až do r. 1780. v Praze, odkudž na rozkaz Marie Theresie do Vídně přenešen, kde se v Belvederu nalézá. Dále Ecce Homo, Madona a jiné. Viz Vlastimil 1842. I. r. str. 61. Žil asi 1250—1297.

Myslibek, Čech, malíř, restauruje obrazy.

Náko, Jan, Srb, malíř; r. 1842. v Pešti: Stroskotání lodi u tvrze St. Malo.

Navrátil, Jos., akademický malíř v Praze, naroz. 1768, obětoval se krajovidům s prospěchem. Nejen ve kvaši (Quache), než i ve stěnomalbě takové nálezy učinil, že se i vodou mýti mohou a pompejským obrazům se podobají.

Nečer, Kašpar, Čech, narozen v Praze 1636. Oženil se ve Francouzsku s dcerou jednoho kupce, osadil se pak v Haagu v Hollandsku. Jeden z nejlepších malířův; uměl lesk atlasu a vlašení tureckých koberců výborně nápodobiti.

Nejebse, Jan, Čech, r. 1839. ve Vídni; podobizny.

Nevta (či Nevet?), Rus, v Petrohradě, malíř ještě žijící. Květy 1838. Příl. 44.

Nicolaus, Čech, z Chotěboře, maloval v Praze ve 14 století. Zpomíná se v protokolu 1348.

Niger, Ambr., Čech, Starší malířského bratrstva v Praze 1445.

Nikitin, Ivan, Slavorus, syn podtajemníkův Petra Vel. od tohoto v 14. roku do Amstrdámu k učení se malířství poslán. Jeho arcidílo jest křižování Krista v kaple Aničkovského palácu.

Nikitin, Mikuláš, bratr stavitele téhož jména v Petrově malující.

Nikonov, Michael, učil se 1792. v akademii Petrohradské, kde r. 1792. při výstavě odměnu obdržel. Maloval podobizny.

Nosecký, Václav, příjmím Václavíček, zdržoval se nejprvé v Jihlavě na Moravě, potom v Praze: maloval dějinné představy, střední ceny.

Nosecký, Siard Frant., syn předešlého, narozen v Praze 1693. I když do řádu praemonstratského vstoupil, pěstoval malířství; zanechal četná díla námazivná i olejná.

Nosek, Noska, Václav Jindřich, Čech, v Praze okolo 1697.

Novák, Čech, vzdělaný na Vídenské akademii, maloval podobizny i na mazivě a zdržoval se r. 1793. v Chotovíně.

Oleszczynski, Ant., Polák, professor na akademii ve Florencii, malíř a rytec ještě žijící. Vydal Rozmaitości polskie, kde sceny a podobizny z polských dějin, překrásně ryté a s barvami tištěné. Dále podobiznu Kościuškovu.

Opic, Jiří Emanuel, Čech, naroz. v Praze 1775; malíř i kreslič. Maloval podobizny, zvláště ale prostonárodní sceny, jmenovitě z Pařížského života; dále Tábor Kozákův na elisejských polích u Paříže 1814.; Zpomínky na Karlovy Vary; Sceny z Lipského ročního trhu: všecko výborné práce. Opic Jiří, r. 1809. maloval v Praze podobizny v oleji. Opic, J., snad týž s předešlými; kreslil následující, ze životopisu Lutherova vážené, v knize Leben und Werke Dr. M. Luthers, von F. W. Genthe, Leipzig 1841. na rytinách se nalézající, slavjanské předměty a osoby: 1. Město Jutroboh (něm. Jütterbock), čtyři míle od Vítoboru (Wittenberku), an v něm 1517. Tecel odpustky prodává. 2. Karel Miletický čili Miletic (něm. Miltitz), slavosrbský šlechtic, papežský vyslanec, an 1519. ve Starohradě (Altenburg) s Lutherem rozmlouvání má, tohoto k pokoji napomíná, a volenci Saskému Bedřichovi zlatou růži darem od papeže přináší. 3. Jan Bernevičko (něm. Berlepsch), vůdce oněch zakuklených rytířův, jenž návodem volence a knížete Saského Bedřicha, Luthera od papeže i císaře do kletby daného v lese Turinském u vesnice Waltersbausen 1521 dne 4. května z kočáru uchvátivše na hrad Wartburk pro bezpečnost doprovodili. Rod Bernevičkův pochodil od Moravskoslovenské hranice. 4. Oddavky Kateřiny Borské čili z Boru s Lutherem r. 1525 od Jana Bugenhagena.

Orel, Ondřej, malíř, jenž v Londýně ve službě krále Jindřicha VIII. stál.

Orlov, podobizník, v Petrohradě ještě žijící, jehož díla k nejznamenitějším přináležejí.

Orlowski, Alexander, Polák, prešel ale včasně

do Petrohradu, kde tamější akademii navštěvoval, r. 1812. stal se tamže dvorním malířem. Proslavil se nejvíce malováním bitev a koňův. Zemřel 1837. Jeho podobizna nalézá se v Drážďanech u dvorního malíře Vogla.

Orfelin, Srb, malíř i mědirytec, maloval hlavní chrám v Karlovci, ale zemřel před dokončením díla. Shotovil v rytinách podobiznu Lazara, metropolity Nenadoviče a j. (Srb. nar. list).

Osolsobě, Jan, Moravan z Holomouce, zemř. v Pešti 1831., malíř dějepisný znamenitý. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 290.

Pačić, Ivan, Srb, naroz. 1771 v Bajši, básníř a malíř nyní v Budíně žijící; má množství obrazův vlastní rukou malovaných, slavjanské, zvláště ruské, polské, srbské kraje a kroje představujících,

Paliská, svobodná paní, milovnice krásoum a malířka. Mark ryl podle ní Cimona a Pera.

Palko čili Balko, Ant., Slezák, malíř, ve Vratislavi, otec následujícího Frant. Ant. a Frant. Karla; bydlel ve Vídni a v Břetislavi; maloval svaté historie, společenské obrazy čili sceny z tovaryšství lidského, v maličkých figurách, z nichž někdy 50 i více na jeden dosti malý list umístiti a sličně vypracovati uměl. Zemřel 1754.

Palko, František Antonín, starši syn předešlého, jeden z nejslavnějších malířův podobizen a dějin; jeho ohnivá barvitost, zprávné kreslení, znamenité rozpoložení světla a stínu vzbudily podivení; byl ve Vídni dvorním malířem knížete Esterházyho. Ve chrámě s. Salvatora, jest od něho oltářní obraz s. Frant. Xavera a Ignáce: v katedralním chrámě s. Štěpán, oboje vysoké ceny. V Pražské obrazárně jest od něho Jan Křestitel.

Palko, Frant. Karel, malíř i rytec, naroz. 1724 ve Vratislavi, učil se malířství v Břetislavi u staršího bratra; ve Vídenské akademii získal obrazem Judita a Holofernes velkou odměnu; v Italii oddal se zvláště Benátské škole; po návratu bydlel v Břetislavi, kde mnohé oltářní obrazy maloval, z nichž se v Břetislavi u Trinitarův, v Prešově, v Tátě, v Brně, v Drážďanech

a jinde nalézají. R. 1752 stal se král. sasopolským malířem. Pro polskou národní kaplu v Římě maloval s. Kazimíra; v Praze v jezuitském chrámě jest od něho stěnomalba; zemřel 1767 v Praze. Z jeho umy i ducha plných rytin jsou: Kristus a Samaritanka u studny; Madona s dítětem; Adam od Boba život dostávající.

Palkov, Slavorus, malíř prostonárodních scen, okolo r. 1814.

Panic, Jan, Petr a Václav, tři čeští malíři, v Praze, okolo r. 1348.

Panić, Mikul., Srb, malíř v Pešti, našeho věku, kreslil Marka Kraleviče 1827.

Paperic, Gustav Bedřich, narozen v Drážďanech, nepochybně z předkův slavosorbských (sr. péro, páper, dápeří). Maloval krajoliky.

Paudic, Baudis, Krištof, naroz. v Nízosasku okolo 1618, žák Rembrandův. Shotovil některé krásné obrazy pro Řezenského biskupa a vojvodu Alberta Zigmunda z Bavor. Paudic čili Paudič maloval s Norimberským umělcem, jménem Roster, o závod a ztratil odměnu. Z omrzelosti nad tím i umřel oplakáván od mnohých. Ostré kritiky v krásoumě více škodné než prospěšné bývají. Není jisto, zdali Paudic a Baudic jedna osoba jsou: to jisto, že druhové malby u nich rozliční jsou; onen maloval obrazy a děje, tento zvířata a mrtvé ptáky. Jméno a koncovka *ic* svědčí, že byli potomci Slavjanův.

Pazourek, Matěj, Čech, malíř v Dobřanech, kde 1729 zemřel.

Pecka, Jakub, Čech, zpomínaný v Pražském protokole 1445.

Pecka, Matěj, Čech z Klatov, okolo r. 1560, v Praze u slavného Jana Táborského, u něhož české knihy zpěvův psal a krásnými malbami ozdobil.

Pekel, český malíř podobizen vodními barvami, v Praze. Kreslil křídou podobiznu Fr. Lad. Čelakovského na kámen.

Perlín, Ondřej, maloval v Praze okolo r. 1692.

Peroutka, Frant., Čech, ve Vídni, malíř; malo-

val 4 částky roku na porceláně, ku spatření v Pešti při umělecké výstavě r. 1841.

Pešina, Frant. Ondřej, naroz. 1723 v Čechách v Nepomukách; maloval s pochvalou olejem i na vápně, obzvláště květy.

Pešina, Jan Hynek, z Čechorodu, malíř a měšťan v Praze, kde r. 1700 do manželství vstoupil.

Pešký, Jos., malíř v Pešti našeho věku, kreslil Srbské kníže Lazara, Cára Dušana, Kastriotiče atd.

Petr, Václav, Čech, narozen v Karlových Varech 1742, zemřel v Římě 1829. Jeden z nejslavnějších malířův zvířat; uměl netoliko tělo, barvu, kůži, svaly, ale i povahu a náruživosti zvířat, k. p. zuřivost tygra, velkomyslnost lva atd. výborně a živě představiti. — Obrazy jeho zvířat nalézají se netoliko ve všech hlavních městech Evropy, ale i v Americe. Množství vlkův shotovil pro Angličany proto, že tohoto zvířete více tam není. Jeho arcidílo jest Ráj, kde vůkol Adama všelijaká zvířata. Byl professorem akademie s. Lukáše v Římě.

Petrák, Alois, malíř podobizen, roku 1838 ve Vídni.

Petřík, Čech, štítař čili malíř štítův v Praze 1348.

Petrus, dva umělcové téhož jména, jeden malíř, druhý řezbář, asi v prostředku 14 století v Praze. Spomínají se v malířském protokole r. 1348. Malíř měl příjmení Ventrosus (Břichatý ?).

Petrović, Živko, rodem ze Zemlína, malíř akademický, daroval na matici srbskou 10 zl. stř.

Philippus, Čech v Praze okolo 1348.

Pietrovský, Ant. Max., naroz. v Bydgošci ve Prusích, učil se v Berlíně r. 1836, kde i mnoho k výstavě maloval.

Pigulský, Josef, Polák, malíř okolo 1755 v Berlíně, maloval podobizny.

Placho, Michal, ve Vídni, roku 1841, květiny ve sklenici.

Ples, Jan Bedřich, Čech v Praze okolo 1665.

Pleš, Jan Arnošt Constantin, naroz. 1752 v Míšni,

potomek Slavosrbův. Učitel kreslení v Drážďanech, zemřel 1815.

Plešek (něm. Plaeschke), Maur., naroz. ve Vratislavi. R. 1838 maloval děvče s kvítím, ano v lese zaspalo.

Plonský, Maur., Polák, kreslič, malíř i rytec. Ryl zvířata a pitvořice (karikatury) r. 1802.

Pluh, Čech, rejsoval a ryl obraz ku knize Zrcadlo šlechetnosti, v Praze 1817.

Podeke (snad Poděka), Jan Blahoslav, v Praze okolo r. 1723.

Pokorný, Čech, z Poděbrad, v druhé polovici 18. stol. v Římě díla hlavních mistrův odlikoval, kde snad i umřel.

Polák, Leopold, Pražan, rodem Žid, v Římě žijící malíř v živolikárství téměř světoznámý. Maloval: Nejvyššího Purkhrabího, ztracenou kazajku, nalezené psaní od holek za mřížaty, spící děvče s beránkem, dítě u kolébky. Císař ruský má od něho obrazy.

Polák, Mart. Bohumil, od vlasti své Polské tak zvaný, neznámo, ve kterém městě narozený, v 17. stol. asi 30 let v Tyrolsku se zdržovavší, jeden z nejdokonalejších malířův. Srov. Tyroler Künstler-Lexikon, a Tyroler Almanach 1803. Obšírněji o něm čti v Cestopise.

Pollirář, Fab., naroz. v Ousti nad Labem, miniaturník v Praze, ozdobil podobiznami a jinými okrasami stkvostnou knihu zpěvův ve farním chrámě Teplickém r. 1560.

Popel, Anton, miniaturní malíř v Praze okolo r. 1755.

Popov, Slavorus, v Petrohradě nyní žijící, vynašel jakýsi nový způsob rychlého malování, dle něhož i nemalíř v několika hodinách veliké obrazy shotoviti může, kteréž ani vlhkostí, ani prachem neb dýmem lesku a půvabu netratí. (Květy 1843 č. I.)

Postel, Karel, krajolikář, rytec, naroz. 1768, roku 1808 učitelem malířství na Pražské akademii, stal se zde zakladatelem první krajoličné školy, a byl jeden

z nejznamenitějších umělcův, maloval náhledy hradův Vorlíka a Baby, okolí Pražské a jiné kraje české.

Potocká, Laura, Polka, v Němcewičových Histor. zpěvích jsou od ní čtyři obrazy rejsovaaé, číslo 7. Kazimir Vel., čísl. 18. Konstantin Ostrogski, čísl. 29. Žal nad zgonem Stěp. Potockiego, čísl. 31. Król Michal.

Prasic, Mikul., Čech, měšťan v Praze okolo 1391.

Prek, Xaver, Polák, malíř našeho věku, kreslil 1825 podobiznu X. Fr. Siarčyńského, kanovníka Varšavského, a bibliothekáře národní knihovny jmění Osollinských ve Lvově.

Přibyl, Frant., r. 1838, ve Vídni, maloval Venuši nad smrtí Adonisovou truchlící, Krista ve hrobě.

Procinský, Jakub, Polák, r. 1838 ve Vídni, podobizník.

Procházka, Frant. Xav. Ant., naroz. v Praze 1740, zemřel tamž 1815; malíř, v Pražské obrazárně jest od něho: Bouřlivé moře se skalnatými břehy, mořské nábřeží s budovami, krajoliky s horami a zbořeninami. Maloval i na vápně.

Procházka, Jan, r. 1939 ve Vídenské výstavě, podobizna knížete z Colloredo-Mansfeldu ve vosku.

Procházka, Jiří, Moravan, naroz. 1749, lékař a professor pytvy ve Vídni, spolu i ochotník v malířství, maloval krajoliky, květy a ovoce.

Prokov čili Brokov, Jan, rodilý ze Sedmihradska (?), řezbář, udělal vzor k soše s. Jana Nep. a několik jiných soch v Praze se nalézajících, k. p. Marii s dítětem a dvěma angely.

Prokov, Ferdinand, syn předešlého, učil se u českého řezbáře Quiteinera a převyšoval umění otce, od něho jest 7 soch na mostě Pražském, které ze skromnosti jménem otcovým poznamenal, jako i jiné sochy. On byl i do Vídně a Slezska pozván. Zemřel v Praze r. 1731, věku 43. Z jeho bratrův pomáhal mu Antonín pracovati, druhý pak Josef byl u císaře Karla VI. dvorním básnířem a ochotníkem malířským.

Prosil, Vít, Čech, řádu Benediktinského, žil a maloval okolo r. 1774, naroz. v Litomyšli.

Proš, Václav, Čech, naroz. v Praze, malíř, maloval lovy, bitvy, koně atd. Zdržoval se za čas i ve Frankobrodě nad M. Jeho obrazy jsou rozšířeny a oblíbeny pro dokonalou známost zvířat, zvláště koní. Zemřel 1762 ve Švabachu. V Pražské obrazárně jsou od něho cválaví koně s krajolikem.

Proš, Magnus, syn předešlého, malíř zvířat, pracoval 1776 v Norimberku, kde celou knihu lovitebných zvířat v malém folio vydal.

Pučinin, Matvejev, Slavorus v Petrohradě, učeník tamější akademie, cestoval v Italii, v Římě, maloval Vzkříšení Páně, Alexandra u Diogenesa. Byl professorem na Petrohradské akademii, umřel 1797.

Pustota, Petr, Čech, v Praze okolo r. 1348 oud malířského spolku.

Quadal, Mart. Ferd., Moravan, výborný malíř zvířat, zdržoval se od r. 1797 až do 1804 v Petrohradě, zemřel v Londýně.

Quast, hodný český malíř na porcelaně a tavě (smaltu), v Praze, má též i syna malíře.

Ráb, Hynek, Čech, nar. v Nechanicích u Bydžova, řádu Jesuitského, zemřel r. 1787 ve Velehradě. Již ve mladosti kreslil na stěny obrazy. Maloval mnoho, obzvláště pro chrámy.

Rabuský, Jak., Čech, rodilý z Mostu, žil v Praze r. 1800.

Radouš, Math., Čech, znamenitý malíř, jenž r. 1594 v Králové Hradci žil, ozdobil překrásnou knihu zpěvu městského chrámu Královéhradeckého rozličnými podobiznami písařův a biblickými dějinami.

Radda, Vojtěch, historický malíř ve Znojmě na Moravě, maloval oltáře i obrazy, r. 1809.

Ragusa (Ragusinus), Felix, Slavodalmat z Dubrovníku, miniaturní malíř, kvetl v první polovici 17. století, pracoval i v Budíně u dvoru krále Matiáše, kde byl představeným odpisovačův a malířův knih (Belii Not. Hung. III. 225).

Ragusa, Francesco da, Dubrovničan, maloval roku 1618 v Římě, pak v Brescii oltářní obrazy.

Rajski, Ferd., umělec posavad žijící, maluje prostonárodní sceny.

Rakovič, krajolikář, nyní v Petrohradě žijící a s velikou chválou malující.

Rambousek, Matouš, malíř a měšťan ve Chrudimi, r. 1593 maloval Krista, anť ditky přijímá a žehná.

Raniš, August, Polák, naroz. ve Kdánsku, dějepisný malíř, shotovil oltářní obraz pro tamější Dominikanský kostel, jenž křest Kristův krásně představuje. Jeho vkus a sloh rovná se největším mistrům a blíží se obzvláště k Vandykovi. Zemřel 1670.

Raška (Raschke), J. F., Slezák, z V. Hlohova, okolo 1812, maloval výborné podobizny a děje.

Rawski, Kazimír, Polák, z Ravy v Haliči, narozen 1795, maloval podobizny.

Rektořík, Frant. Vavř. Jos., Moravan, naroz. v Brně 1793, ku státní službě vzdělán, nyní ředitel expedice u gubernium v Brně, malíř i rytec výborný, od něho jest 5 listův s ovcemi a kravami, 5 listův krajolikův se stádem a chalupami, kraj s ovcemi, francouzští vozatajové na cestě.

Rit, Rus, chovanec Petrohradské akademie, zemřel u konce minulého století.

Rohlík, Mik., Čech, v Praze okolo 1348.

Rojovský, Jan Jak., naroz. v Augšpurku, usadil se v Praze r. 1700.

Romanov, Slavorus, malíř, za času Petra Vel., (srov. Museo Fiorent. IV. 179.)

Rots, Martin, Slavodalmat ze Šibeníku, malíř a mědirytec, pracoval v Římě, v Benátkách i ve své vlasti. Jeho arcidílo jest poslední soud dle Michalangela od r. 1569. On pracoval podle Titiana, Rafaele, Zucchera, Pennisa a jiných. Vydal v Benátkách in folio podobizny římských císařův, též i mappy Dalmatska, a dvě podobizny čili rytiny slavného Ant. Vraniče (lat. Veranzius).

Rubin, Čech, v Praze okolo 1348.

Rus, Hynek, Čech z Trutnova nar. r. 1736, učil se u otce zvláště malování podobizen a zvířat.

Rybiš (Reibisch), Bedřich Martin, naroz. 1782 ve Strassfurtě u Děvína, učil se v Drážďanech, kde i učitelem kreslení se stal. Vydal r. 1831 Deutscher Rittersaal, potom památnosti k. saské zbrojnice a sbírky starotin. (Rybiš Reibisch jest staroslavská šlechtická rodina v Míšni, v Lužicech, ve Slezsku. Jeden z nich, Sebastian Rybiš, život vojvody Sas. Maurice u Peště r. 1542 zachránil.)

Ryška, Frant., kreslič, r. 1840 kreslil plány ku staveninám, ve Vídni.

Sacharov, N., ruský malíř za času Petra Vel.

Salmova, hraběnka česká, žačka Manesova, malovala květiny, krajinky, dobře. Neví se, zdali ještě pokračuje.

Sedlčanský, Jan Jakub, Čech, měšťan Pražský, znamenitý kreslič a krasopísař. Ozdobil žalmy Streycovy zlatými barvami, květinami a okrasami r. 1590, kteráž kniha ve Strahovské knihovně se chová.

Segodinac, Srb, malíř, maloval v Novém Sadě chrám s. Jana. Obrazy jsou krásné ale v poměru na velikost chrámu malé.

Semianowski, Frant. Xav., Polák, r. 1838 maloval ve Vídni krajoliky, k. p. Solnohrad.

Schiavone čili vlastně Medola, Ondř. příjmím Schiavone, naroz. v Šibeníku v Dalmacii r. 1522, zemřel 1582 v Benátkách. Jeden z nejznamenitějších malířův, viz o něm str. 111. V Pražské obrazárně jest od něho Modloslužba Izraelitův na poušti; ve Florencii v obrazárně Pitti jest od něho pět obrazův pod číslem 69, 70, 74, 152 (Kain a Abel), 380, v Benátkách v paláců Galvagnův jest 20 nejlepších jeho obrazův.

Schiavone, Hieronym aneb Jiří, kvetl v Benátkách okolo 1512, učil se malířství u Jakuba Squarciona. Ve Sv. Markovské škole v Benátkách jest jeho obraz: Kristus v Getsemane.

Schiavone, Luk., malíř v Meduláně, známý co učitel Hieronyma Delfinona, výtečného krumpíře v hedbávě.

Schiavone, Natale; Viz o něm str. 113. R. 1841 byli při Pešťanské výstavě od něho: Podobizna panny

Šodlovy, zpěvkyně; Přátelství; Čtverácké děvče; Panna ve snu od muže očíhaná; Hlava Pomonina; Myslící panna. Dále ve Vídni: Venus a Cupido; Sybilla; Odaliska; Obět Abelova; Judit; Sv. Magdalena; Vínoberka; Svod; Pokušení; Spokojenost; Titian a Violanta; Podobizna velkoknížete a nástupce trůnu Ruského.

Schiavone, Felice, Viz o něm Cestop. str. 112.

Schránil, Čech, v našem věku; maluje podobizny.

Simić, Pavel, Srb, Novosadčan, malíř, ještě žijící.

Skreta, Karel, Čech, Pražan, zemř. 1674 v 70 roku, od souvěkých českým Appelesem jmenován. V čas 30leté války odebral se do Vlach, kde se nejprvé v Benátkách několik let, pak v Boloni, ve Florencii a r. 1634 v Římě zdržoval. V Boloni podáván mu ouřad učitelský na tamější akademii, který ale nepřijav do vlasti se vrátil a stal se nejslavnějším českým malířem. Císař Ferdinand III. povýšil ho do stavu šlechtického pod jménem Sotnovský ze Závořic. Jeho díla nemají nic divokého a nuceného ani pochlebného a leskavého, plná jsouce prostoty, přirozené krásy a antiky. On se uměl proměniti hned v Carraccia, hned v Michal Angela, hned v Raphaele, hned v Titiana, hned v Pavla Veronského, hned v Dominichiniho. Guido Rheni však byl jeho největším miláčkem. Toto nápodobení vlaských mistrův tak šťastné bylo, že často i nejumělejší znatelé nebyli s to, by mezi jeho a těchto obrazy rozdílu činili. Jistý český šlechtic a znatel malířství dal Skretovi jakýsi obraz shotoviti, tento maloval jej slohem Carracciovým. Šlechtic nejsa tím spokojen, s opovržením obraz Skretovi vrátil. Tento nedbaje na to napsav na skrytém místě obrazu své jméno poslal jej do Vlach, kde vůbec za dílo Carracia držán byl. Po několika letech cestovav šlechtic český do Vlach, ve Florencii, nevěda, tento obraz za drahé peníze koupil tím cílem, aby ve vlasti své Skretu zahanbiti, a o tom předsvědčiti mohl, že on jen vlaské původníky odlikuje a následuje nic vlastního vynalézti neuměje. Jak velice ale zapýřiti se musel tento cizotobažník, když mu Skreta své jméno na tomto obraze

ukázal! — Chrámy Pražské plné jsou obrazův tohoto pilného umělce. Ve farním kostele s. Martina jest od něho Jan Evangelista, v jehož osobě Skreta sám sebe ve 40. roku představil. Maloval i národní předměty, k. p. Sv. Vojtěcha, Zavraždění s. Václava; Bohusl. Balbina olejnými barvami atd.

Skreta, N., syn předešlého, malíř; nedostihnul však otce svého v dokonalosti a slávě krásoumy.

Skreta, Matěj, Čech, maloval r. 1685 pro kníže z Lobkovic v Roudnici.

Slovák, Mikuláš, malíř v Praze, který se mezi 1438—1445 rokem vyznamenal.

Smicheus, Anton, Čech, naroz. v Praze 1704, zemř. v Lounech 1770. Cestoval v Italii, od něho jest stěnomalba chrámu Augustinského v Pročově.

Smiř (něm. Smirsch), Jan, Čech, ve Vídni, malíř, ovoce a mrtvé drůbeže; ještě žijící umělec.

Smíšek, Jan otec, a Jan Krišt. syn, oba v Praze, od 1630—1662 od nich jest podobizna Karla IV., potom rozličné erby a zvířata.

Smuglewicz, Frant., Polák, rodem z Varšavy, malíř za panování Augusta, proslavil se hstoricko-náboženskými obrazy, okolo 1765.

Sobico, Jan, Čech, Pražan, okolo roku 1840; illuminator.

Sobolevský, ruský podobizník z první polovice 19 století.

Sokolov, chovanec Petrohradské malířské akademie, zemřel 1791.

Solanský, Čech v Praze, okolo r. 1348.

Soukop, Matěj, měšťan staropražský okolo r. 1411.

Spork, Jan Rudolf, hrabě, Čech, biskup Adratský, suffragan arcibiskupa Pražského, výborný kreslič; po něm pozůstaly tušované kresliny v 7 svazcích ve Strahovské knihovně.

Stachowič, Michal, Polák, nar. v Krakově 1768, zemř. 1825 professor malířství v Krakově, od Polákův národním malířem aneb malířem národnosti zvaný, a to právem, nebo maloval větším dílem předměty ze

slavonárodních a polských dějin vzaté, k. p. Sobotky čili Oheň Svatojanský; Solnice Wieličské; Sněmy Varšavské; Bitvu Boleslava III. s Jindřichem V.; Bitvu pod Byčinou; Hrob Oyčyzny; Povstání čili přísaha Kościuškova; Vítězství na polích Racslavských; Tábory polské atd. V bitvě pod Byčinou jeden polský voják sňav čepici z polehlého Němce psa štěkajícího jí straší. O ostatních obrazích píše Pavel Čajkowski, „že na nich od podkowek iskry sypiących do čupryny junactvem naježonéy, wšystko jest polskie.“ Obrazy tohoto mistra nalézají se obzvláště v Krakově, v kostele Dominikánův: Mučeníci Sandomierští (národní předmět); v kostele Františkanském, u Reformatův; a nejvíce v síni Jagiellonské. Obšírnější jeho životopis viz v Ročníku Tov. Nauk XII. v Krakově 1827.

Staič, Jan, Srb, rodem z Mitrovic, umřel ve Vídni, okolo 1824 na učení se. Ačkoli ještě mladý byl, však zvláštní schopností v malířství se vyznačil.

Stanislavljević, Jan, Srb z Nového Sadu, nar. 1816, učil se malířství v Pešti u Peškého: zdržoval se v Římě od r. 1839, kde 1841 dne 24. ledna zemřel, Maloval Osvobození apoštola Petra ze žaláře, za který obraz od velkoknížete ruského v Římě byvšího 25 dukatův dostal. Počal též odlikovati pro tože ruské kníže 13 obrazův Raphaelových, za 5000 rublův v Římě. Do Pešti poslal krásný obraz Pantheonu římského. Škoda naděje plného mladíka!

Stařina, Frant., Čech, Malo-Pražan r. 1728.

Stay, Blahoslav, Slavodalmat z Dubrovníka, malíř, navštívil Paříž za času Ludvíka XIV., Řím, Neapoli, Boloni; vrátiv se do vlasti v domečku ven z města bydlel kochaje se v samotě a ve krásách malby. Obraznost jeho jest květoucí, veselá, ušlechtilá: formy řeckého vkusu. U jeho vnukův nalézá se mezi jinými obraz představující hrdého starce an chlapečkovi (Milkovi) v klíně jeho sedícímu končetiny křídel obstřihuje. Obraz tento plný vděkův a síly všickni umělci na první pohled za dílo Carracciovo vyhlašují. Tam se nalézají i podobizny jeho rodiny: Benedeta Primi, Pierfranceska Staye a jiných.

Ve chrámě S. Maria di Castello jest od něho znamenitý obraz ve velkém oltáři (Appendini).

Stroiński, Jan, historický malíř 18 století v Haliči.

Strychýř, Jos., Čech z Kozolup r. 1802.

Stryla, Jan, Čech, malíř v Praze r. 1348.

Suchý, Vojtěch, r. 1840. ve Vídni, podobizník.

Sulkovská, Eug., kněžna, Polka, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od ní 8 obrazův, a sice číslo 1, 4, 8, 9, 13, 14, 20, 26 z polských dějin.

Sum, Čech, v Praze nyní žijící, maluje sv. děje.

Supera, Thadeus, Čech, v klášteře Sedleckém byli od něho s. Benedict, Robert, Alberik, 14 pomocníkův a jiní ss.

Světecký, Martin, Čech, z Litoměřic, maloval rozličné věci pro chrám Kapucinský v Roudnici.

Svítil, Josef, dekorační malíř, v druhé polovici 18 století.

Svoboda, Edvard, v Pešti, r. 1840. Srdcebol; vezení sena; ženská s larvou; dřímající prodavač sádrových figur.

Svoboda, Jan, Čech, naroz. v Turnově 1737. Od něho jsou stěnomalby chrámovní v Přistoupině a v Tismicích.

Svoboda, Rudolf, ve Vídni. R. 1841. byli od něho v Pešti při výstavě: Zvířata ve hromadě: kráva a koza u studny; opatství Tihan u Blatenského jezera; Zbořeniny hradu Česnek.

Sycha, Čech, mistr a malíř v Praze r. 1445.

Sýkora, Hugo, český malíř staveb, krajův; mnich praemonstratský, u Litoměřic farářem. Ochotník.

Ščepánko, Čech, okolo r. 1445. v Praze.

Ščedrin, Ivanič, Rus, professor a direktor Petrohradské akademie, krajolikař ještě žijící.

Ščedrin, Sylvester, syn předešlého, též krajolikař.

Ševujev, Vasilij, Rus, historický malíř a professor na Petrohradské akademii, nyní žijící.

Šimuneti, Illyr ze Rěky, vyučenec Benátské akademie, našeho věku.

Šír, Frant., český posud nejschopnější kreslitel na kameni, v Praze, rodilý z Nového Města v Jihlavském kraji, křídou kreslil: Purkyně, Presla, Šafaříka, Jana Husa. Neustává posud zvláště podle Francouzův se vzdělávati.

Šlechta, Vojtěch, Čech, naroz. ve Chrudimi, podobizník r. 1789.

Štěpánek, Čech, Pražan, okolo r. 1348.

Štur, Jurian, malíř v Krakově, okolo 1665, učitel Theod. Lubieneckého.

Táborský, Jan, Čech, z Klokočské hory, r. 1552 v Praze, slavný mechanik, hvězdář a malíř. Psal a vyozdobil mnohé knihy zpěvův obrazy k. p. v Lounech, v Teplicech, v Českém Brodě a jinde.

Tejček, Martin, Čech, malíř, našeho věku, dostal dvakráte odměnu, kreslil mezi jiným obraz Saturna přírodu co pannu odhalujícího ku Vznešenosti Přírody od Zdir. Poláka.

Tejn aneb Jan z Tejna, Čech, v Praze okolo r. 1348.

Theodorović, Arsa, Srb, žil i zemřel co malíř v Novém Sadě 1825. Nejslavnější srbský životopisec; maloval mnohé chrámy, jako: v Báji, v Novosadě, v Almáši, v Budíně, v Zemlíně, v Mitrovicech, v Aradu, v Bečkereku, ve Veršci a jinde. Od tohoto umělce nejvíce obrazův se v národu nalézá; on maloval i podobiznu Dosithea Obradoviče, Raičé atd.

Tiasný, (snad Šťastný?), Matouš, z Prahy, malíř životokusův, nyní v Brně.

Tkadlík, Frant., nar. v Praze 1787, malíř; v Pražské obrazárně jest od něho Návrat s. Vojtěcha do Čech.

Tkadlík čili Kadlík, Frant., Čech, klassický malíř našeho času a učitel v témž umění; rodilý z Budňan u Karlova Týna, zemř. 183 (?) na souchotiny v 57. roce. J. M. císařovna matka Karolina poslala jej na vyšší vzdělání do Říma, kde asi 6 let byl. R. 1836 byl ode stavův za ředitele Pražské malířské akademie zvolen. Rejsoval přísně, maloval čistotně; mezi jinými

jest od něho podobizna Dobrovského; S. Ludmila se svým vnukem s. Václavem při službách božích; Kristus v lůně s. Marie. Viz Výklad ku Slávy dceře str. 289. Mnozí mu vytýkají přílišnou nábožnost a vázanost ku mnichům: nic méně v katolicko-náboženských předmětech zůstane on vždy jeden z nejpřednějších mistrův.

Tomáš, z jehož štětce obraz s. Jana Evang. a s. Víta císař Mathias pro Pražský hlavní chrám velmi draho koupil, a na oltáři postaviti dal.

Tomáš, Čech v Třeboni, maloval roku 1612 pohřeb knížete Petra Voka z Rožmberku tak, že vžecky tam přítomné osoby z podobizen k poznání jsou.

Tomáš, český historický malíř, učil se pode Tkadlíkem, nyní ve Vídni podobiznuje.

Tomejšl, Antonín, český malíř podobizen; rodilý z Konopiště, v prvních letech došel obliby, nyní žije znuzený. Genialní člověk.

Topera, Martin, Čech, v Praze, okolo r. 1695.

Tovora, Ant., Čech v Praze, maloval příbytky a některé oltářni obrazy r. 1787.

Třebecký, Ignác, Čech, naroz. 1727, maloval v Praze přezdařilé podobizny v miniatuře, zemřel 1780.

Trešňák, Čech v Praze, od něhož slavný hrabě Ant. Špork r. 1721 malován byl.

Tverskoj, Mikul., ruský malíř dějin, nyní žijící.

Ugrumov, Rus, malíř a professor na akad. Petrohradské; ještě žijící.

Valvasor, Jan Veigart, svobodný pán v Krajinsku, kreslil některé kraje vojevodství Korutanského, jejichž rytiny se nalézají v jeho knize: Topographia Carinthiae 1688 v Norimb.

Vacek, Gustav, Čech, z Kostelce nad Orlicí, našeho věku, v Praze, maloval poustevníka 1842: otářní obraz Panny Marie korunován.

Václav, Čech, v Teplicích jest od něho pěkný nešporní obraz.

Václavík, Čech v Praze okolo r. 1348.

Varnek, Alexander, ruský malíř, nar. 1780 v Petrohradě.

Varnek, Edvard, syn předešlého, též malíř tam.

Vasilevský, N., ruský malíř pod Petrem Velikým.

Vatienuš, Jan, rodilý ze Štyrského Hradce, zdržoval a oženil se v Praze r. 1698.

Večeřík, Václav, Čech, žil v Žatci r. 1719, maloval oltářní obraz Jana Nepom.

Veleba, Václav, Čech, kreslič v Praze, kde se r. 1777. narodil. Vyznačil se v překrásných krajolikách.

Velislav, Čech, malíř v 13 století.

Venecianov, ruský malíř a oud akademie Petrohradské, ještě žijíci.

Vesel, Jakob, malíř ve Kdáasku okolo 1765, pracoval i v Berlíně i ve své vlasti.

Vítek, Čech, zdržoval se ve Vídni r. 1795. V Čechách v Pořížanech jsou od něho: S. Pavel, S. Timotheus, S. Jan atd., které mezi 1764 a 1765 maloval.

Vodňanský, J. E., Čech, v Praze, kreslil Jana z Boha, a čtyry vítězoslavné brány vystavené Janovi Nepom.

Voják, Jan, Čech v Malopraze, kde r. 1615 se oženil.

Volavka, Pavel. Čech v Praze, kde v domě Jana Alše, rady nového města Pražského, do knihy album amicorum svou vlastní podobiznu s následujcím nápisem maloval: „Koho štěstí vyvyšuje, — Nenadále zbohacuje, — Ten ho hleď sobě vážiti, Kdos, odkuds, cos byl? pomněti. — Na budoucí památku, podobu obličeje svého, zahodiv se do příbytku pana Jana Alše, sedě za stolem, maje zrcadlo před sebou, jsem teď vymaloval, jsa tak umění malířského milovníkem a maje jméno Pavel Volavka, rodem z Draskovic, a to léta 1598.“

Volkov, Theodor, ruský malíř a divadelník, maloval divadlo Moskvě, jím založené r. 1746—1763.

Vrabec, Frant., Čech, roz. z Českého Brodu, ve mladosti byv strážcem zahrad a rolí otcovských ucítil náklonnost ke krásoumě, nebo zde již co samouk vyobrazil okolí svého rodiště ku překvapení svého otce, kterýž jej proto na malířství dal do Prahy. Maloval

oltářní obrazy. I v Břetislavi maloval na vápně i v oleji. Oženil se s malířskou dcerou, která sama dobrou malířkou byla. Zemřel r. 1779.

Vratislav, Frant., hrabě z Mitrovic, dědičný nadkuchynský království českého, pán v Dirně a Zalši, znamenitý dějinný, krajolikařský i podobiznický malíř. Cestoval téměř po celé Evropě a navštěvoval umělecké akademie ku zdokonalení se v malířství. Potom se usadil v Čechách ve Stálci v Táborském kraji, kde se posud po něm drahně obrazův nalézá. Zemřel 1815.

Vrbek, (Verbeck), Jodok, Moravan ve službě hraběte Popela z Lobkovic r. 1682, maloval podobizny.

Vuňanský, malíř v Praze podle jeho kreslin ryl Ant. Birkhart.

Zahradníček, J., nyní ve Vídni malíř; v Pešti r. 1840 bylo od něho pálení uhlí; mlýn; r. 1841 krajolik ze Štyrska, a královského jezera u Berchtesgaden.

Zbislav čili Zbyšek z Trotiny, Čech, malíř okolo 1350—1360, maloval pro arcibiskupa Arnošta z Pardubic a pro Jana, bisk. Litomyšlského nábožné knihy na bělpuchu, předměty biblické, jenž svou oupravností, zevrubným kreslením, a harmonii barev nic sobě podobného v tom čase nemají.

Zorillo, J., Polák v Němcevičových Hist. zpěvích jest od něho obraz pod číslem 17. Żygmunt I.

Zumzanda, Čech z Jindřichova Hradce, podobiznitel vodními barvami.

Zukova, Jan, podobiznitel ve Vídni r. 1838.

Žitavský, Šebestian, Čech, rodilý z Jičína, řádu praemonstratského, byv farářem v Ouhonicích, dal tamější chrám okrášliti a maloval sám dva obrazy pro korouhve téhož chrámu. Zemřel 1710.

Žižka, Čech v Maloprazo r. 1445.

Žlutický Mikuláš, Čech v Prazo r. 1445.

II. Rytcové.

Afanasiev, Slavorus, ryl v mědi podobiznu dějepisce Karamzina.

Bartholomaeides, Ladislav, Slovák, nar. 1754 v Klenovci, zemř. 1825 v Ochtiné, kazatel ev. církve; rejsoval a ryl v mědi zvířata, podobizny a mappy ke knihám československým od něho vydaným, jmenovitě ku historii přírody r. 1798, kde 10 rytin; pak ku geographii 1798, kde 6 map, a ku Jos. Flavii O válce Židovské 1805, kde rytina města Jeruzalema a mapa Palestiny od něho. Vyryl i svou vlastní podobiznu vydanou v knížce Memoria Lad. Bartholomaeides, od jeho syna J. Lad. v Pešti 1828.

Berka, Ant., bratr Janův, r. 1790 ryl ve Vídni pomník Josefa II.

Berka, Jan Nep., Čech, v Praze, mědirytec, nar. r. 1758, ryl děje a podobizny, asi 83 kusy, k. p. Fr. Faust. Procházky; Hr. Hvězdohorského (Sternberka), Přemysla Otakara II. v Milíně; litinu čili modlu staroslavskou v Kralohradském kraji nalezenou v Dobrovského Slavíně; mistrovská práce jeho jest rozmluva Peleova s bohyní Athéne v Nejedlého přeložení Illiady 1802.

Berkovec, Čech, žák Pražské akademie krásoum, usadil se pak a pracoval ve Vídni.

Bersenev, Ivan, Slavorus, nar. 1762 v Siberii zemřel 1790. Ryl Jana Evangelistu dle Dominichina, Pokušitele dle Titiana.

Běs, Rudolf, Čech, ve chrámě Uršulinek v Praze jest od něho narození Páně.

Blažko aneb Blažek (Blaschke), z počátku přítomného století ve Vídni; ryl rány s. Františka dle Rubensa; Uzdravení pacholete skrze Ježíše; S. rodinu dle Rafaele a mnohé viněty pro almanachy. Z národních předmětův podobiznu Karla knížete z Dětřichotýnských, kardinala a biskupa Holomouckého 1570, zemřel 1637; im öster. Plutarch Wien 1807. B. 3. (Rod z Dětřichova tejnu (Dietrichsteinův), má se dle starolistin za potomka slavného Moravsko-Slovenského krále Svatopluka jmenovitě jeho syna Svatopluka (něm. Zventobolch Zvetoboch), jejž r. 898 Bavoršti Němci v Moravě javše se sebou do Karutan převedli, kdež mu r. 998 dne 31. srpna v městě Rantesdorfe král Arnulf rozličné statky a

panstva k. p. Kerk (Gurk), Brezu (Friesach), Žilicu čili Selču (Zeltschach) kolébku Dětřichotýnských daroval tím cílem, aby jej k mlčení a k odřeknutí se práva na Moravu přivedl. Srov. pojednání: Der Grossmährische König Svatopluk, Ahnherr der Dietrichsteine, in Wiener Jahrbücher d. Liter. 1818. B. 2 S. 14).

Boháč, Tomáš, Čech, universitský rytec ve Vídni, r. 1764—1842; ryl pro svobodného pána z Vunšvic rodinu Kristovu. Pod Ježíšem, Marií a Annou čte se následující český nápis: „Svatá Anno přijď k mé smrti s dcerkou i se vnučátkem, ať nejsem zatracen.“ Ryl i Jana Nepomuckého na pražském mostě.

Bonifacio, Natalis, (snad původně Dobroděj), mědirytec ze Šibeníku z Dalmatska nar. 1550, pracoval v Římě, kde r. 1586 obrazy na mědi shotovil, ktere mašiny, od Domin. Fontanyho při postavení velikého obelisku potřebované, představují. Na jedné rytině: Pastýři při narození Páně, dle Th. Zuccara. čte se: Noel Bonifacio Sebenicus fecit. Ryl i koně a zvířata krásně.

Borovský, G., okolo 1799 ve Vídni. Jeho rytiny však v Moravě se nalézají.

Budinský, Jos., Moravan, našeho věku, krajolikař.

Budzilovic, ryl v dřevě rozličné obrazy pro knihu Schweitzerischer Robinson v. Wyss 1842.

Collár, v Pešti, ryl Miloše Obrenoviče.

Ctibor, Jan Jaroslav, Čech v Praze ryl 1661 mapu království českého.

Čadecký, Ferd. Praemonstrat v Praze, ryl v mědi, okolo 1715.

Čáslavský, M. Jiří, Čech, mezi 1670—1700. V knize Předrahý poklad — jest od něho obraz Kutné Hory, i jinde ryl.

Černín, Dan. David, v Holomouci a ve Vratislavi, ryl thesim philosophicam pro Otta Oliviera Podstatského, na níž 7 krajův Moravských co bohyně vyobrazeny jsou a jiné věci.

Černín, Jan, (něm. Tscherning), syn předešlého mědirytce ve Vratislavi. Díla otcova jsou mezi 1634 až do 1678; synova okolo 1715. Ryl erb království polského a mnohé chrámy i podobizny.

Č e p e l k a, Frant. kreslič a mědirytec v Praze, kde 1814 se narodil. Vyznačil se obzvláště ve zrostlinách, stromích a zvířatech.

D r d a, Ant., Čech, Pražské akademie žák r. 1822 ryl Poprsí Marie; S. Jiří; S. Josefa; podobizny Ant. Jarosl. Puchmajera atd.

D r d a, Josef, Čech, r. 1804 ryl v mědi antické Torso (Illioneus) ve Mnichovské Glyptothece.

D v o ř á k, Adolf, Čech, rytec v oceli, r. 1838 ve Vídni.

D v o ř á k, Daniel, Čech v Praze okolo 1701, ryl Mater dolorosa; Jana křestitele a svaté.

D v o ř á k, Samuel otec, Čech, jenž r. 1629 v Praze pracoval a tam i 1689 zemřel, výborný umělec. Ryl podobizny, S. Jana Nepom., Život s. Václava na 44 listech atd.

D v o ř á k, Samuel, syn a učeník předešlého; ryl Jana Nepom.; Jesus amabilis; Familia s. Venceslai.

E m u k o v, Slavorus, ryl podobizny i krajovidy.

G e r a z i m o v, Dem, zemřel 1770, ryl podobizny ruských velmožův a jiné.

G l o g o v s k ý, Jiří, Čech, v rytině jednoho jemně rytého lesu ve Strahovské knihovně stojí: Georg Glogovsky inv. del. sc. in 12.

G o l o k t i n o v, Slavorus, jeden z neydůvtipnějších nyní žijících rytcův co do krojovidův; klassická jest jeho rytina Kristus a učeníky na cestě do Emaus.

G r e k o v, Alexander, kreslič a rytec v Petrohradě, nar. 1750. Ryl císařovnu Kateřinu II., veliké kníže Pavla Petroviče, názory Petrohradu.

H a v l e, Jos., Čech, v Praze r. 1802. kreslil a ryl krajoliky.

H o r n í k, Erasmus, pracoval 1550 v Norimberce, snad Čech, ryl vásy a sochy.

H ř e b e c, Hieron., Čech ve službě hrabat ze Sporku r. 1744.

H u s, Peter, Čech aneb Moravan, r. 1571. shotovil rytiny pro Humanae salutis monumenta od Aria Montana.

Chotková, Isabella, hraběnka, r. 1775. ryla kraje Karlovarské a jiné předměty.

Ivanov, G., žil u konce minulého století a u počátku přítomného. Ryl Nar. Páně, vodospád a krajovidy.

Ivanov, M., v Petrohradě ještě žijící. Rytiny od něho jsou v Pamětinách akademie r. 1822.

Ivanov, Timoth., medalíř, r. 1770. v Petrohradě způsobný umělec.

Jachimovicz, Theodor, snad Polák r. 1842. ve Vídni, ryl chrámy, kláštěry, ideály.

Janota, Jan Jiří, způsobný mědirytec, naroz. 1747. v Čechách, pracoval ve Vídni okolo 1770. Nákladem knížete z Lišťan (Lichtenstein) cestoval a učil se v Italii, po návratu pak pracoval podle obrazův jeho nádherné galerie. Umělec výborný.

Jareš, ryl ve Vídni r. 1824 s. Pannu.

Jašek, Prokop, Čech, Benediktin v Břevnově, a pak superior v Polici r. 1706. ryl zde velikánskou sochu s. Panny.

Jelínek, Josef, Čech v Kutné Hoře, kde minulého století žil. Na jedné rytině čistotu Josefovu představující stojí: Jos. Jelínek fec. Kutbergae.

Jirš, rytec i řezbář forem v Praze r 1720.

Kačolov, Geigl (?), v Petrohradě, za času Kateřiny. Ryl podobizny, hrady, krajovidy.

Karkovský, Michal, žil a ryl mnoho obrazův svatých pod Petrem V. v Rusi.

Kauko, J. F., zpomíná se od Frencla v katalogu sbírky hraběte Sternberg-Manderšeida. I. 741. Ryl: Malý bubeník, v Drážďanech 1755.

Kobilič, Koblitz, ryl obraz 4 ženštiny s dítětem podle Guercina. Více o něm neznámo.

Kojinský (Coinsky), Eustach, ve Vídni, ryl podobizny.

Kolo (Kohlo), H., Čech, v Praze, kde u počátku minulého století žil. Ve knize Syntagma hist. gen. domus Voracziczkianae 1716 jsou tři podobizny z této rodiny od něho.

Kolpakov, Slavorus, žil minulého stol. Ryl cárovnu Natalii, matku Petra Vel.; podobiznu hraběte Vatvajeva a jiné.

Kolpašnikov, A., Slavorus; zachována od něho podobizna knížete Alexandra Kurakina.

Kotrba, Karel, narozen v Těšíně r. 1800. Má účastnost na Galerii díl Belvederu ve Vídni, vydané od C. Hnasa; dále ryl Hermana a Tusneldu dle Angeliky Kaufmannovy; Madonnu; v Almanachu: Gedenke mein Wien 1844., jest od něho krásná rytina Rozvíty.

Kysel, E., mědirytec okolo r. 1650, v anglické zemi sice bydlivší a však původem nepochybně Slavjan. Od něho jest krásný obraz Oliviera Cromwella na koni.

Kysel, Melchior, Čech v Praze, ryl dle Skretových nákresův s. Františka z Pauly, s. Secundinu.

Levický (Lovický), Jiří, žil r. 1732. ve Vratislavi. Ryl švárně obraz Krista, Marii a Josefa představující.

Libenický (Leibnitz), H., kamenopisec; kreslil, a vydal skupinu: Nechte dítek jíti ke mně.

Malek, Fr., ryl ve Vídni psa sedícího an papír v pysku nese.

Marci, Jan Jindřich, Moravan, nar. v Jihlavě 1722.

Mark, Marek, Quirin, nar. 1753. v Litavě na Moravě; učil se ve Vídni; r. 1793. byl oudem akademie, r. 1811. zemřel. Nepočítaje mnohé jednotlivé vinčty a obrázky asi 20 výborných rytin zanechal, mezi nimi: Maria se spícím dítětem; Zuzana v koupeli; Diogenes a Alexander; Herodias; Cleopatra; Venus a Amor; sceny z Iliady Homerovy; Římští císařové; Napoleon; hrabě Josef Thun atd.

Maslovský, umělec našeho věku v Petrohradě. Rytiny od něho jsou v Pamětinách cís. akademie 1830.

Merzalov, G. J., dle Fiorilla v Petrohradě minulého století pracovavší. Ryl podobiznu neznámé měšťanky.

Mikovini, Slovák, r. 1777 ryl náhledy města Norimberka v 37 listech, in fol.

Mocký, Vincenc, Čech, v Praze r. 1716.

Motyčka, Frant., Čech, v Praze r. 1870, ryl hrady: Kopidlno, Lipnice, Rábí, Michalovice.

Novotný, Čech, kreslič a rytec minulého stol. Ryl: Velikou lípu ve Vysoké Vsi u Marianské lázně: znamenitá rytina! pak hrady Litice atd.

Oleščinský, Slavorus, rytec v oceli, ryl podobiznu A. F. Kokorinova.

Ouchtovský, Slavorus, učeník a potom i oud akademie Petrohradské. Roku 1814. byl v Paříži, kde sobě slávu umělce získal.

Outkyn, Mikuláš, řiditel rytecké školy v akademii Petrohradské a sice první slavjanského národu, ant před ním cizozemci ředitelé bývali. Ode vlády poslán byl ku zdokonalení se do Paříže a do Anglicka. Ryl podobizny metropolita Michala v Petrohradě, Karamzina, Suvarova, knížete Kurakyna, Kateřiny II. atd.

Palcov, C., kamenotiskař v Berlíně ještě žijící; kreslil podobizny a děje.

Panin, G. S., Slávorus, o němž viz Fiorilla v malých spisech.

Perlaska, Dominik, v Pešti ještě žijící, ryl Arkonu v noci; Poláka Chlopického; Milutinoviče srb. básníře.

Petrák, Alois, ryl podobizny ve Vídni 1842.

Pěšek, Karel, rodilý v Žitavě 1795, žije a pracuje posud v Drážďanech, potomek vyhnancův českých. Ryl krajoliky; světozory; okolí Teplické v 21 náhledech; okolí Žitavské; Berlínské.

Pěšek, (něm. Peschke), Karel, rytec v Berlíně, nepochybně český potomek na konci 18. a v počátku 19. století.

Pieteš, Kristian, žil a ryl r. 1650 v Královci, střední umělec, snad Polák.

Pobuda, V., ocelirytec žijící a pro knihkupce pracující; ryl 24 obrazův k Wielandovým spisům r. 1840, rodinu Černohorcův a mappy.

Podolinský, z počátku tohoto století v Petrohradě, asi 1805.

Poletník, Poletnich, Polienik, J. F. ryl

od 1750—1780. v Paříži, mezi jinými: císařovnu Kateřinu II. 1776; Mílek mstitel všehomíra; Mílek odzbrojený atd.

Popel, Jan, Čech, nyní žijící, výborný rytec v oceli; od něho jsou obrazy v knize: Prag u. seine Umgebungen 1841.

Poradský, Poratzký, v galerii Vídenského belvederu jest od něho rytá venkovská zábava. Umělec našeho věku.

Puchorna, A., kreslič a mědirytec v Praze roku 1803 až 1810. ryl hrady: Hlavačov, Karlůvtýn, Kunice, Koloděj, Libochovice, Lobkovice, Vyšehrad atd.

Puvarský; životopis jeho neznámý jest; ryl dvě hlavy východčanův a bystu východčanky.

Radziwill, Anton, kníže z Olyky a Něswieže. R. 1815 byl k. pruským místodržícím ve velkovojevodství Poznaňském; jináče bydlel v Berlíně. Učil se v Norimberku rytectví od hraběte Hallera. Z jeho rytin jsou: Kníže pruský Jindřich, Ferdinad hrabě Haller, kapelmistr Hummel, baron Sydov, kníže Metternich, Bedř. Ancillon; 8 rytin ku Goetheho Faustu atd.

Ragusio, Paolo de, zlatník a penězorytec, z Dubrovníku; konal své umění ve Florencii v první polovici 15. stol. Na jeho medaliích se čte: opus Pauli de Ragusio.

Razwieska, Konstancie, rozená kněžna Lubomirská, milovnice krásoumy, zanášela se i rytím ve druhé polovici 18. stol. Ve sbírce hr. Sternberg-Manderšeida byla od ní rytina utěšená, bradatého starce představující.

Regulski, F. J., Polák, ve Varšavě, medalíř čili penězořezbář, okolo 1795.

Ryvola, Mich., Čech, v Praze tuze dobrý mědirytec, r. 1716.

Rybička, Josef, Čech, rytec našeho věku, ryl hrady Žebrák a Točník k Vesně r. 1836.; Annu z Krakova ve Lvovském Slavjanině 1837. a Svatopluka v almanachu Vesna 1838.

Rybička, Karel, otec předešlého, rytec do ocele a mědi.

Sedlecký, Baltazar Zigmund, nepochybně Čech, mědirytec a učeník Ondř. Pfeffela v Augšpurku. Jeho lehký způsob rytby chválu zaslouží. Ještě žil r. 1767. v 71 roku věku svého.

Skála, Čech, mědirytec našeho věku, ryl obrazy ve křížových kapličkách na Petříně u Prahy.

Skorodumov, Gabriel, Rus, vyučenec Petrohradské akad. † 1792.

Sokolov, N., Rus, mědirytec, pracoval v Petrohradě r. 1750.

Sovic, C. A. Čech, v Praze, r. 1758. ryl angela Strážce pro Paulanské bratrstvo.

Stojský, Eustach., Čech v Malé Praze r. 1740.

Strahovský, Bartoloměj, mědirytec ve Vratislavi, ryl rozličné podobizny, 1721—1757.

Sulima, Pavel, Rus (?) mědirytec okolo 1804, ryl obrazy ku slavjanské mythologii od Ondř. Kaysarova.

Sycha, Jiří, Čech, v Praze ryl titulový list ke knize Balbinově Historia Sv. Hory 1665.

Štětka, Slavitěch, Čech, v Praze, rytec žijící.

Teplár, Ant., Čech, ještě žijící, kreslil podobiznu P. J. Šafaříka, V. Hanky, hraběte Rościšewskiego a j.

Tolstoj, ruský hrabě, rytec medalií.

Trmal, Zdenko Rudolf, Čech v Praze, ryl Jana Křestitele.

Vacka, Josef, Čech v Praze nar. 1676. † 1795; poctěn byl pomníkem v Novopražském hřbitově.

Veselý, Vojtěch, zdržoval se, jak se zdá, v Horvatsku a Dalmatsku, poněvadž v jedné horvatské knize in fol. titulní list, s rozličnými osobami a figurami, nyní ve Strahovské knihovně v Praze od něho shotoven jest.

Vladimirov, S., Rus v Petrohradě, mědirytec ještě žijící. Ryl r. 1825 podobiznu knížete Miloše Obrenoviče.

Vusín, Dan., v Praze, 1601—1682. ryl dle Skrety.

Vusín, Jan Fr., v Praze téhož času; ryl podobiznu císaře Josefa I.

Vusín, Kašp., mědirytec v Praze r. 1695.

Zarnko, Jakub, Polák mědirytec; zhotovil mezi jiným životopis s. apoštola Jakuba na 16 listech.

Zástěra, Frant, ve Vídni žijící, ryl boj se lvem, 1842.

Žega, Frant. Aug., (něm. Schega), Krajinec nar. 1711 v Novém Městě. Byl neyprvé zbrojíř pak rytec, pracoval ve Mnichově, kde podobiznu volencovu z vosku udělal tak výborně, že za dvorního rytce 1738 pozván byl. Žega zhotovil 18 medalií vojevody Bavorské představujících. I do Vircburku, Drážďan a Vídně pozván byl; zde udělal z vosku podobiznu císařovny Marie Theresie. Jeden z jeho bratrův následoval jeho příkladu.

Želízko, V., Čech, rytec našeho věku, v Praze žijící.

Žembera, J., kreslič krajolikův a mědirytec našeho věku.

III. Řezbáři, sochaři a litci.

Arca, (Nicolaus dell Arca), Mikuláš z Rakve, zhotovil z pálené země ploskořezbu narození Kristovo představující a oltář ve chrámě sv. Ducha v Benátkách. Zdá se, že on byl, jenž rakev s. Dominika, od Mikuláše Pisana v Boloně započatou, dohotovil a odtud jméno dell Arca dostal. Umřel r. 1494. Slavný Sansovino a jiní jej výslovně Slavjanem jmenují.

Aulíček (Oulíček), Dominicus, Čech, v Poličce r. 1734. naroz. řezbář, učil se v Litomyšli u Fr. Batčaka (?) a pracoval ve Vídni. Cestoval ve Francouzsku, Anglicku, v Římě, kde v akademii s. Lukáše první odměnu, a na to od papeže Clementa XIII. rytířský řád zlaté ostrohy obdržel. Skrze jistého, za biskupa z Uher se vydávavšího klamce, ztratil celé své jmění ze 1200 zl. záležející. Naposledy byl mistrem modelův v porcelanové dílně v Nymphenburku v Bavorsku. On udělal nejen mnoho krásných modelův ze hlíny a z vosku, ale i sochy pro tamější volencoknížecí zahradu.

Bělopotocký, Alexander, Slovák z Oravy z Bílého Potoku, řezbář a kamenář našeho věku.

Brokov, Jan, Slovák, 1652. ve Spišské Sobotě

narozen. Usadil se v Praze, kde ještě socha Jana Nepom. v kaplici domu Vunšvického od Sysanga i do mědi rytá, od něho se spatřuje. Přijav katolické vyznání víry, r. 1718. umřel.

Brokov, Jan Ferd., syn předešlého, r. 1688. v Praze nar. Zhotovil s. Trojici na vlaském náměstí v Praze, mnohé sochy pro most Pražský a jiné.

Brož, N., Čech, řezbář našeho věku v Praze.

Čerovský, Václav, řezbář drahých kamenů v Praze, okolo 1774.

Denich, Jan Jos., řezboval v Praze okolo 1717. Zemřel ve Hlohově ve Slezsku r. 1737.

Dlouhý, Frant., kamenořezec, v Praze 1751.

Dománek, Ant. Mat. Jos., nar. 1713. ve Vídni, nepochybně z českých rodičův, učil se u Donnera, proputoval mnoho krajin, proto se díla od něho ve Francouzích, v Anglicku, ve Španělsku a v Němcích nalézají. Pro francouzskou královnu Antoinettu shotovil hrací stolík ze zkamenělého dřeva se slupci a broncovinami. Patří k nejznamenitějším umělcům.

Dunajský, Vavřinec, Slovák z Libětové, narozen 1782, † 1836. Socha s. Magdaleny ve chrámě Libětovském jest jeho arcidílo. Ostatně viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 290.

Gordejev Gordevic, Feodor, sochař v Petrohradě v první polovici minulého století, byl professorem v tamější akademii řezbárské.

Hanuš, mistr, Čech, slavný hvězdář a professor v Praze; r. 1490. zhotovil pomocí svého žáka Jakuba, nádherné hvězdářské hodiny, které posavad na radnici staroměstské ku spatření jsou a sotva kde sobě rovné mají.

Chládek, Jan, Čech, nar. ve Slaném, hotovil sochy hraběti Valdšteinu a více oltářův pro chrámy. Vyznačil se obzvláště v malých figurách. Umřel 1788. v Turnově.

Ivanov, Archip Matvejevič, oud a rada akademie Petrohradské, pod císařovnou Kateřinou II. až do r. 1805. Zhotovil sochy, ploskořezby a bysty ruských panovníkův.

Jablonski, Polák, řezbář a stavitel, rodem z Krakova; ozdobil v novějších časích dóm ve Gnězdně.

Jakub, Čech, děd slavného Veleslavína dle ženy; v Kutné Hoře, potom r. 1540—1546. v Praze, kde od jednoho obyvatele jeho domu, jehož nevinnou ženu zastával, kopím probodnut byl. Jeho řezby nalézají se v Kutné Hoře.

Janek, Čech, nachází jeho jméno v protokole umělcův v Praze okolo 1348.

Janko, příjmím Malý, v Praze r. 1342 zpomíná se v protokole téhož roku.

Jaroš, Tomáš, slavný litec, obzvláště zvonův v Brně, v druhé polovici 16 stol. bydlel v Praze. Jeho dílo jest veliký Zigmundovský zvon na katedralní věži v Praze, krásnými litými obrazy ozdobený r. 1548. Lil i více zvonův a litin.

Jelenius, Zigmund, řezbář forem v Báslu v 16. stol., řezal ve dřevě mnohé předměty.

Jindra, Martin, slavný umělecký litec v Klatovech v Čechách okolo 1579.

Kaborek, Jan Josef, otec i syn, oba u počátku přítomného století v Praze pracovali.

Kejnovský, Leopold, Čech, kamenořezec, r. 1758.

Klinkoš, Adam a Martin, Čechové, způsobní litcové v Praze, onen r. 1734, tento 1794.

Klot, svobodný pán, Slavorus, zhotovil skupinu koni s vodičem pro admiralitní plac v Petrohradě.

Kozlovský, Slavorus, řezbář, vyučenec Petrohradské akademie, umř. r. 1802.

Křišťan (Cristian) v Praze r. 1348.

Krumpéř, Hieronym, Čech, v Praze, v 14. stol. Jméno jeho nachází se ve knihách malířského bratrstva.

Krylov, slavný řezbář našeho času v Petrohradě. Vzdělal se nákladem vlády v Římě, kde neobyčejné dary ducha vyvinul. Zde zhotovil na žádost velkoknížete Michala velikanskou sochu, Hektora, a již před tím bystu alabastrovou samého velkoknížete. Pak hrobni pomníky Kutésovi, hraběti Kutaisovi atd. Jeho největší dílo jest nádherne mausoleum Dmitrovi Donskému, osvoboditeli

vlasti ze jha Tatarův. R. 1825 vrátil se do Petrova, kde mnohá mistrovská díla zhotovil.

Kudera, Mat. Ant. Čech kamenořezec v Praze 1668.

Kunč, Kunčo řezbář; jeho jméno jest v protokole Pražském r. 1348.

Künicova, Maria, Slezanka.

Laška, Hadrian Zigmund, Čech měšťan staropražský, okolo r. 1726.

Lazar, Václav, Čech, nar. v Plzni, zhotovil minulého století krásná díla z alabastru pro Vrtbovskou rodinu; i v Lukavci se výborné sochy od něho nalézají.

Lokaj, Frant. Čech, v Praze okolo r. 1808.

Malinský, Jos., Čech, výborný řezbář, nar. v Brňanech 1756., zemř. 1816. Od něho jest model hrobu s. Norberta na Strahově a angelé na něm; pomník biskupa Dionysa ve Staré Boleslavi.

Malý, Čech, jmenovaný v protokole Pražských umělcův r. 1348.

Maria, Federovna, císařovna Ruská, matka císaře Mikuláše, v řezání drahých kamenův kolkův a pečetí velmi zběhlá. Ona zhotovila podobizny císařské rodiny, co kameje (Cameen) s velikou snadností. Roku 1820. podala jí k. akademie krásoum v Berlíně diplom, co svému oudu, řeč přitom měl sám král, co protektor akademie. Vznešená umělkyně odevzdala akademii zlatou medalii s podobiznou císaře ruského, pod níž stojí jméno původkyně: Maria F. Na druhé straně jest oltář se znaky císařství a nápisem: „osvoboditeli národův Alexandrovi požehnanému“. U spodku stojí 10 březen 1814. Druhý pamětný peníz představuje Pavla I. Zemřela r. 1828.

Martos, Ivan Petrovič, učil se v Petrohradě, cestoval v Italii a Francouzsku; r. 1794. byl professorem akademie Petrohradské. Jeho sláva doma i v cizině tak rostla, že jej Alexander císař titulem generála poctil, jiní pak za soka Canovy a Thorvaldsona jej vyhlásili. Jeho díla jsou mnohá, zvláště v Petrohradě, v Petrodvoře a v Pavlovsku. V Pavlovsku jest pomník velkokněžny Alexandry, kterak k nebi chvěje, an Hymen

ji nadarmo zpátkem drží a pochodni zahaší. Pravé arcidílo plné krásy a blahoměru. R. 1804 zhotovil z mědi v Moskvě pomník slavným přátelům Mininovi a Požarskému, kteří z počátku 17. století Rusko odo zkázy ochránili a dům Romanovský na trůn pozdvihli. (Tento opsán jest v Příloze zur Jenaer Literaturzeitung 1804. č. 67). Tento utěšený pomník bohužel na zmar přišel r. 1812 při ohni v Moskvě. R. 1829. pomník broncový knížete Potemkina; r. 1831 básníře Lomonosova † 1835.

Max, Eman., Čech, mladší bratr, nyní v Římě: Archangela Michala pro dům slepých; Sv. Kateřinu, polovypuklina; Mozart.

Max, Josef, Čech, starší bratr, učitel vzorkování u průmyslové jednoty v Čechách. Pracoval vzory k podstavci Přemyslova pomníku na Stadickém poli 1841. Pracuje nyní ze hlíny česká knížata a krále.

Mikeš, jináče Mikuláš, Čech, žil v Praze okolo r. 1348.

Mikš, Jan, Čech, nar. 1765., hudebník a voskový obrazník, pracoval v Drážďanech.

Mirovský, Václav, Čech, v Bavořích pracovavší; zhotovil kazatelnici ve chrámě sv. Tiburcia ve Štraubinku.

Nečer, Jan, řezbář, zemřel jako vojenský stavitel v Polsku. Otec Kašpara Nečera.

Nejedlý, Jan, Čech, litec r. 1524.

Obrocki, Jan, Polák z Haliče, na konci minulého století. Znamenitý umělec, jeho díla ve chrámích jsou plná milostnosti.

Obrý, Ant, Čech, v Praze, okolo 1740.

Orlovský, Boris Ivanovič, slovútný řezbář slavoruský, narozen v manství, učil se v akademii Petrohradské; r. 1822 cestoval do Říma, kde pod slavným Thorwaldsonem se vycvičil. Navrátiv se do Petrohradu 1829 toto město mistrovnými díly ozdobil, jmenovitě sochou Kutusova Smolenského; poprsím císaře Alexandra. Byl professorem v akademii, zemřel 1837.

Pacák, Čech, v městě Chrudimi, u prostřed náměstí jest od něho socha Proměnění Páně, mistrně vyhotovená.

P e t ř i c h, Frant., naroz. 1770. v Třebnici v Čechách; 1795. stal se dvorním řezbářem v Drážďanech, později i professorem na tamější akademii. V jízdárně Drážďanské jsou od něho sliční koňové, v přirozené velikosti.

P e t ř i c h, Ferd., syn předešlého, nar. 1798. V Římě byl v dílnici Thorwaldsonově. Památnější z jeho děl jsou 1823. den a noc; Belizar; Kristus; angel smrti atd.

P e t ř í k (Petrus), v Praze r. 1348.

P e t r o v i ć, Dimitrij, Srb, z Báje, znamenitý, ještě žijící řezbář čili sošník. V Pešťanské výstavě roku 1841. byla od něho Hlava Spasitelova z mědi.

P i m e n o v, Mik., syn též řezbář v Petrohradě, nar. 1813., učil se tam a cestoval v Němcích a v Italii.

P o k o r n ý, Vojtěch, Čech, dělal obrazy z vosku, zemřel v Praze r. 1794.

P o l t a v c e v, Slavorus, v Moskvě, r. 1839 zhotovil krásnou řezbinu, rakev ze stříbra 280 liber ztíží, k chování v ní zůstatkův svatého, pro katedráli Kazanskou.

P r c h a l, Jan Václav, Moravan z Kroměříže, nar. 1744., učil se od otce, jenž byl řezbářem biskupa Olomouckého; později navštívil akademii Vídenskou. Roku 1774. usadil se v Jihlavě, zemřel 1809.

P r o k o p, Filip, Čech, z Kralohradeckého kraje, nar. 1749; již ve mladosti jevil neobyčejnou lásku k řezbářství. U otce se vyučil ševcovství, potom stolařství a teprva ve Vídni řezbářství. Z jeho mnohých prací jen některé udáme: skupina Aneáše s Anchisem v Schönbruně při Vídni; odlika medičejské Venuše pro svob. p. Palugyayho v Prešově, bysta císaře Františka v Pešťanském museum. Zemřel 1814.

R a d a l j a, Frant., Slavodalmat v Dubrovníku, mnich řádu Františkanského, žil za času papeže Sixta V., od něhož tak milován byl, že ho chtěl kardinálem učiniti, kdyby právě v klášteře Slanském nebyl umřel. Benedetto Orsini vlaský spisovatel, nazývá jej „egregio scultore.“ (Appendini).

Rapoz (Rapoš?), Ferd. J., Čech z Umlovic, okolo 1525., zhotovil oltáře v Schenkenfeldeně v Rakousích.

Rejsek, Matouš, Čech, rector Tejnské školy, řezbář a krasostavitel znamenitý. Zdržoval se a pracoval v Praze mezi rokem 1475 a 1493., kde věži stavěl na příkopích za krále Vladislava, dále chrám sv. Barbory v Kutné Hoře s velikou pochvalou, ač právě stavitelství nikdy se neučil; hotovil i pomníky.

Ropáč, Augustín, Čech, rodilý z Krumlova, chovanec Vídenské akademie; r. 1794. a 95. pracoval ve škole Zaunerově na pomníku císaře Leopolda II.

Stranský, Jan, řezbář a stavitel, okolo 1730.

Strážryba, Vinc., Čech, stavěl kašnu čili studnu v Lounech na náměstí zdobenou rozmanitými řezbami a sochami.

Šerák, Edv., r. 1842. ve Vídni: Polští kupci; Bachus a Satyr; Madona ze slonoviny.

Šlanhofský, T. J., Čech, dle jeho nálezku vypracována jest krásná socha v ulici Štěpánské v Novém Městě Pražském.

Štefanuti, Illyr z Řeky, vyučenec Benátské akademie, našeho věku.

Tejn, Jiří, Čech, měšťan, v Praze, okolo r. 1732.

Treskorný, Slavorus, v Petrohradě, nyní žijící.

Vaněk, Čech, v Praze, okolo roku 1348. mistr v řezbářství.

Veneš, Frant., Čech, z Vykletic, žil a oženil se v Praze r. 1692.

Veselý, Václav, Čech, v Praze, zhotovil roku 1843. sochu Luthera představující, znamenitou.

Vorovec, Štěpán, Čech, ze Starého Sedla, nar. 1699., vyučil se řezbářství u slavného Jana Brokova v Praze r. 1699.

IV. Krasostavitelé.

Batista, Vojtěch, Čech, v Jičíně stavitelem; zemřel r 1751.

Baženov, Basiljevič, v Petrohradě, oud akademie tamější, zemřel 1798, jako místopředseduík cís. akademie krásoum. Budoval mnohé veřejné staviny; zhotovil vzor k opravě Kremlu, však neuskutečněný.

Beneš, Čech, naroz. 1431 v Lounech, zemřel 1537., vystavil na hradě Pražském palác krále Vladislava; dostavil tak řečený španělský sál tamž, pak stavěl chrámy. Viz o něm Balbin. Misc. Dec. I. L. 3.

Bezkoj, Bezký, Rus, stavitelský mistr., žil 1763., zhotovil mnohé veřejné budovy, nové nástroje a mašiny, jako i ostrovtipná divadla při příležitosti uzavřeného pokoje s Turky r. 1775.

Brylov, Alexander, Rus, professor architektury v Petrohradě; stavěl r. 1833. krásné Michailovské divadlo; i podobizny maluje.

Conval, Frant., krasostavitel v českých Budějovicích okolo r. 1647.

z Doupova, Jiří, Čech, okolo 1114. vodostavitel. Vladislav české kníže povýšil ho do šlechty.

Drahý, Josef, Slezák, měšťan a stavitel v Těšíně. Jeho dcera vdala se za stavitele Champreza, okolo roku 1790.

Fiala, Čech, ještě žijící, stavěl v Praze konvikt u Piaristův atd.

Glinka, Slavorus, krasostavitel ve službě ruského císaře, učil se nejprvé v Petrohradské akademii, pak v Italii, kde plány ze starožitných stavení kreslil a vzal, jmenovitě z mausoleum Hadrionova a Augustova. Roku 1825. opět domů se vrátil.

Halířek, Jakub, Čech, cís. král. dvorní stavitel a měšťan Pražský; zemřel 1751.

Holoubek, Mik, Čech, stavitelský správce při stavení chrámu sv. Víta v Praze; zemřel 1355.

Ira, Čech, r. 1509. stavěl hřbitov v Zeměchu, dle nápisu tam na starém kameni.

Ivanov, Alexievič, professor stavitelství v Petrohradě; r. 1760. byl v Římě. Že slabého zdraví byl, nemohl při staveních účinkovati, jeho díla záležejí v nákresích a plánech, zemřel 1802.

Jaropkin, Slavorus, setník, žil v první polovici minulého století. On založil r. 1730. v Petrohradě předměstí Vasili-ostrov; řídil stavení chrámu sv. Panny Kazanské; zemřel r. 1748.

Jedlička, Čech, učinil plán k Bohdaneckému kanálu pod císařem Josefem II.

Kanka, Frant. Max., Čech, v Praze, ve druhé polovici minulého století. Dovzdělal se v Italii. Po návratu budoval chrám Salvatorský ve Staroměstském jezuitském kollegii; klášter sv. Kateřiny s chrámem v Novém městě Pražském; hrad hraběte Černína ve Vinařích u Prahy.

Klinský, Jan Bohumír, naroz. v Novém Městě v Drážďanech; zdržoval se několik let v Praze co mistr kreslení, putoval do Říma r. 1793—1795. R. 1827. byl stavitelským radou v Ulmě. Zhotovil pomník Schillerovi. Psal pokus o harmonii budov a krajovidův. Mezi jeho žačkami v kreslení byla i česká hraběnka Pachtová.

Kokorin, Kakarinov, Alexander, Slavorus v Siberii nar., učil se v akademii Petrohradské; po cestování stal se radou, professorem a direktorem akademie. Stavitel pilný a mnohostranně vzdělaný. On zhotovil plán k budově akademie na pravém břehu Nevy, jehož souměrnost a krása ku podivu jest. Zemřel 1771.

Kotlík, Ondřej, Čech, pod jeho správou pokračováno ve stavení metropol. chrámu v Praze r. 1380. za cís. Karla IV. Ze vděčnosti a ku zvěčnění jeho jména postaven mu sloup na galerii toho chrámu s nápisem: „Andreas Kotlik quartus magister Fabricae 1380."

Krabice, Beneš, z Weitmile, Čech, stavitelský správce při stavení chrámu sv. Vita v Praze, 1355—1375., psal i kroniku.

Kříž, Čech, v Krumlově, bratr Jana Staňka.

Květoň, Čech, r. 1474. stavěl hradní věži v Tuhoraze, jakž to tam nápis na kameni svědčí.

Lobkovic, Jan, Čech, naroz. v Madritě r. 1606.; potom, jakž v řád Cistercienský vstoupil, stal se opatem a naposledy biskupem ve Vigevano. Stavitel a znatel ma-

thematiky výborný, jehož radu při stavení pevností potřebováno. On upevnil Prahu a jiná města. Psal mnohé knihy, k p. Cursus mathematicus 4 sv., první díl obsahuje: Mathesis Architectonica.

Lobkovic, Jiří, Čech, svob. pán a zakladatel kláštera jezuitského v Chomoutově, zhotovil nákresy ku stavění tohoto kláštera.

Lomnic, Martin, Pražský kanovník a správce stavení chrámu sv. Víta r. 1455.

Michaelis, Pasquale, Slavodalmat v Dubrovníku, krasostavitel r. 1484., ozdobil své rodné město mnohými budovami, on stavěl pevnost u přístavu mořského; klášter Dominikanský, jako nápis svědčí: Pasqualis Michaelis Ragusinus plura ingenio clara inveniens anno 1485 (Append.)

Michailov, Matouš, starší bratr následného, cvičenec Petrohradský. R. 1794. obdržel zlatou medalii co odměnu; konečně byl professorem akademie.

Michailov, Ondřej, Slavorus, vycvičil se v Petrohradské akademii. Již mladého pojmenovala akademie oudem, a nedlouho i professorem.

Miloněg, Petr, Rus ve 12 století, stavěl tak řečenou Kamennou stěnu v Kyjevě u břehu Dněpra, k udivení současníkův; pak chrám vstoupení Páně v Novgorodě.

Netola, Petr, měšťan Pražský r. 1709.

Nevole, Jan, Čech, našeho věku, v Praze krasostavitel.

Nikitin, Alexander, Slavoruský šlechtic, r. 1816 v Petrohradě nar. 1834. byl v Římě, kde staré Forum Romanum dle zrutin tak představiti hleděl, jak původně bylo. K vykonání toho poslal mu císař Alexander 200 dukátův.

Pán, Josef, Čech, nyní v Pešti, kreslil nástin k Salavarské kaple.

Pánek (Panecius), Jan, Čech v Praze 1694., r. 1702. stavěl ve Starém městě chrám sv. Jakuba, jímž sobě slávu získal.

Petr z Brachavic (snad z Prachatic?), jeden

z oněch mistrův, jenž chrám Štěpánský ve Vídni stavěli. On stavěl věži až do r. 1429.

Popelka (něm. Poppelken), Kurt, zpomíná se v dějepisu města Brema s velikou ctí. On zde stavěl gothickou radnici, dokončil dóm, r. 1440., dle jiných 1502.

Prošek, měšťan Pražský, zemř. 1779.

Radecký (z Radče), Václav, kanovník hlavního chrámu Pražského, pod jehož správou druhý díl tohoto chrámu r. 1392. stavěn byl.

Růžička, Jakub, Čech, opat Sedlický, r. 1731. stavěl klášter tamž, jemuž podobný sotva se v Čechách nalézá.

Ščedrin, Apollon, ruský, ještě žijící architekt.

Stanko, Jan, Čech, r. 1407 stavěl chrám v českém Krumlově.

Starov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie.

Upravda, příjmím Veliký (lat. Justinianus), Jihoslavjan, rodilý z Vedriny r. 483—565., nejstarší a posud ještě nepřevýšený slavokřesťanský stavitel. O jeho dílech a stavinách již jinde jednáno; zde toliko ještě důkazy toho přivedeme, že on nejen milovníkem a ochotnikem, ale skutečným a vycvičeným umělcem v architektuře byl, a to tak výborným, že největší krasostavitele svého času, slavného Anthemia a Isidora, převýšil a dávanou jim v ouzkosti radou zahanbil. Prokopius všudy píše, že on osobní podíl bral na všech budovách, jím nařízených. Srov. Prokop. de aedif. L. I. C. 1.: „Při stavení chrámu sv. Žofie počali se pilířové oblouků pod náramným břemenem pukati hrozíce zřícením: Anthemius a Isidor, stavitelé, pospíchali v největším strachu se zprávou k císaři, neskládajíce žádné naděje v svém umění. Císař rychle okrouhlost oblouku dokončiti káže, řka: že potom oblouk sám sobě podporou jsa, ani pilířův potřebovati nebude. Umělci rozkaz ten ihned vykonali; oblouk do nebeské výsosti vyveden, stal se celistvým a zkušenost potvrdila pravdu dané rady.“ — L. I. 4. „Upravda vystavil chrám všech apoštolův veliký a nádherný. Návrh a obrys tento udělal: dvě přímé čárky vyznačeny, které se v prostředku ve-

spolek sekaly podobu kříže představujíce. Ve středišti stála svatyně. Střecha stojíc na obloučném klenutí zdála se v povětří viseti bez podpory ačkoli největší pevnost měla." — L. V. 6. „V Jerusalemě dal Upravda chrám Bohorodice na nejvyšším chlumu budovati a mimo jiné jeho širokost a dlouhost předepsal. Toto Upravda lidskými silami a uměním vykonal: pobožná důvěrnost napomáhala jeho rady a skutky. Obtížnost díla plodila mu péče." L. I. C. 3. „Upravda tolik a tak krásných i skvostných chrámův nastavěl, že, kdyby kdo jedenkaždý z nich obzvláště považoval, s podivením domnívati se bude, že on nic jiného dělati nemusel, celý čas svého panování na nic jiného nevynaložil, mysl svou ničím jiným nezaneprazdňoval, než tímto dílem." Rovnou praktickou způsobnost v architektuře ukázal náš Upravda i při stavení hradův a pevností; při pevnosti Dara Prokop II. 1. opisuje nejen vůbec jeho rozkazy a nástiny na celost díla, ale obzvláště i na jednotlivé zdi a stěny, věže a bašty, jejich míru a formu a jiné podrobnosti se vztahující. Slušně tedy byzantický čili Upravdovský tento sloh slavjanským nazývati můžeme, nechť jej Upravda od svých indoslavjanských předkův byl zdědil, aneb i sám vymyslil. — Tento nesmrtelný dobrodinec Evropy byl ale nejen krasostavitelem, zákonodárcem, hedbávozdělávatelem, nýbrž i mudrcem, bohoslovcem a hudebníkem. On složil do muzických not řecký nábožný zpěv Troparium, o božství Páně, který řecká církev při službách božích podnes zpívá. Ostatně nemusíme zapomenouti, že péro některých řeckých a římských dějepiscův, anobrž v pozdějších spisech i samého Prokopa, při opisování charakteru Upravdova nezřídka národní závist a nenávist vedla, kterou to mrzelo, že tento cizonárodní barbar na trůn se vyšvihnul a na něm tak znamenité věci konal, tak jako to posavad někteří cizinci vystáti nemohou, aby Slavjané něco velikého v historii měli a svým jmenovali.

Virch, (snad Vrch?), Jan, nar. 1732., stavitel, budoval 1764. arcibiskupskou residenci v Praze.

Vlast, Petr, stavěl chrámy ve Slezské Vratislavi

v krásném a nádherném slohu, jmenovitě tak řečenou Sandstiftskirche. (Wien. Jahrb. II. 68.)

Volkov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie. Zemřel r. 1803.

Zelenka, Frant., Čech, měšťan v Praze r. 1787.

Zemcov, Rus, učil se v Italii pod Petrem Velikým.

Dodatky.

Při nejnovějších výstavách v Petrohradě byla díla následujících slavoruských umělcův:

Basin.

Bruni, malíř biblických dějin.

Budlin, malíř podobizen.

Demidov, histor. malíř: maloval: Ruské knížo Volchonský r. 1610. v boji s Poláky.

Demuta-Malinovský.

Dubovická, slečna, krajovidy Italie a Švýcar.

Dusi, malíř podobizen.

Gajvazovský, malíř; náhledy Neapole; jeskyně; mořská bouře.

Chrucký, krajoliky.

Kapkov, maloval: Alcibiadesa z hořícího domu utíkajícího.

Karický, malíř: Diogen v sudě.

Kudinov, architektonický kreslič znamenitý: chrámy a hřbitov v Pompeji; páláce.

Masojedov, malíř: římský masopust (výborně).

Svinin, Paul Petrovič, kreslil obrazy Ruska.

Suchodolský, malíř bitev.

Vorobjev, malíř: náhledy z Palestiny, Jerusalema, Mrtvého moře.

Součet zde obsažených umělcův slavjanských:

Malířův	507
Rytcův	115
Řezbářův	78
Krasostavitelův	49
Ouhrnkem .	749

V. Slavjanské předměty od cizonárodních umělcův zhotovené.

Alexy, Karel, ve Vídni, řezbář, bystu jeho Exc. cís. kr. státního a konferenčního ministra hraběte Kolovrata.

Ammerling, Bedřich, maloval arcibiskupa Stratimiroviče.

z Arrasu, Matěj, francouzský krasostavitel, stavěl pod králem českým Janem r. 1344. chrám sv. Víta v Praze, v jehož stavení pak pokračoval Petr Arleri, syn Jindřicha z Gemundu.

Barabáš, Mikul., Sedmihradčan, v Pešti malíř: maloval 1831. generala Kyseleva, někdy adjutanta ruského císaře; generala Starova a mnoho jiných Rusův; r. 1839. kněžnu a knížete z Lišťan (něm. Lichtenstein); Svobodného pána Alexandra Pronayho; i podobiznu naši, nákladem sboru slovenského.

Bause, Jan Bedřich, mědirytec, naroz. v Dobrosoli 1738.; zemřel ve Vínařech 1817., ryl: Malý Rus, dle Reynolda, hrabě Černičev; Líbenický (Leibnitz); Stanislav Polský; Petr III. cár; Kateřina II.; Pavel Petrovič; Petr Veliký.

Bendemann, Edvard, Němec, v Berlíně. R. 1834. maloval dle srbských národních písní od Herdera přeložených o Milošovi Obilićovi a Vukovi Brankovićovi: „Prokvítají utěšené růže — V Lazarově prostranném paláci.“ Tyto růže jsou dcery knížete srbského, ony vdavše se otcovský dům opouštějí. Po čase opět přicházejí navštívit matku: a toto vyobrazoval umělec. —

Böhme, J. C., v Lipsku rytec: Tadeus Kościuško, v životopisu Kościuškově od Julliena 1819.

Boutibon, Ludevít, Francouz, v Uhrách se zdržovavší, okolo 1824., kreslil krajoliky Gemerské Stolice: Muráň, Krásná Horka, Štítnik, Bartkova, Rožnava, které kamenotiskem Schmidtovým v Pešti vyšly.

Caroselli, Angel, Vlach, malíř, maloval sv. Václava, obraz tento jest nyní v Římě ve Quirinali; podle něho zhotovena jest mozaika pro oltář Svato-Václavský ve chrámě sv. Petra v Římě.

Cranach, Lukáš, Němec; 1472 — 1553., maloval Kateřinu z Boru manželku Lutherovu, který obraz jest nyní v Bavorsku, ve Šleissheimě v k. galerii.

Delaroche, Pavel, Francouz, v Paříži, 1842. maloval obrovský obraz z 8 skupin záležející, které francouzskou, vlaskou, florentinskou, španělskou, německou, hollandskou, flammandskou a polskou malířskou školu představují. —

Döbler, Čech, rytec v mědi výborný, ryl novoroční omluvenky a podobizny.

Ehronreich: Method a Cyrill, v Zoře 1835.

Einsle, maloval mnohé podobizny Stratomiroviče, arcibiskupa srbského.

Engelmann, Jan Václav, rytec ve Vídni: Jan Hus, Hieronym Pražský, Jan Žižka v Lenfantově Geschichte des Hussitenkrieges, Wien 1683.

Eybel, ve Vídni, maloval podobiznu p. Ant. Doležálka, ředitele ústavu slepých v Pešti, kamenotištěnou u A. Leykum.

Faix, maloval (podle) podobiznu Matouše Blaha, kazatele církve ev. v Liptovském sv. Mikuláši.

Falconet, Štěp. Maur., Francouz, řezbář a litec, zhotovil r. 1767. slavnou ozrutnou sochu Petra Velikého v Petrohradě, an na koni přes hada jezdí. Pomocnice jeho v tom byla mladá řezbářka Maria Collotova. Socha ta jest na ohromné skále co žulové hoře. —

Filaret, Ant., Vlach, v polovici 15 století, vypodobnil v Římě na dveřích chrámu sv. Petra ve broncu vjezd císaře Zigmunda s komonstvem do Říma 1433. a korunování jeho skrze papeže Eugenia IV., kde i páni čeští jsou ve zvláštním staročeském, polskému podobném, kroji.

Fischer, Josef, Vídeňčan 1769—1822., malíř, rytec a kreslič; od něho jsou podobizny: hrabě Černičev, Wrbna. Krajoliky: podzemní jeskyně u Ostrova na Moravě: malebná cesta v horních Uhrách, kde mnohé Tatranské kraje a kroje; Malebná cesta na Váhu, kde 12 krajolikův, totiž: Podhradí, Hrádek, Ružomberk, Krpelany, Margareto, Staré Hrady, Ilava, Strečno, Beckov,

Lúka, Pišťany, Streda, ryté od V. F. Schlotterbecka, vydané od sv. p. Mednianského 1825. Názory ze Mniškovského panství v Moravě, a z Krešovic v Haliči.

Fortner, Ondř., Pražan, nyní ve Mnichově: maloval Bořivojův křest.

Friedrich, Frant., ve Vídni, obraz z vosku, knížete Lobkovice, presidenta c. k. dvorní komory.

Fürich, Čech, nyní professor malířského skladatelství ve Vídni; radiroval v obrazích: Otče náš, rejsoval na kameni do Dějin českých. Když mu husitské kázaní ku práci se podávalo, nepřijal je, anť prý tuze nábožensky si počíná.

Fuchsthaler, mědirytec v Pešti žijící; ryl Jana Hadžiće, zakladatele Matice Srbské 1826; slavonárodní kroje a nosiva.

Giorgine, Barbarelli, Vlach, malíř; Kateřinu z Boru.

Glatz, Theodor, Spišák, malíř, ještě žijící, maloval v oleji: názory Tater; městečko Ravouca s okolím.

Götzel-Sepolína, Josefina, malovala podobiznu srbského arcibiskupa Rajačiće; podobiznu hraběnky Kolovratovy rozené Kynské.

Goitan, malíř cizozemský, maloval v Moskvě chrám Proměnění K. P.

Holbein, Hans, malíř: Kateřina z Boru, co Panna: v rytině od M. Steinla (v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1818.); a opět co manželka ve starším věku.

Horn, Vilím, v Brně 1837. obrazy moravských národních krojův, 30 listův.

Kniehuber, kreslil a Jan Höfelich lithografoval podobiznu Sabby Tekeliho, velikého mecena slavosrbského.

Kraft, Barbara, 1764 — 1825., malířka, od ní jsou: Procházka, advokat Černin, professor Steinský a jiné podobizny v Praze. Stará smějící se Češka s kotlíkem kořalky v ruce. České děvče s kočkou v Solnohradě u kanovníka hraběte ze Sternberku.

Kraft, Petr, ve Vídni žijící malíř, od něho jsou:

Belizar co slepý žebrák, nalézá se u generála Knězoboha (Knesebek), poručíka krále Pruského; Mikuláš Zrinský v Sigeti, anť v nádherném rouchu na koni sedě a otcovskou šavli v ruce drže, branou hradu na Turky se valí, výborný obraz v národním museum v Pešti. Smrt Mikuláše Zrinského, u hraběte L. Festetiče. Tento obraz ryl a vydal Stöber 1836.

Krech, Němec v Pešti a v Horvatsku, od něho jest podobizna Martina Sucháního a mnohých Horvatův.

Langer, Seb., ryl podobiznu Jos. Max. Osolinského hraběte z Tęčyna, velikého mecena Polského r. 1720, ve Vídni.

Lessing (Lesník?) Karel Bedřich, vnuk bratra známého německého básníře, rodilý ze Sycova ve Slezsku r. 1808. Maloval Jana Husa před sněmem v Kostnici stojícího. Veliký obraz, nyní ve Frankobrodě nad Mohanem v obrazárně Städelské. Hrabě Račyńský, v dějepisu novější něm. krásoumy vydává tento obraz za nejvýtečnější dílo Lessingovo. Tento obraz dlouho ležel co rysina, anť umělec dlouho proti překážkám bojovati musel namítavším jemu, jakoby to čelilo proti duchovenstvu a církvi katolické. On sobě veřejně stěžoval: že křesťané jemu překážejí Husa Svatého malovati. — Druhý obraz od něho jest v Berlíně ve královské obrazárně: ztřeštěný Husita v lese kážící, anť mezitím v podálí žhářství a pustošení peleší. Obrys k tomu byl 1832, malba 1836. při výstavě Berlínské; jest tam výše 20 figur v nejzajímavějších postavách, i krajovid jest podivu hodný.

Lieder, Fr., maloval i lithografoval 1839. podobiznu Alexandra Rudnayho, primasa král. uherského, kardinála a spisovatele slovenského; 1841. podobiznu Jana Hollého, v III. sv. jeho básní.

Lips, Jan Jindř., ryl 1720. podobiznu ruského maršálka Suvarova.

Longo, Martin, starší, Vlach, stavitel; od něho jest chrám Slavo-Dalmatů v Římě.

Mansfeld, I. G., rytec našeho času, ryl: Mikuláše

a Petra Zrinského; Pavla Vlaského, kazatele ev. v Jelšavě a spisovatele.

Martin, Rafael, Vlach, malíř, Appendiniho Not. Hist. Ragusa 1802., kreslil: Bembegl; voják Dubravnický; Donna di Canali; Turizza; Cioroje; Vila, které všecky v mědi ryl Ant. Sandi.

Massard, Francouz, ryl pro knihu „Korona męki pańskiej, Berlin 1842. násl. svaté a světice polské: S. Jacka, zemř. 1257.; Blaženou Bronisławu zemř. 1259: S. Šimona z Lipnice zemř. 1483. a S. Stanislava Kostku zemř. 1568.

Micheli, Ondř., Vlach, malíř: Obležení Zadru.

Milovuk, Josef, Srb, kupec v Pešti, vydal obrazy znamenitých Srbův, jmenovitě: Kralevič Marko, kreslil Mik. Panić, ryl S. Lehnhardt, Štěpán Dušan cár ruský, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; kníže Relja Omutevič: Miloš Obilić, kreslil Vándza M., ryl Lehnhardt: kníže Lazar, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Plémě Jugovo, kde 11 osob, kreslil Orbán, ryl Lehnhardt; Kastriot Skenderbek, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Pavel Knez (Kineži) Brankovič, kreslil Vandza Mich., ryl Lehnhardt; Jan Raič dějepisec, kreslil Štěp. Orbán, ryl Lehnhardt a mnohé jiné.

Molnár, v Pešti, malíř: podobiznu p. Žofie Hviz-dákovy roz. Slavkovské, nákladem sboru ev. slov. v Pešti.

Mosner, Josef, malíř ve Vídni: Hrad Boskovice v Moravě náležeící hraběcímu rodu z Dětřichotýnu, potomkův slavného Moravskoslovenského Svatopluka.

Müller, Karel, mědirytec v Praze, v 18. stol. od něho jest: 1) Dítě Ježíš ve květném košíku sedící, s českým nápisem: „Vem dar roku nového — Od přítele dobrého; 2) Žalář sv. Jana Nepom.

Müller, Krist. Benjamin, Němec, žák J. Kupeckého, saskopolský dvorní malíř v Drážďanech r. 1704.: kreslil Solní Doly ve Wieličce; ryté pak od J. E. Nilsona; pomník Petra Velikého, rytý od Geysera.

Müller, Eliáš, mědirytec 1707—1751. v Praze; S. Václav v oslavení s Pražským mostem; Kostel s. Víta v Praze; Hrob Jana Nepom.

Müller, F., ryl podobiznu mistra J. Husa v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1818.

Müller, Jan Krist. Arnošť, mědirytec ve Vínařech r. 1824., ryl Rozvitu z Gandersheimu; Alexandra císaře Ruského.

Müller, Josef, Bavor, malíř: S. Jan Nepomucký ve chrámě s. Ducha ve Mnichově.

Müller, Marek, mědirytec v Praze, zemř. 1738., od něho jest: S. Jan Nepom. s mostem Pražským; Týž svatý s hradem Pražským; Týž svatý u prostřed jiných patronův české země; Blažená Zdislava, hraběnka z Berky řádu sv. Benedikta.

Müller, Levočan, maloval Tatry, k. p. Lomnici atd.

Neunlist, C., ryl podobizny archimandrita J. Raiče a Ath. Stojkoviće, Srbův učených, v Pamjatniku od Laz. Boičo 1815.

Pahl, Krist., maloval: Náhled města Rěky (Fiume).

Passe, Crispin de, Holandčan, naroz. 1566., kreslil podobiznu Amosa Komenského od D. Loga v mědi rytou v knize: Opera Didactica Comenii, Amster. 1657

Prixner, rytec, ryl Srba a Srbkyni předoucí, v Pjesnarici od Vuka 1814.

Rembrandt, von Ryn, Pavel, malíř: Jan Sobieski, v Eremitáži v Petrohradě.

Ricci, Vlach, řezbář, zhotovil pomník polského hraběte Skotnického ve Florencii.

Ruben, Christ., rodem z Prus, žák Corneliusův, malíř, nyní v Praze, ředitel umělecké akademie. Dělá ku Kralodvorskému Rukopisu illustrace; Ticho de Brahe; lovecký zámek krále Václava Lenivého; a jiné předměty z českých dějin fresko.

Sansovino, Jakub, Vlach, stavitel: Chrám Slavjanův v Benátkách.

Sayart, P., Francouz, mědirytec, od něho jest: Bohumír Vilím Libenický (Leibnitz), v knize Leibnitii Opera, Genua 1768.; i rytec Bernigeroth zhotovil v kamenotisku podobiznu Libenického v knize: Leibnitzens Leben von Guhrauer, Bresl. 1842.

Serz a Korn v Norimberce: 15 krásně v oceli rytých obrazův ze života Petra Vel. císaře ruského, v knize, Peter d. Grosse v. Dr. Reiche, Leipz. 1842.

Staub, kreslil r. 1838. podobiznu Ljudevíta Gaje: tisk J. Höfelich.

Sternberg, v Rusku žijící, rejsoval a maloval maloruské krajoliky a živoliky; svatby, vnitřek chalupy, okolí Kyjeva atd.

Sürch, Jos. v Budíně, rytec, ryl Mikuláše Zrinského, v Zoře 1835.

Schadow, řezbář: shotovil sochu Hanuše Joachima Sitenského čili ze Situa (něm. Ziethen), slavného vítěze, generála jízdy krále pruského, nar. 1696. na otcovském statku Vustrov, zemřel 1766.

Schön, Josef, podobiznu knížete Františka z Dětřichotýnských.

Schrotsberg, Frant., ve Vídni, maloval podobizny hraběnky Theresie z Lobkovic a Černínovy.

Schmutzer, Ondřej a Josef, onen malíř, tento rytec, od nich jest Matěj Bel, in Notit. Hung.

Schubert, kreslil, Liebe ryl obraz staroslavjanského chrámu ku L. A. Gebhardiho Geschichte der Wenden, Halle 1789.

Schules, ryl podobiznu Mat. Kaz. Sarbiewského, polského lat. básníře.

Stökler, Eman. Rych. ve Vídni; maloval zbořeniny Boskovic v Moravě.

Tevrevk, vydal v kamenotisku podobiznu důst. p. Jana Seberiniho, nadzíratele ev. církví.

Thorwaldsen, Vojtěch, dánský řezbář, zhotovil model pro sochu Koprníkovu, nákladem tovaryšstva přátel věd ve Varšavě vystavenou a tamž od Jana Gregoire litou r. 1829. I hrabě Sierakowski dal v Krakově ve chrámě sv. Anny krásný pomník Koprníkovi vystaviti, s následným biblickým nápisem: „Sta sol, nec moveare!“ —

Timlich, Karel, ve Vídni, vydal: Sammlung der merkw. National-Costume des Königreiches Ungarn und Croatien, Wien 1816, kde mnohé slavjanské kroje.

Tintoretto, Dominik, Vlach, malíř: Podmanění Zadru.

Tintoretto, Jak., Vlach, malíř: Vybojování Zadru.

Torsch, malíř v Pešti, kreslil podobiznu Ljubice Obrenovičovy, kněžny Srbské.

Vanloo, Jan Bapt., Nizozemec ve Francouzsku osazený 1684—1742. Maloval podobiznu Marie Leščynské, manželky Ludvíka XV., krále Francouzského; tuto podobiznu ryl v mědi Mikuláš Armessin atd.

Vernet, Horac, Francouz, maloval polského šlechtice Mazepu o koně uvázaného.

Vincentino, Ondřej, Vlach, malíř: Obležení Zadru; Vzetí Kotaru.

Weinmann, I., rytec, od něho jest: Svatopluk, ve G. Fándlyho Hist. Gentis Slavae, Tym. 1793.

Weinrauch, ryl podobiznu Kazimíra Vel. a Zigmunda Augusta, králův pols. ku Słotwińského knize: O Polšče, ve Lvovu 1819.

Wocher, T., kreslil obrazy k Fortisově: Reise in Dalmat. Bern. 1776.: Morjak, dvě Morljakyně.

Zimmermann, Albert, maloval českou Vlastu.

Zuccero, Bedřich, Vlach, malíř, maloval Jindřicha Starosidelského.

Pozn. Bergler, Fern, Kohl, Meyer, Renz, Wolf a mnozí jiní umělci, ačkoli v Čechách žili poněvadž však ani osobně k našemu národu se nehlásili, ani předmětův ze slavonárodních dějin nemalovali, zde vynecháni jsou: ačkoli vyznati musíme, že tažení čárky a hranice mezi českými a německými umělci v Čechách, práce přetěžká, téměř nemožná jest, ant mnohý německé jméno mající Čech horlivým vlastencem, naproti tomu mnohý české jméno mající odrodilcem jest.

VI. Slavjanské předměty od nejmenovaných aneb neznámých umělcův:

Ambrozi a Hrdlička Jan, kazatelé a spisovatelé československí; jejich obrazy jsou v sakristii ev. chrámu ve Středě, Nitr. Stol.

Berzevický, Emerich, Slovák, první ev. kněz

ve Vrbici u sv. Mikuláše, podobizna jeho v tamější sakristii.

Bokač, Jan, Lužičan, rektor školy Prešovské v Uhrách r. 1694., slavný svého času latinský básnířř; Matěj Bel, v Břetislavi měl jeho obraz, co starce u stolíku v knihovně sedícího. (Srov. J. S. Klein Nachrichten von den Lebensumst. ev. Pr. I. 85.) Od koho byl malován a kam se poděl, není známo.

Českých knížat a králův podobizny, v miniatuře, v Balbini Miscell. Hist. Pragae 1687.

Dobrovského, Jos., hrobní pomník v Brně.

Hruškovič, Samuel, kazatel nábožný, básníř slovenský, obraz jeho v Bystřici, v sakristii chrámu evang.

Hus, Jan, jeho pálení na hranici, v Rojkově Historie Sněmu Kostnického, v Praze 1785.

Jan IV., papež římský, jeho podobizna nalézá se v Římě na tribuně chrámu Lateranského, a v mědi rytá v knize Gesta Pontificium Roman. a Joh. Palatio (zemřel 1600.), P. I. p. 300. s následujícím podpisem: „Calices vendidit ut captivos redimeret: Solii iste Longobardi Solon fuit: Longobardos quos non correxit vivens, emendavit Beatus. Exspoliato a Graecis Laterano, Joannes ut spem tolleret barbaris iterum sacros diripiendi thesauros, reliquum misit, teste Anastasio, per omnem Dalmatiam seu Istriam per sanctissimum et fidelissimum Martinum Abbatem in redemtionem captivorum, qui depraedati erant."

Katančič, Matěj Petr; jeho, co 75 letého podobizna kamenotisková jest v knize: Istri accolar. Geogr. Vetus, Budae 1626.

Krasického, Hynka, podobizna v I. díle jeho spisův od J. N. Bobroviče v Lipsku 1834. vydaných.

Košciuško, Thad., pomník v Krakově.

Kroje Polského lidu, ve Wojcického Pieśni lidu, ve Waršavě T. I. 11. 1) Dudař Wielkopolski, 2) Kurp, 3) Kujawjak, 4) Slovák, 5) Postolník z Podlesí, 6) Goral Kobziar, 7) Mazur, 8) Krakowiaci, 9) Huculy, 10) Sandomieřak. I v J. J. Lipinského Piosńki ludu Wielkopols. v Poznani 1842. jsou tři osoby od Kórnika. Srov. Golębiowského kroje Polské.

Lech, J., rytina v knize: Lechus carmen heroicum a Joanne Skorski, Leopoli 1745.

Mickievič, podobizna jeho jest v jeho v Paříži tištěných spiscch.

Mušický, Lucian, biskup srbský a básníř, kamenotisk.

Obličeje a nosiva slavjanská rozličných, zvláště illyrských Slávův u B. Hacqueta Abbildung und Beschreib. der Wenden, Illyren und Slaven, Leipzig 1801.

Petrović, Petr, metropolita a arcibiskup Černohorský, kamenotisk.

Pomořanův, obrazy, a obracování jich na křesťanskou víru skrze Otta Bamberského, v Bamberku v Ottově chrámě, tam rozličná starovendická nosiva, nářadí, zbroje; tam obraz oné paní v Kamíně, která v den nedělní žne u prostřed čeládky.

Poniatovského, knížete polsk., pomník v Lipsku nad Elsterou.

Sartorius, Dan., kazatel a spisovatel československý, jeho obraz v sakristii ev. chrámu v Bystřici.

Serb Herzegovac, pjeva uz gusle, ve Vukových národ. pjesmech, v Lipsku 1824.

Sitenského, H. J., (něm. Ziethen), pomník v Rainberku.

Skarga, Petr, slavný Polský kazatel, mědirytina v jeho kázaních vydaných od J. N. Bobroviče, v Lipsku 1822.

Sobieski, Jan, král Polský; podobizna v knize něm. psaní k jeho manželce v čas turecké vojny posílané, obsahující.

Stupický čili ze Stupic, Jan, (něm. Staupitz) dohledač klášterův Augustinských v Němcích, přítel a ochránce Lutherův: jeho obraz nalézá se ve knížce: Leben und Wirken Dr. M. Luthers, Chemnitz 1840, ve 4. svazku.

Swiątinia Sybilly v Pulavach, v Sybille Voroničově, ve Lvově 1818.

Zvěřinský čili ze Zvěřina, Kurt Krištof, hrabě, (něm. Schwerin), potomek starobodrické rodiny, nejprv

generálmajor vojvody Velehradského (Meklenburského) pak maršálek krále pruského Bedřicha Vilíma I. padl v boji 1757. nedaleko Prahy; jeho pomník hrobní jest u Prahy asi 1½ hodiny vzdálí u vesnice Štěrbohol, socha pak mramorová v Berlíně. (Když se, s vojskem svým ve velikém nebezpečenství postaven, krále Bedřicha ptal: kam by ustoupiti měl, jestliby se předsevzetí nezdařilo? „Do Špandavy“ (žalář v Prusích) byla odpověď králova. Načež hrdinský stařec, uchopiv praporec: „Za mnou, druhové!“ zvolav do bitvy se vřítil, kde po několika kročejích kartačemi prostřelen byl).

Hojné příspěvky ku dějepisu slavjanské krasoumy, zvláště malířství, poskytují:

Znamenitá galerie čili sbírka obrazův od výtečného básníře Hynka Krasického, nyní v Berlíně ve král. knihovně se nalézající. Ona záleží ze 48 svazkův, obsahuje výše 35.000 podobizen, mezi nimiž přemnohé slavjanské, ku př.

z Čechův: Beckovský, Broda, Budovec, Doubravský Jan, Hájek, Harant, Hus, Choterin, Kinští Frant. a Vil., Kolovrat Fr., Kupecký, Lobkovic Boh. a Václav, Lomnický, Pěšina z Čechorodu, Prokop Holý, Rokycana, Slavata Vil., Stransky Pavel, Středovský, Veleslavín, Žerotín Karel, Žižka atd.

z Polákův: Branicki, Brudzewski Vojtěch, učitel Kopníkův, Cautius Jan Doktor bohosl. v Krakově (sr. Kant), Chmieleński, Chodkiewič, Kazimír král, Koprník, Dantiscus, Dlugoš, Jablonovští 3, Knapski, Kochanowski Jan, Krasicki Hynek, Leščynští 5, Narušewič, Ořechowski, Poniatowští 6, Potočtí 4, Radziwillové 12, Sanguško, Sapieha, Sarbiewski, Skarga, Sobieští 4, Strykowski, Vladisl. Lokietek, Wielhorska, Zaluští 3, Zaręba atd.

z Rusův: Alexis Michail cár, Alexis Petrovič, syn Petra V., Alžběta císařovna, Anna císařovna, Basil III. cár, Bestužev, Boris Feodorovič, Buchvostov, Černičev, Jan Alexievič cár, Jan Vasiljevič IV. cár, Kantemir, Ka-

teřina II. císařovna, Kurakin kníže, Michal Feod. cár, Mužikov, Pavel Petrovič cár, Potemkin, Romanov atd.

z Horvatův: Zrinský Petr,

z Cizinců: August III., Bátori, králové polští; Bedřich král český a Alžběta jeho manželka. —

V českém museum jsou, dle časopisu mus. následující obrazy: Boleslava Chrobrého a Mečislava králův polských, Čarneckého Štěp., Sierwačyńského hudebníka, Dunina arcibiskupa; Ves Zařeča 47 obrazův stavitelských 1836 ve Vídni; Halič ve mnoha obrazích atd. Podobizna Marie Theresie císařovny na číši s českým nápisem; podobizna Františka I. v krepovém hedbáví uměle od hraběnky Rosy Kounické čili z Kounic (něm. Kaunitz) zhotovená.

V knize Nový Plutarch, v Pešti u Hartlebena 1842., ve vyšlých posud dvou svazcích, nalézají se následující, u Karla Mayera v Norimberce v mědi ryté, slavjanské podobizenky: Alexander I. císař ruský; Cosmas Pražský; Čartoryský Adam, kníže; Josef Dobrovský; Jan Hus; Kateřina I. a II. císařovny ruské; Kościuško; Jan Federovič Paskevič; Mikuláš Zrinský.

